

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06794

DI GESHIKHTTE FUN BUND

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די געשיכטע פון בונד

שער-בלעט געצייכנט פון י. שלום

די
געשעניש
פון
באנד

ערשטער באַנד

רעדאקציע: ג. אַראַנסאָן, ס. דובנאַוו-ערליך, י. ש. הערץ,
ע. נאַוואַגרודסקי, ח. ש. קאַזדאַן, דר. ע. שערער

צוגעגרייט צום דרוק — י. ש. הערץ

ניו-יאָרק, 1960

THE HISTORY OF THE JEWISH LABOR BUND

Volume I

Copyright 1960
by
FARLAG UNSER TSAIT

Published by
FARLAG UNSER TSAIT
25 East 78th Street
New York 21, N. Y.

Printed in U. S. A.

GRENIH PRINTING CORP.
151 West 25th Street
New York 1, N. Y.

א י נ ה א ל ט :

- 7 פאָרוואָרט פון דער רעדאָקציע — — — — —
- 11 ישעיה טרונק : די אָנהייבן פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג —
- 107 ח. ש. קאַזדאַן: דער בונד — ביז דעם פינפטן צוזאַמענפאַר — — —
- 281 י. ש. הערץ : דער בונד און די אַנדערע ריכטונגען — — — — —
- 359 י. ש. ה.: באַמערקונגען — — — — —
- 369 זוכצעטל — — — — —

בילדער

פארווארט פון דער רעדאקציע

מיר הויבן אן פארווירקלעכן אַ שווערע און וויכטיקע אויפגאבע — אַרויסגעבן די געשיכטע פון בונד. דעם ערשטן באַנד גיבן מיר איצט איבער אין די הענט פון די ליינער.

מיט זיינע אידייען און מעשים האָט דער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער-בונד דערהויבן גייסטיק און מאַטעריעל, פּאָליטיש און קולטורעל די יידישע אַרבעטערשאַפט און די ברייטע פּאָלקס-מאַסן. מיטן אויפקום פון בונד האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע עפּאָכע אין יידישן לעבן — די עפּאָכע פון פּאָליטישן קאַמף און פון קולטורעלער פּאַרװעלטלעכונג.

דורכן בונד האָבן די יידישע אַרבעטער זיך קאָנסטיטואירט ווי אַ קלאַס מיט אַן אייגן פנים, מיט אַן אייגענעם וועלט-בליק, און זיך אַרויסגערוקט אין פּאָדערגרונט אין דעם פּראָצעס פון דערוואַכונג און רענעסאַנס פון יידישן פּאָלק. דורכן בונד איז די יידישע אַרבעטערשאַפט געוואָרן אַ גליד פון דער אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַליסטישער באַװעגונג, װאָס קעמפט פאַר אַזאַ ענ-דערונג פונם וועלט-סדר, אַז אַלע מענטשן און אַלע פעלקער זאָלן קענען לעבן אין פּרייהייט, װאװילשטאַנד און שלום. װי אַ טייל פון דער אונטערדריקטער יידישער נאַציע, און װי אַ טייל פון אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער-קלאַס, האָט דער בונד צונויפגעפּלאַכטן זיין קאַמף פאַר דער חשיבות פון יידישן אַר-בעטער, פאַר די רעכט פון יידישן אַרבעטס-מענטש און פאַר די רעכט פון יידישן פּאָלק מיטן אַלגעמיינעם געראַנגל פון אַלע אונטערדריקטע און באַ-עװלהטע פאַר פּולער סאָציאַלער און נאַציאָנאַלער באַפּרייאַונג.

אָנגעהויבן אין מזרח-איראָפּע, אין צאַרישן רוסלאַנד, האָט די בונדישע באַװעגונג באַלד אַריבערגעשפּרייזט די לאַנד-גרענעצן און משפיע געװען אומעטום, װאװ עס האָבן געלעבט און געקעמפט יידישע אַרבעטער. במשך צענטליקער יאָרן האָבן די בונדישע אידייען און אַרגאַניזאַציעס צעאַקערט און באַפּרוכפּערט דאָס יידישע פּאָלקס-לעבן. אויך היינט װירקט דער בונד אין כמעט אַלע לענדער פון דער יידישער צעשפּרייטקייט.

*

**

צוזאַמען מיט זיין פּאַרגעשיכטע האָט דער בונד שװין הינטער זיך דריי דורות. ס'איז דעריבער די העכסטע צייט צו שרייבן זיין געשיכטע. בפרט, אַז די תקופה נעמט אַרום צייטן מיט פעסט-אַפּגעשלאָסענע פעריאָדן. צו דער געשיכטע פון בונד זיינען פּאַראַן אַ סך מאַטעריאַלן: זכרונות, מאַנאָגראַפיעס װעגן באַזונדערע פעריאָדן אָדער צװייגן פון דער באַװעגונג.

א שלל ידיעות אין דער פרעסע, פראטאקאלן און מאנוסקריפטן. ביז-איינצט איז אבער נאך נישט דערשינען א ווערק, וואס זאל ארומנעמען די גאנצע געשיכטע פון בונד, אין אלע צייטן און אין אלע לענדער. אזא געשיכטע ווילן מיר צוגרייטן — די ערשטע אלגעמיינע געשיכטע פון בונד.

די געשיכטע פון בונד ווערט געשריבן אויפן סמך פון מאטעריאלן — סיי פון שוין-פארעפנטלעכטע ביכער און פרעסע, סיי פון קוואלן, וואס געפינען זיך אויסשליסלעך אין דעם בונד-ארכיוו און זיינען נאך נישט געווארן ביז-איינצט אויסגענוצט. אלץ, וואס ווערט אריינגענומען אין דער געשיכטע, שטיצט זיך אויף באגלויביקע מקורים. די נאנטקייט פון די מחברים צו דער באוועגונג פארלייכטערט די אויפגאבע פון אפשאצן און אפקלייבן מאטעריאלן און מיט דעם פארהיטן פון פעלערן, וואס עס זיינען מסוגל צו מאכן מענטשן, וועלכע קענען די באוועגונג בלויז פון דרויסן. א דאנק דעם, האפן מיר, וועט געלינגען צו געבן א ריכטיק און פול בילד וועגן אלע אספעקטן פון דער בונדישער באוועגונג — אויך אזעלכע, וואס ס'איז מעגלעך צו באמערקן גאר פון איבערווייניק.

די געשיכטע פון בונד ווערט נישט געשריבן פון איין מחבר. ס'איז א ווערק פון א קאלעקטיוו, אין וועלכן ס'זיינען באטייליקט א צאל מחברים און די רעדאקציע-קאלעגיע, די געשיכטע וועט, אן ספק, זיין גריניטלעכער, ריכטיקער און בעסער, ווען די באזונדערע פערזאנן וועלן שרייבן מחברים, וואס קענען צום בעסטן די צייט און די באדינגונגען.

הגם געשריבן פון פיל מחברים, איז עס איין ווערק, די געשיכטע פון בונד איז פארטראכט און ווערט געשריבן ווי איין גאנצקייט — איינהייטלעך אין פלאץ, אין סטרוקטור, אין אידיע. וועגן דער איינהייטלעכקייט און גאנצ-קייט פון דעם ווערק זארגט די רעדאקציע און איר סעקרעטאר. די פאר-שידנארטיקייט איז געבליבן בלויז אין אינדיווידועלן סטיל פון די באזונדערע שרייבער.

די רעדאקציע-קאלעגיע האט אויף א ריי זיצונגען דורכגעפירט אויס-פירלעכע און אלזייטיקע דיסקוסיעס וועגן צוזאמענשטעל און די באזונדערע טיילן פון דעם גאנצן ווערק, וועגן פארשידענע פראבלעמען, וואס זיינען פארבונדן מיט שרייבן די געשיכטע. אין רעזולטאט פון דעם מיינונגס-אויס-טויש איז אויסגעארבעט געווארן א גענויער, דעטאלזירטער פלאן פון דעם גאנצן ווערק.

לויטן דאזיקן פלאן וועט די געשיכטע פון בונד דערשיינען אין 6 בען-דער, וואס וועלן זיין אזוי איינגעטיילט:

ערשטער באנד — ערב-בונד און די ערשטע יארן פון בונד ביז 1903.
צווייטער באנד — פון 1903, די ערשטע רוסלענדער רעוואלוציע פון 1905 און די צייט ביזן אויסברוך פון דער ערשטער וועלט-מלחמה.
דריטער באנד — די ערשטע וועלט-מלחמה און די צווייטע רוסלענדער רעוואלוציע.

פערטער און פינפטער באַנד — צווישן ביידע וועלט־מלחמות (1919) —

(1939).

זעקסטער באַנד — די יאָרן פון חורבן און ווידערשטאַנד בעת דער צווייטער וועלט־מלחמה און די צייט נאָך איר. די רעדאַקציע־מיטגלידער — ג. אַראַנסאָן, ס. דובנאַוו־ערליך, י. ש. הערץ, ע. נאַוואַגרוֹדסקי, ת. ש. קאַזדאַן, דר. ע. שערער — האָבן געלייענט דעם גאַנצן מאַטעריאַל, וואָס גייט אַריין אין ערשטן באַנד, אים דעבאַטירט אויף אַ צאָל זיצונגען און געמאַכט פאַרשידענע באַמערקונגען און פאַרשלאָגן. דער סעקרעטאַר פון דער רעדאַקציע — י. ש. הערץ — האָט נאָכגעזען די מאַטעריאַלן, דערגאַנצט און רעדאַגירט די מאַנוסקריפטן.

*
**

דאָס אָנשרייבן און אַרויסגעבן די זעקס־בענדיקע געשיכטע פון בונד איז פאַרבונדן מיט גרויסע הוצאות. דער ספעציעלער געשיכטע־קאָמיטעט פאַרנעמט זיך מיט שאַפן דעם נייטיקן פּאַנד. ביז־איצט האָבן שוין בייגע־שטייערט: די אטראַן־פּאָנדישאַן, דער יידישער אַרבעטער־קאָמיטעט, די נאַציאָנאַלע עקזעקוטיווע און אַ צאָל ברענטשעס פון אַרבעטער־רינג, ווי אויך יחידים — בונדיסטן און פריינט פון בונד.

מיר שטייען ערשט ביים אָנהייב. אַ דאַנק די ביז־איצט געשאַפענע מיט־לען זיינען מיר געווען בכוח צו לאָזן אין גאַנג די אַרבעט, אַרויסגעבן דעם ערשטן באַנד און אָנהייבן די אַרבעטן פאַר ווייטערדיקע בענדער. כדי מיר זאָלן קענען דורכפירן די אונטערגענומענע אויפגאַבע ביז אַ דערפאַלגרייכן סוף, מוז געשאַפן ווערן דער נייטיקער פּאַנד. ס'זיינען נאָך פאַראַן פיל פריינט־לעכע אַרגאַניזאַציעס און יחידים — בפרט בונדיסטן — וואָס דאַרפן ביי־שטייערן זייער חלק צום פּאַנד און מיט דעם מעגלעך מאַכן צוגרייטן און אַרויסגעבן די ווייטערדיקע בענדער פון דעם גרויסן ווערק. מיר גלויבן, אַז מיט אונז וועלן קאָאָפּערירן אַלע, וואָס האָבן די פליכט מיטצוהעלפן אַרויס־געבן די געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אונטער דער פאַן פון בונד.

*
**

מיר מוזן לסוף דערמאָנען די באַדינגונגען, ביי וועלכע די פיל־בענדיקע געשיכטע ווערט צוגעגרייט און אַרויסגעגעבן. ס'ווערט 15 יאָר זינט ס'האָט זיך געענדיקט די צווייטע וועלט־מלחמה, ווען ס'איז פאַר אַלעמען קלאָר און בולט געוואָרן דער טראַגישער אומקום פונם ווייט־גרעסטן טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג אין אייראָפּע. דער בונד האָט געטיילט דעם גורל פון יידישן פּאָלק. דאָס וואָס ער האָט אויפגעטאָן, טאָר אָבער נישט פאַרגעסן ווערן אָדער בלייבן צעשטויבט אין אומצאָליקע שריפטן. זיינע מעשים זיינען

געווען די קאלעקטיווע טאט פון דער אויפגעוואכטער יידישער אַרבעטער-שאַפט, פון ברייטע פּאַלקס-מאַסן, וואָס האָבן מיט מסירת-נפש און העראַאיזם געקעמפט פאַר אַ בעסער לעבן און פאַר די העכסטע אַל-מענטשלעכע אי-דעאַלן פון סאַציאַליזם, פאַר סאַציאַלער און נאַציאָנאַלער פּרייהייט.

מיטן אַרויסגעבן די געשיכטע פון בונד ווערט אָפּגעצאָלט אַ חוב, וואָס מיר אַלע זיינען שולדיק דורות יידישע סאַציאַליסטן. ס'איז אַ חוב צו די העלדן און מאַרטירער, וואָס זיינען פאַרפייניקט געוואָרן אין די קאַזעמאַטן און האָבן אויסגעהויכט זייערע לעבנס אויף די תּליות אין צאַרישן רוסלאַנד; צו די טויזנטער קעמפּער, וואָס האָבן געשמאַכט אין די תּפיסות און מיט זייער בלוט געצייכנט די לאַנגע עטאַפּ-וועגן — פון די שטעט און שטעטלעך אין תּחום-המושב ביז די סיבירער טייגעס און אויך צו אַלע, וואָס זיינען געקומען נאָך זיי — די קרבנות פון בלוטיקן סטאַלין-רעזשים. און מיט זיי פאַרבונדן אויף לעבן און טויט — דורך אידייען און חרשאַפט, העראַאיזם און קרבנות — זיינען די אומצאָליקע מחנות אַלטע און יונגע חברים און חברטעס, וואָס זיינען אומגעקומען אין די רייען פון אונטערערדישן בונד און אין די ווידערשטאַנדן און אויפשטאַנדן אין די געטאָס, אין די גאַז-אויונס און טויט-לאַגערן פון דייטשן נאַציזם. ס'איז זייער עפּאָפּיע, זייערע מחשבות און מעשים ווערן פאַרצייכנט אין דער געשיכטע.

אין דער איצטיקער גורל-שווערער צייט פאַר דער מענטשהייט בכלל און פאַר אונזער פּאַלק בפרט איז די געשיכטע פון בונד נישט בלויז אַ בילד פון דער פאַרגאַנגענהייט, נאָר אויך אַ קוואַל פאַר היינטיקע און קומענדיקע דורות צו שעפּן דערמוטיקונג און באַגייסטערונג צום קאַמף פאַר אַ גערעכטן און ערלעכן וועלט-סדר. מיטן אַרויסגעבן די געשיכטע פון בונד ווערט דערפילט אַ חוב לגבי דעם נעכטן, דעם היינט — און אויך דעם מאַרגן.

ישעיה טרונק

די אנהייבן פון דער יידישער
אַרבעטער־באַוועגונג

ה ק ר מ ה

די גרינדונג פון בונד אין 1897 איז אַ וויכטיקער ווענדפונקט אין דער געשיכטע פון די מזרח־אײראָפּעאישע יידן ערב דעם 20־טן יאָרהונדערט. אַ נײַער סאָציאַלער שיכט, וואָס איז אויסגעוואַקסן אַדאַנק טיפע סאָציאַל־עקאָנאָמישע ענדערונגען אין רוסלאַנד, איז אַרױסגעשוואַומען אויף דער היסטאָרי־שער אויבערפלאַך מיט זײַנע אײדיען און פאַדערונגען.

דער בונד איז אַרױסגעוואַקסן פון די באַדינגונגען פון יידישן לעבן, אָבער ער איז געקומען אויף דער היסטאָרישער אַרענע מיט געדאַנקען און פאַדער־רונגען, וואָס זײַנען געשטאַנען צו זײ אין שאַרפּסטן ווידערשפּרוך.

ווי יעדע אַרגאַנישע סאָציאַלע באַוועגונג זײַנען די וואַרצלען פון בונד געוואַקסן במשך אַ פאַרגײענדיקער תקופה. אָנהײבנדיק פון די ערשטע סאָציאַליסטישע קרייזלעך אין דער צווייטער העלפט 70־קער און תחילת 80־קער יאָרן, דרינגען די אײדיען, וואָס זײַנען דערנאָך געוואָרן אַ טײל פון בונדישן פראַגראַם, אַלץ טיפּער אַרײן אינם באַוואַוסטױן פון דער יידישער אַרבעטער־מאַסע.

אַזעלכע לאַזונגען, ווי סאָציאַליזם אַלס די בעסטע פאַרם פון מענטשלעכן צוואַמענלעבן; נױטווענדיקייט פון אַ סאָציאַליסטישער באַוועגונג; קאַמף פאַר מענטשלעכער און נאַציאָנאַלער ווירדע; קאַמף מיט דעם אײנגעשטעלטן גע־זעלשאַפטלעכן סדר און טראַדיציע; חשיבות פאַר יידיש, ווי די שפּראַך פון דער יידישער פּאַלקס־מאַסע — תחילת צוליב פּראַקטישע טעמים פון פירן צווישן איר סאָציאַליסטישע אויפקלערונג, שפּעטער ווי אַ קולטור־ציל פאַר זיך, — אַט די אײדיען קאָן מען צום טײל שוין געפֿינען אין דעם יידישן סאָציאַליסטישן געדאַנק פאַר דער גרינדונג פון בונד. זײ זײַנען אויסגעאָדער־וועט געוואָרן אין די מוחות און הערצער פון זײַנע פאַרגײער און גרינדער.

דער בונד איז געקומען ווי אַ נאַטירלעכע, רײפּע פּרוכט אין יידישן לעבן און איז געווען דער לעצטער רינג אין דער קײט פון אַ געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג, וואָס אירע תחלות גרײכן צו די 70־קער יאָרן פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט. די גרינדער פון בונד האָבן דעם דאָזיקן סאָציאַלן פּראָצעס דערפירט צו זײן לעצטער היסטאָרישער און לאַגישער קאַנסעקווענץ. זײ האָבן אים געגעבן אַן אַרגאַניזאַציאָנעלע פאַרם אין געשטאַלט פון אַ פּאַלי־טישער פאַרטיי — די ערשטע אין דער מאַדערנער יידישער געשיכטע.

ערשטער קאפיטל

דער מצב פון דער יידישער באַפעלקערונג אין רוסלאַנד אין דער צווייטער העלפט פון 19-טן יאָרהונדערט

I

די פאליטיש-רעכטלעכע לאגע:

1. די תקופה פון רעפארמען (1855 — 1865) בעת אַלעקסאַנדער דעם צווייטן

דער גרויזאַמער רעזשים פון רוסישן צאַר ניקאָלאַי דעם ערשטן, וואָס האָט במשך 30 יאָר (1825 — 1855) געהאַלטן אין אייזערנעם קלעם די יידן אין רוסלאַנד, איז אין אַ געוויסער מאָס געמילדערט געוואָרן דורך זיין נאָכ-פאלגער אַלעקסאַנדער דעם צווייטן (1855 — 1881). ס'זיינען אָפגעשאַפט געוואָרן די שרייענדיקסטע גזירות, ווי דער קאַנטאַניסטן-סיסטעם, לויט וועלכן יידישע קינדער און יוגנטלעכע זיינען גענומען געוואָרן צום דינען אין מיליטער 25 יאָר, און דער מאַסקווער געטאָ פאַר צוגערייטע יידישע סוחרים; ס'איז אָפגעלייגט געוואָרן אויף אַן אומבאַשטימטער צייט דאָס געזעץ וועגן „ראַזבאָרן“ פון 1851, וואָס האָט צעטיילט די יידן אויף „נוצלעכע“ און „אומ-נוצלעכע“ און האָט געדראָט מיט שווערע עקאָנאָמישע פאַלגן דעם איבער-וועגנדיקן רוב פון דער יידישער באַפעלקערונג. ס'זיינען אויך איינגעפירט געוואָרן פאַרלייכטערונגען פאַר געוויסע קאַטעגאָריעס יידן, אין הסכּם מיט דער רעגירונגס-פּאָליטיק צו באַלוינען „נוצלעכע“ און באַשטראַפּן „שעדלעכע“ טיילן פון דער יידישער באַפעלקערונג. דאָס געזעץ פון 16-טן מערץ 1859 האָט דערלויבט יידישע סוחרים פון דער ערשטער גילדיע ווי אויך זייערע משפּחות מיט אַ באַגרענעצטער צאָל דינערשאַפט און אָנגעשטעלטע זיך צו באַזעצן אין די אינערלעכע רוסישע גובערניעס מיטן תנאי, אַז זיי וועלן ווײַטער טער במשך פון ווייניקסטנס 10 יאָר צאָלן די ערשטע גילדיע. מ'האָט דערלויבט „יידן וואָס האָבן דיפּלאָמען אויף דאַקטאָר-מעדיצין, כירורגיע, אָדער אויף דאַקטאָר, מאַגיסטער, קאַנדידאַט פון אַן אַנדער פאַקולטעט, אַז זיי מעגן אַנדער קומען אויף שטעלעס אין אַלע אַמטן אויך מחוץ דעם יידישן תּחום; זיי

מעגן אויף שטענדיק וואוינען אומעטום אין דער אימפעריע און באשעפטיקן זיך מיט האַנדל און אינדוסטריע". ערשט אין 1879 האָט מען דאָס דאָזיקע וואוינרעכט געשענקט אַלע יידן מיט העכערער בילדונג, אומאַפּהענגיק פון דעם טיפּ דיפּלאָם, בכּן אויך דענטיסטן, פעלדשערס, הייבאַמען. די כּוונה דערביי איז געווען, אַז דורך דעם וועט די יידישע יוגנט קומען מער אין באַ- רירונג מיט דער קריסטלעכער באַפעלקערונג און במילא וועט אָפּגעשוואַכט ווערן די „שעדלעכע יידישע אָפּזונדערונג". אין 1865 האָבן באַקומען דאָס רעכט צו וואוינען מחוצן תּחום אַלע בעלי-מלאכות און אַלע גידעריקע מילי- טערישע ראַנגעס, וואָס האָבן פאַרענדיקט זייער דינסט.

די געזעצן לטובת גרויסע סוחרים און דיפּלאָמירטער אינטעליגענץ האָבן אין אָנהייב געהאַט אַ שייכות צו אַ זייער דינעם שייכט פון דער יידישער באַפעלקערונג. גענוג אַנצואווייזן, אַז אין יאָר 1859 האָבן זיך אין גאַנצן תּחום- המושב געפּונען סך-הכל 108 יידישע סוחרים פון דער ערשטער גילדיע. קליין איז אויך געווען די צאָל מיט אוניווערויטעט-בילדונג. וואָס שייך די האַנט- ווערקער, האָבן זיי צוליב זייער גרויסער אַרימקייט כּמעט ווי נישט אויסגענוצט די רעכט, וואָס דאָס געזעץ האָט זיי געגעבן. צו דעם איז נאָך דאָס געזעץ געווען געבונדן מיט אַזוי פיל יורידישע „שטריקלעך", אַז דער יידישער בעל-מלאכה, וואָס האָט אויסגעוואַנדערט אין די גובערניעס מחוץ דעם תּחום- המושב, איז געווען אין גאַנצן אָפּהענגיק פון פּאַליצייאישע אויסטייטשונגען פון געזעץ. דאָס האָט אומגעהויער באַשווערט די עקזיסטענץ פון דעם יידישן בעל-מלאכה און זיין פּאַמיליע אין נייעם וואוינאָרט. די קליינע צאָל פּאַרמעג- לעכע האַנטווערקער האָבן נישט געהאַט קיין סיבה צו פּאַרלאָזן דעם תּחום- המושב און זיך באַזעצן אין אַ ווילד פּרעמדער סביבה.

אין דעם דאָזיקן 10-יעריקן פּעריאָד פון „גרויסע רעפּאַרמען" איז אויף צוויי געביטן — אויפן געביט פון זעלבסטפּאַרוואַלטונג און געריכט-וועזן — לכל הפּחות טעאַרעטיש פעסטגעשטעלט געוואָרן דער פּרינציפּ פון גלייכבאַ- רעכטיקונג פאַר יידן. די דאָזיקע צוויי נייע געזעצן האָבן נישט פאַרויסגעזען קיין שום באַגרענעצונגען פאַר יידן. אייניקע יידן האָבן זיך אַרויסגערוקט אין די „זעמסטוועס", געריכט און פּראָקוראַטור. אין דער אַדוואַקאַטור הייבן אָן יידישע יוריסטן צו פאַרנעמען אַ וויכטיקן פּלאַץ. יידן נעמען אויך אַנטיל ווי געשוואוירענע אין די רעפּאַרמירטע געריכטן.

מיט די דאָזיקע און אַ פּאַר אַנדערע ברעקלעך, וואָס זיינען אַראַפּגעפּאַלן פון רעפּאַרם-טיש פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן, האָט זיך אויסגעשעפּט די טראַפּנווייז-געשענקטע פּאַרלייכטערונג פון דעם רעכטלעכן מצב פון דער יידישער באַפעלקערונג. די דאָזיקע „ליבעראַלע" פּאַליטיק האָט אָבער לאַנג נישט אָנגעהאַלטן. אין דער צווייטער העלפּט פון די 60-קער און אין די 70-קער יאָרן — נאָכן אונטערדריקן דעם פּוילישן אויפשטאַנד פון 4-1863 און אין שייכות מיט דער פּאַרשפּרייטונג פון דער רעוואַלוציאַנערער באַווע- גונג. — האָבן זיך סיי אין דער רעגירונג, סיי אין דער רוסישער געזעלשאַפּט פּאַרשטאַרקט די רעאַקציאָנערע כּוחות. אויפן יידישן אָפּשניט האָט די דאָ-

זיקע ווענדונג באקומען איר אויסדרוק נישט בלויז אין דעם, וואס ס'איז לחלוטין פארווארפן געווארן די פריערדיקע פאליטיק פון בהדרגהדיקן אָפֿ-שאפן די אויסנאָם-געזעצן, נאָר ס'האָט זיך אויך אַלץ מער פאַרשטאַרקט די טענדענץ פון באַגרענעצן די רעכט, וואָס מען האָט שוין פריער, אין דעם רעפּאָרם-פּעריאָד, געהאַט געשענקט (אַן אויסנאָם איז דאָס געזעץ פון 1879, וואָס האָט געגעבן וואוינרעכט אויסערן תּחום אַלע יידן מיט העכערער ביל-דונג).

די פריערדיקע מאַטיווירונגען פון דער רעפּרעסיע-פּאָליטיק לגבי יידן בעת דער ממשלה פון ניקאָלאַי דעם ערשטן זיינען געווען: כלומרשמע עקס-פּלאַטאַציע פון דער קריסטלעכער באַפעלקערונג, וואָס האָט פּאַקטיש גע-מיינט ווירטשאַפטלעכע קאָנקורענץ צווישן יידישן און קריסטלעכן סוחר און בעל-מלאכה, און יידישער פּאַנאַטיזם — דער פּאַקט, וואָס יידן האָבן נישט געוואָלט זיך אָפּזאָגן פון זייער נאַציאָנאַל-רעליגיעזער אייגנאַרט און זיך „צו-זאַמענגיסקן“ מיט זייערע קריסטלעכע שכנים. צו דעם איז אין די 70-קער יאָרן צוגעקומען אַ נייער מאַטיוו: די געפּאַר פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פאַרן הערשנדיקן רעזשים, וואָס דער יידישער אַנטייל אין איר איז בכּוונה אויפגעבלאַזן געוואָרן.

אין דעם נייעם געזעץ פון 1870 איז יורידיש סאַנקציאָנירט געוואָרן די נאַרמע פון איין דריטל פאַר נישט קריסטלעכע ראַטמענער אין די אָרגאַנען פון דער מוניציפּאַלער זעלבסטפאַרוואַלטונג און יידן זיינען אויסגעשלאָסן גע-וואָרן פון דעם רעכט צו פאַרנעמען דעם פּאַסטן פון בירגערמייסטער. שפּע-טער האָט מען אויך פאַרערגערט, וואָס שייך יידן, די געזעצן וועגן געשוואוירענע ריכטער און מיליטער-דינסט.

אַפילו די איינציקע פּאַזיטיווע ירושה פון די צייטן פון ניקאָלאַי דעם ערשטן — דאָס באַגינסטיקן יידישע קאַלאָניזאַציע אין ניי-רוסלאַנד (כערסאַנער און יעקאַטערינאָסלאַווער גובערניעס) — איז פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן אין אָנהייב פון רעאַקציע-פּעריאָד איבערגעשטראַכן געוואָרן. היות ס'איז שוין נישט געווען קיין נויטווענדיקייט צו סטימולירן קאַלאָניסטן זיך צו באַזעצן אויף די דאָזיקע שטחים, האָט די רעגירונג אין יאָר 1866 אָפּגע-שטעלט דאָס וויטערדיקע באַזעצן זיך פון יידן אין לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָ-לאָניעס. אַ ביסל שפּעטער האָט מען ביי די אַלטע יידישע קאַלאָניסטן צו-גענומען אַ גרויסן טייל פון זייער באַדן און דאָס צעטיילט צווישן די קריסטלעכע פּויערים.

פאַר דער פאַרשטאַרקונג פון די רעאַקציאָנערע יידן-פיינטלעכע שטימונג-גען אין דער רעגירונג און אין דער רוסישער געזעלשאַפט אין די 70-קער יאָרן זיינען סימפּטאָמאַטיש דער פּאַגראַם אין אָדעס אין 1871 און דער עלילת-דם פּראָצעס אין יאָר 1879 אין קוטאַאיסער גובערניע (קאווקאַז) — דער ערשטער ריטועלער פּראָצעס אין דעם רעפּאַרמירטן געריכט.

2. פאגראמען און פארשטארקטע רעאקציע אין דער צייט פון אלעקסאנדער דעם דריטן און ניקאלאי דעם צווייטן

דעם 1 (13) מערץ 1881 האט די רעוואלוציאנערע פארטיי נאַרדנאַיאַ וואַליאַ (פּאַלקס-ווילן) אויסגעפירט איר טויט-אורטייל אויפן צאַר אלעקסאנדער דעם צווייטן. דער דאזיקער הויכפונקט אין דער כוואליע פון רעוואלוציאנערן טעראַר האט געעפנט אלע דאמבעס פון דער געזעלשאפטלעכער רעאקציע, וואס האט זיך מיט ברוטאלער קראפט צעגאסן איבער גאַנץ רוסלאַנד און האט אַריינגעשלעפט די יידישע באפעלקערונג אין תהום פון בלוטיקע פאגראמען, הפקות און רעכטלאזיקייט.

פון 15-טן אפריל (ערשטער פאגראם אין יעליסאַוועטגראַד) ביזן 22-טן יולי 1881 (פאגראם אין ניעזשין) האבן געליטן פון די פאגראמשטיקעס העכער הונדערט יידישע ישובים. די מאכט האט זיך אין רוב פאלן פארהאלטן פאסיוו (נאך אַ פארשטענדליקונג מיט די פאגראם-אַרגאַניזאַטאָרן), אין בעסטן פאל וואקלדיק, וואס האט די כוליאנעס צוגעגעבן מוט און געהאלפן פאר-שפרייטן צווישן פינצטערן המון דעם קלאנג וועגן „אַ צאַרישן באפעל“ צו שלאגן יידן, ווי אַ נקמה-אַקט פאר דער דערמאנדונג פון אלעקסאנדער דעם צווייטן דורך יידן (אין דער גרופע טוער פון נאַרדנאַיאַ וואַליאַ, וואס האט געגרייט דעם אטענטאט אויפן צאַר, האט זיך אויך געפונען די יידישע רע-וואלוציאנערין העטיע העלפאָן).

נאך אַ קורצער פּויעז האבן זיך פסח-צייט 1882 ווידער אָנגעהויבן פאגראמען אין איניקע שטעטלעך פון פאדאלער און כערסאנער גובערניעס. דעם בלוטיקן סיגנאַל האט געגעבן דער אַכזריותדיקער 3-טאָגיקער פאגראם אין פאדאליער שטעטל באַלטע (29-31 מערץ) מיטן דירעקטן אַנטייל פון דער אַרטיקער מאכט.

די פאגראם-סטיכע האט נאך געבושעוועט במשך דעם יאָר 1883, וואס האט געהאט צו פארצייענען, חוץ קלענערע, די פאגראמען אין ראַסטאַוו (10-טן מאי), יעקאַטערינאַסלאַוו (20-טן יולי), נאַוואַ-מאַסקאַווסק (4-טן סעפּ-טעמבער) און אין 1884 — אין ניעזשין נאַוואַגראַד (7-טן יוני).

די פאגראמען זיינען געווען פריער געפלאַנט, צוגעגרייט און אַרגאַניזירט. אין פיל פאלן האבן די פאגראם-אַקציע אָנגעהויבן ספּעציעלע באַנדעס, וואס זיינען מיט דער באַן געקומען פון דער פרעמד. די אַרטיקע און אויך די צענטראַלע מאכט-אַרגאַנען האבן געוואוסט ווען דער פאגראם וועט זיך אָנהייבן — זיי האבן עס געוואוסט פון די אַרגאַניזאַטאָרן גופא. אויך די יידן האבן עס געוואוסט, ווייל די כוליאנישע רעדל-פירער האבן אין אַ ריי ערטער פריער אָנגעזאָגט די פינצטערע בשורה. די רעגירונג-אַרגאַנען האבן אומעטום גע-האַט גענוג פּאָליציי און מיליטער נישט צו דערלאָזן אָדער באַלד דערשטיקן די פאגראַמען, זיי האבן עס אָבער נישט געטון. אין אַ צאל ערטער האבן זיי נישט געלאָזט די יידישע זעלבסטשוצן שטעלן אַ ווידערשטאַנד. צוקוקנדיק זיך גלייכגילטיק און אַפט מיט סימפּאַטיע צו די הריגות, רויבערייען און צע-

שטערונגען, האָבן פּאַליציי און מיליטער באַוווּזן אַ שטאַרקע האַנט ערשט נאָך דעם, ווי די פּאַראַמטשטיקעס האָבן במשך עטלעכע טעג פּראַנק און פּריי געטון זייער פּאַרברעכערישע מלאכה.

די אַנטיסעמיטישע פרעסע האָט אָפּן געהעצט קעגן יידן און באַרעכטיקט די פּאַראַמען, ווי אַן אויסדרוק פון „פּאַלקס-צאָרן“. די צאַרישע רעגירונג, וועלכע האָט געטראָגן די הויפּט-פּאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר די פּאַראַמען, וואָס זיינען פּאַרגעקומען מיט איר וויסן און לויט איר ווילן, האָט געפרוּווט איינריידן, אַז די פּאַראַמען האָבן געטראָגן אַ כאַראַקטער פון אַ „פּאַלקס-משפט“ איבער דער פּאַרזינדיקטער יידישער באַפעלקערונג. זי האָט גע-האַלפּן שפּיון די טעאָריע וואָס איז אַנטשטאַנען אויפן באַדן פון עקאָנאָמישער קאָנקורענץ, אַז יידן עקספּלואַטירן די קריסטלעכע באַפעלקערונג און טוען איר אָפּ כלערליי עוולות. און ווי מאַדנע דאָס זאָל נישט קלינגען, די דאָזיקע טעאָריע האָבן אויך לאַנסירט טיילן פון דער רעוואָלוציאָנער-טעראָריס-טישער אַרגאַניזאַציע נאַראַדניאַ וואַליאַ — אויף דעם פּונקט האָבן די טויט-שונאים זיך געגעבן די הענט.

נאָך די בלוטיקע פּאַראַמען, דורכגעפירט מיט די הענט פון המון, האָט די רעגירונג זיך גענומען אַליין דורכפירן אַ פּראַגראַם פון קאַלטע פּאַראַמען. דער אינערן-מיניסטער אינגאַטיעוו האָט באַשלאָסן נאָך מער צו פּאַרשמעלערן דעם תּחום-המושב מיטן ציל כלומרשט צו פאַרהיטן די אַרטיקע קריסטלעכע באַפעלקערונג פון דער שעדלעכער יידישער עקספּלואַטאַציע. די „צייטוויי-ליקע תקנות“, באַשטעטיקט דורכן צאַר דעם 3-טן מאַי 1882, האָבן : (1) פאַר-ווערט יידן זיך צו באַזעצן אין דערפער ; (2) פאַרווערט אַרויסצוגעבן אויפן נאָמען פון אַ ייד קויף-אַקטן און אַרענדע-אַפּמאַכן אויף אומבאַוועגלעכע גיטער מחוץ די שטעט און שטעטלעך, און (3) פאַרווערט יידן צו האַנדלען זונטאָג און בעת גרעסערע קריסטלעכע חגאות.

די דאָזיקע דראַסטישע תקנות האָבן נישט בלויז פאַר דער יידישער באַ-פעלקערונג, וואָס איז געווען צונויפגעקוועטשט אין די שטעט און שטעטלעך פון דעם איבערבאַפעלקערטן תּחום המושב, פאַרמאַכט דעם צוטריט צום דאָרף. אַפילו פאַר די יידן, וואָס זיינען שוין פון דורות געזעסן אין די דערפער, איז געשאַפן געוואָרן אַזאַ סיטואַציע, אַז דורך כלערליי קונציקע יורדישע דריידלעך און ווילקירלעכע אויסטייטשונגען האָט מען ביי זיי דאָס דאָזיקע רעכט לייכט געקאַנט צונעמען. אַ ייד האָט נישט געטאַרט זיך איבערציען פון איין דאָרף אין אַ שכנותדיקן, אַפילו פון איין הויז אין אַ צווייטן אין דעם זעלביקן דאָרף. די פּאַליצייאישע סאַטראַפּן האָבן דאָס טוישן די דירה אויס-געטייטשט, ווי אַ „באַזעצן זיך אויפּסניי“, וואָס איז דורך די רעגירונג-תּקנות פאַרווערט. דאָרפישע יידן, וואָס האָבן געוואוינט נישט אין אייגענע נאָר אין געדונגענע הייזער, האָבן נישט געקאַנט באַנייען די קאַנטראַקטן מיט זייערע בעלי-בתיים, ווייל דאָס איז געווען פאַרווערט. ס'פלעגט טרעפן, אַז די פּאַליציי האָט נישט אַריינגעלאָזט אין זייערע היימען דאָרפישע יידן, וואָס האָבן זיך אומגעקערט פון אַ נסיעה. דער תּירוץ איז געווען, אַז דאָס הייסט זיך „אויפּס-“

בני באזעצן". די דאזיקע צינישע שיקאגעס האט מען טיילמאל אויך אנגעווענדט לגבי ישובניקעס, וואָס האָבן נאָך די ימים-נוראים זיך אומגעקערט פון די שטעטלעך, וואוהיזן זיי זיינען געפארן דאווענען בציבור. חוץ דעם האָבן די אדמיניסטראַציע און די יידנפיינטלעכע עלעמענטן אין די דערפער טיילמאל אנגעווענדט לגבי יידן דאָס רעכט פון די דאָרפישע געמיינדעס אַרויסצושיקן „פאַרברעכערישע איינוואוינער“.

צוליב דער ווילקירלעכער אויסטייטשונג פון די גענוג האַרבע „צייט-וויליקע תקנות“ מצד דער לאַקאַלער אַדמיניסטראַציע זיינען קרוב 10 טויזנט דאָרפישע משפחות בלויז אין פאַלטאווער און טשערניגאווער גובערניעס גע-שטעלט געוואָרן פאַר דער געפאַר פאַרטריבן צו ווערן פון די דערפער. ס'האַט אויסגעזען, ווי די רעגירונג וויל פאַרטרעטן די בלוטיקע פאַגראַט-מען פון המון, וואָס זיינען געוואָרן פאַר איר אומבאַקוועם און געדראַט צו אַנאַרכיזירן דאָס ווירטשאַפּטלעכע לעבן, מיט פאַגראַמען אין נאַמען פון געזעץ. די געזעלשאַפּטלעכע רעאַקציע, וואָס האָט באַקומען איר גייסטיקן פירער אין דער פערזאָן פון גענעראַל-פראַקוראַר פון סינאָד קאַנסטאַנטין פאַביעדאַנאַס-צעוו, האָט זיך פעסט באַזעצט אין זאַטל. פראַוואַסלאַוויע און אַליינהערשאַפּט זיינען אַוועקגעשטעלט געוואָרן ווי די הויפט-זיילן פון רעזשים. און אַ יסוד אין דער פּאָליטיק לגבי יידן איז געוואָרן דער פרינציפ פון צוריקגיין צו די אַלטע מאַסקוויטישע טראַדיציעס פון באַטראַכטן יידן ווי פרעמדע און פיינט פון קריסטנטום, נאָך דעם ווי די קורצויערנדיקע „חסדפולע“ פּאָליטיק פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן האָט זיך אין די אויגן פון די צאָרישע מאַכטהאַבער אַרויסגעוויזן פאַר אַ פעלער.

פון אויבן האָט די מלוכה-מאַשין פראַדוצירט אויסנאַם-געזעצן אין פולער שפע. די שטריק אַרום דעם תחום-המושב האָט זיך אַלץ פעסטער פאַר-צויגן: אין 1887 זיינען די גרויסע דרום-שטעט ראַסטאַוו און 1919 דאָן און טאַנאַנאָג אויסגעשלאָסן געוואָרן פון די גרענעצן פון תחום-המושב און עס איז פאַרווערט געוואָרן יידן זיך אין זיי צו באַזעצן. אין 1890 האָט די לאַקאַלע אַדמיניסטראַציע אַנגעהויבן, משמעות לויט אַ וואונק פון אויבן, פאַרוואַנדלען פיל-צאָליקע קליינע שטעטלעך אין דערפער, וואָס זיינען אַזוי אַרום געשלאָסן געוואָרן פאַר יידן. גלייכצייטיק איז געמאַכט געוואָרן אַ פרישער פראוואו צו פאַרטרייבן יידן פון דער 50-ווערסטיקער גרענעץ-זאָנע לענג-אויס די מערב-גרענעצן פון דער מלוכה.

מ'האַט זיך אויך אַ נעם געטאַן צו די יידן, וואָס האָבן אַדאַנק די פריער-דיקע געזעצן פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן באַקומען וואוינרעכט אין די אינערלעכע גובערניעס. אין 1893 האָט דער אינערן-מיניסטער דורנאַוואַ צוריקגעצויגן דעם „אוקאַז“ (באַפעל) פון 1880, וואָס האָט לעגאַליזירט די וואוינרעכט מחוצן תחום פאַר די אַלע יידן, וואָס האָבן שוין דאָרט געוואוינט, און די פּאָליציי האָט גענומען שטרענג בודק זיין זייער רעכט צו וואוינען אין די אינערלעכע גובערניעס. די דאָזיקע דערוואַרבענע רעכט זיינען דורך פּאָליצייאישע הפקות געוואָרן כמעט אילוזאָריש. איבער טויזנטער יידישע

פאמיליעס איז תמיד געהאנגען די דאמאקלעס-שווערד פון א פאליציאישן גירוש. אין די גרויסע צענטרען ווי קיעוו, מאסקווע, פעטערבורג האט מען אזוי לאנג אויסגעטייטשט און איינגעטייטשט די געזעצן, ביז מען האט אין זיי דערהרגעט זייער פאזיטיוון זין.

דער טראגישער עפילאג פון דער דאזיקער סיסטעמאטישער אקציע פון כסדרדיקן פארשמעלערן דעם באדן אונטער די פיס פון דער יידישער באפעל-קערונג איז געווען דער גירוש מאסקווע (1891 — 1892), וואס איז אדורכגעפירט געווארן מיט דער גרויזאמסטער אומברחמנותדיקייט. דער מאסקווער גירוש האט אריינגעווארפן אין איבערבאפעלקערטן תחום נייע קרוב 20.000 אויס-געווארצלעטע און רואינירטע יידן (בערך א העלפט פון דער גאנצער יידישער באפעלקערונג אין דער שטאט).

די מלחמה-סטראטעגיע קעגן יידן האט נישט אויסגעמיטן קיין שום געביט, וואו מען האט נאך געקאנט דערלאנגען דעם ייד א פילבארן קלאפ. דער רעאק-ציאנערער „סטאטיט וועגן זעמסקע אינסטיטוציעס“ (1890) האט צוגענומען ביי יידן, הגם זיי האבן געצאלט זעמסקע שטייערן, דאס רעכט צו וויילן ראט-מענער אין די ארגאנען פון דער זעמסקער (טעריטאריאלער) זעלבסט-פאר-וואלטונג.

דאס מוניציפאלע געזעץ (שטאט-תקנות) פון 1892, וואס האט פארניכטעט די עצם-אידייע פון זעלבסט-פארוואלטונג, האט ביי יידן צוגענומען דאס אק-טיווע און פאסיווע וואל-רעכט אין די שטאט-דומעס. די לאקאלע אדמיניס-טראציע-ארגאנען האבן אנשטאט דעם געהאט דאס רעכט צו באשטימען לויט זייער איינזען א געוויסע צאל יידישע ראטמענער, וואס זייער צאל האט נישט געטארט איבערשטייגן איין צענטל פון דעם גאנצן ראטמענער-באשטאנד. דערביי האבן די באשטימטע יידן-ראטמענער נישט געהאט דאס רעכט צו זיין פארטרעטן אין די אויספיר-ארגאנען פון דער שטאט-דומע אין אין אנדערע שטאט-קאמיסיעס. אזוי ארום האט מען ביי יידן צוגענומען דאס רעכט צו האבן זייערע געוויילטע פארשטייער אין די ארגאנען פון דער קאמונאלער זעלבסט-פארוואלטונג, וואו זיי האבן געשפילט א באדייטנדיקע ראל. הגם זייער צאל איז אויך לויטן פריערדיקן מוניציפאלן געזעץ פון 1870 געווען באגרע-נעצט צו איין דריטל פון אלע ראטמענער און זיי האבן אויך נישט געטארט פארנעמען דעם אַמט פון בירגערמייסטער. די שרייענדיקע עוולה פון דעם דאזיקן געזעץ איז נאך בולטער, ווען מען נעמט אין אַכט, אז אין א גרויסער צאל שטעט אין תחום-המושב האבן יידן געבילדעט אן איבערוועגנדיקן רוב, און אין אייניקע ערטער 80 פראצענט און אפילו מער. פאר דעם געלט פון דעם יידישן שטייער-צאלער האט מען אויסגעהאלטן די אלגעמיינע שטאטישע אַנשטאלטן, מיט וועלכע יידן האבן זיך בדרך כלל נישט באנוצט און אויף צו באפרידיקן די הצטרכותן פון די יידישע קהילות האט מען גענומען פון ספעציעלע יידישע שטייערן (אפצאל פון פלייש, ליכט-שטייער א.א.).

א ריי געזעצן פון יענער צייט האבן געהאט די אויסשליסלעכע כוונה צו באליידיקן און דערנידעריקן דעם ייד. דאס געזעץ „וועגן נעמען“ (1893)

האָט פאַרגעזען אַ קרימינעלע שטראַף פאַר יידן, וואָס וועלן זיך אין פּרוּוואַטן לעבן רופן מיט אַנדערע נעמען, ווי זיי זיינען פאַרשריבן אין די מעטריקע־ביכער. אין אייניקע ערטער האָט די פּאָליציי פאַרפירט פּראַצעסן קעגן יידן, וואָס האָבן גענוצט קריסטלעכע נעמען אויף וויזיט־קאַרטלעך און שילדן. דער נייער פּאַספּאָרט־געזעץ פון 1894 האָט פאַראַרדנט אַנזאָגעבן אין אַלע יידישע פעסער די פיזישע סימנים פון דער באַטרעפּנדער פּערזאָן, אַפילו פון גע־בילדעטע וואָס קאַנען זיך התמענען, הגם ביי קריסטן האָט מען דאָס פּראַקטיצירט נאָר לגבי אַנאַלפּאַבעטן. אין אייניקע מקומות פלעגט די פּאָליציי פאַרשרייבן דעם גלויבן פון יידישן פּאַס־אייגנטימער מיט רויטן טינט, כדי זיין יידישקייט זאל זיך גלייך וואַרפן אין די אויגן ביים רעגיסטרירן אין די אַמטן. די דאָזיקע טענדענץ פון קוקן אויף דעם ייד, ווי אויף אַ רעכטלאָז באַשעפּעניש פון אַ נידעריקער מדרגה, האָט אונטערגעזאָגט אַ ריי גובערנאַ־טאָרן צו פאַרעפּנטלעכן אין די חדשים יוני־אויגוסט 1890 צירקולאַרן, אין וועלכע זיי ציען די אויפּמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציי אויף דער חוצפהדיקער באַנעמונג פון יידן, וואָס נעמען נישט אַראָפּ די היט ביי באַגעגענען רוסישע באַאַמטע, טרעטן נישט אָפּ זייערע פּלעצער פאַר באַאַמטע אין דער באַן, זאַמלען זיך אין עפּנטלעכע ערטער און ענלעכע חטאים.

אַ באַזונדער טראַגיש קאַפיטל איז אין די לעצטע 2 צענטליק יאָר פון 19־טן יאָרהונדערט געווען דער ענין פון צולאָזן יידן צו מיטעלער און הע־כערער בילדונג. די אַלטע צאַרישע געזעצן (נאָך פון די צייטן פון אַלעקסאַנ־דער דעם ערשטן — דער „יידן־סטאַטוט“ פון 1804) האָבן אין דעם פּרט נישט געמאַכט קיין שום אונטערשידן לגבי דער יידישער באַפּעלקערונג. פאַר־קערט, האָפּנדיק אַז דורך וועלטלעכער בילדונג בכלל און דורך צולאָזן יידן אין די אַלגעמיינע בילדונג־אַנשטאַלטן בפרט וועט מען אָפּשוואַכן דעם „שע־דלעכן יידישן סעפּאַראַטיזם“, האָט מען גערן געזען יידישע קינדער אויף די שול־בענק. מיט דער דאָזיקער כוונה האָט דאָס בילדונגס־מיניסטעריום אין 1871 געשלאָסן אַ סך מלוכה־שולן, וואָס זיינען געווען ספּעציעל פאַר יידישע קינדער (די א״ג קאַזיאַנע שולן) אין די שטעט, וואו עס האָבן עקזיסטירט אַלגעמיינ־שטאַטישע אָדער אויערזדנע אַנפּאַנג־און מיטל־שולן. אַ ביסל יידישע שולן מיט פּאַרוואַלטערס־יידן האָט מען איבערגעלאָזט אין ערטער, וואו קיין אַלגעמיינע שולן זיינען נישט געווען. יידן האָבן זיך אָבער תּחילת קנאַפּ געריסן אין די מלוכה־שולן, מורא האָבנדיק פאַר זייער דענאַציאָנאַליזירנ־דיקער השפּעה אויף דער יוגנט. ביסלעכווייז אָבער איז פאַרגעקומען אַן ענדערונג און יידן האָבן גענומען שיקן זייערע קינדער אין רוסישע גימנאַזיעס. אַזוי, למשל, האָבן זיך אין יאָר 1863 אין אַלע רוסישע גימנאַזיעס שוין גע־לערנט 552 יידישע תּלמידים אויף דער אַלגעמיינער צאַל פון 17,320 (3.5 פּראָצענט).

אַ שטאַרקער סטימול פאַר יידישע עלטערן צו שיקן זייערע קינדער אין די מלוכהשע בילדונג־אַנשטאַלטן איז געווען דאָס מיליטער־געזעץ פון 1874, וואָס האָט פאַראויסגעזען אַ ריי פּרוּוילעגיעס פאַר די, וועלכע האָבן געהאַט מיטעלע און העכערע שול־בילדונג.

די צאל יידן אין די מיטעלע בילדונג-אנשטאלטן אין באדייטנדיק גע-
וואקסן. במשך 7 יאָר (1883-1876) האָט די צאל יידישע תלמידים אין די
מיטל-שולן פון אַלע בילדונגס-קרייזן פון יידישן תחום אַבסאָלוט און אַפילו
רעלאַטיוו זיך פאַרגרעסערט: אין דורכשניט מער ווי אויף 50 פּראָצענט.
אַן ענלעכע דערשיינונג זעען מיר אין די אוניווערזיטעטן: אין 1878 האָבן
אויף 8 רוסישע אוניווערזיטעטן זיך געלערנט 306 יידישע סטודענטן, וואָס
האָבן דעמאָלט באַטראַפֿן 46 פּראָ מיל פון אַלע סטודענטן, מיט 8 יאָר שפּעטער
— אין 1886 האָט די צאל יידישע סטודענטן אין די 8 אוניווערזיטעטן שוין
באַטראַפֿן 1,856, וואָס דאָס האָט דעמאָלט אויסגעמאַכט 145 פּראָ מיל (1).
ד.ה. אַז אַבסאָלוט האָט זיך די צאל יידישע סטודענטן פאַרגרעסערט בערך 6
מאַל אַזוי פיל און רעלאַטיוו — בערך דריי מאַל אַזוי פיל.

דער דאָזיקער גיכער וואוקס פון דער פּראָפעסיאָנעלער אינטעליגענץ
האָט אַרויסגערופֿן אַ באַאמרוואַקונג אין די רעגירנדיקע קרייזן. מיט הי-
פּאָקריטישע מאַטיוון, אַז די יידישע לערן-יונגט ווירקט שלעכט אויף אירע
קריסטלעכע חברים אין רעליגיעז-מאַראַלישער הינזיכט און אַז יידישע סטו-
דענטן „שטייען לייכט צו צו די רעוואָלוציאָנערע טוער“ (אין לעצטן פּאַל
איז עס אין אַ געוויסער מאָס יאָ געווען אמת). האָט אַלעקסאַנדער דער דריטער
מיט דער ברכה פון פּאַביעדאָנאַסצווען, דעם פּרינציפּיעלן פּיינט פון בילדונג,
באַפּולמעכטיקט דעם בילדונג-מיניסטער איוואַן דעליאַנאָו אַנצונעמען מיט-
לען אויף צו באַגרענעצן דעם אויפנעם פון יידן אין מיטעלע און העכערע
בילדונג-אַנשטאַלטן. אין יולי 1887 זיינען דערשינען די צוויי טרויעריק-
באַרימטע צירקולאַרן, וואָס האָבן איינגעשטעלט די ווייטערדיקע נאַרמעס פון
אַננעמען יידישע תלמידים אין די מיטל-שולן און אוניווערזיטעטן: אין
תחום-המושב — 10 פּראָצענט פון דער צאל קריסטלעכע תלמידים, מחוץ
דעם תחום-המושב — 5, אין פעטערבורג און מאַסקווע — 3. דער דאָזיקער
צאַרישער „נומערוס קלאָוזוס“ איז במשך פון צענטליקער יאָרן געווען אַ קוואַל
פון פיזישן פּיין און דערנידערונג, פון איזודיעקעווען זיך מצד אַנטיסעמיטישע
דירעקטאָרן איבער יידישע עלטערן און קינדער, וואָס פּלעגן יאָר-איין יאָר-
אויס קלאָפֿן אין די פאַרמאַכטע פאַר זיי טירן פון די גימנאַזיעס און אוניו-
וערזיטעטן. וויפּל טרערן פון יידישע עלטערן און קינדער און וויפּל צע-
בראַכענע לעבנס האָט גורם געווען די דאָזיקע טרויעריק-באַרימטע „פּראָצענט-
נאַרמע“! ווען אַ יידישער גימנאַזיסט האָט שוין מיט נויט און שווייס דורכ-
געבראַכן די ערשטע באַריערע און פאַרענדיקט די גימנאַזיע, האָט ער נישט
געהאַט קיין שום זיכערקייט, אַז ער וועט קאָנען ווייטער שטודירן אין אַ הע-
כערן לערן-אַנשטאַלט. די עקשנותדיקע עקסטערניקעס, וואָס פּלעגן, נישט
געקוקט אויף די דורכפאַלן ביי די עקזאַמענס, ווי אַ רעזולטאַט פון שיקאַנעס
מצד די לערער, במשך יאָרן זיך גרייטן אין דער היים צו ווייטערדיקע עקזאַ-
מענס — אמתע מאַטיריער פון בילדונג — זיינען געוואָרן אַ פאַרשפּרייטער
טיפּ צווישן דער יידישער יוגנט. קינדער פון פאַרמעגלעכע עלטערן האָבן
געהאַט אַן אויסוועג — אַנקומען אין אַן אויסלענדישער גימנאַזיע און אַן

אויסלענדישן אוניווערזיטעט. און די אויסלענדישע אוניווערזיטעטן, בעיקר אין דייטשלאנד און שווייץ, האָבן טאַקע אויפגענומען אַ גרויסע צאָל פון די דאָזיקע „מאַרטירער פון בילדונג“. פאַר זיין און טעכטער פון אומפאַרמעגלעכע עלטערן איז דער וועג צו מיטעלער און העכערער בילדונג געווען, ווי אַ כלל, פאַרמאַכט.

דראַקאַנישע באַגרענעצונגען זיינען אויך איינגעפירט געוואָרן פאַר יידישע אַדוואַקאַטן, ווי אויך פאַר יידישע דאָקטוירים און פעלדשער אין דער אַרמיי.

אַזאַ איז געווען דער עפנטלעך-רעכטלעכער מצב פון דער יידישער באַ-פעלקערונג אין רוסלאַנד בעת דער הערשאַפט פון צאַר אַלעקסאַנדער דעם דריטן.

אונטער זיין נאַכפאלגער, ניקאָלאַי דעם צווייטן (1894-1917), איז די לאַגע פון די יידן ביז דער רעוואָלוציע פון 1905 נישט געוואָרן בעסער. אין כמה הינזיכטן האָט זי זיך אַפילו פאַרערגערט. ס'איז שטאַרקער געוואָרן דער פּאָליטיאישער געיעג אויף יידן אויסערן תּחום-המושב. דער פינאַנץ-מיניסטער סערגיי וויטע האָט איינגעפירט אין יאָר 1894 דעם מלוכה-מאַנאַפּאַל אויף געטראַנקען. ביז 1898 האָבן אין די מערב-גובערניעס אַלע פריוואַטע שענקען אָפּגעטראַטן זייער אַרט „קאַזיאַנע“ (מלוכהשע) בראַנפן-קראַמען (די „מאַנאַפּאַלקעס“). צוליב דעם האָבן פאַרלאָרן זייערע פרנסות ביז אַ פּערטל מיליאָן יידן. די רואַנירטע דאַרף-שענקער האָבן זיך געלאָזט אין די שטעט און שטעטלעך, וואו זיי האָבן געטראַפן די שטאַטישע קרבנות פון דער מאַנאַ-פאַל-רעפּאַרם און מיט דעם פאַרגרעסערט דעם יידישן שטעטלדיקן דלות. אין אַזאַ שטיקנדער אַטמאָספּער פון גאַרער רעכטלאָזיקייט און פּאָליציי-אישע רדיפות איז דאָס פינף-מיליאָניקע רוסישע יידנטום צוגעקומען צו דער שוועל פון 20-טן יאָרהונדערט.

3. די פּאָליטיש-רעכטלעכע לאַגע פון די יידן אין קאַנגרעס-פוילן

אויך אין דעם רעכטלעכן מצב פון די פּוילישע יידן האָט די ערשטע לי-בעראַלע תקופה פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן געבראַכט אַ גאַנצע ריי וויכ-טיקע ענדערונגען. די רעכטלעכע באַגרענעצונגען פון פריוואַטער און עפנט-לעך-יורדישער נאַטור, וואָס זיינען חל געווען אויף די יידן אין קאַנגרעס-פוילן, זיינען אָפּגעשאַפט געוואָרן. דאָס געזעץ פון 5-טן יוני 1862, פון מאַרק-גראַף אַלעקסאַנדער וויעלאַפּאַלסקי, האָט אָפּגעשאַפט די באַגרענעצונגען פון פרייען וואוינרעכט אויפן שטח פון קאַנגרעס-פוילן (פון דער צאָל 453 שטעט האָבן יידן געמעגט פריי וואוינען נאָר אין 246, אין 31 שטעט האָבן עקזיסטירט ספעציעלע יידישע „רעוויזן“, אין 90 איז דער אויפהאַלט פון יידן געווען לחלוטין פאַרווערט. אַחוץ דעם האָבן יידן אויך נישט געטאַרט זיך באַזעצן אין די שטעטלעך פון גרענעץ-פּאַס). פריער נאָר, דעם 24-טן מאי 1861 האָבן יידן באַקומען אַקטיוו און פּאַסיוו

וואל-רעכט אין די ארגאנען פון דער שטאטישער און פאָוויאטאָווער זעלבסט-פאָרוואַלטונג און צום ערשטן מאל אין דער געשיכטע פון קאָנגרעס-פוילן האָבן זיך יידן באַטייליקט אין מוניציפאַלע וואַלן. דורך באַזונדערע צוגאַב-תקנות זיינען שפעטער באַזייטיקט געוואָרן אַ ריי גזירות, ווי למשל דער פאַרבאָט צו האַלטן אַפטייקן. יידישע פעלדשער איז דערלויבט געוואָרן זיך אַנצושליסן אין דעם פעלדשער-צעך. די תקנות וועגן אַפשאַפן די אַנטי-יידישע באַגרענעצונגען אין די צעכן בכלל זיינען מחמת דעם ווידערשטאַנד פון די צעכן געבליבן אויפן פאַפיר און אַלץ איז געבליבן ביים אַלטן. יידן האָבן אויך באַקומען רעכט צו קויפן גיטער.

ווי אַ באַלוינונג פאַר דער בירגערלעכער עמאַנציפאַציע האָבן די פּוילישע יידן לויט די כּוונות פון מאַרקגראַף וויעלאַפּאָלסקי, דעם אינציאַטאָר פון די געזעצן פון 1861 און 1862, געדאַרפט אַפּדאַנקען מיט אַסימילירן זיך צווישן דער פּוילישער באַפעלקערונג. מען האָט זיך אָבער נישט פאַרלאָזט אויפן בלויון דאַנקבאַרקייט-חוב מצד די פּוילישע יידן. דאָס געזעץ פון 1862 האָט פאַרווערט צו באַנוצן העברעאיש און יידיש אין אַקטן, וואָס טראַגן אַ יורידישן כאַראַקטער.

אין 1866 האָבן די פּוילישע יידן באַקומען צוגלייך מיט די רוסישע יידן דאָס רעכט אויף מלוכה-דינסט. אין 1868 איז זיי דערלויבט געוואָרן זיך צו באַזעצן מחוצן תּחום-המושב לויט די זעלביקע כללים וואָס די רוסישע יידן, גלייכצייטיק איז די רוסישע יידן דערלויבט געוואָרן זיך צו באַזעצן אין קאָנגרעס-פוילן.

נאָכן פּוילישן אויפשטאַנד פון 1863-1864, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן די רוסיפיקאַציע-פּאָליטיק אין קאָנגרעס-פוילן, האָט מען אין די רוסישע קאָנצע-לאַריעס אָנגעהויבן קוקן קרום אויף דער בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג פון די פּוילישע יידן. מ'האַט געהאַלטן, אַז זיי האָבן אַנטוישט די אַסימילאַציע-האַפענונגען, מיט וועלכע די רעגירונג האָט פאַרבונדן דאָס אַפשאַפן די רעכט-לאַזיקייט-ירושא פון אַמאַל. אויף דעם באַקלאַנג זיך כמעט אַלע רוסישע גובערנאַטאָרן אין קאָנגרעס-פוילן אין זייערע יערלעכע ראַפּאָרטן צום וואָר-שעווער נאַמיעסטניק. ביסלעכווייז זיינען די פּוילישע יידן אין רעכטלעכן זינען אויסגעגליכן געוואָרן מיט די רוסישע. און הגם די צייטווייליקע תקנות פון 1882 זיינען אויף די פּוילישע יידן נישט געווען חל, האָט אָבער דער „אוקאַז“ פון 11-טן יוני 1891 שטאַרק באַגרענעצט דאָס רעכט פון יידן צו קויפן לאַנד-אייגנטום. דער „אוקאַז“ וועגן מיליטער-דינסט פון 1874 האָט אויסגעגליכן די פּוילישע יידן מיט די רוסישע אין דער שווערער פליכט פון מיליטער-דינסט. די רדיפות אויף דער יידישער טראַדיציאָנעלער הלכה בעת אַלעסקאַנדער דעם צווייטן האָבן אין פּוילן אָנגענומען אַ שאַרפען כאַראַקטער און האָבן לענגער אָנגעהאַלטן, ווי אין דעם רוסישן טייל פון תּחום-המושב. די רוסישע רעגירונגס-קרייזן אין קאָנגרעס-פוילן האָבן אין פאַרשאַרפטן אַנטיסעמיטיזם געזען אַ מיטל אַפּצוואווענדן די אַנטי-רוסישע שטימונגען ביים

פוילישן פאלק און דעם האָס ווענדן אין דער ריכטונג פון די יידן. די פרוכט פון דעם זיווג צווישן דעם אָפיציעלן רוסישן אַנטיסעמיטיזם און דער אַלטער פוילישער יודאָפאָביע איז געווען דער וואַרשעווער פאָגראַם אין די טעג פון 25-27 דעצעמבער 1881, אין וועלכן רוסישע אויפהעצערס האָבן בליי-ספּק גע-שפילט אַן איניציאַטאַרישע ראָל. די רוסישע רעגירונג האָט אירס דערגרייכט מיט דעם וואַרשעווער פאָגראַם האָט זי באַוווּן, אַז די פאָגראַמען זיינען נישט בלויז אַ רוסישע דערשיינונג, נאָר אַז יידישע „עקספּלואַטאַציע“ רופט אַרויס צו זיך שונאה אומעטום. די פוילישע עפנטלעכע מיינונג האָט אין איר איבער-וועגנדיקער מערהייט פאַראורטיילט דעם וואַרשעווער פאָגראַם.

דער גירוש מאַסקווע פון 1891-1892 האָט גורם געווען, אַז עטלעכע טויזנט פאַרטריבענע משפחות האָבן זיך באַזעצט אין קאַנגרעס-פוילן, בפרט אין וואַרשע און לאַדזש, וואו זיי האָבן שפּעטער אָנגעהויבן שפּילן אַ וויכטיקע ראָל אינם ווירטשאַפּטלעכן און געזעלשאַפּטלעכן לעבן פון די פוילישע יידן.

דער עקאנאמישער מצב אין דער צווייטער העלפט פון 19-טן יארהונדערט

דאס באפרייען די פויערים פון פאנשטשיזנע אין 1861 איז געווען אן איבערבראך-מאמענט אין דער סאציאל-עקאנאמישער געשיכטע פון צארישן רוסלאנד און במילא אויך אין די סאציאל-ווירטשאפטלעכע פארהעלטענישן. אין וועלכע די יידישע באפעלקערונג האט געלעבט. ס'איז שווערער געווארן די עקאנאמישע פאזיציע פון דעם יידישן פאקטאר אין דער פריזישער און אין דער פויערישער ווירטשאפט. אין די געוועזענע פוילישע טעריטאריעס, ווי וויסרוסלאנד, ליטע, וואלין און פאדאליע, האבן די פריצים פארלוירן זייער בחינומדיקע אדער שפאט-ביליקע ארבעט-קראפט און זיינען געווארן גע-צוואונגען פערזענלעך זיך צו פארנעמען מיט דער ווירטשאפט, איז די ראל פון יידן ווי ארענדארן און פארמיטלער אין דעם פריזישן האנדל און לאנד-ווירטשאפטלעכער אינדוסטריע קלענער געווארן. ווי ווייט די יידישע פרנסות זיינען געווען פארבונדן מיט דער פריזישער לאנדווירטשאפט, זאגט עדות דער פאקט, אז בלויז אין קיעווער, פאדאליער און וואלינער גובערניעס זיינען נאך אין די 70-קער יארן געווען 347 שטאטישע ישובים, וואס זיינען געווען דאס אייגנטום פון פריצים, צווישן זיי אזא שטאט ווי בערדיטשעוו. זייער ראל אין דער לאנדווירטשאפט האט זיך אויך פארקלענערט צוליב דער אנט-וויקלונג פון לאנד-קרעדיט, וואס האט ארויסגעשטופט דעם יידישן פאקטאר, ווי א וויכטיקן פינאנציעלן ארגאניזאטאר פון דער פריזישער ווירטשאפט. די פויערים, וואס זיינען אליין געווארן בעלי-בתים, האבן זיך אויך ווייניקער ווי פריער גענייטיקט אין דעם יידנס הילף.

פון דער אנדערער זייט האט דער יידישער קליינהאנדל קנאפ גענאסן פון דעם פאקט, וואס עס איז צוגעקומען א נייער מאסנהאפטער פארברויכער — דער באפרייטער פויער. די פויערים זיינען אויף לאנגע יארן געווען אזוי שטארק באלאסטעט מיט זייערע פינאנציעלע התחייבותן לגבי די פריצים, אז ס'איז זיי שוין ווייניק וואס געבליבן פאר קניות אויפן שטאטישן מארק.

דער שטארק-אויסגעוואקסענער אייזנבאן-פארקער אין די 60-קער און 70-קער יארן האט דערלאנגט א שווערן קלאפ די בעלי-עגלות, וואס האבן פריער געשפילט א גרויסע ראל אין דעם סחורות-טראנספארט, ווי אויך די

יידישע בעלי־בתים פון אַכסניות, איינפאַר־הייזער און פּאַטשטאַווע סטאַנציעס אין די שטעט און אויף די וועגן.

פון דער אַנדערער זייט איז געוואָקסן אַ יידישע גרויס־בורזשאַזיע, וואָס האָט אירע אַקומולירטע קאַפיטאַלן פון דער גרויסער פּריצישער אַרענדע און מסחר אינוועסטירט אין דער אַ"ג „גרינדעריי“ (אייזנבאַן און וועגן־בוי) און אין דער שנעל־וואַקסנדיקער אינדוסטריע. אַזוי, למשל, האָבן, לויט אַ באַריכט פון גענעראַל־גובערנאַטאָר דאַנדוקאַוו־קאַרסאַקאָוו פון 1871, געהערט צו יידישע אינדוסטריעלער אין די קיעווער, וואַלינער און פּאַדאַליער גובער־ניעס „27 צוקער־ראַפּינעריעס (פון דער אַלגעמיינער צאָל 105), 619 בראַנפּן־דעסטילאַציעס (פון 712), 5.700 מילן (פון 6.353)“¹. די יערלעכע פּראָדוקציע פון די יידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען האָט באַטראַפּן 70 מיליאָן רובל.

אויפן צווייטן סאַציאַלן עק ווערט אַבער די פּאופּעריוואַציע פון די יידישע פּאַלקס־מאַסן אַלץ ברייטער און טיפּער. די שטח־באַגרענעצטקייט און איי־בערבאַפעלקערטקייט פון תּחום־המושּב, די אוממעגלעכקייט פאַר דער יידישער מאַסע איבערצואוואַנדערן אין די אינערלעכע רוסישע גובערניעס, די אַפּהענ־גיכייט פון דעם רוב יידישע פּרנסות פון דער דאַרפישער ווירטשאַפּט, וואָס מאַכט אַדורך טיפּגרייכנדיקע ענדערונגען, די אויסזיכטלאַזיקייט אַז אַ טייל פון דער פּאַראַרימטער און דעקלאַסירטער יידישער מאַסע זאָל ווערן אַרייַנגעצויגן אין דער גרויס־אינדוסטריע, די טיילווייזע ליקווידיציע פון דער יידישער לאַנדווירטשאַפּטלעכער קאַלאָניאַציע און דאָס אַפּשליסן דאָס דאָרף (אַנהייבנדיק פון 1882) פאַר דער יידישער באַפעלקערונג — דאָס אַלץ צו־זאַמען האָט געשאַפּן אַן אומבאַשרייבליעכן דלות־צושטאַנד צווישן די ברייטסטע שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג אין די 70־קער און 80־קער יאָרן פון 19־טן יאָרהונדערט.

1. קליינהענדלער

דער פּראָצענט פון די, וואָס האָבן געצויגן חיונה פון קליינהאַנדל, איז געווען אַ זייער הויכער און האָט נישט אַנטשפּראַכן די פּאַקטישע ווירטשאַפּט־לעכע באַדערפענישן. לויט דער פּאַלקס־ציילונג פון סוף יאָרהונדערט (1897), ווען די דאָזיקע היפּערטראַפּיע אין קליינהאַנדל איז געוואָרן אַ ביסל קלענער אין פּאַרגלייך מיט יאַרצענטליקער פּריער, האָבן יידישע סוחרים (פון אַלע מינים) אין תּחום־המושּב באַטראַפּן 72.8 פּראָצ. פון אַלע סוחרים און צווישן זיי איז דער פּראָצענט קליינהענדלער געווען גאָר אַ הויכער. דער סוחרות־ווערט פון אַזאַ יידיש קרעמל פּלעגט אַפּט באַטרעפּן נישט מער ווי אַ פּאַר רובל. די קאָנקורענץ איז געווען אומגעהויער. דער יידישער קליינהענדלער האָט זיך געקאַנט האַלטן אויף דער אויבערפּלאַך בלויז פאַרן פּרייז פון אַראַפּ־דריקן ביז אַ מינימום זיינע מאַטעריעלע באַדערפענישן און מיט דער הילף פון אויסער־עקאָנאָמישע מיטלען, ווי נישט אויסקויפּן פּאַטענטן א. ד. גל..

2. האנטווערקער

די פאקטישע צוגעשמידקייט פון יידישן האנטווערקער צום תחום-המושב האט אויך גורם געווען א רעלאטיווע היפערטראפיע אין פארשידענע מלאכות. אין די מערב-גובערניעס איז די צאל בעלי-מלאכות געווען לפי ערך פילפאכיק א גרעסערע, ווי אין די אינערלעכע רוסישע גובערניעס. אין דער קיעווער גובערניע למשל, פאלט אויס 2.06 בעלי-מלאכות אויף יעדע 1.000 איינוואוינער, בעת אין דער שכנותדיקער קורסקער גובערניע, וואס איז אין פרט פון עקאנאמישע באדינגונגען אין אלגעמיין געווען ענדלעך צו די תחום-גובערניעס, נאר 0.8 ד.ה. 2.5 מאל ווייניקער. לויט דער אויספארשונג פון ייק"א האבן יידישע בעלי-מלאכות אין אלע 25 גובערניעס פון תחום-המושב באטראפן 13.2 פראצע. פון דער גאנצער יידישער באפעלקערונג און קרוב 20 פראצענט פון אלע יידן אין ארבעט-עלטער. אין פיל שטעט פון תחום האבן אבער יידישע בעלי-מלאכות באטראפן א פיל העכערן פראצענט ווי דער דורכשניט-לעכער. אין ראדאם קרוב 33 פראצע, אין סלאנים — בערך 35 פראצע, וויניצע — 42 פראצע. דער הויכער פראצענט פון יידישן אַנטייל אין מלאכה ווערט נאך בולטער, ווען מיר פארגלייכן די צאל יידישע און ניט-יידישע בעלי-מלאכות. אזוי א שטייגער האט דער פראצענט יידישע בעלי-מלאכות באטראפן אין די שטעט פון גראדנער גובערניע אין 1897 — 80.1 פראצענט פון אלע האנטווערקער בשעת די יידישע שטאטישע באפעלקערונג האט אין גראדנער גובערניע אין דעם אַנגערופענעם יאָר אויסגעמאַכט נאָר 58.3 פראצענט פון דער גאנצער שטאטישער באפעלקערונג. אין 1893 איז אין קאָוונער גובערניע געווען ס"ה 23,769 באשעפטיקטע אין מלאכה. אין 1897 האט די צאל יידישע האנטווערקער אליין באטראפן 23,505. קלאַר, אַז נישט-יידישע האַנט-ווערקער זיינען געווען זייער ווייניק.

דער הויכער פראצענט פון יידישן אַנטייל אין מלאכה איז נישט קיין דערשיינונג בלויז פון דעם לעצטן יאַרצענטליק פון 19-טן יאָרהונדערט. אויך פריער שטויסן מיר זיך אָן אויף דעם זעלביקן פענאַמען. אזוי, למשל, האט מען אין מאַהילעווער גובערניע אָפגעציילט אין 1880 5,509 בעלי-מלאכות צווישן זיי 4,290 יידן (78 פראצע). אין וויטעבסקער גובערניע האבן יידישע בעלי-מלאכות אין 1893 באטראפן העכער 70 פראצענט פון דער אלגעמיינער צאל האנטווערקער. במשך די יאָרן 1887-1898 האט זיך דער פראצענט יידישע בעלי-מלאכות אין א ריי גובערניעס פאָרגרעסערט: אין קאָוונער גובערניע, למשל, פון 8.4 אויף 11.8 פראצענט, אין וואָלינער פון 9.7 אויף 15.3 פראצע. פון דער גאנצער יידישער באפעלקערונג.

וואס שייך דער סאציאלער גלידערונג פון דער בעלי-מלאכהשער מאסע, האט די ייק"א-אויספארשונג פעסטגעשטעלט, אַז אין די 25 גובערניעס פון תחום-המושב זיינען פון איבער א האלבן מיליאן (500,986) יידישע בעלי-מלאכות געווען מייסטערס — 259,396 (52 פראצע), געזעלן — 140,528 (28 פראצע), און לערנינגלעך — 101,052 (20 פראצע).

דער קוואליטאטיווער ניווא פון דער בעלי-מלאכהשער פראדוקציע אין בדרד-כלל געווען א נידעריקער, די טעכניק א צוריקגעשטאנענע. די קליינע צאל האנטווערקער-שולן אין תחום-המושב — אויף 106 פאכשולן אין דער גאנצער אימפעריע האבן זיך אין די 25 גובערניעס פון תחום-המושב, וואו ס'האט געלעבט בערך א דריטל פון דער גאנצער באפעלקערונג, געפונען נאר 12 (11.3 פראצענט) — האט נישט געגעבן קיין מעגלעכקייט פון פאך-אויסבילדונג אין א ממשותדיקן פארנעם. פאר א ייד איז נישט געווען לייכט אַנצוקומען אין די באזונדערע פאכשולן אָדער אין די האנטווערקער-קלאַסן ביי די אַלגעמיינע שולן. יידישע האנטווערקער-שולן איז געווען זיין גיק. זיי האבן ערשט אנגעהויבן זיך צו אנטוויקלען אין לעצטן צענטליק פון 19טן יארהונדערט. אין 1884 האט די רעגירונג אפילו געשלאסן די יידישע האנטווערקער-שול אין זשיטאמיר (עקזיסטירט פון 1861), מאַטיווירנדיק דעם באשלוס מיט ברוטאלער אפגהאַרציקייט: „היות אין די שטעט און שטעטלעך פון דרום-מערב-קאנט ליגט די מלאכה אין יידישע הענט און דורך דעם ווערט געשטערט די אנטוויקלונג פון מלאכה ביי דער שטאם-באפעלקערונג פון דער געגנט, איז בכן א ספעציעל-יידישע האנטווערקער-שול אן איבעריקער כלי-זיין אין יידישע הענט אויף צו עקספלאטירן די קריסטלעכע באפעלקערונג פון דער געגנט, וועלכע פארמאגט נישט אַזעלכע שולן“.) דאס יידישע לערנ-יינגל האט געהאט ווייניק מעגלעכקייטן זיך גרינטלעך אויסצולערנען א מלאכה, די מייסטערס גופא האבן זי באהערשט נישט פולשטענדיק, די לערניינגלעך זיינען במשך לאנגע שעהן פון אַרבעטס-טאָג אויסגענוצט געוואָרן פאַר דער שטוב-באַלעבאַטישקייט און די באַציאונג צו זיי מצד די מייסטערס און געזעלן איז אָפט געווען אַ ברוטאלע. מחמת דעם זיינען די לערן-יאָרן ביים מייסטער געווען קנאַפ מסוגל צו אַנטוויקלען ביי זיי אַ ליבע צום פאך און אַן אינטערעס צו פארפולקאמען זיך. היות דער אַפּאַל פאַרן אויסלערנען אַ לערניינגל איז געווען לפי ערך אַ הויכער, פלעגן טאַטעס-בעלי-מלאכות אַליין לערנען זייערע קינדער. געוויסע פאכן זיינען איבערגעגאַנגען בירושה, אַזוי אויך די פאַרעלטערטע אַרבעטס-אופנים.

די אויסאַרבעטונגען פון יידישע בעלי-מלאכות זיינען געווען אַנגעוויזן אויף דעם געברויך פון דער אַרימער יידישער און פויערשער באפעלקערונג. דאָס איז געווען די פאַפולערע טאַנדעט-אַרבעט. אויך די קריסטלעכע מלאכה איז אין תחום-המושב נישט געשטאַנען העכער. אַן אויסנאַם זיינען געווען די גרויסע צענטרען. די מאַטעריעלע לאַגע פון די בעלי-מלאכות איז געווען אַ זייער שווערע. פון זייערע קאַרגע פאַרדינסטן, וואָס האָבן זיך געפונען אויף אַ הונגער-ניוואָ, זיינען זיי נישט געווען ביכולת זיך איינצוקויפן נייע מאַטעריאַלן. קיין ביליקער קרעדיט האָט נישט עקזיסטירט (די ערשטע גמילות-חסדים קאַסעס, אַנפאַרצענטיקע אָדער מיט אַ קליינעם פּראָצענט זיינען אין תחום אַנטשטאַנען ערשט אין 1898). זיי האָבן געמוזט אַנקומען צו וואַכער-קרעדיט, וואָס איז געווען זייער טייער און איז אין אייניקע ערטער — אין ראַדאַמער און וואָלינער גובערניעס — דערגאַנגען צו 120 פּראָצענט

יערלעך! וואס שייך די אפזאץ-פארמען פון דער האנטווערקערישער פרא-
דוקציע, איז געווען זייער פארשפרייט דער אפזאץ אויף יארמערק (ירידו),
וואס זיינען געווען אויסגערעכנט בעיקר אויפן פויערישן קליענט. דאס האט
געצוואונגען דעם בעל-מלאכה מיט זיין משפחה צו וואנדערן מיט דער סחורה
אויף נאנטע און ווייטע יארמערק.

אין שייכות מיטן אריינדרינגען פון גרעסערע קאפיטאלן אין דער האנט-
ווערקער-אינדוסטריע, האט אין די לעצטע צוויי יארצענטליקער פון 19-טן
יאהונדערט אלץ מער, בפרט אין די גרעסערע צענטרען, זיך אנטוויקלט די
פארם פון הורטאָוויקעס-מאַגאַזינערן. דאָס האָט דעם בעל-מלאַכה געמאַכט
אַפהענגיק פון זיי וואָס שייך פרייזן, קוואַליטעט און אַנדערע באַדינגונגען.
די דאָזיקע פאַרם איז צום מערסטן געווען פאַרשפרייט אין קאַנגרעס-פוילן.
אַזעלכע שטעט ווי באַטונשין, טורעק, ראַדאָס האָבן אויסגעאַרבעט פאַר די
הורטאָוויקעס מלבושים און שייך אין ווערט פון מיליאָנען רובל. די סחורות
האָט מען עקספּאָרטירט צו די ווייטע רוסישע מערק. אויך אין אייניקע ווייס-
רוסישע און אוקראַינישע שטעט איז דער דאָזיקער סיסטעם געווען פאַר-
וואַרצלט. אַזוי, למשל, זיינען די לעדער-אויסאַרבעטונגען און מעבל-שטיק
פון די וויטעבסקער יידישע האַנטווערקער אין ווערט פון הונדערטער טויזנטער
רובל פאַנאָדערגעפירט געוואָרן דורך פאַרמיטלער-הורטאָוויקעס איבער וויי-
טע מערק פון דער רוסישער אימפעריע.

נאָך אַ שווערערע פאַרם פון עקאָנאָמישער אָפהענגיקייט לגבי דעם
אויפקויפער-מאַגאַזינער איז געווען די אין אייניקע גובערניעס פאַרשפרייטע
„כאַלופניקעריי“ (היים-אַרבעט). טיפיש איז אין דעם פּרט געווען די אינ-
דוסטריע פון זאַקן-שטריקעריי אין די ליטווישע גובערניעס (וילנער, קאָוונער
און גראַדנער). וואָס האָט בעיקר באַשעפטיקט מיידלעך. אין דער דאָזיקער
פאַרם פון האַנטווערקעריי איז די עקספּלאַטאַציע און די אַרימקייט געווען די
גרעסטע. ס'איז גענוג צו באַקענען זיך מיט די פאַרדינסטן פון יידישע
האַנטווערקער (מייסטערס און געזעלן), כדי זיך צו שאַפן אַ בילד פון דער
מוראדיקער אַביווישקייט, וואָס האָט בכלל געהערשט ביי דער יידישער
האַנטווערקער-מאַסע.

אין צפון-מערב גובערניעס האָט דער דורכשניטלעכער יערלעכער פאַר-
דינסט פון אַ שניידער-מייסטער באַטראַפן 200 — 250 רובל, אַראַפּפאַלנדיק
אין פיל מקומות צו 80 — 100 רובל. דער דורכשניטלעכער פאַרדינסט פאַר
אַ שוסטער-מייסטער האָט באַטראַפן נאָך ווייניקער: 150 — 200 רובל
יערלעך. מאַדיסטקעס — דורכשניטלעך: 100 — 150 רובל. אָבער אין
אַ טייל ערטער האָט זייער יערלעכער פאַרדינסט נישט באַטראַפן מער ווי
50 — 75 רובל.

אַפט האָט אַזאַ בעל-מלאַכהשער אַביוו געמוזט זיך און זיין משפחה
ראַטעווען פון הונגער מיט דער הילף פון אַ זייטיקער פּרנסה. אַן אָפטע דער-
שיינונג ביי יידישע בעל-מלאַכות אין דעם קליינעם שטעטל איז געווען דאָס
דינגען סעדער אויף זומער-צייט. דאָס ווייב פלעגט מסחרן מיט אַ „שטעל“

אויפן מארק אָדער אין אַ קלייטל, וואָס דער ווערט פון דער סחורה פלעגט באַטרעפן קוים עטלעכע רובל. די קינדער האָבן שוין פון די פריסטע יאָרן געמוזט צוהעלפן שלעפן דעם שווערן עול־פרנסה.

אויב אַזעלכע זיינען געווען די פאַרדינסטן און דער עקאָנאָמישער מצב פון דעם איבערוועגנדיקן רוב מייסטערס, קאָן מען זיך שוין פאַרשטעלן די אַרימקייט, וואָס האָט געהערשט ביי די געזעלן און לערנינגלעך. כדי זיך צו שאַפן אַ באַגריף וועגן דעם ווערט פון די פאַרדינסטן פון אַ געזעלן אָדער אַ מייסטער אין די פאַרשפרייטסטע יידישע פאַכן, איז גענוג אַנצואווייזן, אַז לויט אַן אויספאַרשונג פון אַ ייִק־אָקאַרעספאַנדענט אין לאַדזש, האָבן די וועכנטלעכע הוצאות פון אַ געזעלן — אַ בחור ביי אַ לוינוועכער בלויז אויף עסן, באַהייצונג און וועש וואָשן באַטראַפן 3 רובל 26 קאָפיקעס ביי אַ דורכ־שניטלעכן וועכנטלעכן פאַרדינסט פון 3 — 4 רובל פאַר אַ 14-16 שעהדיקן אַרבעטסטאָג⁶.

מען האָט געאַרבעט 14-16 שעה אַ מעת־לעת, דאָנערשטאָג און פאַר יום־טובים ביז שפּעט אין דער נאַכט. ערשט נאָך דער שטריק־כוואַליע, וואָס האָט אַרומגעכאַפט דעם צפון־מערב־קאַנט אין די 90־קער יאָרן, איז אויסגעקעמפט געוואָרן אַ אַרבעט־טאָג פון 10-12 שעה.

אַנטשפּרעכנדיק צו די דאָזיקע פאַרדינסטן זיינען געווען די וואוינ־און לעבנס־באַדינגונגען. אין פייכטע טונקעלע קעלער־שטובן, אָדער אין בוי־דעם־שטיבלעך האָבן געלעבט משפחות פון 6-8 נפשות. געזעלן, בפרט געקומענע פון דער פרעמד, פלעגן שלאָפן אין די ענגע טוכלע ווערקשטאַטן. לערנינגלעך האָבן על פי כלל געאַרבעט 3-4 יאָר „אויף דער לער“ פאַרן עסן און שלאָפן. אפט האָבן זיי נאָך געמוזט צאָלן דעם מייסטער פאַר אויסלערנען די מלאכה.

3. שוואַרץ־אַרבעטער און טאַג־לוינער

די גרויסע נויט האָט די יידישע מאַסע שוין פון לאַנג אויסגעלערנט נישט צו בראַקירן קיין שום שווערע פיזישע אַרבעט. יידישע שוואַרץ־און שווער־אַרבעטער טרעפן מיר אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט סיי אין קאַנגרעס־פוילן, סיי אין די רוסישע גובערניעס. אין די 20־קער און 30־קער יאָרן מען געקאַנט טרעפן פוילישע יידן ביי אַזעלכע שווערע פיזישע אַרבעטן ווי וועגנבוי, שטיינהאַקעריי און אין גרובנס⁷. (לויט די ציפערן פון טוגענהאַלד, האָט די צאָל יידישע שוואַרץ־אַרבעטער אין קאַנגרעס־פוילן באַטראַפן 30 טויזנט אין די פערציקער יאָרן פון 19־טן יאָרהונדערט). יידן פון וויטעבסקער גובערניע האָבן זיך אין די 40־קער און 50־קער יאָרן פאַרנומען מיט גראַבן קאַנאַוועס, אויסטריקענען פעלדער און לאַנקעס און אַנדערע פעלד־אַרבעטן ביי פאַרשידענע פריצים פאַר אַן אויסטערליש קליינעם געצאָלט⁸.

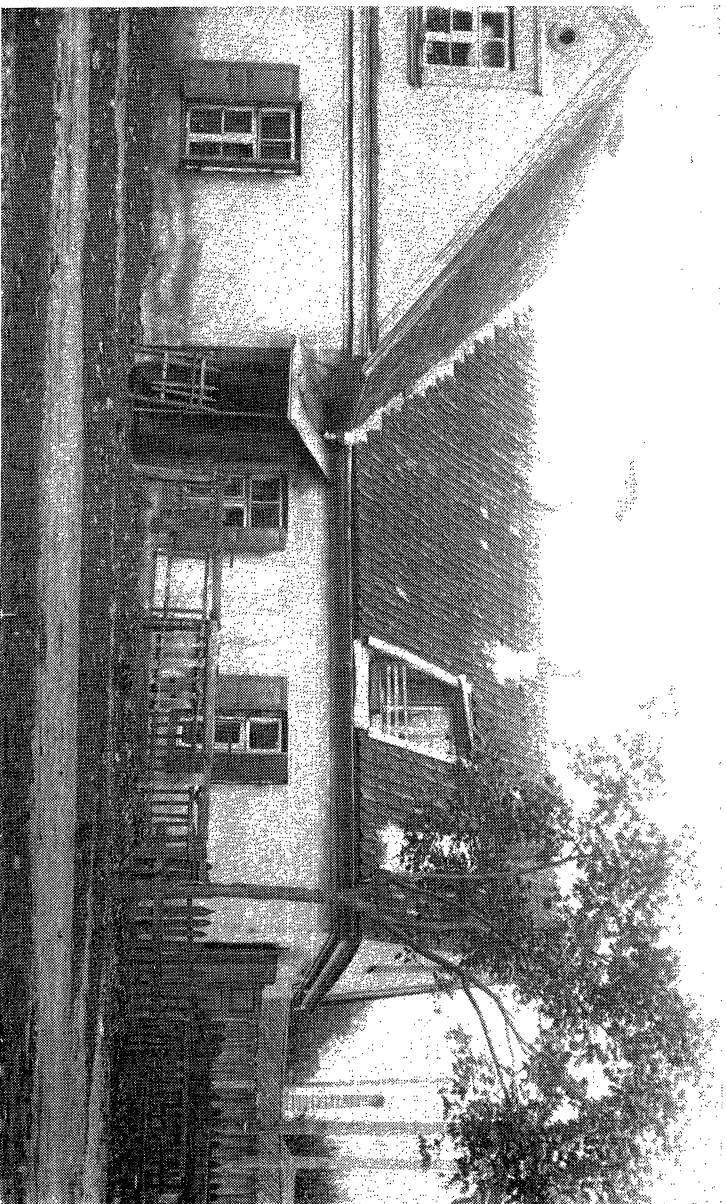
לויט די ציפערן פון דער ייִק־אָ־אויספאַרשונג האָט די דאָזיקע גרופע אַרבעטער געציילט אין תחום־המושב ביים סוף פון יאָרהונדערט נישט ווייני־

קער ווי 105,000 פערזאָן, ד.ה. 2 פראָצענט פון דער גאַנצער יידישער באַפעל-
קערונג. צווישן די יידישע שוואַרץ-אַרבעטער האָבן דאָס ערשטע אָרט פאַר-
נומען טרעגער און טאַג-לוינער — זיי באַטרעפן 1/3 פון אַלע יידישע שוואַרץ-
אַרבעטער, דאָן גייען דראַזשקאַזשעס און בעלי-עגלות — אַ קנאַפּ 1/3 —
און די רעשט — פעלד-אַרבעטער, וואַסער-טרעגער, וואַלד-אַרבעטער, האַלק-
טרייבער, סמאַלע-ברענער און אַנדערע. זייער קאַנטיק איז געווען די צאָל
און די ראָל אין טראַנספּאָרט פון יידישע פאַרלייט — דראַזשקאַזשעס און בעלי-
עגלות. אין אַ ריי שטעט פון תּחום-המושב (לאַדזש, לובלין, ביאַליסטאָק) האָבן
יידישע דראַזשקאַזשעס פאַרנומען אַ מאַנאַפּאַל-שטעלונג (קריסטלעכע זיינען גע-
ווען זייער ווייניק) און אין אייניקע שטעט זיינען זיי געווען די איינציקע. שבת
פלעגט זיך אָפּשטעלן יעדער פאַרקער. זעלבשטענדיקע דראַזשקאַזשעס האָבן
נאָך ווי עס איז פאַרדינט אויף פרנסה, דאַקעגן די א. א. ג. „שמיסער“, ד. ה.
אַנגעשטעלטע ביי בעלי-בתים, צו וועלכע עס האָבן געהערט פּערד און וואַגן,
האָבן שווער געהאַרעוועט און ווייניק פאַרדינט. דעם רוב פאַרדינט פלעגט
צונעמען דער בעלי-הבית (אין אָדעס, אַ שטייגער, 80 פראָצענט פון פאַרדינט).
די פאַרשפּרייטונג פון דער אייזנבאַן-נעץ אין די 60-קער און 70-קער יאָרן,
האַט, ווי דערמאָנט, אַרונטערגעריסן דעם עקאָנאָמישן מעמד פון די בעלי-עגלות
אין פּיל ערטער פון תּחום-המושב.

וואָס שייך דער צווייטער גרופּע — משאַ-טרעגער און טאַג-לוינער —
זיינען זיי אַמבאַלרייכסטן געווען אין די מער אינדוסטריעלע געגנטן, אין די
פאַרט-שטעט (אָדעס, כּערסאָן) און אין גרויסע האַנדלס-צענטרען, (וואַרשע,
לאַדזש). ביי דער דאָזיקער גרופּע איז שווערע האַרעוואַניע געגאַנגען גע-
פאַרט מיט גראַשנדיקע פאַרדינסטן. די מעכאַניזירונג פון דעם לאַדענען
אין די מילן און פאַרטן האָט אַ טייל פון זיי געמאַכט כּראַניש אַרבעטסלאָז.
נאָך ערגער איז געווען די לאַגע פון די טאַג-לוינער, וואָס פלעגן וואַרטן
אויף די מערק און פאַר מאַגאַזינען אויף אַ צופעליק פאַרדינסטל, ביי וואָס
עס לאָזט זיך. אויף אַזעלכע צופעליקע פאַרדינסטן איז געווען אַנגעוויזן די
גאַנצע מאַסע דעקלאַסירטע, אַדער אַרבעטסלאָזע בעלי-מלאכות אין די פּע-
ריאָדן פון „טויטע“ סעזאָנען אין זייערע פאַכן.

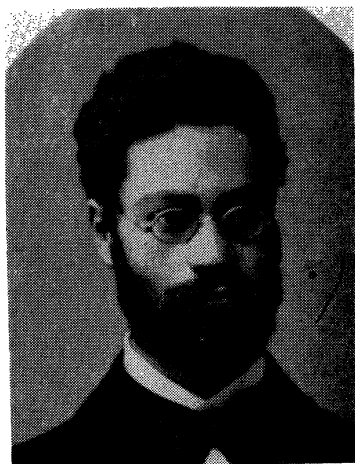
דעם מצב פון יידישע וואַסער-טרעגער שילדערט אַ ייִק"א-קאַרעספּאָנדענט
פון ווילקאַמיר (קאָוונער גוב). אַזוי: „ . . . ביי זייער גאַנצער קאַטאַרוזשנער
אַרבעט, וואָס הערט אַפילו נישט אויף בעת שבתים און יום-טובים, זיינען
די וואַסער-טרעגער ניט אימשטאַנד צו פאַרדינען מער ווי 50 קאָפּיקעס טעגלעך.
על פי רוב ענדיקן זיי זייערע יאָרן אין הקדש, אויב די שווערע אַרבעט און
אַרימע דערנערונג טרייבט זיי פריער נישט אין קבר אַריין“⁹.

יידישע וואַלד-אַרבעטער און קלעצער-טרייבער („פּליסאַקעס“) טרעפט
מען אין די וואַלד-רייכע ליטוויש-ווייסרוסישע גובערניעס און אין דער
כּערסאָנער גובערניע, וואו עס איז געווען קאַנצענטרירט אַ לעבעדיקער האַנדל
מיט געהילן.

את הילדעם־שטיבל פון דעם הייל איז פארגעקומען דער גרינדונג־צייטאמעסאר פון בונד.

דער ערשטער צענטראל-קאמיטעט פון בונד

אַרקאַדי קרעמער

אַבראַם מוטניק

וואַלאַדימיר קאַסאַװסקי

4. יידישע פאבריק-ארבעטער

התחלות פון יידישער פאבריק-ארבעט טרעפן מיר שוין בעת די ערשטע אָנפאַנגען פון אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין אַלטן פּוילן. אזוי, למשל, זיינען יידן, בפרט יידישע פרויען, געווען באַשעפטיקט אין אַנטאַני טיזענהאוס' און ווינצענטי פאַטאַצקיס פּריצישע געוואַנט-פאַבריקן אין גראַדנע און נע- מיראַו אין די 80-קער און 90-קער יאָרן פון 18-טן יאָרהונדערט¹⁰). (פאַראַן אַ סברא, אז די דאָזיקע אַרבעט אין די פּריצישע פאַבריקן האָט געטראָגן אַ צוואַנג-כאַראַקטער).

אין די אַלקאָהאָל-ברענערייען זיינען יידישע ברויער געווען באַשעפטיקט שוין פון גאַר אַלטע צייטן. מיר טרעפן זיי סיסטעמאַטיש אין די רשימות פון דער ציילונג פון 65-1764 און פון שפּעטערדיקע צייטן, אַן אַלטע יידישע באַשעפטיקונג אין דער טעקסטיל-אינדוסטריע איז געווען די טליתים-פּראַ- דוקציע. וועגן גרעסערע יידישע געוואַנט-פאַבריקן דערציילן די מקורים פון ערשטן פּערטל פון 19-טן יאָרהונדערט. אין דער גראַדנער גובערניע טרעפן מיר אין 1808 צוויי יידישע געוואַנט-פאַבריקן מיט 5 און 6 שטולן. אין 1805 — אין פּאָדאָליער גובערניע. אין 1828 אַרבעטן אין טור- און טליתים-פאַ- בריקן אין 2 ראיאָנען פון גראַדנער און מאַהילעווער גובערניעס 602 יידישע אַרבעטער. אויף אייניקע פאַבריקן, וואָס זיינען געווען אויסגעשטאַט מיט מאַשינען, האָבן געאַרבעט צו עטלעכע הונדערט אַרבעטער. אַרום דער דאָ- זיקער צייט האָט איין יידישער פאַבריקאַנט אין וואָלינער גובערניע פאַרמאַגט 12 פאַבריקלעך מיט 740 אַרבעטער, וואָס צווישן זיי איז געווען אַ געוויסע צאָל יידישע. אין דער גרויסער פּריצישער טוך-פאַבריק אין כאַבנע (קיעווער גוב.) האָבן אין 1844 געאַרבעט 37 יידן אויף דער אַלגעמיינער צאָל 467. אין 1848 האָט אַ ספּעציעלער געזעץ דערלויבט „די יידן פון לאַדיזשין (פּאָדאָליער גוב.) צו דינגען פאַר זייערע פאַבריקן אַרבעטער פון יידישן שטאַנד פון אַנ- דערע ערטער אין די מיליטערישע קרייזן אין קיעווער און פּאָדאָליער גו- בערניעס און נישט פון ישובים, וואָס געהערן צו דער ציווילער אַדמיניס- טראַציע“¹¹).

יידישער האַנדלס-קאַפיטאַל איז פאַמעלעך אָבער סיסטעמאַטיש אַריי- געדרונגען אין דער אינדוסטריע פון צאַרישן רוסלאַנד. אין יענע אינדוס- טריעלע אונטערנעמונגען פון תּחום-המושב, וואָס זיינען נישט געלעגן אין פּריצישע הענט, איז דער יידישער אַנטייל געווען ביז גאַר קאַנטיק. אויך אין דער אַנטוויקלונג פון דער צוקער-אינדוסטריע האָט דער יידישער האַנדלס- קאַפיטאַל געשפּילט אַ וויכטיקע ראָל.

צו דער געבורט פון יידישן פאַבריק-אַרבעטער האָט אין אַ דעצידירנדי- קער מאָס בייגעטראָגן דער טיפּער פּאופּעריאָזאַציע-פּראַצעס פון דער יידישער פּאַלקס-מאַסע (אָנהייבנדיק פון 18-טן יאָרהונדערט). קוּדס-כל זיינען אַנט- שטאַנען קאַדערען נישט-קוואַליפּיצירטע אַרבעטער, וואָס האָבן געפונען באַ- שעפטיקונג ביי כלערליי שוואַרצער אַרבעט. פון זייערע רייען-רוקן זיך מיט

דער צייט ארויס יידישע פאבריק־ארבעטער. אין שייכות מיט דער גיכער קאפיטאליסטישער אנטוויקלונג פון רוסלאנד אין דער צווייטער העלפט פון 19-טן י. ה. וואקסט די צאל יידישע פאבריקן און ס'פארגרעסערן זיך גלייכ־צייטיק די רייען פון יידישן פראלעטאריאט. די פארבינדונג צווישן די דאָ-זיקע ביידע אנטוויקלונגס־ליניעס — וואוקס פון יידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען און וואוקס פון יידישן פאבריק־פראלעטאריאט — איז אָבער ניט קיין ריטמיש־גלייכמעסיקע. ווי מיר וועלן ווייטער זען, האָבן יידישע פאבריקאנטן זייער אומגערן באַשעפטיקט אין זייערע פאבריקן יידישע אַר־בעטער.

דעם וואוקס פון יידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אילוסטרירן בולט די ווייטערדיקע ציפערן: אין 1864 האָבן אין 6 גובערניעס פון תחום־המושב (מחוץ קאנגרעס־פוילן) — ווילנער, מאַהילעווער, וויטעבסקער, וואָלינער, פאדאָליער און קיעווער — זיך געפונען 221 פאבריקן (אין דער ציפער גייען אַריין אויך גרעסערע ווערקשטאַטן). ביים סוף פון יאָרהונדערט (1898) זיינען שוין געווען 1,397 — אַ וואוקס אויף מער ווי 6 מאָל אַזוי פיל, בעת די צאל נישט־יידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען האָט זיך אין די דאָזיקע גובערניעס פארגרעסערט פון 782 אויף 2,410 — מער ווי דריי מאָל אַזוי פיל. לויט ידיעות פון 1887 זיינען אין ביאָליסטאָק אַליין געווען 79 יידישע טעקסטיל־פאבריקן מיט 2,077 אַרבעטער, צווישן זיי 1,268 יידישע, ד. ה. מער פון 60 פראָצענט. אין ביאָליסטאָקער געגנט זיינען געווען 66 יידישע טעקסטיל פאבריקן מיט 957 אַרבעטער, צווישן זיי 769, ד. ה. 80 פראָצ. יידישע אַרבעטער. די ערשטע יידישע פאבריק־אַרבעטער זיינען על פי רוב געווען פאַרטערטן אין די טעקסטיל און טאַבאַק אינדוסטריעס.

לויט די ציפערן פון די ייק־אַקאַרעספּאַנדענטן, זיינען ביים סוף פון 19-טן יאָרהונדערט אין די 15 גובערניעס פון רוסישן טייל פון תחום־המושב געווען 33,126 יידישע פאבריק־אַרבעטער און אין די 10 גובערניעס פון קאנגרעס־פוילן — 12,380, פון וועלכע 11,944 האָבן געאַרבעט אין יידישע פאבריקן און בלויז 436 אין נישט־יידישע. בכּן צוזאַמען האָט די צאל יידישע פאבריק־אַרבעטער אין די 25 גובערניעס באַטראַפּן 45,506. — עפּעס מער ווי 1.5 פראָצענט פון דער יידישער באַפעלקערונג אין אַרבעט־און פאַר־אַרבעט־עלטער, וואָס האָט געציילט בערך 2,924,780 נפשות (אַרום 60 פראָצ. פון דער צאל 4,874,636, וואָס איז געוואָרן פעסטגעשטעלט אין דער פּאָלקס־ציילונג פון 1897).

אין רוסישן טייל פון תחום־המושב איז דער גרעסטער פראָצענט אַרבע־טער פון די אויסגעפאַרשטע אונטערנעמונגען געווען באַשעפטיקט אין מילן און אין אַנדערע אונטערנעמונגען פון לאַנדווירטשאַפטלעכער אינדוסטריע (קאַשע־מילן, אייל־פאַבריקן א. א.). אויפן צווייטן אָרט גייען די אַרבעטער אין אונטערנעמונגען פון האַלץ־אינדוסטריע (טאַרטאַקן, מעבל־פאַבריקן), אויפן דריטן און פערטן אָרט מיט כּמעט גלייכע צאלן די אַרבעטער באַשעפטיקטע אין דער באַאַרבעטונג פון אַרגאַנישע פראָדוקטן (לעדער, חזיר־האַר

א.א.וו.) און אין דער טעקסטיל-אינדוסטריע. אויפן פינפטן אָרט לויט זייער צאָל שטייען די אַרבעטער פון דער מינעראַל-אינדוסטריע, אויפן זעקסטן — פאַפּיר, אויפן זיבעטן — מעטאַל און אויפן סאַמע לעצטן — די באַשעפטיקטע אין דער דערנערונג-אינדוסטריע. 67 פּראָצענט פון אַלע יידישע פּאַבריק-אַרבעטער פון די דערמאָנטע 15 גובערניעס זיינען געווען קאַנצענטרירט אין צפון-מערב ראיאָן. אין צוויי אינדוסטריע-צווייגן — האַלץ און טעקסטיל — זיינען אין צפון-מערב ראיאָן געווען באַשעפטיקט קנאַפע 42 פּראָצענט פון אַלע יידישע פּאַבריק-אַרבעטער און 80 פּראָצענט פון אַלע טעקסטיל-אַרבעטער. ווי אַזוי האָט עס אויסגעזען מיט די יידישע פּאַבריק-אַרבעטער אין קאַנגרעס-פּוילן?

יידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין קאַנגרעס-פּוילן האָבן שוין אין דער ערשטער העלפט פון 19-טן יאָרהונדערט געשאַפן מעגלעכקייטן, אַז ס'זאָלן אויפקומען און זיך מערן יידישע פּאַבריק-אַרבעטער. אין זלמן פּאַנערס טוך-פּאַבריק אין דאָרף קוכאַרי (פּלאָצקער געגנט) זיינען אין די 30-קער יאָרן געווען באַשעפטיקט אויסשליסלעך יידישע וועבער (צווישן 150-240). קאַליש, לובלין און פּלאָצק האָבן אין די 40-קער יאָרן פּאַרמאַגט גרופּעס יידישע טעקסטיל-אַרבעטער (וועבער, שטיקער). 1867 ווערט אין דער וואַרשויער יודישע צייטונג באַשריבן אַ יידישע פּאַבריק, וואָס האָט עקזיסטירט זינט 1848 און האָט באַשעפטיקט 200 יידן. אין דער טאַבאַק-פּאַבריק פון דער וואַרשעווער פּירמע געברידער שאַפּיראָ אין די 60-קער יאָרן האָבן געאַרבעט 120 יידישע אַרבעטער¹²). 1862 זיינען אין לאַדזש אין 41 וועבערייען (קליינע און גרויסע), וואָס האָבן געהערט צו יידן, געווען באַשעפטיקט 255 יידישע אַרבעטער¹³). פון 146 פּאַבריקן, וואָס וואַרשע האָט פּאַרמאַגט אין 1885, האָבן 33 געהערט צו יידישע אייגנטימער. יידישע פּאַבריק-אַרבעטער זיינען געווען 1.465. פון זיי האָבן העכער 80 פּראָצענט געאַרבעט אין יידישע פּאַבריקן. גאַנצע 96 פּראָצענט פון אַלע יידישע פּאַבריק-אַרבעטער אין וואַרשע האָבן געאַרבעט אין די טאַבאַק-פּאַבריקן. אין פּאַליאַקעוויטשעס פּאַ-פּיראַסן-פּאַבריק האָבן געאַרבעט אין דעם יאָר 739 יידישע אַרבעטער און 31 ניט-יידישע¹⁴). לויט די באַריכטן פון די ייק"א-קאַרעספּאַנדענטן, האָבן אין די 10 גובערניעס פון קאַנגרעס-פּוילן אין 1867 אויסגעפּאַרשטע פּאַבריקן (1.416 יידישע און 451 נישט-יידישע) געאַרבעט 43.011 אַרבעטער, פון זיי 11.944 יידישע. אויף די נישט-יידישע פּאַבריקן איז די צאָל יידישע אַרבעטער געווען אַ מינימאַלע — סך-הכל 436. יידישע פּאַבריק-אַרבעטער זיינען אין אַ פּיל גרעסערער פּראָפּאָרץ געווען אין פּאַבריקן אָן מעכאַנישער קראַפט. אין דורכשניט זיינען אויך די יידישע פּאַבריקן געווען קלענערע, ווי די נישט-יידישע. ביי די לעצטע האָט יעדע פּאַבריק געציילט דורכשניטלעך 101.8 אַר-בעטער, דאַקעגן אין די יידישע — 30.4 אַרבעטער.

יידישע טעקסטיל-אַרבעטער זיינען געווען קאַנצענטרירט אין די צוויי טעקסטיל-ראַיאָנען: לאַדזשער און ביאַליסטאַקער.

אין די גרויסע יידישע לאַדזשער טעקסטיל-פּאַבריקן זיינען דער איבער-

וועגנדיקער רוב אַרבעטער געווען קריסטן. אין ישראל פאַונאַנסקייט פאַבריקן, וואָס האָבן באַשעפטיקט 6,300 אַרבעטער, האָט מען געקאַנט טרעפן בלויז אַ פאַר צענטליק יידישע אַרבעטער, וועלכע זיינען געווען צעוואָרפן איבער די צאָלרייכע פאַבריק־אַפטיילן. דאָס זעלבע איז געווען אין די גרויסע פאַבריקן פון ישׂעיה ראַזענבלאַט (איבער 1,000 אַרבעטער) און מ. זילבערשטיין (קרוב 1,500 אַרבעטער). איינע פון די סיבות איז געווען די פראַגע פון שבת־רוה, ביי דעם רוב יידישע אַרבעטער איז עס געווען אַ מניעה, איבער וועלכער זיי האָבן נישט געוואָלט אָדער נישט געקאַנט אַריבערגיין. ביי אַ גוטן ווילן מצד די יידישע פאַבריקאַנטן וואָלט מען די אַרבעט געקאַנט אַזוי איינשטעלן, אַז די פראַגע פון שבת־רוה וואָלט קיין מניעה נישט געווען. דער דאָזיקער ווילן האָט אָבער געפעלט. (אין די שפּעטערע יאָרן, ווען ס'איז אויפגעקומען די בונדישע אַחזות־באַוועגונג און מאַסן יידישע אַרבעטער זיינען געווען וויליק צו אַרבעטן שבת, האָבן די גרויסע יידישע פאַבריקאַנטן געהאַט אַ נייעם תירוץ — יידישע אַרבעטער זיינען אַ רעוואָלוציאַנערער עלעמענט...).

זייער פאַרשפּרייט איז אין לאַדזש געווען דער טיפ לוינוועבער. זיי האָבן אַנגענומען באַשטעלונגען ביי גרעסערע פאַבריקאַנטן און זיי אויסגעפירט לויט פעסטגעשטעלטע מוסטערן. די וועב־שולן האָבן געהערט צו זיי און זיי האָבן אויך געדונגען די אַרבעטער, אָבער די רוי־שטאַפן האָט געגעבן דער באַשטעלער. די רייכערע לוינוועבער האָבן באַשעפטיקט אַ גרעסערע צאָל אַרבעטער און די אַרבעט איז אויסגעפירט געוואָרן אין אַן אַרענדירטן פאַ־בריק־בנין. חוץ דעם איז געווען דער טיפ היים־וועבער, וואָס האָט אַנגע־נומען אַהיים אַרבעט סיי דירעקט פון פאַבריקאַנטן, סיי פון וואָל־פאַרקויפער («פאַבריקאַנטן אָן פאַבריקן»). די היים־וועבער האָבן זיך קאַנצענטרירט אין דער לאַדזשער פאַרשטאַט באַלוט. זיי האָבן געאַרבעט בלויז מיט די דערוואַק־סענע משפּחה־מיטגלידער אָדער מיט 1-2 געזעלן. זייערע באַשטעלונגען האָבן זיי על פי רוב באַקומען פון דער צווייטער האַנט דורך ליפּעראַנטן. די דאָזיקע פאַרם פון היים־אַרבעט איז געווען שטאַרק פאַרשפּרייט אין לאַדזשער טעקסטיל־ראַיאָן — זדנסקע־וואָלע, פאַביאַניץ, בעלכאַטאָוו, קאַנסטאַנטין, אַלעקסאַנדער און אַנדערע שטעטלעך. אין אַזאַ «פאַבריקל», וואָס איז געוויינלעך באַשטאַנען פון 1 צימער מיט עטלעכע וועב־שולן, האָט די גאַנצע דערוואַקסענע משפּחה שווער געהאַרעוועט. די אַרבעט־צייט איז געווען 14-16 שעה. דער דורכ־שניטלעכער פאַרדינסט פון אַ וועבער איז געווען אין בעסטן פאַל פון 8-10 רובל אַ וואָך, בעת אויף בלויז עסן און דירה פאַר זיך און דער פאַמיליע (אין דורכשניט 4 קינדער) האָט ער געדאַרפט 7 רובל. דער פאַרדינסט פון זיינע געזעלן איז געווען פון 3 ביז 4 רובל אַ וואָך, וואָס האָט זיי קוים גע־קלעקט אויף די סאַמע נייטיקע הצטרותן. דאָ זיינען די אַרבעט־באַדינגונגען געווען ערגערע און די עקספּלאַטאַציע אַ גרעסערע ווי אין די פאַבריקן. כּמעט אויף אַ העלפט־נידעריקער זיינען געווען די לוינן פון די וועבער און געזעלן אין די פאַבריק־שטעטלעך פון לאַדזשער האַיאָן. אין די לעצטע יאָרן פון 19־טן י. ה. האָבן זיך די אַרבעט־באַדינגונגען פון די לוינוועבער נאָך מער

פארערגערט. דערפירט צו דעם האָט פון איין זייט דאָס אַרױסשטױסן די האַנט־װעבערײ דורך מעכאַנישער קראַפט. פון דער אַנדערער זייט — דער קריזיס אין דעם דאָזיקן אינדוסטריע־צױיג.

דען צװײטער טעקסטיל־צענטר, װאָס האָט באַשעפטיקט אַ גרעסערע צאָל ייִדישע װעבער, איז געװען דער ביאַליסטאָקער ראַיאָן פון טױך־פאַבריקאַציע. אין דעם ראַיאָן זײנען דורך די ייִק־אַקאַרעספּאַנדענטן אױסגעפאַרשט גע־װאָרן 33 מעכאַנישע און 68 נישט־מעכאַנישע טעקסטיל־פאַבריקן. אין די מעכאַנישע פאַבריקן זײנען געװען באַשעפטיקט 2,043 אַרבעטער, פון זיי 1,469 (71.8 פּראָצ.) ייִדן, אין די נישט־מעכאַנישע 1,820 אַרבעטער, פון זיי 1,416 (77.8 פּראָצ.) ייִדן. װי מיר זעען איז דאָ די צאָל ייִדישע אַרבעטער אין די ייִדישע פאַבריקן געװען אָן אַן ערך גרעסער װי אין לאַדזשער ראַיאָן. אױך דאָ איז די צאָל ייִדישע װעבער אין די נישט־ייִדישע פאַבריקן אַ מיני־מאַלע — אױף 5,243 אַרבעטער אין 33 פאַבריקן (20 מעכאַנישע) זײנען געװען נאָר 134 ייִדישע אַרבעטער און אױך דאָ איז געװען די זעלביקע דערשיינונג, אַז אין די גרויסע ייִדישע מעכאַנישע פאַבריקן װי הענדלערס, בלאַכס, נאַױקס (ביי דעם לעצטן 400 אַרבעטער) זײנען געװען באַשעפטיקט װײניק אַדער לגמרי נישט קײן ייִדן.

אין ביאַליסטאָקער טעקסטיל־ראַיאָן איז געװען פאַרשפרייט דער טיפ לױנקעסטיק, ענלעך צום טיפ לױנוועבער פון לאַדזשער ראַיאָן.

אין דעם רוב ייִדישע מעכאַנישע פאַבריקן האָט דער אַרבעט־טאַג צום סוף פון 19־טן יאָרהונדערט נאָך די גרויסע שטריקן פון די יאָרן 1895-1897 באַטראַפן פון עלף אַ האַלב ביז 12 שעה אַ טאַג. אין די קליינע האַנט־װעבערייען איז דער אַרבעט־טאַג כמעט נישט געװען נאָרמירט און מען האָט געאַרבעט ביז שפעט אין דער נאַכט, בפרט אין די קלענערע שטעטלעך װי װאַשילקאָװ, האַראַדאַק. אין די קליינשטעטלדיקע פאַבריקלעך האָט מען אױך ברייט באַנוצט אַרבעט פון מינדעריעריקע און קינדער.

די היגייענישע באַדינגונגען זײנען אַפילו אין די מעכאַנישע פאַבריקן געװען קלאַגעדיקע. אין שמאַלע, נידעריקע און שלעכט־באַהייצטע פאַבריק־האַלעס זײנען די װעב־שטולן געשטאַנען ענג צװײפּגעדיקט, װאָס איז געװען פאַרבונדן מיט אַ פערמאַנענטער געפאַר פאַרן לעבן און געזונט פון אַרבעטער. שטענדיק איז אין די פאַבריק־האַלעס געװען אַ געשטאַנק פון שמירעכצן. די לופט — אַנגעזאַפט מיט װאַל־שטױב און פאַרשידענע אױס־דאַמפונגען. יאָרן אַרבעט ביי אַזעלכע אױסמאַטערנדיקע און אַנטי־סאַניטאַרע באַדינגונגען, ביי אַ 12־שעהדיקן אַרבעט־טאַג און הונגער־לױנען, זײנען געװען ביכולת אַרױנטערצױיסן דאָס געזונט פון שטאַרקסטן אַרבעטער. אין די פאַבריקן האָט מען אױך געטראַפן אױסגעמאַגערטע און בלייכע מינדעריעריקע מיידלעך (שפּולערינס), כמעט נאָך קינדער. נישט געקוקט אױף די דאָזיקע שױדערלעכע אַרבעט־באַדינגונגען האָט דער אַנבאַט פון אַרבעט־הענט תמיד אױבערגעשטיגן דעם נאַכפּרעג און אַרבעטלאָזיקייט איז סײַ ביי די פאַבריק־אַרבעטער, סײַ ביי די האַנטװערקער

געווען אן אַפּטע דערשיינונג. דער פּראָצעס פון אַרויסשטויסן די האַנט-וועבעריי דורך מעכאַנישער קראַפּט און די אַפּטע קרויזסן האָבן סוף 90-קער יאָרן געשאַפן אין ביאָליסטאַקער טעקסטיל-ראַיאָן אַ לפי-ערך צאָלרייכן יידישן אַרבעטלאָזן פּאַבריק-פּראָלעטאַריאַט.

אויך אין צוויי אַנדערע אינדוסטריע-צווייגן אין תּחום-המושּב — אין דער לעדער-אינדוסטריע און אין דער אויסאַרבעטונג פון חזיר-האָר, וואָס זיינען אין צפון-מערב ראַיאָן געלעגן בעיקר אין יידישע הענט — איז געווען קאַנצענטרירט אַ לפי ערך צאָלרייכער יידישער פּאַבריק-פּראָלעטאַריאַט.

די צענטראַלע ראַיאָנען פון דער גאַרבעריי-אינדוסטריע זיינען געווען אין ווילנער גובערניע: סמאַרגאַן (27 גאַרבאַרניעס מיט 461 אַרבעטער, פון זיי 258 יידישע), אַשמענע (6 גרויסע גאַרבאַרניעס), אין ווילנע (4); אין גראַדניער גובערניע: גראַדנע, ביאָליסטאַק, וואַלקאַוויסק, קרינעק א. א. (67 גאַרבאַר-ניעס מיט 1,103 אַרבעטער, פון זיי 940 יידישע). אין דווינסק איז געווען אַ לעדער-פּאַבריק מיט 170 אַרבעטער און פיל קליינע גאַרבאַרניעס זיינען געווען צעוואַרפן איבערן גאַנצן שטח פון תּחום-המושּב.

צענטרען פון דער גאַרבער-אינדוסטריע אין דרום-מערבדיקן ראַיאָן זיי-נען געווען קיעווער און וואַלינער גובערניעס (אין בערדיטשעוו 5, אין וואַ-טילקאָוו — 6 און 4 אין בינלאַצערקעוו). אין נאַווגאַרד-וואַלינסק זיינען גע-ווען 5 גרויסע גאַרבאַרניעס, וואָס האָבן באַזאָרגט מיט גוטע לעדער כמעט דעם גאַנצן ראַיאָן. אין בערעזדאָוו (נאַווגאַרד-וואַלינסקער פּאַוויאַט) זיינען אין דער פּאַבריק געווען באַשעפטיקט 100 אַרבעטער, צווישן זיי 60 יידישע. אין די 12 קליינע גאַרבאַרניעס אין ראַמאַנאָווקע — 98 יידן.

אויך אין דער לעדער-באַאַרבעטנדיקער אינדוסטריע (שיך, הענטשקעס) איז אין צפון-מערב-ראַיאָן געווען באַשעפטיקט אַן אַנזעעוודיקע צאָל יידישע אַרבעטער. לויט אַן אַפיציעלער סטאַטיסטיק און לויט די ידיעות פון די ייק"א-קאַרעספּאַנדענטן זיינען אין יאָר 1897 געווען אין צפון-מערב-ראַיאָן 30 פאַרשידענע יידישע פּאַבריקן פון לעדער-אויסאַרבעטונגען (אויף דער אַלגעמיינער צאָל 45) מיט 400 יידישע אַרבעטער אויף דער אַלגעמיינער צאָל פון 482, וואָס זיינען געווען באַשעפטיקט אין דעם דאָזיקן אינדוסטריע-צווייג.

וואָס שייך דער בערשטער-אינדוסטריע, האָט זי זיך בעיקר קאַנצענטרירט אין צפון-מערב-ראַיאָן און איז אין 100 פּראָצענט געלעגן אין יידישע הענט. אין 1897 האָבן זיך אין דעם דאָזיקן ראַיאָן געפונען 17 פּאַבריקן מיט 519 אַרבעטער, אַלע יידישע. צענטרען פון דער בערשטער-אינדוסטריע זיינען געווען: ווילקאווישק, קרעסלאַווקע, קאַוונע, וויערזשבעלאַוו, וויש-טינעץ, ווילנע, מינסק א. א. אַ צענטר פון דער חזיר-האָר-אינדוסטריע אין קאַנגרעס-פּוילן איז געווען מעזריטש. די אַרבעט-באַדינגונגען זיינען געווען זייער שווערע. וועגן ווילקאווישק ווערט אין אַ קאַרעספּאַנדענץ פון 1896 דערציילט: „די פּאַמעסצעניעס זיינען קליין, קיין ווענטילאַציעס זיינען ניטאָ, די פּויל (שטויב) פון די צעטינע פּאַלט שטענדיק אויף די לונגען, עסט זיי

אויף און ברענגט די בערשטער די צאכאטקע. כמעט אַ העלפט ווילקאָווישקער
בערשטער ליידן אויף לונגען־קראַנקייטן. אויסער דעם פון שטענדיקן שטיין ביי
דער אַרבעט באַקומען זיי וואונדן אויף די פיס"16).

די פלאַג פון די בערשטער־אַרבעטער זיינען געווען די פאַסרעדניקעס
(פאַרמיטלער), וואָס האָבן אָנגענומען אַרבעט ביי די פאַבריקאַנטן און גע-
דונגען אַרבעטער. היות זייער פאַרדינסט איז געווען דער אונטערשיד אין
פרייז, וואָס זיי האָבן באַקומען פון די פאַבריקאַנטן און וואָס זיי האָבן געצאָלט
די אַרבעטער, איז די עקספּלואַטאַציע געווען אַ מוראדיקע. ערשט נאָך דער
שטרייק־כוואַליע, וואָס האָט אַרומגעכאַפט דעם בערשטער־ראַיאָן אין דער
ערשטער העלפט פון 1896, האָבן זיך די אַרבעטער אין ווילקאָווישק דערשלאָגן
אַ 12-13 שעהדיקן אַרבעט־טאַג און אַ וואַכן־לויז ביז 8 רובל (פריער איז
געווען שטאַרק פאַרשפּרייט די אַקאַרד־אַרבעט). מיט אַ יאָר שפּעטער איז
שוין אין רוב בערשטער־פאַבריקן געווען איינגעפירט אַ 10-11 שעהדיקער
אַרבעט־טאַג, אָבער די לאַגע אין דער בערשטער־אינדוסטריע האָט זיך צוליב
דער שטאַרקער קאַנקורענץ מצד די פריישישע בערשטער־פאַבריקאַנטן שטאַרק
פאַרערגערט און פאַבריקן האָבן זיך געמוזט שליסן.

דאס גייסטיק-געזעלשאפטלעכע פנים פון רוסישן יידנטום אין לעצמן פערטל פון 19-טן יארהונדערט

צוויי עיקרדיקע סאציאלע כוחות האבן געווירקט אין רוסישן יידנטום, וואס זיינען געווען די טרעגער פון צוויי קעגנזעצלעכע קולטור-שטרעמונגען: פון איין זייט די פאלקס-מאסע מיט אירע גייסטיקע פירער — די רבנים (ביי דער חסידישער מאסע — רביים). זי איז געווען קאנסערוואטיוו און צוגעבונדן צו די אלטע טראדיציאנעלע, רעליגיעז-נאציאנאלע לעבנס-פארמען. פון דער צווייטער זייט אַ דינער שיכט פון דער אויפגעקומענער, אויפגעקלערטער בורזשאזיע און אינטעליגענץ — יורשים פון די השכלה-אידעאלן פון די 60-קער און 70-קער יארן.

דער פרייער צוטריט צו בילדונג (ביז דעם באַרימטן צירקולאַר פון 1887, וואָס האָט איינגעפירט די פּראָצענט-נאַרמע) האָט ממשותדיק פאַרגרעסערט די קאָדרען פון דער פּראָפעסיאָנעלער יידישער אינטעליגענץ. פאַר די יאָרן 1840-1872 איז די צאָל יידן אין די רוסישע גימנאַזיעס אויסגעוואַקסן פון 48 ביז 2,362; אין יאָר 1886 דערגייט די צאָל יידישע סטודענטן אין די רוסישע אוניווערזיטעטן ביז 1,856.

אין 1856 ווערט דערלויבט די תלמידים פון די ראַבינער-שולן אין ווילנע און זשיטאָמיר אַריינצוטערעטן אין אוניווערזיטעט. די ראַבינער-שולן האָבן זיך מיט דער צייט פאַרוואַנדלט אין בילדונג-אַנשטאַלטן, וואָס האָבן געגרייט נישט קיין רבנים (די א. ג. „קאָזיאַנע“ רבנים זיינען קיינמאַל נישט געוואָרן קיין גייסטיקע מנהיגים ביי די רוסישע יידן, מען האָט געזען אין זיי צאַרישע טשינאָוויקעס), נאָר קאָדרען פון צוקונפטיקער דיפּלאָמירטער אינטעליגענץ. אַ גרויסע ראָל האָט אויך געשפּילט די באַקאַנטע אַדעסער שול פון בצלאל שטערן (געגרינדעט 1826). דאָרט האָבן באַקומען בילדונג שפעטערע דאָקטוירים, לערערס, בוכהאַלטערס. צווישן דעם דאָזיקן שיכט אינטעליגענץ און דער פּאָלקס-מאָסע איז אויסגעוואַקסן אַ תּהום. בשעת די פּאָלקס-מאָסע האָט געזען אין דער אָפיציעלער „קאָזיאַנער“ בילדונג אַ געפאַר פאַר דער טראַדיציאָנעלער יידישקייט, איז די דאָזיקע ניי-אויפגעקור-מענע אינטעליגענץ בדרך כלל, ביז דעם איבערבאַרד-מאַמענט פון די יאָרן 1881-1882, געווען געשטימט אַסימילאַטאָריש-קאָסמאָפּאָליטיש. „אינס מיטן

רוסישן פאלק" — דאָס איז געווען (מיט ווינציקע אויסנאָמען) די לאַזונג פון דעם ערשטן דור יידישער אינטעליגענץ.

דער זעלביקער נוסח פון אויסטיילן און אָפטיילן זיך פון דער יידישער פאלקס־מאַסע, אויף וועלכער מען האָט געקוקט שיער נישט מיט פאַראַכטונג, האָט נאָך אין יאָר 1859 באַוואויגן אַ הייפל יידישע פּלוטאַקראַטן אין פעטער־בורג צו בעטן הכנעהדיק ביים צאַר מען זאָל זיי, די „גוטע קערנער“, אויס־טיילן פון דער „פלעווע“ און זיי מזכה זיין מיט געוויסע רעכט. אין דער הינזיכט איז דער דאָזיקער ערשטער דור יידישער אינטעליגענץ געגאַנגען אויף דער ליניע פון דער אָפיציעלער רוסיפיקאַטאָרישער רעגירונגס־פּאָלי־טיק און ממשיך געווען די עלטערע טראַדיציע פון דער רוסישער השכלה, וואָס האָט געוואָלט רעפּאַרמירן דאָס יידישע לעבן מיט דער הילף פון צאָרישן „חסד“. אין איר הומאַניסטישן קאַסמאָפּאָליטיזם האָט דער דאָזיקער דור אינטעליגענץ זיך גייסטיק געשפּיזט פון דער דעמאָלטיקער פּראַגרע־סיווער, אידעאָליסטישער רוסישער ליטעראַטור. אין פּולשטענדיקן „צונויפ־שמעלצן“ זיך מיטן רוסישן פאלק האָט זי געזען די ליכטיקע אויסגעטרוימטע צוקונפט. ס'איז געווען די צייט, ווען מען האָט נאָך דעם שרעקלעכן רעזשים פון צאַר ניקאָלאַי דעם ערשטן געקוקט אויף אַלעקסאַנדער דעם צווייטן, ווי אויף אַן אויסלייזער. יעדע ענדערונג צום בעסערן און יעדן אָנשטענדיק־מענטשלעכן אָפּרוף וועגן יידן אין דער רוסישער פּרעסע האָט מען באַגריסט מיט גרויס התפעלות.

די דאָזיקע אָפטימיסטיש־פּאַטריאַטישע שטימונג אָפילו ביי ברייטע קרייזן פון דער יידישער באַפעלקערונג איז אַרויסגערופן געוואָרן בעיקר דורך די צוויי נייע אויפגעקומענע און איינפלוסרייכע סאַציאַלע שיכטן: די גרויסע גבירים פון נייעם שניט און די דיפּלאָמירטע אינטעליגענץ, וואָס האָבן אַדאַנק די ליבעראַלע געזעצן פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן לטובת זיי געפילט זיך אין גאַנצן באַפרידיקט און געשאַפן אַן אידעאָלאָגיע פון געטרייער אונטער־טעניקייט און פּאַטריאַטיזם⁽¹⁶⁾.

אין דער דאָזיקער שטימונג פון דער יידישער אינטעליגענץ איז שפּע־טער פאַרגעקומען אַן איבערבראָך. די טויערן פון בילדונג האָבן זיך געעפנט פאַר ברייטערע קרייזן פון יידישן בירגערטום. ס'איז אַנטשטאַנען אַ נייער יינגערער שיכט אינטעליגענץ, וואָס האָט צום ענין בילדונג געהאַט אַ ווייניג־קער אידעאָליסטישן און מער פּראַקטישן צוגאַנג — בילדונג ווי אַ מיטל פון סאַציאַל־עקאָנאָמישער עליה. אויף דעם דאָזיקן וועג איז וואָס ווייטער אַלץ שווערער געוואָרן פאַר אַ יידישן פּראַפעסיאָנעלן אינטעליגענט העכער צו שטייגן. פון דער אַנדערער זייט האָט דער שטייגנדיקער אָפיציעלער און געזעלשאַפּטלעכער אַנטיסעמיטיזם אין די 70־קער יאָרן אָנגעהויבן זיין אויס־ניכטערנדיקע ווירקונג צווישן דער אינטעליגענץ, וואָס האָט זיך שוין גע־האַט היפש דערווייטערט פון יידישן פאלק. איר ראַדיקאַלער פליגל, וואָס איז אַרונטערגעפאלן אונטער דער השפּעה פון רוסישן פאלקזיום (נאַרדאָני־שטעטסוואַג). האָט מיט גרויסן אידעאָליזם שוין געהאַט אַריינגעוואָרפן זיך אין

דער רעוואלוציאָנער-אויפקלערישער באַוועגונג פון „גײן אין פּאַלק“ (רוֹ-סישן פּאַלק). אויף דעם יידישן פּאַלק האָט דער טייל געקוקט, ווי אויף אַ פּינצטערער, ווירטשאַפּטלעך-פּאַראַזיטירנדיקער רעליגיעזער גרופּע, וואָס פּאַרמאָגט נישט דעם וויכטיקסטן פּראָדוצירנדיקן קלאַס — דאָס פּויערטום. דעם איינציקן אויסוועג האָט מען געזען אין אַסימילאַציע. אָבער אויך דער טייל האָט ניט אויסגעמיטן די קלעפּ פון די פּאַגראַמען אין די אַכציקער יאָרן און ס'איז געקומען אַן אויסניכטערונג.

דער נייער, יינגערער שיכט פון דער יידישער אינטעליגענץ, וואָס האָט זיך געלערנט אין די אַלגעמיינע בילדונג-אַנשטאַלטן און בפרט דער נייער שיכט פון דער יידישער פּאַלקס-אינטעליגענץ — עקסטרעניקעס, געוועזענע קלויזניקעס, יונגעלייט און מיידלעך, וואָס האָבן זיך אַרויסגעריסן פון די אומעטיקע שטעטלעך אין די גרעסערע צענטרען נאָך בילדונג און אַ שטיקל תּכּלית — איז געשטאַנען פיל נענטער צו דער יידישער פּאַלקס-מאַסע, צו איר לעבנסשטייגער. פון דעם שיכט זיינען געקומען די טרעגער פון די נאַ-ציאָנאַלע און סאָציאַלע באַוועגונגען, וואָס זיינען אַנטשטאַנען אין רוסישן ייִדנטום אין די 80-קער און 90-קער יאָרן פון פּאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט.

די פּאַגראַמען אין די יאָרן 1881-1882 זיינען געווען אַן איבערבראָך-מאַמענט אינם גייסטיק-געזעלשאַפּטלעכן לעבן פון רוסישן ייִדנטום. די דאָזיקע פּיינלעכע יאָרן האָבן אַ שטאַרקן שטויס געגעבן דעם געזעלשאַפּטלעכן געדאַנק. זיי האָבן פּאַרשאַפט פיל צער און ליידן, אָבער גלייכצייטיק אַרויסגערוּפּן אַ שטאַרקן געדאַנקלעכן פּערמענט און אויפלעבונג אין דער יידישער געזעל-שאַפּט. ס'האָבן נאָטירלעך נישט געפּעלט קיין שטימונגען פון אַנטווישונג. בפרט איז געווען ביטער די אַנטווישונג ביי יענעם טייל פון דער יוגנט, וואָס איז אַוועק פון דער יידישער סביבה און גענומען אַן אַנטווייל אין דער רוסיש-פּאַלקסיטישער באַוועגונג. דאָס פּאַלק, מיט וועלכן מען האָט זיך גע-וואָלט „צונויפּשמעלצן“, האָט זיך אַנטפּלעקט אין געשטאַלט פון אַ פּינצטערן און אין פיל פּאַלן פּאַרגאַמירנדיקן מוזשיק. ס'הויבן אַן דאָמינירן תּשובה-שטימונגען. יידישע סטודענטן און אינטעליגענטן אין פעטערבורג האָבן זיך צאָלרייך געזאַמלט אין דער שול בעת דער הזכּרה נאָך די קרבנות פון די פּאַגראַמען דעם 18-טן יאַנואַר 1882. דאָס האָט זיך איבערגעזחורט אויך אין אַנדערע שטעט. אַ טייל ווערט פּאַרכאַפט פון חיבת-ציון-אידעאַל. פון דעם דאָזיקן קרייז איז אַנטשטאַנען די בילדונג-באַוועגונג פון די 80-קער יאָרן. ביי דעם טייל, וואָס האָט נישט פּאַרלירן דעם גלויבן אין סאָציאַליזם, האָט זיך די תּשובה-שטימונג אויסגעדריקט אין אַ שטרעבונג צו „גײן אין פּאַלק“, — דאָס מאָל אין אייגענעם — און צווישן דער יידישער פּאַלקס-מאַסע פּאַר-שפּרייטן דעם סאָציאַליסטישן אידעאַל. אַט דער נאַציאָנאַל-געזעלשאַפּט-לעכער פּערמענט שפיגלט זיך אַפּ אין דער דעמאָלטיקער יידישער פרעסע — אין דער העברעאישער: המגיד, המליץ, הצפירה. אין דער יידיש-רוסישער: וואַסכאָד, ראָזוועט, דינן און אין דער איינציקער יידישער וואַכן-צייטונג יודישעס פּאַלקסבלאַט. ס'ווערן דאָרט דיסקוטירט אַזעלכע פּראָבלעמען, ווי

עמיגראציע, פאלעסטינאפיליזם (חיבת-ציון), קאלאניזאציע אין די מעבר-
לים-לענדער און פראדוקטיוויזאציע. מ'האט אויך ליידנשאפטלעך דעבאטירט
וועגן די שאטן-זייטן פון יידישן ווירטשאפטלעכן און געזעלשאפטלעכן לעבן.
דער דאזיקער געזעלשאפטלעכער אויפברויז האט אבער נישט געפונען
פאר זיך קיין אנטשפרעכנדיקע ארגאניזאציעלע פארמען. אין תחום-
המושב האבן פארמעל פון 1845 אן נישט עקזיסטירט קיין רעכטלעך-אנער-
קענטע קהילות (קאנגרעס-פוילן) איז אין דעם פרט געווען אין אן אנדערער
לאגע, דארט האט די מאכט אנערקענט די א. א. ג. „דאזארי בוזשניטשנע“, ווי
יורידישע רעפרעזענטאנטן פון די קהילות מיט רעכט פון באשטייערן און בוד-
זשעטירן. די איינציקע, אפיציעל-אנערקענטע, יידישע געזעלשאפטלעכע אר-
גאניזאציע איז געווען די חברה מפיצי השכלה (געגרינדעט אין 1863), וואס
האט זיך געשטעלט שמאלע בילדונג-צילן אין גייסט פון רוסיפיקאציע.

אין דעם אויטאקראטיש-רעגירטן רוסלאנד האבן די ראל פון פארשטייער
פון יידישן צבור געשפילט אנגעזעענע יחידים פון דער יידישער גבירקהראטיע
אין דער הויפט-שטאט פעטערבורג. בשעת חירום פלעגט מען אויף בארא-
טונגען פארבעטן אויך יידישע נאטאבלען פון דער פראווינץ. אין דעם פרט
איז כאראקטעריסטיש די קאנפערענץ, וואס איז אפגעהאלטן געווארן אין פע-
טערבורג — אונטערן פרישן איינדרוק פון דעם באלטער פאגראם — צווישן
18-טן און 27-טן אפריל 1882, אין וועלכער עס האבן אנטהיל גענומען ארום
25 דעלעגאטן פון די פראווינציעלע קהילות (צווישן זיי דער באקאנטער
קיעווער אויגן-דאקטאר מאנדעלשטאם און ר' יצחק אלחנן פון קאוונע) און
15 פון די פעטערבורגער פני (באראן האראץ גינזבורג, דער פינאנסיסט ס. פא-
ליאקאו, פראפ. נ. באקסט א. א.). די טאן-געבער ביי דער קאנפערענץ, די
קרוינשטאטישע דעלעגאטן, האבן פחדניש געציטערט פאר יעדן דרייסטערן
אויסדרוק, וואס וואלט געקאנט שלעכט אויסגעטייטשט ווערן אין די רעגירונגס-
קרייזן. די קאנפערענץ האט אפגעווארפן דעם געדאנק וועגן ארגאניזירן אן
עמיגראציע, „ווייל דאס שטייט אין סתירה צו דער ווערדע פון דער רוסישער
מלוכה“ (1) און צו די היסטאריש-דערווארבענע רעכט פון יידן אויף זייער
איצטיק פאטערלאנד.“ די אסיפה האט אויך פייערלעך אפגעלייקנט, אן ביי
יידן עקזיסטירט אזא זאך ווי א קהילה-ארגאניזאציע (1).

די נאציאנאלע ענערגיע, וואס איז געלאזט געווארן אין באוועגונג,
האט געפונען אייגענע, אפטמאל סטיכישע פארמען פון אויסלאדונג. די יידישע
פאלקס-מאסן האבן גענומען דעם גורל אין די אייגענע הענט אריין. ס'האט
זיך אנגעהויבן א גרויסע עמיגראציע-כוואליע. פון אנהייב 80-קער יארן בין
סוף פון יארהונדערט זיינען אזעק מעבר לים איבער א האלבער מיליאן
יידן, ווי אויך צענטליקער טויזנטער אין מערב-איראפעאישע לענדער. אן
א זייט פון דעם דאזיקן גרויסן סטיכישן עמיגראציע-שטראם זיינען געפלאסן
צוויי אן אן ערך קלענערע אבער אידיאישע עמיגראציע-שטראמלעך: די
באוועגונגען עס-עולם און ביל"ו. ביידע האבן געזען אין דעם צוריקגיין צו
דער ערד (אן אידיע געירשנט סיי פון דער השכלה, סיי פון דער רוסישער

נאַר אַדניטשטעטטוואָ) דעם וועג פון רעטונג. אין איינקלאַנג מיט די אידיען פון די אוטאָפּייע סאָציאַליסטן, האָבן די עס-עולם-גרופּעס געפרוּאוּט גרינדן אין אַמעריקע אַ נייע גערעכטע געזעלשאַפּט אין דער פּאַרם פון לאַנדווירטשאַפּט-לעכע קאָמונס, וואָס האָבן געהאַט דעם זעלביקן גורל, ווי פון פּריערדיקע אַגראַר-אויטאָפּיסטן אויפן אַמעריקאַנער באַדן — זיי זיינען אונטערגעגאַנגען. די בילד-גרופּעס האָבן דעם דאָזיקן אידעאַל געוואַלט רעאַליזירן אין דעם היסטאָרישן היימלאַנד פון יידישן פּאָלק, פּראַקטיש האָבן די בילד'ציעס אויך קיין סך נישט דערגרייכט, אָבער זיי האָבן געוווּן אַן אידעאַליסטישן פּראַוו פון רעאַליזירן דעם רעיון פון חיבת-ציון, וואָס האָט צווישן די בעל-הבתישע שיכטן שוין דעמאָלט געהאַט צאָלרייכע אָנהענגער. אין גרעסערע און קלענערע שטעט פון תּחום-המושּב אַנטשטייען קרייזלעך פון חובבי-ציון. דער צענטער איז געווען אין אָדעס, וואו עס האָבן געווירקט די אידעאַלאָגן פון דער באַ-וועגונג דר. לעאָן פּינסקער און מ. ל. ליליענבלום. ביידע זיינען פון פּאַרשידענע זייטן געקומען צו חיבת-ציון, דער ערשטער פון אַ פּאַזיציע פון עקסטרעמער אַסימילאַציע, דער צווייטער — פון אַ פּאַזיציע פון מיליטאַנטישער השּכלה. די חובבי-ציון-גרופּעס, וואָס זייער סאָציאַלע באַזע איז געווען דער בעל-הבתיש-משכילישער שיכט מיט זיינע סאָציאַל-באַגרענעצטע און קולטורעל-קאָנסערוואַטיווע השּגות, האָבן נישט געקאָנט אָננעמען דעם כאַראַקטער פון אַ פּאַלקס-באַוועגונג. צווישן זיי און די ברייטע פּאַלקס-מאַסן איז געשטאַנען אַ מחיצה פון סאָציאַלער און קולטורעלער פּרעמדקייט. דאָס לעבן פון די פּאַלקס-מאַסן איז געפּלאַסן אַן אַ זייט פון דער חיבת-ציון-באַוועגונג. געענ-דערט האָט זיך די לאַגע שפּעטער מיטן אויפקום פון פּאַליטישן ציוניזם.

די סאָציאַליסטישע אידיען האָבן אַלץ מער זיך גענומען פּאַרשפּרייטן צווישן יידישע אינטעליגענטן און אויפגעקלערטע אַרבעטער. גלייכצייטיק איז אויך געוואָרן בולטער די סאָציאַלע און קולטורעלע דיפּערענצירונג צווישן דער יידישער באַפעלקערונג אין רוסלאַנד. פון איין זייט די פּאַלקס-מאַסע, איבער גרויסע טיילן פון איר הערשט די אַרטאָדאָקסיע אין דער מתנגדישער אָדער חסידישער געשטאַלט, אָבער פון דער מאַסע שיילט זיך ביסלעכווייז אויס אַ קעמפּערישער אַרבעטער-שיכט מיט מאַדערנע סאָציאַל-קולטורעלע אידעאַלן. פון דער אַנדערער זייט דאָס יידישע בירגערטום. הגם אויך די יידישע בירגערלעכע עלעמענטן האָבן געליטן פון דער רעכטלאָזיקייט און אַנטי-יידישע גזירות, זיינען זיי דאָך פּאַליטיש געווען פּאַסיוו און דער שפּיץ פון דעם סאָציאַלן שיכט — די גרויס-בורזשואַזיע — האָט זיך אויפגעפּירט סערוויליסטיש לגבי דעם צאַרישן רעזשים. אויף דעם קולטור-אַפּשניט האָט די דאָזיקע דיפּערענצירונג זיך אויסגעדריקט אין רוסיפּיקאַציע — אָדער העברעאיזאַציע-טענדענצן (ביי דער יידישער גרויס-בורזשואַזיע, פּאַלקס-פּרעמדער אינטעליגענץ און חובבי-ציון) און צוגעבונדנקייט צו יידיש, ווי צו דער שפּראַך פון דער יידישער פּאַלקס-מאַסע (ביי דער יידישער אַרבעטער-שאַפּט און פּאַלקס-אינטעליגענץ). אויף דער שוועל פון 20-טן יאָרהונדערט

האט דער סאציאל־קולטורעלער דיפערענצירונג־פראצעס צווישן די יידן אין דער צארישער אימפעריע שוין אָנגענומען בולט־שאַרפע קאָנטורן. ביי דעם אויסגאַנג פון דעם אָפגעלאַפּענעם יאַרהונדערט זיינען אין איין און דעם זעל־ביקן יאָר (1897) אַנטשטאַנען צוויי אַרגאַניזירטע צענטרען — דער בונד און די ציוניסטישע אַרגאַניזאַציע — וואָס האָבן געלייגט זייער שטאַרקן חותם אויף דעם ווייטערדיקן גאַנג פון דער יידישער געשיכטע אין 20־טן יאָר־הונדערט.

צווייטער קאפיטל

אָנהייבן פון אַ סאַציאַליסטישער באַוועגונג

דער דעמאָקראַטיזירונג־ און ראַדיקאַליזירונג־פּראָצעס פון דער רוסישער אינטעליגענץ אין די 60־קער און 70־קער יאָרן האָט אויך נישט אויסגעמיטן דעם נייעם, דערווייל נאָך זייער דינעם שיכט יידישער אינטעליגענץ אין אַזעלכע צענטרען, ווי אָדעס, ווילנע, זשיטאָמיר, מאַהילעוו, קיעוו א. א. א. אויף איר ווירקן די זעלביקע אידייען, וואָס האָבן באַקומען זייער אויסדרוק אין דער רוסישער נאַראַדנישעסוואַ (פּאַלקיזם). זי האָט זיך דערצויגן אויף די טראַדיציעס פון דער הומאַניסטיש־פּראָגרעסיווער רוסישער ליטעראַטור און האָט צוזאַמען מיט דעם ראַדיקאַל־געשטימטן טייל פון דער רוסישער אינטע־ליגענץ אַדורכגעמאַכט די זעלביקע עוואָלוציע פון ליטעראַרישע און געזעל־שאַפטלעכע שטרעמונגען. דער ראַדיקאַלער, אידעאָלאָגיש געשטימטער טייל האָט זיך מיט לייב און לעבן אַריינגעוואָרפן אין דער רוסישער פּאַלקיסטישער באַוועגונג, אָנגעפירט פריער פון זעמליאַ אַי וואַליאַ (ערד און פרייהייט) און שפּע־טער, נאָך דער שפּאַלטונג (אויגוסט 1879)—פון דער נאַראַדנאַיאַ וואַליאַ (פּאַלקס־ווילן). אַ קלענערער טייל האָט נאָך דער שפּאַלטונג אויך געהערט צום טשאַרני פּערעדיעל (שוואַרצע חלוקה — פון דער ערד).

שוין אין דער פּריאיקער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פון די 60־קער יאָרן זיינען געווען פּאַרמישט אַ ריי יידישע סטודענטן, דער רוב פון פעטער־בורגער הויך־שולן, ווי יוסף בערמאַן, אַלעקסאַנדער באַרוכאוויטש, די ברי־דער אַלעקסאַנדער און לעאַן פּרענקל, אַנטאָן עטינגער, די ברידער וולאַדימיר און אַסיפ באַקסט — די זין פון באַקאַנטן לערער פון דער זשיטאָמירער ראַ־בינער־שול יצחק באַקסט. כמעט אַלע זיינען געוואָרן אַרעסטירט פאַר זייער אַנטייל אין די סטודענטישע אומרוען. באַטייליקט זיינען אויך געווען איניקע סטודענטן פון קיעווער אַוניווערזיטעט, ווי יונה קאַצען, גריגאָרי ראָזען און יעקב שמוּלעוויטש. עטלעכע, ווי למשל ניקאָלאַי אוטין, האָבן געשפּילט אַ גרויסע ראָל אין דער רוסישער אויסלענדישער עמיגראַציע. אוטין איז געווען דער פּאַרפאַסער פון פּראָגראַם פון דער רוסישער סעקציע פון ערשטן אינ־טערנאַציאָנאַל און געשטיצט מאַרקסן קעגן באַקונינען. (ער איז געווען געשמדט און שפּעטער געוואָרן אַ צאַרישער בעל־תשובּהניק).

שוין אין די ערשטע פּאַלקיסטישע קרייזלעך פון תּחילת 70־קער יאָרן

האָט זיך געפונען אַ היפשע צאָל יידן־רעוואָלוציאָנערן. אייניקע פון זיי, ווי פנחס (פאָוועל) אַקסעלראָד, אהרן (אַרקאַדי) זונדעלעוויטש, בנימין (וולאַדימיר) יאַכעלסאָן, לייזער צוקערמאַן און אַנדערע, האָבן געשפילט אַ זייער וויכטיקע ראָל. קיין באַזונדערע יידישע רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך האָבן יענע יידי־שע נאַראַדניקעס נישט געגרינדעט און נישט געהאַט בדעה צו גרינדן. אין דער יידישער סביבה, צו וועלכער זיי האָבן זיך באַצויגן מיט אומוילן און טייל אפילו מיט פאַראַכטונג און ביטול, האָבן זיי נישט געזען פאַר זיך קיין פעלד פון רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט. פאַר די דאָזיקע ערשטע פאַלקס־סאַציאַליסטן פון יידישער אָפּשטאַמונג איז געשטאַנען די אַלגעמיינע אויפגאַבע פון „גיין אין פאַלק“ (אין רוסישן). אים אויפקלערן און צוגרייטן צו דער קומענדיקער סאַציאַלער רעוואָלוציע.

פאָוועל אַקסעלראָד שרייבט אין זיינע זכרונות, אַז אין אַ געוויסן מאַמענט איז ביי אים מיט דער גאַנצער שאַרפּקייט אַנטשטאַנען די פּראָגע פון „גרייטן זיך צו אַרבעטן ספּעציעל לטובת דעם יידישן פאַלק, כדי אויסצואוואַרצלען ביי אים כלערליי פאַראורטיילן, צו פאַרשפּרייטן בילדונג צווישן די ברייטע מאַסן, פאַר באַזייטיקן זייער מצב און נויט און פאַר אויסגלייכן זיי אין זייערע רעכט מיט דער קריסטלעכער באַפעלקערונג פון רוסלאַנד — אָדער זיך ווידמען דער טעטיקייט לטובת דעם גאַנצן רוסישן פאַלק“¹⁰). אונטער דער ווירקונג פון לאַסאַלס שריפטן איז פ. א. געקומען צו אַזאַ אויספיר: „מיט דער באַ־פרייאונג פון פּערטן שטאַנד, האָב איך מיר געזאַגט, וועט ממילא געלייזט ווערן די יידישע פּראָגע: און איך האָב באַשלאָסן צו ווידמען מיינע כוחות דער אַרבעט לטובת דער באַפרייאונג פון אַלע אַרימע און אונטערדריקטע אין רוסלאַנד“. זיין כלה, דר. קאַמינערס טאַכטער — אַ קלאַסישער טיפּ פון אַ „גייערין אין פאַלק“ — האָט געלעבט אין אַ דאָרף ביי אַ פּויערישער משפּחה און מיט איר אַזוי זיך צונויפגעלעבט, אַז זי האָט נישט געוואָלט פאַרלאָזן דאָס דאָרף און זיך אַריבערציען אין אַ קליינער נחלה, וואָס איר פאַטער האָט גע־קויפט פאַרן פאַר־פאַלק און וואו מען האָט געהאַט בדעה איינצואַרדענען אַ געהיימע דרוקעריי¹⁰).

אויך אין דער רעוואָלוציאָנערער סטודענטן־באַוועגונג, די א. ג. טשיי־קאָווצענס, האָבן יידן געשפילט אַן אַנזעעוודיקע און פּירנדיקע ראָל. דער גרינ־דער פון דער פּעטערבורגער גרופּע איז געווען מאַרק נאַטאַנסאָן, אַ זון פון אַ סווענציאַנער סוחר. יידישע סטודענטן אין די גרופּעס טשייקאָוועס זיינען אויך געווען אין מאַסקווע, קיעוו, אָדעס (סעמיאַן קליאַטשאַק, סאַלאַמאַן טשוד־נאָוסקי א. א.).

צווישן די גרינדער פון דער פאַרטיי זעמליאַ אי וואַליאַ זיינען געווען יידן. אין דער אַנפירונג — דעם גרויסן ראָט פון 25 — זיינען געווען די יידן: מאַרק נאַטאַנסאָן, אָסיפּ אַפּטעקמאַן, אַלעקסאַנדער כאַטינסקי און אהרן זונ־דעלעוויטש. שפּעטער זיינען צוגעקומען פ. אַקסעלראָד און לעוו דייטש. אין דעם אויספיר־קאַמיטעט פון דער נאַראַדניאַ וואַליאַ ביי איר גרינדונג זומער 1879 זיינען צווישן די 28 מיטגלידער געווען דריי יידן — אהרן זונדעלעוויטש,

סאוועלי זלאַטאָפּאָלסקי און גריגאָרי גאַלדענבערג. צווישן די אָגענטן פֿון קאָמיטעט זיינען געווען אייזיק אראנטשיק, העסיע העלפּמאַן, לייזער צוקער-מאַן, וויליאָדמיר יאַכעלסאָן, גריגאָרי פּרידענסאָן און לעוו זלאַטאָפּאָלסקי. אַהרן זונדעלעוויטש האָט אָנגעפירט מיט דער טעכניק פֿון דער נאַראַד־נאַיאָ וואַליאַ (שמוגל פֿון אומלעגאַלער ליטעראַטור און דרוקעריי־איניריכטונג) גען פֿון אויסלאַנד, אַרגאַניזירן דאָס אַריבערפירן מענטשן דורך דער גרענעץ, שמוגל פֿון אויפרייס־מאַטעריאַלן א. א. ו.ו.). יידן האָבן זיך אויך באַטייליקט אין די טעראָריסטישע אַקטן. אין די 80־קער יאָרן איז דער פּראָצענט יידן צווישן די טעראָריסטן שטאַרק אויסגעוואַקסן. צווישן 154 פּאַרמשפטע אָנגעזעענע טעראָריסטן אין די יאָרן 1880-1890 זיינען געווען 22 יידן. אַ היפּ־שער טייל פֿון זיי האָט געשטאַמט פֿון תּחום־המושּב (ווילנער און מינסקער גו־בערניצעס). פֿון די 60־קער ביז די 90־קער יאָרן זיינען אויף דער קאָריער קאָטאַרגע אין סיביר געווען 217 פּאָליטישע, פֿון זיי 23 יידן. אויף די תּלוּת זיינען אומגעקומען: מ. מלאדעצקי, אהרן גאַבעט (פּיאָדאַראָוו), ס. וויטענ־בערג, לייב מיידאַנסקי, שמואל ראָזאַוסקי, שאול ליסיאַנסקי. פּאַרמשפט צום טויט זיינען געוואָרן נאָך מער, נאָר אין לעצטן מאָמענט האָט מען זיי פּאַרביטן די טויט־שטראַף אויף קאָטאַרגע. אייניקע האָבן זיך גענומען דאָס לעבן אין תּפיסה, אַנדערע זיינען אין תּפיסה אויסגעגאַנגען. במשך די יאָרן 1884 — 1890 זיינען אין רוסלאַנד געווען 4,307 פּאָליטישע אַרעסטירטע, צווישן זיי 579 יידן²⁰).

דאָס ערשטע יידישע פּאָלקס־סאַציאַליסטישע קרייזל איז געבוירן געוואָרן אין ווילנע צווישן די ווענט פֿון דער אַמאָליקער ראַבינער־שול, וואָס איז אין 1873 פּאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ יידישן לערער־אינסטיטוט. פֿון דעם דאָזיקן קרייזל זיינען אַרויסגעקומען אַ ריי וויכטיקע טוער פֿון דער נאַראַד־נאַיאָ וואַליאַ, ווי א. זונדעלעוויטש, וו. יאַכעלסאָן, לייב דאָוידאָוויטש. מיט דער גרופּע טשייקאַוועס איז איינגעשטעלט געוואָרן אַ קאָנטאַקט דורך דער פּאַרמיטלונג פֿון דער ווילנערין אַנאַ עפשטיין. צווישן די פירער פֿון קרייזל איז אויך געווען אהרן ליבערמאַן. די זשאַנדאַרמעריע איז געוואָר געוואָרן וועגן דעם קרייזל און אין 1875 איז דאָס קרייזל זיך צעפּאַלן. אַ צאָל האָבן עמיגרירט, אַנדערע זיינען פּאַרשפּאַרט געוואָרן אין תּפיסה. נישט געקוקט אויף דעם האָט זיך נאָך אין זעלבן יאָר געשאַפּן אַ צווייט קרייזל מיט אַ טייל פֿון פּריערדיקע און נייע מיטגלידער (35 פּערזאָן) און איז געוואָרן אָנגעפירט פֿון לייב דאָוידאָוויטש ביז דעם ענדגילטיקן דורכפּאַל אין ווינטער 1876. ידיעות וועגן נייעם קרייזל האָבן געגעבן 2 מוסריים־פּראָוואַקאַטאָרן (אברהם דיסלער און מרדכי גלאבוס). אין שייכות מיט דעם האָט מען אַרעסטירט 17 פּערזאָן.

חץ אין ווילנע האָט אַן ענלעך קרייזל אויך עקזיסטירט אין קאָוונע, צו וועלכן עס האָבן געהערט מאָריס ווינטשעווסקי און זיינע חברים פּאַכט, אגון און מאַרקוסזאָן. ענלעכע קרייזלעך זיינען אויך געווען אין גראַדנע, דווינסק, מינסק און יעלעץ.

די דאזיקע קרייזלעך זיינען, נאטירלעך, נישט געווען צאלרייך. דעם קערן האָבן געבילדעט 10-8 מיטגלידער, וואָס אַרום זיי האָבן זיך גרופירט אַ צאָל סימפּאָטיקער און סטודענטן, וואָס זיינען אַהיימגעקומען אויף וואַקאַ-ציעס. בעיקר האָט מען זיך פאַרנומען מיט לייענען פאַרבאַטענע רוסישע ליטעראַטור, וואָס מען פלעגט שמוגלען פון אויסלאַנד: פּיאַטראַן לאַוואַנס זשור-נאַל וופּעריאַד, די מעשה פון פּיר ברידער, די געשיכטע פון אַ פּויער, ווי אויך טשערנישעווסקיס ראַמאַן טשטאַ דיעלאַט?

מחמת די אָפטע דורכפאַלן און אַנטלויפן קיין אויסלאַנד האָבן זיך אין דער צווייטער העלפט 70-קער יאָרן געשאַפן אין אַ ריי אייראָפּעאישע צענטערן קאַלאָניעס פון יידישער רעוואָלוציאָנערער יוגנט (בערלין, ווין, זשענעוו). צווישן די וויכטיקסטע פּערזענלעכקייטן פון די דאָזיקע יידישע רעוואָלוציאָנערן פון אויף עמיגראַציע געהערט בליי-ספּק אהרן שמואל ליבערמאַן.

אהרן ליבערמאַן איז אויפגעוואַקסן אין אידיען-קרייז פון די נאַראַדיקעס און נאַראַדאָוואַלציעס. ער האָט זיך אָבער אונטערגעשיידט פון זיינע יידישע חברים מיט דעם, וואָס ער האָט דער ערשטער אויפגעהויבן די פּראָגע פון פירן אַ סאַציאַליסטישע אַגיטאַציע צווישן יידן נישט בלויז ווי אַ מיטל צו ווערבירן טוער פאַר דער רוסישער רעוואָלוציע, נאָר ווי אַ ציל פאַר זיך, בכדי צו וועקן דאָס סאַציאַלע און נאַציאָנאַלע באַוואוסטזיין פון די יידישע פּאָלקס-מאַסן. אין די נאַציאָנאַלע באַזונדערקייטן פון יידישן פּאָלק האָט ער געזען אַ וויכטיקן פּראָגרעסיוון פּאַקטאָר אין דער אַנטוויקלונג פון דער מענטשהייט.

„צוויי עלעמענטן האָבן זיך געטראָגן אין דער לופטן — אין דעמאָלטיקן געזעלשאַפטלעכן לעבן: דער סאַציאַליסטישער געדאַנק און דאָס נאַציאָנאַלע געפיל. ליבערמאַן האָט פאַרמאַגט ביידע. ער האָט זיך באַמיט צו געפינען אַ סינטעזע. צו קיין האַרמאָניע איז ער נישט געקומען. ער האָט נאָר געעפנט דעם וועג פון זוכעניש. און דעריבער איז זייער לייכט צו געפינען אין זיינע שיינע ווערק, וואָס זיינען דורכגעדרונגען מיט אַ טיפּער אויפריכטיקייט און פּיערדיקן אידעאַליזם, — נישט איין לאַגישע סתירה“²¹.

נאָך די אַרעסטן און ליקווידאַציע פון דעם ערשטן ווילנער יידישן קרייזל אַנטלויפט ליבערמאַן קיין אויסלאַנד, וואו ער שפּינט ווייטער זיינע פלענער צו פירן אַ סאַציאַליסטישע אַרבעט צווישן יידן. ער קומט קיין בערלין, שטעלט זיך אין פאַרבינדונג מיט דער דאָרטיקער קאַלאָניע פון יידישער רעוואָלוציאָנערער יוגנט. אָבער ער געפינט אין דייטשלאַנד נישט קיין באַדן. דאָרט האָט ער תחילת 1876 צוגעגרייט דעם פּראָיעקט פון אַ סטאַטוט וועגן אַרגאַ-ניזירן אַ סאַציאַל-רעוואָלוציאָנערן פאַרבאַנד צווישן יידן אין רוסלאַנד. פון בערלין עמיגרירט ליבערמאַן קיין לאַנדאַן, וואָס איז שוין אין די 70-קער יאָרן געוואָרן אַ וויכטיקער צענטער פון יידישער עמיגראַציע פון מזרח-איי-ראַפּע (טיילווייז ווי אַ טראַנזיט-צענטער אויפן וועג קיין אַמעריקע). ווען ליי-בערמאַן איז געקומען קיין לאַנדאַן, איז שוין דאָרט געווען קאַנצענטרירט אַ פּיליטוויזנט-קעפּיקע יידישע בעל-מלאכהשע מאַסע, וואָס האָט געלעבט אין באַדינגונגען פון טרויעריקן שוויק-שאַפּ-סיסטעם. דאָ האָט ליבערמאַן געהאַפּט

צו געפינען א באַדן פאַר זיין טעטיקייט. אין לאַנדאָן האָט פּיאָטר לאַוּוּראָוו דעמאָלט אַרויסגעגעבן זיין פּאָליקסיטיש-סאָציאַליסטישן זשורנאַל ווערנאָד. ליבערמאַן האָט מיטגעאַרבעט אין זשורנאַל ווי אַ זשורנאַליסט און ווי אַ שריפטזעצער.

אין דאָזיקן זשורנאַל האָט ליבערמאַן אָפּגעדרוקט עטלעכע קאָרעספּאַנ-דענציעס. אין וועלכע ער שילדערט די שווערע לאַגע פון די יידישע אַרבעטער און פּאָלקס-מאַסן. ער ברענגט אין זיי אויך צום אויסדרוק זיין שטעלונג צו די אויפגאַבן פון יידישע סאָציאַליסטן. אין דער קאָרעספּאַנדענץ וועגן ווילנע זאָגט ער:

„... מיר האָבן נישט אויף קיינעם צו האַפּן; נישט אויף קיסרים, נישט אויף די אַלע מינים גינבורגס, פּאָליאַקאָוס, וואַרשאַווסקיס און ענלעכע פּערזאָנען, וועמענס אינטערעסן זיינען דיאַמעטראַל קעגנזעצלעך צו די אינ-טערעסן פון פּאָלק. די איינציקע רעטונג פאַרן פּאָלק איז אין אַ סאָציאַלער איבערקערעניש“.

„... פיל רומרייכע קעמפער האָבן מיר צוגעשטעלט מערב-אייראָפּע. און אין רוסלאַנד זיינען די בעסטע פון אונזער יוגנט געשטאַנען אין די רייען פון די קעמפער פאַר דער פרייהייט פון פּאָלק; ס'איז צייט פאַר די איבעריקע. דאָס רוסישע פּאָלק ליידט. אים שטיקט די האַנט פון דעם, וואָס טאַפּטשעט אויך אונז מיט די פיס. ווער קען בלייבן גלייכגילטיק צו אַזאַ סצענע? צי קען מען רואַיק אַראָפּשלינגען דאָס שטיקל ברויט, ווען דו זייסט, אַז דער קאַרן איז געוואַקסן אויפן באַדן, וואָס איז באַגאַסן געוואָרן מיטן בלוט פון פויער און איז באַאַרבעט געוואָרן מיט די לעצטע אַנשטרענ-גונגען פון האַרעפּאַשניק, וואָס שטאַרבט פון הונגער! דער רוסישער מוזשיק — איז אונזער ברודער. פאַר אונז, סאָציאַליסטן, עקזיסטירן נישט קיין נאַציאָנאַליטעטן, קיין ראַסן-צעטיילונגען. מיר אַלע, וואָס לעבן אין רוס-לאַנד — זיינען רוסישע. ביי אונז זיינען די זעלביקע אינטערעסן און דער זעלביקער שטייגער. מיר — זיינען רוסישע! לאַמיר זשע זיך פאַראייניקן אַלע קעגן די שונאים אין נאַמען פון גלייכהייט און ברידערלעכקייט. זאָל זיך פרייען די רוסישע רעגירונג! זי מאַכט שטאַרקע באַמיוונגען אונז צו רוסיפּיצירן. מיר ווערן פאַרוסישט, אָבער — נישט אין איר גייסט און זי זעט נישט זיין צופרידן מיט אונזער רוסיפּיצירונג“⁽²²⁾.

גאַנץ אַנדערש קלינגט שוין אַ צווייטע קאָרעספּאַנדענץ — וועגן ביאַ-ליסטאַק:

„אין דער טעטיקייט צווישן יידן דאַרף מען זיך נישט רעכנען מיט די אַנשויוונגען פון יענע סאָציאַליסטן צווישן דער יוגנט פון די הויכשולן, וואָס זיינען געקומען פון דער יידישער סביבה. די באַדייטנדיקע מערהייט פון זיי איז פרי געוואָרן אָפּגעפרעמדט פון אייגענעם פּאָלק. פיל פון זיי האָבן קיינמאַל נישט געלעבט מיטן פּאָלקס-לעבן. קינדער פון רייכע משפּחות, זיינען זיי פרי געשטעלט געוואָרן אין ענלעכע באַדינגונגען, ווי די יוגנט פון אַנ-דערע נאַציאָנאַליטעטן. זיי קענען נישט זייער שטאַם און האָבן וועגן אים

א מיינונג אויפן סמך פון בלאַסע זכרונות פון דער קינדהייט אָדער אויפן סמך פון צופעליקע איינצלנע איינדרוקן, פון וועלכע עפעס איז געבליבן אין זייער זכרון. אַליין האָבן זיי קיינמאָל נישט געפרוּווט זיך דערנענטערן צום פּאָלק. פּאַרקערט, ווי נאָר מעגלעך, האָבן זיי שוין אין דער קינדהייט זיך באַמיט צו האַלטן זיך פונדערווייטנס פון פּאָלק, כדי מיט דעם גופא אויס־צווען מער אייראָפּייער און מיט דעם נושאַחן זיין אין די אויגן פון זייערע קריסטלעכע חברים. אין דער זעלבער מאָס האָבן אויך די יידן פון פּאָלק זיך דערווייטערט פון זיי און אויף זיי געקוקט ווי אויף פולשטענדיק פרעמדע מענטשן. נישט קוקנדיק אויף דעם, מיינען זיי, אַז זיי קענען אויסגעצייכנט דאָס יידישע פּאָלק און מחמת דעם פּרוּווון זיי קיינמאָל נישט באַקאָנטראָלירן זייער באַגריף וועגן אים. דעריבער קענען זיי נישט זיין קיין פּאָלק־טויער צווישן זייערע פּאָלק־ברידער. זיי געהערן פולשטענדיק צו דער אַלגעמיינער אינטעליגענטער יוגנט, וואָס איז באַרופן אויסצופירן די צוגרייטונגס־אַרבעט, אַריינטראַגן דעם סאָציאַל־רעוואָלוציאַנערן געדאַנק אין די מוחות פון מענטשן וועלכע שטייען מער נאָנט צום פּאָלק — און אַפּטרעטן אין הינטערגרונט, ווען ס'ווערן אויסגעבילדעט גענוג רעוואָלוציאַנערע כוחות פון פּאָלק גופא. פּאַר דער טעטיקייט צווישן דער מאַסע פון יידישן פּאָלק דאַרף מען שאַפן אַנ־הענגער פון סאָציאַליזם צווישן דעם אַרבעטער־קלאַס גופא אָדער צווישן דעם טייל פון דער אינטעליגענטישער יוגנט, וואָס איז נאָענט צו די אַרבעטער און האָט נישט איבערגעריסן די שייכות מיטן פּאָלק, די פּראָפּאַגאַנדיסטן דאַרפן פון דער יוגנט ווערבירן קעמפער פאַרן סאָציאַליזם. כּיבין זיכער, אַז איבערגעצייכנדיק צו סאָציאַליסטישער טעטיקייט, וועט די דאָזיקע יוגנט אַרויסגעבן פון זיך די סאַמע הייסטע קעמפער פאַר דער סאָציאַליסטישער זאַך און וועט די סאָציאַליסטישע בשורה ברענגען צו די אַנדערע פּאָלק־עלעמענטן. צו וועלכע איר גרויסע מערהייט איז גענוג נאָענט²⁵.

(די קאַרעספּאַנדענציעס זיינען אַנאָנימע, אָבער געשריבן האָט זיי, לויט אַלע וואַרשיינלעכקייטן, א. ליבערמאַן).

אין מאי 1876 איז פון ליבערמאַנס איניציאַטיוו געגרינדעט געוואָרן דער ערשטער יידישער סאָציאַליסטישער פּאַראַיין א. נ. אגדת הסציאליסטים העברים בלונדון. במשך דער גאַנצער צייט פון זיין קורצער עקזיסטענץ זיינען אין פּאַראַיין געווען 35 מיטגלידער, אָבער קיינמאָל נישט מער ווי 19. דער פּאַראַיין האָט זיך געשטעלט פאַר אַ ציל „צו פאַרשפּרייטן די סאָציאַ־ליסטישע אידיען אומעטום צווישן יידן, ווי אויך צווישן אַנדערע פעלקער, צו גרינדן ענלעכע געזעלשאַפטן וואו דער פּאַראַיין וועט קענען פּאַראַיניקן די אַרבעטער צום קאַמף קעגן זייערע אונטערדריקער“. ליבערמאַן איז געווען דער מחבר פון זיינע סטאַטוטן געשריבן אין העברעאיש און יידיש. דער פּאַראַיין האָט אויסגעלאָזט אַ געדרוקטן אויפרוף אין יידיש, וואָס מ'האַט געטיילט אין די לאַנדאַנער גאַסן דעם 19־טן אויגוסט 1876 (דער ערשטער־ביו איצט באַקאַנטער אויפרוף צו יידישע אַרבעטער). דער פּאַראַיין האָט אויך געגרינדעט אַ יידישע שניידער־יוניאָן, וואָס האָט צוגעצויגן קרוב 300 מיטגלידער, אָבער האָט עקזיסטירט נאָר 3 חדשים.

אונטער דער ווירקונג פון יידישן סאציאליסטישן פאראיין האבן זיך אויך געגרינדעט יוניאנס פון טופלעס-מאכער און היטל-מאכער. (קיין איינ-פלוס אויף דער טעטיקייט פון די יוניאנס האט דער יידישער סאציאליסטישער פאראיין נישט געהאט).

ווי עס דערציילן די פראטאקאלן פון די זיצונגען פון פאראיין פאר די 8 חדשים פון זיין עקזיסטענץ, האט זיך אין אים געפירט א קאמף צווישן ליבערמאנען מיט א גרופע אַנפירנדיקע מיטגלידער (הירש סאפער, לייזער גאלדענבערג — פאליטישע עמיגראנטן פון רוסלאַנד), וואָס זייער איינשטע-לונג איז געווען אַ קאָסמאָפּאָליטישע לויט דעם דעמאָלטיקן נוסח פון יידישע רעוואָלוציאָנערן. ליבערמאָן, וואָס האָט געקוקט אויף יידן ווי אויף אַ פּאָלק מיט אַ קלאַרן נאַציאָנאַלן חותם, פלעגט געמען אין אַכט יידישע נאַציאָנאַלע מאָמענטן און אַפילו טראַדיציעס. די לעצטע זיצונג האָט דער יידישער סאָ-ציאליסטישער פאראיין אָפּגעהאַלטן דעם 28-טן דעצעמבער 1876. ער איז זיך פאַנאַנדערגעפאַלן, ווייל זיינע סאָציאליסטישע אידיען האָבן נאָך נישט געפונען קיין שטאַרקן אָפּקלאַנג צווישן די יידישע אַרבעטער, צוליב אינער-לעכע רייבונגען, ווי אויך צוליב דעם העפטיקן קאָמף פון די כלי-קודש, און פון דער צייטשריפט דזשואיש קוואַרטל, וואָס האָבן אים באַשולדיקט אין מיסיאָנערישע כוונות. די מייסטערס, וואָס האָבן אונטערגעכאַפט אַט דעם בילבול פון לאַנדאַנער אויבער-ראַבינער נתן אדלער, האָבן אויך שטאַרק באַקעמפט די סאָציאליסטישע אַרגאַניזאַציע.

נאָך דעם דורכפאַל אין לאַנדאַן קומט ליבערמאָן קיין ווין, עסטרייך און אין מאַי 1877 הייבט ער אַן אַרויסגעבן אַ לעגאַלן סאָציאליסטישן זשורנאַל האַמח אין העברעאיש — דער ערשטער פון דעם מין. דער האַמח איז געווען באַשטימט פאַר די משכילישע קרייזן פון דער יידישער פּאָלקס-אינטעלי-גענץ.

אַבער אויך מיטן האַמח האָט ליבערמאָן קיין דערפאַלג נישט געהאַט. דער זשורנאַל האָט נישט נושאַחן געווען ביי די אַנפירנדיקע רוסישע חברים פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג (נישט אָן השפּעה מצד די יידישע נאַראַדניקעס), שוין אָפּגערעדט פון דער בירגערלעכער העברעאישער פרעסע, וואָס איז אַרויס קעגן ליבערמאָנען מיט אַ פיינטלעכער קריטיק. דעם דריטן נומער האָט די רוסישע צענזור קאָנפּיסקירט און האָט בכלל פאַרווערט צו פאַרשפּרייטן דעם זשורנאַל אין רוסלאַנד, און אַן דעם רוסישן ליינער האָט דער האַמח נישט געקאָנט עקזיסטירן. ליבערמאָן שטעלט אָפּ די אויסגאַבע. ער וואַרפט זיך דעמאָלט אַריין אין דער געפערלעכער אַרבעט איבערצושיקן פאַרבאַטענע ליטעראַטור פון מערב-איראָפּע קיין רוסלאַנד. ביי אַט דער אַרבעט ווערט ער פון דער עסטרייכישער פּאָליציי אַנטדעקט און אַרעסטירט. ער האָט געהאַט 2 פּראָצעסן: אין ווין (1878) און בערלין (1879). ער איז געווען אַ צייט אין עסטרייכישע און פריסישע תּפּיסות און נאָך דעם געפּאַרן קיין לאַנדאַן און פון דאָרט קיין אַמעריקע, וואו ער האָט פּריציפּטיק פאַרענ-דיקט זיין לעבן (נאָוועמבער 1880).

אין די אכציקער יארן פון פארקן יארהונדערט האט דער מארקסיום
 אנגעהויבן באהערשן די מוחות פון די רוסלענדער רעוואלוציאנערן. נאך
 די ערשטע אידיאישע געפעכטן האט דער מארקסיום אלץ מער און מער
 ארויסגעשטויסן די פריער-הערשנדיקע פאלקסישע, נאראדאוואלישע און
 אויך אנארכיסטישע אידעאלאגיעס. דער מארקסיום האט ביי א סך יידישע
 רעוואלוציאנערן אויך געענדערט דעם בליק אויף די פערספעקטיוון פון
 פארשפרייטן סאציאליזם צווישן יידן. אין הסכם מיט זייער קוק אויף דעם
 פויערים-קלאס, ווי דעם איינציקן טרעגער פון אגראר-סאציאליזם, האבן
 פריער די נאראדניקעס און נאראדאוואלצעס נישט געזען קיין שום סאציאל-
 ליסטישע פערספעקטיוו פאר די יידישע פאלקס-מאסן אין רוסלאנד. יידן האבן
 נאר געקענט געניסן פון דער רעוואלוציע, וואס אנדערע — די פויעריים-
 מאסע — וועט מאכן, דער מארקסיום, וואס האט געלייגט דעם עיקר-טראפ
 אויף דעם שטאטישן אינדוסטריעלן ארבעטער, האט געמוזט ברענגען צו דעם.
 אז אין די אויגן פון די יידן-רעוואלוציאנערן זאל רעהאביליטירט ווערן דער
 שטאטישער יידישער הארעפאשניק, ארבעטער פארמאגן דאך יידן אויך. אין
 שייכות מיט דעם האט זיך אויך אנגעהויבן פאמעלעך ענדערן זייער קוק
 אויף דער שפראך, אין וועלכער עס דארף געפירט ווערן די סאציאליסטישע
 אגיאציע. יידישע פאלקס-סאציאליסטן, ווי ליבערמאן און ווינטשעווסקי,
 האבן אין זייערע סאציאליסטישע אויסגאבעס געהאט בעיקר אין אויג דעם
 יידישן פאלקס-אינטעליגענט, דעם משכיליזירנדיקן לערנער און ישיבה-בכור.
 דאס איז געווען א מין עליטארער סאציאליזם, צו וועלכן עס זיינען מסוגל נאר
 יחידים פון דער אינטעליגענץ. דעריבער האבן זיי זייערע סאציאליסטישע
 אויסגאבעס געדרוקט אין העברעאיש (האמת, אספת חכמים, 1877 — 1878,
 ארויס 8 נומערן). די נייע מארקסיסטישע שיטה האט זיך שוין געשטעלט
 מיטן פנים צום שטאטישן ארבעטער און געזעלן, צו זיי האט מען מיטן סא-
 ציאליסטישן ווארט געקאנט צוקומען נאר אין איין שפראך — אין יידיש.
 מיט זייער ווינציקע אויסנאמען האבן די יידן נאראדניקעס און נאראד-
 דאוואלצעס נישט אנערקענט דעם נאציאנאלן מהות פון דער יידישער פאלקס-
 מאסע, איר ווערט ווי א באזונדערע פאלקישע קולטור-פארמאציע. זיי האבן
 זי באטראכט בלויז ווי א רעליגיעזע גרופע. היות זיי האבן צו רעליגיע בכלל
 געהאט א נעגאטיווע באציאונג און פארויסגעזען איר אונטערזאנג, האבן זיי
 אין דער פערספעקטיוו געזען די טאטאלע אסימילאציע פון יידן מיט די
 שכנישע פעלקער. די דאזיקע פערספעקטיוו איז געלעגן אויף דער ליניע
 פון זייער נאאיווער קאסמאפאליטישער איינשטעלונג צו דעם נאציאנאליטעטן-
 פראבלעם בכלל.

דעם 15 יוני 1880 האט א גרופע יידישע סאציאליסטן אין זשענעוו
 ארויסגעלאזט אן אויפרוף, אפגעדרוקט אין דער דרוקעריי פון די אוקראינישע
 סאציאליסטן האמאדא און באארבעט פון ראדיקאלן אוקראינישן שרייבער
 און טוער מ. דראגאמאנאוו. אין דעם אויפרוף ווערט אנגעוויזן אויף דער נוי-
 טיקייט צו פירן סאציאליסטישע פראפאגאנדע אין יידיש. אין אים ווערן

קריטיקירט סיי די יידישע אינטעליגענטן, וואָס האָבן פאַרגעסן זייער שפראַך און זייער פּאָלק, סיי דער נישט-געלונגענער פּראַוווּן פון ליבערמאַנען צו פירן סאָציאַליסטישע אַגאַטאַציע אין העברעאיש. דערפאַר האָבן זיי באַ- שלאָסן צו גרינדן אין זשענעוו „די פרייע יידישע דרוקעריי“, וואָס זאל אַרויסגעבן סאָציאַליסטישע ליטעראַטור אין יידיש פאַר די יידן אין רוסלאַנד און גאַליציע.

אין דעם אויפּרוף שרייבן זיי צווישן אַנדערן: „...אַט דער אויפקום פון דער נייער יידישער ליטעראַטור און די באַציאונג צו איר מצד די יידישע מאַסן געפינט זיך אין פולן הסכּם מיט דעם פּאָקט, וואָס אומעטום ווערן גע- בירן און לעבן אויף די ליטעראַטורן אין די פשוטע פּאָלקס-שפּראַכן, ווי מ'קען עס מערקן די לעצטע צייט אין גאַנץ איראַפּע. דאָס ווייזט אָן אויף דער אומבאַדינגטער נויטווענדיקייט אויך פאַר סאָציאַליסטן צו באַנוצן זיך מיט אַזאַ מעכטיקן געצייג, ווי די לעבעדיקע שפּראַך פון די פּאָלקס-מאַסן, כדי אַריינצודרינגען אין די סאַמע טיפענישן פון זייער לעבן און זייער פילן...“ „אַבער די יידן סאָציאַליסטן האָבן ביז איצט געהאַלטן פאַר איבעריק צו באַ- שעפטיקן זיך מיט זייער אייגן פּאָלק. דאָס דערקלערט זיך הן מיט די פאַר- אורטיילן בנוגע יידן“ („אַז דאָס גאַנצע יידנטום באַשטייט כלומרשט נאָר פון אַ קלאַס בורזשאַ-עקספּלואַטאַטאָרס“) „און וועלכע דאָס רוב יידישע יוגנט האָט אויך איבערגענומען, און הן מיט יענע ספּעציעלע תנאים, אין וועלכע די דאָזיקע יוגנט האָט זיך געפונען: אַ יונגערמאַן וואָס האָט זיך אַרויסגעריסן פון דער שטיקנדיקער יידישער אַטמאָספּער אין אַ מלוכה-שול און האָט זיך אַנגעטראַפּן, הן מצד יידן, אַזוי אויך מצד ניט-יידן, אויף אַ פאַראַכטונג צו 'זשידעס', זעלטענער אָן אָפּענע, אַבער אַ באַהאַלטענע כמעט תמיד, — אַזאַ יונגערמאַן האָט געזוכט צו פאַרגעסן די יידישע שפּראַך און אַפילו (ווי אומ- נאַטירלעך דאָס זאל ניט זיין) זיין אייגענעם יידישן אָפּשטאַם. וועגן אַ דער- נענטערונג צו דער יידישער מאַסע האָט שוין דאָ פאַרשטייט זיך, קיין רייד ניט געקאַנט זיין. אַבער ווען ער איז שוין אַריינגעטרעטן אין די רייען פון די סאָציאַליסטן, האָט ער אויך דאָרט ניט באַגעגנט קיין ווידערשטאַנד צו זיינע ביז נאָר אומפּראַקטישע טענדענצן. אים איז אַפילו ניט איינגעפאַלק, אַז די דעהנענטערונג פון די יידישע פּראַלעטאַריער צו די פּראַלעטאַריער פון אַנדערע לענדער, כדי אויסצוקעמפּן רעכט אויף אַרבעט קאַן דערגרייכט ווערן דער עיקר דורך מענטשן, וואָס שטאַמען אַליין פון יידן. און דער נאַ- טירלעכער פּועלייזאַ איז געווען, וואָס די סאַמע פּראַגרעסיווע און בעסטע כוחות האָבן זיך אָפּגעריסן פון זייער פּאָלק, איבערלאַזנדיק אים אַפילו אין אומוויסן בנוגע דעם עצם עקזיסטענץ פון אַ סאָציאַלער פּראַגע...“ „מיר, סאָ- ציאַליסטן-רעוואַלוציאַנערן, וואָס שטאַמען פון יידן, פּראַטעסטירן אין נאַמען פון די אינטערעסן פון סאָציאַליזם גופא קעגן דעם, וואָס די יידן סאָציאַליסטן דערווייטערן זיך אַלע פון זייערע מאַסן...“²⁴.

דער פּראַיעקט האָט קיין הצלחה נישט געהאַט.

די פאַרגאַמען פון 1881-1882 האָבן ביי פיל פון די אַסימילאַטאַריש גע-

שטימטע סאציאליסטן ארויסגערופן אן איבערקערעניש אין זייערע בליקן אויף דער פריער צוואגנדיקער פערספעקטיוו פון צונויפשמעלצן זיך מיטן רו־סישן פאלק. בפרט האָט אויף זיי געמאַכט אַ דערשיטערנדיקן איינדרוק דער טרויעריק־באַרימטער אויפרוף, וואָס אַ טייל מיטגלידער פון אויספיר־קאָמיטעט פון דער נאַרדנאַיאַ וואַליאַ האָבן אַרויסגעלאָזט. דער אויפרוף דאַטירט דעם 30־טן אויגוסט 1881 (3 טויזנט עקזעמפלאַרן) האָט באַרעכטיקט די אַנטי־ייִדישע פּאָגראַמען, ווי אַן אויסדרוק פון פּויעריס־בונט קעגן עקס־פּלאַטאַציע מצד פּריצים און יידן און גערופן ווייטער פירן דעם אָנגעהוי־בענעם קאַמף. די דאָזיקע שצנדלעכע פּראַקלאַמאַציע, וואָס איר מחבר איז געווען דער שפּעטערדיקער שוואַרץ־מאהניק געראַסיס ראַמאַנענקאָ, האָט נישט אויסגעדריקט די מיינונג פון דעם גאַנצן אויספיר־קאָמיטעט פון נאַרדנאַיאַ וואַליאַ. הגם זי איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין זיין נאָמען (דער אויספיר־קאָמיטעט איז שוין געווען אין אַן אַנדערן צוזאַמענשטעל, נאָך דעם ווי אַ צאל וויכטיקע מיטגלידער זיינען נאָכן אַטענטאַט אויפן צאַר אַלעקסאַנדער דעם צווייטן געוואָרן אַרעסטירט אַדער פּאַרענדיקט זייערע לעבנס אויף דער תּליה). אַ פּאָזיטיווע באַציאונג צו די פּאָגראַמען איז אויך געקומען צום אויסדרוק אין דער פּרעסע פון דער פּאַרטיי. אַנאַגימע פּאָגראַם־פּראַקלאַמאַציעס קעגן יידן מיט אַ שאַרפן סאָציאַלן און אַנטי־רעגירונגס־אינהאַלט זיינען אויך אַרויסגעגעבן געוואָרן פון אייניקע אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס (אַדעס, כאַרקאָוו). אויך פון דער צווייטער רעוואָלוציאַנערער פּאַרטיי — פון טשאַרני פּערעדיעל זיינען געווען אויפרופן מיט אַ פּאָזיטיווער באַציאונג צו די פּאָגראַמען, אָבער אין זיי האָט מען שוין גערופן נישט צו ממתן אַרימע יידן, נאָר רייכע צו־זאַמען מיט קריסטלעכע עקספּלאַטאַטאָרן.

אַ טייל פון די, וואָס האָבן זיך נישט אַנטוישט אין זייער סאָציאַליסטישן אַני־מאַמין און נישט געוואָרן נאַציאָנאַליסטיש, חיבת־ציונידיק געשטימט, האָבן דערפילט, אַז זייער אַרט איז צווישן דער געפלאַגטער און פּאָגראַמירטער ייִדישער מאַסע, וואָס זיי האָבן פריער פּאַרלאָזט, כדי אויסצולייזן דעם רו־סישן פּויער. כדי צוצוקומען צו דער ייִדישער מאַסע מיטן סאָציאַליסטישן וואָרט, האָבן די דאָזיקע האַלב־אָדער גאַנץ־רוסיפּיצירטע אינטעליגענטן גע־האַט גובר צו זיין אַ שווערע מניעה — די שפּראַך־פּראַגע. דער געדאַנק, אַז מען קאָן און מען דאַרף פירן די פּראַפּאַגאַנדע־אַרבעט אין ייִדיש, האָט זיך שווער און בהדרגה דורכגעשלאָגן אַ וועג אינם באַוואוסטזיין פון די ערשטע ייִדישע פּראַפּאַגאַנדיסטן. ס'זיינען געווען אַביעקטיווע סיבות. אין די 80־קער יאָרן איז נאָך אין רוסלאַנד קיין סאָציאַליסטישע ליטעראַטור אין ייִדיש נישט געווען. די לאַנדאַנער סאָציאַליסטישע אויסגאַבעס אין ייִדיש פון די אַכציקער יאָרן זיינען צום ייִדישן אַרבעטער נישט דערגאַנגען. ס'איז נאָך דעמאָלט אין ייִדיש נישט געווען קיין נאַטור־וויסנשאַפטלעכע ליטעראַטור. האָט מען אין די קרייזלעך די אויפקלערונג־אַרבעט געפירט אין רוסיש, וואָס האָט שוין יאָ פּאַרמאַנט, הגם אַן אַרימע, סאָציאַליסטישע ליטעראַטור. די אַנ־פירער פון די ערשטע קרייזלעך האָבן באַטראַכט פאַר זייער עיקרדיקע אויפ־

גאבע צו עפנען פאר די צוקונפטיקע פראפאגאנדיסטן א צוטריט צו דער סאציאליסטישער ליטעראטור אין רוסיש, ווי אויך צו אלגעמיינער בילדונג אין דער זעלבער שפראך.

די ערשטע סאציאליסטישע פראפאגאנדע צווישן יידישע ארבעטער אין געפירט געווארן אין מינסק. שוין אין די זיבעציקער יארן פון 19-טן יארהונדערט האט דארט אזא פראפאגאנדע געפירט צווישן די שלאסערס דער סטודענט מיכאל ראבינאוויטש-טשאַרני. (שפעטער געווען א פיאנער און לעקטאר פון ארבעטער-רינג אין אמעריקע). נאך זיין ארעסט און פארשיקונג איז אויפן געבויט פון סאציאליסטישער פראפאגאנדע צווישן די סטאלארעס געווען טעטיק דער סטודענט מיכאל וועלער. נאך א צייט האט ער געמוזט אנטלויפן, כדי אויסצומיידן אן ארעסט. אין 1881 האט מען פאר סאציאליסטישער פראפאגאנדע צווישן שילער ארעסטירט און פארשיקט אין סיביר יצחק הורוויטש.

אין די יארן 1883-1884 זיינען שוין געשאפן געווארן קרייזלעך פון יידישע ארבעטער. דער ערשטער גרינדער איז געווען יעפים בורגין און נאך אים עמיל אבראמאוויטש. אין 1885 האט די אנפירונג פון אבראמאוויטשעס קרייזלעך איבערגענומען יצחק הורוויטש און זיין פרוי העלענא, וועלכע האבן דעמאלט זיך אומגעקערט פון סיביר. אבראמאוויטשעס קרייזלעך האבן זיך געטיילט אויף דריי שטופעס: אויף דער ערשטער, נידעריקסטער מדרגה, האט מען געלערנט ליענען און שרייבן רוסיש. אויף דער צווייטער — נאטור-וויסנשאפט און אויף דער דריטער מדרגה האט מען ערשט די צוהערער באקאנט מיט סאציאליסטישער טעאריע. דא האט מען אנגענומען געקליבענע יחידים, וואס האבן שוין אדורכגעמאכט די ערשטע צוויי מדרגות. זיי האבן אריינגעצויגן אין זייער ווירקונגס-קרייז יוגנטלעכע ארבעטער, עלטערע שול-יוגנט. חוץ דעם האבן די מער אַוואַנסירטע געגעבן אויך אומזיסטע לעקציעס נישט פארמעגלעכע יוגנטלעכע און אפילו דערוואקסענע, וואס האבן ארויס-געוויזן אַ חשק צו לערנען, מען האט זיי טאקע אין מינסק גערופן מיטן נאָם פולערן נאָמען — „די לערער“.

די פאראלעל-עקזיסטירנדיקע קרייזלעך האבן אנגעהאלטן צווישן זיך א קאנטאקט. ס'האבן עקזיסטירט צווישן זיי געוויסע אידעאלאגישע אונטער-שיידן. בורגין איז געווען א נאַרדאַוואַלעץ און האט אין זיין גייסט געפירט די פראפאגאנדע. עמיל אבראמאוויטש און איסאק הורוויטש זיינען געווען מאַרקסיסטן, און געפירט די פראפאגאנדע אין זייער גייסט. אבער די אונטערשיידן האבן נישט געשטערט א געוויסע צוזאמענארבעט. אין די קרייזלעך פון ביידע ריכטונגען זיינען געווען 250 ארבעטער. מיט געמיינזאמע כוחות איז געשאפן געווארן א ביבליאטעק, ס'איז אויך געשאפן געווארן א שבת-שול, וואס האט גאר שנעל פארענדיקט איר עקזיסטענץ צוליב מסירות. די מיט-גלידער פון בורגיןס קרייזלעך האט מען גערופן יעפימאוועס, פון הורוויטשעס — איסאקאוועס.

דער ערשטער ארעסט צווישן די איסאקאוועס איז פארגעקומען אין

פערברואר 1887. ס'איז אַרעסטירט געוואָרן דער דרוקער-אַרבעטער יוסף רעזניק צוליב אַ מסירה פון אַ פּראָוואַקאַטאָר. פאַרשיקט אין יאַקוטסקער גוף בערניע, איז ער צוריקגעקומען ערשט אין 1892. אין דער צווייטער העלפט פון די אַכציקער יאָרן איז שוין פאַרגעקומען אַ צאָל שטרייקן פון יידישע אַרבעטער. רעזניקס אַרעסט האָט געשטעלט אויף די פּיס די זשאַנדאַרמעריע און ס'האַבן זיך אָנגעהויבן רדיפות, רעוויזיעס, פאַרהערונגען. אָבער מער ווי אין רעזולטאַט פון פּאָליצייאישע רדיפות זיינען די קרייזלעך אָפגעשוואַכט געוואָרן מחמת דער שטייגנדיקער עמיגראַציע קיין אַמעריקע. יצחק הורוויטש דריקט זיך אויס אין זיינע זכרונות וועגן די ערשטע מינסקער קרייזלעך, אַז "פאַקטיש האָבן מיר צוגעגרייט סאַציאַליסטישע אַרבעטער פאַר אַמע- ריקע"²⁵.

אַנהייב 80-קער יאָרן איז אין ביאַליסטאָק געווען טעטיק אַ קליינער קרייז פון יידישע אַרבעטער, וואָס האָבן זיך געפונען אונטער דער השפּעה פון דער פּוילישער רעוואָלוציאָנערער אַרגאַניזאַציע פּראָלעטאַריאַט. (געווען אין פאַרבינדונג מיט נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ). איינער פון זיי, שמואל — אַ ייד אין אַ לאַנגער קאַפּאַטע, איז געווען אַ מיטגליד פון דער רעוואָלוציאָנערער אַר- גאַניזאַציע, וואָס האָט אויך געהאַט פאַרבינדונגען מיט רוסישע אָפיצערן. אין שכנותדיקן פאַבריק-שטעטל כאַראַשטש האָט עקזיסטירט אין אַ טוף-פאַבריק אַ קליינע גרופּע יידישע רעוואָלוציאָנער-געשטימטע אַרבעטער. ביז זיין אַרעסט איז די גרופּע אָנגעפירט געוואָרן דורך אברהם לובניצקי²⁶.

אין ווילנע האָט נאָך דער ליקוידאַציע פון סאַציאַליסטישן קרייזל אין 1876 דער רעוואָלוציאָנערער פערמענט צווישן די יידישע אינטעליגענטן איינגנטלעך נישט אויפגעהערט, הגם ער איז פיל שוואַכער געוואָרן. אין יולי 1881 זיינען אין שייכות מיט די פאַגראַמען אין אוקראַינע אויסגעקלעפט געוואָרן אין די בתי-מדרשים פּראָקלאַמאַציעס אין רוסיש, וואָס האָבן אָפ- געלייקנט די שולד פון די "גיהיליסטן" (לייען סאַציאַליסטן) אין די פאַגראַ- מען. אונטער דעם אויפרוף איז געווען אונטערגעשריבן אַ רעוואָלוציאָנערער קאַמיטעט²⁷. פון 1882 זיינען פאַראַן ידיעות וועגן אַ קרייזל יידישע נאָ- ראַדאָוואַלצעס, אין שייכות מיט אַ פּרוואו אַוועקצושטעלן אין ווילנע אַ געהיימע דרוקעריי.

אין 1884 האָט עקזיסטירט אַ קרייז, וואָס איז געווען פאַרבונדן מיט דער גרופּע רוסישע סאַציאַליסטן פון אַסוואַבאַזשטדעניע טרודאַ. אַדאַנק אים האָט מען אַרגאַניזירט דעם טראַנספּאָרט פון אומלעגאַלער ליטעראַטור פון אויס- לאַנד, וואָס האָט באַזאָרגט אַזעלכע ווייטע צענטרען ווי מאַסקווע (ווילנע איז נאָך פון זינדעלעוויטשעס צייטן געווען אַ וויכטיקער צענטר פאַר אומלעגאַלן פאַרקער מיט אויסלאַנד). אין די יאָרן 1885-1887 פאַרשטאַרקט זיך די טע- טיקייט פון ווילנער נאַראַדאָוואַלצעס (יונגע נאַראַדאָוואַלצעס). בראש פון דער גרופּע זיינען דעמאָלט געשטאַנען יצחק דעמבא און אַנטאָן גנאטאַווסקי. איינער פון די פּיאָנערן פון דער דאָזיקער גרופּע איז געווען דער סטודענט יעקב נאַטקיין, וואָס איז אומגעקומען אין יאָר 1889 אין יאַקוטסק (מזרח-

סיביר). בעת פאליטיש-פארשיקטע האבן געשטעלט אַ באַוואַפנטן ווידער-שטאַנד. בשעת פאַרברענגען זיינע וואַקאַציעס אין ווילנע איז ער געקומען אין קאַנטאַקט מיט יידישע אַרבעטער, אַרגאַניזירט אַן אַרטעל פון שוסטערס און צוואַמען מיט מאַטל (פּאַטי) סרעדניצקי און אַנדערע געווען טעטיק צווישן די זאַקן-מאַכערקעס. (אין 1885 איז שוין פאַרגעקומען דער ערשטער שטרייק פון די זאַקן-מאַכערקעס — ער האָט געדויערט דריי וואַכן). צו דעם דאָזיקן קרייז האָבן אויך געהערט חנו (שארל) ראָפּפּאַרט, אַננא (אַניטאַ) לייבאַוויטש, ליובאַ אַקסעלראָד («אַרטאַדאַקס»). אין נאַנטער פאַרבינדונג מיט דער דאָזיקער גרופּע איז געשטאַנען הירש וואַנעל, וואָס האָט נאָך געהערט צום ערשטן ליי-בערמאַן-זונדעלעוויטש קרייזל פון 1875 און איז דער ערשטער העלפט-80-קער יאָרן צוריקגעקומען פון פאַרשיקונג אין אַרכאַנגעלסקער גובערניע און געשטאַנען אונטער פּאָליציי-השגחה. אין אַ זייט פון די אינטעליגענטישע קרייזלעך איז געשטאַנען דער רעוואָלוציאַנער-אויטאָרידאַקט נאַוואַפּליאַנסקי, אָדער נאַוואַפּליאַנסקי, וואָס האָט אַרגאַניזירט די ערשטע קאַסע פאַר קעגנ-זייטיקער הילף צווישן די ווילנער זאַקן-מאַכערקעס און צוגעצויגן צו דער אַגיטאַציע אויך די מיטגלידער פון אינטעליגענטן-קרייזל. (מעגלעך, אַז ער האָט אויך געשפּילט אַ ראָל ביים אַרויסרופן דעם ערשטן שטרייק מיט 3 יאָר פּריער). אין יולי 1887 איז אויך צוגעקומען פון פּאַניעוויזש צמח קאַפּעל-זאָן (טימאָפּיי). אין נאַנטע באַציאונגען צו דעם דאָזיקן קרייז איז געשטאַנען דער שפּעטער באַקאַנטער פּירער פון דער ד.פּ.ד. לעוו יאַגיקעס (ליאַוואַ, טישקא, גראַוואַוסקי).

אין דעם געפלאַנטן און נישט-געלונגענעם אַטענאַט אויף אַלעקסאַנדער דעם דריטן, דעם 13-טן מערץ 1887, האָט די ווילנער גרופּע געשפּילט אַ וויכ-טיקע ראָל. פון דאַנען איז מיט דער הילף פון דעם יונגן סטראַשוו, וואָס האָט געאַרבעט אין אַן אַפּטייק, צוגעשטעלט געוואָרן דער אויפרייס-שטאַף פאַר די באַמבעס, פון ווילנע האָט מען צוגעשיקט געלט. צוליב דעם פּראַוואַקאַטאָר קאַנטשער איז דער אַטענאַט אין פעטערבורג דורכגעפאַלן און די איניציאַ-טאָרן האָבן באַצאַלט מיטן לעבן (דעמאָלט איז צווישן אַנדערע אויך אויפגע-האַנגען געוואָרן לענינס ברודער אַלעקסאַנדער אוליאַנאָוו). ס'איז אויך דורכ-געפאַלן די ווילנער גרופּע. מ'האַט דעמאָלט אַרעסטירט די ברידער בראַ-ניסלאָוו און יוזעף פּילסודסקי. די פּירער פון קרייזל דעמבא און גנאטאַווסקי ווי אויך ליובאַ אַקסעלראָד האָבן זיך געראַטעוועט קיין אויסלאַנד (דעמבא איז אין 1889 אומגעקומען הינטער ציריך ביים עקספּערימענטירן מיט אויפ-רייס-שטאַפּן). ראַפּפּאַרטן האָט זיך איינגעגעבן לעגאַל אַרויסצופאַרן קיין אויסלאַנד. נאָך דעם דורכפאַל האָט מיט דער רעוואָלוציאַנערער פּראַפּאַגאַנדע אַנגעפירט אַ דריילינג, וואָס איז באַשטאַנען פון לעוו יאַגיקעס, צמח קאַפּעל-זאָן און וואַלאָוו שעדליצקי. די דאָזיקע אַנפירונג האָט אַנגעהאַלטן פון האַרבסט 1887 ביז זומער 1888, ווען איינער פון די אַרעסטירטע מיטגלידער, דער סטודענט יעפּים גראַץ, האָט זיך איינגעבראַכן און אַנגעהויבן געבן אינ-פאַרמאַציע.

ס'האט זיך פארענדיקט איין פּעריאָד — דער נאַראַדאָוואַלישער און ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ צווייטער — דער מאַרקסיסטישער. דער סאַציאַליסטישער געדאַנק און די רעוואַלוציאַנערע באַוועגונג אין רוסלאַנד האָבן שוין געהאַט דורכגעמאַכט עטלעכע עטאַפּן. אין די אַכציקער יאָרן פון 19-טן יאָרהונדערט האָט די ניי־געשאַפּענע גרופּע אַסוואַבאַזשדעניע טרודאַ (גרופּע פאַר באַפֿרײַען די אַרבעט, אירע גרינדער — ג. פּלעכאַנאָוו, פּ. אַקסעלראַד, וויעראַ זאַסוליש, ל. דייטש) אונטער דער פּאָן פון מאַרקסיזם אָנגעהויבן אַ קאַמף קעגן די הערשנדיקע אידיען פון די נאַראַדניקעס און נאַראַדאָוואַלצעס. פּי־לאַזאַפּיש האָבן די מאַרקסיסטן איבערגעקערט די סטרוקטור. וואָס מ'האַט פּריער געהאַלטן פּאַרן דאָך, האָבן זיי באַצייכנט אַלס פּונדאַמענט. דער אידעאָליסטישער פּילאָזאָפּיע, דעם סוביעקטיוון מעטאָד אין דער סאַציאַלאַגיע (אָנגעווענדט דורך פּיאַטר לאַוואַוו) האָבן זיי אָנטקעגנגעשטעלט די מאַטעריאַליסטישע געשיכטע־אויפּפאַסונג, וואָס דערקלערט די גייסטיקע געשיכטע פון דער מענטשהייט מיט דער ווירקונג פון די עקאָנאָמישע און סאַציאַלע באַצויאונגען. די חלוקי־דעות זיינען אויך געווען וועגן די היסטאָרישע פּער־ספעקטיוון — די מאַרקסיסטן האָבן געהאַלטן, אַז רוסלאַנד וועט אַרויף אויפן וועג פון קאָפיטאַליסטישער אַנטוויקלונג און נישט געהאַלטן פון דער נאַראַדנישער טעאָריע פון דער „אַבשטיגע“ (קהלשן אייגנטום), וואָס וועט גלייך אַריבערגעפירט ווערן אין אַ קאָמוניסטישן סיסטעם. אין פּאַדערהונט איז אַרויסגערוקט געוואָרן דער אַרבעטער־קלאַס אַלס דער קערן פון דער רעוואַלוציאַנערער באַוועגונג. בעת לויט דער פּריערדיקער טראַדיציאָנעלער איינשטעלונג האָט די באַזע פאַר דער רעוואַלוציאַנערער באַוועגונג געזאָלט זיין דאָס פּויערטום. קעגן די נאַראַדאָוואַלישע אידיען פון פּאַרכאַפּן די מאַכט דורך אַ פּאַרשווערערישער אַרגאַניזאַציע, קעגן דער איבערגעטריבענער ראַל פון שטאַרקע פּערזענלעכקייטן איז אַרויסגערוקט געוואָרן די לאַזונג פון אַ מאַסן־באַוועגונג אין דער פּאַרם פון אַ סאַצ. פּאַרטיי. די פּראָגן פון פּאַליטישן און עקאָנאָמישן קאַמף, פון באַנוצן זיך מיט טעראָר (די ערשטע צייט האָבן אויך די רוסישע מאַרקסיסטן אָנערקענט דעם טעראָר אַלס קאַמף־מיטל קעגן דער רעגירונג — פון דעם האָבן זיי זיך באַפּרייט ערשט שפּעטער), די ראַל פון דער אינטעליגענץ, פון יחיד און מאַסע אין געשיכטלעכן קאַמף און אַ ריי אַנדערע פּרינציפּיעלע און טאַקטישע ענינים האָבן מיט זיך פּאַרגע־שטעלט די שייד־ליניע אין רעוואַלוציאַנערן לאַגער. די פּיאָנערן פון דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג אין דער יידישער סביבה האָבן אויך דורכגע־מאַכט דעם אַנטוויקלונג־וועג — פון נאַראַדאָוואַלישער צו מאַרקסיסטישער אידעאָלאַגיע. די אידעאָלאַגישע ספּקות און זוכענישן האָבן פּאַרנומען אַ גרויס אַרט אין טראַכטן פון די פּיאָנערן. ענדגילטיק איז דער פּראָצעס געוואָרן פּאַרענדיקט, ווען די פירער פון דער באַוועגונג האָבן אַנטשלאָסן זיך גע־שטעלט קעגן דער „אַפּאָזיציע“ אין דער ערשטער העלפט פון די ניינציקער יאָרן. „דער קאַמף מיט דער אַפּאָזיציע“, ד. ה. מיט די שטיין־האַרטע חסידים פון קריזלעריי, איז אין דער זעלביקער צייט געווען אַ קאַמף פון מאַרקסיזם קעגן די אידיען פון די נאַראַדניקעס“⁽²⁸⁾.

נישט בלויז די אידעאלאגיע איז געווען א נייע, אויך די אנפירער, די ארגאניזאציע, די טעטיקייט און צילן. איינער פון די פיאנערן דערציילט וועגן דעם נייעם פעריאד: „דאס יאר 1889 — 1890 דארף אריין אין דער געשיכטע אלס די צייט פון דער אינטענסיווסטער געזעלשאפטלעכער איני-ציאטיוו און פון פיאנערן-אנשטרענגונג אויפן באדן פון דער יידישער אר-בעטער-באוועגונג אין ווילנע“... „אויסערלעך האט מען דאס נישט געקענט אננעמען פאר א המשך פון דער ביז-דעמאליטיקער סאציאליסטישער ארבעט. אלץ האט אויסגעזען אנדערש, ניי: די מענטשן, דער כאראקטער פון דער באוועגונג, די פארם, דער פארנעם. פון דעם פריערדיקן דור איז פארבליבן איין קאפעלזאן. ס'האט אויסגעקוקט אזוי, ווי די נייע כוחות וואלטן זיך אנגעזאמלט אומבאמערקטער הייט, פאמעלעך און ווי פון הימל ארונטערגעפאלן. ס'איז זעלבסטפארשטענדלעך, אז אזעלכע ניסים פאסירן נישט אין לעבן, דער פאטענציעלער מאטעריאל האט עקזיסטירט, אבער עס האט געפעלט אן ארגאניזירטער, דיסציפלינירטער, צענטראליזירטער קאלעקטיוו, וואס זאל דעם דאזיקן מאטעריאל געבן א פארם, אן אינהאלט, און א גוט-אויסגעאר-בעטע און דורכגעטראכטע ריכטונג“²⁰.

ס'איז געווען א גאנץ היפשע גרופע אינטעליגענטן און אנטוויקלטע אר-בעטער, וואס האבן געלייגט דעם יסוד פאר א נייער באוועגונג. די הויפט-ראל האט אין ערשטן יאר געשפילט צמח קאפעלזאן, אבער 1890 — 1891 האבן זיך שוין ארויסגערוקט אין פאדערגרונט אנדערע. אין 1890 איז ארקאדי קרעמער, נאכן אפויצן 6 חדשים אין דער ווארשעווער טורמע „פאוואק“, געקומען קיין ווילנע. ער איז גיך געווארן די צענטראלע פיגור אין דער באנייטער באוועגונג און פארנומען אזא ארט ביז נאך דער גרינדונג פון בונד מיט קנאפע 8 יאר שפעטער.

ס'ווערט אויסגעבילדעט א פעסטער ארגאניזאציעלער קערן און ס'ווערט געשאפן א סטאבילע אנפירונג. פריער א לויזע ארגאניזאציע פון קרייזלעך מיט א נישט-קלארן פראגראם פון טעטיקייט, טרעט איצט די יונגע באוועגונג ארויף אויף א נייעם מער זיכערן וועג. פון דעמאלט אן איז שוין מער נישטא קיין איבעררייס — און דער המשך פירט כסדר בארג-ארויף צו ברייטערע האריזאנטן און גרעסערע דערגרייכונגען. די ערשטע אנפירונג — דער ער-שטער צענטר אין אט דער פיאנערן-צייט — איז באשטאנען פון ארקאדי קרעמער, איסאי אייזענשטאט, דושאן מילל, צמח קאפעלזאן, שמואל גאזשאנ-סקי, פאטי סרעדיניצקי, ליובע לעווינסאן. אלע שוין מיט א סטאזש, די מערהייט פון זיי שוין געזעסן חדשים און יארן אין צארישע תפיסות. פא-ראלעל מיט דעם צענטר איז אויך געשאפן געווארן א צענטראלע קערפער-שאפט בלויז פון ארבעטער. צוליב קאנספיראטיווע טעמים זיינען ביידע קערפערשאפטן געווען אפגעטיילט. אבער ווען ס'איז גויטיק געווען צו באהאנדלען וויכטיקע ענינים אדער אויסגלייכן שארפע שטרייט-פראגן, פלעגט מען אפהאלטן געמיינזאמע זיצונגען²¹. צו דער צענטראלער קערפערשאפט פון די ארבעטער האבן געהערט: גוסטע און בערטע וואלפסאן, העלענע

העלפאנד, פאניע רעזניק, סאלאמאן מענאקער, מאטל מיזעל, ראובן גער-
שאוסקי (יאקאו דער קאמאשנמאכער), ראובן אלטער (א קאמאשנמאכער);
שפטער — מאריע זשאלודסקי, צביה הרוויטש און אנדערע, ס'האט זיך אג-
געהויבן א יידישע ארבעטער-באוועגונג, וואס האט ביז דער גרינדונג פון
בונד פיגורירט אונטער דעם נאמען — גרופע יידישע סאציאל-דעמאקראטן
אין רוסלאנד. קרייזלעך, קאטעס, שטרייקן — אלץ גרעסערע גרופעס ארבע-
טער פון פארשידענע פאכן זיינען אריינגעצויגן געווארן אין דער באוועגונג.
איינע פון די וויכטיקסטע געשעענישן איז געווען די פייערונג פון 1-טן
מאי אין יאר 1892. דער גרינדונג-קאנגרעס פון צווייטן סאציאליסטישן
אינטערנאציאנאל אין יאר 1889 האט פראקלאמירט דעם 1-טן מאי אלס אינ-
טערנאציאנאלן ארבעטער-יום-טוב. אין ווארשע איז שוין אין 1890 ביי א
גרעסערע צאל פוילישע ארבעטער דער טאג געווען א יום-טוב. אקעגן די
רוסישע ארבעטער האבן אים אויך אין די נאענטסטע פאר יאר נישט גע-
פייערט. (אין 1891 איז בלויז א קליינע גרופע פעטערבורגער ארבעטער אויף
א געהיימער פארזאמלונג זיך צונויפגעקומען לכבוד דעם 1-טן מאי). די יידי-
שע ארבעטער האבן דעם פראלעטארישן יום-טוב צום ערשטן מאל געפייערט
אין יאר 1892 אין ווילנע. ס'איז אפגעהאלטן געווארן א פארזאמלונג אין
זווערינצער וואלד, אין א גרויס הויז ביי א מיל. דער עולם איז געווען א
שטרענג צוגעקליבענער — צוליב פארזיכטיקייט האט מען מער ווי הונדערט
ארבעטער און ארבעטערינס נישט איינגעלאדן. 6 רעדעס זיינען געהאלטן
געווארן: 2 פון אינטעליגענטן — ארקאדי קרעמער און דזשאן מילל און
4 — פון ארבעטערינס (די שניידערין פאניע לעוויין-רעזניק און העלענע
העלפאנד) און 2 ארבעטער (דער יואוועליר מאטל מיזל און דער קאמאשנ-
מאכער ראובן גערשאוסקי). 5 רעדעס זיינען געווען אין רוסיש, איינע —
פון מאטל מיזל — אין יידיש. די הויפט-אויפמערקזאמקייט האבן אויף זיך
געצויגן די רעדעס פון די ארבעטער.

אין איר רעדע האט פאניע רעזניק ארומגערעדט די לאגע פון די
ארבעטער אין רוסלאנד און די נויטיקייט פון קאמף פאר א בעסער לעבן.
צווישן אנדערן האט זי געזאגט: „יעדער מענטש דארף אפשאצן זיינע כוחות
און דארף זיך נישט נעמען טון דאס, וואס ער איז ניט ביכולת אויסצופירן.
מיר ווייסן גוט, אז איבערמאכן אלץ מיט איין מאל איז אוממעגלעך, דעריבער
דארפן מיר דערווייל קעמפן מיט אונזערע נאנטסטע שונאים, וואס מיט זיי
טרעפן מיר זיך יעדן טאג, היינט — מיט אונזערע בעלי-בתיים“. העלענע
העלפאנד האט גערעדט וועגן דער באוועגונג אין ווילנע און אויספירלעך זיך
אפגעשטעלט אויף דער לאגע פון דער ארבעטער-פרוי.

מאטל מיזל האט פארגליכן דעם טרויעריקן מצב אין רוסלאנד מיט
די באדינגונגען אין די מערב-לענדער, גערעדט וועגן דער באדייטונג פון
8-שעהדיקן ארבעטס-טאג, וועגן אלגעמיינעם פראגרעס, וועגן וועג צום סא-
ציאליזם, און שטערונגען אויף דעם וועג אין רוסלאנד. ער האט אנגעוויזן,
אז די ערשטע שטערונג איז דאס, וואס מיר האבן נישט קיין פרייהייט פון

פרסע און פארזאמלונגען און פרייהייט פון ארגאניזאציע, דעריבער דארף אונזער ערשטער שריט זיין אויסקעמפן די קאנסטיטוציע. אין שייכות מיטן נייעם יום־טוב, דעם 1טן מאי, האט ער געזאגט: „אונזערע יום־טובים, וואס מיר האבן געירשנט פון אונזערע עלטערן, דארפן סוף־כל־סוף פארשווינדן אין איינעם מיט דער אלטער ארדענונג. מיר האלטן זיך ביי דער מיינונג, אז קיין און קיין שד קען נישט באפרייען די אונטערדריקטע מאסע פונם יאך, וואס בייגט זי אראפ צו דער ערד. נאך בילדונג און אייגענע ענערגיע קענען ארויספירן פון דער פינצטערניש צום ליכט פון לעבן.“ זיין רעדע האט ער פארענדיקט מיט די ווערטער: „לאמיר קעמפן ווי העלדן פאר אונזער נאציע און פאר דער מענטשהייט בכלל. לאמיר הויך אויפהייבן די רויטע ארבעטער־פאך, אויף וועלכער עס זיינען אויפגעשריבן די ווערטער, וואס האבן אפגעקלונגען איבער דער גארער וועלט, פון אונזער גרויסן געניאלן לערער קארל מארקס, זכרונו לברכה: ארבעטער פון אלע לענדער, פאראייניקט איך!“

ראובן גערשאַווסקי האט אין זיין רעדע, נאכן באלייכטן די באדייטונג פון ערשטן מאי און דעם וועג פון קאפיטאליזם צו סאציאליזם, ברייט זיך אפגעשטעלט אויף דער לאגע פון די יידן אין רוסלאנד. פאלעמיזירנדיק מיט די טענות פון דער צארישער רעגירונג און בכלל מצד די אנטיסעמיטן קעגן יידן, האט ער מודה געווען, אז ביי יידן איז פאראן א „נישטיקער פראצענט“, וואס לעבט פון נישט־פראדוקטיווע פרנסות. „דערפאר אבער וואס פאר אן אומגעהייערע צאל פראלעטאריער פארמאגן יידן! די סטאטיסטישע ציפערן ווייזן גאנץ בולט, אז ס'איז נישטאָ כמעט קיין אין מלאכה, מיט וועלכער יידן זאלן ניט זיין באשעפטיקט.“ ער האט ארויסגעזאגט דעם געזאגט, אז „די הויפט־סיבה פון די יידישע צרות — אומעטום, אזוי אויך אין רוסלאנד — ליגט אין די עקאנאמישע תנאים...“ „כל־זמן די יידן האבן אין רוסלאנד געהאלפן אנטוויקלען דעם קאפיטאליזם, האט מען זיי פארטראגן, אבער ווי נאך זיי זיינען געווארן קאנקורענטן, האט מען זיי גענומען רודפן, ווי די סאמע געפערלעכסטע מענטשן פאר דער מלוכה.“ ער האט אנגעוויזן, אז די באוועגונג פאר פאלעסטינע איז נישט קיין ענטפער אויף דער יידן־פראגע און דערביי דערקלערט: „מען וואלט געקענט מסכים זיין מיט דער אידיע פון די 'פאלעסטינצעס', אויב עס וואלט מעגלעך געווען צו באזעצן אין פאלעסטינע אלע יידן און איינפירן צווישן זיי אלגעמיינע גלייכהייט, בריי־דערלעכקייט און פרייהייט אין בוכשטעבלעכן זינען פון ווארט. דעמאלט וואלטן מיר געקענט זאגן, אז עס וועלן ניט זיין קיין ארימע לייט, אז אלע וועלן גליקלעך לעבן.“ די רעדע האט גערשאַווסקי פארענדיקט מיט די ווערטער: „מיר, יידן, דארפן ביי זיך נישט אראפפאלן און דארפן זיך נישט שעמען, וואס מיר געהערן צו דער 'שענדלעכער' יידישער ראסע.“ די געשיכטע פון יידן גיט אונז דערצו רעכט. זי האט אויך אירע גלאנץ־בלעטער: אויף דער וועלט איז נאך נישט געווען אזא נאציע, וואס זאל אזוי ווי די יידישע קענען מיט אזא עקשנות גיין שטארבן אויף קידוש־השם. טא לאמיר — מיר.

דער יונגער דור — אויך נעמען אַ ביישפּיל פון אונזערע אַבות און באַוויון אונזער עקשנות אינם קאַמף פאַר דער באַפרייאונג פון דער מענטשהייט!¹

ווען מען נעמט אין אַכט די דעמאָלטיקע צוריקגעשטאַנענקייט פון אַל-געמיינעם פּאָלקס-לעבן אין רוסלאַנד און אויף דער יידישער גאַס, האָבן די פיר רעדעס פון די אַרבעטער און אַרבעטערנס באַוויון ווי הויך די סאַציאַ-ליסטישע אידיען און די יונגע באַוועגונג האָבן במשך אַ קורצער צייט שוין באַוויון אויפצוהייבן אַ געוויסן שיכט פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט. די פירער זיינען געווען שטאַרק דערפרייט פון דער איינגעגעבענער ערשטער פייערונג פון 1-טן מאַי. די פיר רעדעס פון די אַרבעטער האָבן זיי געשיקט קיין אויסלאַנד (די צוויי רעדעס פון די אינטעליגענטן — נישט) צום אָנער-קענטן פירער און טעאָרעטיקער פון די רוסישע מאַרקסיסטן ג. פּלעכאַנאָוו. אַזוי ווי קיין דירעקטע פאַרבינדונג מיט אים האָבן זיי נישט געהאַט, האָבן זיי די רעדעס געשיקט צו לעוו יאַגניכעס, אַז ער זאָל עס איבערגעבן פּלעכאַנאָוו. די לעצטע צוויי זיינען אַבער געווען אין קריגס-צושטאַנד, האָט יאַגניכעס זיך מיט געווען און אַליין אָפּגעדרוקט די פיר רעדעס אין אַ בראַשור אין דער רוסישער שפּראַך. די בראַשור, וואָס איז 1893 אַרויס אין זיין פאַרלאַג טאַציאַל-דעמאָקראַטישע ביבליאָטעק אין זשענעוו, האָט אויך געהאַט אַ לאַנגע הקדמה.

*
**

תחילת 90-קער יאָרן האָט זיך פאַרשאַרפט און אויסגעברייטערט דער עקאָנאָמישער קאַמף און שטרייקן זיינען געוואָרן אַן אָפטע דערשיינונג. שטרייקן זיינען שוין דעמאָלט נישט געווען קיין נייעס אין יידישן תּחום-המושב. סטיכישע און אַפילו אַרגאַניזירטע שטרייקן זיינען עלטער, ווי די סאַציאַליס-טישע אויפקלערונג. דער ערשטער באַקאַנטער שטרייק אין ווילנע איז פאַר-געקומען אין דער טאַבאַק-פאַבריק פון די קאַראַאימער שיטמאַן און דורונטשאַ אין נאַוועמבער 1871. ס'האָבן פאַרשטרייקט 5 אַרבעטער. דער גענעראַל-גובערנאַטאָר האָט פאַראַרדנט צו פאַרשיקן אין אַרכאַנגעלסקער גובערניע דעם איניציאַטאָר פון שטרייק יאַסל יודעלעוויטש, אַ געקומענעם פון פּאָליטאָוער גובערניע, און די איבעריקע 4 אַרבעטער געבן אַ שטרענגען אויסרייד, דעם קורצן אַרעסט זיי פאַרעכנען ווי אַ שטראַף און באַפרייען ⁽¹⁾. פון די 70-קער יאָרן זיינען נאָך באַקאַנט שטרייקן ביי די טאַבאַק-אַרבעטער אין ביאַליסטאָק, אַדעס און קרעמענטשוו; ביי די טעקסטיל-אַרבעטער אין ביאַ-ליסטאָק און אין אַ ריי שטעטלעך אַרום ביאַליסטאָק (צווישן אַנדערע אין קנישין, סופּראַסל און רוזשאַנאָ) אין שייכות מיט דער אויפלעבונג פון דער טעקסטיל-אינדוסטריע בעת דער רוסיש-טערקישער מלחמה (1877-1878). פון 1882 זיינען פאַראַן ידיעות וועגן שטרייקן פון יידישע טאַבאַק-אַרבעטער אין לובלין און וואַרשע. אין די יאָרן 1886-1887 זיינען ווידער געווען קאַנפּליקטן און שטרייקן צווישן די יידישע וועבערס מיט די לוינקעטניקעס און פאַ-בריקאַנטן אין ביאַליסטאָק, וואַשילקאָוו. טיילווייזע שטרייקן אין די וועבע-

רייען פון ביאליסטאק האָבן זיך געצויגן פון יולי ביז סעפטעמבער 1887
 און די אַרבעטער האָבן געוואונען אַ הוספה. אין 1885 האָבן פאַרשטריקט,
 ווי שוין אויבן דערמאָנט, די ווילנער זאַקן-מאַכערקעס, וואָס האָבן שפּעטער
 געגרינדעט די ערשטע שטרייק-קאַסע. די ווילנער זאַקן-פּראָדוקציע האָט
 זיך באַזירט אויף היים-אַרבעט און ביי איר זיינען בעיקר געווען באַשעפטיקט
 יונגע פרויען. די עקספּלואַטאַציע און דער דלות איז געווען אין לשער. דער
 לויזן איז כּסדר געפאַלן ביז ער איז דערגאַנגען צו 25 קאַפּיקעס פאַר אַ טויז
 זאַקן און 20 פאַר אַ טויז שקאַרפעטן. (אויף אַ מאַשין האָט מען געקאַנט
 אויסשטריקן אַ טאַג נישט מער ווי אַנדערטהאַלבן טויז זאַקן). דער ריינער
 פאַרדינסט איז געווען נאָך קלענער. נאָך אַ 3-וואַכיקן שטרייק האָבן די זאַקן-
 מאַכערקעס אויסגעקעמפט אַ הוספה פון 5 קאַפּיקעס אויף אַ טויז שקאַרפעטן
 און 2 אויף אַ טויז זאַקן. אין 1888 איז פאַרגעקומען אַ שטרייק פון 30 זעצערס,
 אַנגעפירט פון לעוו יאַניכעס, אין סירקניס דרוקעריי. אין 1891 זיינען אין
 ווילנע אויסגעבראַכן שטרייקן ביי גאַלדשמידן, קאַמאַשנמאַכער און אַנדערע פּאַכן.
 אַ יאָר שפּעטער איז שוין אין ווילנע געפירט געוואָרן אַ ברייטע אַקציע פאַר
 אַ 10-שעהדיקן אַרבעטס-טאַג. די אַקציע האָט זיך געשטיצט אויף אַן אַלטן
 געזעץ, אַרויסגעגעבן נאָך אין 18טן י. ה. בעת דער ממשלה פון דער צאַרין
 יעקאַטערינע די 2טע, וואָס לויט אים דאַרפן אַרבעטער ניט זיין ביי דער אַרבעט
 לענגער ווי 12 שעה מיט אַ 2-שעהדיקן איבעררייס אויף פּרישטיק און מיטאַג
 (געאַרבעט האָט מען על פי כלל 16 שעה). דאַנערשטאַג און פאַר יום-טובים —
 גאַנצע נעכט). די אַקציע האָט געטראָגן אַ לעגאַלן כאַראַקטער אין דער פּאַרם
 פון אַ גרויסער צאַל ווענדונגען צום פּאַבריק-אינספּעקטאָר וועגן אָפּהיטן דעם
 „פאַרגעסענעם“ געזעץ. בעת אינטערווענצן פלעגט דער אינספּעקטאָר אָנער-
 קענען פאַר די אַרבעטער דאָס רעכט צו פאַרלאָזן דעם אַרבעט-פּלאַץ נאָך 12
 שעה, אָבער אַקטיוו לטובת די אַרבעטער איז ער נאָטירלעך ניט אַרויסגעטראָטן
 און ס'האַט זיך אָנגעהויבן אַ פּרישע שטרייק-כוואַליע. ס'זיינען אַנטשטאַנען
 שטרייק-קאַסעס ביי אַ גאַנצער ריי פּאַכן און פּריערדיקע קאַסעס, וואָס האָבן
 געטראָגן דעם כאַראַקטער פון ליי-קאַסעס, האָבן זיך פאַרוואַנדלט „אין קאַ-
 סעס פון קאַמף מיט די עקספּלואַטאַטאָרן“. אין 1896 האָבן שוין עקזיסטירט
 32 אַזעלכע קאַסעס צו וועלכע עס האָבן געהערט אַרבעטער פון 27 פּאַכן און
 האָבן אַרומגענומען ביי 1000 אַרבעטער⁽²⁾. לשם אילוסטראַציע ברענגען
 מיר עטלעכע ציטאַטן פון דעם סטאַטוט פון דער ווילנער קאַמף-קאַסע פון
 שניידערס פון יאָר 1896.

וועגן די צילן פון דער קאַסע ווערט געזאָגט אין סטאַטוט: „קיינער
 פון די אַרבעטער איז נישט בכוח אַליין צו פירן אַ קאַמף מיט זיין בעל-הבית.
 כּדי כאַטש וויפל נישט איז צו פאַרבעסערן זיין ביטערן לעבן. קיינער פון אונז
 קאַן נישט מיט זיינע אייגענע כּוחות אַליין זיך דערשלאָגן צו פאַרקירצן דעם
 אַרבעטס-טאַג און צו העכערן דעם לויזן פאַר זיין שווערער אַרבעט. דעריבער
 פאַראייניקן מיר זיך, כּדי צו שטיין איינער פאַרן צווייטן און איינער דעם

דעלעגאנטן אויפן גרינדונג-צוזאמענפאר

דוד קאץ

דזשאן (יוסף) מילל

הלל קאץ-בלום

פאוועל בערמאן

פּיאָנערן פֿון בונד

שמואל גאָזשאַנסקי

איסאי אייזענשטאַט

צמח קאַפּעלזאָן

סענדער זעלדאַו

צווייטן אונטערצוהאלטן. נאָר דעמאָלט, ווען יעדער פון אונז וועט זאָרן וועגן אַלע זיינע איבעריקע ברידער און שוועסטער — אַרבעטער און אַרבעט־טערינס; ווען אַלע וועלן מיר זאָרן און זיך אָננעמען פאַר יעדן איינעם, — נאָר דעמאָלט קאָנען מיר זיין זיכער, אַז אונז וועט זיך איינגעבן צו פאַרבעסערן אונזער לאַגע: פאַרקלענערן דעם אַרבעט־טאַג, פאַרגרעסערן דעם אַרבעט־לויך, פאַרלענגערן דעם סעזאָן... „פאַרבעסערן די באַציאָנען צווישן די אַרבעטער און אַרבעט־רינס“. ווייטער ווערט אָנגעוויזן אויף דער נויטיקייט זיך גרייטן צו שטרייקן. „דעריבער אַרגאַניזירן מיר אַ קאַסע, אין וועלכער יעדער פון אונז צאָלט וועכנטלעך וויפיל ער קאָן“. „אַחוץ דעם, אַז מיר פאַראייניקן זיך אין אַ קאַסע וועלן מיר זיך אָפט צוזאַמענקומען, שמועסן וועגן אונזערע אינטערעסן“ — „וועגן דעם, ווי צו פאַרבעסערן אונזער לעבן און העלפן אונזערע ברידער און שוועסטער אינם קאַמף מיט זייערע בעלי־בתים“. „אין קאַסע נעמט מען אָן נאָר אַן אַרנטלעכן מענטש, אַזעלכן וואָס וועט נישט גיין אויף אַ צווייטנס פּלאַץ, נישט אָנפּרעגנדיק ביי אים; וואָס וועט צושטיין צו אַ שטרייק, ווען די מערהייט קאַסע־מיטגלידער וועלן עס האַלטן פאַר נייטיק; וואָס איז נישט קיין פּלאַפלעך, נישט קיין צבועק; אַזעלכן וואָס וועט נישט איבערגעבן וועגן וואָס מ'רעדט אויף די קאַסע־פאַר־זאַמלונגען“. ס'זיינען געווען צוויי באַזונדערע „קאַסע־פאַרזאַמלונגען“ — איינע פון מענער און די צווייטע פון פרויען. „אַ נייער מענטש ווערט אָנגע־נומען“, ווען ביידע פאַרזאַמלונגען באַשליסן, אַז מ'קען אים אָננעמען... „אַז אַ מיטגליד פון קאַסע עפנט אַן אייגענעם ווערקשטאַט און דינגט אַרבע־טער, קאָן ער מער נישט בלייבע אין קאַסע“. ס'ווערט אויך פאַרלאַנגט, אַז די אַרבעטער און אַרבעט־רינס זאָלן זיך באַציען ערלעך און מענטשלעך איינער צום אַנדערן. „אַלע דאַרפן האַלטן בסוד אַלץ, וואָס קומט פאַר צווישן זיי און קיין שום זייטיקן מענטש נישט דערציילן וועגן דעם“. די פאַרשטייער ווערן געוויילט נאָר אויף אַ האַלב יאָר. אַזוי אויך דער קאַסירער און קאַנט־ראַלער.

אין 1893, ווען נאָך די צוויי יאָר הונגער און ווירטשאַפטלעכער דעפּרעסיע איז איינגעטראַטן אַן עקאָנאָמישע אויפלעבונג אין דער אינדוסטריע, האָט זיך די שטרייק־כוואַליע שוין צעגאַסן איבער אַ גאַנצע ריי שטעט פון תּחום־המושּב: אין ווילנע, וואַרשע, לאַדזש, גראַדנע, דווינסק און אַנדערע ערטער. אין וואַרשע האָבן נאָך אין 1891 געשטרייקט 300 יידישע און קריסטלעכע ווייס־אַרבער, וואָס האָבן געוואונען אַ פאַרקירצונג פון אַרבעט־טאַג אויף אַ שעה און אַ הוספה אַ האַלבן רובל אַ וואַך. ס'האָבן געשטרייקט די אַרבע־טער אין פּאָליאַקעוויטשעס גרויסער טאַבאַק־פאַבריק, ווייל דער פאַבריקאַנט האָט געוואַלט פאַרקלענערן די שכירות. ווען די אַרבעטער האָבן נישט גע־וואַלט מסכים זיין, האָט ער אָפּגעזאָגט פון דער אַרבעט 150 יידישע אַרבעטער און אָנגענומען אויף זייער אָרט קריסטלעכע אַרבעטער. דער שטרייק האָט זיך געצויגן אַ לאַנגע צייט און איז געפירט געוואָרן מיט עקשנות⁸³. אין 1893

איז אין ווילנע אויסגעבראָכן אַן אַלגעמיינער שטרייק ביי די שניידערס, וואָס האָט אָנגעהאַלטן 7 וואָכן און די בעלי־בתים האָבן זיך אונטערגעגעבן, איינגייענדיק אויף דער פּאָדערונג פון אַ 12־שעהדיקן אַרבעטס־טאָג און הע־כערן דעם געצאָלט פון אַ שטיק אויף אַ האַלבן רובל. אין 1894 איז אויסגע־בראָכן אַ שטרייק ביי די שלאָסער, און אין 7 ווערקשטאָטן (פון 12) איז איינגעפירט געוואָרן אַ 12־שעהדיקער אַרבעט־טאָג און אַ העכערונג פון אַרבעט־לויזן. אויך די שטעפער און די הענטשקע־מאַכער האָבן זיך אין דעם אָנגערופענעם יאָר דערשלאָגן דורך שטרייקן אַ קירצערן אַרבעט־טאָג.³⁴

דריטער קאפיטל

ערב דער גרינדונג פון „בונד“

אין די ווייטערדיקע יארן איז פאָרגעקומען אַ שנעלער וואַקס פון דער אינדוסטריע אין רוסלאַנד. די קאָפיטאַליסטישע אַנטוויקלונג פון רוסלאַנד איז געגאַנגען מיט ריזן־שריט באַרג־אַרויף. ס'איז געוואָקסן אַ צאָלרייכער פּראָלעטאַריאַט. די דאָזיקע עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג האָט ענדגילטיק צע־טרייסלט די טעאָרעטישע יסודות פון דער נאַראַדאָוואַלישער אידעאָלאָגיע, וואָס האָט גערעדט וועגן אַ באַזונדערן נישט־קאָפיטאַליסטישן וועג פון דער רוסישער ווירטשאַפּטלעכער אַנטוויקלונג. די אַריענטאַציע פון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג איז נישט מער אויף דעם אָפּגעשטאַנענעם רוסישן פּויער נאָר בעיקר אויף דעם אויפגעקומענעם שטאַטישן אינדוסטריעלן אַרבעטער. די מאַרקסיסטישע אידעאָלאָגיע האָט פאַרנומען דעם אויבנאָן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין רוסלאַנד.

די דאָזיקע שנעלע קאָפיטאַליסטישע אַנטוויקלונג אין דעם לעצטן יאָר־צענטליק פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט האָט אויך געהאַט איר השפּעה אויף די ווירטשאַפּטלעכע פאַרהעלטענישן אינם תּחום־המושּב. ס'אַנטשטייט אַ גרעסערע צאָל אינדוסטריע־ווערקשטאַטן און פאַבריקלעך. ס'קומען אויך אויף גרויסע פאַבריקן. פיל קליינע ווערקשטאַטן גייען אונטער און זייערע בעלי־בתים פּראָלעטאַריזירן זיך, אָדער — די מער פאַרמעגלעכע — באַמיען זיך צו האַלטן אויף דער אויבערפלאַך דורך פאַרגרעסערן און מאַדערניזירן זייערע אונטערנעמונגען. די אַלגעמיינע עקאָנאָמישע לאַגע אין תּחום־המושּב האָט זיך פאַרבעסערט און די צאָל יידישע אינדוסטריע־אַרבעטער — פאַר־גרעסערט. דאָס באַווייזט אויך דאָס פּאַלן פון דער עמיגראַציע קיין אַמעריקע: אין 1892 האָבן קיין אַמעריקע אויסגעוואַנדערט 76,417 יידישע נפשות און אין יאָר 1897 — 28,750 נפשות, אַ פאַרקלענערונג אויף קנאַפע צוויי דריטל. אַ געוויסע השפּעה אויף דער פאַרקלענערונג פון דער עמיגראַציע האָט אויך געהאַט דער ווירטשאַפּטלעכער קריזיס אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין די 90־קער יאָרן, וואָס האָט אַפילו גורם געווען אַ רעעמיגראַציע פון אַמעריקע. די ערשטע העלפט פון די 90־קער יאָרן האָט געוויזן, אַז דער יידישער בעל־מלאכה און פאַבריק־אַרבעטער הייבן אָן ווערן קעמפּערישער און פּאַדערן זייער רעכט אויף אַ גרעסערן טייל אין דעם פּראָדוקט פון זייער אַרבעט. דער ווירט־

שאפטלעכער אויפשטייג האָט געעפנט נייע פערספעקטיוון פאַר דעם עקאָנאָם מיטן קאַמף פון די אַרבעטער.

גלייכצייטיק מיט דער דאָזיקער אַנטוויקלונג קומט פאַר אַ ראַדיקאַלע ענדערונג אין די פאַרמען פון דער סאָציאַליסטישער אויפקלערונג צווישן די יידישע פּאַלקס-מאַסן. די ביזאַיצטיקע סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע אין די קרייזלעך האָט געהאַט און געקאַנט האָבן נאָר אַ קליינע השפּעה אויף דער אַרבעטער-מאַסע. איר ציל איז געווען גרייטן אַגיטאַטאָרס, וואָס זאָלן טראָגן דאָס סאָציאַליסטישע וואָרט צווישן דער פּאַלקס-מאַסע. די רעזולטאַטן פון דער דאָזיקער טעטיקייט זיינען פון שטאַנדפּונקט פון פּאַנאַדערערויגן אַ ברייטע סאָציאַליסטישע באַוועגונג געווען מינימאַלע און אפילו בפירוש נעגאַטיווע. דער מיטל האָט זיך מיט דער צייט פאַרוואַנדלט אין אַ פאַרזיכיקן ציל צו דערציען „די קריטיש-דענקענדיקע פּערזענלעכקייט“. די צוקונפטיקע אויפ-קלערער האָבן זיך פאַרוואַנדלט אין אַ מיין אַרבעטער-עליטע, וואָס האָט זיך אידיאיש אָפּגעריסן פון דער אַרבעטער-מאַסע. זיי האָבן אַנגעהויבן קוקן אויף דעם שווערן לעבן פון די אַרבעטער נישט ווי אויף אַ סאָציאַלן בייז, מיט וועלכן מען דאַרף אויף אַן אַרגאַניזירטן אופן קעמפן און באַמיען זיך שאַפן בעסערע סאָציאַלע באַדינגונגען פאַר אַלע אַרבעטער אַלס כלל, נאָר ווי אויף אַ פּאַטאַלע קללה, פון וועלכער יעדער דאַרף שטרעבן זיך צו באַפרייען. די עלעמענטאַרע בילדונג און די סאָציאַליסטישע אויפקלערונג, וואָס זיי האָבן באַקומען אין די קרייזלעך, האָט זיי אין זייערע אויגן געשטעלט העכער פון דער דערשלאַגענער און רויער אַרבעטער-מאַסע. אַ גרויסער טייל פון זיי האָט פאַרלוירן דעם אינטערעס צו די טאַג-טעגלעכע נויטן און באַדערפע-נישן פון דער אַרבעטער-מאַסע און גייסטיק זיך ביסלעכווייז פון איר דער-ווייטערט.

די עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג בכלל און די שטרייק-כוואַליע פון די ערשטע 90-קער יאָרן בפרט האָבן געפאַדערט אַ נייע טאַקטיק — אַ טאַקטיק פון בריי-טערער מאַסן-אַקציע, פון דירעקטער אַגיטאַציע אין דער טיפעניש פון דער אַרבעטערשאַפט. דאָס איז אָבער געווען מעגלעך נישט אויפן באַדן פון אַב-סטראַקטער סאָציאַל-פּאַליטישער אויפקלערונג פון אויסדערוויילטע יחידים, נאָר אויפן באַדן פון די קאָנקרעטע טאַג-טעגלעכע עקאָנאָמישע אינטערעסן פון דער אַרבעטערשאַפט. ערשט אויפן יסוד פון די דאָזיקע אינטערעסן לאַזט זיך בהדרגה אַריבערוואַרפן אַ בריק צו פּאַליטישער אויפקלערונג און פּאַלי-טישן קאַמף. דאָס אָפּזאָגן זיך פון דער קרייזלעריי איז געוואָרן אַ נויט-ווענדיקייט.

אַט וואָס עס שרייבט וועגן דער פּראָגע דער גייסטיקער פירער פון דער ווילנער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער גרופע אַלעקסאַנדער קרעמער אין זיין בראַ-שור וועגן אַגיטאַציע: „די בעסטע עלעמענטן פון פּראָלעטאַריאַט האָבן באַ-שאַפן אַ באַזונדערע גרופע מענטשן מיט אַלע סימנים, וואָס כאַראַקטעריזירן אונזער רעוואַלוציאָנערע אינטעליגענץ, וואָס זי איז פאַרמשפט אויף אייביק אויף אַ קרייזלדיקן לעבן און טעטיקייט מיט די אַלע רעזולטאַטן, וואָס דרייב-

גען דערפון אַרויס... געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז אַרויספֿישן יחידים פֿון דער מאַסע ווערט אַלץ שווערער (און אַזאַ מאַמענט מוז אומבאַדינגט קור־מען) בלייבן די אַרבעטער־אינטעליגענטן אין פֿאַרלעגנהייט. זיי פֿאַרטראַכטן זיך איבער די סיבות פֿון דער שוועריקייט און געוויינטלעך זיינען זיי אַדער נוסה צו טראַכטן, אַז די סיבה וואָס זייער אַרבעט האָט נישט קיין פעולה, שטעקט אין דעם וואָס זיי אַליין זיינען נישט גענוג אַנטוויקלט, אַדער זיי קומען צום אויספֿיר, אַז ביי אונז זיינען נאָך נישט צייטיק געוואָרן די באַדינגונגען פֿאַר אַן אַרבעטער־באַוועגונג. אין ערשטן פֿאַל באַשליסן זיי, אַז מען דאַרף לערנען און לערנען און ערשט (שפעטער) גיין איבערגעבן די אייגענע קוקן דער מאַסע. אין צווייטן פֿאַל — אויב זיי ענדיקן ניט מיט אַ פֿולקומער אַנ־טוישונג, מיט שלום מאַכן מיט דער ווירקלעכקייט — פֿאַרשליסן זיי זיך אַלץ פעסטער אין זייערע קרייזלעך, פֿאַרנעמען זיי זיך מיט אַליין־פֿאַרפֿול־קומונג האַרט ביז יענער מינוט, ווען פֿון זיך אַליין, אַן זייער מיטווירקונג, וועט זיך הייבן דער קולטור־ניוואָ פֿון דער מאַסע, וואָס דאָס דאַרף דאָך קומען, און זי מאַכן מסוגל צו פֿאַרשטיין דאָס, וואָס זיי פֿרעדיקן, סיי אין ערשטן, סיי אין צווייטן פֿאַל זיינען אַזוינע רעזולטאַטן פֿון דער פֿראַפֿאַגאַנדע אַ בפֿירושער מינוט פֿאַר דער זאך פֿון הייבן דעם קלאַסנדיקן אַליין־באַוואוסטזיין פֿון רוסישן פֿראַלעטאַריאַט. וואָס מער עס וועלן זיך פֿאַרפֿולקומען אין גייסטיקן און מאַראַלישן זינען די אַרבעטער־סאַציאַליסטן, אַלץ מער וועלן זיי זיך דערוויי־טערן פֿון דער אַרבעטער־מאַסע, אַלץ מער וועט די ווירקלעכקייט זיך אַרויס־גליטשן ביי זיי פֿון אונטער די פֿיס און אין דעצידירנדיקן מאַמענט, ווען די אַדער יענע געשעעניש וועט ברענגען אין באַוועגונג די אַרבעטער־מאַסע, וועט זי (די מאַסע) און די אַרבעטער־סאַציאַליסטן שטיין פֿרעמד איינע צו די אַנדערע, אַפֿילו פֿיינטלעך איינע צו די אַנדערע⁶⁶.)

אויף אַ מער פֿאַפּולערן אופן און מער צוגעפֿאַסט צו די אַרטיקע ווילנער פֿאַרהעלטענישן אין דער יידישער סביבה האָט די נויטווענדיקייט פֿון איבער־גיין פֿון פֿראַפֿאַגאַנדע־קרייזלעך צו מאַסן־אַגיטאַציע אַנטוויקלט שמואל גאַ־זשאַנסקי אין זיין אַ בריוו צו די אַגיטאַטאָרן, וואָס איז לויט דער באַהויפטונג פֿון מחבר גופא לכתחילה אַנגעשריבן געוואָרן אין יידיש (וואַרשיינלעך סוף 1893), האָט זיך אָבער אָפּגעהיט אין אַ רוסישן טעקסט⁶⁷). ער סומירט ביים סוף פֿון בריוו זיינע אויספֿירן אין די פֿאַלגנדיקע לאַפֿידאַרע שורות: „פֿריער איז געווען אונזער ערשטער ציל — זיך סטאַרען, אַז ביי די אינטעליגענטן זאָלן זיך לערנען וואָס מער אַרבעטער; צו דעם צוועק זיינען אַרגאַניזירט געוואָרן קאַסעס, שבת־דיקע פֿאַרלעזונגען, באַקאַנטשאַפֿט־פֿאַרבינדונגען מיט אַרבע־טער און שמועסן מיט זיי. דער ציל פֿון אונזער איצטיקער אַרבעט איז: פֿאַר־בעסערן דעם מצב פֿון דער היגער יידישער אַרבעטער־מאַסע. צו דעם צוועק דאַרף מען אַגיטירן צווישן דער אַרבעטער־מאַסע — באַנאָצן דערצו די שבת־דיקע פֿאַרזאַמלונגען און די 'זאַניאַטיעס' ביי די אינטעליגענטן. דער פֿריער־קעגן דער דאָזיקער ראַדיקאַלער ענדערונג איז אין די יאָרן 1892-1894

אויפגעקומען אין ווילנע אן אפאזיציע, וואס איר אָנפירער און טעאָרעטיקער
 איז געווען דער שניצער אברהם גאַרדאַן (רעזטשיק). די אפאזיציע, צו
 וועלכער ס'איז אַריבער אַ גרויסער טייל מיטגלידער פון די אַרבעטער־קרייז
 לעך, האָט זיך שאַרף קעגנגעשטעלט דער גייער ווענדונג. אויפן געדאַנקען
 גאַנג פון גאַרדאַנען און זיינע אָנהענגער האָבן געהאַט אַ גרויסע השפעה לאַזן
 ראָוס היסטאָרישע בריוו און נ. מיכאַילאָוסקיס פובליציסטישע אַרטיקלען,
 וואָס האָבן שטאַרק אַקצענטירט די ראַל פון יחיד אין דער געשיכטע, פון
 דער קריטיש־דענקענדיקער פּערזענלעכקייט, וואָס הגם זיי זיינען אין אַ קליי־
 נער מינדערהייט, קענען זיי אַדאַנק זייער איניציאַטיוו און מסירת־נפש ענ־
 דערן דעם גאַנג פון דער געשיכטע. אין זיין קעגנערשאַפט צו דער גייער
 טאַקטיק האָט ער זיך געשטיצט אויף לאַזראָוס היסטאָרישע בריוו און זיי
 אַלע מאַל ציטירט ³¹, איבערחזרנדיק דעם אַמאַליקן פאַרוואָרף פון די רוסי־
 שע נאַרְאָדניקעס צו די באַזיצנדיקע און געבילדעטע קלאַסן, אַז זיי האָבן
 אַ חוב פון בילדונג לגבי דעם רוסישן פּויער, האָבן די אפאזיציאַנערן פאַרגע־
 וואָרפן דער אינטעליגענץ, אַז זי מאַנאַפּאָליזירט די בילדונג פאַר זיך, כדי צו
 קענען הערשן איבער דעם אַרבעטער. אין זייער קעגנערשאַפט צו דער
 אַנפירנדיקער אינטעליגענטן־גרופע איז אויך געווען אַ ווידערקול פון דער
 אַנאַרכיסטישער פּאַלעמיק קעגן דער אינטעליגענץ און פון דער שלעכט־פאַר־
 שטאַנענער מאַרקסיסטישער לאַזונג, אַז די באַפרייאַונג פון די אַרבעטער איז
 די זאַך פון די אַרבעטער גופא. מיט אַנאַנימע בריוו, פאַמפלעטן, געשריבענע
 פּלוג־בלעטלעך, האָט די אפאזיציע אַרויסגערופן אַן אויפּרודערונג צווישן די
 אַרבעטער בעיקר אין ווילנע. די אפאזיציע האָט זיך אויך קעגנגעשטעלט
 דעם איבערגאַנג אין דער אַגיטאַציע צו יידיש. זי האָט געטענהט, אַז דאַס
 מאַכט אומגעגלעך די גייסטיק־פּאַליטישע אַנטוויקלונג פון אַרבעטער, היות
 ביי דעם דעמאָליקן אַרימען מצב פון וועלטלעכער ליטעראַטור אין יידיש,
 איז די „ראַזוויטיע“ (אַנטוויקלונג) אַנגעוויזן נאַר אויף דער אויפקלערישער
 ליטעראַטור אין רוסיש. לויט דער מיינונג פון אַ דעמאָליקן טוער האָט
 די אפאזיציע געזען אין דער גייער טאַקטיק אַ פּראַוואַ אפּצורייסן די פּאַרטיי־
 אַרבעט „פון יענעם פּראַצעס פון קולטור־אַסימילאַציע, וואָס איז אין די
 גרעסערע שטעט אין ליטע (און אין דרום נאָך מער) פאַרגעקומען ביי אַ באַ־
 שטימטן שיכט פון דעם יידישן האַנדלס־ און אינדוסטריע־פּראָלעטאַריאַט, און
 וואָס האָט פאַר דעם שיכט געהאַט, אַחוץ אַנדערע מאַטיוון, אַן אומגעווענע
 באַדייטונג, ווי אַ געווער אין דעם קאַמף פאַרן קיום“... „דעריבער איז דער
 ווידערשטאַנד צו 'פאַריידישן' אונזער פּאַרטיי־אַרבעט געווען זייער אַ האַרט־
 געקיקער און שטורמישער“ ³². חוץ גאַרדאַנען איז אין שפיץ פון דער וויל־
 נער אפאזיציע געשטאַנען אברהם סקאפּאווקער (אַ יואוועליר), דרעזל (אַ שניי־
 דעריזן), ראובן פּרידמאַן (פּאַפּיראַסן־מאַכער), די ברידער משה (אַ זעצער) און
 מיכאַל לוריע, דער ערשטער אפּיציעלער אַרויסטריט פון דער אפאזיציע
 איז געווען אברהם גאַרדאַנס רעדע אויף דער 1־טער מאַי־פּאַרזאַמלונג אין

1892, נאך דעם ווי זי האָט זיך געהאַט פאַרענדיקט. ער האָט שאַרף אָנגעגריפן די אינטעליגענטן צוליב דער נייער טאַקטיק.

די הלוקי־דעות האָבן זיך אויסגעווינקט אויך אויפן געביט פון עקאָנאָמישן קאַמף. דער אומצוטרוי פון דער אָפּאָזיציע צו דער אַרבעטער־מאַסע האָט אויך געפונען איר אויסדרוק, ווען די אַרבעטערשאַפט איז קאַלעקטיוו אַרויס־געטרעטן פאַר פאַרבעסערן אירע אַרבעט־און לעבנס־באַדינגונגען. למשל, אין יאָר 1893 איז אין ווילנע פאַרגעקומען אַ פאַרביסענער שטרייק פון איבער 200 שניידער וועגן העכערן דעם לויזן און קירצן דעם אַרבעט־טאַג. אין אַ באַריכט ווערט וועגן דעם דערציילט: „דער דאָזיקער שטרייק, וואָס האָט אין סך־הכל אָפּגעקאַסט 1100-1200 רובל, האָט דעמאָלט אין שטאַט אַרויסגערופן אַ גרויסע אויפֿרעגונג. און הגם די אַרבעטער זיינען אין איין טייל פון זייערע פּאָדערונגען באַפרידיקט געוואָרן, האָבן זיי אָבער נישט געקענט אויסנוצן זייער טיילווייזן נצחון מחמת אַזאָ סיבה: די לעצטע צייט פון שטרייק האָבן זיך אין אים אַריינגעמישט אַרבעטער, וואָס האָבן זיך פיינטלעך באַצויגן צו דער אַגיטאַציע אין דער אַרבעטער־סביבה. זיי האָבן זיך געהאַלטן ביי דער מיינונג, אַז אין איצטיקער צייט דאַרף מען אין דער דאָזיקער סביבה פאַרנעמען זיך נאָר מיט פּראָפּאָגאַנדע. זיי האָבן זיך באַמיט צו דערווייזן די אָנפירער פון דעם שטרייק און די אַנדערע אָנטיילנעמער פון אים, אַז דער שטרייק איז קינסטלעך אַרויסגערופן געוואָרן; זיי האָבן אָנגעוויזן אויף דעם שאַדן, וואָס דער שטרייק וועט ברענגען די אַרבעטער, אויף די אַרעסטן און אויף דעם, וואָס די אַרבעטער פעלט באַוואוסטיגניקייט. מיט איין וואָרט: זיי האָבן מיט אַלע מיטלען געפרוואווט שטערן דעם שטרייק. אַרויסגייענדיק פון אַט דעם שטאַנדפונקט, האָבן זיי געלייקנט דעם באַטייט פון די קאַמף־קאַסעס, האַלטנדיק זיי פאַר אַ דורכאויס אומפרוכטבאַרע אינ־סטיטוציע. די דאָזיקע מיינונגען האָבן געפונען אַ פּאַסיקן באַדן. די קאַמף־קאַסע איז נאָכן שטרייק גיך זיך צעפאַלן. די אַרבעטער האָבן נישט געקענט אויסנוצן דעם טיילווייזן נצחון, וואָס זיי האָבן אָפּגעהאַלטן איבער די באַ־לעבאַטיים. אפילו אין אַט דעם פרט איז דער שטרייק פאַר זיי דורכגעגאַנגען אָן קיין שום שפּורן. די סיבה פון דעם זעט מען אין דעם אַריינמישן זיך פון די פּראָפּאָגאַנדיסטן“³⁰.)

די אָפּאָזיציע האָט אָנגעהאַלטן אין ווילנע ביז סוף 1894. וועגן סוף פון דער אָפּאָזיציע דערציילט איינער, וואָס איז געווען אַקטיוו אין איר: ס'איז געקומען אַ מאַמענט ווען ביי ביידע צדדים איז אַנטשטאַנען אַ פּאַרלאַנג צו געפינען אַן אויסגלייך און ס'האָבן זיך געפירט אונטערהאַנדלונגען. „אין די פּאַרהאַנדלונגען זיך באַטייליקט אַלעקסאַנדער (קרעמער) און 'כראַמאַי' (דער הינקעדיקער — מאַרטאָוו) פון איין זייט און די מיטגלידער פון דער כאַראַקאָווער גרופע (סטודענטן, וואָס זיינען געקומען פון כאַראַקאָוו אויף וואַ־קאַציע) — פון דער צווייטער. מיט יאָרן שפּעטער האָבן איך זיך דערוואוסט זייערע נעמען: אַראָן לוריע פון פינסק, דר. פיינבערג — אַ שאַוולער אַדער אַ פּאַנעוועזשער און דר. ראָם — אַ ווילנער“... „אין גיכן איז כמעט די גאַנצע

‘אפאזיציע’ צוריק אריין אין דער באוועגונג, אויסער ‘רעזשישקן’; ער איז פארבליבן אין אפאזיציע אויף שטענדיק. אייניקע פון דער ‘אפאזיציע’ זיינען אריין דערנאך אין די דיסקוסיע-פארזאמלונגען וגם אני בתוכם⁴⁰. די אפאזיציע זיצאנערן האבן זיך געשטעלט אויפן באדן פון דער נייער טאקטיק, בלויז אין איין פרט האט מען נאכגעגעבן דער אפאזיציע: „ס’איז פארבליבן, אז די קרייזן וועלן נישט פאנאנדערגעלאזט ווערן. די מער אנטוויקלטע ארבעטער וועלן ווערן אויסגעטיילט און צוגעגרייט פאר אגיטאטאָרן-ארבעט. יענע אבער דארף ווערן געפירט אין דער ברייט פון דער מאַסע. אין יעדן פאך דארפן ווערן ארגאניזירט קאמף-קאָסעס פאר שטיצן די שטרייקנדיקע. ס’דארף ווערן געפירט אַ קאמף פארן אויסבעסערן די עקאנאמישע לאַגע פון די אַרבעטער און זיי ביסלעכווייז אַריינציען אויך אין דער פאליטישער אַגיטאָר-ציע“⁴¹.

די אפאזיציענעלע שטימונגען זיינען אויך פארטראגן געוואָרן קיין ביאָ-ליסטאָק און גראָדע. אייניקע פון די אפאזיציענערן ווי משה און מיכאל לוריע, ראובן פרידמאן, דרעזל זיינען שפעטער אריבערגעפארן קיין ביאליסטאָק און צוזאַמען מיט אן אינטעליגענטן-גרופע פון גראָדע געשאפן אַ באַזונדערע אַר-גאַניזאַציע די אַרבעטער-פּאַן. די גרופע איז געשטאַנען אין פאַרבינדונג מיט דער פּ.פּ.ס. אין קאַנגרעס-פּוילן. דער פירער פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע איז געווען דער גראָדנער סטודענט פיאטר שומאָוו (נישט קיין ייד, אין די יידישע קרייזן האָט מען אים גערופן פּסח. פּרין). אויפן ביאליסטאָקער באַדן, וואו דאָס עקאנאמישע לעבן איז געווען מער צוגעפאַסט צו דער נייער אַגי-טאַציע-טאַקטיק (גרויסער אַנטייל פון יידישע אַרבעטער אין דער וועבער-אינדוסטריע), האָט די אַפּאָזיציע נישט געקאָנט געפינען קיין פעסטן באַדן פאַר זיך. ליקווידירט געוואָרן איז די דאָזיקע גרופע אין 1898, ווען מען האָט אַרעסטירט אין ביאליסטאָק איר דרוקעריי, וואו עס האָבן געאַרבעט ר. פּריד-מאַן און מיכאל לוריע⁴².

חץ דער דאָזיקער אַפּאָזיציע, וואָס איז אין תּוֹך געווען אַסימילאַטאָריש און עליטאַריש, איז אין מינסק אין דער זעלביקער צייט געקומען צום אויס-דרוק אַן אַפּאָזיציע פון אַ פאַרקערטן כאַראַקטער, מיט נאַציאָנאַלע טענדענצן, וואָס איר וואָרטזאָגער איז געווען אברהם וואַלט (ליעסין). „ער האָט גע-האַלטן, אַז רעכטלאָזיקייט שאַפט ביי יידן אַ רעוואָלוציאָנערע שטימונג, אַז דער קאַמף קעגן יידישער רעכטלאָזיקייט, אויסער דעם וואָס ער איז וויכטיק פאַר זיך אַליין, ברענגט ער אַ שטאַרקן שטראַם רעוואָלוציאָנערע ענערגיע, העלפט ער מיט צו מאַכן די יידישע מאַסן פאַר סאַציאַליסטן. ער האָט גערופן זיך מער אַריינצוטאָן אין יידישע אינטערעסן און יידישער שאַפונג“... „ליע-סין האָט געשאַפן אַ גרופע תּלמידים, וואַלטאַוועס, ווי מען האָט זיי דעמאָלט גערופן“⁴³. ליעסיןען האָט נישט באַפּרידיקט בלויז סאַציאַליסטישע אַרבעט, ער האָט אַקצענטירט דעם נאַציאָנאַלן מאַמענט אין דער יידישער סאַציאַ-ליסטישער באַוועגונג און איז ניט געווען צופּרידן פון דער דעמאָלט אינדי-

פערענטער באַציאונג פון די יידישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן צו ספּעציפּיש-יידישע נאַציאָנאַלע פּאַדערונגען, ווי אַקטועלע קאַמף-פּאַסטולאַטן. אין ווילנע האָט דאָס יאָר 1893 געהאַט צו פאַרצייכענען אַ ברייטע שטרייק-באַוועגונג און אַנדערע דערפּאָלגן. אין דער 1-טער מאַי-פּייערונג האָבן זיך באַטייליקט נאָך אַמאַל אַזוי פיל אַרבעטער ווי אַ יאָר פּריער. אין 1894 ווערט געמאַכט אַן ערנסטער פּראַווו אידעאָלאָגיש קלאָר צו מאַכן דאָס פּנים פון דער באַוועגונג. אין חודש אויגוסט איז אין ווילנע אָפּ-געהאַלטן געוואָרן אַ צווייטאַגיקע קאָנפּערענץ, אין וועלכער ס'האַבן זיך באַ-טייליקט אַרקאַדי קרעמער, פּאַטי סרעדיניצקי, ליובע לעווינסאָן, איסאַי איי-זענשטאַט, דזשאַן מילל, אברהם מוטניק, יולי צעדערבוים-מאַרטאָוו, דר. יעקב ליאַכאַווסקי, מאַקס טאַביאַש, לעאַן גאַלדמאַן, שמואל גאַזשאַנסקי, שלמה מע-נאַקער, וו. קאַסאַווסקי און נאָך דריי אַנטיילנעמער (אַרבעטער). מ'האַט באַ-האַנדלט פּאָליטישע און אַרגאַניזאַציאָנעלע פּראָגן. אין צענטער פון די דעבאַטן איז געווען די יידישע פּראָגע. וועגן איר האָט רעפּערירט יעקב ליאַכאַווסקי. אַן אַנטיילנעמער פון דער קאָנפּערענץ האָט וועגן דעם דערציילט: „דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס מיר האָבן אַזוי קלאָר, אָן אַ וועלכע-נישט-איז צוויי-דייטיקייט, מיט דער פּולסטער אַנטשלאָסנקייט דערקלערט אונזער שטעלונג אין דער יידן-פּראָגע: אַז די יידישע אַרבעטער אין רוסלאַנד ליידן נישט בלויז אַלס אַרבעטער, נאָר אויך אַלס יידן; אַז מען מוז אין דער אַג-טאַציע מער און מער אונטערשטרייכן אַלע פּאַרמען פון דער נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג; אַז צוזאַמען מיט דעם אַלגעמיינעם פּאָליטישן און עקאָנאָמישן קאַמף מוז דער קאַמף פאַר בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג זיין איינע פון אונזערע תּיכּפּדיקסטע אויפגאַבן און אַז אַזאַ קאַמף קען מיטן בעסטן דערפּאָלג געפירט ווערן פון די יידישע אַרגאַניזירטע אַרבעטער זעלבסט... אַן ענגערע צוזאַמענאַרבעט מיט יידישע אַרבעטער-אַרגאַניזאַציעס אין אַנדערע שטעט מוז אויף אַזאַ אופן זיין דער לאַגישער נאָנטסטער שריט אונזערער.“ בלויז איין קעגנער פון דער שטעלונג איז געווען — לעאַן גאַלדמאַן⁴⁴.

ווינטער 95-1894 זיינען פאַרגעקומען פיל שטרייקן פון די יידישע אַרבע-טער אין ווילנע, מינסק און אַנדערע שטעט. זיי זיינען אַדורך מיט דערפּאָלג און אַריינגעטראָגן אַ גרויסע אויפּלעבונג אין דער אַרבעט, וואָס האָט זיך שוין געשטיצט אויף די מעטאָדן פון דער נייער טאַקטיק.

אין אַ געהויבענער און קאַמפּסלוסטיקער שטימונג איז געפּייערט געוואָרן דער 1-טער מאַי פון 1895. אין ווילנע זיינען פאַרגעקומען צוויי גרויסע פאַר-זאַמלונגען אין וואָלד, אין וועלכע ס'האַבן זיך באַטייליקט קרוב 500 אַרבע-טער און אַרבעטערניס. חוץ די דאָזיקע מאַסן-פאַרזאַמלונגען איז אויך פאַר-געקומען אַ געשלאָסענע פאַרזאַמלונג פון אַגיטאַטאָרן (40 פּערזאָן), אויף וועל-כער מאַרטאָוו האָט געלייענט אַן אַנגעשריבענעם רעפּעראַט א. נ. וועגן די טעאָרעטישע און פּראַקטישע דערפּאָלגן פון דער באַוועגונג במשך דעם לעצטן יאָר. אין דער דאָזיקער רעדע, וואָס האָט איינגטלעך אויסגעדריקט דעם שטאַנדפּונקט פון דער גאַנצער אַנפירנדער גרופּע, האָט דער רעפּערענט באַ-

גרינדעט דעם געדאנק וועגן דער נויטווענדיקייט צו שאפן א זעלבשטענדיקע יידישע ארבעטער־ארגאניזאציע.

ער האט כאראקטעריזירט דעם דורכגעגאנגענעם עטאפ פון דער באַ-וועגונג און וואָס זי האט דערגרייכט. „די ענדערונגען, וואָס אונזער יונגע באַוועגונג האט איבערגעלעבט אין דער לעצטער צייט, זיינען ענדערונגען אין דער ריכטונג פון אונזער גייסטיקער אומאָפהענגיקייט“, האט ער געזאָגט. די באַוועגונג איז געוואָרן מער דעמאָקראַטיש און מער מאַטעריאַליסטיש אין דעם זין, וואָס זי האט צוגעפאַסט איר פּראָגראַם, טאַקטיק און קאַמף צו די באַדערפענישן פון די ברייטע מאַסן אַנשטאַט צו פאַרנעמען זיך מיט פּראַ-פּאַנאַנדע אין קליינע גרופּעס. די אידייען און טעאָריעס זיינען אַ פּועל־יוצא פון די פּאָדערונגען און מאַטעריעלע באַדערפענישן פון די מאַסן. ער האט אָנגעוויזן אויף די העכערקייט פון דער לערע פון קאַרל מאַרקס און פּרידריך ענגעלס לגבי די בורזשואַזע אידייען, לגבי דער אידעאַליסטישער וועלט־אַנשויו-אונג בכלל און אירע אויסוויקלונגען אין דער אַרבעטער־באַוועגונג כּפרט.

און אויף נאָך אַ געביט, האט מאַרטאַוו אָנגעוויזן, האט די באַוועגונג גע-מאַכט אַ שריט פאַרויס: „אויף אונז, אויפן יידישן פּראַלעטאַריאַט, איז אויס-געפאַלן דער נײַט־אַנגענעמער גורל צו ווערן עקספּלואַטירט פון דער נידע-ריקסטער, פון דער אומפאַרשעמטסטער בורזשואַזיע אין דער וועלט. זייענדיק באַרויבט נישט בלויז פון פּאַליטישע רעכט, ווי ס'איז גאַנץ רוסלאַנד, נאָר אויך פון בירגערלעכע רעכט, זוכט נישט אונזער בורזשואַזיע קיין מיטלען צו פאַרבעסערן איר לאַגע און דערוואַרט אַלץ פשוט פון דעם חסד פון דער רוסישער רעגירונג. אונזער בורזשואַזער אינטעליגענץ קומט אפילו נישט אויפן זינען, אַז בלויז דורך אַן ענערגישער זעלבסט־טעטיקייט קען דער ייד דערוואַרטן אַ פאַרבעסערונג פון זיין לאַגע“... „די מיינונגען פון דער דאָזיקער בורזשואַזער אינטעליגענץ האָבן טאַקע געשפּילט אַ שעדלעכע ראל אין אונזער באַוועגונג, וואָס האט אין דער ערשטער צייט געליטן פון איר נאַציאָנאַלער פּאַסיוויטעט און גלייכגילטיקייט“. אין די ערשטע יאָרן האט מען די רעטונג דערוואַרט פון רוסישן אַרבעטער־קלאַס און אויף זיך אליין האט מען געקוקט, ווי אויף אַ צוגאַב צו דער רוסישער אַרבעטער־באַוועגונג, ווי אויף אַ ביזאַך. מ'האט זיך באַנוצט מיט דער רוסישער שפּראַך, אַנשטאַט מיט דער יידישער. דאָס איז געענדערט געוואָרן: „דורך דעם, וואָס מיר האָבן אין צענטר פון אונזער פּראָגראַם אַוועקגעשטעלט די מאַסן־באַוועגונג, האָבן מיר געמוזט זען, אַז אונזער אַגיטאַציע און פּראַפּאַגאַנדע זאָלן זיין צוגעפאַסט צו די מאַסן, דאָס הייסט זיי מאַכן מער יידיש“... מען דאַרף געדענקען, „אַז אונזער דעמאָקראַ-טישער דעוויז — 'אַלץ דורכן פּאַלק' — דאַרף אונז נישט דערלויבן צו דערוואַרטן די באַפרייאַונג פון יידישן פּראַלעטאַריאַט — די באַפרייאַונג פון זיין עקאָנאָמישער, פּאַליטישער און בירגערלעכער קנעכטשאַפט — נישט פון דער רוסישער, נישט דורך דער פּוילישער באַוועגונג. דער יידישער אַר-בעטער־קלאַס איז גענוג גרויס, אַז ער זאָל אַרגאַניזירטערהייט קענען באַ-ווייזן זיין שטאַרקע ווירקנדיקע קראַפט. די דאָזיקע קראַפט איז אַבער נישט

גענוג, אז דער יידישער פראָלעטאַריאַט זאל מיט איר אליין זיך קענען דער-
 שלאָגן די באַפרייאַונג. און דאָ איז טאַקע די סיבה, וואָס פאַרבינדט אונז
 פעסט מיט דער רוסישער און פוילישער באַוועגונג. אָבער קודם־כל דאַרף
 מען זיך שטיצן אויף די אייגענע כוחות, ווייל "יענער קלאַס, וואָס קען זיך
 אַליין נישט דערשלאָגן קיין פרייהייט, איז נישט ווערט צו האָבן די פרייהייט".
 ער קומט דעריבער צום אויספיר, אז די יידישע אַקטיווע סאָציאַל־דעמאָקראַטן
 דאַרפן באַשאַפן "אַ ספעציעלע יידישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציע, וועלכע זאל
 ווערן די פירערין און דערציערין פון יידישן פראָלעטאַריאַט אין קאַמף פאַר
 דער עקאָנאָמישער, בירגערלעכער און פאָליטישער באַפרייאַונג".

ער וואַרפט אַפּ די מעגלעכע באַשולדיקונג אין נאַציאָנאַליזם און פּרעגט :
 "קען דען באַמת אַן אַרבעטער־קלאַס, וואָס איז נישט אומצופרידן און קעמפט
 נישט קעגן דעם מצב פון אַ נידריקסטן שטאַם, גאָר קלערן צו קעמפן קעגן
 מצב פון אַ נידעריקן קלאַס? דעריבער שטערט טאַקע די נאַציאָנאַלע גלייכ־
 גילטיקייט פון דער יידישער מאַסע אויפצואוועקן ביי איר דעם קלאַסן־באַ־
 וואַסטויין. אונזער אויפגאַבע דאַרף זיין אויפצואוועקן זי אי פון איר נאַ־
 ציאָנאַלער, אי פון איר קלאַסן־גלייכגילטיקייט"⁴⁶).

אזוי האָט די אידעאָלאָגישע אַנטוויקלונג פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטי־
 שער באַוועגונג אויף דער יידישער גאַס אַדורכגעמאַכט במשך פון אַ פאַר יאָר
 דעם וועג פון אַ שטרעבונג צו אַסימילאַציע מיט דעם רוסישן פראָלעטאַריאַט
 און רוסישער קולטור ביז צו אַקצענטירן דעם באַזונדערן נאַציאָנאַלן כאַראַק־
 טער פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט און די נויטווענדיקייט פון אַ ספעציע־
 לער יידישער אָרגאַניזאַציע.

די צייט און באַדינגונגען זיינען אַלץ רייפער געוואָרן פאַר אַן ענגערער
 צוזאַמענאַרבעט פון דער ווילנער אַנפירנדיקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַר־
 גאַניזאַציע מיט ס.ד. גרופעס פון אַנדערע שטעט (מינסק, וויטעבסק, בריסק,
 קאַוונע, ביאַליסטאָק א. א.), פאַר אַ קאָנסאַלידאַציע פון די צעשפּליטערטע
 כוחות. אַן אויסדרוק פון דער דאָזיקער טענדענץ איז געווען די מינסקער
 קאָנפּערענץ יוני 1895. פון אָנהייב 1895 איז די פראַגע וועגן אַ פאַראייניקונג
 דעבאַטירט געוואָרן אין דער אָרגאַניזאַציע פון ווילנע. די נויטווענדיקייט
 פון אַ פאַראייניקונג האָט מען באַגרינדעט מיט פּרינציפּיעלע און פאָליטישע
 טעמים און דאָס איז אַמבולטסטן געקומען צום אויסדרוק אין מאַרטאָוס
 רעפּעראַט צום 1־טן מאַי 1895. ס'איז אויך געווען אַ פראַקטישער מאַטיוו.
 אין יענער צייט זיינען אין עטלעכע שטעט געווען שטרייקן פון יידישע
 אַרבעטער אין אַ ריי פּאָכן. די באַלעבאַטים האָבן זיך באַנוצט מיט שטרייק־
 ברעכער. אין מינסק האָבן די מייסטער זיך פאַראייניקט און געשאַפן אַ
 קאַסע, כדי אין פּאַל פון שטרייקן קענען מיט געמיינזאַמע כוחות ברענגען
 שטרייק־ברעכער פון אַנדערע שטעט. האָט די מינסקער ס.ד. אָרגאַניזאַציע
 שטאַרק משפּיע געווען, אז מיזאַל וואָס גיכער צונויפּרופן אַ קאָנפּערענץ פון
 אַ צאַל שטעט, כדי אויף אַ ברייטערן מאַסשטאַב צו קאָנען אָרגאַניזירן דעם
 קאַמף קעגן דער דאָזיקער דערשיינונג. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן צו מאַכן

אן אנהויב מיט צוויי שטעט — ווילנע און מינסק. ס'איז געווען פארטראכט. און אינגיכן נאך דעם זאל מען רופן אַ ברייטערע קאָנפערענץ פון אַ ריי שטעט.

די קאָנפערענץ איז פאָרגעקומען אין מינסק. פון ווילנע זיינען געשיקט געוואָרן אַלס דעלעגאַטן 2 אַרבעטער. דאָס איז געטון געוואָרן מיט אַ קלאַר־רער כוונה. די הויפט־פירער פון דער באַוועגונג, די אינטעליגענטן, האָבן געשטרעבט אַרויסצורוקן אַלס טוער די שוין באַוואוסטזיניקע אַרבעטער. די ווילנער דעלעגאַטן זיינען געווען שלמה מענאַקער — אַ קצב, וואָס האָט נאָך אין די אַכציקער יאָרן זיך באַטייליקט אין די קרייזלעך פון די נאַראַ־דאָוואַלצעס און איז אין די ניינציקער יאָרן געווען זייער אַקטיוו אין דער אויפגעקומענער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג — און מ. נ. דושקאָן («מיכאל דער איינבינדער») — שפּעטער אַן אַנגעזעענער טוער אין בונד. די מינסקער אַרגאַניזאַציע איז געווען פאַרטרעטן דורך איר פאַקטישן פירער פאַוועל בערמאַן און עטלעכע אַרבעטער, צווישן וועלכע ס'איז געווען איינער פון די אַנגעזעענסטע אַגיאַטאָרן — משה דער זיגערמאַכער. די זיצונגען זיינען פאַרגעקומען אין די דירות פון ליובע יוזעפּאוויטש און פאַוועל בערמאַן (ליובע יוזעפּאוויטש, אַ שניידערין איז פריער געווען טעטיק אין ווילנע און פון 1894 געווען באַשעפּטקט ווי אַ לערערין אין דער יידישער פּראָפּעסיאָנעלער שול אין מינסק. איר דירה איז געווען אין בנין פון דער שול). די לעצטע זיצונג איז פאַרגעקומען אין וואַלד מיט 25-30 אַנטיילנעמער פון מינסקער אַקטיוו: די בערשטער מ. ב. מונוועז («כאַטשע»), אַרע פוטער, די זאַקן־מאַכערין געניע רייכעלשטיין, בענציע לעווין, משה דער זיגערמאַכער, שפרה יוזעפּאוויטש, די שניידערין מינע פייגע און אַנדערע.

פון דער קאָנפערענץ זיינען נישט פאַרבליבן קיין שום פּראָטאַקאָלן. אויפן סדר־היום זיינען געשטאַנען פּראָקטיש־אַרגאַניזאַציאָנעלע פּראָגן, ווי אויסטויש פון אינפאַרמאַציע און אומלעגאַלע אויסגאַבעס, העלפן זיך מיט אַגיאַטאָרן א. א. ו. ו. ס'איז אויך באַהאַנדלט געוואָרן די פּראָגע פון אַ געמיינ־זאַמען אַרגאַן. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן: (1) צו טוישן זיך מיט אינפאַרמאַציע וועגן דער שטרייק־באַוועגונג אין פאַרשידענע שטעט, כדי קעגנצוואוירקן דער טאַקטיק פון די באַלעבאַטים, וואָס האָבן זיך אַרגאַניזירטערהייט אַנגעהויבן באַנוצן מיט שטרייק־ברעכער. (2) צו פאַראייניקן די אַרבעט ביים אַרויסגעבן אומלעגאַלע ליטעראַטור (אין מינסק האָט אין דער צייט אַנגעהויבן, ווי עס גיט איבער מ. דושקאָן, אַרויסגיין אַ העקטאַגראַפירט אינפאַרמאַציע־בלעטל א. נ. מינסקער פּלובלעאַט, און אין ווילנע — אַ העקטאַגראַפירטע אַגיאַטאַציע־בראַשור, אין 1894 האָט אַנגעהויבן דערשיינען אַ געשריבענע צייטונג ניינט אויס רוסלאַנד). זייער לעבעדיק איז באַהאַנדלט געוואָרן די פּראָגע פון אַרויסגעבן אַ געדרוקטן אַרגאַן — אַבער וועגן דעם איז קיין באַשלוס נישט אַנגענומען געוואָרן. ס'איז אויך נישט אַנגענומען געוואָרן קיין באַשלוס אין דער פּראָגע פון שאַפן אַן אַרגאַניזאַציע־צענטר. די ביידע פּראָגן זיינען אַפֿ־געלייגט געוואָרן צו אַ צווייטער קאָנפערענץ, צו וועלכער מען האָט געזאָלט

צוציען אויך אנדערע שטעט. דער דורכפאל פון דער ביאליסטאקער אר-
גאניזאציע אין פעברואר 1896 און די ארעסטן אין ביאליסטאק, ווילנע, אדעס
האָבן אָפּגעהאַלטן דערווייל דעם פאַראייניקונגס־פּראָצעס. דער צענטר איז
ווייטער פאַקטיש פאַרבליבן ווילנע.⁽⁴⁰⁾

וועגן אַ קאַנפּערענץ אין יאָר 1895 דערציילט דער בונדישער פּיאַ-
נער א. מוטניק, זי זאל האָבן פאַרגעקומען אין ווילנע במשך דריי טעג.
ס'זיינען געווען דעלעגאטן פון אַ צאַל שטעט, בעיקר פון ווילנע גופא. אויף
דער קאַנפּערענץ איז שוין קלאָר פאַרמולירט געוואָרן די נויטווענדיקייט
פון אַ פאַראייניקטער יידישער סאַציאַליסטישער אַרגאַניזאַציע. אַט וואָס ער
זאָגט וועגן דעם: „דער מיינונג־אויסטויש האָט פּעסטגעשטעלט די פּולע
איינשטימיקייט אין דער פּראָגע וועגן דער אומבאַדינגטער נויטווענדיקייט
פון אַ ספּעציעלער יידישער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער אַרגאַניזאַציע פאַר
דער אַנטוויקלונג פון פּאָליטישן און סאַציאַליסטישן באַוואוסטזיין פון די
יידישע אַרבעטער, ווי אויך אין דער פּראָגע וועגן דער אומבאַדינגטער
נויטווענדיקייט באַזונדערס אונטערצושטרייכן אין פּראָגראַם פון דער יידי-
שער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע די פּאָדערונג פון בירגערלעכער גלייכבאַרעכ-
טיקונג פאַר יידן“.⁽⁴¹⁾

*
*

צו אַ קורץ־דויערנדיקער קאַנסאַלידאַציע פון גרופּעס יידישע סאַציאַ-
ליסטן, וואָס האָבן געווירקט איזאָלירט איינע פון די אנדערע, איז אויך גע-
קומען אין וואַרשע.

אין דער צווייטער העלפט פון 19-טן יאָרהונדערט איז וואַרשע געוואָרן
איינער פון די וויכטיקסטע אינדוסטריע־ און האַנדלס־צענטרען אין קאַנגרעס־
פוילן. דער יידישער אַנטייל אין אינדוסטריאַליזאַציע־פּראָצעס פון קאַנגרעס־
פוילן איז געווען אַ גאַנץ באַדייטנדיקער. אָבער יידישע פּאַבריק־אַרבעטער
האָבן באַטראַפּן גאָר אַ קליינעם פּראָצענט פון דער יידישער אַרבעטער־מאַסע,
וואָס איז אין איר איבערוועגנדיקן רוב געווען בעיקר אַ האַנטווערקער־פּראַ-
לעטאַריאַט.

די יידישע ווערקשטאַטן זיינען בדרך־כלל געווען קליינע, אָן מאַטאַרן און
און מיט אַ קליינער צאַל אַרבעטער. לויט דער פּאַלקס־ציילונג פון 1897
האָבן קנאַפּע 40 פּראָצענט פון דער יידישער באַפּעלקערונג אין וואַרשע גע-
לעבט פון מלאכה און אינדוסטריע. די גרעסטע צאַל בעלי־מלאכות איז
געווען באַשעפטיקט אין דער באַקלייד־אינדוסטריע (צוזאַמען מיט די משפּחות
בערך 30.000 נפשות). אַ סך יידן זיינען געווען באַשעפטיקט אין סטאַלעריי,
בעקעריי, שיך און לעדער־גאַלאַנטעריע, (וואָס איז געווען באַהערשט פון
כמעט בלויז יידישע בעלי־מלאכות). יידן האָבן אַנטוויקלט אַ ברייט־פאַר-
צווייגטע און פאַרשידנאַטיקע לייכטע אינדוסטריע, אין וועלכער יידישע
אַרבעטער זיינען געווען באַשעפטיקט. ס'איז אויך געווען אַ גרויסע מאַסע
יידישע האַנדלס־אַנגעשטעלטע. די גרויסע פּאַבריקן זיינען פאַר יידישע

ארבעטער געווען על פי כלל נישט צוטריטלעך, אפילו ווען זייערע בעלי-בתים זיינען געווען יידן און די ארבעטער האָבן מסכים געווען צו ארבעטן שבת. די צאל קליינע ווערקשטאטן האָט זיך כסדר פאַרגרעסערט. אפילו געוועזענע קליינע קרעמער, פאַראַרימטע צוליב די אָפטע ווירטשאַפּטלעכע קריזיסן, האָבן זיך גענומען צו מלאכה. נישט האָבנדיק קיין מעגלעכקייט זיך צו קוואַליפֿיצירן, האָט מען זיך גענומען צו פאַבריצירן אַזעלכע אַרטיקלען, וואָס האָבן נישט געפּאָדערט קיין לאַנגע צוגרייטונג, (קראַוואַטן, שטעקנס און ענדלעכע אַרטיקלען). דאָס האָט געשאַפּן אַ היפּערטראַפֿיע פּון ווייניק-קוואַליפֿיצירטע און שלעכט-באַצאָלטע יידישע אַרבעטער. דעם בעל-מלאכה האָט זיך געלעבט גאַר שווער: אַ לאַנגער 14-16-שעהדיקער און שלעכט-באַצאָלטער אַרבעט-טאַג. פּרויען און קינדער אַרבעטן איז שטאַרק עקספּלאָז-טירט געוואָרן. פיל אַרבעטער פלעגן שלאָפּן אין די קליינע ווערקשטאָטן. לערננינגלעך האָבן נאָך אין אַ סך פּאַלן געמוזט צוצאָלן די מייסטערס. דער דלות איז געווען אין לשער. עקאָנאָמיש הינטערשטעליק אין פאַרגלייך מיטן פּוילישן פאַבריק-אַרבעטער און קוואַליפֿיצירטן האַנטווערקער, איז אָבער דער יידישער פּראָלעטאַריאַט געווען אויפנאָם-פּעאיק פאַר די סאָציאַליסטישע אידייען און לאַזונגען.

די ערשטע שפּראַצונגען פון סאָציאַליסטישן געדאַנק צווישן יידן אין וואַרשע דאַרף מען גראַד זוכן נישט צווישן דער אַרבעטער-מאַסע, נאָר צווישן דער אונטערוואַקסנדיקער יידישער אינטעליגענץ אין אַסימילירטע רייכע היימען, וואו עס זיינען נאָך געווען לעבעדיק די רעוואָלוציאַנער-פּאַטריאַטישע טראַדיציעס פון דעם פּוילישן אויפשטאַנד פון יאָר 1863. אָבער סוף 70-קער יאָרן פאַרלירן די דאָזיקע טראַדיציעס זייער פּויליש-נאַציאָנאַלן פּאַטאָס און באַקומען אַ סאָציאַליסטישע אינטערנאַציאָנאַלע באַפאַרבונג. די דעקלאַראַציע פון דעם ערשטן קרייז פּוילישע סאָציאַליסטן פון אָקטאָבער 1878, וואָס האָט פּראַקלאַמירט, אַז דער סאָציאַליזם וויל קעמפּן „פאַר פּולער סאָציאַלער גלייכהייט פון אַלע בירגער, אָן אונטערשיד פון געשלעכט, ראַסע און נאַציאָנאַליטעט“, האָט ביי דער דאָזיקער פאַרפּוילישטער יידישער אינטעלי-גענץ אַרויסגערופּן גרויס באַגייסטערונג.

צו די ערשטע יידן-סאָציאַליסטן אויפן וואַרשעווער באַדן האָבן געהערט זיגמונד הערינג, שמעון דיקשטיין (פּסעוודאָנים יאָן מלאָט), מחבר פון דער זייער פּאָפּולערער סאָציאַליסטישער פּראַפּאַגאַנדע-בראַשור פון וואָס איינער לעבט (אין פּויליש, יידישע איבערזעצונג פון שמואל ראַבינאוויטש, לאַנדאָן, 1887), סטאַניסלאָוו מענדעלסאָן, פעליקס קאָן און אַנדערע. זיי אַלע האָבן געשטאַמט פון שטאַרק אַסימילירטע בירגערלעכע היימען.

אין די פּראָצעסן פון דער פּוילישער סאָציאַל-רעוואָלוציאַנערער פּאַרטי פּראָלעטאַריאַט אין 1882, זיינען אויף 190 געמשפּטע געווען 16 יידן. אין די דאָזיקע פּראָצעסן פיגורירן שוין אויך זיין פון בעלי-בתישע פרומע היימען (די אולריכט און אַנדערע) און אַ טאַכטער פון דער וואַרשעווער פּאַלקס-מאַסע

— די שניידערקע חוה ברעסלער (געבוירן 1862. דעם 27-טן אָקטאָבער 1885 האָט זי זיך אויפגעהאַנגען אין וואַרשעווער ציטאָדעל).
 אין די יאָרן 1885-1887 האָט אין וואַרשע עקזיסטירט אַ רעוואָלוציאָנערער קרייזל (דער „צענטראַלער קרייזל פֿון דער שטודירנדיקער יוגנט אין וואַרשע“). געגרינדעט דורך דעם אויבן דערמאָנטן שמואל ראַבינאוויטש (וון פֿון דעם היסטאָריקער שאול פֿנחס ראַבינאוויטש), וואָלף ליבין און אברהם קאַטיק. צו וועלכן ס'האָבן געהערט גימנאַזיסטן, וואָס האָבן על פי רוב געשטאַמט פֿון ליטע. דער קרייזל האָט זיך געפונען אונטער דער אידעאָלאָגישער השפּעה פֿון די נאַרדאָוואָלצעס און געהאַט אונטער זיין ווירקונג אַנדערע קרייזלן און אַנגעהאָלטן אַ קאָנטאַקט מיט אַנדערע שטעט. זיין הויפט-עובדא — פֿאַר-שפּרייטן בילדונג צווישן דער יידישער אַרבעטער-מאַסע⁴⁶). מיט געהיימע קורסן פֿאַר יידישע אַרבעטער האָבן אַנגעפירט אברהם קאַטיק און שמואל ראַבינאוויטש (דער גרינדער). אין יאָר 1887 איז זיך דער קרייזל צעפֿאַלן צוליב אַרעסט פֿון דעם רוב מיטגלידער.

אין 1888 איז אַנטשטאַנען אַ בילדונגס-קרייז א. נ. גענעלשאַפֿט פֿאַר וויסן און קונסט פֿון יידישן פֿאַלק, וואָס איז געשטאַנען אין פֿאַרבינדונג מיטן א. ג. צווייטן פֿראַלעטאַריאַט (א פּוילישע סאָציאַליסטישע פֿאַרטיי, אַנטשטאַנען אין 1887). די מיטגלידער האָבן זיך רעקרוטירט פֿון יידישע האַנדלס-אַנגע-שטעלטע פֿון דעם שטאַרק אַסימילירטן פֿאַראיינ פֿון האַנדלס-אַנגעשטעלטע פֿון משה רבינוס גלויבן, איינעם פֿון די עלטסטע פֿראַפּ. פֿאַראיינען אין וואַרשע (געגרינדעט אין 1867, באַקאַנט שפּעטער אונטער דעם נאַמלעך „אַמיי-פֿאַראיינ“). פֿאַר איר עיקר אויפגאַבע האָט די געזעלשאַפֿט באַטראַכט דאָס דערנענטערן די יידישע „פּינצטערע“ מאַסע צו דער פּוילישער קולטור און האָט זיך באַנוצט אין איר אויפקלערונג-אַרבעט מיט דעמאָקראַטישע לאַ-זונגען. אין דער דאָזיקער געזעלשאַפֿט זיינען געווען טעטיק די ברידער פֿאַ-טערסאָן פֿון פֿראַלעטאַריאַט און באַזונדערס מאַקסימיליאַן האַלפּערן, וואָס איז זינט 1891 געשטאַנען בראש פֿון דער יידישער האַנטווערקער-שול ביי דער וואַרשעווער קהילה (געגרינדעט אין 1886). די דאָזיקע שול, וואָס אירע תלמידים זיינען ס'רוב באַשטאַנען פֿון האַרעפּאַשנע יידישע קינדער פֿון וואַרשע און פֿראַווינק, איז געווען אַ גינציקער באַדן פֿאַר סאָציאַליסטישער פֿראַפּאַגאַנדע אין אַסימילאַטאָרישן גייסט. פֿון דער דאָזיקער גרופּע איז שפּע-טער אַרויסגעקומען די יידישע סעקציע פֿון דער פּוילישער סאָציאַליסטישער פֿאַרטיי (פּ.ס.פּ.).

אין דער ערשטער העלפט 90-קער יאָרן האָט געפירט סאָציאַליסטישע פֿראַפּאַגאַנדע און געשאַפֿן זעלבסט-בילדונג-קרייזלעך יצחק מרדכי פּסחאָן⁴⁷). דעם ערשטן יידישן (העקטאָגראַפֿירטן) 1-טן-מאַי-אויפרוה אין וואַרשע האָט דער דאָזיקער קרייז פֿאַרשפּרייט אין 1892 אָדער 1893 (פֿאַרפּאַסט אויף פּויליש דורך איזידאָר פֿאַטערסאָן). די קרייזלעך זיינען אין אַנהייב באַשטאַנען פֿון תלמידים פֿון דער האַנטווערקער-שול, שפּעטער — פֿון אַרבעטער. אַ קורצע צייט האָט עקזיסטירט אַ סאָציאַליסטישע גרופּע פֿון סטודענטן

פון ווארשעווער אוניווערזיטעט, וואס זיינען געקומען פון ווילנע ארום 1890-91: ישראל פעסקין, יאשע וויטקינד, אלבערט זאלקינד, יונה אנטאקאלסקי און צוויי ארבעטערינס העלענא גערשאנאוויטש און אבא נאוואפלאנסקא. אפגע-ריסן פון ארטיקן לעבן, אן א צוטריט צו די יידישע ארבעטער (זיי האבן גע-רעדט נאָר רוסיש), האָבן זיי נישט געקאָנט האָבן קיין דערפאַלג. איבעריקנס האָט מען זיי אַלעמען באַלד אַרעסטירט. סוף אַכציקער און אָנהייב ניינציג-קער יאָרן זיינען געווען טעטיק נאָך עטלעכע גרופעס פון יידן-סאָציאַליסטן — אַרטיקע און צוגעפאַרענע, — זיי האָבן אָבער קיין גרויסע הצלחה נישט גע-האַט און געליטן פון אַרעסטן.

נאָך אַ שפּראַך פון סאָציאַליסטישער פּראָפּאָגאַנדע צווישן יידן אין וואַרשע איז געווען די יידישע גרופע ביי 0.9.0. (פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי). הגם זי האָט ביי די פּאַרטיי-אַנפירער געפונען ווייניק פּאַרשטענדעניש פּאַר ספּעציעלער אַרבעט צווישן יידן (די 0.9.0. האָט דעמאָלט נאָך געהאַלטן די יידישע פּאַלקס-מאַסע פּאַר אַ קליינהענדלערישן רעאַקצאַנערן עלעמענט און נישט געגלויבט אין דער רעוואָלוציאָנערער קראַפט פון יידישן אַרבעטער), פונדעסטוועגן האָט זי באַוווּזן אַריינצוציען אין איר ווירקונגס-קרייז אַ געוויסע צאָל יידישע אַרבעטער. די גרופע איז געשטאַנען אויפן באַדן פון פעפעסישן פּראָגראַם, וואו דער צענטראַלער פונקט איז געווען קאַמף פּאַר אַן אומאַפ-הענגיק פּוילן.

אין די יאָרן 1894-1895 הויבט אָן די גרופע יידישע סאָציאַל-דעמאָקראַטן אין רוסלאַנד אויך אויסשפּרייטן איר השפּעה אין וואַרשע. אין 1894 באַזעצט זיך אין וואַרשע צביה הורוויטש, אַ זעמשערקע פון ווילנע, וועלכע איז פּריער געווען אַקטיוו אין דער דאַרטיקער באַוועגונג. זי האָט אין וואַרשע געשאַפן אַ קליינע גרופע פון יידישע אַרבעטער און אַרבעטערינס. אַ יאָר שפּעטער, אין 1895, נאָכן צוריקקומען פון דער שווייץ, האָט אין וואַרשע אָנגעהויבן ווערן טעטיק דזשאַן (יוסף) מילל. ער האָט אינגיכן אַראָפּגעברענגט פון ווילנע נאָך עטלעכע אַקטיווע טוער — דעם שלאָסער לעאַן גאַלדמאַן און די נייטאַרינס מאַריע זשאַלודסקי און מערעלע גינזבורג. די ווילנער טוער מיט מיללן בראש האָבן זיך געשטעלט אין קאַנטאַקט מיט די גרופעס פון פּסחזאַן און צביה הורוויטש. וועגן אַט דעם אָנהייב דערציילט דזשאַן מילל:

„מיט די דאָזיקע פּאַרבינדונגען הייבט זיך אָן דאָס, וואָס מען קען אַנרופן אַ יידישע אַרבעטער-באַוועגונג אין וואַרשע. אין אַ קורצער צייט האָבן מיר שוין געהאַט אַ פּאַר הונדערט פּאַליטיש-אַרגאַניזירטע אַרבעטער און עטלעכע געהיימע פּראָפעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס מיט הונדערטער מיטגלידער. דאָס פּאַרשפּרייטן אויפּרופן און בראַשורן אין אַ גרויסער צאָל איז געוואָרן אַן אַפּטע דערשיינונג. יידישע פּראָקלאַמאַציעס מיט אַן עקאָנאָמישן און פּאַליטישן אינהאַלט — דאָס איז געווען אין גאַנצן אַ נייעס אויף דער יידישער גאַס און זיי האָבן אַרויסגערופן אַן אומבאַשרייבלעכן אינטערעס. אומעטום צווישן די אַרבעטער און סתם צווישן איינוואוינער פון דער יידישער געגנט האָט מען זייער פיל גערעדט וועגן זיי. די אַלגעמיינע מיינונג פון יענער צייט, וואָס

האָט געהערשט אין די יידישע סאָציאַליסטישע רייען, אַז אַ ריין פּאָליטישע אַגיטאַציע וועט אָפּשרעקן די מאַסן, האָט באַזונדערס דאָ זיך אַרויסגעוויזן פאַר נישט ריכטיק, דער עיקר בנוגע וואַרשע. אַדראַ, עס האָט זיך באַ- שטעטיקט די מיינונג, אַז ס'איז נישט נויטיק גראַד דורכצוגיין די סטאַדיע פון 'עקאָנאָמיום', כדי צו געפינען אַ פאַרשטענדעניש פאַר פּאָליטישער אַגי- טאַציע און אַ ווילן פאַרן פּאָליטישן קאַמף. כאַטש קולטורעל זיינען די וואַר- שעווער פּאָלקס-מענטשן געשטאַנען נידעריקער פאַר די פּאָלקס-מענטשן פון ווילנע, זיינען זיי אָבער פּאָליטיש געווען אַ סך-אַ סך צוגענגלעכער. אפשר דאָס גרויס-שטאַטישע לעבן און אפשר די רעוואָלוציאָנערע טראַדיציעס פון וואַרשע האָבן דאָ געהאַט וואָס צו זאָגן⁶⁰). מילל האָט אויך געהאַט פאַרבינ- דונגען מיט געוויסע קרייזן פון דער פּוילישער סאָציאַליסטישער אינטע- ליגענץ. די אַראַנזשאַציע איז שנעל געוואַקסן. איר ווירקונג האָט זיך אויס- געשפּרייט אויף אַ ריי פּאָכן. ס'האַט אויסגעזען, ווי די צעשטאַענע יידישע אַרבעטער-מאַסע פון וואַרשע האָט בלוז געוואַרט מ'זאָל קומען זי צונויפנעמען, אויפמונטערן און צעמענטירן. דער דעמאָלטיקער פירער פון דער אַרגאַ- נזאַציע דערציילט: „דער גיכער און גרינטלעכער דערפאַלג אונזערער ביי דער וואַרשעווער יידישער אַרבעטערשאַפט האָט אַריבערגעשטיגן די אָפּטי- מיסטישסטע דערוואַרטונגען. די כוחות, וואָס אונזער אַרבעט האָט אַרויסגע- רופן, האָבן איבערגעוואַקסן די מעגלעכקייטן צו באַפּרידיקן אַלע נויטן פון דער אַרגאַניזאַציע. אונזער השפּעה איז געוואַקסן ממש מיט יעדער שעה. שניידער און שניידערינס, פּודעלקע-מאַכער, בייטל-מאַכער, בעקערס, סטאַליאַ- רעס, קונסטבלומען-אַרבעטער, שוסטער, געגריוועטע שוסטער, קופּערשמידן, הוט-מאַכער, האַנדלס-אַנגעשטעלטע, פיינקינדס און אַראַנאָוויטשעס פאַבריקן, פּאָליאַקעוויטשעס פּאַפּיראַסן-פאַבריק, פּליישערס בלעטער-פאַבריק, בראַנע- כעס' קאַמאַשן-פאַבריק — אומעטום זיינען מיר אַריינגעדונגען, אומעטום האָבן זיך געבילדעט אַרבעטער-גרופּעס. אַפילו חסידישע אַרבעטער — אין זייערע לאַנגע קאַפּאַטעס און מיט די קליינע היטלעך — זיינען צוגעשטאַנען צו אונזערע קרייזן. אין מיינעם אַ פּראָפּאַגאַנדע קרייז האָבן איך געהאַט צוויי אַזעלכע אַרבעטער, וועלכע פלעגן נעמען אויף זיך די געפערלעכסטע שליחותן און זיינען געווען די בראַווסטע פאַרשפּרייטער פון אונזערע אויפרופן. אויך מענטשן נישט פון דער אַרבעטער-סביבה האָבן זיך פאַראינטערעסירט מיט דער באַוועגונג און מיט גרויס אינטערעס געזוכט זיך צו באַקענען מיט אירע פירער. אַזוי איז דאָס געווען מיטן פאַרוואַלטער פון דער האַנטווערקער- שול. ער האָט באַמערקט אין יענע פון זיינע שילער, וועלכע זיינען געשטאַנען מיט אויבן אין פאַרבינדונג, אַ גרויסע פאַרבעסערונג אין זייערע באַנעמונגען און אין זייער גייסטיקער אַנטוויקלונג, און ער האָט זיך מיט אונז פאַראינ- טערעסירט. אַזוי איז דאָס געווען מיט (י. ל.) פּרצן. ער האָט געבעטן דעם פּ.ס.פּ.גיק שאול דעגענפּיש אונז צוזאַמענברענגען. איך האָב זיך טאַקע געזען מיט אים — איין איינציק מאָל. מיט צופּרידנקייט האָט ער פאַרצייכנט דעם פּאַקט, אַז זינט מיר, די ווילנער, האָבן אויפגערודערט די יידישע אַרבעטער

אין ווארשע, איז דער נאכפרעג אויף זיינע ביכלעך, און ספעציעל אויף די 'יום טוב בלעטלעך', אומגעהויער געשטיגן. אין דער אמתן איז דאס טאקע געווען אונזער פארדינסט אט די ספאנטאנע פאראינטערעסירונג פון די יידישע מאסן מיט דער מאדערנער יידישער ליטעראטור⁶¹.

די טוער, וואס זיינען געקומען פון ווילנע און זיך געהאט קאנסטיטואירט ווי א יידישע סאציאל-דעמאקראטישע גרופע, האבן שפעטער געשאפן אן אר-גאניזאציע א. נ. דער אידישער ארבייטער פעראייין אין ווארשא.

אין דעצעמבער 1895 האט די גרופע יידישע מיטגלידער פון O.S.F. אין ווארשע זיך געווענדט צום צענטראל-קאמיטעט פון דער פארטיי מיט א פראטעסט קעגן דער טעטיקייט פון דער יידישער סאציאל-דעמאקראטישער ארגאניזאציע און קעגן אירע כוונות צו שאפן א יידישע ארבעטער-פארטיי פאר גאנץ רוסלאנד (אויך פוילן). כדי צו קאנען פירן א דערפאלגרייכן קאמף מיט די יידישע ס.ד., האבן די יידישע פעפעסאָוועס פארלאנגט פון זייער צ.ק. א צושטעלן "זשארגאנישע" ליטעראטור, (ב) שאפן ביי O.S.F. א סעקציע פאר יידישע ענינים, (ג) אין דער פארטיי-פרעסע זאלן באהאנדלט ווערן געוויסע פראגן, וואס זיינען נוגע די יידישע ארבעטער. דער צ.ק. האט אבער גאר-נישט געטון, כדי צו באפרידיקן די דאזיקע פארלאנגען.

אין דער דאזיקער ווענדונג ווערט צווישן אנדערן געזאגט: "צוליב דער פינצטערניש פון דער יידישער מאסע איז כמעט אוממעגלעך אין אנהייב זיך צו ווענדן צו איר און פירן א טעטיקייט אין פויליש (דרוק-זאכן). דרוק-זאכן אין זשארגאן, וואס ציט נישט אויף זיך די אויפמערקזאמקייט פון דער זשאנדארמערע, זיינען אַמבאַקוועמסטן צו פארשפרייטן צווישן דער מאסע, וואס איז נישט צוגעוואוינט צו פארזיכטיקייט. די O.S.F. גיט נישט אַרויס פאר יידן קיין שום צייטונג אדער גאַזעטע, אויך נישט קיין ביכלעך, אין זשארגאן, וואס ווערן געדרוקט אין אויסלאנד אין אייראָפּע (גאַליציע, לאַנדאָן) אדער אין אמעריקע. אין ווארשע האבן זיך באוויזן יחידים (פרעמדע) און אויסנוצן דיק דעם פריער-דערמאנטן מצב, פירן זיי צווישן די באוואוסטזיניקע היגע ארבעטער-יידן אן אַגיטאַציע פאר איבעררייסן מיטן פראַגראַם פון O.S.F. און פאראייניקן זיך צו דער באַזונדערער אַרבעטער-פאַרטיי, וואס שטייט אויפן נאַציאָנאַל-יידישן יסוד און נעמט אַרום גאַנץ רוסלאַנד (ד.ה. אויך פוילן און ליטע). די יידישע פעפעסאָוועס וואַרנען, אַז אויב מ'וועט נישט קעגנוויקן, וועט דער דאזיקער פארטיי זיך איינגעבן "צו פארזייען וואַרצלען אויפן היגן באַדן", און קען אין דער צוקונפט שעדלעך משפיע זיין אויף דער אַנטוויקלונג פון פאליטישן באוואוסטזיין אין דער יידישער מאסע, און זי "ברענגען אין אַ צוואַמענשטויס מיט דער טעטיקייט און פראַגראַם פון O.S.F. דאס אַלץ — וואַרנען די יידישע פעפעסאָוועס — קען גורם זיין אַ שטאַרק שעדלעכן אַנטי-סעמיטיזם ביי אונזער אַרבעטער-קלאַס".⁶²

אין אַ בריוו צום צ.ק. (סעפטעמבער 1896) באַקלאַגן זיך די יידישע פע-פעסאָוועס פון וואַרשע אויף דעם, וואס זייער פריערדיקע ווענדונג האט קיין פעולה נישט געהאט. דערביי אַטאַקירן זיי שאַרף דעם יידישן אַרבעטער-פאַרטיי אין וואַרשע, וואַרפן אים פאַר פאַרשידענע חטאים און דערציילן וועגן

זיין אינטענסיווער טעטיקייט און וואַקסנדיקער השפעה. זיי פאַרלאַנגען דעריבער הילף, אַגיטאַציע-מאַטעריאַל אין יידיש און דאָס שאַפן ביי 0.9.0. אַ יידישע סעקציע, כדי צו קענען זיך אַנטקעגנשטעלן דעם יידישן אַרבעטער-פאַראיין⁶⁶. דער גרויסער דערפאַלג פון יידישן אַרבעטער-פאַראיין און די אומצור-פרידנדיקייט מיט דער קאַלטער באַציאונג פון 0.9.0. צו דער טעטיקייט פון די יידישע פעפעסאָוועס האָבן ביי דער פעפעסישער גרופע געשאפן אַ דראַנג צו אַ פאַראייניקונג מיט דער אַנדערער אַרגאַניזאַציע פון יידישע סאַציאַליסטן. נאָך אונטערהאַנדלונגען איז מען געקומען צו אַ פאַרשטענדליקונג. לויטן אַפֿ-מאָך האָבן די יידישע פעפעסאָוועס געהאַט „רעכט צו פאַרטיידיקן די אידיע פון אומאַפהענגיקן פוילן אין זייערע פּראָפּאַגאַנדע-גרופעס, אָבער אַבסאָלוט נישט אויף אַלגעמיינע פאַרזאַמלונגען, אין דער מאַס-אַגיטאַציע אָדער אין דער ליטעראַטור“⁶⁴.

אין יאַנואַר 1897 איז פאַרגעקומען די פאַראייניקונג פון די דריי טיילן פון דער יידישער סאַציאַליסטישער באַוועגונג אין וואַרשע: דער אידישער אַרבייטער פּעראַיין אין וואַרשא, פּסחאָנס גרופע און די גרופע יידישע פע־פעסאָוועס. דער נאָמען פון דער נייער פאַראייניקטער אַרגאַניזאַציע איז געווען דער אידישער אַרבייטער בונד אין פוילען. די נייע אַרגאַניזאַציע האָט אַרויסגעגעבן אויפּרופּן, בראַשורן, צווישן זיי אַן אויפּרוף צום 1-טן מאַי 1897. דעמאָלט איז אויך פאַרגעקומען צום ערשטן מאל אַ געהיימע 1-טע מאַי-פאַרזאַמלונג פון יידישע אַרבעטער. זי איז פאַרגעקומען אין אַ וואַלד, נאָנט פון וואַרשע, אין איר האָבן זיך באַטייליקט בערך 200 פּערזאָן — מער-ווייניקער די צאָל אַרגאַניזירטע מיטגלידער פון דער וואַרשעווער אַרגאַניזאַציע. די רעדנער האָבן אַרויסגערופּט די פאַדערונגען פון פּאָליטישע רעכט און פּרייהייט און גלייכע בירגערלעכע רעכט פאַר יידן. אַן אַנטיילנעמער האָט וועגן יענער פאַרזאַמלונג געשריבן: „דאָס איז געווען די ערשטע מאַי-פאַרזאַמלונג פון יידישע אַרבעטער אין וואַרשע, אויף וועלכער ס'איז געווען די מאַסע. דאָס איז געווען די ערשטע פּאָליטישע פאַרזאַמלונג פון יידן אין פוילן. די קינדער פון טויזנט-יאַריקע קנעכט האָבן געשוואוירן ביי דער עדות פון דער פּרייער נאַטור צו פאַרבייטן די פּאָליטיק פון הכּנעה אויף מוטיקן שטרייט, צו קעמפּן פאַר זיך און פאַר דעם גאַנצן יידישן פּאָלק“⁶⁵.

די פאַראייניקונג האָט לאַנג נישט אַנגעהאַלטן. דער קאָמפּראַמיס האָט נישט אויסגעהאַלטן די פּראַבע. דער דערמאָנטער אויפּרוף צום 1-טן מאַי האָט געברענגט צום אויפּרייס פון דער פאַראייניקונג. די גרופע פעפעסאָוועס האָט „געפּאָדערט, אַז אין יעדער פּאָליטישער פּראָקלאַמאַציע זאָל אַנגעוויזן ווערן אויף דעם פּונקט, אַז די יידישע אַרבעטער מוזן גיין האַנט ביי האַנט מיט די קריסטלעכע אַרבעטער פון פוילן און נאָר פון פוילן. זי איז געווען אומצור-פרידן מיט דעם מאַי-אויפּרוף נאָר צוליב דעם, ווייל דאָרט רופּט מען די יידישע אַרבייטער צו גיין האַנט ביי האַנט מיט די קריסטלעכע אַרבעטער אַן דעם צולייג 'פון פוילן'. די גרופע פלעגט אימער זיך אויסדריקן, אַז זי אינטערעסירט זיך מיט דער אַרבעטער-באַוועגונג פון רוסלאַנד פונקט אַזוי פיל, ווי פון אויסטראַליע“⁶⁶.

אויף אַ פאַרזאַמלונג האָט די מערהייט געשטעלט די פעפעסאָוועס אָן אולטימאַטום: אָדער זיי אָנערקענען, אָן די נאַנטסטע אויפגאַבע אויפן פּאַ- ליטישן געביט איז קאַמף פאַר אַלגעמיינער פּאַליטישער פּרייהייט און גלייכע בירגערלעכע רעכט און נישט פאַר אומאַפהענגיקייט פון פּוילן אָדער מען מוז זיך פּאַנאָדערגיין. די פעפעסאָוועס מיט זייער פּירער קאַזשימיעזש אַנאַסטאַזי רוג בראש (אַן אַסימילירטער ייד, אַ באַנק-אַנגעשטעלטער) האָבן פּאַרלאָזט די פּאַרזאַמלונג. געבליבן אין דער אַרגאַניזאַציע זיינען די מיטגלידער פון פּריערדיקן ייִדישן אַרבעטער-פּאַראַיין און פּסחוזאַנס גרופּע. נאָך דער שפּאַלטונג האָט די אַרגאַניזאַציע געטראָגן דעם נאַמען — דער אידישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער אַרבייטער-בונד אין וואַרשאַ.

אין דעם דאָזיקן ערבֿ-בונד-פּעריאָד קענען שוין וואַרשעווער יידישע אַרבעטער די פּאַרם פון פּראָלעטאַרישן שטרייק-קאַמף. די ערשטע אַרגאַניזאַציע-קעמערלעך פאַר שטרייק-אַקציעס זיינען אויך דאָ געווען די קאַסעס. די ערשטע קאַסע האָט געציילט 60 אַרבעטערנס. אין 1894 זיינען אין וואַרשע שוין געווען 13 אַזעלכע קאַסעס. אין די יאָרן 1895-1897 איז אין וואַרשע אויסגע-בראַכן אַ גרויסע צאַל שטרייקן. אין לעצטן יאָר האָבן אין וואַרשע געשטרייקט 14 פּאַרשידענע פּאַכן. די שטרייקן האָבן דעמאָלט אַנגענומען כמעט אַ סטיכ-שע פּאַרם.

*
**

בכלל צייכענען זיך אויס די יאָרן 1895-1897 מיט אַ נייער אָן אַן ערך ברייטערער שטרייק-כוואַליע, וואָס האָט אַרומגעפאַסט נישט בלויז גרויסע צענטערען, נאָר אויך פּיל קלענערע שטעט און שטעטלעך.

זומער 1895 איז אין ביאַליסטאָק און אַרומיקע שטעטלעך אויסגעבראַכן אַן אַלגעמיינער שטרייק פון די טעקסטיל-אַרבעטער, וואָס האָט געזאַלט אַרומ-נעמען בערך 26,000 אַרבעטער צווישן זיי 3,000 יידישע. דער שטרייק האָט זיך געפירט קעגן איינפירן אַפּרעכנונג-ביכלעך און איינשטעלן אַ השגחה פון פּאַבריק-אינספּעקטאָרן. די אַרבעטער האָבן זיך קעגן דעם געווערט, זיי האָבן מורא געהאַט, אַז די מאַכט וועט זיך מישן אין די באַציאונגען צווישן די אַרבעטער און די באַלעבאַטים. (די פּריער-דערמאַנטע צאַל שטרייקער איז געווען אַנגעגעבן אין די אַפּגעדרוקטע באַריכטן אין דער דעמאָלטיקער אַר-בעטער-פּרעסע, שפּעטער האָט מען קוועסטיאָנירט די צאַל, ווייל מ'האַט זי געהאַלטן פאַר צו הויך).

אין דעם זעלביקן יאָר 1895 איז אויסגעבראַכן אַ שטרייק אויף עדעל-שטיינס פּאַפּיראַסן-פּאַבריק אין ווילנע (ס'האַט זיך געהאַנדלט וועגן דעם פּראוואו פון פּאַבריקאַנט צו פּאַרבייטן מענער-אַרבעט אויף ביליקערע פּרויען-אַרבעט), וואָס האָט געדויערט 2 וואָכן און דער פּאַבריקאַנט האָט זיך אונטערגעגעבן. אַבער דער באַזיגטער עדעלשטיין האָט געטאַן אַלע תּחבולות, כדי צו דערגרייכן דאָס זייניקע. (אין 1896 האָט ער געבראַכט 50 קריסטלעכע מיידלעך אַזש פון פעטערבורג). בעת דעם שטרייק האָט דער ווילנער שטאַט-מגיד הירש ראַ-

בינאוויטש געהאלטן אין בית-המדרש אַ דרשה קעגן די שטרייקערס און ס'איז דאָרט אויסגעבראָכן אַ סקאַנדאַל מצד די פאַרזאַמלטע אַרבעטער, וואָס האָט אויפגערודערט די שטאַט. אין שייכות מיטן שטרייק האָט די ווילנער ס.ד. גרופע אַרויסגעלאָזט אַ העקטאָגראַפירטע בראַשור דער שטאַט מגיד (1897 אַרויס אַ געדרוקטע).

וועגן מצב פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג אין ווילנע אין די יאָרן 96-1895 גיט אַ קלאַר בילד דער שוין-דערמאָנטער אויספירלעכער באַריכט. וואָס איז צוגעשטעלט געוואָרן צום אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאָנ-גרעס אין לאַנדאָן אין יאָר 1896. ס'ווערט דאָרט דערציילט: אין יאָר 1895 זיינען געווען אַרגאַניזירט אין די פראַפעסיאָנעלע קאַסעס 500 אַרבעטער און אַרבעטערניס פון 16 פּאַכן. אין 1896 האָט זיך די צאָל אַרגאַניזירטע כמעט פאַרטאָפּלט — 962 אין 27 פּאַכן. דאָס האָט אויסגעמאַכט בערך 30 פּראָ-צענט פון די אַרבעטער אין די דאָזיקע פּאַכן.

וועגן שנעלן וואוקס במשך פון דעם יאָר זאָגט דער באַריכט: „איר דאַרפט נעמען אין אַכט, אָז די 500 מענטשן, וואָס זיינען געווען אין די קאַסעס דעם פאַרגאַנגענעם יאָר, זיינען די פּרוכט פון לאַנג-יאַריקע אָנשטרענגונגען. דאָס איינע יאָר איצט האָט צוגעגעבן צו די פאַראַיאַריקע נייע 500 קאַסע-מיטגלידער.“

נישט בלויז אין צאָל זיינען די פראַפעסיאָנעלע קאַסעס געשטיגן, נאָר אויך אין קוואַליטעט. ס'האָט זיך געביטן זייער כאַראַקטער. אין די ערשטע יאָרן זיינען טייל געווען הילף-און ליי-קאַסעס. „איצט זיינען אַלע 32 קאַסעס, צו וועלכע עס געהערן די אַרבעטער פון די דערמאָנטע 27 פּאַכן, קאַסעס פון קאַמף מיט די עקספּלואַטאַטאָרן. דאָס באַווייזט דעם קלאַסן-כאַראַקטער פון דער אַרבעטער-באַוועגונג ביי אונז אין שטאַט.“

די קאַסעס האָבן אויסגעברייטערט זייער טעטיקייט. דער קאַמף פאַר פאַרקירצן דעם אַרבעטס-טאַג, פאַר העכערע לוינען אָדער גאָר פאַר מענטש-לעכע באַציאָונגען האָט גורם געווען אַ כוואַליע פון שטרייקן און רעפּרעסיעס מצד דער פּאָליציי. די קאַסעס, וואָס האָבן זיך אַלץ מער און מער פאַרוואַנדלט אין פראַפעסיאָנעלע פאַראיינען (אומלעגאַלע), האָבן אויך געזאָרגט צו באַפריי-דיקן דעם דאַרשט פון די אַרבעטער נאָך גייסטיקער דערהויבונג. וועגן דעם דערציילט דער באַריכט:

„ביי אונז זיינען נישטאָ קיין זונטאַג-שולן, נישט קיין פּאַלקס-ביבליאָטעקן. ס'זיינען אַפילו נישטאָ יענע קליינע מיטלען, מיט וועלכע מען קעמפט כאַטש וויפּל נישט איז קעגן דעם אַנאַלפּאַבעטיום פון די מאַסן אין אַנדערע טיילן פון רוסלאַנד. די געזעלשאַפט טוט גאַרנישט. און אפשר קען זי טאַקע גאַרנישט אויפּטאָן אין אונזער דערשלאַגענעם קאַנט פאַר דער אויפקלערונג פון דער מאַסע. די יידישע אַרבעטער-מאַסע — אַ באַדייטנדיקער טייל פון איר — קען נישט לייענען קיין רוסיש, קוים-קוים וואָס זי רעדט אויף דער שפּראַך.“ ס'איז אויך געשאַפן געוואָרן אַ קראַנקן-קאַסע. לויטן סטאַטוט האָט אַ מיטגליד פון דער קראַנקן-קאַסע געקענט זיין „נאָר אַ מיטגליד פון אַ קאַמף-“

פאראיינן. דער חודשלעכער מיטגליד-אפצאל איז 10 — 25 קאפיקעס. א מיט-גליד פון דער קראנקן-קאסע איז מחויב צו פאלגן די אויסגעוויילטע פאָר-שטייער, אויב זיי באַשטימען אים צו דיזשורירן ביי אַ חבר"ם... „אַ קראַנק-געוואָרענער מיטגליד פון דער קראַנקן-קאסע ווערט געגעבן הילף מיט אַלץ — געלט, רפואות א. א. און אַרבעטער, וואָס איז בלויז אַ מיטגליד פון קאַמף-פאָראיינן, ווערט אויך געגעבן מעגלעכע הילף, אָבער נישט קיין געלט".

אויפן סמך פון דעם, וואָס די קאַמף-קאסעס טוען פאַר די אַרבעטער, קומט דער באַריכט צום אויספיר: „ביי אונזערע באַדינגונגען איז די פּראַ-פעסיאָנעלע קאסע אַלץ פאַר דעם אַרבעטער. מחוץ איר — איז ער גאַר-נישט" ⁽⁶⁷⁾.

די פאַרשטאַרקטע יידישע אַרבעטער-באַוועגונג אין ווילנע האָט משפיע געווען אויף אַרומיקע שטעטלעך, וואו די אַרבעטער האָבן זיך אויך גענומען אַרגאַניזירן און אָנגעהויבן דעם קאַמף פאַר פאַרבעסערן די אַרבעטס-און לעבנס-באַדינגונגען.

וועגן אַ צווייטן גרעסערן צענטער פון דער אויפֿוואַכנדיקער יידישער אַר-בעטער-באַוועגונג — וועגן מינסק — דערציילט אַ באַריכט, וואָס איז לכתחילה אויך געווען צוגעגרייט פאַר דעם אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאָנגרעס אין לאַנדאָן און איז נישט אַרויסגעשיקט געוואָרן. ערשט מיט אַ יאָר שפּעטער איז ער מיט געוויסע הוספות געשיקט געוואָרן צום דעלעגאַט פון פעטערבורגער קאַמף-פּאַרבאַנד פאַר באַפרייען דעם אַרבעטער-קלאַס און פון דער יידישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער אַרגאַניזאַציע אין ווילנע, וועלכער האָט געדאַרפט פאַרטרעטן ביידע אַרגאַניזאַציעס אויפן אינטערנאַציאָנאַלן קאָנגרעס פאַר אַר-בעט-שוין-געזעצן, וואָס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין די טעג פון 23-29 אויגוסט 1897 אין ציריך (שווייץ). דער דאָזיקער דעלעגאַט איז געווען אַרקאַדי קרעמער.

אין דעם באַריכט ווערט געזאָגט, אַז דער אָנהייב פון דער אַרבעטער-באַוועגונג איז אין מינסק געווען אין 1894, ווען מ'האַט אָנגעהויבן אַן אַגיטאַציע פאַר אַ 12-שעהדיקן אַרבעטס-טאַג (אַרבעטער-באַוועגונג מיט עקאָ-נאָמישע קאַמפן צום אונטערשיד פון אַ פריערדיקן פּעריאָד פון קרייזלעך). פריער האָט מען געאַרבעט 16-18 שעה אַ מעת-לעת. דער אַרבעטס-טאַג איז אַדאַנק די שטרייקן פאַרקלענערט געוואָרן אויף 14 שעה. אויך דאָ זיינען געגרינדעט געוואָרן קאַסעס. די באַלעבאַטים האָבן זיך אויך אַרגאַניזירט, כדי צו באַקעמפן די פּאָדערונגען פון די אַרבעטער. וועגן דעם דערציילט דער באַריכט:

„די סטאַטוטן פון די באַלעבאַטישע פאַראיינען הענגען איבער די אַר-בעטער, ווי אַ דאַמאָקלעס-שווערד, וואָס איז גרייט צו דערשטיקן זיי אין דעם מאָמענט, ווי נאָר זייער אַרגאַניזאַציע ווערט אָפּגעשוואַכט". אין זייערע סטאַטוטן איז געווען פעסטגעשטעלט: (א) אַ באַלעבאַס, ביי וועמען עס קומט פאַר אַ שטרייק, באַקומט פון זיין פאַראיינ אַ געלט-הילף. (ב) קיינער

פון די מיטגלידער פון באַלעבאַטישן פאַראיין האָט נישט קיין רעכט צוזונעמען צו זיך אין ווערקשטאַט אָן אַרבעטער, וואָס האָט זיך באַטייליקט אין אַ שטרייק. די פּאָליציי האָט אָנגעהויבן צו פאַרפּאָלגן די אַרבעטער און דער באַריכט באַשולדיקט, אַז זי איז אונטערגעקויפט געוואָרן דורך די באַלעבאַטישן. די אַרבעטער, וואָס פּלעגן פּריער האָבן אָפּגעפּאַרזאַמלונגען, האָבן איצט געמוזט זיך צונויפקומען געהיים. זיי האָבן געשאַפּן אַ צענטראַלע קאַסע. די באַזונדערע פאַראיינען (קאַסעס) גיבן אַראָפּ 10 פּראָצענט פון זייער הכנסה פאַר דער צענטראַלער קאַסע, וואו יעדער פאַראיין האָט אַ פאַרשטייער — די גאַנצע אָנפירונג איז אַ קאַנספּיראַטיווע. די קאַסעס האָבן אויך איינגעאַרדנט קולטור-אַגיאַטאַציע-אָונטן מיט רעדעס און געזאַנג. די לידער האָט געזונגען אַ כאָר פון אַרבעטער. די פאַרלעזונגען האָבן באַזוכט פון 120 ביז 155 מענטשן. 2 געהיימע ביבליאָטעקן האָבן עקזיסטירט — אַ יידישע און אַ רוסישע. זיי האָבן באַדינט 130 מענטשן בעת בעלנים זיינען געווען פיל מער — 307. אָבער מער האָט מען נישט געקענט באַדינען. אין 1896 זיינען געווען 24 פאַראיינען מיט 1,188 מיטגלידער. אין רוב פאַראיינען האָט די צאָל אַראַנזירטע זיך געוואַקלט צווישן 75 און 100 פּראָצענט פון אַלע אַרבעטער אין די געגעבענע פּאַכן.

דער באַריכט דערציילט, אַז „די פאַראיינען פון די באַלעבאַטישן האָבן אָפט אונטערגענומען אַן אַנגריף-קאַמף מיטן ציל צו צעשטערן די אַרבעטער-אַרגאַניזאַציעס. אויסנוצנדיק די שטילע צייט אין דער אַרבעט, פּלעגן די באַלעבאַטישן אָפּוואַגן די אַרבעטער, כדי צו צווינגען זיי אַרויסצוטרעטן פון דער אַרבעטער-אַרגאַניזאַציע.“ די העברעאישע פרעסע און דער קאָיאָנער רב האָבן זיך געשטעלט אויף דער זייט פון די באַלעבאַטישן און אַזוי אויך דער צאַרישער מאַכט-אַפּאַראַט. אָבער דאָס האָט די אַרבעטער נישט אַראַפּגעשלאָגן פון מוט. אַ שטרייק פון שוסטער האָט געדויערט 40 טעג און די אַרבעטער האָבן דעם שטרייק געוואונען. די רימערס האָבן נאָך לענגער אויסגעהאַלטן אַ שטרייק — במשך 70 טעג. וועגן דעם ווערט דערציילט: „די נויט פון די אַרבעטער איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז די יום-טובדיקע קליידער און די זאַכן, וואָס האָבן עפּעס אַ ווערט, זיינען פאַרקויפט אָדער פאַרמשכנט געוואָרן. פיל שטרייקער האָבן געהונגערט און האָבן געטראָגן שיך, פון וואָנען מ'האַט אַרויסגעזען די באַרוועסע פּיס. דעם שטרייק האָבן זיי געוואונען.“

במשך 2 יאָר קאַמף איז דער אַרבעטס-טאַג רעדוצירט געוואָרן פון 16-18 שעה ביז 12-13. די לוינען זיינען געהעכערט געוואָרן פון 20 ביז 40 פּראָצענט. במשך די עטלעכע יאָר האָבן די אַרבעטער זיך שטאַרק געענדערט. זיי שיצן זייער כבוד און לאָזן זיך מער נישט באַליידיקן פון קיינעם — נישט פון די באַלעבאַטישן און נישט פון די צאַרישע טשינאַוויקעס און פּאָליציי. וועגן די פאַרפּאָלונגען אין 1897 זאָגט דער באַריכט: „פאַר די לעצטע עטלעכע חדשים זיינען פאַרגעקומען מאַסן-רעוויזיעס. איצט זיצן אין טורמע און ווערן געפּאַרשט 10 אַרבעטער. וועגן זייער ענין האָט מען געפּאַרשט 200 אַרבעטער. כדי אויסצומיידן רעפרעסיעס, זיינען פיל אַנטלאָפּן קיין אויסלאַנד“⁶⁶.

סוף 1896 און די ערשטע העלפט פון 1897 איז ב'אָליסטאָק ווידער אַן אַרעט פון גרויסע שטרייקן, וואָס האָבן אַרומגעכאַפט כמעט אַלע פּאַכן. דער קאַמף האָט זיך בעיקר געפירט וועגן אַ 12-שעהדיקן אַרבעט-טאַג. נאָך אַ פאַרזאַמלונג שבועות (1897) אין וואָלד מיט בערך 800 באַטייליקטע האָט זיך אַנגעהויבן אַ שטאַרקע באַוועגונג אין אַלע מלאכות. „פּונקט ווי אַ מגפה וואָלט פאַרכאַפט אַלע בעלי-מלאכות: שוסטער, שניידער, בלעכער, סטאַליאַ-רעס און אַ סך אַנדערע האָבן אַנגעהויבן איינע נאָך די אַנדערע איינצופירן דעם 12-שעהדיקן אַרבעט-טאַג“. אין יוני איז ביי די וועבער אויסגעבראַכן אַן אַלגעמיינער שטרייק (ער איז געווען געווענדט קעגן די לוינקעטניקעס) מיט דער פּאָדערונג פון אַ 12-שעהדיקן אַרבעט-טאַג און העכערן די שכירות. אין שטרייק האָבן זיך באַטייליקט 1.500 וועבער. פּאָליציי האָט זיך אַריינגע-מישט. נאָך אַ וואָך האָבן זיך די לוינקעטניקעס אונטערגעגעבן. בעת דעם וועבער-שטרייק זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן מאַסנהאַפטע פאַרזאַמלונגען (מיט 1.000 און 2.000 אַרבעטער יידן און קריסטן). די פּאָליציי האָט געפרוּאוּט „פּאַטערלעך“ צו אינטערעווענירן. אָבער די פעסטע האַלטונג פון דער וועבער-מאַסע האָט זי אָפּגעהאַלטן פון רעפרעסיעס און געבראַכן דעם אַראַגניזירטן ווידערשטאַנד פון די לוינקעטניקעס⁶⁰). אין יולי 1896 איז אויסגעבראַכן אַ שטרייק אין יאַנאָוטסי פּאַפּיראַסן-פאַבריק, וואָס האָט זיך אויך פאַרענדיקט, צוליב דער סאַלידאַרער און דרייטער האַלטונג פון אַלע קאַטעגאָריעס פּאַפּיראַסן-מאַכערקעס, דערפּאָלגרייך (זיי האָבן באַקומען אַ העכערן לוינ פאַר אויסאַרבעטן די נייע סאַרטן פּאַפּיראַסן).⁶¹

די שטרייק-כוואַליע אין 1896 האָט אויך נישט אויסגעמיטן דעם בער-שטער-ראַיאָן. אין ווילקאָווישק (סוואַוואַלקער גוב.) זיינען געווען 5 פּאַבריקן מיט בערך 300 אַרבעטער. ס'האָט דאָרט געהערשט אַן עקספּלואַטאַציע פון אַ „פּאַטריאַרלאַל“ כאַראַקטער: אַ 14 — און אַפילו 16-שעהדיקער אַרבעט-טאַג, אַפטע קראַנקייטס-פּאַלן צוליב דער שעדלעכער אַרבעט ביי חזיר-האַר, פּרימיטיווע, אַנטי-היגיינישע אַרבעט-באַדינגונגען, אַ דערשלאַגענע אַרבעטער-מאַסע, וואָס האָט אין זיך נישט געפונען דעם מוט צו פּראָטעסטירן און איז אויף אַ ברעטאַלן אופן אויסגענוצט געוואָרן פון די פּאַרמיטלער. זומער איז אויסגעבראַכן אַ שטרייק, וואָס האָט געדויערט 10 טעג. נישט געקוקט אויפן אַרעסט פון די אַקטיווסטע בערשטער, האָט ער זיך געענדיקט מיט איינפירן אַ 12-שעהדיקן אַרבעט-טאַג, וואָס איז שפּעטער אונטערן סאַלידאַרן דרוק פון די בעלי-בתים פאַרגרעסערט געוואָרן אויף אַ 13-שעהדיקן. היות ווילקאָווישק האָט געשפּילט אַ צענטראַלע ראָל אין דער בערשטער-אינדוסטריע פון דעם ראַיאָן, איז נאָכן געלונגענעם שטרייק פון די ווילקאָווישקער בערשטער גע-לונגען אויסצוקעמפן אַ 12-שעהדיקן אַרבעט-טאַג אויך אין ווישטינעץ, וויערזשבעלעאָו און קאַוונע⁶²).

דער גאַרבער-ראַיאָן (קרינעק, סמאַרגאַן) האָט זיך אַ ריר געטאַן אין יאָר 1897. אין קרינעק (בערך 6-7 הונדערט גאַרבערס) האָט זיך די גאַרבער-אינדוסטריע איינגעשטעלט סוף 80-קער יאָרן. (דער רוב גאַרבערס איז באַ-

שטאנען פון געוועזענע פארארימטע קרעמערס און סתם דעקלאסירטע לופט־מענטשן). די אויסנוצונג און די ארבעטס־באדינגונגען זיינען געווען אויס־טערלישע. ביי די א. ג. נאָסע אַרבעטער זיינען ווינטער די הענט צוגע־פרוירן געוואָרן צו די אייזנס (דער בעל־הבית האָט זיך אָפגעזאָגט צו געבן האַלץ). ביי די א. ג. טרוקענע אין די טריק־קאַמערן איז ווידער די היץ גע־ווען אומדערטרעגלעך — מען האָט געאַרבעט אין די העמדער און דער שווייס האָט זיך אומאויפהער געגאַסן פון פנים און לייב. צווישן די אַרבעטער איז געווען פאַרשפרייט די שטערבלעכע קראַנקייט שקאַרבאַנקע (געשווירן—מכות). בלויז ווינטער 97-1896 זיינען פון דעם געשטאַרבן בערך 15 אַרבעטער. פּראָ־טעסטירנדיקע „בונטאָושושטיקעס“ פלעגט מען ממיתן און אַרויסוואַרפן פון דער אַרבעט. די ידיעה, אַז אין אַנדערע שטעט האָבן זיך די אַרבעטער דער־שלאָגן צו אַ 12־שעהדיקן אַרבעט־טאַג, איז אויך דערגאַנגען קיין קרינעק און די גאַרבער האָבן באַשלאָסן אַנצוהייבן אַ קאַמף. אויף אַ פאַרזאַמלונג (ביז 300 מאַן) „האַט מען זיך געשוואוירן ביי אַ פאַר תפילין יעדער דאָס מען זאָל שטיין שטייף און היטן אַלעס, וואָס מען האָט אָפגעמאַכט און מען האָט געזונגען די שבועה. אייניקע האָבן זיך אַוועקגעלייגט אויף דער ערד און האָבן געוויינט פאַר פרייד, אָדער פאַר צער...“ דער שטרייק איז געווען פול מיט דראַמאַטישע מאַמענטן, וואָס כאַראַקטעריזירן בולט די שטרייק־אַטמאָספער און די קאַמף־מיטלען אין אַ יידיש שטעטל אין די 90־קער יאָרן. אַזוי האָבן די בעל־ביתים געפועלט ביי דער פּאָליציי מען זאָל פאַרחתמענען דעם גאַרבאַרסקן בית־המדרש, וואו עס האָבן געדאַונט די אַרבעטער גאַרבערס. דערפאַר האָבן די גאַרבערס פאַרכאַפט אַ שבת די מזרח־שטעט אין דעם גרויסן בית־המדרש, וואו עס האָבן געדאַונט די בעל־ביתים און זיך געטיילט „פעטע“ עליות. נאָכן דאַונען האָבן זיי פאַרשלאָסן דעם בית־המדרש. די פּאָליציי האָט אינטערווענירט לטובת די גאַרבער־אייגנטימער און ס'זיינען פאַרגעקומען אַרעסטן. ס'האַט זיך אַריינגעמישט דער רב און דער פאַבריק־אינספעקטאָר. מען האָט מיט אַלע מיטלען און דראַוונגען געפרוואווט אי־בערציגן די גאַרבערס צוריקצוגיין צו דער אַרבעט אויף די אַלטע באַדינגונג־גען, אָבער אַן דערפאַלג. די אַרבעטער האָבן לסוף אויסגעפירט: עס איז גע־בליבן אַז אַרבעטן זאָל מען פון 7 ביז 7 און אַלע וואָך אויסצאָלן די לוינען. „דאָן זיינען אַרויס די אַרבעטער אויפן גאַס זינגענדיק און פאַטשנדיק מיט די הענט: פון 7 ביז 7 און אַלע וואָך געלט“⁶².

אויך אין אַנדערע גאַרבערי־צענטרען, אין סמאָרגאַן (22 גאַרבאַרניעס מיט 600 אַרבעטער, פון זיי 400 יידן) און אין אַשמענע (6 גאַרבאַרניעס מיט בערך 300 אַרבעטער, פון זיי 100 יידן) האָבן געהערשט די זעלביקע באַ־דינגונגען פון אויסטערלישער עקספּלואַטאַציע, מורא פאַרן פאַבריקאַנט און נאָטשאַלטסווע (בעת באַזוכן פון פאַבריק־אינספעקטאָר האָבן די אַרבעטער צוליב מורא פאַרן פאַבריקאַנט אָנגעגעבן ליגערישע פאַקטן וועגן לענג פון אַרבעט־טאַג א.א.וו.; די קינדער האָט מען בעת דער רעוויזיע אויסבאַ־האַלטן) און קראַנקייטן (שקאַרבאַנקע — אין 1896 זיינען אין סמאָרגאַן געווען

10 פאלן, פון וועלכע 6 האָבן זיך געענדיקט מיט טויט). די שווערע לאַגע האָט געשטויסן די אַרבעטער צום קאַמף. אין יאָר 1896 זיינען פאַרגעקומען אַפּטע שטרייקן. אין סמאַרגאַן זיינען במשך 1896 געווען 30 (!) שטרייקן — 25 ביי די גאַרבערס און 5 ביי די וואַלקערס. אין אַשמענע 6 שטרייקן, וואָס האָבן געדויערט ביז 2 וואָכן.

אין רעזולטאַט פון די אַלע שטרייקן האָבן די אַרבעטער אויסגעקעמפט אַ קירצערן אַרבעט-טאַג: אין אַשמענע 14 שעה (פריער 15-16). אין סמאַר-גאַן האָבן די אַרבעטער זיך אַפּגעזאָגט צו נעמען די ביכלעך, קעמפּנדיק ווייטער פאַר אַ 12-שעהדיקן אַרבעט-טאַג און ביז אַ רובל אַ וואָך אַ הוספה צו די שכירות. (פריער איז די געוויינלעכע שכירות פון אַן אַרבעטער געווען פון 3.50 ביז 4 רובל אַ וואָך).

אונטערציענדיק אַ סך-הכל פון דער שטרייק-באַוועגונג אין די יאָרן 1895 — 1897 דאַרף מען פעסטשטעלן, אַז זי צייכנט זיך אויס מיט איר גרויסן שטחדיקן פאַרנעם (די שטרייק-כוואַליע האָט אַרומגעכאַפט אַ גרעסערע צאָל ערטער אין צפון-מערב ראַיאָן). מיט דער פעסטער און דרייטער האַל-טונג פון דער קעמפּנדיקער אַרבעטער-מאַסע, נישט געקוקט אויף דעם שטאַרקן פיזישן און מאַראַלישן דרוק פון די באַלעבאַטיים און די מאַכט-אַר-גאַנען, און מיט אַ הויכן גראַד פון אַרבעטער-סאַלידאַריטעט.

**

מיט דער פאַרשטאַרקונג פון עקאָנאָמישן און פּאָליטישן קאַמף האָט זיך אויך געמערט די צאָל רעפּרעסיעס און אַרעסטן. דער גרעסטער אַרעסט, וואָס איז פאַרגעקומען אין דער צייט, איז געווען אין גרויסן יידישן אַרבעטער-צענטר ביאַליסטאָק. אין פעברואַר 1896 האָט מען אַרעסטירט די וויכטיקסטע טוער פון דער באַוועגונג, צווישן זיי אַ טייל, וועלכע זיינען פריער געווען טעטיק אין ווילנע און זיינען דורך דער אַנפירונג פון דער יידישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער באַוועגונג געשיקט געוואָרן אַנצופירן מיט דער אַרבעט אין ביאַליסטאָק, מ'האַט זיי געהאַלטן אין גראַדנער טורמע. זיי זיינען געווען: ליובע לעווענסאָן-אייזענשטאַט, שמואל גאַזשאַנסקי, אַלבערט זאַלקינד, מינאַ זאַלקינד, ראָזאַ זאַלקינד, זעליג סעגאַל, נחום ליפשיץ, משה דושקאן, שלאָס-בערג, סטירל וואַלק, אהרן זאַלקינד, אַגון, לחם, משה וואַלק און צביה הור-וויטש. אין יוני 1897 האָט מען זיי פאַרשפּט אויף פאַרשידענע שטראַפּן. די העכסטע איז געווען 5 יאָר פאַרשיקונג אין מזרח-סיביר.

אין מיטן די ניינציקער יאָרן איז אויך אַנגעקניפט געוואָרן די ערשטע פאַרבינדונג צווישן די יידישע אַרבעטער אין רוסלאַנד מיט דער אינטערנאַציאָ-נאַלער אַרבעטער-באַוועגונג. אין 1895 איז אין ווילנע אַפּגעהאַלטן געוואָרן אַ טרויער-פאַרוואַלונג נאָכן טויט פון פּרידריך ענגעלס. ס'איז אַרויסגעשיקט געוואָרן אַ מיטגעפיל-אַדרעס צום „פאַרשטאַנד“ פון דער דייטשער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע אין נאַמען פון 1000 אַרגאַניזירטע יידישע אַרבעטער. אין זעלבן

יאָר איז אויך געשיקט געוואָרן אַ באַגריסונג צום צוזאַמענפאַר פון דער דייטשער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, וואָס איז פאַרגעקומען אין ברעסלוי.

אין 1895 איז צום יאָרטאָג פון דער פּאַריזער קאָמונע געלייגט געוואָרן אַ קראַנץ אויפן בית־עולם ביי דער קאָמונאַרן־וואַנט מיט אַן אויפּשריפט: „די געפּאַלענע קאָמונאַרן — פון די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטייער פון 32 יידישע אַרבעטער־פּאַראַיינען. גידער מיט דער רוסישער זעלבסטטהעראַפּעאַט! זאָל לעבן די סאַציאַלע רעוואָלוציע!“

צום לאַנדאַנער קאָנגרעס פון סאַציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל אין 1896 האָט די „גרופּע יידישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן אין רוסלאַנד“ צוגעשיקט אַן אויספירלעכן באַריכט וועגן דעם מצב און דעם קאַמף פון דער יידישער אַר־בעטערשאַפט. מ'האַט אויך צוגעשיקט פיר מאַנדאַטן צו די פירער פון דער גרופּע אַטוואָבאַזשטעניע טרוואַ אין אויסלאַנד, זיי זאָלן פאַרטרעטן די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג אין רוסלאַנד. אויף פּריערדיקע קאָנגרעסן פון איי־טערנאַציאָנאַל איז די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג געווען רעפּרעזענטירט דורך דעלעגאַטן פון ניו־יאָרק און לאַנדאָן. לואי מילער און יוסף באַרסקי פון ניו־יאָרק און פּיליפּ קראַנץ פון לאַנדאָן זיינען געווען אויפן ערשטן קאָנגרעס אין יאָר 1889 אין פּאַריז; אַב. קאַהאַן פון ניו־יאָרק איז געווען אַ דעלעגאַט אויף די קאָנגרעסן אין בריסל (1891) און ציריך (1893). די דריי יידישע דעלעגאַטן אויפן ערשטן קאָנגרעס אין פּאַריז (1889), הגם זיי זיינען געווען פּאַרטנער פון ניו־יאָרק און לאַנדאָן, זיינען אַפּיציעל געווען אַ טייל פון דער רוסלענדער דעלעגאַציע. סיי די רוסן, סיי די יידן האָט מען דעמאָלט באַטראַכט ווי עמיגראַנטישע גרופּעס פון רוסלאַנד. די 4 מאַנדאַטן אין 1896 זיינען געווען: פּונם וואַרשעווער יידישן סאַציאַל־דעמאָקראַטישן פּאַראַיינ פאַר פּאַוועל אַקסעלראַד, פון יידישן סאַציאַל־דעמאָקראַטישן פּאַראַיינ אין סמאַרגאַן פאַר וויעראַ זאַסוליטש, און פון די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטייער פון לערן טויזנט אַרבעטער פון דער שטאָט מינסק פאַר ראַזאַליאַ פּלעכאַנאָוו (פּלעכאַנאָוס פּרוי). פון טויזנט יידישע אַרבעטער פון ווילנע האָט געהאַט אַ מאַנדאַט געאַרגי פּלעכאַנאָוו.

אויפן דאָזיקן (פּערטן) קאָנגרעס פון צווייטן אינטערנאַציאָנאַל, וואָס איז אין יולי 1896 פאַרגעקומען אין לאַנדאָן, זיינען צום ערשטן מאל געווען דירעקטע פּאַרטנער פון אַראַגאַניזירטע יידישע אַרבעטער אין רוסלאַנד. אין באַריכט פון דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער דעלעגאַציע איז וועגן די יידישע אַרבעטער געזאָגט געוואָרן: „איבערגייענדיק צו מערב־רוסלאַנד, ווייזן מיר אַן אונזערע אויסלענדישע חברים מיט באַזונדערער באַפּרידיקונג אויף די דערפּאָלגן פון דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער פּראָפּאַגאַנדע צווישן די יידן, וועלכע בילדן אַ גאַנץ באַדייטנדיקן און טיילמאַל אַן איבערוועגנדיקן טייל פון דער באַפעלקערונג אין די שטעט און שטעטלעך פון דאָזיקן לאַנד. אין די ערטער איז די פּאַבריק־אינדוסטריע שוואַך אַנטוויקלט. דעם אויבנאָן פאַרנעמט דאָרט די קליין־האַנטווערקערשע אַרבעט. אויף דעם באַדן אַנט־

שטייען אייגנארטיקע פארמען פון עקספלאטאציע. ביי דער ארבעט זיינען באשעפטיקט בעיקר ארימע יידן. די דאזיקע פאריער פון דער רוסישער ערד, וועלכע האָבן נישט אַפילו די נעבעכדיקע רעכט, וואָס עס האָבן יאָ די קריסטלעכע 'בירגער' פון רוסלאַנד, האָבן אין קאָמף מיט זייערע עקספלאַט-טאַטאַרן אַרויסגעוויזן אַזוי פיל פעסטקייט און אַזאַ גוטן חוש אין פאַרשטיין די סאַציאַל-פּאָליטישע אויפגאַבן פון דער היינטיקער אַרבעטער-באַוועגונג. אַז אין אַ געוויסן זין קען מען זיי באַטראַכטן פאַרן אַוואַנגאַרד פון דער אַרבע-טער-אַרמיי אין רוסלאַנד. ווי ווייט קלאַר ס'איז דער באַוואוסטזיין פון די פאַרט-געשריטענע פאַרשטייער פון דער יידישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער באַ-וועגונג, וועלן ווייזן עטלעכע שורות, וואָס מיר האָבן אַרויסגענומען פון אַ בראַשור. די בראַשור איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין שייכות מיט אַ שטרייך אין אַ טאַבאַק-פאַבריק אין איינער פון די מערבֿ-רוסישע שטעט:

'נישטאָ קיין איינהייטלעך יידיש פּאַלק. ס'איז צעטיילט אין צוויי פּעלקער, צוויי פיינטלעכע קלאַסן. און דער קאָמף פון די קלאַסן איז דערגאַנגען צו אַוועלכע מדרגות, אַז אים קען שוין נישט אויסלעשן נישט דער דרך-אַרץ צו דער שוהל און בלי-קורש, נישט די שרעקלעכע מאַכט פון נאַטשאַלסטווע'. און ווייטער: 'דאַרפן מיר צוליב דעם דאַנהן? דאַרפן מיר זיך באַמיען דאָס צו שטערן? האָבן מיר דאָך ערשט אין דעם קאָמף מיט די קאַפיטאַליסטן זיך דערפילט ווי מענטשן, ערשט פון דאָזיקן קאָמף האָבן מיר געלערנט צו פאַרשטיין אונזערע אינטערעסן, ערשט אין דער שנאה צום קאַפיטאַל האָבן מיר אַנטוויקלט אין זיך די ליבע און דאָס בירדערלעכע געפיל צו אונזערע אחים לצרה. ערשט פון דער דאָזיקער שפּאַלטונג צווישן קאַפיטאַל און אַרבעט איז דאָך געקומען אונזער באַוואוסטזיין, אין דאָזיקן קאָמף האָט ער זיך אַנטוויקלט און געפּעסטיקט. צי דאַרפן מיר בענקען נאָך יענע אַלטע צייטן, ווען די אומוויסנדיקע, מיט פאַרזכטונג און שנאה אַרומגערינגלטע, אונטערשטע יידישע שיכטן, וואָס זיינען באַשפּיגן און אונטערדריקט געוואָרן פון די פּני, האָבן געפירט אַ לעבן פון ווילדע, אין אייביקער ציטערניש פאַר זייער געבעכדיקער עקזיסטענץ, אין אייביקער דערוואַרטונג פון שרעק? צי דאַרפן מיר דאַנהן פאַרוואַס ס'איז פאַרלוירן געגאַנגען די פאַרבינדונג צווישן יידישן אַרימאָן און דעם יידישן מאַגנאַט, ווען מיר האָבן אויף איר אַרט זיך דערוואַרבן די פאַר-בינדונג, וואָס פאַראייניקט אונז מיטן רוסישן, פּוילישן, ליטווישן אַרבעטער, מיט די אַרבעטער פון אַלע לענדער? די צוקונפט וועט אונז ברענגען די פאַרשטאַרקונג פון דער דאָזיקער פאַרבינדונג, דעם וואָקס פון אונזער כוח און אונזער באַוואוסט-זיין, — וואָס-זע דאַרפן מיר זשאַלעווען די פּינצטערע פאַרגאַנגענהייט אָן קאַמף. אַז שפּאַלטונג, אַבער דערפאַר אויך אַן לעבן?'

די דאָזיקע שורות נויטיקן זיך נישט אין פּירושים⁽⁸⁾. די לאַנג-יאַריקע פּראַפּאַגאַנדע-אַרבעט אין די קרייזלעך, די נייע פאַרמען פון מאַסן-אַגאַטיאָציע און די געלונגענע שטרייכן האָבן אַרויסגערופן אַ טיפע גייסטיקע רעוואָלוציע אין דער דערשלאַגענער יידישער אַרבעטער-מאַסע. די אויפקלערונג און דער עקאָנאָמישער קאָמף האָבן אויסגעגליכן איר אייג-געבויגענעם רוקן, האָבן אין איר אַריינגעבלאָזן אַ נייעם גייסט פון מענטשן

ווירדע. אונטער דער השפעה פון די נייע אידיען האָבן זיך אויך געענדערט דער לעבנס־שטייגער און די מאַראַלישע באַגריפן פון די אַרבעטער, וועלכע זיינען אַריינגעצויגן געוואָרן אין דער באַוועגונג. זיי האָבן זיך גערופן „באַ־קאַנטע“. די דאָזיקע ענדערונג כאַראַקטעריזירט איינער פון די פּיאָנערן פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אויפן פּאָליגנדיקן אופן: „זיי זיינען געוואָרן אַנדערש ווי זיי זיינען געווען פריער. עפעס ווי פון זיך אַליין האָבן זיך ביי זיי אַנטוויקלט נייע, שענערע געוואוינהייטן“... „זיי האָבן אָנגעהויבן זיך אַנדערש אויפצופירן אין דער פּאַבריק אַדער אין דעם וואַרשטאַט“... „באַ־קאַנטע“ זיינען קודם־כל דורכגעדרונגען מיט אַ געפיל פון סאָלידאַריטעט, מיט ברידערלעכע געפילן און ענגער פאַרבינדונג צווישן מענטש און מענטש, וואָס איז פריער ניט געווען בנמצא“... „אַלע וואָס זיינען צוגעשטאַנען צו דער באַוועגונג זיינען געוואָרן 'באַקאַנטע', 'אונזערע', 'אונזערע', 'מיר' האָט געמיינט אַ גרויסע משפּחה פון פריינט. ס'איז געוואָרן אַ הייליקע פליכט צו באַדינען אַ קראַנקן חבר. 'באַקאַנטע' האָבן זיך ניט אַרומגעריסן צווישן זיך, וואָס איז געווען אַ זייער אַפטע דערשיינונג אין דער יידישער קליינביר־גערלעכער סביבה“... „אונזערע אַרבעטערינס האָבן אַליין אויסגעקליבן חתנים און נישט געלאָזן זיך מער 'אויסגעבן', ווי עס איז געווען דער מנהג. די באַ־ציאונגען צווישן מאַן און פרוי זיינען ביי די 'באַקאַנטע' געווען איידעלער, ווי ביי סתם אַרבעטער“... „גלייכהייט אין די באַציאונגען צווישן מאַן און פרוי איז געווען אין הסכם מיטן גלייכן אַרט, וואָס די אַרבעטערינס האָבן פאַרנומען אין דער באַוועגונג“... „די 'באַקאַנטע' האָבן געהאַט העכערע גייס־טיקע באַדערפענישן, אַ שטרעבן צו פרייהייט און גערעכטיקייט, אַ קאָמפּס־גרייטיקייט, וואָס האָט זיי אָפּגעטיילט פון זייער אַרומ. דער קרייז 'באַקאַנטע' האָט זיך אַלץ מער פאַנאָדערגעוואַקסן און אָנגעהויבן משפיע צו זיין די אַטמאָספּער, דאָס לעבן פון דער מאַסע“⁶⁴.

דער שווער־אויסגעקעמפּטער קירצערער אַרבעט־טאַג האָט דעם אַרבעטער איבערגעלאָזט מער פרייע צייט פאַר אַ בוך, אַ זשורנאַל און אַ צייטונג. ס'זיינען געוואַקסן זיינע גייסטיקע באַדערפענישן. דאָס שטילן דעם פיזישן הונגער באַפרידיקט אים שוין מער נישט. אַזוי איז אַנטשטאַנען אַ נייע לייענער־אוידיטאָריע, וואָס איר האָבן שוין שמר״ס און בלאַשטיינס „האַרצרייסנדיקע“ שונד־ראַמאַנען מער נישט געקאַנט צופרידנשטעלן. צו דעם דאָזיקן נייעם אַרבעטער־לייענער האָבן טיף אַפּעלירט די שאַפּונגען פון דער נייער יידישער ליטעראַטור וואָס לעבט איבער אין דער ערשטער העלפט פון די 90־קער יאָרן אָן אויפשוואונג (פּרצעס יודישע ביבליאָטעק, 3—1 1891), זיין זאַמלבוך ליטעראַטור און לעבן (1894). דאָס איז געווען אַ ליטעראַטור מיט אַן אַריינ־טאַציע אויף סאַציאַלע, אפילו סאַציאַליסטישע מאַטיוון. בפרט האָבן גע־רעדט צום האַרצן פון יידישן אַרבעטער־עולם פּרצעס יוס־טוב־בלעטלעך, וואָס זיינען דערשינען פון פּסח 1894 ביז יולי 1896, מיט זייערע סאַציאַלע טעמעס און ראַדיקאַלן טאָן (סך־הכל דערשינען 17 נומערן). זיי זיינען וואַרעם אויפגענומען געוואָרן אין וואַרשע, ווילנע און אַנדערע שטעט. יידישע אַרבע־

טער האָבן נישט בלויז געלייענט און געקוויקט זיך מיט די שאַרפע סאַציאַלע סאַטירעס פון די יום־טוב־בלעטלעך, זיי זיינען אויך געווען זייערע ענטוואַיאַס־טישע פאַרשפּרייטער. „ביי אונז, יונגע האַלב־אינטעליגענטן, דורכגעווייקטע אין יידישקייט, זיינען די נעמען פּרץ און פּינסקי געווען הייליק. די יום־טוב־בלעטלעך זיינען געווען 'אונזערע בלעטלעך', צעגלאַנע 1 — אונזער גייס־טיקער צענטער... פאַרשפּרייטן די בלעטלעך איז געווען אונזער שמחה“⁶⁶), די יום־טוב־בלעטלעך האָבן אין זייער צייט געשפּילט די ראָל פון „לעגאַלער, צענזורירטער סאַציאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדע“.

דער נאַכפּרעג אויף דעם בעסערן, ערנסטן יידישן בוך איז געוואָקסן, ווען צו דער באַוועגונג איז צוגעשטאַנען אַ נייער שיכט, די א. ג. האַלבע אינ־טעליגענטן, וואָס זייער גאַנצע אויסבילדונג איז געווען גאַר אַן אַנדערע, ווי ביי די אינטעליגענטן אַדער פּראָפּאַגאַדירטע אַרבעטער. דאָס זיינען געווען געוועזענע ישיבה־בחורים אַדער בחורים און מיידלעך, וואָס זיינען געקומען קיין ווילנע אַדער וואַרשע זוכן בילדונג און תּכּלית. קודם־כּל איז יידיש געווען זייער גערעדטע שפּראַך. די געוועזענע קלויזניקעס זיינען געקומען מיט אַ באַגאַזש פון יידיש־טראַדיציאָנעלן וויסן, זיי זיינען אויך לויט זייער לעבנס־שטייגער געשטאַנען נענטער צו דער יידישער מאַסע. מיט זיי האָט זיך פאַרשטאַרקט דער נאַציאָנאַל־קולטורעלער עלעמענט אין דער באַוועגונג. צו די וויכטיקסטע טוער פון דער דאָזיקער גרופּע געהערן, חוץ דעם מינסקער אברהם וואַלט (א. ליעסין), סענדער זעלדאָוו־ניעמאַנסקי), חיים יאַנקל העל־פּאַנד (א. ליטוואַק), מאַקס טאַביאַש, אליהו ראָזענבערג, אברהם באַסקין, צעמאַכאוויטש, שוועץ, לעאַן בערנשטיין, טייבעטשקע אַשמיאַנסקי (זעל־דאָוו) א. אַ. ⁶⁶.

אין יאָר 1893 האָט א. ליטוואַק צוזאַמען מיט נאָך דריי חברים געגרינד־דעט אין ווילנע אַ יידיש ביבליאָטעקל, וואָס האָט זיך געפונען אין אַ דירה פון אַ באַקאַנטער פּריילין, אַ טאַכטער פון אַ שפּייז־קרעמער. די לייענערס זיינען באַשטאַנען פון אַ מאַן 12-15 — סטאַלאַרעס, קאַנווערטן־מאַכערקעס, זאַקן־שטריקערקעס און אַנדערע פון די פּראָפּאַגאַנדע־קרייזלעך. זיי איז שווער געווען צו לייענען רוסיש און זיי האָבן גערן גענומען צום לייענען דאָס ביסל יידישע ביכלעך, וואָס דאָס ביבליאָטעקל האָט פאַרמאַגט ⁶⁶). אין דעם שוין ציטירטן ווילנער באַריכט פון 1896 ווערט דערציילט, אַז די ס.ד.־גרופּע האָט געשאַפן פאַר די אַרבעטער ביבליאָטעקן, פאַרשטייט זיך אומלעגאַלע — אַ רוסישע מיט 600 ביכלעך און אַ „זשאַרגאַנישע“ מיט 250 ביכלעך, און די צאָל לייענער האָט באַטראַפן 300 אַרבעטער, „נאָר דעם דאָזיקן ציפּער וואַלט מען געקאַנט פאַרדריפּאַכן, ווען די אַרבעטער וואַלטן געהאַט מער מיטלען אויף צו פאַרגרעסערן די ביבליאָטעקן“.

אַרום תּשעה־באַב 1895 איז דוד פּינסקי געקומען קיין ווילנע און אַפֿ־געהאַלטן אין אַ פאַר הייזער פון אינטעליגענטן אומלעגאַלע פאַרזאַמלונגען מיטן אַנטייל פון דער יונגער אינטעליגענץ און אויפגעקלערטע אַרבעטער. אויף אַ פאַרזאַמלונג מיט פּינסקי איז געגרינדעט געוואָרן אַ זשאַרגאַנישער

קאמיטעט. זיין ציל איז געווען פארשפרייטן גוטע ליטעראטור צווישן יידישע ארבעטער, גרינדן יידישע ארבעטער־ביבליאטעקן אין דער פראווינץ און ארויסגעבן פאפולער־וויסנשאפטלעכע און בעלעטריסטישע ביכער אין יידיש. בראש פון ווילנער זשארגאנישן קאמיטעט זיינען געשטאנען פאונדל ראזענ־טאל, חנה העלער (שפעטער באקאנט ווי אַנע ראזענטאל), צילע קליס (שפעטער גאזשאנסקיס פרוי), צמח קאפעלאַזא, באַריס לעווינסאָן און זיין שוועסטער בערטא. מיט זיי זיינען געשטאנען אין פאַרבינדונג אַרקאַדי קרעמער, איסאַ אייזענשטאַט און ליובע לעווינסאָן.

כמעט אַלע טוער פון זשארגאנישן קאמיטעט, חוץ א. ראזענבערג און אייניקע האַלב־אינטעליגענטן, זיינען געווען אַסימילירט. האָבן שלעכט גערעדט און כמעט נישט געקאָנט ליינען קיין יידיש. זיי האָבן געקוקט אויף דער נייער יידישער ליטעראטור ווי אויף אַ מיטל פאַר סאַציאַליסטישער אַגיטאַציע, און אייניקע פון זיי האָבן זיך שטאַרק באַמיט אויסצולערנען יידיש. „אין דעם וואָרט זשארגאָן, אין דעם נאָמען זשארגאנישער קאמיטעט איז דעמאָלט ניט געלעגן קיין באַוואוסטיניקע פאַראַכטונג. פשוט, קיינעם פון אונז איז נאָך דעמאָלט ניט איינגעפאַלן, אַז דאָס, וואָס די יידישע מאַסע רעדט, איז אַ שפראַך.“ יידיש האָט עס דעמאָלט גערופן נאָר דאָס פאַלק. ווער ס'האַט פאַרמאָגט אַ שיינ פון בילדונג, האָט עס גערופן זשארגאָן⁶⁶).

דער ווילנער זשארגאנישער קאמיטעט האָט געהאַט אַפטיילונגען אין מינסק, ביאַליסטאָק און אין עטלעכע קלענערע שטעט. די געלט־מיטלען פון די זשארגאנישע קאמיטעטן זיינען געווען לפי ערך קליין. זיי זיינען באַשטאַנען פון מיטגליד־אַפצאלן און כנסות פון אַוונטן, אויף וועלכע מען פלעגט ליינען פּרצעס און פינסקיס זאַכן. דער זשארגאנישער קאמיטעט האָט צונויפגע־שטעלט קליינע יידישע ביבליאטעקלעך אין דער פראווינץ (אין אַשמענע, סמאָרגאָן, לידע), וואו די ארבעטער־באַוועגונג האָט ערשט אַנגעהויבן צו שפראַצן. זיין הויפט־אויפּמערקזאַמקייט האָט ער געלייגט אויף פאַרלעגערי־שער אַרבעט, מיט וועלכער ס'האַט זיך בעיקר פאַרנומען פ. ראזענטאל. מיט דער פארשפרייטונג האָבן אַנגעפירט צילע קליס און א. ראזענבערג. (דער זשארגאנישער קאמיטעט האָט אַרויסגעגעבן אין קליינע ביכלעך פּרצעס שטריימל און פינסקיס חיים משרת. פּרצעס באַציע שווייג האָט שוין די צענזור נישט אַדורכגעלאָזט). דער קאמיטעט האָט זיך פאַרבונדן מיטן פאַרלאַג פון א. קאַטיק אין וואַרשע און אין דעם דאָזיקן פאַרלאַג זיינען דערשינען די אויסגאַבעס פון קאמיטעט. פון 1896 זיינען געווען טעטיק אין זשארגאנישן קאמיטעט אויך אברהם אַמסטערדאַם און כאַצקל אוסישקין.

זיין בוך־פראדוקציע איז בעיקר באַשטאַנען אין איבערזעצונגען, אין קאָמפּילאַטיווע פּאָפּולאַריזירונגען פון רוסישע און פּוילישע נאַטור־וויסנשאַפֿט־לעכע בראַשורן (אייניקע מיט צייכענונגען אין טעקסט). די וויכטיקסטע אויס־גאַבע פון זשארגאנישן קאמיטעט זיינען די ביכלעך ווינטער אַבענדען, פּאַפּו־לערע וויסנשאַפֿטלעכע געשפּרעכן באַאַרבעט נאָך פאַרשידענע קוועלן פון חיה זעלדעס (א. ליטוואַק), זיי האָבן זיך דערוואָרבן אַ גרויסע פּאָפּולאַריטעט

צוליב זייער פאלקסטימלעכער שפראך און גוטער הסברה און זיינען עטלעכע מאל איבערגעדרוקט געוואָרן. פּאָפּולער איז אויך געווען אַ צווייטע בראַשור אַרבייט און קאָפיטאַל אָדער פּאָליטישע עקאָנאָמיע, איבערזעצט פּון א. ברעס-לער, דערשינען אין 1895. אין דעם זעלביקן פּאַרלאַג זיינען נאָך דערשינען אַ ריי איבערזעצטע פּאָפּולערע וויסנשאַפּטלעכע בראַשורן ווי וועגן לופּט (1895), אדם הראשון דורות אָדער די פּאַרהיסטאָרישע צייט (1896), טאָ-קראַטעט, דער גריכישער פּילאָזאָף, איין היסטאָרישע ערצעהלונג (1896) א.א. די זשאַרגאַנישע קאָמיטעטן זיינען אויך געווען אָפּנעמער און פּאַרשפּריי-טער פּון די אויסגאַבעס פּון דעם פּאַרלאַג צייט-גייסט, וואָס דוד פינסקי האָט אין צווייטער העלפט פּון די 90-קער יאָרן צוזאַמען מיט אַ קרייז סטודענטן געגרינדעט אין בערלין. אין דעם דאָזיקן פּאַרלאַג זיינען דערשינען פינסקיס אייניקע דערציילונגען, און י. דאָוידאָנס פּאָפּולער-וויסנשאַפּטלעכע קאָמפּי-לאַציעס.

די דאָזיקע פּאָפּולער-וויסנשאַפּטלעכע ליטעראַטור — די ערשטע פּון דעם מין אין יידיש — האָט פּאַרשפּרייט צווישן דער יידישער פּאָלקס-מאַסע עלע-מענטאַרע קענטעניש פּון נאַטור-וויסנשאַפּט און פּאָליטישער עקאָנאָמיע און אין דעם שטעקט איר היסטאָרישער פּאַרדינסט.

די אויסגאַבעס פּון זשאַרגאַנישן קאָמיטעט זיינען געווען לעגאַלע, אָבער פּאַקטיש האָבן זיי זיך נישט געלאָזט אָפּגרענעצן פּון דער אומלעגאַלער אַג-טאַציע-ליטעראַטור, היות מיט זייער פּאַרשפּרייטונג האָבן זיך פּאַרנומען סאַציאַליסטן. אָפט פּלעגט מען די ביידע מינים ליטעראַטור אָפּשיקן אויף די זעלביקע אָדרעסן, אַפילו אין איין פּעקל. דער רוסישער זשאַנדאַרמערע איז פּאַרדעכטיק געוואָרן דער פּאַקט, וואָס בעת רעוויזיעס ביי אַרבעטער געפינט מען כמעט שטענדיק לעגאַלע יידישע ביכלעך פּון אַ געוויסן מין. זי האָט זיך גענומען אינטערעסירן מיט דעם און ס'איז דערגאַנגען צו אַרעסטן. אין דעצעמבער 1896 האָט מען אַרעסטירט אַ צאַל אַקטיווע טוער. די אַרעסטן האָבן אָבער נישט אָפּגעשטעלט די טעטיקייט פּון די זשאַרגאַנישע קאָמיטעטן, וואָס האָבן עקזיסטירט ביז 1898.

**

אָן אַן ערך אַ גרעסערע השפּעה אויף דער פּאַרשפּרייטונג פּון דעם סאַציאַליסטישן געדאַנק האָט געהאַט די אומלעגאַלע ליטעראַטור, וואָס איר פּראָדוקציע ווערט אין די 90-קער יאָרן זייער אינטענסיוו⁶⁶). די עלטסטע אומלעגאַלע ליטעראַטור איז אַ געשריבענע. דאָס זיינען געווען סטאַטוטן פּון קאָסטע, באַשרייבונגען פּון שטרייקן, פּאַרמולירונגען פּון פּאַדערונגען צו בעליבתיים. מען האָט לכתחילה בכונה אויסגעמיטן דעם העקטאָגראַף, כדי בעת אַ מעגלעכן דורכפאַל זאָל זיך נישט וועקן דער חשד פּון אַן אַרגאַניזאַציע. אין האַנטשריפט האָבן קורסירט גרעסערע זאַכן, ווי למשל די דערינערונגען פּון אַ פּאַפּיראַטור-מאַכערקע, די אַגיטאַציע-שריפט איין

פּיאָנערן פֿון בונד

זשעניע הורוויטש

פּאַטי קרעמער

יִצְחָק מֵרְדֹכִי פֶּסְחֹוֹתִין

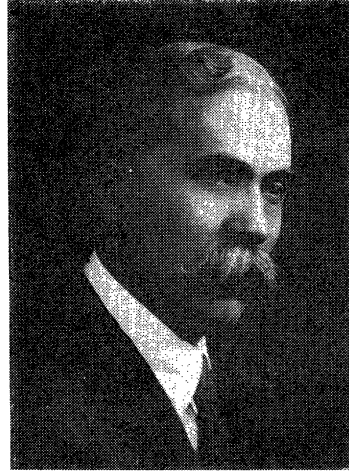

א. ליטוואַק

פיאנערן פון בונד

דר. פאוועל ראָזענטאַל

יקותיאל פאַרטנעזי (נח)

אַנאַ ראָזענטאַל

צביה הורוויטש

אָסיפה פֿון פּערדלעך. (איר מחבר זאל זיין אַ ווילנער בחור באַבראַוו אָדער איינער הורוויטש). פאַרשפּרייט איז אויך געווען ווי פּירט זיך די מלוכה אין דייטשלאַנד (איר מחבר זאל זיין א. זעלדאַוו־ניעמאַנסקי), אין פאַרם פֿון אַ לעקציע פֿאַר אַן אַרבעטער־קרייזל מיט 25 יאָר צוריק (וועגן דער פאַריזער קאָמונע) און אַנדערע.

אפילו גאַנצע בראַשורן ווי, למשל, אַרקאָדי קרעמערס וועגן אַגיאַטיצע, שמואל גאַזשאַנסקיס אַ בריוו צו די אַגיאַטאַרג, האָבן צירקולירט אין האַנט־שריפט, איידער זיי זיינען פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין דרוק. די טראַדיציע פֿון געשריבענעם וואָרט האָט נאָך אַנגעהאַלטן אפילו דעמאָלט, ווען מען איז שוין איבערגעגאַנגען צום העקטאַגראַף און דרוק. נאָך אַזוי שפּעט ווי אין 1895 איז אין ווילנע דערשינען אַ געשריבן בלעטל, נייעס אויס רוסלאַנד, אָדער וואָס הערט מען אין רוסלאַנד, וואָס איז געווען באַשטימט, ווי עס ווערט אַנגעוויזן אין ווילנער באַריכט פֿון 1896, פֿאַר גאָר ווייניק אַנטוויקלטע אַרבע־טער. די רעדאַקציע איז באַשטאַנען פֿון אַרקאָדי קרעמער, מאַקס טאַביאַש און שוועץ. אַן ענלעך בלעטל אין רוסיש האָט צונויפגעשטעלט וולאַדימיר קאַסאַווסקי.

פֿון די העקטאַגראַפירטע בראַשורן זיינען געווען זייער פּאָפּולער: ווי דער מיניסטער באַזאַרגט זיך וועגן די אַרבעטער — אַן איבערזעצונג פֿון אַ רוסישער בראַשור; דער 19טער פעוואַר, וועגן דער פּויערים־באַפּרייאונג אין רוסלאַנד (מסתמא אנהייב 1896); די אַרבייטער רעוואָלוציאַ, העקטאַגראַפֿ־פּירט אין מינסק אין 1897; אַן ערקלערונג וועגן שטראַפֿ, אַן איבערזעצונג פֿון לענינס אַ בראַשור און נאָך אַ צאָל אַנדערע. אין מינסק זיינען דערשינען שוין ביים סוף פֿון דער באַהאַנדלטער תקופה אין 1897 די העקטאַגראַפירטע בראַשורן אַ סבאַרניק אפֿין 1טען מאָרט 1881 יאָהר מיט ביאַגראַפּיעס פֿון די אומגעקומענע פּירערס פֿון דער נאַרדנאַיאַ וואַליאַ און בילד פֿון סאַפּיאַ פּעראַווסקיאַ אויפן שער־בלאַט; דאַקלאַד פֿון דיא רוסישע דעלעגאַציע דעם אינטערנאַציאָנאַלן קאָנגרעס פֿון 1896 יאָהר אין לאַנדאָן — אַן איבער־זעצונג פֿון רוסישן באַריכט, וואָס איז אַרויס אין 1897 (די וויכטיקסטע טוערס פֿון די יידישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן אין מינסק זיינען אין די נייציקער יאָרן געווען זשעניע הורוויטש, פּאַוועל בערמאַן, באַריס פּרומקין).

דעם 14טן מערץ 1897 האָט אין מינסק אַנגעהויבן דערשיינען אַ העק־טאַגראַפירטע פּעריאָדישע צייטונג אַרבייטער בלעטל, וואָס פּלעגט דערשיי־נען אין 70-80 עקזעמפּלאַרן. די צייטונג האָט געהאַלטן 11-13 זייטן מיט אַרטיקלען, קאַרעספּאָנדענציעס, ידיעות וועגן דער יידישער און אַלגעמיינער אַרבעטער־באַוועגונג. רעדאַקטאָר פֿון דעם אַרבייטער בלעטל איז געווען באַריס פּרומקין און טעכניש אַרויסגעהאַלפֿן האָט פּאַוועל בערמאַן. פֿון מערץ ביז אויגוסט 1897 זיינען אַרויס 9 נומערן. דאָס אַרבייטער בלעטל איז געווען אַן אויסדרוק פֿון דער כּסדר וואַקסנדיקער באַדערפּעניש פֿון אַ צייטונג, וואָס זאל נאַכקומען די פּאַראַינטערעסירונגען פֿון דעם אַרבעטער־לייענער. די ערשטע געדרוקטע בראַשורן פֿון דער ווילנער יידישער ס. ד. אַרגאַ־

ניזאציע זיינען דערשינען אין לעמבערג, וואו עס איז שוין דעמאלט אַרויס-געגאנגען די צייטשריפט דער אַרבייטער, וואָס די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטיי אין גאַליציע האָט אַרויסגעגעבן. מיט דער לעמבערגער דרוקעריי האָט די ווילנער יידישע ס. ד. טוער פאַרבונדן דער דעמאָליטיקער טוער פון פ.פ.ס. (פוילישע סאַציאַליסטישע פּאַרטיי) יוזעף פילסודסקי. אין 1894 האָט ער אויך געברענגט פאַר זיי אַ מימעאָגראַף, וואָס האָט געגלעך געמאַכט צו פאַר-פילפאַכן די געשריבענע זאַכן. די בראַשורן פלעגן דערשיינען מיט אַ פּאַלשן שער-בלאַט פון דער ווילנער דרוקעריי ראָזענקראַנץ און שריפטזעצער מיט אַ כלומרשטער דערלויבעניש פון דער רוסישער צענזור. דער רוב אונטן אויסגערעכנטע געדרוקטע בראַשורן האָבן פריער צירקולירט העקטאָגראַפירט. צו די ערשטע געדרוקטע בראַשורן געהערן: גוט יום טוב — וועגן ערשטן מאַי (1895) — איר מחבר איז אומבאַקאַנט; אַ יכוח וועגן מזל, אַנגעשריבן אין אַ פּאַלקסטימלעכן טאָן און איר מחבר איז געווען דער גוטער פּאַפּולאַרי-זאַטאַר שמואל גאַזשאַנסקי; לאַנג און מאַגער, אויסגעהאַלטן עטלעכע אויפ-לאַגעס — אַ בראַשור וועגן אַרבעטס-טאַג, (1897) איבערוועצט געוואָרן אין רוסיש, איר מחבר — פּאַטי סרעדניצקי-קרעמער; דיא אידען פּראַגע אין רוסלאַנד פאַר אַלעקסאַנדער דעם דריטען (1896), אויך באַקאַנט מיטן נאָמען פון דעם אונטערקעפל אַ הספד — איר מחבר ש. גאַזשאַנסקי. ער איז אויך דער מחבר פון דער בראַשור — דיא גליקען פון ראובן דעם בערדיצעווער (1896) — וועגן שכירות, מיטבאַטייליקט אין צונויפּשטעלן די בראַשור זיינען אויך געווען פּאַטי סרעדניצקי-קרעמער און ליובע לעווינסאָן-איזענשטאַט; אַ רעדע אויף פורים (1897) און אַנדערע, ווי די בראַשור אַ הספד פּאַרמאַנט אויך די רעדע אויף פורים אַ פּאַליטישן כאַראַקטער — אין איר ווערט באַהאַנדלט דער מצב פון יידן אין צאַרישן רוסלאַנד; דער שטאַדט מגיד (1897), די בראַשור איז געוואָרן פּאַרפאַסט באַלד נאָכן שטרייך אין עדעלשטיינס פּאַפּיראַסן-פאַבריק, זומער 1895, און אין, ווי אַ ריי אַנדערע בראַשורן, פריער פאַר-שפּרייט געוואָרן העקטאָגראַפירט. די זעלבע בראַשור איז אויך אַרויס אין רוסיש. ס'זיינען דערשינען נאָך עטלעכע בראַשורן.

די ווילנער געדרוקטע בראַשורן, ווי אויך דאָס מינסקער העקטאָגראַפירטע אַרבייטער בלעטל האָבן נישט געקאַנט פאַרטרעטן דאָס אַרט פון אַ רעגולער-דערשיינענדיקער צייטונג, וואָס רופט זיך אַפּ אויף די טאַג-עטלעכע געשעע-נישן און באַלייכט זיי פון אַ שטאַנדפונקט, וואָס איז נאָנט דעם יידישן אַר-בעטער-לייענער. די באַדערפעניש אין אַן אַרגאַן, וואָס זאָל אַפּשפּיגלען די שטרעבונגען פון די יידישע אַרבעטער, און וואו זיי זאָלן קאַנען אַרויסווייזן זייערע סאָלידאַריטעט-געפילן מיט די רוסישע, פּוילישע, ליטווישע אַרבעטער און מיט דער אַרבעטער-באַוועגונג פון אַנדערע לענדער איז געוואָרן אַלץ דרינגענדיקער. די דאָזיקע אויפגאַבע האָט אויף זיך גענומען דער אידישער אַרבייטער, אַרגאַן פיר די אינטערעסטען דער אידישען אַרבייטער-באַוועגונג אין רוסלאַנד, וואָס האָט אַנגעהויבן דערשיינען אין דעצעמבער 1896. ביז דער גרינדונג פון בונד איז דער זשורנאַל דערשינען 3 מאָל — די נומערן 1, 2, 3.

54. דער נומער 1 איז דערשינען אין בערלין, 2-3 אין לאַנדאָן, 4-5 אין פּרעסבורג, די ווייטערדיקע אין זשענעוו. דער מאַטעריאַל פאַר די דערמאָנטע נומערן איז געשריבן געוואָרן אין ווילנע, בעיקר פון וולאַדימיר קאַסאָווסקי; פון נומער 6 איז דער זשורנאַל שוין צונויפגעשטעלט געוואָרן אין אויסלאַנד, אייניקע יאָר דורך דזשאַן מילל. אין 1896 האָט די ווילנער אַרגאַניזאַציע פאַרשפּרייט 6,400 בראַשורן, ווי אויך די צייטשריפט דער אידישער אַרבייטער, וואָס איז געדרוקט געוואָרן אין 1,000 עקזעמפּלאַרן, אין 1897 זיינען פאַר-שפּרייט געוואָרן 11,400 בראַשורן און צוויי טאַפּל-נומערן פון דער צייטשריפט אין 2,000 עקזעמפּלאַרן.

דער זשורנאַל דער אידישער אַרבייטער האָט געדאַרפט אָפּשפיגלען דאָס לעבן פון דער יידישער אַרבעטער-מאַסע און צוזאַמען מיט דעם די רעוואָלוציאַ-נערע באַוועגונג אין רוסלאַנד און אויסלאַנד. דאָס איז געווען נישט קיין לייכטע אויפגאַבע, היות ער איז אַרויסגעגאַנגען אין אויסלאַנד. די ליינער האָבן אים באַקומען אין אַ צייט אַרום, ווי ער איז געוואָרן אָפּגעדרוקט. די ידיעות און די אַרטיקלען פלעגן שוין אויסקוקן פאַרעלטערט. די צייטונג האָט זיך דע-ריבער געפונען אין אַ סתירה צו איר אייגנטלעכער אויפגאַבע — צו זיין אַ וועגווייזער פאַר דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. די וואַקסנדיקע יידישע אַרבעטער-באַוועגונג האָט געפאַדערט אַן אַרגאַן, וואָס זאָל טאַקע זיין פאַר איר אַ וועגווייזער און זאָל קענען פאַרענטפערן און באַלייכטן די געשעענישן אין דעם מאַמענט, ווען זיי קומען פאַר, וואָס זאָל איר זיין נאַנט אין צייט און אַרט (1).

אַזאַ אַרגאַן איז געווען די אַרבייטער שטיממע, וואָס האָט אָנגעהויבן דער-שיינען אומלעגאַל מיט אַ קנאַפּ יאָר שפּעטער, אין אויגוסט 1897. די אייני-ציאַטיוו-גרופע פון דער צייטונג די אַרבייטער שטיממע איז באַשטאַנען פון: משה דושקאַן, ישראל מיכל קאַפּלינסקי און סענדער זעלדאַוו-ניעמאַנסקי. אַ חבר, אַ זעצער האָט אַרויסגענומען ביסלעכווייז פון אַ רוסישער דרוקערי אַלטע יידישע שריפט. ביי שווערע טעכנישע באַדינגונגען (אין אַ געזונ-גענעם צימער, וואו מען האָט זיך געמוזט היטן פאַר די בעלי-בתים; אַ סך אותיות זיינען שוין געווען אָפּגעריבן און עס איז אויך נישט געווען קיין גענוגנדיקע צאָל שריפט) האָט מען אַרגאַניזירט די געהיימע דרוקערי. צו די טעכניקער האָט אויך געהערט דער סטאַליער הירש וואָלף סאַראַקאַ (גרישע דער הובל¹). דער ערשטער נומער, וואָס איז אַרויס אין 400 עקזעמפּלאַרן, איז דערשינען אַן דעם וויסן פון דעם אָנפירנדיקן צענטר. די רעדאַקציע איז באַשטאַנען פון ס. זעלדאַוו-ניעמאַנסקי און י. מ. קאַפּלינסקי (די גאַנצע ליטעראַרישע אַרבעט האָט אויסגעפירט זעלדאַוו). פון צווייטן נומער איז די צייטונג געוואָרן דער אַפיציעלער אַרגאַן פון דער ווילנער סאַציאַל-דעמאָ-קראַטישער אַרגאַניזאַציע. אין רעדאַקציע זיינען דערמאָלט אַריין וולאַדימיר קאַסאָווסקי און אברהם מוטניק. ביז סוף 1897 זיינען אַרויס 4 נומערן, אין וועלכע ס'האָבן זיך אויך באַטייליקט א. ליטוואַק, הלל קאַץ-בלום (קאַרעס-

פאָנדענט פון ביאליסטאָק, זיין קאַרעספּאָנדענץ געפינט זיך שוין אין ערשטן נומער).

צו דער געדרוקטער סאַציאַליסטישער ליטעראַטור, וואָס האָט געהאַט אַ געוויסע השפּעה אויפן יידישן אַרבעטער-עולם אין רוסלאַנד, דאַרף מען אויך פאַרעכענען די יידישע אויסלענדישע סאַציאַליסטישע בראַשורן און צייטשריפטן: ווינטשעווסקיס י'הי אור, (ערשטע אויסגאַבע — לאַנדאָן 1884); שמעון דיקשטיינס פון וואָס איינער לעבט (לאַנדאָן, 1887); דער לאַנדאַנער אַרבייטער פריינד (אַנגעהויבן דערשיינען אין 1885); די ניו־יאָרקער יודישע פּאָלקס־צייטונג (פון יוני 1886); דיאַ צוקונפט (אַנגעהויבן דערשיינען אין ניו־יאָרק 1892); די פרייע וועלט (לאַנדאָן 2-1891); בנימין פייגענבוים דאָס גַ-עֶדן התחנות מיט אַ פאַלשן שער-בלאַט, אויף וועלכן עס איז אָנגעגעבן די וואַרשעווער דרוקעריי נ. ד. זיסבערג און דאָס יאָר 1875 (פאַקטיש ניו־יאָרק, 1896) און אַ צאָל אַנדערע בראַשורן. ס'זיינען אויך געווען באַקאַנט די אַמעריקאַנער אויסגאַבעס: קאַרל מאַרקס' לוינאַרבעט און קאַפיטאַל און פּערדינאַנד לאַסאַלס אַרבייטער פּראַגראַם, ווי אויך פּיאַטר לאַוּרוּאוּס רעדע צו די יודישע אַרבעטער (די רעדע געהאַלטן דעם 1-טן מאַי 1886 אין פאַריז, אָפּגעדרוקט 1887 אין לאַנדאָן).

ב. פייגענבוים, וואָס איז געווען פאַרבונדן מיט פ.פ.ס. און 1896 גע- האַלפן שאַפן די יידיש-סאַציאַליסטישע פּאַסט פון אַמעריקע קיין רוסלאַנד, האָט זיך באַמיט דורכצופירן די פּעפּעסישע טענדענץ בנוגע דער יידן-פּראַגע, להיפך צו דער שטעלונג פון די יידישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן אין רוסלאַנד. אין דער הקדמה צו דער בראַשור דאָס גַ-עֶדן התחנות — די איינ-ציקע, וואָס די פּאַסט האָט אַרויסגעגעבן — ווערט געזאָגט, אַז דער הויפּט-צוועק איז נישט דווקא, אַז די יידן אין רוסלאַנד זאָלן אַנטייל נעמען אין דער סאַציאַל־רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג, נאָר זיי זאָלן ווייניקסטנס וויסן וואָס די דאַרטיקע סאַציאַליסטן ווילן און פאַרהיטן זיי פון ווערן שטרייק־ברעכער. אין דעם איז געקומען צום אויסדרוק די שטעלונג פון פ.פ.ס. און פון די פּרינציפּיעלע אַסימילאַטאָרן צווישן יידן-סאַציאַליסטן, וועלכע זיינען געווען קעגן דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג, וואָס האָט זיך שוין דעמאָלט גענומען שטאַרק פאַרשפּרייטן אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד.

אין הויבן דעם געמיט, אין באַגייסטערן די יידישע אַרבעטער אַנטייל-צונעמען אין דער רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג, וואָס איז געווען פאַרבונדן מיט סכנות און קרבנות, האָבן נישט קיין קליינע ראָל געשפּילט די רעוואָלוציאַנערע לידער. מ'האַט געזונגען און דעקלאַמירט די ראַדיקאַלע לידער פון י. ל. פּרץ און פון מינסקער פּאַעט אברהם וואַלט (ליעסין), די לידער וואָס זיינען געקומען פון לאַנדאָן און ניו־יאָרק — פון דוד עדעלשטאַט, מאַריס ווינטשעווסקי, מאַריס ראָזענפעלד און אַנדערע. ס'איז געשאַפן געוואָרן דער ערשטער יידישער רעוואָלוציאַנערער הימן — די שבועה (די אַלטע), וואָס איז געזונגען געוואָרן ביז 1902, ווען זי איז אַרויסגעשטויסן געוואָרן דורך דער נייער שבועה (מחבר ש. אַנ-סקי), וואָס ווערט נאָך געזונגען עד-היום.

די יידישע אַרבעטער, די יידישע פּאַלקס-מאַסן האָבן שוין פון זיך גע-
האַט אויסגעטיילט אַ היפּשן באַוואוסטזיניקן אַוואַנגאַרד, וואָס האָט געהאַט
אַ קלאָרן ציל פאַר די אויגן: פאַרבעסערן דעם עקאָנאָמישן מצב פון דער
אַרבעטערשאַפט, באַהעפטן זיך צום אַלגעמיינעם רעוואָלוציאָנערן קאַמף קעגן
אַבסאָלוטיסטישן צאַרישן רעזשים, אַפּשאַפן די ספּעציעלע באַגרענעצונגען
פאַר יידן, איבערייסן מיט די אַלטע פאַראורטיילן און רעליגיעזן לעבנס-
שטייגער, ווערן אַ טייל פון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער-באַוועגונג,
וואָס קעמפט פאַר אַ סאָציאַליסטישער אָרדנונג. אין אַן ענגער קאַמף-חברשאַפט
מיט גרופּעס פון דער יידישער סאָציאַליסטישער אינטעליגענץ האָט דער אויפ-
געקלערטער טייל פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט געשאַפן זיינע אָרגאַני-
זאַציעס אין אַ צאָל שטעט. צונויפנעמען און באַהעפטן זיי צוזאַמען — איז
געוואָרן אַ דרינגענדער געבאַט. ס'ווערט געשאַפן דער אַלגעמיינער יידישער
אַרבעטער-בונד. דער פּעריאָד פון די ערשטע שפּראַצונגען, פון דער פאַר-
געשיכטע ווערט פאַרענדיקט.

מ ק ו ר י ם

1) Юлий Гессен: История еврейского народа в России, т. II, стр. 230, Ленинград, 1927.

(2) שמעון דובנאוו: די וועלט-געשיכטע פון יידישן פאלק, ב. 9 ז. 327, בוענאָס איירעס-ניו-יאָרק, 1955.

(3) דער סטאַטיסטישער מאַטעריאַל וועגן דער פראַפעסיאָנעלער גלידערונג פון די אַרבעטנדיקע שיכטן פון דער יידישער כאַפּעלקערונג שטיצט זיך בעיקר אויף די ציפערן פון דער רוסישער פּאָלקס-צײלונג פון 1897 (די באַאַרבעטונג איז נישט קיין צופרידנסטעלנדיקע, היות ס'ווערט נישט געוויזן די סאַציאַלע גלידערונג אין די גרענעצן פון יעדער פראַפעסיאָנעלער גרופע — באַלעבאָטיס, אָנגעשטעלטע אין אַרבעטער ווערן פאַררעכנט צו איין פאַך-גרופע) און אויף די רעזולטאַטן פון דער אויספאַרשונג (ליידער נישט קיין פּולשטענדיקע), וואָס יק"א (יידישע קאָלאָניאַל-ציע-אַרגאַניזאַציע) האָט אַרורגעפירט אין יאָר 1897 און פאַרעפנטלעכט אין:

Сборникъ матеріаловъ объ экономическомъ положеніи евреевъ в Россіи, томъ II, С. Петербургъ, 1904.

(4) יעקב לעשינסקי: יידן אין וויטעבסק און וויטעבסקער גובערניע, (ווי-טעבסק אַמאַל), ניו-יאָרק, 1956, ז. 87.

(5) ש. דובנאוו: דצ"וו, ב. 10, ז. 139.

(6) ייק"א-מאַטעריאַלן, ב. 2, ז. 162-163.

(7) י. שאַצקי: די יידן אין פּוילן פון 1772 ביז 1914, אין זאַמלבוך „די יידן אין פּוילן“, ניו-יאָרק 1946, ז. 518-525.

(8) ישעיה טרונג: געשיכטע פון יידן אין וויטעבסק (וויטעבסק אַמאַל), ניו-יאָרק 1956, ז. 42.

(9) ייק"א-מאַטעריאַלן, ב. 1, ז. 408.

10) Dr. E. Ringelblum: Projekty i próby przewarstwowienia Żydów w epoce stanisławowskiej, str. 29-30, Warszawa, 1934.

(פאַראַן אַ סברא, אַז די דאָזיקע אַרבעט אין די פריזישע פאַבריקן האָט געטראָגן אַ צוואַנג-באַראַקטער).

(11) א. מאַרגאַליס: געשיכטע פון יידן אין רוסלאַנד, ב. 1, ז. 66-70,

מאַסקווע 1930.

(12) י. שאַצקי: דצ"וו, ז. 635.

13) Dr. F. Friedman: Dzieje Żydów w Łodzi od początków osadnictwa do roku 1863, str. 239, Łódź, 1935.

- (14) י. שאצקי : דצ"וו, ז. 672.
- (15) דער אידישער אַרבייטער נומ. 1. קאַרעספּאַנדענץ פון סעפטעמבער 1896.
- (16) א. טשעריקאָווער : יידן רעוואָלוציאָנערן אין רוסלאַנד אין די 60-ער און 70-ער יאָרן (די יידישע סאַציאַליסטישע באַוועגונג ביז דער גרינדונג פון „בונד“, היסטאָרישע שריפטן דריטער באַנד, ייוואָ, ווילנע-פאַריז 1939).
- (17) ש. דהבנאָו : דצ"וו, ב. 10, ז. 126-8.
- 18) П. Б. Аксельрод: Пережитое и Передуманное, I Берлин 1923, стр. 69, 73.
- (19) דאַרט ז. 123-4.
- (20) א. טשעריקאָווער : דצ"וו.
- (21) וו. מ. (וולאָדמיר מערעם) : אהרן ליבערמאַן (אַרבייטער-לוה, וואַרשע, 1921).
- 22) Впередъ! № 16, 1875, стр. 505, London.
- (23) דצ"וו, נומ. 27, 1876, ז. 83-4.
- (24) יידישע איבערזעצונג פון רוסישן טעקסט אין היסטאָרישע שריפטן פון ייוואָ, ב. 3, ז. 573-568.
- 25) И. Гурвичъ: Первые еврейские рабочие кружки «Былое» № 6, 1907, стр. 75, Петербургъ.
- 26) Ф. Кон: Мои первые встречи с еврейскими рабочими. (Революционное движение среди евреев, I, Москва 1930, стр. 26—28).
- (27) א. מענעס : די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג אין רוסלאַנד פון אָנהייב 70-ער ביזן סוף 90-ער יאָרן, היסטאָרישע שריפטן ייוואָ, דריטער באַנד, ז. 26, ווילנע-פאַריז 1939.
- (28) וו. קאַסאָוסקי : זובאַטאָוו „ליקווידירט דעם בונד“, (אַרקאָדי, זאַמלבוך, 181, ניו-יאָרק 1942).
- (29) דזשאַן מילל : פּיאָנערן און בויער, ערשטער באַנד, ז. 59, ניו-יאָרק 1946.
- (30) דזשאַן מילל : דצ"וו, ערשטער באַנד, ז. 81.
- (31) א. מענעס : דצ"וו, ז. 11-10.
- (32) פון באַריכט געלייענט אויף דער מאַי-פּייערונג אין 1896-טן יאָר אין ווילנע און איז צוגעשיקט געוואָרן צום אינטערנאַציאָנאַלן קאָנגרעס אין לאַנדאָן (1896). דער באַריכט איז צונויפגעשטעלט געוואָרן פון אברהם מוטניק (גליעב). דער טעקסט פון באַריכט געפינט זיך אין אַרכיוו פון „בונד“.
- (33) הצפירה, נומ. 286, 1891.
- (34) דער ציטירטער ווילנער באַריכט פון 1896.
- (35) אַרקאָדי, זאַמלבוך צום אַנדענק פון אַרקאָדי קרעמער, ניו-יאָרק 1942, ז. 314-15.
- (36) אַ יידישע איבערזעצונג אין היסטאָרישע שריפטן ב. 3, ייוואָ, ז. 648-626.
- (37) לעאָן בערנשטיין : ערשטע שפּראַצונגען, בוענאַס איירעס 1956, ז. 153-154.

38) Ю. Мартов: Записки социал-демократа, Берлин 1922, стр. 231.

39) דער פריער ציטירטער ווילנער באַריכט פון 1896.
40) הלל כץ בלום: זכרונות פון אַ בונדיסט, ז. 39, ניו-יאָרק 1940.
41) ב. מיכאַלעוויטש: ערב-בונד (רויטער פּנקס, ערשטער זאַמלבוך, ז. 38, וואַרשע 1921).

42) ב. מיכאַלעוויטש: דאַרט, ז. 38.
43) א. ליטוואַק: געזאַמלטע שריפטן, מינסק און די מינסקער, ז. 200, ניו-יאָרק, 1945.

44) דזשאַן מילל: דצ"וו, ערשטער באַנד, זז. 16-215.
45) אין אַ בראַשור-פאַרם איז די דאָזיקע רעדע אַרויס (רוסיש) אַנאַנים אין 1900 אין זשענעוו. אין יידיש איז די דאָזיקע רעדע אויך אַנאַנים אָפּגעדרוקט אינם זשורנאַל דער אידישער אַרבייטער נומ. 9, 1900 אונטערן נאָמען: די נייע עפאַכע אין דער אידישער אַרבייטער-באַוועגונג. אין דעם יאָר אויך אין אַ סע-פאַרשט בראַשור. אין רוסיש טראַגט די בראַשור דאָס קעפל:

Поворотный пунктъ въ исторіи еврейскаго рабочаго движенія.

(אַ ווענד-פונקט אין דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג).

46) М. Н. Душкан: Минская конференция 1895 года. (Революционное движение среди евреев стр. 238—243, Москва 1930.)

47) Г. Я.: Бундъ (Жизнь № 2, 1902, Лондонъ)

(ג. יא. איז אַ פּסעוודאָנים פון א. א. מוטניק).

48) אברהם קאָטיק: דאָס לעבן פון אַ אידישן אינטעליגענט, ניו-יאָרק 1925, זז. 147, 161.

49) געבוירן אין שקלאוו 1876. זון פון אַ מורה-הוראה אין וואַרשע. צוזאַ-מען מיט זיין פרוי סאַניע שפּעטער געווען וויכטיקע בונדישע טוערס אין וואַרשע, לאָדזש, פינסק און אַנדערע שטעט. צווישן ביידע וועלט-מלחמות אַקטיוו אין בענדין. אומגעקומען אין בענדין זומער 1943. ער האָט גערופֿן די פאַר-זאַמלטע יידן צו שטעלן אַ ווידערשטאַנד בעת די דייטשע נאַצים האָבן זיי געהאַלטן ביים אַוועקפירן צום אומברענגען. אַ דייטש האָט אים ביי די וואַנאַגעס דערשאַסן.

50) דזשאַן מילל: דצ"וו, ערשטער באַנד, זז. 9-238.

51) דזשאַן מילל: דצ"וו, ערשטער באַנד, זז. 2-251.

52) Materiały do historii P.P.S. Tom 1, str. 161-2, Warszawa, 1907

53) מאַטעריאַלן זז. 21-218.

54) דזשאַן מילל: דצ"וו, ערשטער באַנד, ז. 255.

55) אַנ-אַלטער בעקאַנטער (פּסעוודאָנים פון מ. י. פּסחזאָן): דער אָנפאַנג פון דער יידישער אַרבייטער בעוועגונג אין וואַרשאוו (דער אידישער אַרבייטער נומ. 10, 1900).

- (56) דערקלערונג פון דער ארגאניזאציע דער אידישער סאציאל-דעמאקראטישער ארבייטער-בונד אין ווארשא, דאטירט 14 יוני 1897. (דער אידישער ארבייטער, 5-4, נאוועמבער 1897, פרעסבורג).
- (57) מאָנסקריפט אין אַרביִון פון בונד.
- (58) ש. (ס.) אגורסקי: די סאציאליסטישע ליטעראטור אפ יידיש, זו. 16-36. מינסק 1935.
- (59) דער אידישער ארבייטער, 5-4, נאוועמבער 1897.
- (60) דער אידישער ארבייטער נומ. 1, דעצעמבער 1896.
- (61) דער אידישער ארבייטער נומ. 1, 1896.
- (62) דער אידישער ארבייטער נומ. 5-4.
- (63) Докладъ представленный делегаціей русск. социальдемократовъ международному рабочему социалистическому конгрессу въ Лондонѣ въ 1896 году, Женева, 1896.
- (64) לעאָן בערנשטיין: דצ"ו, זו. 24-27.
- (65) א. ליטוואַק: די זשאָרגאַנישע קאַמיטעטן (רויטער פּנקס, ערשטער זאַמל-בוך, ז. 13, וואַרשע 1921).
- (66) י. פעסקין: די ווילנער גרופע און אַרקאַדי קרעמער (אַרקאַדי-בוך, זו. 1-120).
- (67) א. ליטוואַק: דצ"ו, זו. 7.
- (68) א. ליטוואַק: דצ"ו, זו. 20.
- (69) דער מאַטעריאַל ווערט דאָ געבראַכט על פי רוב לויט א. טשעריקאָווערס אָפּהאַנדלונג די אָנהייבן פון דער אומלעגאַלער ליטעראַטור אין יידיש, היסטאָרישע שריפטן, ייווא, דריטער באַנד.
- (70) אַרטיקל פֿון א. ג. (א. מוטניק) וועגן דער אומלעגאַלער יידישער פרעסע אין רוסלאַנד אין יובל-נומער פון דיא אַרבייטער שטיממע, אָקטאָבער 1901.
- (71) А. Н.: Возникновение «Arbeiterstimme», «Пережитое», том I, 1908, стр. 264-275, С. Петербургъ.

ח. ש. קאזדאן

דער „בונד“ –

ביז דעם פינפטן צוזאמענפאר

א י נ ה א ל ט :

1. פאראייניקונג — דער געבאט פון דער שעה — — — — — 109
2. דער גרינדונג-צוזאמענפאר פון „בונד“ — — — — — 112
3. דער „בונד“ און די אנטשטייאונג פון דער פ.א.ט.ו.פ. — — — — —
- די קאטאסטראפע פון 26-טן יולי 1898 — — — — — 123
4. דער צווייטער צוזאמענפאר פון „בונד“ — — — — — 133
5. דער דריטער צוזאמענפאר — — — — — 147
6. דער אויסלענדישער קאמיטעט — — — — — 160
7. דער פערטער צוזאמענפאר — — — — — 168
8. זובאטאוו און די אומאפהענגיקע פארטיי — — — — — 187
9. דער וואוקס פון דער רעוואלוציאנער-פאליטישער אקטיווקייט
פון די יידישע ארבעטער — — — — — 200
10. דער עקאנאמישער מצב פון יידישן ארבעטער און זיין קאמף
פאר א בעסער לעבן — — — — — 218
11. דער העראאישער אקט פון הירש לעקערט — — — — — 231
12. די בונדישע אומלעגאלע פרעסע און ליטעראטור — — — — — 258
13. דער בונד און די ביאליסטאקער קאנפערענץ פון פ.א.ט.ו.פ. — — — — — 269
- מקורים — — — — — 276

1. פֿאַראייניקונג — דער געבאָט פֿון דער שעה

אַלץ איז געווען גרייט צו דער גרויסער היסטאָרישער געשעעניש — צו דער גרינדונג פֿון בונד.

די באַוועגונג פֿון דער ייִדישער אַרבעטערשאַפט האָט אויסגעאַרבעט אירע אייגענע פֿאַרמען: שטרייק־קאַסטס, פֿראַפעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס פֿון איין זייט; קריזלעך פֿאַר בילדונג און פֿאַליטיש־געזעלשאַפטלעכער אויפקלע־רונג פֿון דער אַנדערער זייט. די באַוועגונג האָט שוין אָפֿילו דורכגעמאַכט אַ שאַרפע תקופה פֿון אינערלעכע קאַמפֿן — די „אַפֿאָזיציע“ אין ווילנע, מינסק און אַנדערשוואו, און ס'איז געקומען אַ ווענדפֿונקט אין דער גאַנצער באַוועגונג — דער איבערגאַנג פֿון פֿראַפּאָאָנדע־קרייזלעך צו מאַסן־אַגיטאַציע. ס'אַנט־וויקלט זיך צו ביסלעך אַ זעלבשטענדיקע אַגיטאַציע־ליטעראַטור אין דער ייִדישער שפּראַך. די באַוועגונג איז ניט קיין לאַקאַלע דערשיינונג. זי נעמט אַרום ווילנע, וואַרשע, מינסק, ביאַליסטאָק, גראָדנע, קאַוונע, וויטעבסק, האַמעל, בריסק, סמאָרגאַן, אַשמענע, פּאַניעוועזש און אַנדערע ערטער. אַרום דער באַוועגונג און אין איר שטייען אַרבעטער, אינטעליגענטן און א. ג. „האַלב־אינטעליגענטן“. נאָך מער, די יונגע באַוועגונג באַקומט אַן אַפּקלאַנג אויך אין ווייטערע קרייזן פֿון דער אינטעליגענץ און געזעלשאַפט. דער פֿאַליטישער און סאָציאַליסטישער באַוואוסטזיין דערוואַכט אין אַלץ גרעסערע קרייזן פֿון דער אַרבעטערשאַפט.

די אַרגאַניזאַציעס אויף די ערטער זיינען געווען „גאַנץ סאַלידע, גוט דיסציפּלינירטע“, מיט אַ „צאָלרייכער מיטגלידערשאַפט“¹ לויט דער כאַ־ראַקטעריסטיק פֿון דזשאַן (יוסוף) מילל. זיי זיינען געווען ווייט ניט קיין אי־זאָלירטע, אַפּגעזונדערטע איינע פֿון דער צווייטער. צווישן זיי איז פֿאַרגע־קומען אַ כּסדרדיקער אויסטויש פֿון מענטשן, פֿון ליטעראַטור, פֿון דערפֿאַ־רונגען און אינפֿאַרמאַציע. מען האָט געפֿילט בחוש, אַז אַלע צוזאַמען האָבן זיי געמיינזאַמע פֿראַבלעמען — פֿראַקטישע, אַרגאַניזאַציאָנעלע, סאָציאַל־פּאָ־ליטישע און ייִדיש־נאַציאָנאַלע. דאָס אַלץ האָט געשטויסן צום געדאַנק: שאַפֿן אַ צענטראַלע אַרגאַניזאַציע, וואָס זאָל פֿאַרבינדן אַלעמען אין פֿראַקטיק און טעאָריע, זאָל די גאַנצע טעטיקייט פֿון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג פֿאַראיינהייטלעכן, סיסטעמאַטיזירן, אַרגאַניזירן, זאָל העלפֿן אויסברייטערן די אַרבעט און שאַפֿן נייע אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס.

„צום סוף פֿון די 90־קער יאָרן — שרייבט אַ היסטאָריקער פֿון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג — צו דער צייט פֿון ערשטן צוזאַמענפֿאַר פֿון

בונד (1897) האָט די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג געהאַט הינטער זיך אַ רייכע פאַרגאַנגענהייט. ס'האָט זיך אָנגעזאַמלט אַ גרויסע דערפאַרונג, די אַרבעטער־מאַסע האָט אין אַ גענוגנדיקער מאַס אַרויסגעוויזן איר פעאַיקייט צו אַרגאַניזאַציע און קאַמף; די באַוועגונג האָט אַדורכגעמאַכט אַ גאַנצע ריי עוואָלוציעס, וואָס האָבן אויסגעמאַדולירט איר טענדענץ; ענדלעך האָט זיך צו ביסלעך אויסגעבילדעט אַן אַרגאַניזאַציע־אַפאַראַט. די דירעקטיוון פון דער ווילנער גרופע זיינען דורך פאַרטרויאונגס־מענער איבערגעגעבן געוואָרן און זיינען אומעטום דורכגעפירט געוואָרן אין לעבן. די פאַרבינדונג צווישן די שטעט האָט עקזיסטירט ניט בלויז אַדאַנק דער אַפיציעלער קאַרעספּאָנדענץ פון די קאַמיטעטן, נאָר אויך אַדאַנק דער קעגנזייטיקער הילף פון די שטעט און אַדאַנק דעם, וואָס אַרבעטער האָבן אָנגעהויבן אַלץ אָפטער אַריבערפאַרן פון איין שטאָט אין אַ צווייטער. ס'איז שוין אויך געווען אַ התחלה פון אַ נייער פּאָליטישער און קינסטלערישער ליטעראַטור, ס'האָט שוין אָנגעהויבן פּונק־ציאָגירן דער ערשטער אין רוסלאַנד אומלעגאַלער יידישער דרוק־געשטעל. די פירער פון דער באַוועגונג האָבן פּראַקטיש גענומען פאַרווירקלעכן דעם פּלאַן צו שאַפן אַ רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי².

דאָס אַלץ האָט אויסגעפּלאַסטערט דעם וועג צו דער גרינדונג פון בונד. די פּיאַנערן פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג האָבן געזען אַלע קאַמפּליקאַציעס, מיט וועלכע אָט דער ציל איז פאַרבונדן. זיי זיינען געגאַנגען צום ציל, ווי עס דערציילט איינער פון די פּיאַנערן, „זייער פאַרזיכטיק, אויס־רעכענענדיק יעדן שריט; מען האָט טויזנט מאָל אונטערזוכט אַלע שווערי־קייטן, וואָס זיינען געשטאַנען אויפן וועג; מען האָט זיך צייטנווייז געקווענקלט, אָבער מען איז פעסט געגאַנגען אין דער ריכטונג פון בילדן דעם בונד. נאָר דעמאָלט ווען עס איז שוין ניט געווען קיין ספק, אַז אַלע פאַרבאַדינגונגען פאַר אַ פּאַרטיי עקזיסטירן שוין, אַז דער באַדן איז אַ סאָלידער, אַז קיינע ביזע ווינטן וועלן שוין נישט אימשטאַנד זיין חרוב צו מאַכן די אָנשטרענגונגען, אַז די עקזיסטענץ פון דער פּאַרטיי קאָן זיין פאַרזיכערט און זי וועט נישט בלויז זיין אַ כלומרשטיקע, ווי דאָס פּלעגט אייביק פאַסירן מיט פאַרשידענע רוסישע אַרגאַניזאַציעס, וועלכע פּלעגן אַנטשטיין, געבן וועגן זיך אַ סימן און באַלד פאַרשווינדן און נישט איבערלאָזן נאָך זיך קיין זכר, — נאָר דאָן האָבן אונזערע אַרגאַניזאַציעס זיך אַנטשלאָסן אויפּצושטעלן דעם בנין פון בונד³.

פּאַקטיש איז ווילנע שוין לאַנג געווען אַזא צענטראַלע אַרגאַניזאַציע. הגם דער נאָמען פון אָט דער ווילנער אַרגאַניזאַציע איז געווען זייער אַ באַ־שיידענער — גרופע יידישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן — איז אָבער איר אוי־טאַריטעט געווען גרויס. ווילנע האָט באַזאָרגט אומלעגאַלע ליטעראַטור און מענטשן, ווילנע האָט געגעבן די לאַזונגען פאַר דער אַרבעט. אַפילו אַזעלכע אַרגאַניזאַציעס ווי די ביאַליסטאַקער און וואַרשעווער האָבן זיך געגרינדעט און אַנטוויקלט אין אַ גרויסער מאַס אַדאַנק די טוערס, וואָס ווילנע האָט באַ־זאָרגט; אין ביאַליסטאַק זיינען עס געווען באַריס באַנעוואור, אברהם באַס־

קין, שמואל גאזשאנסקי, ליובע אייזענשטאט, נחום ליפשיץ, אלבערט זאלקינד, שיינע רייזל סעגאל; אין ווארשע זיינען עס געווען: דזשאן מילל, צביה הורוויטש, לעאן גאלדמאן, מערע זשאלודסקי, מערע גינזבורג. די טוערס פון ווילנער צענטער — די פיאנערן פון בונד — זיינען דעם ענגערן עולם פון די ארטיקע ארגאניזאציעס געווען באקאנט און מיט זייערע מיינונגען האט מען זיך גערעכנט. זיי זיינען געווען: אלעקסאנדער (ארקאדי קרעמער), גליעב (אברהם מוטניק, מוטניקאוויטש), וולאדימיר (נחום מענדל לעווינסאן-קאסאוו-סקי), פאטי (מאטל סרעדניצקי), ליובע לעווינסאן-אייזענשטאט, טימאפי (צמח קאפעלזאן), איסאי אייזענשטאט (יודין-וויטאלי), דזשאן מילל, ש. גאזשאנסקי און אנדערע.

אין 1896 איז אין לאנדאן פארגעקומען דער פערטער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער קאנגרעס. די גרופע יידישע סאציאל-דעמאקראטן אין ווילנע האט צוגעגרייט א באריכט וועגן איר טעטיקייט און באריכטן וועגן דער יידישער ארבעטער-באוועגונג אין אנדערע שטעט פאר די יארן 1892 — 1896. אליין צו שיקן דעלעגאטן אויפן קאנגרעס איז פאר די יידישע סאציאל-דעמאקראטן דעמאלט נישט געווען מעגלעך. האבן זיי דעריבער די באריכטן און מאנדאטן פון 4 שטעט געשיקט קיין אויסלאנד צו דער גרופע אַסוואַבאַזש-דעניע טרוואַ, און אונטערן שטארקן איינדרוק פון די באריכטן האט די דע-לעגאציע פון די רוסישע סאציאל-דעמאקראטן אין איר באריכט צום קאנגרעס דערקלערט, אז די יידישע ארבעטער בילדן דעם אַוואַנגאַרד פון דער אַרבעטער-אַרמיי אין רוסלאַנד.

אבער די טוערס פון דער יידישער סאציאל-דעמאקראטישער באוועגונג האבן געוואלט נישט נאָר זיין אַן אַוואַנגאַרד און אַ צוגאַב צו דער אַלגעמיינער באוועגונג, זיי האבן געוואלט פון דער יידישער ארבעטער-מאַסע אויספאַרמירן און אויסשמידן אַ פאַראייניקטן כּוח. זיי האבן געזען פאַר זיך גרויסע אויפ-גאַבן — אַלגעמיינע און ספּעציעל יידישע. זיי האבן געטרוימט וועגן אַ רעוואָלוציאַנערער באוועגונג אויף דער יידישער גאַס, וועגן דער דערוואַכונג פון יידישן פּראָלעטאַריע צום קאַמף פאַר זיין באַפּרייאונג. דערגרייכן אַט דאָס אַלץ האט מען געקענט נאָר דורך צונויפרופן אַן אַלגעמיינעם צוזאַמענ-פאַר פון די יידישע אַרגאַניזאַציעס, דורך גרינדן און פּראָקלאַמירן אַ צענ-טראַליזירטע יידישע סאציאליסטישע אַרגאַניזאַציע.

2. דער גרינדונגס-צוזאמענפאר פון „בונד“

די פראגע וועגן רופן דעם צוזאמענפאר און וועלכע פראבלעמען ער זאל באהאנדלען — איז באטראכט געווארן אויף עטלעכע זיצונגען פונם ווילנער סאציאל-דעמאקראטישן קאמיטעט, וועלכע זיינען פארגעקומען אויף דער מיליאנען-גאס אין דער וואוינונג פון שמערל גארעליק, דער צוזאמענפאר איז שפעטער פארגעקומען טאקע אין ווילנע, אין דעם טייל שטאט, וואס מ'האט גערופן לוקישקעס, נישט ווייט פון טורמע, אין דער וואוינונג פון יעקב ראזענטאל, אן אַנגעשטעלטער אין ב. סעגאלס אַפטייק-געשעפט. ראזענטאל האט ספעציעל געדונגען פאר דעם צוועק די וואוינונג. מ'האט אויסגעקליבן גראד יענע געגנט, ווייל דארט האט די ארגאניזאציע פריער נישט געהאלטן קיין קאנספיראטיווע דירות, דעריבער איז דא געווען קלענער די געפאר פון פאליצייאישער אַבסערוואציע.

דער ווילנער צענטר האט פאנאנדערגעשיקט צו א טייל אַרטיקע אַר-גאַניזאַציעס אַ צאַל פּראָגן און געבעטן זיי באַהאַנדלען. איינגעלאָדן האָט מען נאָר אַזעלכע אַרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן פאַרמאָגט אין זייער שטאַט אַ היפשע באַוועגונג און זייערע אַנפירער זיינען פּערזענלעך געווען באַקאַנט די אַר-גאַניזאַטאָרן פון צוזאַמענפאַר. צוליב די דעמאָלטיקע אַרעסטן אין ווילנע האָט מען די צאַל איינגעלאָדענע שטעט באַגרענעצט.

צווישן די פּראָגן, וואָס זיינען פאַרגעלייגט געוואָרן דעם צוזאַמענפאַר צום באַטראַכטן, זיינען — לויטן באַריכט פון דער אַרבייטער שטימע — צווישן אַנדערע געווען אַזעלכע: (1) צי איז נייטיק אַן אַלגעמיינע אַרגאַניזאַציע פון דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט. (2) וואָס פאַר אַ נאָמען זאל מען געבן דער אַלגעמיינער אַרגאַניזאַציע. (3) וועגן דעם קאָמיטעט פון דער אַלגעמיינער אַרגאַניזאַציע און וואָסערע פליכטן זאל האָבן דער קאָמיטעט. (4) ווי זאל מען זיך אונטערשרייבן אויף די אַרויסגעבונגען (אויסגאַבעס) פון יעדער שטאַט באַזונדער, אַז ס'וועט זיין איין אַרגאַניזאַציע מיט אַן אַלגעמיינעם נאָמען. (5) וועגן שייכות וואָס דאַרף זיין צווישן דער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער אַרגאַניזאַציע מיט די רעוואָלוציאָנערע גרופּעס (ניט-יידישע), וועלכע עקזיסטירן אין אויסלאַנד און אין רוסלאַנד. (6) וועגן דעם כאַראַקטער און וועגן דעם אינהאַלט פון דער זשאַרגאַנישער אומלעגאַלער ליטעראַטור. אַלע איי-בעריקע פּראָגן זיינען קאָנספּיראַטיוו; זיי דאַרפן בלייבן בסוד"א).

ווי אַזוי זיינען געפירט געוואָרן די זיצונגען פונם דאָזיקן צוזאַמענפאַר? ווי גרויס איז ער געווען? ווער זיינען געווען זיינע אַנטיילנעמער?

דרייצן זיינן זיי געווען אין צאל⁶. פון די ווילנער אַרגאַניזאַציעס (צענטר, אַרטיקער קאָמיטעט, אַרבייטער שטימט) זיינען געקומען צום צור זאַמענפאַר זעקס פּאַרשטייער: אַלעקסאַנדער (אַרקאַדי קרעמער), גליעב (אַבראַם מוטניק), וולאַדימיר (קאַסאַווסקי), טאַראַס (ד. קאַץ, אַ זעמער), ישראל מיכל קאַפּלינסקי, גרישע דער סטאַלער (הירש סאַראַקאַ), פון וואַרשע זיינען געקומען דריי: דזשאַן מילל, לעאַן גאַלדמאַן און מערע זשאַלודסקי (אַ ניי־טאַרין); פון ביאַליסטאָק — צוויי: הלל קאַץ־בלום („דער פּאַרבער“) און ראָזע גרינבלאַט (סאַניע); פון מינסק — פּאַוועל בערמאַן; פון וויטעבסק — אידל אַבראַמאָוו. פון די דרייצן זיינען 8 געווען אַרבעטער.

פון די פּיאָנערן און ראַשונים פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג האָבן אויפן צוזאַמענפאַר געפּעלט אַ צאַל וויכטיקע טוערס: ליובע און איסאַי אייזענשטאַט, שמואל גאַזשאַנסקי, מאַקס טאַביאַש, צמח קאַפּעלזאָן, פּאַטי סרעדיניצקי־קרעמער, יקותיאַל פּאַרטנע (נח), סענדער זעלדאָוו און אַנדערע. די ערשטע דריי זיינען שוין דעמאָלט געווען פּאַרשיקט אין סיביר; נח און פּאַטי זיינען געווען אַרעסטירט; קאַפּעלזאָן האָט זיך געפּונען אין דער שווייץ. — ער איז געווען דער פּאַרשטייער פון דער ווילנער גרופּע אין אויסלענדישן פּאַרבאַנד פון די רוסישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן. בכלל גענומען האָט מען שטאַרק באַגרענעצט די צאַל דעלעגאַטן — צוליב קאַנספּיראַטיווע טעמים: ס'איז געווען אַן אומרואַיקע צייט אין ווילנע. זינט פּאַטי איז אַרעסטירט גע־וואָרן בעת די צוגרייטונגען צום צוזאַמענפאַר, זיינען אין ווילנע פּאַרגעקומען כּסדרדיקע אַרעסטן צווישן די מיטגלידער פון דער יידישער סאַציאַל־דעמאָ־קראַטישער אַרגאַניזאַציע און פּויליש־ליטווישע טוער. אַלע גאַסן אין ווילנע זיינען געווען פול מיט שפּיאָנען. אַרקאַדי און גליעב זיינען צוליב אַט דער סיבה געווען אפילו נוטה אַפּצולייגן דעם צוזאַמענפאַר אויף אַ געוויסער צייט. דזשאַן מילל, ווי דער פּאַרשטייער פון דער וואַרשעווער אַרגאַניזאַציע, האָט אויס־געאַיבט אַ שטאַרקן דרוק נישט אַפּצולייגן דעם צוזאַמענפאַר. צוליב דעם שאַרפּן קאַמף מיט 0.9.9 (פּוילישע סאַציאַליסטישע פּאַרטיי) איז די עקזיסטענץ פון אַ פּאַרמעל פּאַראַייניקטער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין לאַנד־מאַס־שטאָט געווען אַ לעבנס־פּראַגע פאַר דער וואַרשעווער אַרגאַניזאַציע. צוליבן אַרעסט פון פּאַטי, וועלכע איז געווען די סעקרעטאַרין פון צענטר און זיך פּאַרנומען מיט שיקן די איינלאַדונגען, איז קאָווע נישט געווען פּאַרטערטן.

דער לאַקאַל פון דעם צוזאַמענפאַר איז ניט געווען צו באַקוועם. ס'איז געווען אַ צימערל אַ שאַלקע (אויבערשטיבל) פון אַ קליין הייזקעלע, פּוסט, אַריים; כּמעט אַן מעבל; אַ בעט אין איין ווינקל, אַ קאַסטן אין אַ צווייטן, אַ גרויסער טיש אין מיטן פון צימער, אַ פּאַר שטולן, אויף דער וואַנט איז געהאַנגען אַ פּאַרטרעט פון קאַרל מאַרקס, געצייכנט מיט אַ בלייפּעדער. קאַנספּיראַטיוו און אויסבאַהאַלטן איז געווען דער פּלאַץ, יעדער דעלעגאַט האָט זיך אַריינגע־שלייכט אין דער וואוינונג שטיל, פּאַרזיכטיק, אַרומקוקנדיק זיך אין אַלע זייטן צי ער שלעפּט ניט מיט, חלילה, קיין שפּיאָנען. אָבער יעדער דעלעגאַט האָט געפּילט די גרויסע היסטאָרישע באַדייטונג פון אַט דעם צוזאַמענקום.

יעדער פון זיי איז געווען גענוג פאליטיש און סאציאליסטיש געבילדעט, געזעלשאפטלעך דערפארן צו פארשטיין, אז דער באשלוס צו שאפן א פאר- אייניקטע יידישע סאציאל-דעמאקראטישע ארגאניזאציע איז א ווענדפונקט אין דער יידישער ארבעטער-באוועגונג, איז א געשעעניש פון גרויסן פארנעם און היסטארישער באדייטונג.

דריי טעג האט געדויערט דער צוזאמענפאר (סעפטעמבער 25 — 27 לויטן אלטן סטיל און 7 — 9 אקטאבער 1897 לויטן נייעם). דער דריטער טאג איז געווען אפגעגעבן דער עיקר אויף איינצושטעלן אלע פארבינדונגען צווישן זיי-אויסגעקליבענעם צענטראל-קאמיטעט און די ארטיקע ארגאניזאציעס: אד-רעסן, יאוקעס, שיפער, פערזענלעכע קאנטאקטן א.ד.ג. אויף דער ערשטער זיצונג האט דעם פארזיצן געפירט ארקאדי קרעמער. וולאדימיר קאסאווסקי האט געמאכט די נויטיקע נאטיצן אויפן גרונט פון וועלכע מ'האט צוזאמענגע- שטעלט דעם באריכט וועגן צוזאמענפאר אין נומ. 6 די ארבייטער שטימע (דער טיטל פון באריכט איז געווען אזא: דער יידישער סאציאל-דעמאקראטישער צוזאמענפאר (סיעד) אין רוסלאנד, סעפטעמבער אין 1897 יאָר). דעם צוזא- מענפאר האט געעפנט מיט א רעדע ארקאדי. ער האט אנגעוויזן פארוואס ס'איז נייטיק געווארן צו גרינדן אן אלגעמיינע יידישע ארבעטער-ארגאניזאציע. מיר גיבן איבער זיין רעדע — אין דער באשרייבונג פון דער ארבייטער- שטימע, וואס פארמאגט א סך אוממיטל באַרקייט און דעם חן פון דער צייט:

„די אלגעמיינע טאקטיק — האט געזאגט דער פארזיצער — דער גאנג מיט וועלכן מיר גייען אין אונזער באוועגונג — דאס איז דאס ערשטע וואס עס פארבינדט די אלע שטעט וואו נאר עס איז דא א באוועגונג אין דער ארבעטער-מאסע. אומעטום פירט מען אן אגיאציע וועגן די נייטיקסטע אינטערעסן פון דער ארבעטער-מאסע. אומעטום ווערן אויפגעהאלטן, אנט- זויקלען זיך און ווערן געגרינדעט פראפעסיאנס-פאראיינען. אומעטום האלט מען זיך ביי דער מיינונג, אז דער עקאנאמישער שטרייט, וועלכן די ארבעטער פירן, אנטוויקלט זיי אויך פאליטיש, ווייל דורך דעם שטרייט קומט זיי אויס צו האבן אלערליי מינים צוזאמענשטויסונגען מיט דער רעגירונגס-מאכט און אומעטום וואו נאר די פאליטישע אנטוויקלונג פון דער מאסע שטייט אויף א געוויסער מדרגה, שטעלט מען ארויס געוויסע פאליטישע פאדערונגען. נאר דאס איז נאך נישט גאר. חוץ די דאזיקע גייסטיקע פארבינדונג איז פאראן נאך איינע גאר א פראסטע, א מאטעריאלישע. די אלע שטעט זיינען שוין פון לאנג מאטעריאליש פארבונדן. און וואס ווייטער עס אנטוויקלט זיך די ארבעטער-באוועגונג, אלץ מער פארברייטערט זיך און פארשטארקט זיך די דאזיקע מאטעריאלישע פארבינדונג. די שטעט האבן גאנץ אפטע און לעבהאפטע אויפטראגן איינע מיט די אנדערע: זיי בייטן זיך מיט מענטשן, מיט ליטעראטור, העלפן זיך איינע די אנדערע מיט געלט אויף וואס דאס געלט זאל נישט גיין — אויף ביכער ארויסצוגעבן, אויף די ארעסטירטע צו העלפן אדער אויף דעם שטרייט פון די ארבעטער מיט זייערע בעלי-בתים אונטער- צוהאלטן. אלזא, זעען מיר, אז פאקטיש זיינען שוין די שטעט פארבונדן.

עס איז געבליבן מער ניט איין זאך — די דאזיקע פאקטישע פאראייניקונג אריינגיסן אין א פארם, זי זאל האבן א געוויסע געשטאלט, אנטאן די פאר- אייניקונג אין הויט און אין ביינער. דאס איז איצט נייטיק, נייטיק איז אט פארוואס, ערשטנס דערפאר, ווייל די לעצטע צייט איז די רעגירונג ארויסגעטרעטן קעגן דעם יידישן פראלעטאריאט מיט איר גאנצער פיינט- שאפט, וואס זי פילט צו אים און מיט אלע אירע קרעפטן וואס זי האט נאר קעגן אים. אומעטום, וואו נאר די יידישע ארבעטער נעמען שטרייטן קעגן זייערע בעלי-בתים, איז גענוג מער ניט א שטיקל חשד צו האבן אויף א מענטשן, אזוי גלייך נעמט מען אים צו. צענטליקער מענטשן ווערן צוגענומען, ווערן אריינגעווארפן אין די טורמעס און פוילן דארט חדישמווייז. די אנדערנדיקע מערדערישע פאליצייסקע פארפאלגונגען ווארפן זיך ארויף מיט זייער גאנ- צער קראפט איבערהויפט אויף די יעניקע ארבעטער, וועלכע זיינען די פירער פון דער באוועגונג. און איבער דעם ווייל זיי לידן מער ווי אנדערע, קאן צעריסן ווערן די פארבינדונג צווישן די שטעט. דעריבער אויב מיר וועלן קיין זאך ניט טאן קעגן דעם, קאן זיך מאכן, אז גאר אין קורצן וועלן די שטעט אפגעזונדערט ווערן איינע פון די אנדערע און יעדערע וועט זיך פירן ווי זי פארשטייט אליין, אן הילף פון אנדערשוואו. קעגן דעם איז פאראנען איין מיטל — א צענטראלע צווישנשטעטישע ארבעטער-ארגאניזאציע. ניט נעמען- דיק אן אוממיטלבראך אנטויל אין דער ארבעט צווישן דער מאסע, וועט די ארגאניזאציע דערמיט זיך א היפשל ביסל פארזיכערן פון די פאליצייסקע פארפאלגונגען און וועט דורך דעם האבן די מעגלעכקייט אויפצוהאלטן אין אירע הענט אלע פעדימלעך, אלע שנירלעך, וועלכע פארבינדן באזונדערע גרופעס פונם שטרייטנדיקן פראלעטאריאט.

חוץ דעם ציל איז פאראנען נאך: די באוועגונג צווישן דער יידישער ארבעטער-מאסע האט די לעצטע צייט געמאכט זייער גרויסע פארשריט, איצט, אז זי האט זיך אזוי פארשטארקט, איז שוין נייטיק ארויסצוגיין מיט אזעלכע זאכן, אין וועלכע עס זאלן ארויסטרעטן ניט נאר די אדער יענע ארגאניזאציע, נאר דער גאנצער פראלעטאריאט אין איינעם, אלע שטעט צוזאמען. ס'איז נייטיק ארויסצושטעלן אומעטום די זעליקע גלייכע פאלי- טישע פאדערונגען. ס'איז נייטיק אויפצואווייזן, שטענדיק צו דערמאנען און אויפמערקזאם צו מאכן אויף גלייכע בירגערלעכע רעכט פאר אלע יידן, און דערצו דארף מען נאך האבן דאס אלץ זאל געטאן ווערן מיט א סך מער ארדענונג ווי פריער און א סך ענערגישער, איצט אפילו האבן אויך די שטעט זיך אויפגעטראגן איינע מיט די אנדערע, גייען — און מוזן אזוי גיין, אנדערש קאן דאס ניט זיין — גאר אן א שום ארדענונג. און וויבאלד אזוי, קאן מען ניט פאדערן די אלע באזונדערע גרופעס זאלן זיין איינשטימיק און איינוויליק, אין זייער טון. כדי אלע גרופעס זאלן זיין אייניק אין זייער ווירקונג און טון, מוז מען דערצו האבן א מיטלפונקט, וועלכער זאל פירן די גאנצע באוועגונג. מיר דארפן ניט פארגעסן נאך א זאך: א פאדערונג, מיט וועלכער מען ווענדט זיך צו דער רעגירונג פון דעם גאנצן פאראייניקטן פראלעטאריאט, האט א סך

מער באדייטונג, מער ווערדע און קראפט, ווי א פאדערונג פון אן איינציקער גרופע. פאר אן איינציקער ארבעטער-ארגאניזאציע שרעקט זיך ניט די רעגירונג און צו אירער א פאדערונג הערט זי זיך קנאפ וואס צו. פארקערט, א פאדערונג וועלכע גייט פון א פאראייניקטן פראלעטאריאט דורך זיין הויפט-ארגאן, איז א קראפט און פאר אַזא קראפט האָט מען בושע.

נאר דאס איז נאך אַלץ ניט גאר. ס'איז פאראנען נאך א זאך פארוואס ס'איז איצט בייטיק אן אַלגעמיינע ארגאניזאציע. ס'דערנענטערט זיך ערשט די צייט, ווען ס'וועט געגרינדעט ווערן אן אַלגעמיינע רוסישע ארבעטער-פארטיי. אין דער פארטיי וועט געוויס דער יידישער פראלעטאריאט פאר-נעמען א געוויסן ארט. נאר אריינטרעטן אין דער פארטיי וועט ער ניט קאנען, זייענדיק צעריסן אויף אַפגעזונדערטע, זעלבשטענדיקע גרופעס. אט דאס זיינען די רעיונות, די געדאַנקען, וועלכע ווייזן אונז דעם גרונט: אן אַלגעמיינע יידישע ארגאניזאציע איז אן אויפגאַבע פון דער איצטיקער צייט.

ריידנדיק וועגן די פריינטלעכע באציאונגען מיט אַנדערע סאציאליסטישע ארגאניזאציעס, האָט אַרקאַדי זיך אַפגעשטעלט אויף דעם איינציקן אויסנאם. ער האָט אויסגעדריקט דעם פאָרדרוס צוליב דער באציאונג פון דער פּוילישער סאציאליסטישער פארטיי צו דער יידישער ארבעטער-באוועגונג. ער האָט דערמאָנט דעם פארביטערטן קאַמף, וואָס די 0.9.0. פירט קעגן דער וואַרשעווער ארגאניזאציע און וואָסערע אומדערלאַזבאַרע און משונהדיקע באַשולדיקונגען זי באַנוצט קעגן דער יידישער סאציאליסטישער באַוועגונג.

איבער אַרקאַדיס רעדע איז כמעט קיין שום דעבאַטע ניט פאָרגעקומען. די געדאַנקען זיינען געווען פולשטענדיק רייף אין די מוחות פון אַלע אַנ-וועזנדיקע, און די גרינדונג פון א פאראייניקטן בונד פון די יידישע סאציאליסטישע ארגאניזאציעס איז שוין געווען רייף צום באַשליסן.

אַלע אַנטיילנעמער פון צוזאַמענפאַר האָבן אַנערקענט, אַז ס'איז די ספּע-ציפישע אויפגאַבע פון דער ניי-געשאַפּענער ארגאניזאציע צו פירן דעם קאַמף פאר בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג. ס'איז אויך געווען קלאָר פאר אַלעמען. אַז די רעוואָלוציאַנערע אַרבעט צווישן דעם יידישן פראלעטאריאט דאַרף געפירט ווערן אויף יידיש, אויף דער איינציקער שפראַך, וואָס איז צוגעגלעך פאר דער יידישער מאַסע.

דער צוזאַמענפאַר האָט געדאַרפט באַשליסן וואָס פאַר אַ נאַמען זאָל מען געבן דער נייער ארגאניזאציע. עטלעכע נעמען זיינען פאָרגעלייגט געוואָרן. לויטן דערמאָנטן באַריכט פון נומ. 6 אַרבייטער־שטימע, האָט מען זיך אַפּגע-שטעלט אויף צוויי נעמען:

1) דער בונד פון די יידישע סאציאלי־דעמאָקראַטישע גרופעס אין רוס-לאַנד.

2) דער אַלגעמיינער יידישער ארבעטער-בונד אין רוסלאַנד. דעם ערשטן האָט דער צוזאַמענפאַר ניט אַנגענומען. די מעשה דערפון איז אַזוי: אַ סאציאלי־דעמאָקראַטישע גרופע באדייט אַ הייפל אייניקע מענטשן, וועלכע האַלטן די פרינציפן (די הויפט־פונקטן) פון דער סאציאלי־דעמאָקראַטיע.

און פירן די אַרבעטער-באוועגונג פון דער אַדער יענער שטאַט. אַ בונד פון אַזעלכע גרופעס וואָלט געווען אַ בונד פון די וואָס שטייען אויבן, פון די איי-ניקע פירער פון אַרבעטער-קלאַס. פאַר דער גאַנצער מאַסע אַרבעטער וואָלט דאָרט קיין אַרט ניט געווען און דאָס טויג ניט, ווייל אַ בונד קאָן האָבן נאָר דאָן אַ קראַפט, אַ מאַכט אין זיך, ווען אין אים גייען אַריין די גאַנצע מאַסע שטרייטנדיקע אַרבעטער, ניט נאָר איר הייפּעלע פירער, און ווען יעדער אַרבעטער, וועלכער שטרייט פאַר זיינע אַלטעגלעכע אינטערעסן, ווייסט און פילט, אַז ער איז אַ מיטגליד פון דעם דאָזיקן בונד. דערפאַר האָט דער צו-זאַמענפאַר ניט אָנגענומען דעם ערשטן נאָמען און האָט זיך אָפּגעשטעלט אויפן צווייטן, ווייל דער צווייטער פּאַסט אַ סך בעסער צו דער אַרגאַניזאַציע, וועלכע דער צוזאַמענפאַר האָט געוואָלט גרינדן — 'אַן אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער בונד'. נאָך דעם געדאַנק, וואָס ליגט אין די ווערטער, איז אַזאַ בונד, וועלכער נעמט אַריין אין זיך דעם גאַנצן יידישן שטרייטנדיגן פּראָלע-טאָריאַט און עפנט אויף ברייט זיינע טירן פאַר יעדן אַרבעטער ווער ס'שטייט נאָר צו צו דעם שטרייט, וועלכן דער פּראָלעטאַריאַט פירט פאַר אַ בעסערן לעבן. כל דיכפּין, ווער עס איז נאָר דורשטיק צו שטרייטן, כל דיצריך, ווער נאָר עס דאַרף שטרייטן, ויאכל, זאָל קומען, ער וועט ווערן אַ גלייכער, אַ פּאַלקאַמער מיטגליד אין דער אַרגאַניזאַציע.

דער נאָמען איז אַבער נאָך ניט אין גאַנצן ריכטיק און דעריבער האָבן אייניקע אויפגעוויזן, אַז מען דאַרף אים אויסבעסערן. איין מיינונג האָט גע-האַלטן, אַז נאָך די ווערטער 'אין רוסלאַנד' דאַרף מען צולייגן 'און אין פּוילן'. און די מיינונג האָט דער צוזאַמענפאַר אָנגענומען איבער די פּאַלגנדע מאַטיוון: אין רוסיש פּוילן איז מען איינגעוואוינט אונטערן וואָרט 'רוסלאַנד', צו פאַרשטיין די גאַנצע רוסישע מלוכה אויסער די פּוילישע גובערניעס. דערי-בער, אַז מען זאָל צו דעם נאָמען ניט צולייגן 'און אין פּוילן', וועט דער נאָמען פון דער אַרגאַניזאַציע זיין ניט ריכטיק. ווייל ער וועט נאָכן נאָמען נאָך ניט אַרייננעמען אין זיך די פּוילישע אַרבעטער, און דער יידיש-פּויל-לישער אַרבעטער, קוקנדיק אויפן נאָמען פון דער אַרגאַניזאַציע, וועט זיך ניט רעכענען פאַר אַ מיטגליד פון דער אַרגאַניזאַציע. אויף אַזאַ אופן האָט דער צוזאַמענפאַר געגעבן דער געגרינדעטער אַרגאַניזאַציע דעם נאָמען: 'דער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער בונד אין רוסלאַנד און פּוילן'.

די פאַרשלאַגן וועגן נאָמען זיינען געקומען פון אַרקאדי קרעמער און דזשאַן מילל. דער ערשטער האָט פאַרגעשלאַגן דעם נאָמען — דער אַלגע-מיינער יידישער אַרבעטער-בונד אין רוסלאַנד; דער צווייטער — די יידישע סאַציאַל-דעמאָקראַטיע אין רוסלאַנד און פּוילן. צוליב די פּירער-דערמאָנ-טע טעמים האָבן די דעלעגאַטן — אַחוץ דער וואַרשעווער דעלעגאַציע — געשטימט פאַר אַרקאדיס פאַרשלאַג מיט דזשאַן מיללס אַ צוגאַב — און פּוילן. דער צוזאַמענפאַר האָט אַבער אויך געמאַכט אַ קאַנצעסיע צום נאָמען — סאַציאַל-דעמאָקראַטיע. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז די אויפרופן, וואָס די אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס וועלן אַרויסלאָזן, זאָלן אַחוץ דעם אַלגעמיינעם נאָ-

מען פון בונד אויך האָבן די אונטערשריפטן פון די שטאַטישע קאָמיטעטן און דאָרט זאָל עס הייסן — סאַציאַל-דעמאָקראַטישער קאָמיטעט (מיטן נאָמען פון דער שטאַט).

אויפן צוזאַמענפאַר איז אויך באַהאַנדלט געוואָרן די פּראָגע וועגן די באַ-ציאַונגען מיט די עקזיסטירנדיקע ניט-יידישע רעוואָלוציאַנערע אַרגאַניזאַ-ציעס. מיט די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע קאָמיטעטן, וואָס זיינען געווען טע-טיק אין אַ צאָל רוסישע שטעט, זיינען די טוער פון ווילנער צענטער, געווען אין קאָנטאַקט און זיי געהאַלפן אויף פאַרשידענע אופנים. ס'איז געוואָרן רייף די אויפגאַבע צו שאַפן צוזאַמען מיט זיי אַ געמיינזאַמע פאַרטיי. ס'איז אויך געווען נייטיק אַ כסדרדיקע פאַרבינדונג מיט אויסלאַנד, וואו ס'זיינען געווען אַקטיוו סאַציאַל-דעמאָקראַטישע גרופעס פון רוסלאַנד. דעמאָלט האָט עקזיסטירט אַ פאַראייניקונג פון אַלע סאַציאַל-דעמאָקראַטן, וואָס האָט אַרומ-גענומען אי די אַלטע, אי די נייע פּאָליטישע עמיגראַנטן — אי די פּיאָנערן פון מאַרקסיוז אין רוסלאַנד, אי די ערשטע בויער פון די רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע אַרגאַניזאַציעס — און געטראַגן דעם נאָמען: פאַרבאַנד פון די רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן. דער פאַרבאַנד איז געשטאַנען אין קאָנטאַקט מיט די אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד, זיי געהאַלפן מיט אומלעגאַלער ליטע-ראַטור און אויף אַנדערע אופנים און אויך זיי רעפּרעזענטירט אויף אינטער-נאַציאָנאַלע קאָנגרעסן.

פאַרן צוזאַמענפאַר איז געשטאַנען די פּראָגע, וואָס דאָרף געטאָן ווערן, כדי די אינטערעסן פון דער נייער אַרגאַניזאַציע זאָלן ווי געהעריק זיין פאַר-טרעטן און באַזאָרגט אין אויסלאַנד. דער באַריכט אין אַרבייטער-שטימע פאַרמולירט אַזוי די אויפגאַבן פון אַזאַ אויסלענדישער רעפּרעזענטאַנץ:

„מען דאָרף האָבן פאַרשטייער אויף די אינטערנאַציאָנאַלע אַרבעטער-קאָנגרעסן, וועלכע ווערן אין אויסלאַנד צונויפגערופן פון צייט צו צייט צו באַטראַכטן די פּראָגע, וואָס זיינען נוגע די אַרבעטער פון אַלע לענדער; צוזאַמענפאַסן פאַר די קאָנגרעסן באַריכטן וועגן דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג נאָך די מאַטעריאַלן נאָך, וואָס ווערן צוגעשיקט פון דאַנען; פאַר-שפרייטן אין דער אויסלענדישער פּרעסע ידיעות וועגן דער אַרבעטער-באַוועגונג צווישן יידן, כדי באַקאַנט צו מאַכן אונזערע אויסלענדישע ברידער אַרבעטער מיט דער לאַגע פון דעם יידישן אַרבעטער אין רוסלאַנד און מיט זיין שטרייט; איבערגעבן באַגריסונגען די צוזאַמענפאַרן פון דער אַדער יענער אויסלענדישער אַרבעטער-פאַרטיי; דרוקן אומלעגאַלע ביכער, צו-שטעלן פון אויסלאַנד ליטעראַטור; פאַרפאַסן בראַשורן וועגן אַלערליי פּראָגע, דהיינו וועגן דער היסטאָריע פון דער אַרבעטער-באַוועגונג אין אויסלאַנד, און נאָך און נאָך — אַט דאָס איז די אַרבעט צוליב וועלכער מען דאָרף האָבן מענטשן אין אויסלאַנד זיי זאָלן דאָס אַלץ אויפטון.“

דער צוזאַמענפאַר האָט באַשלאָסן, אַז דער פאַרבאַנד פון רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן זאָל פאַרטרעטן דעם בונד אין אויסלאַנד.

מיר האָבן אויבן דערמאָנט, אַז אייגנטלעך האָט שוין צו יענער צייט די

יידישע סאציאל־דעמאָקראַטישע אַרגאַניזאַציע געהאַט אירן אַ פאַרשטייער אין אויסלאַנד. דאָס איז געווען צמח קאַפּעלזאָן, און ער האָט פאַקטיש אויסגע־פילט דאָרט די פונקציעס, וואָס זיינען פריער אויסגערעכנט. שפעטער איז די אַרבעט אין אויסלאַנד געוואָרן אויסגעברייטערט און פאַרצווייגט. צמח קאַפּעלזאָן איז געווען זייער אַקטיוו אין דעם פאַרבאַנד. (אויפן צוזאַמענפאַר פון פאַרבאַנד אין 1898 איז קאַפּעלזאָן אויסגעוויילט געוואָרן סעקרעטאַר און דוּשאַן מילל קאַסירער פון דער אַרגאַניזאַציע).

וועגן אַ געוויסער צאַל פראַגן, וואָס זיינען געוואָרן באַהאַנדלט און באַ־שלאָסן, האָט מען נישט באַריכטעט אַפילו אין דער אומלעגאַלער פרעסע. דאָס איז געטון געוואָרן, כדי נישט צו ציען אויף זיי די אויפּמערקזאַמקייט פון דער צאַרישער אַכראַנע. איינע פון די דאָזיקע פראַגן איז געווען וועגן שאַפן אַן אַלגעמיינע סאציאל־דעמאָקראַטישע פאַרטיי. אין דער אַרבייטער־שטימע איז בלויז געזאַגט געוואָרן, אַז מ'האַט באַשלאָסן זיך דערנענטערן צו די אַנדערע ס. ד. אַרגאַניזאַציעס. אַן אַנטיילנעמער פון גרינדונגס־צוזאַ־מענפאַר האָט שפעטער וועגן דעם איבערגעגעבן :

„דער צוזאַמענפאַר האָט זיך פאַרנומען מיט דער פראַגע וועגן אַריינגיין אין דער פאַרטיי און וועגן דעם אָרט, וואָס דער בונד דאַרף פאַרנעמען אין דער פאַרטיי. ס'איז בפירוש באַשטימט געוואָרן, אַז דער בונד גייט אַריין נישט מיט באַזונדערע קאָמיטעטישע איינסן, נאָר גייט אַריין, ווי אַ מין גאַנצ־קייט, ווי אַן 'אויטאָנאָמער' פאַרבאַנד פון אַרגאַניזאַציעס“⁶.

דער צוזאַמענפאַר האָט באַשלאָסן, אַז די אַרבייטער שטימע ווערט דער אַפיציעלער אַרגאַן פון בונד. אויך דער אידישער אַרבייטער, וואָס איז דער־שינען אין אויסלאַנד, איז דערקלערט געוואָרן פאַרן אַרגאַן פון בונד.

דער צענטראַל־קאָמיטעט פון ניי־געשאַפענעם בונד איז באַשטאַנען פון 3 פּערזאָן: אַרקאַדי קרעמער, וולאַדימיר קאַסאָוסקי און אברהם מוטניק. אַזוי ווי אין ווילנע זיינען די קאָנספּיראַטיווע באַדינגונגען געוואָרן אַלץ שווער־רער און די אַרעסטן האָבן ניט אויפּגעהערט, איז באַשלאָסן געוואָרן אַריבער־צוטראַגן דעם צ.ק. קיין מינסק. בלויז וולאַדימיר קאַסאָוסקי איז אַ פאַר־חדשים געבליבן אין ווילנע. איינע פון די הויפּט־פליכטן, וואָס איז אַרויפ־געלייגט געוואָרן אויפן צ.ק., איז געווען דאָס אַרויסגעבן ליטעראַטור און צייטשריפטן. אין דעם פרט זיינען זייער שטאַרק באַהילפיק געווען דעם צ.ק. אַ צאַל ווילנער טוער, וואָס האָבן געקענט איבערזעצן און שרייבן. אין דער ווילנער גרופע זיינען געווען עטלעכע יידיש־קענער און זיי האָבן אויסגע־פירט די גאַנצע ליטעראַרישע אַרבעט אויף יידיש.

מיט פרייד האָבן די רעוואַלוציאַנערע יידישע אַרבעטער אויפּגענומען די בשורה וועגן דער גרינדונג פון אַלגעמיינעם יידישן אַרבעטער־בונד אין רוסלאַנד און פּוילן. מיט שטאַלץ האָט די ניי־געגרינדעטע פאַראייניקטע יידישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציע געמאַלדן דער וועלט וועגן איר עקזיסטענץ און וועגן איר קאַמף מיטן רוסישן אַבסאָלוטיזם פאַר די נויטן און רעכט פון די יידישע

ארבעטס-מענטשן, פאר די צילן פון סאציאליזם און אינטערנאציאנאליזם. אין טיפן גלויבן אין די כוחות און רעוואלוציאנערן קאמפסלוסט פון יידישן ארבעטער-קלאס, האט דער ניי-געשאפענער בונד גענומען שפאנען צו זיין היסטארישער מיסיע מיטן באוואוסטזיין פון זיין ראָל אַלס דער „אָואַנגאַרד פון דער רוסלענדער אַרבעטער-באַוועגונג“.

מיט 10 יאָר שפּעטער האָט אברהם מוטניק, אַ מיטגליד פון ערשטן צענט-טראָל-קאָמיטעט, געשילדערט די דעמאָלטיקע שטימונגען ביי די טוערס פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. אין זיינע זכרונות דערציילט ער, אַז אין זייערע רעדעס האָבן די דעלעגאַטן אויפן צוזאַמענפאַר אַנגעוויזן: „מיר וועלן בלי ספּק אַריינטרעטן אין דער צוקונפטיקער רוסישער ס.ד. פּאַרטיי. אָבער מיר דאַרפן אין איר אַריינטרעטן ניט אַלס צעברעקלטע, אָפּגעזונדער-טע גרופּן, נאָר אַלס אַ פּאַראייניקטע אויטאָנאָמע אַרגאַניזאַציע. ניט בלויז צוליב דעם וואָס נאָר אַלס אַזעלכע וועט אונזער אַרגאַניזאַציע קענען מיט דערפאַלג דערפילן אירע רעוואָלוציאַנערע אויפגאַבן צווישן דעם יידישן פּראָ-לעטאַריאַט, נאָר דער עיקר צוליב דעם וואָס די דאָזיקע אויפגאַבן זיינען פאַר די קרעפטן בלויז פון אַזאַ אַרגאַניזאַציע, וועלכע איז היסטאָריש אויסגע-וואַקסן אין דעם פּראָצעס פון דער רעוואָלוציאַנערער אַרבעט צווישן די יידישע אַרבעטער, ווייסט זייערע באַדערפענישן, פּסיכאָלאָגיע, זייער לעבן און מצב. די דאָזיקע אַלע רעדעס האָבן זיך געדרייט אַרום אין צענטראַלן פּונקט — דאָס איז די יידישע רעכטלאָזיקייט, דער ספּעציעלער יאָך אונטער וועלכן עס קרעכט דאָס יידישע פּאָלק און פון וועלכן עס ליידט מער פון אַלעמען דער יידישער פּראָלעטאַריאַט. דער קאַמף פאַר דער באַפרייאַונג פון דאָזיקן יאָך דאַרף זיין דער צענטראַלער פּונקט פון אונזער רעוואָלוציאַ-נערער טעטיקייט“ (ז).

מיט 25 יאָר שפּעטער, אַרויסברענגענדיק זיינע זכרונות וועגן דעם גרינד-דונג-צוזאַמענפאַר פון בונד, האָט דזשאַן מילל געשריבן: „מען שטעלט זיך אָפּ די פּראָגע, צי האָבן די אַנטיילנעמער פון ערשטן צוזאַמענפאַר פאַרשטאַנען וואָס פאַר אַן אומגעווענער גרויסע ראָל די ניי-געשאַפענע אַרגאַניזאַציע וועט שפילן, וואָס פאַר אַן איינפלוס אויף דער יידישער אַרבעטערשאַפט אין אַנדערע לענדער זי וועט שפּעטער האָבן. קיין נביאים זיינען מיר נישט געווען. געוויס נישט. אָבער די זאַכעקייט פון די פאַרהאַנדלונגען, די ערנסטע פּנימער און די פרייד, די ענדלאָזע פרייד נאָכן צוזאַמענפאַר זיינען דאָך אינטערעסאַנטע סימנים. ווי מיר האָבן מורא געהאַט, אַז ער, דער בונד, זאָל נישט פאַגעשוואַכט ווערן, זאָל נישט ליידן פון די קלעפּ פון דער רוסישער רעגירונג! אַז זיינע יונגע בלעטלעך און בלומען זאָלן נישט פאַרוועלקט ווערן פון די קאַלטע און בייער ווינטן... מיר האָבן אַזוי האַלט געהאַט דעם אַקאַרשט געבוירענעם 'בונד'. ער איז געווען אונזער האַפענונג, אונזער פרייד, אונזער טרייסטן מיר זיינען געווען אַזוי שטאַלץ מיט אים! לייענט אַלץ וואָס און ווי מיר האָבן געשריבן וועגן אים די ערשטע צייט. צאַרטע ווערטער, פול מיט ליבע, אַזוי רעדט אַ ליבנדע מוטער וועגן איר איין-און-איינציק קינד. מיר האָבן

נישט געזען קיין פעלערן אין אים, מיר האָבן נישט געוואָלט זען. אונזערע קעגנער האָבן צוליב דעם געקוקט קרום אויף אונז; זיי פלעגן אונז אַפּט אויסלאַכן. אָבער דאָס וויינט בלויז, אַז זיי האָבן נישט פאַרשטאַנען אונזער פּסיכאָלאָגיע. ס'איז ווירקלעך געווען אַ נאַטירלעכער, אַ טרייער, אַן אמתער אויסדרוק פון אונזערע געפילן".⁶

די רעוואָלוציאָנערע יידישע אַרבעטער האָבן דערפילט און פאַרשטאַנען די גרויסע באַדייטונג פון דער קליינער געהיימער פאַרזאַמלונג אין ווילנער בוידעם־שטיבל. זייערע אונטערערדישע אַרגאַניזאַציעס, וואָס זיינען געווען זאַמל־פּונקטן פון אידעאָליזם און מסירת־נפש, זיינען אַפּיזיעל אַריין אין ניי־געשאַפּענעם בונד. „די שטעט — דערציילט א. מוטניק — וואָס האָבן נישט גענומען קיין אַנטייל אין צוזאַמענפאַר, האָבן איינע נאָך דער אַנדערער זיך געווענדט צום צ.ק., אַז ער זאָל זיי פאַראייניקן מיטן בונד. אַלע יידישע אַר־בעטער־אַרגאַניזאַציעס זיינען פשוט געוואָרן חשובער אין די אייגענע אויגן, ווען זיי האָבן זיך דערפילט ווי טיילן פון אַ יידישער אַרבעטער־פאַרטיי".⁷ אין דער צייט, ווען ס'איז געגרינדעט געוואָרן דער בונד, איז אין האַמ־בורג פאַרגעקומען אַ צוזאַמענפאַר פון דער דייטשער סאַציאַל־דעמאָקראַטי־שער פאַרטיי. דער בונד האָט געשיקט אַ טעלעגראַמע מיט אַזאַ אינהאַלט: „דער ניי־געשאַפּענער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער־בונד אין רוס־לאַנד און פּוילן באַגריסט דעם צוזאַמענפאַר פון דער דייטשער סאַציאַל־דע־מאָקראַטישער פאַרטיי און ווינטשט די בעסטע דערפאַלגן אין זיינע אַרבעטן. נידער מיט דער רוסישער זעלבסטטהערשונג! זאָל לעבן די אינטערנאַציאָנאַלע סאַציאַל־דעמאָקראַטיע".

אין שייכות מיט דער טעלעגראַמע איז אין „פאַרווערטס", דעם אַרגאַן פון דער דייטשער ס.ד., געווען די נאַטיץ:

„שוין עטלעכע יאָר, ווי אונזערע יידישע חברים אַרבעטן מיט נישט־אַפּגעשוואַכטער ענערגיע, נישט געקוקט אויף די שטאַרקע שטערונגען, ביים שאַפן און אויסברייטערן געהיימע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס אין רוב שטעט פון מערב־רוסלאַנד. ביז־איצט זיינען די דאָזיקע אַרגאַניזאַציעס פון פאַר־שידענע שטעט געווען צופעליק פאַרבונדן איינע מיט דער אַנדערער. איצט אָבער, משמעות, ווי מ'קען דרינגען פון דער באַגריסונג־טעלעגראַמע פון אונזערע יידישע חברים אין רוסלאַנד, האָבן די אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס שוין זיך פאַרפעסטיקט אויף אַזוי פיל, אַז ס'איז געוואָרן מעגלעך צו פאַראייניקן פיל פון זיי אין איין אַלגעמיינעם בונד. ס'זיינען פאַראַן עטלעכע סיבות פאַר־וואָס ביים יידישן פּראָלעטאַריאַט האָט זיך דער פּאַליטישער און קלאַסן־זעלבסטבאַוואוסטזיין אויפגעוועקט פריער, ווי ביים רוסישן. צווישן די דאָזיקע סיבות דאַרף מען אויך פאַרצייכנען די נאַנטקייט פון מערב־איראָפּע. פון דעם דרינגט אויך, אַז די יידישע אַרבעטער האָבן פריער פון זייערע רוסישע חברים געדאַרפט זיך פאַראייניקן אין אַן אַלגעמיינעם בונד, וואָס שפּרייזט אַריבער די גרענעצן פון אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס. אָבער די יידישע אַרבעטער, ווי ס'איז געווען אַנגעוויזן אין באַריכט פון דער רוסישער סאַציאַל־דעמאָקראַ־

טיע אויפן לאַנדאָנער סאַציאַליסטישן קאָנגרעס, זיינען אין אַ געוויסן זין דער אַוואַנגאַרד פון אַלרוסישן פּראָלעטאַריאַט. דעריבער וועט דאָס אַלץ, וואָס די יידישע אַרבעטער האָבן אין דער איצטיקער צייט דערגרייכט, אויך אָן ספק דערגרייכט ווערן דורך די אַנדערע רוסלענדער אַרבעטער. מיט גרויס פּרייד באַגריסן מיר דעם ניי־געשאַפּענעם יידישן אַרבעטער־בונד. אין זיין אַנטשטייאונג זעען מיר דעם ערשטן טריט צום שאַפּן אַ בונד פון אַלרוסישן פּראָלעטאַריאַט, אָן אַלרוסישע אַרבעטער־פּאַרטיי.¹⁰

די פּאַרויסזעאונג איז געווען אַ ריכטיקע. דער ערשטער צענטראַל־קאָמיטעט איז צוגעטרעטן צו זיין אַרבעט. באַשרייבנדיק די אַרבעט פון בונד אין פּעריאָד 1897-1898, דערציילט וול. קאָסאָוסקי:

„דער צענטר האָט געהאַט אויף זיך געוואַלטיקע פּרינציפּיעלע און טאַק־טישע אויפגאַבעס: מען האָט געמוזט אויפקלערן די ספּעציעלע פּאַדערונגען פון יידישן פּראָלעטאַריאַט, דורכפירנדיק אַ שאַרפע פּרינציפּיעלע גרענעץ צווישן בונד און דעם בורזשואַזן נאַציאָנאַליזם אויף דער יידישער גאַס, און איינשטעלן אַ קלאָרע באַציאונג צו דער האַרבער פּראָגע וועגן 'בירגערלעכער' און 'נאַציאָנאַלער' גלייכבאַרעכטיקונג. מען האָט געמוזט פּאַרפירן אַ קאָמ־פּאַניע קעגן ס.פ.פ. און אַרויסרייסן פון אונטער איר השפּעה די יידישע אַר־בעטער, וועלכע זי האָט געפירט אין אירע 'יידישע סעקציעס'. דער קאָמף איז געווען ניט קיין לייכטער שוין דערפאַר אַליין, וואָס די ס.פ.פ. איז געפאַלן אויף אַ טיילוואַנישער המצאה צו באַשולדיקן דעם בונד אין פירן אַ רוסיפֿיקאַטאָרישע פּאַליטיק צוגלייך מיט די צאַרישע סאַטראַפּן און די פּעדאַגאָגן אין די רוסישע שולן. ווייטער האָט מען געמוזט מער אַרויסרוקן דעם פּאַליטישן מאַמענט פון קאָמף, נישט אַרויסלאָזנדיק אין דער זעלבער צייט פון אויג די ריכטיקע שייכות צווישן פּאַליטיק און עקאָנאָמיק אין דער פּראָלעטאַרישער באַוועגונג און אויסמיידנדיק יעדע באַרירונג מיטן פּאַליטישן אַוואַנטורזיזם“¹⁰. איינע פון די סאַמע וויכטיקסטע אַרבעטן פון צענטראַל־קאָמיטעט איז געווען אַרום דער גרינדונג פון אַ סאַציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי אין רוסלאַנד, וואָס זאָל אַרומנעמען די ס. ד. אַרגאַניזאַציעס פון אַלע נאַציאָנאַליטעטן.

3. דער „בונד“ און די אַנטשטייאונג פון דער ר.ט.ד.א.פ. — די קאָטאַסטראָפּע פון 26 יולי 1898

אין אַ צאל שטעט און אינדוסטריעלע צענטערן פון רוסלאַנד זיינען געווען טעטיק סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציעס אונטער פאַרשידענע נעמען, על פי רוב אונטערן נאָמען קאַמף-פּאַרטיאַנד פאַר באַפרייען דעם אַרבעטער-קלאַס. די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע באַוועגונג אין רוסלאַנד האָט זיך געפונען אין אָנהייב-סטאַדיע. די רוסישע אַרבעטערשאַפט האָט געשטעלט אירע ערשטע טריט אין קאַמף פאַר בעסערע לעבנס- און אַרבעטס-באַדינגונגען. בלויז יחידים און קליינע גרופּעס אַרבעטער האָבן זיך געפונען אונטער סאָ-ציאַליסטישער השפּעה. פון צייט צו צייט זיינען אין איינצלנע ערטער אויס-געבראַכן גרעסערע און קלענערע שטריקן פאַר העכערן דעם לוי, קירצן דעם אַרבעטסטאָג און ענלעכע פּאָדערונגען. ס'האָט אָבער געפּעלט אַ פאַר-אייניקטע פּאַרטיי מיט אַ קלאַר פּראָגראַם, מיט אַ צענטראַלער אָנפירונג און פאַראיינהייטלעכטער טאַקטיק. דאָס שאַפן אַ סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטיי איז געוואָרן אַ לעבנס-נויטווענדיקייט.

דער געדאַנק וועגן שאַפן די פּאַרטיי איז אויפגעקומען אין אייניקע אַר-טיקע אָרגאַניזאַציעס און צווישן די פּאָליטישע עמיגראַנטן אין אויסלאַנד. פאַרשטייער פון וויכטיקערע שטעט האָבן אַ פאַר מאָל זיך באַראַטן וועגן דעם, ס'איז אָבער גאַרנישט אַרויסגעקומען. די שוואַכקייט פון די אומלעגאַלע אָרגאַניזאַציעס, די פאַרפּאָלגונגען און אַרעסטן, די שוועריקייטן ביים אָרגאַ-ניזירן אַ געהיימען צוזאַמענפאַר אין רוסלאַנד און די סכנה פון אַ דורכפאַל — האָבן גורם געווען, אַז די זאַך זאָל אָפּגעשלעפט ווערן אַ פאַר יאָר.

אין פאַרגלייך מיט די צעשטויבטע רוסישע אָרגאַניזאַציעס, איז די יידישע באַוועגונג געווען שטאַרקער, צענטראַליזירטער, דערפאַרענער, מיט אַ גאַנץ גוטן אָפּאָראַט און טעכניק. ניט בלויז אומלעגאַלע ליטעראַטור פון אויסלאַנד האָבן די רוסישע אָרגאַניזאַציעס באַקומען דורך דער ערב-בונדישער צענ-טראַלער גרופּע, אַפילו רוסישע שריפט פאַר דער קיעווער ראַבאַטשאַיאַ גאַזעטאַ¹¹. אַרקאַדי קרעמערס בראַשור וועגן אַגאַטאַציע איז אין אַ געשרי-בענער און אין אַ העקטאָגראַפישער פאַרם פאַרשפרייט געוואָרן אין די רו-סישע אָרגאַניזאַציעס פון פעטערבורג, מאַסקווע, קיעוו, כאַרקאוו און אַנדערע ערטער. אַ ריי אַרטיקע רוסישע אַרבעטער-אָרגאַניזאַציעס האָבן זייער טע-טיקייט געפירט אין הסכם מיט די אַנווייזונגען און כללים פון אַרקאַדיס בראַשור.

וועגן דער גרויסער ראל, וואָס קרעמערס בראַשור האָט אין די ערשטע יאָרן געשפּילט אין אויספאַרמירן דאָס פנים פון די רוסישע סאַציאַל־דעמאָ־קראַטישע אַרגאַניזאַציעס, דערציילט איינער פון די פּיאַנערן — ל. גאַלדמאַן. די בראַשור וועגן אַגיטאַציע האָט, וואָס שייך דער אַרגאַניזאַציעלער טאַק־טיק, געהאַט די אומגעהויערסטע השפּעה „אויף אַלע רוסישע אַרגאַניזאַציעס. איך ווייס, אַז נאָך לאַנג פאַרן צוזאַמענפאַר פון בונד האָבן אַ ריי אַרגאַניזאַציעס אויפגענומען די בראַשור, ווי אַ ניי פראַגראַם, וואָס רוקט אַרויס אַ נייע טאַקטיק אין דער רוסישער אַרבעטער־באַוועגונג. און דער פאַקט, וואָס אין אַלע אַרגאַניזאַציעס איז געווען באַוואוסט די אַפּשטאַמונג פון דער בראַשור, אַז זי איז צוזאַמענגעשטעלט אין דער ווילנער אַרגאַניזאַציע — האָט צוגעגעבן אַ באַזונדערן אויטאָריטעט און באַדייטונג דער ווילנער אַרגאַניזאַציע, דער־פאַר האָט מען זיך מיט איר אַזוי גערעכנט“⁽¹²⁾.

די יידישע פּיאַנערן־גרופּע האָט ניט גערוט און כּסדר געשטעלט די פראַגע וועגן שאַפּן אַ געאייניקטע רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי. זי האָט געוועקט, געגעבן איניציאַטיוו, זיך אַליין געשטעלט צו דינסט דער דאָזיקער אידייע. די פּיאַנערן־גרופּע איז געשטאַנען אין פאַרבינדונג מיט די פעטערבורגער, מאַסקווער און קיעווער קאַמיטעטן, זי האָט געשיקט איסאַי אייזענשטאַט קיין קיעוו און אַדעס (1895-1896). אין 1895 איז געפאַרן צו אַ באַראַטונג פון סאַציאַל־דעמאָקראַטישע טוער אין פעטערבורג צמח קאַפּעל־זאַן, אויף די באַראַטונגען האָט מען באַהאַנדלט די פראַגן פון פאַרבינדן זיך, איינשטעלן אַ קאַנטאַקט צווישן די אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד און מיט אויסלאַנד, אַרויסגעבן אַ צייטונג, בראַשורן א.א.וו.

אַרקאַדי קרעמער דערציילט וועגן דעם: „די אידייע וועגן אַזאַ צוזאַ־מענפאַר איז אַרויסגעאַנגען גלייכצייטיק פון 'בונד' און פון קיעווער 'פאַרבאַנד צום קאַמף פאַר באַפרייען דעם אַרבעטער־קלאַס'. די פּיאַנערן פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג האָבן געפירט סאַציאַליסטישע פראַפאַגאַנדע נישט בלויז צווישן יידן, נאָר אויך צווישן פּאָליאַקן און ליטווינער. די שפראַך איז געווען רוסיש. טימאַפּיי (צמח קאַפּעלזאַן) און איך האָבן געפירט קרייזלעך פון רוסישע אַפיצערן און פּוילישע אַרבעטער (שוסטער). מיר זיינען געווען פאַרבונדן מיט רוסישע שטעט, איבערהויפּט מיט פעטערבורג. איז אונז איינגעפאַלן, אַז מען דאַרף די גאַנצע אַרבעטער־באַוועגונג אין רוס־לאַנד פאַרבינדן אין איין פּאַרטיי, פונקט ווי דער בונד האָט פאַרבונדן די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג. אין דער זעלביקער צייט איז די דאָזיקע אידייע געבוירן געוואָרן אויך אין קיעוו“⁽¹³⁾.

די באַמאיוונגען זיינען סוף־כל־סוף געקרוינט געוואָרן מיט דערפאַלן ווען ס'איז געגרינדעט געוואָרן דער בונד, האָט זיין צענטראַל־קאַמיטעט אַנ־געהויבן אַ גרויסע אַרבעט צו אַרגאַניזירן דעם צוזאַמענפאַר פון דער אַלגע־מיינער פּאַרטיי. אַרקאַדי קרעמער האָט אין פעטערבורג און קיעוו אַרומגע־רעדט די זאַך מיט די דאַרטיקע טוער. דער צ.ק. פון בונד האָט אויף זיך גע־נומען די אַרגאַניזאַציעלע צוגרייטונגען, וואָס ס'האַט בעיקר געטאַן אַרקאַדי.

אים האָט צוגעהאַלפֿן די בונדישע פּיאָנערין זשעניע הורוויטש, וועלכע האָט געשאַפֿן די דירה. דער צוזאַמענפּאַר איז גערופן געוואָרן טאַקע אין דער רעזידענץ פֿון צענטראַל־קאָמיטעט פֿון בונד, אין מינסק. דער צוזאַמענפּאַר האָט זיך געעפֿנט דעם ערשטן מערץ 1898 און געדויערט דריי טעג. (1-3 מערץ לויטן אַלטן, 13-15 לויטן נייעם סטיל). די זיצונגען זיינען פּאַרגעקומען אין הייז פֿון רוסישן באַאַמטן פּיאָטער רומיאַנצעוו, 137 זאַכאַראַויער גאַס. בעת אין גרינדונגס־צוזאַמענפּאַר פֿון בונד האָבן זיך באַטייליקט 13 דעלעגאַטן, איז אינם רוסלענדער צוזאַמענפּאַר געווען נאָך ווייניקער: סך־הכל 9 דעלעגאַטן, צווישן זיי דריי פּאַרטייער פֿון בונד. די רוסישע דעלעגאַטן זיינען געווען: סטעפּאַן ראַדטשענקאָ פֿון פעטערבורג, באַריס איידעלמאַן און נאַטאַן וויגדאַרטיק פֿון ראַבאַטשאַיאַ גאַזעטאַ (קיעוו), פּאַוועל טוטשאַפּסקי פֿון קיעוו־ווער אַרגאַניזאַציע, קאַזימעזש פעטרוסעוויטש פֿון יעקאַטערינאַסלאַוו, אַלעק־סאַנדער וואַנאוּסקי פֿון מאַסקווע. דעם בונד האָבן פּאַרטעטן: אַרקאַדי קרעמער, אַברהם מוטניק און דער אַרבעטער שמואל קאַץ (שמואל דער שוואַר־צער). אויך אויף דעם צוזאַמענפּאַר איז געווען ווייניק דיסקוסיעס און אַ סך זאַלעכקייט. ס'איז אויסגעקליבן געוואָרן אַ צענטראַל־קאָמיטעט פֿון דער פּאַרטיי: ס. ראַדטשענקאָ, ב. איידעלמאַן און א. קרעמער. אַנגערופן געוואָרן איז די פּאַרטיי מיטן נאָמען רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבעטער־פּאַרטיי.

דעם בונד האָט דער צוזאַמענפּאַר אָנערקענט ווי אַן אויטאָנאָמע אַרגאַניזאַציע, וואָס איז זעלבשטענדיק אין יידישע פּראָגן. מיר וועלן זיך אָפּשטעלן אויף דעם גענויער און איבערגעבן וועגן די באַציאונגען, וואָס דער ערשטער צוזאַמענפּאַר פֿון דער אַלגעמיינער פּאַרטיי האָט איינגעשטעלט מיטן בונד. וועגן דעם האָט איבערגעגעבן די אַרבייטער שטימע, וואָס האָט אָפּגעדרוקט אין נומ. 10-9, יולי 1898, אַ גרויסן אַרטיקל א. נ. אונזערע צילן און דאָ דער־ציילט וועגן אַט די באַציאונגען (אַלע עקזעמפּלאַרן פֿון אַט דעם טאַפּלט־נאָמער זיינען פּאַרכאַפט געוואָרן אין דער אונטערערדישער דרו־קעריי אין באַברויסק בעת די אַרעסטן פֿון זומער 1898. דער אַרטיקל איז איבערגעדריקט געוואָרן אין נומ. 11 אַרבייטער שטימע). אין אים ווערט געזאַגט:

„ווי די 'פּאַרטיי' פּאַרהאַלט זיך צו די אַרגאַניזאַציעס פֿון אַ גאַנצער נאַציע זעט מען דייטלעך אין 'מאַניפעסט', וואו עס רעדט זיך וועגן די באַ־דינגונגען, אויף וועלכע דער 'יידישער אַרבעטער בונד' טרעט אַריין אין דער 'פּאַרטיי': 'דער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער־בונד אין רוסלאַנד און פּוילן' גייט אַריין אין דער 'פּאַרטיי' ווי אַן אויטאָנאָמע אַרגאַניזאַציע, וועלכע איז זעלבשטענדיק נאָר אין אַזוינע פּראָגן, וועלכע זיינען נוגע דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט. אָדער אַנדערש אויסגעדריקט שטייט דאָרטן אַט וואָס: די לאַגע פֿון די יידן אין רוסלאַנד, די פּאָליטיק פֿון דער צאַרישער רעגירונג קעגן זיי און אַנדערע באַזונדערהייטן (ווי צ.ב. די באַזונדערע שפּראַך) האָבן באַשאַפֿן ביים יידישן פּראָלעטאַריאַט ספּעציעלע אינטערעסן, וועלכע פּאָדערן מען זאָל זיי פּאַרטיידיקן. צו פּאַרטיידיקן אַט די באַזונדערע יידישע אינטערעסן קען

אויף זיך נעמען נאָר אַ באַזונדערע יידישע אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז פול-שטענדיק פריי צו פירן זיי ווי זיי פאַרשטייט און די 'פאַרטיי' מישט זיך ניט אין דער טעטיקייט פון דעם דאָזיקן 'בונד'. די אינטערעסן, וואָס זיינען אָבער נוגע דעם גאַנצן רוסלענדער פּראָלעטאַריאַט אָן אונטערשיד פון רעליגיע און נאַציע, איז דער 'יידישער בונד', ווי אַ גליד (טייל) פון דער 'פאַרטיי', מחויב צו פאַלגן דעם 'צענטראַלן קאָמיטעט'. עס פאַרשטייט זיך, אַז דער 'יידישער בונד' האָט נײַט קיין באַזונדערע פּריווילעגיעס (זכוּת) אין דער 'פאַרטיי'. די 'פאַרטיי' פאַרהאַלט זיך צו דעם 'יידישן אַרבעטער בונד', ווי זיי פאַרהאַלט זיך צו יעדער אַרבעטער-אָרגאַניזאַציע, וועלכע פאַרטיידיקט די ספּעציעלע אינטערעסן פון די אַרבעטער פון אַ גאַנצער נאַציע. אָט די פּאָליטיק פון דער 'פאַרטיי' איז קלוג און פּראַקטיש. די 'פאַרטיי' וויל נײַט, אַז אַלע 'בונדן' זאָלן ניט אַנדערש, ווי פירן זיך נאָך איין שנירל".

הגם די פּיאָנערן פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג און אַפילו די ברייטערע קרייזן אירע האָבן גוט געוואוסט, אַז די נײַ פּראָקלאַמירטע רוס-לענדער פאַרטיי איז מער אַ זאַך פון דער צוקונפט, אַז דערווייל שטעלט זיי פאַר נאָר קליינע באַשיידענע גרופּעס, וואָס האָבן נאָך דערצו געפירט צווישן זיך טעאָרעטישע מחלוקתן, — פונדעסטוועגן איז די באַפרידיקונג געווען זייער גרויס. די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג האָט זיך מער ניט געפילט איינזאַם, אינזאָלירט. די אַרבייטער שטימע האָט די דאָזיקע באַציאונג געבראַכט צום אויסדרוק אין די ווייטערדיקע ווערטער פון זעלבן אַרטיקל:

„מיר באַגריסן מיט פרייד די גרינדונג פון דער 'פאַרטיי' און מיר האָפּן, אַז זיי וועט ברענגען אייניקייט און פלאַנמעסיקייט אין דער טעטיקייט פון דעם רוסלענדער פּראָלעטאַריאַט אין זיין עקאָנאָמישן קאַמף, אַז זיי וועט אָנ-ווענדן אַלע מיטלען צו וועקן זיין פּאָליטישן באַוואוסטזיין, כדי צו דערפילן זיין הויפּט-אויפגאַבע — אַראָפּצואוואַרפן דעם יאָך פון דער רוסישער זעלבסט-הערשונג און צו דערשלאַגן זיך פּאָליטישע פרייהייט“.

צום באַדויערן, איז די גרינדונג פון דער 'פאַרטיי' נײַט געווען מזלדיק. די רוסישע דעלעגאַטן זיינען ניט געווען גענוג דערפאַרן און אָפּגעהיט אין הלכות קאָנספּיראַציע, דער מאַסקווער און די קיעווער דעלעגאַטן האָבן פאַר-שלעפט נאָך זיך קיין מינסק אַ נעץ פון שפּיאָנען. ווען דער צוזאַמענפאַר-האַט זיך פאַרענדיקט, האָבן זיך אָנגעהויבן אַרעסטן צווישן די דעלעגאַטן. שוין אין דער נאַכט פון 11-טן אויפן 12-טן מערץ (לויטן אַלטן סטיל) זיינען עטלעכע אַנטיילנעמער פון צוזאַמענפאַר אַרעסטירט געוואָרן אין פאַרשידענע שטעט, און צוזאַמען מיט דעם זיינען פאַרגעקומען מאַסן-אַרעסטן אין אַ צאָל שטעט. סך-הכל האָט מען אַרעסטירט ביז 500 פּערזאָן, בלויז אין קיעוו האָט דער שעיף פון דער זשאַנדאַרמערע גענעראַל נאָוויצקי געלאָזט אַרעסט-טירן 176 מענטשן. צווישן די אַרעסטירטע איז אויך געווען דער מיטגליד פון צ.ק. — ב. איידעלאַמאַן. אין מאַסקווע האָט מען אַרעסטירט עטלעכע און פּופּציק, צווישן זיי אויך דעם דעלעגאַט. דער מיטגליד פון צ.ק. ראַדטשענקא האָט זיך באַ-האַלטן. דער פּאַקטישער צענטראַל-קאָמיטעט פון דער רוסלענדער ט.ד. אַרבע-

טער פארטיי איז במשך עטלעכע חדשים באשטאנען בלויז פון ארקאדי קרעמער. א פארטיי-אפארט האט מען נאך גארנישט באוויזן צו שאפן. דער צוזאמענפאר האט באשלאסן, אז די ראבאטשאַיאַ גאַזעטאַ זאל ווערן דער צענטראל-ארגאן, אבער די געהיימע דרוקעריי מיטן אויסגעזעצטן נומער 3 איז דעם 11-טן מערץ פארכאפט געווארן אין יעקאטערינאָפּאָל. דער צ.ק. פון בונד האט איבערגענומען אויף זיך די צענטראלע פונקציעס פון דער פארטיי. דער מאַ-ניפעסט פון דער פארטיי, אנגעשריבן דורך פיאטר סטרואווע פון פעטערבורגער ארגאניזאציע, איז אָפּגעדרוקט געוואָרן דורכן בונד אין זיין געהיימער דרוקע-ריי אין באַברויסק אויף רוסיש און אויף יידיש. דער בונד האט אויך אָפּגע-דרוקט פארשידענע מאַי-פּראָקלאַמאַציעס פון די אַרטיקע ס. ד. קאָמיטעטן און זיי צוגעשטעלט אין די רוסישע שטעט. נאָך די אַרעסטן צווישן די רוסישע טוערס און דעלעגאַטן פון ערשטן פארטיי-צוזאמענפאר זיינען פאָרגעקומען פיל אַרעסטן אויך אין בונד.

געווען איז דאָס די אַרבעט פונם פירער פון דער מאַסקווער „אַכראַנע“ (זיכערהייט-פּאָליציי) ס. זובאַטאָוו. ווי זובאַטאָוו האט אַליין דערקלערט, איז די גרויסע נאַכשפּיאַנירונג נאָכן בונד געקומען אין שייכות מיטן מינסקער צו-זאַמענפאַר און דער גרינדונג פון דער פ.א.ד. 4-3 חדשים האט דער בונד פאקטיש געאַרבעט אונטער דער אומאויפהערלעכער אַבסערוואַציע פון זײַ באַטאָוס אַגענטן. די בונדישע טוערס האָבן באַמערקט דעם שפּיאַנאַזש נאָך זיי און געפּראַווט ראַטעווען זיך אַליין און דער עיקר די באַברויסקער דרוקעריי. אַ טייל פון דער דרוקעריי האט מען שוין געהאַט אַריבערגעפירט קיין גראַדנע, אַ טייל פון שריפט און מכשירים איז געווען איינגעפאַקט און גרייט צום אַרי-בערשיקן קיין גראַדנע. אָבער די אַלע פּאַרזיכט-מיטלען האָבן ניט געהאַלפּן. דעם 26 יולי האט די אַכראַנע אַרעסטירט אין פּאַרשידענע שטעט אַרום 70 בונדיסטן; אין מינסק, וואַרשע, לאַדזש, באַברויסק, ווילנע, באַראַנאָוויטש, גראַדנע. אַרקאַדי קרעמער איז אַרעסטירט געוואָרן אין בריאַנסק אויפן וואַך-זאַל. צווישן די אַרעסטירטע זיינען געווען אַלע דריי מיטגלידער פון צענטראַל-קאָמיטעט. אין באַברויסק איז פּאַרנומען געוואָרן די בונדישע דרוקעריי מיטן אַקאַרשט אָפּגעדרוקטן נומער 9-10 פון דער אַרבייטער שטימע. אויך אין מינסק איז געווען אַ געהיימע בונדישע דרוקעריי און בעת מען האט זי פאַר-כאַפט, האט מען דאָרט געפונען אָפּגעדרוקטע פּראָקלאַמאַציעס פאַר דער פעטערבורגער אַרגאַניזאַציע.

זובאַטאָוו האט זיך זייער שנעל אַריענטירט אין אָפּשאַצן די באַדייטונג פון בונד. ער האט זיך איבערצייגט, אז עס וואַקסט אַ נייע רעוואַלוציאַנערע קראַפט אויף דער יידישער גאַס. ער האט באַוואונדערט די אַקטיוויקייט און אינטענ-סיווקייט פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג און פון איר נייע-שאַפּענער צענטראַלער אַרגאַניזאַציע, דעם בונד. ער האט געוואוסט וועגן דער ווירקונג פון די בונדישע טוערס צווישן די רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן. ער האט געוואוסט וועגן דעם, ווי אזוי דער בונדישער אַפּאַראַט באַדינט די אַלגע-מיינע סאַציאַליסטישע באַוועגונג אין לאַנד. ער האט דעריבער אַנגעווענדט

א סך כוחות צו „ליקווידירן“ דעם בונד. זובאטאוו האָט אַוועקגעשטעלט זיין אייגענע, אומאָפהענגיקע פון דער אַרטיקער מאַכט, שפּיאַנאַזש-אַרבעט אין ראַיאָן פון בונד. און דער 26 יולי 1898 איז געקומען, ווי דער הויכפונקט פון דער גאַנצער אויסשפּיר-טעטיקייט.

אַ מבול שפּיאַנען האָט זובאטאוו אַראָפּגעלאָזט אויפן ראַיאָן פון בונד. זייערע באַאָבאַכטונגען און אינפּאַרמאַציעס זיינען געגאַנגען דירעקט צו זיי באַטאָון קיין מאַסקווע. זובאטאָוס אַגענטן האָבן געאַרבעט אין מינסק, באָב-רויסק, סוועניאַן, באַראַנאַוויטש, לאַדזש, וואַרשע, ביאַליסטאָק, דווינסק, קאַוונע, ווילנע, קיעוו, אַדעס, גראַדנע. די טוערס פון בונד האָבן שוין אין מערץ 1898 דערזען די סימנים פון דעם שפּיאַנאַזש. דער צ.ק. האָט אַרויסגע-לאָזט אַ ספּעציעל בלעטל אונטערן נאָמען „וואַרנונג“, וואו ער האָט דערציילט וועגן גרויסן שפּיאַנאַזש אין די בונדישע שטעט. דער צ.ק. רעקאַמענדירט אין דעם אויפּרוף, אַז די אַרגאַניזאַציעס און די מיטגלידער זייערע זאַלן פאַרשטאַרקן די קאַנספּיראַציע-מיטלען. אינם בלעטל זיינען אַנגעגעבן געוואָרן פאַרשידענע פרטים וועגן דעם אויפּפיר פון זובאטאָוס אַגענטן, די נעמען פון די האַטעלן וואו זיי שטייען איין. אָבער דאָס אַלץ האָט קיין פעולה נישט געהאַט, די קאַטאַסטראַפּע איז געווען אומפאַרמיידלעך.

זובאטאָוס שפּיאַנען האָבן געהאַט אויסשפּיאַנירט אייניקע בונדישע טוערס, וואָס האָבן זיך פאַרנומען מיטן טראַנספּאַרט פון ליטעראַטור. זיי האָבן אויך אויסגעפונען, אַז הירש סאַראַקאָ האָט פון האַמעל געבראַכט 4 פוד פאַפּיר. אַזוי אַרום זיינען זיי געפאַלן אויף די שפורן פון דער אומלעגאַלער דרוקעריי. אין סך-הכל האָבן זיך ביי זובאטאָוו אַנגעקליבן ידיעות וועגן אַ גרויסער צאַל פּערזאָנען, וואָס האָבן געהאַט אַ שייכות צו דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. אין דער פולער זיכערקייט, אַז ער איז איצט בכוח צו ליקווידירן דעם בונד מיט איין קלאַפּ, האָט ער דורכגעפירט די גרויסע אַרעסטן אין דער נאַכט פון 25-26 יולי.

„אין חודש מאי — דערציילט וו. קאַסאַווסקי — האָט זובאטאָוו מיט אַ מאָל אָפּגעגליקט. עס איז אַנגעקומען נייע שריפט פאַר דער אַרבייטער שטימונג, וואָס איז באַשטעלט געוואָרן אין דייטשלאַנד. די שריפט איז אַריבער-געשוואַרצט געוואָרן קיין סוואוואַלק, און פון דאָרט האָבן אים עטלעכע חברים (בתוכם אברהם דער בערשטער) געבראַכט אויף זיך קיין מינסק מיט גרויס מאַטערניש און אָפּקלערעניש און מיט נאָך גרעסערער פרייד. מיר האָבן זיך געזען מיט די סוואוואַלקער מיט דער גרעסטער געוואַרנטקייט, ערגעץ וואו הינטער דער שטאַט, דוכט זיך עפעס אין אַ וועלדל אָדער אין אַן ענלעכן אַרט...“ די שריפט האָט מען דערווייל באַהאַלטן. אָבער נאָך איר האָט מען געמוזט קומען פון באַברויסק גופא. קיין אַנדער מיטל זי אַהין צוצושטעלן איז ניט געווען. פון באַברויסקער דרוק זיינען געקומען קיין מינסק עטלעכע חברים...“ קרעמער און קאַסאַווסקי האָבן געבראַכט צו זיי „די פליטקעס שריפט. זובאטאָוס אַגענטן וואַלטן געווען די גרעסטע טיפּשיים, אויב זיי וואַלטן דאָס נישט באַמערקט. פאַרשטייט זיך, אַז נאָך די באַברויסקער זיינען

אין די ערשטע קאמף-יאָרן

ביניש מיכאלעוויטש

מאַרק ליבער

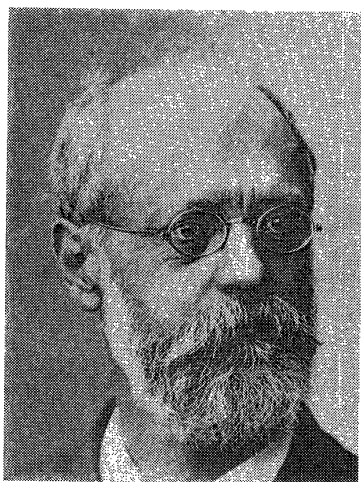

אַבראַם דער טאַטע
(לייב בלעכמאַן)

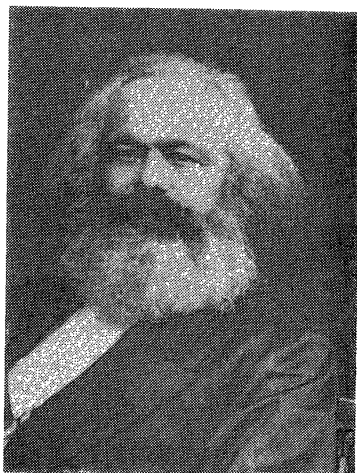

הירש לעקערט

טעארעטיקער פון סאציאליזם

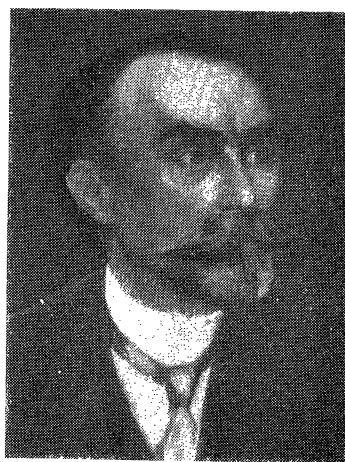
קארל קאוטסקי

קארל מארקס

ל. מארטאוו

געאָרגי פלעכאָנאָוו

נאכגעפארן שפיקעס און אזוי ארום געפאלן אויף דער שפור פון דרוק"י.¹⁴
 אין זיין געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג ברענגט נ. א.
 בוכבינדער אַ פולע רשימה פון 67 אַרעסטירטע און באַשולדיקטע פּערזאָנען
 (זו. 6-85). ער ציטירט פון דאָקומענטן און מאַטעריאַלן, וואָס מ'האַט געפונען
 אין צאַרישן פּאָליציי־דעפּאַרטמענט: בשעת די רעוויזיעס האָט מען אין מינסק
 ביי יואל דוד שערמאַן געפונען אַ דרוקעריי מיט יידישן שריפט, אַ טאַפּלען
 קאַמפלעט מכשירים און אַן אויסגעזעצטע פּראָקלאַמאַציע. ביי די אַנדערע
 אַרעסטירטע אין מינסק האָט מען געפונען אומלעגאַלע ליטעראַטור, מאַנוס-
 קריפטן, אַדרעסן, שיפּריטע צעטלעך, אַ גרויסע צאָל פּראָקלאַמאַציעס, וואָס
 זיינען אָפּגעדרוקט געוואָרן אין דער דרוקעריי ביי שערמאַנען. אין איינעם
 פון די באַריכטן צום פּאָליציי־דעפּאַרטמענט ווערט געגעבן אַ גענויע באַשריי-
 בונג פון דער בונדישער דרוקעריי אין באַברויסק:

ישראל מיכל קאַפּלינסקי און מערע קריגל האָבן „פאַרנומען אַ דירה פון
 דריי צימערן מיט אַ קיך. דער ערשטער צימער האָט געטראָגן אַ כאַראַקטער,
 ווי מען וואָלט דאָרט געוואוינט און קיין שום זייטיקע זאַכן זיינען דאָרט ניט
 געווען. אין דעם צווייטן צימער איז געשטאַנען אַ לענגלעכער טיש, די דעק
 פון דעם טיש האָט זיך געקענט פאַנאָדעררוקן אין דער לענג פון טיש; אונ-
 טער דער דעק איז געווען אַ קעסטל אין דער לענג פונם גאַנצן טיש, צוויי
 ווערשקעס די טיף. אין אַט דער פאַרטיפונג האָט זיך געפונען דער דרוק-
 אַפּאַראַט מיט אַלע מכשירים צום דרוקן. דאָ האָט זיך אויך געפונען אַ הילצער-
 נער שנייד־ווערקשטאַט, צעוואַרפענע בויגנס פון אָפּגעדרוקטע פאַפיר, ריין
 דרוק־פאַפיר און פאַרשידענע פאַפיר־אַפּשיטן. דער דאָזיקער צימער איז,
 הפנים, געווען דער ווערקשטאַט. אין דעם דריטן צימער זיינען ביי די ווענט
 געלעגן פעקלעך פון אָפּגעדרוקטע עקזעמפּלאַרן פון דעם נומ. 9 פון דער
 אומלעגאַלער יידישער צייטונג 'אַרבייטער שטימע' מיט דער דאַטע פון 10-טן
 יולי 1898. בסך־הכל זיינען דאָרט געפונען געוואָרן בערך 600 עקזעמפּלאַרן.
 יעדער זשורנאַל האָט געהאַט 24 זייטן. דאָ זיינען אויך אויף דער פּאָדלאָגע
 געלעגן עטלעכע פעקלעך שריפט, איינגעוויקלט אין פאַפיר, און אויסגעזעצטע
 עמודים. ביי איין וואַנט איז געשטאַנען אַ גרויסער פירקאַנטיקער קאַמאַד
 (איין אַרשין 6 ווערשקעס די ברייט און אַנדערטהאַלבן אַרשין די לענג און די
 הייך). אין די אונטערשטע צוויי שופּלאַדן איז געלעגן מענער־ און פרויען־
 וועש און אין דעם אייבערשטן — לעגאַלע און אומלעגאַלע אויסגאַבן און
 קאָלירטע פאַפיר אויף הילעס. די דעק פון דעם קאַמאַד איז געווען איינגע-
 אַרדנט פונקט אזוי, ווי די דעק פון דעם לענגלעכן טיש, און האָט זיך פאַנגאַ-
 דערגערוקט, אונטער דער דאָזיקער דעק האָבן זיך געפונען אַכט קאַסעס מיט
 יידישער שריפט, אַ קאַסע מיט אַראַבישע ציפּער, 5 גראַס צייכנס, בערך 2
 פוד שפּאַנעס, שפייצן וכדומה, דריי ווערסטאַטקעס און צוויי שפּיגלען, איינער
 פאַר דער ראַם און דער צווייטער אויף פאַרב"י.¹⁵

די איינאַרדענונג פון דער דרוקעריי און אַלע אירע קאַנספּיראַטיווע
 איינפאַלן — דאָס איז געווען דער אויפטו פון ישראל מיכל קאַפּלינסקי. לויט

דעם מוסטער זיינען שפעטער איינגעארדנט געוואָרן די בונדישע געהיימע דרוקערייען אין ווילנע, וואַרשע און אַנדערע שטעט. די טעטיקייט פון די דאָ זיקע דרוקערייען איז געווען אַ גרויסע עפאָפּייע פון רעוואָלוציאַנערער מסירת־נפש, עקשנות און פּסיכישער אויסהאַלטעוודיקייט. אַט די אונטערערדישע פּאַרקאַנספּיריטע אַרבעטער האָבן געהערט צו די געטרייסטע זעלנער פון דער רעוואָלוציע און סאָציאַליזם, צו די געטרייסטע זין און טעכטער פון בונד.

„אין דער אומלעגאַלער דרוקעריי אין באַברויסק — דערציילט שלום לעווין — זיינען אַרעסטירט געוואָרן: ישראל מיכל מיט זיין פרוי מערל און גרישע סאַראַקא מיט זיין פרוי מערל (סירקין). דער איינציקער וואָס איז ניט אַרעסטירט געוואָרן איז געווען מאַרק ווילטער“... „שפרה ווילטער איז אַרעסטירט געוואָרן אין גראַדנע, וואוהיז מ'האַט געוואָלט אַריבערפירן די באַברויסק־קער דרוקעריי“¹⁰.

אַלע וואָס זיינען אַרעסטירט געוואָרן בעת זובאַטאָוס געיעג אויף בונדישע טוער, האָט מען געבראַכט קיין מאַסקווע. מ'האַט זיי אַריינגעזעצט אין איינצלנע קאַמערן. אונטער דער דירעקטער אָנפירונג פון זובאַטאָון האָט מען זיי אָנגעהויבן פאַרשן און פאַרהערן.

זובאַטאָו האָט טריאומפּירט: אים האָט זיך געדוכט, אַז ער האָט דער־גרייכט די פּולשטענדיקע ליקוידאַציע פון בונד.

„די שמחה ביי די צאַרישע אַכראַניקעס — דערציילט וו. קאַסאַווסקי — איז געווען גרויס. דעם צאַר ניקאַלאַי איז תּיכּף צוגעשטעלט געוואָרן אַ גענויער ראַפּאַרט וועגן דער 'ליקוידאַציע' פון בונד. צווישן די הויכע שררות, וועלכע זיינען אין מאַסקווע געקומען אויפן וואַקזאַל צום צוג, וואָס האָט געבראַכט די פירער פון בונד, איז געווען אויך דער מיליטערישער קאַמענדאַנט פון מאַסקווע. די לייט האָבן געוואָלט אַ קוק טאָן, ווי אַזוי עס זעען אויס די 'רעדלפּירערס' פון דעם סודותדיקן בונד, וואָס עקזיסטירט נאָך אַפילו ניט קיין יאָר און ס'גייען שוין וועגן אים אַרום לעגענדעס. אין דער מאַסקווער מיטישטשענסקער ('גובערניאַלער') טורמע איז אַראַפּגעקומען דער יוסטיץ־מיניסטער מוזאַוויאַו זען מיט די אייגענע אויגן די אַרעסטירטע 'פּאַ דיעלו בונדאָ'. זיי האָבן זיך אָבער אומזיסט געפּרייט“¹¹.

ביי די פאַרהערן פון די אַרעסטירטע האָט זובאַטאָו געפרוּאוּט „כאַפּן נשמות“ צווישן זיי. ער האָט מיט זיי געפּירט לאַנגע „פּאַטערלעכע“ שמועסן וועגן דעם אומזין פון אַן אומלעגאַלער באַוועגונג, וועגן דער שעדלעכקייט פון „פּאַליטיק“ פאַר די אַרבעטער א.א.וו. זובאַטאָו, וואָס האָט אַליין אָנגעהויבן זיין קאַריערע מיט אַרויסגעבן אַ רעוואָלוציאַנערן קרייז, צו וועלכן ער האָט יונגערהייט געהערט, האָט געגלויבט, אַז אים וועט זיך איינגעבן צו געווינען צווישן די אַרעסטירטע אַזעלכע שוואַכע כאַראַקטערן, וועלכע וועלן זיך לאָזן אויפן וועג פון פאַראַט און פּראַוואַקאַציע. דער פּאַקט איז אָבער, אַז בעת

דער גאַנצער אויספאַרשונג איז ניט געשען קיין איין וויכטיקער נייער אַרעסט. ד.ה. אַז קיינער פון די אַרעסטירטע האָט קיינעם ניט פאַראַטן. די אויספאַרשונג האָט זיך געצויגן זייער פאַמעלעך — מיט דער כוונה אויסצומאַטערן די אַרעסטירטע, צווינגען זיי צו געבן דערקלערונגען און אַנרופן נעמען. דער איינציקער, וואָס איז אַריינגעכאַפט געוואָרן אין די לאַפּעס פון זובאַטאָון, איז געווען ישראל מיכל קאַפּלינסקי, וועלכער איז געוואָרן אַ פּראָוואַקאַטאָר. דעם 11-טן אַפּריל 1901 איז דער גאַנצער ענין פון די אַרעסטירטע בונדיסטן דערליידיקט געוואָרן אין אַזאַ פאַרם: צום פאַרשיקן אין מזרח-סיביר אויף דריי-פיר יאָר זיינען פאַרשפּט געוואָרן 4 פּערוואָן, צווישן זיי באָריס באַנע-וואור; אונטער פּאָליציי-אויפזיכט אין שטעט, וואָס די באַשולדיקטע וועלן זיך אַליין אויסקלייבן צום וואוינען, זיינען פאַרשיקט געוואָרן: קאַפּלינסקי אויף 4 יאָר; 9 פּערוואָן אויף 3 יאָר, צווישן זיי אברהם מוטניק, יואל דוד שערמאַן, יצחק מרדכי פּסחואָן, גרישע און מערע סאַראַקא; אויף 2 יאָר — 9 פּערוואָן, אויף 1 יאָר — 4 פּערוואָן. בנוגע אַ היפשער צאָל פון די אַרעסטירטע איז דער גאַנצער פּראָצעס אָפּגעשטעלט געוואָרן.

דעם 8 אַפּריל 1900 איז אַרקאַדי קרעמער צוזאַמען מיט קאַסאָוסקיין אַרויסגעלאָזט געוואָרן אויף דער פּריי ביזן אורטייל. זיי זיינען געקומען קיין ווילנע, וואו זיי זיינען געווען אונטער פּאָליציי-השגחה. אין עטלעכע חדשים אַרום האָט זובאַטאָו דעפּעשירט אַרקאַדין, ער זאָל קומען צו אים קיין מאַסקווע זיך אַדורכשמועסן וועגן אַ געוויסן ענין. קרעמער האָט אויף זובאַטאָווס איינלאָדונג זיך ניט אָפּגערופן. צוזאַמען מיט קאַסאָוסקיין איז ער דעם 6 אויגוסט 1900 אַנטלאָפּן קיין אויסלאַנד. קיין אויסלאַנד זיינען אויך אַנטלאָפּן עטלעכע אַנדערע טוער.

די צאַרישע רעגירונג האָט פאַרבונדן גרויסע האַפּענונגען מיט די אַרעסטן פון זומער 1898. זי האָט זיך איינגערעדט אַז מיט דעם וועט זי ליך-ווידירן דעם בונד.

„די ליקוידאַציע פון 26 יולי — באַרימען זיך די באַריכטן פון פּאָליציי-דעפּאַרטמענט — האָט מיט זיך אַוועקגעטראָגן אַלץ, וואָס איז נאָר געווען פעאַיק, ענערגיש און שטאַרק. ס'איז געוואָרן (אין בונד) טויט-שטיל. די פּאַניק האָט אַרומגעכאַפט אַלע אָנהענגער פון דער באַוועגונג און צונישט געמאַכט די מינדסטע אינציאַטיוו“... „דעם 'בונד' איז אין יולי 1898 געגעבן געוואָרן אַ זייער געלונגענער און געוואַלטיקער קלאַפּ. די שעפּער פון דער באַוועגונג, איר נשמה, אירע באַגייסטערער זיינען אַרויסגעריסן געוואָרן מיטן וואַרצל. די באַוועגונג איז אַזוי ווי פאַרגליווערט געוואָרן פון שרעק און איז אָפּגעשטאַרבן“.

אַבער די פּרייד פון זובאַטאָון איז געווען אומזיסט... ער האָט ניט פאַר-שטאַנען, אַז די אַלע אַרעסטן האָבן אָנגערירט נאָר די שפיצן פון דער באַווע-גונג. די היפּט-מאַסע פון די רעוואַלוציאַנערע טוערס איז געבליבן גאַנץ.

די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג איז שוין געווען צופיל פאַרוואַרצלט און גע־
האַט אַזוי פיל געטרייע אָנהענגער צווישן דער יידישער אַרבעטערשאַפט און
אינטעליגענץ, אַז זובאַטאָוס אַרעסטן זיינען ניט געווען ביכולת זי צו פאַר־
ניכטן, אומברענגען אין גאַנצן. גאַר אין גיכן איז די גאַנצע בונדישע באַווע־
גונג געקומען צו זיך און די צאָל קעמפער־יחידים און אַרגאַניזאַציעס איז
כסדר געוואַקסן.

4. דער צווייטער צוזאַמענפאַר פון „בונד“

ווילנע האָט ווייניקער געליטן פון זובאַטאַווס אָנפאַל. בעת אין מינסק וויינען אַרעסטירט געוואָרן 17 מאָן, אין וואַרשע און לאַדזש — צו 10 מאָן, האָט מען אין ווילנע פאַרנומען בלויז 7 מענטשן. געווען איך אַ פאַר שטעט, וואָס האָבן אין גאַנצן ניט געליטן, צווישן זיי קאַוונע, און דאָס איז געווען אַ גליק פאַר דער באַוועגונג. די ווילנער טוערס האָבן פּערזענלעך געקענט די טוערס פון די באַזונדערע שטעט און זיי האָבן באַלד נאָך דער אַרעסטן כּוואַליע איינגעשטעלט די פאַרבינדונגען מיט זיי. ס'זיינען איך איינגע- שטעלט געוואָרן נייע פאַרבינדונגען פאַרן טראַנספּאָרט. און דער עיקר : דער ווילנער קאָמיטעט האָט זומער 1898 אַרגאַניזירט אַן אייגענע דרוקעריי. דער ווילנער קאָמיטעט האָט געהאַט באַשלאָסן צו דרוקן אין זיין דרוקעריי זיין אייגענעם אַרגאַן דער קלאַסטען-קאַמפּף. אַט די דרוקעריי, וואו ס'האָבן געאַרבעט שמואל קאַץ און מערעלע גינבורג. האָט איצט שטאַרק אַרויסגע- האַלפן ביים צוריק איינשטעלן די צענטראַלע אַרבעט. אמת, זי איז נאָך ניט געווען פּולשטענדיק איינגעאַרדנט, אָבער זי האָט געאַרבעט צופּרידנ- שטעלנדיק.

דער גאַנצער צענטראַל-קאָמיטעט איז געווען אַרעסטירט, די צענטראַלע דרוקעריי איז דורכגעפאַלן. דזשאַן מילל האָט באַווזן אַפּצופאַרן קיין אויס- לאַנד. זאָל מען פּרוּוואוּן באַנייען דעם צענטראַל-אַרגאַן, די אַרבייטער שטימע, איז ניטאָ ווער עס זאָל שרייבן : דער איינציקער פון די פאַרבליבענע בונד- דישע טוערס „מיט אַ פען אין האַנט“ — איז געווען סענדער זעלדאַוו-ניע- מאַנסקי. ער און זיין פּרוי טייבעטשקע זיינען פאַרבליבן אין ווילנע און ווייטער געשפּילט אַ ראַל אין דער באַוועגונג. געבליבן ניט-אַרעסטירט איז נאָך דוד קאַץ (טאַראַס), אַ מענטש מיט אומגעהויערער ענערגיע און אַ סך איניציאַטיוו. ער האָט גוט געקענט די גאַנצע באַוועגונג, איז געווען אויסגעבונדן מיט צענטליקער טוערס פון די ערטער. ניט אַרעסטירט געוואָרן זיינען אויך מאַריע זשאַלודסקי, צביה הורוויטש, אַלטער דער בערשטער און זיין פּרוי ליזע, אברהם דער בערשטער (אברהם וואַלף אַלעקסאַנדריסקי), אורטשיק (גרעצאַוו), אין קאַוונע איז אויך געווען לעאַן בערנשטיין, אָבער ער איז געווען „פּאָד נאַדזאַראַם“, ד.ה. אונטער דער אויפזיכט פון דער פּאַליציי, געדאַרפט צו איר זיך מעלזן יעדע וואָך און ניט געטאַרט אַרויספאַרן פון קאַוונע אָן אַ דערלויבעניש פון דער זשאַנדאַרמעריע. ער איז פאַרשיקט געוואָרן קיין קאַוונע, וואו ער איז געוואָרן טעטיק אין דער אַרטיקער באַ-

וועגונג און גלייכצייטיק געווען אַ מיטגליד פון צענטראַלן קאָמיטעט פון בערשטער בונד. צוזאַמען מיט אברהם וואָלף אַלעקסאַנדריסקי האָט ער שפּעטער געגרינדעט די אומלעגאַלע צייטונג פון די בערשטער, דער וועקער. אויך אַנדערע בונדישע טוערס פון די נײַט-געליטענע שטעט האָבן געטראַכט וועגן צוריק-אויפשטעלן דעם צענטראַלן פּאַרטיי-אַפּאַראַט פון בונד. בייניש מיכאַלעוויטש, וועלכער האָט דעמאָלט געאַרבעט אין ביאַליסטאָק, דערציילט:

„מיר, פּאַרביבענע, האָבן זיך אָבער גענומען ענערגיש צוריק צונויפֿ-שטעלן די צעפּאַלענע פּאַרבינדונגען צווישן די שטעט, האָבן באַשלאָסן צו-נויפֿצורופן דעם צווייטן צוזאַמענפּאַר פון דער פּאַרטיי און צוריק איינשטעלן די צענטראַלע אַרבעט“¹⁸. קיין שום ספק, אַז די הויפּטראַל האָבן דערביי געשפּילט דוד קאַץ (טאַראַס) און לעאַן בערנשטיין, וועלכע האָבן אויסגע-אַרבעט די קאָנקרעטע פּלענער וועגן צונויפֿרופן וואָס שנעלער דעם צווייטן צוזאַמענפּאַר פון בונד און לאָזן וויסן דער עפּנטלעכקייט, אַז דער בונד לעבט ווייטער און איז טעטיק! נאָכן באַטראַכטן אַלע מעגלעכקייטן האָבן זיי באַ-שלאָסן צו מאַכן דעם צוזאַמענפּאַר אין קאָוונע, און טאַקע אין דער וואוינונג פון לעאַן בערנשטיין. ס'האַט אויסגעזען אַוואַנטוריסטיש און ריזיקאַליש צו מאַכן אַן אומלעגאַלן צוזאַמענפּאַר אין דער וואוינונג פון אַ „פּאַדאַד-זאַרנעם“, אָבער קיין בעסערע ברירה האָבן זיי נישט געהאַט.

„מען האָט נישט געקענט צוטראַכטן קיין מער באַקוועמען מענטשן — שרייבט ל. בערנשטיין וועגן טאַראַס, — פאַר דער ראַל פון אַ פּאַרבינדונגס-אַגענט, פאַר כסדרדיקן אַרומפּאַרן און פאַר האָבן באַציאונגען מיט אַ סך מענטשן, מעגלעך, אַז די דאָזיקע ראַל איז דודן נישט אַזוי איבערגעגעבן גע-וואָרן, ווי זי איז אַריינגעפּאַלן צו אים פון זיך אַליין, אַזוי ווי זי וואָלט אים געקומען לויט זיין כאַראַקטער און זיינע פעאיקייטן. נאָך מער, ער האָט פיזיש געקענט אַ סך פּאַרטראַגן, איז געווען פּלינק אויף צו געבן אַן ענטפּער, אַן אַרגומענט און האָט זיך געקענט אַרויספּלאַנטערן פון אַן אומאַנגענעמער לאַגע. דער גוטער זכרון האָט אים געדינט, אַז ער זאָל נישט אַלץ דאַרפן פּאַרשרייבן און אַנדערע זאַכן בכלל נישט פּאַרשרייבן, און דאָס האָט מיט זיך פּאַרגעשטעלט אַ גרויסע באַקוועמעלעכקייט אין די קאָנספּיראַטיווע באַציאונגען. וואָס אַן אמת, ער איז געווען איינער פון די דרייצן אַנטיילנעמער פון צו-זאַמענפּאַר, וואָס האָבן געגרינדעט דעם 'בונד'“¹⁹.

טאַראַס האָט זיך פּאַרשטענדיקט וועגן דעם פּלאַן צונויפֿצורופן דעם צווייטן צוזאַמענפּאַר — מיט ס. זעלדאַוו, מיט ליווען און מיט נאָך אַנדערע און מיט זייער אַלעמענס הסכּם איז באַשלאָסן געוואָרן דורכצופירן די זאַך. און סוכות (אָקטאָבער) 1898 איז טאַקע דער צוזאַמענפּאַר פּאַרגעקומען אין קאָוונע, אין דער וואוינונג פון לעאַן בערנשטיין. ער האָט פּאַרנומען אַ צימער אין דער דירה פון אַן אַלטער פּוילישער פּרוי, וואָס איז געווען אַ זיכערע „אויסבאַהאַלטעריק“ און האָט פון גאַנצן האַרצן געהאַט די רוסישע זשאַנ-דאַרמען. ס'איז געווען אַ קליין צימערל, וואָס אַ דריטל פון אים האָט פּאַרנו-

מען דאָס בעט. ס'האָט אָפגעגליקט. דער צוזאַמענפאַר איז אַריבער בשלום. ווייל קאָנווע איז געווען ריין פון זובאַטאַווס געהיים־אַגענטן. וועגן פּערזענלעכן צוזאַמענשטעל פון די דעלעגאַטן אויפן צווייטן צור־זאַמענפאַר האָבן מיר ידיעות פון זיינע צוויי אַרגאַניזאַטאָרן און אַנטייל־נעמער — דוד קאַץ²⁰) און לעאַן בערנשטיין. צווישן ביידע רשימות זיינען פאַראַן אונטערשידן, אָבער די נעמען פון זיבן גיבן אָן ביידע. זיי זיינען: דוד קאַץ און סענדער זעלדאָוו־ניעמאַנסקי (ביידע פון ווילנע), צביה הורוויטש און מערע זשאַלודסקי (ביידע פון וואַרשע), לעאַן בערנשטיין און ליוזע די שניידערקע (עפּשטיין), פרוי פון אַלטער דעם בערשטער (ביידע פון קאָוונע), אברהם וואַלף אַלעקסאַנדריסקי־אַבראַם דער בערשטער (פון בערשטער־בונד), דוד קאַץ רעכנט נאָך אויס: אבראַם בערנאדיק, אָן איינבינדער (פון ווילנע), כאַטשע מונוועז, אַ וועבער (פון ביאַליסטאָק), שיינע רייזל סעגאַל, אַ שניידערין (פון לאַדזש), און ס'דוכט זיך אים, אַז פון מינסק איז געווען בענציע לעווין, סך־הכל 11 מענטשן און נאָך עטלעכע, וועמענס נעמען ער גע־דענקט נישט. ל. בערנשטיין, וואָס געדענקט סך־הכל 10 נעמען, דערמאַנט אויך טייבעטשקע זעלדאָוו, אַלטער דעם בערשטער און בייניש מיכאַלעוויטש. דער ביבליאָגראַף מ. יעוועראָוו גיט אָן אין זיינע דאַטן²¹) אויך די נעמען יחיאל פּעדער (ביאַליסטאָק), לעאַן גאַלדמאַן, פּאַטי קרעמער, שמואל קאַץ (דער שוואַרצער — פון דער דרוקעריי), לעאַן גאַלדמאַן איז זיכער נישט געווען, הגם צו די צוגרייטונגען האָט ער יאָ געהאַט אַ געוויסע שייכות. דער אַנטייל פון אַבראַם בערנאדיק, כאַטשע מונוועז, בייניש מיכאַלעוויטש און שיינע רייזל סעגאַל ווערט אויך באַשטעטיקט דורך דזשאַן מילל²²). וואָס שייך פּאַטי סרעדיניצקי (קרעמער), איז אַ ספק צי זי איז טאַקע געווען אויפן צווייטן צוזאַמענפאַר. ס'גלויבט זיך נישט, אַז סיי דוד קאַץ, סיי לעאַן בערנשטיין זאָלן פאַרגעסן וועגן אַנטייל פון אַזאַ אַנגעזעענע טוערין. דאַקעגן דערמאַנט יאָ דוד קאַץ וועגן איר אַנטייל אין דריטן צוזאַמענפאַר און גיט אויך די סיבה — אַ סיבה, וואָס האָט געקענט זיין בלויז ביים דריטן צוזאַמענפאַר. צווישן די דעלעגאַטן פון דריטן צוזאַמענפאַר דערמאַנט נישט יעוועראָוו פּאַטין, משמעות, אַז ער האָט זי על פי טעות אַריינגעשטעלט אין דער רשימה פון צווייטן צוזאַמענפאַר (פון 1897 איז פּאַטי געווען פאַרשיקט אין טשאַוסי, מאַהילעווער גובערניע, פון וואָנען זי איז אַנטלאָפן קיין אויסלאַנד אין 1902).

די דעלעגאַטן זיינען אין בערנשטיינס צימער געזעסן אַ גאַנצן טאַג. געשלאָפן זיינען זיי ביי די חברים פון דער אַרגאַניזאַציע. ס'איז געווען ענג, ס'האָבן אויסגעפּעלט שטולן, אין אָונט איז דאָס פּענצטער געווען פאַר־האַנגען. אין צימער איז געווען אַנגערויכערט, געגעסן האָט מען אויפן אָרט, אַלע האָבן געטרוימט וועגן אַ גלעזל טיי... „אַט, ווען ס'איז דאָ אַ גלעזל טיי“ — האָט אָן אומעטיקער געטרוימט ב. מיכאַלעוויטש. אַזוי איז אַריבער דער ערשטער טאַג. אויפן צווייטן טאַג האָט לעאַן בערנשטיין באַקומען אַ סך אַ באַקוועמערן לאַקאַל פאַר די זיצונגען. דאָס איז געווען אין אַ פּרויאַטער פּרויען־שול, וואו די פאַרוואַלטערין איז געווען אַנאַ סעמיאַנאָונאַ רובינ־

שטיין (שפעטער איז איר פאמיליע-נאמען געווען מאטיס), זי האט דא געהאט איר אייגענע דירה. צוליב די יידישע יום-טובים איז די שול געווען גע- שלאסן, אַנאָ סעמיאַנאָוונאָ — אַ ראַדיקאַלע אינטעליגענטקע — האָט ניט געוואוסט וואָס דאָס איז פאַר אַ צוואַמענקום, אָבער זי האָט די דערלויבעניש געגעבן צו באַנוצן זיך מיטן לאַקאַל און דאָ אין שול איז דער צוואַמענפאַר פאַרענדיקט געוואָרן. די גוטע באַלעבאַסטע האָט אָפילו באַזאָרגט פאַר די דעלעגאַטן געבעקס און אַ קאַכיקן סאַמאָוואַר.

דער סדר-היום פון צוואַמענפאַר איז געווען: באַריכטן פון צענטראַל-קאָמיטעט און פון די באַזונדערע שטעט, וועגן עקאָנאָמישן קאַמף און פאַ- ליטישער אַגיטאַציע, וועגן אומלעגאַלער ליטעראַטור און וועגן בערשטער-בונד, וועגן העלפן פּאָליטישע אַרעסטירטע און פאַרשיקטע, די פאַרשאַרפטע באַציאָנונגען מיט S.P.S., וועגן דער אַ.ג. רוטישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי (איר אָרגאַן ראַבאַטשעיע זנאַמיאַ), וואַלן פון אַ צענטראַל-קאָמיטעט, אינערלעך-קאָנספּיראַטיווע ענינים.

די אויסגעהערטע באַריכטן האָבן געגעבן אַ בילד פונם צושטאַנד פון דער באַוועגונג. כמעט אין אַלע גרויסע שטעט מיט אַ יידישער באַפעלקערונג עקזיסטירן בונדישע אָרגאַניזאַציעס, לעצטנס זיינען צוגעקומען נאָך אייניקע נייע אָרגאַניזאַציעס אין קלענערע פּונקטן. אין נומער 11 אַרבייטער שטימע, דעצעמבער 1898, איז אָפּגעדרוקט אַ גרויסער באַריכט א. נ. אונזער צווייטער צוזאַמענפאַר אין סעפטעמבער 1898. דאָרט ווערט דערציילט: פון די באַ- ריכטן איז צו זען, אַז „אין אַלע שטעט האָט זיך מערקבאַר אויפּגעהויבן דער פאַרשטאַנד און פּאָליטישער באַוואוסטזיין פון דער יידישער אַרבעטער-מאַסע; דאָס קאָן מען זען דערפון, וואָס די צאָל פון די אַרבעטער וועלכע ליינענען אומלעגאַלע ליטעראַטור, איז אויסגעוואַקסן ביז 2-3 מאָל ווי פאַראַ- יאָרן. די רעפּעראַטן אין אַלגעמיין האָבן געגעבן זייער פיל פּאַקטן, וועלכע זיינען געווען זייער וויכטיק צום באַטראַכטן די ווייטערדיקע פּראָגן.“

די ידעיות וועגן דעם, אַז די אָרגאַניזאַציעס זיינען פּאָליטיש אויסגע- וואַקסן, האָבן שטאַרק געמוטיקט, אָבער זיי האָבן אויך געשטעלט נייע שווערע פּראָבלעמען: דער דוחק אין אינטעליגענטן — פּראָפּאַגאַנדיסטן און לי- טעראַטן — איז געווען זייער גרויס. אומגעווער שווער איז געווען דאָס פּראָבלעם וועגן סאַציאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדע-ליטעראַטור און וויסנשאַפט- לעך-מאַרקסיטישע ווערק.

„פון די רעפּעראַטן — דערציילט ווייטער דער באַריכט פון דער אַרביי- טער שטימע — האָט זיך אַרויסגעזען, אַז דער עקאָנאָמישער שטרייט נעמט אַרום אַלץ מער קרייזן פון דער אַרבעטער-מאַסע, אַז די צאָל ניט-אָרגאַ- נזירטע סטרייקנדע וואַקסט און שטייגט איבער די צאָל סטרייקנדע מיט- גלידער פון די פּראָפּעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס. נאָר דער עקאָנאָמישער שטרייט פאַרפּערטיקט אַ באַדן, אויף וועלכן מען קען אַנטוויקלען דעם קלאַסנבאַוואוסטזיין ביי די אַרבעטער און זיי אויפווייזן אויף זייערע עקאָנאָ- מישע און פּאָליטישע אינטערעסן. צוליב דער מאַסן-באַוועגונג פאַרלירן די

פראפעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס זייער פריערדיקע באַדייטונג און הערן אויף צו דינען אַלס דער איינציקער מיטל צו פאַראייניקן די אַרבעטער און צו אַנטוויקלען ביי זיי דעם פאַרשטאַנד פון זייערע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אינטערעסן. די אַרגאַניזאַציעס קענען ניט אַרומנעמען די ברייטע אַרבעטער־מאַסע, ווייל זיי זיינען געהיים, און די פאַרפאַלגונגען פון דער רעגירונג און די בעלי־בתים באַגרענעצן זיי נאָך מער. אָבער די זעלבע פאַרפאַלגונגען און איבערהויפט די רעזולטאַטן פון געהיימען צירקולאַר פון אינערן־מי־ניסטער גיבן אונז די מעגלעכקייט צו פאַרשפּרייטן די פּאָליטישע אַגיטאַציע. כמעט אין אַלע יידישע שטעט זיינען פאַרגעקומען די לעצטע צייט פיל אַרעסטן; מען האָט אַרעסטירט און אַרויסגעשיקט פיל אַרבעטער פון פאַר־שידענע פּראָפעסיעס פאַרן אַנטיילנעמען אין אַ סטרייק און אַ קאַסע. פאַרן לעזן און האַלטן אומלעגאַלע ביכלעך א.א.וו. דאָס אַלץ גיט צו פאַרשטיין און ווייזט אויף דער גאַנצער אַרבעטער־מאַסע ווי נויטיק עס איז פריי סטרייקן, פאַרזאַמלען, פרייע אַרגאַניזאַציעס, דרוק און רעדן. אַט די פּאָדערונגען צו דערקלערן דער מאַסע קען מען פיל בעסער מיט פּראַקלאַמאַציעס.

„צוליב דעם אַלעם האָט דער צוזאַמענפאַר באַשלאָסן, אַז די פּראָפעסיע־נעלע אַרגאַניזאַציעס זיינען ניט אימשטאַנד אַליין צו אַנטוויקלען אין דער גאַנצער מאַסע דעם קלאַסן־ און פּאָליטישן באַוואוסטזיין, נאָר עס איז נייטיק צו פאַרשפּרייטן פּראַקלאַמאַציעס מיט אַ פּאָליטישן כאַראַקטער. דערפאַר דאַרף מען זיך באַנוצן מיט יעדן צופאַל, וואָס עס קומט פאַר אין דעם שטרייט פון די אַרבעטער מיט זייערע עקספּלואַטאַטאָרן און דער רעגירונג. מען דאַרף וואָס מער פאַרשפּרייטן אומלעגאַלע ליטעראַטור. די זעלבע פּראַגע האָט אַרויסגערופן עטלעכע באַשטימונגען, וועלכע מיר קענען ניט איבערגעבן צוליב די קאָנספּיראַטיווע באַדינגונגען.“

ווי שוין געזאָגט, האָט דעם צוזאַמענפאַר זייער שטאַרק באַשעפטיקט די פּראַגע וועגן פּאַסיקער ליטעראַטור. דער צוזאַמענפאַר האָט דעריבער באַשלאָסן אַז מען דאַרף אַרויסגעבן אויף יידיש דאָס ערפורטער פּראַגראַם פון קאַרל קאָוטסקי; דעם קאָמוניסטישן מאַניפעסט פון קאַרל מאַרקס און פרידריך ענגעלס, און ענלעכע ווערק, ווי אויך באַשרייבונגען, וואָס זיינען פאַרבונדן מיט דער געשיכטע פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין רוסלאַנד. ס'איז אויך פאַרגעקומען אַ דעבאַטע וועגן דעם אַרגאַן פון בונד — דער אידישער אַרבייטער, וועלכער איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין אויסלאַנד. צוליב דער אַרבייטער שטימע, האָט מען אַנגעוויזן, האָט דער אידישער אַרבייטער פאַרלאָרן זיין באַדייטונג, ווייל ער קען ניט איבערגעבן די פּאַקטן, וועלכע קומען פאַר אין דער אַרבעטער־באַוועגונג, און געבן אַרטיקלען וועגן די פּראַגע, וועלכע אינטערעסירן אַלעמען, אין דער געהעריקער צייט. דעריבער האָט דער צוזאַמענפאַר באַשלאָסן, אַז דער אידישער אַרבייטער זאל טראַגן דעם כאַראַקטער פון אַ פּאַפּולער־וויסנשאַפּטלעכן זשורנאַל. ער זאל געבן אַרטיקלען וועגן די אויסלענדישע רעגירונג־ סיסטעמען, באַקאַנט מאַכן מיטן פּאַקטישן לעבן פון רוסלאַנד און מיטן וויסנשאַפּטלעכן סאַציאַליזם, אויך

זאל ער געבן די כראַניק פון קאַמף פאַר אַ באַשטימטער פאַרגאַנגענער צייט.

דער צוזאַמענפאַר האַט קאָנסטאַטירט, אַז אין אייניקע פּוילישע און ליט-ווישע שטעט אין דאָ אַ נויטווענדיקייט בעת געוויסע אַקציעס צו דרוקן די פּראַקלאַמאַציעס אויף יידיש און פּויליש, כדי צו אַפּעלירן אויך צו די ניט-יידישע אַרבעטער.

אויף דער פּערטער זיצונג, דערציילט וויטער די אַרבייטער שטימע, האַט מען אויסגעהערט אַ באַריכט וועגן בערשטער-בונד. איינער פון די חברים האַט פאַרגעלייגט אַרויסצוגעבן אַ באַזונדערן אַרגאַן פאַר די בערשטער. צוליב די פּאָלגנדע סיבות האַט מען אויפגעוויזן די נויטווענדיקייט פון דעם דאָזיקן אַרגאַן: „אזוי ווי די בערשטער געפינען זיך צום מערסטן אין פאַר-שידענע קליינע שטעטלעך, וועלכע זיינען אַפּגעזונדערט איינע פון די אַנ-דערע, קען פאַר זיי בלייבן אומבאַוואוסט זייער פיל פאַקטן, אויף וועלכע עס איז וויכטיק אויפצואווייזן די אַרבעטער. די אַרבייטער שטימע, ווי אַן אַרגאַן פון גאַנצן יידישן פּראַלעטאַריאַט, קען זיך פיל ניט פאַרנעמען מיט די אינ-טערעסן פון איין פּראַפעסיע, דעריבער איז וויכטיק אַרויסצוגעבן אַ באַזונדערן אַרגאַן פאַר די בערשטער. דער צוזאַמענפאַר האַט איבערגעגעבן דעם פאַר-שטייער פון בערשטער-אַרבעטער-בונד פאַרצולייגן דעם פּראַיעקט אויף זייער קומענדיקן צוזאַמענפאַר.“

די פּראַגע וועגן עקאָנאָמישן קאַמף איז אויפן צוזאַמענפאַר באַהאַנדלט געוואָרן אין אזא פּלאַך: אין די יאָרן 1896—1897 האַט זיך דער עקאָנאָמישער קאַמף שטאַרק פאַרשפּרייט. אין ראַיאָן פון בונד פּלעגן זיך טרעפן „סטיכישע“ סטרייקן, אַפט אויסער די ראַמען פון אַרגאַניזאַציאָנעלער אַנפירונג, אַפט אויך מיט עקסצעסן קעגן סטרייק-ברעכער און איינגעשפּאַרטע בעלי-בתים. אין 1898 איז די עקאָנאָמישע קאָניקטור געווען אַ שלעכטע און די סטרייקן פּלעגן זיך ענדיקן מיט אַ דורכפאַל. ס'האַבן אויך געפּעלט די מאַטעריעלע מיטלען צו העלפן די סטרייקערס. די בעלי-בתים אַרגאַניזירן זיך, וואָרפן אַרויס די בונטאַוושטיקעס און גיבן זיי איבער צו דער פּאָליציי. האַבן דע-ריבער אַרבעטער אַפט אַנגעווענדט געוואַלט-מיטלען לגבי די קעגנער. אויפן צוזאַמענפאַר איז ניט געווען קיין איין שטימע פאַר עקאָנאָמישן טעראָר. צוליבן אַנקומענדיקן קריזיס האַט דער צוזאַמענפאַר רעקאָמענדירט די מאַסן זיך אַפּצוהאַלטן ווי ווייט מעגלעך פון עקאָנאָמישע אַרויסטרעטונגען, ער האַט גערופן די אַרגאַניזאַציעס צו זיין זייער פּאַרוזיכטיק ביים דערקלערן סטרייקן.

גאַר שאַרף איז געשטאַנען די פּראַגע וועגן מאַטעריעלער הילף פאַר די אַרעסטירטע און פאַרשיקטע. מען האַט באַשלאָסן צו פאַרשטאַרקן אומעטום די אַרגאַניזאַציע פון רויטן קרייז. דער צוזאַמענפאַר האַט דערביי באַשלאָסן צו אַרגאַניזירן געזעלשאַפטן פון רויטן קרייז, צוזאַמען מיט די אַנדערע רעוואָלוציאָנע-ציאָנערע אַרגאַניזאַציעס, אויך צו שטיצן די פּאָליטישע אַרעסטירטע און פאַרשיקטע אָן אונטערשייד פון נאַציע און פאַרטיי.

די פראגע וועגן די באציאונגען צווישן בונד און U.S. האט אויך שטארק באשעפטיקט דעם צוזאמענפאר. באלד נאך דער גרינדונג פון בונד איז פארגעקומען דער 4טער צוזאמענפאר פון דער פוילישער סאציאליסטישער פארטיי (U.S.P.). דער פעפעסישער צוזאמענפאר (נאוועמבער 1897) האט אַנ־גענומען אַ שאַרפע רעזאָלוציע, אין וועלכער ער האָט פאַקטיש אָפּגעפרעגט די עקזיסטענץ־באַרעכטיקונג פון בונד און די רעכט פון די יידישע אַרבעטער צו האָבן אייגענע אויפגאַבן. די באַגרינדונג איז געווען, אַז „דער יידישער פּראָלעטאַריאַט קען האָבן אויפגאַבן בלויז געמיינזאַמע מיט דעם פּראָלעטאַ־ריאַט פון דעם פּאָלק, צווישן וועלכן ער וואוינט“. די טעטיקייט פון די יידישע אַרגאַניזאַציעס — פון בונד, איז געזאָגט געוואָרן, טראָגט אַ שעדלעכן כאַראַקטער פאַר דער פוילישער אַרבעטער־באַוועגונג און שטעלט אים אָפּ אין אַ פּינטלעכער לאַגע צו איר. לסוף באַשולדיקט די רעזאָלוציע, אַז דער בונד איז נישט סאָלידאַר אין קאַמף פון פוילישן און ליטווישן פּראָלעטאַריאַט, אין קאַמף פאַר באַפֿרייען זיך פון דער ממשלה פון דער רוסישער אַקאָפּאַציע⁽¹⁾. די פעפעסישע צייטונגען ראַבאַטניק און פּשעטשוויט האָבן אָפּגעדרוקט אַרטיקלען פול מיט העסלעכע אָנפאַלן. זיי האָבן באַשולדיקט דעם בונד אין רוסיפיקאַציע, נאַציאָנאַלער אָפּגעזונדערטקייט, נאַכשלעפּן זיך נאָך דער יידישער בורזשואַזיע און טון אַרבעט פאַר איר. ס'האַט אַפילו נישט געפּעלט די דראָאָנג, אַז דאָס וועט גורם זיין צווישן די פוילישע אַרבעטער אַן אַנטי־סעמיטיזם צוליב פּאָליטישע טעמים.

דער צענטראַל־קאָמיטעט פון בונד האָט אויף דעם געענטפּערט מיט אַ בראַשור, וואָס איז אַרויס יולי 1898 און געטראָגן דעם נאָמען די מלחמה פון דער פוילישער סאציאליסטישער פארטיי קעגן דעם יידישן אַרבעטער־בונד. די בראַשור איז געווען געשריבן אין זייער אַ שאַרפן טאָן, אַ טייל טוער, וועלכע האָבן נישט געקענט די פוילישע שפּראַך און נישט געלייענט די אַרטיקלען פון ראַבאַטניק און פּשעטשוויט. זיינען געווען אומצופרידן מיטן טאָן פון דער בראַשור. די פראַגע וועגן די באציאונגען צווישן בונד און U.S.P. איז אַוועקגעשטעלט געוואָרן אויפן צווייטן בונדישן צוזאמענפאר מיט דער האַפענונג, אַז ס'וועט געפונען ווערן אַ וועג אינצושטעלן בעסערע באציאונג־גען. אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז די דעלעגאַטן זיינען ווייניק באַהאַונט אין די פּראָגן, וואָס האָבן פּאַנאַדערגעטיילט ביידע באַוועגונגען. דער צוזאמענ־פאר האָט באַשטימט נישט אָנצונעמען קיין באַשלוסן אין תוך פון דער פּראָגע, נאָר עפענען אַ דיסקוסיע אין דער אַרגאַניזאַציע און די ניי־גע־גרינדעטע רוסלענדער סאציאל־דעמאָקראַטישע אַרבעטער־פּאַרטיי זאָל קלאָר מאַכן איר באציאונג צו U.S.P..

די לעצטע איז נישט געווען פריינטלעך געשטימט אויך צו דער רוס־לענדער פארטיי. דאָקעגן איז זי געווען אין קאָנטאַקט מיט דער גרופּע פון דער צייטונג ראַבאַטשעניע זנאַמיאַ (אַרבעטער־פּאַג), וואָס האָט אין 1898 גע־גרינדעט אַן אַרגאַניזאַציע מיטן נאָמען רוסישע סאציאל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי. דאָס איז געווען אַ גרופּע, וואָס האָט געהאַט אָנהענגער אין עטלעכע

שטעט. צווישן אירע טוער זיינען געווען אייניקע, וואס זיינען אין פעריאד פון ערב-בונד געווען טעטיק אין ווילנע און ביאליסטאק און זיך באטייליקט אין דער אפאזיציע קעגן דער נייער טאקטיק פון מאסן-טעטיקייט. אין רוס-לאנד זיינען געווען טעטיק נאך עטלעכע גרופעס, וואס זיינען געשטאנען מחוץ דער ר.א.ט.פ. ביי א צאל טוער פון דער סאציאל-דעמאקראטישער באוועגונג האט דעמאלט בכלל געהערשט אן אומקלאַרקייט וועגן די קאנגרעטע אויפגאבן און קאמף-מעטאדן. אין בונד האט מען די צעשפליטערטקייט געהאלטן פאר א נישט געזונטע דערשיינונג. וועגן דער גרופע ראַבאָטשעיע זנאַמיאָ האט דער צווייטער צוזאמענפאר פון בונד אָנגענומען אזא רעזאָלוציע: „זייענדיק איבערצייגט, אז וואס פעסטער ס'וועלן זיך פארבינדן אלע רעזאָלוציע וואָלוציאַנערע פארטייען אין רוסלאַנד, אלץ אַ גרעסערע מאַכט וועט דער רוסישער פראָלעטאָריאַט קענען אַרויסשטעלן אין זיין בלוטיקן קאמף מיט דער רוסישער זעלבסטעהערשונג און אלץ גיכער וועט זיין זיין זיג — לייגט דער יידישער אַרבעטער-בונד פאר דער רוסלענדר פארטיי זיך שטעלן אין גענטערע באַציאונגען מיט דער רוסישער ד.ט. פארטיי (ראַבאָטשעיע זנאַמיאָ) מיטן צוועק צו פאראייניקן ביידע פארטייען צוזאמען“ (די דאָזיקע גרופירונג איז גיך אַראָפּ פון דער סצענע — אירע מיטגלידער זיינען אַריין אין די אַב-דערע סאָציאַליסטישע אַרגאַניזאַציעס, אַ גרויסער טייל איז אַריבער צו די ס.ר. — סאָציאַל-רעוואָלוציאַנערן. פון דער צייטונג ראַבאָטשעיע זנאַמיאָ זיינען דערשינען בלויז 3 נומערן).

דער צוזאמענפאר האט אויסגעקליבן אַ צענטראַל-קאָמיטעט פון 3 מענטשן: דוד קאַץ, צביה הורוויטש און סענדער זעלדאָו-ניעמאַנסקי. ס'האָט געזאָלט אויך אַריינגענומען ווערן פאָועל בערמאַן, וועלכער איז געקומען קיין קאָוונע ערשט נאָכן צוזאמענפאר, אָבער ער האָט געמאָלדן, אז ער פאַרט אַוועק קיין אויסלאַנד. איין מיטגליד פון צ.ק. סענדער זעלדאָו, איז פאַר-בליבן אין ווילנע; דוד קאַץ און צביה הורוויטש זיינען אַריבערגעפאַרן קיין דווינסק.

מ'האָט געפרואוּט איינשטעלן די קאָנטאַקטן און צוריק אַוועקשטעלן די אַרבעט פון צ.ק. די גאַנצע אַרבעט איז אָבער נישט געגאַנגען ווי געהעריק. דער טראַנספּאָרט איז נישט געווען איינגעאָרדנט, געלט האָט געפעלט. האָט מען דערביער אין יאַנואַר 1899 צונויפגערוּפן אַ קאָנפערענץ אין דווינסק אויף צו באַטראַכטן די פראַגע: וואָס טוט מען ווייטער? ס'זיינען איינגע-לאָדן געוואָרן פּערזענלעך, אַחוץ די דריי מיטגלידער פון צ.ק., טאַטיאַנאַ אַשמאַנסקי (טייבעשקע, די פרוי פון זעלדאָו) פון ווילנע, אַלבערט זאַל-קינד פון מינסק, מאַריע זשאַלודסקי פון וואַרשע. די קאָנפערענץ האָט באַ-שלאָסן אַריבערטראַגן דעם צענטר קיין וואַרשע און דאָרט קאָנצענטרירן די רעדאַקציע און די טעכניק. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן אַריבערצופירן אַהין די דרוקעריי פון ווילנע, וועלכע איז, ווי דערציילט, געווען איינגעאָרדנט דורכן ווילנער קאָמיטעט און אין וועלכער ס'זיינען שוין געווען אָפּגעדרוקט די נומערן 1 און 2 פון ווילנער אַרגאַן קלאַסן-קאַמף. סענדער זעלדאָו און מאַקס

טאָביאַש האָבן זיך געדאַרפט פאַרנעמען מיט רעדאַגירן די אַרבייטער שטימע, דוד קאַץ האָט געדאַרפט אָנהאַלטן די פאַרבינדונג מיט די שטעט, אַרומפאַרן און טון די אַרגאַניזאַציאָנעלע אַרבעט. צביה הורוויטש איז אַרויס פון צ.ק. ס'האַט ווידער נישט געקלאַפט. זעלדאַוו איז צוריק אַוועק קיין ווילנע — ער האָט נישט געוואָלט לעבן אויפן פאַרטיי-חשבון. ביים צוגרייטן די מאַטע-ריאַלן און אַרטיקלען פאַר דער אַרבייטער שטימע האָבן געהאַלפן אַלבערט זאַלקינד אין מינסק, בייניש מיכאַלעוויטש אין ביאַליסטאָק און נאָך ווער. מיטן רעדאַגירן און אַרויסגעבן די צייטונג האָבן זיך פאַרנומען מאַקס טאַ-ביאַש און דוד קאַץ. מיט גרויסע שוועריקייטן האָט מען אַרויסגעגעבן די נומערן 11, 12 און 13 פון דער אַרבייטער שטימע. די דירה פון דער דרוקעריי איז געווען אין וואַרשע אויף נאַוואַליפּיע גאַס, די באַלעבאַטיס זיינען געווען אַלטער דער בערשטער און זיין פרוי ליזע, וועלכע זיינען געקומען פון קאַוונע. מען האָט דאָ איינגעאַרדנט אַ בערשטער-וואַרשטאַט, אַלטער האָט אויסגעאַרבעט בערשטלעך און יעדן טאַג זיי אַרויסגעטראָגן אין אַ קוישל. אונטער די בערשטלעך איז געלעגן אָפּגעדרוקטע ליטעראַטור. אין דער דרוקעריי האָבן געאַרבעט שמואל קאַץ און מערעלע גינזבורג. נאָך 7-8 חדשים האָבן די „באַלעבאַטיס“ געבעטן מען זאָל זיי באַפרייען פון דער אַרבעט און אין גיכן זיינען אַלטער און ליזע אָפּגעפאַרן קיין אַמעריקע. די דרוקעריי האָט מען געמוזט פאַרמאַכן.

ס'זיינען אויך געווען אַ סך רעדאַקציאָנעלע שוועריקייטן. איז דעמאָלט געקומען אַ פאַרשלאַג פון דזשאַן מילל אַרויסצוגעבן די אַרבייטער שטימע אין אויסלאַנד. דעם פאַרשלאַג האָט מען אָנגענומען. שמואל קאַץ איז צוליב דעם אַוועקגעפאַרן קיין אויסלאַנד און דער 14-טער נומער איז דאָרט אָפּגע-דרוקט געוואָרן. אויך אין אויסלאַנד איז די אַרבעט ניט צוגעגאַנגען גלאַט, און מען האָט באַשלאָסן ווידער אַרויסגעבן די צייטונג אין רוסלאַנד. מ'האַט אַרגאַניזירט אַ נייע דרוקעריי, דאָס מאַל אין לאַדזש. שמואל קאַץ איז צו-ריקגעקומען פון אויסלאַנד און צוזאַמען מיט מערעלע גינזבורג ווייטער געזעצט און געדרוקט די צייטונג אין רוסלאַנד.

מיטן אַריבערפאַרן פון דזשאַן מילל קיין אויסלאַנד (1898) האָט זיך שטאַרק פאַרבעסערט דער ענין טראַנספּאָרט פון ליטעראַטור. אויך דער אַרגאַן פונם בערשטער-בונד דער וועקנער האָט זיך גענומען דרוקן אין אויסלאַנד און די בערשטער האָבן אים געשמוגלט איבער דער גרענעץ. דער טראַנספּאָרט פון ליטעראַטור בכלל איז געגאַנגען דורך די שטעטלעך פון סוואוואַלקער גו-בערניע — ווילקאָווישק, ווישטיניעץ, וויערוזשעלאָוו, ווי אויך דורך אַ צווייטער גרענעץ פון קאַליש. אַחוץ גרויסע טראַנספּאָרטן, וואָס קאָנטראַ-באַנדיסטן האָבן אַריבערגעברענגט, פלעגן קלענערע ברענגען סטודענטן אין טשעמאַדאַנעס מיט טאַפּלטע דעקן בעת זייערע נסיעות אַהיים פון די אויסלענדישע אוניווערזיטעטן. דער בונד האָט אויך איינגעשטעלט דעם לי-טעראַטור-שמוגל פאַר די רוסישע אַרגאַניזאַציעס. דורך די גרענעץ-שטעטלעך

אין סאוואַאלקער גובערניע האָבן בונדיסטן „געשוואַרצט“ די גרענעץ הין און צוריק, זיי האָבן אויך באַזאָרגט דאָס אַריבערפירן רוסישע ס. ד. טוער.

*
**

די ר.ט.ו.פ. איז דעמאָלט געווען מער אַ סימבאָל, איידער אַ פאַקטישע אַרגאַניזאַציע אין דער פּראַקטיק פון פּאָליטישן קאַמף אין דעמאָליטיקן רוסלאַנד. און יידישע אַרבעטער האָבן זיך ווייטער געפילט אינאַלירט פון אַרומיקן לאַנד־פּראָלעטאַריאַט.

כדי צו פאַרשטאַרקן די אייגענע באַוועגונג, האָבן די פירערס פון בונד זיך באַמיט צו פאַרטיפּן אין דער יידישער אַרבעטערשאַפט דעם באַוואוסט־זיין אַז „די ספּעציעלע אינטערעסן פונם יידישן פּראָלעטאַריאַט“ פּאָדערן אַ „באַזונדערע יידישע אַרגאַניזאַציע“, און די יידישע אַרבעטער „וואָלן קלאָר פאַרשטיין דעם פּלאַן, וועלכן דער יידישער בונד פאַרנעמט אין דער פּאַרטיי“. די ווערטער וואָס זיינען דאָ געבראַכט אין ציטיר־צייכנס געהערן דעם אַרטיקל אונזערע צילן אין דער אַרבייטער שטימע, וועלכן מיר האָבן שוין אויבן דער־מאַנט. אינם דאָזיקן ברייט־פאַרמאַסטענעם אַרטיקל ווערן באַהאַנדלט די פּראָבלעמען פון יידישן לעבן, וועלכע מאַכן וויטיק אַ באַזונדערע אַרגאַניזאַציע און אויף וועלכע די לעצטע דאַרף געבן אַ קלאָרן ענטפער.

פריער פון אַלץ ווייזט אָן דער אַרטיקל די באַזונדערע פּאָליטישע לאַגע פון אַרבעטער און פון די יידישע אַרבעטער, וואָס ליידן פון אַ טאַפּלען יאָך: אונטער דעם יאָך פון די געזעצן, וועלכע העלפן דער בורזשואַזיע עקספּלאַוואַרן די אַרבע־טער און אונטער דעם יאָך פון די ספּעציעלע געזעצן, וואָס זיינען אַרויסגעגעבן קעגן יידן. די יידישע אַרבעטער — לייענען מיר אין דעם אַרטיקל — פעלט איינע פון די וויכטיקסטע רעכט, דורך וועלכע דער לוי־אַרבעטער אונטער־שיידט זיך פון שקלאַף: זיי פעלט דאָס רעכט פריי צו פאַרן אומעטום וואוהין זיי ווילן, פריי צו וואוינען אומעטום אַדער ריכטיקער געזאַגט — זיי האָבן דאָס רעכט, אָבער נאָר אויף אַ קליינעם פּלאַץ — אין 'טשערטאַ אַסעדלאַסטי', (תחום המושב), וואו די צאַרישע רעגירונג האָט מיט גוואַלט פאַרשפּאַרט מיליאָנען יידן. אַט די צונויפשטיקעניש פון אַלע יידן אין עטלעכע גובערניעס מאַכט ממילא דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט אוממעגלעך צו אַרבעטן וואו און וואָס ער וויל. נאָר אויסער דעם אַפילו אין דער 'טשערטאַ אַסעדלאַסטי' גופא האָט ניט דער יידישער אַרבעטער דאָס רעכט צו אַרבעטן וואו ער וויל: מען נעמט זיי ניט צו אויף קאָזיאַנע זאַוואָדן, אין די איינבאַן־ווערק־שטאַטן, א.א.וו. מיט איין וואָרט, אַפילו אין דער 'טשערטאַ אַסעדלאַסטי' גופא איז פאַר דעם יידישן אַרבעטער פאַרשלאָסן אַ סך וועגן, וואו ער וואָלט קאָנען פאַרדינען אַ שטיקל ברויט. אַחוץ דעם, די שנאה פון דער קריסטלע־כער באַפעלקערונג צו די יידן — ווי פון די באַלעבאַטים אַזוי פון די קריסט־לעכע אַרבעטער, די שנאה, וועלכע די פּאָליטיק פון דער צאַרישער רעגירונג בלאָזט פּאַנאַנדער — די שנאה ברענגט דערצו, אַז מען נעמט זייער ניט

גערן צו די יידישע אַרבעטער אין די קריסטלעכע ווערקשטאַטן, וואָס דאָס מאַכט נאָך שווערער דעם יידישן אַרבעטער צו קריגן אַרבעט.

אַפּשטעלנדיק זיך גענויער אויף דעם, אַז די אויסנאַם־געזעצן קעגן יידן שלאָגן אויך דעם רוסישן אַרבעטער, ווייל די יידישע אַרבעטער זיינען גע־צוואונגען איינצוגיין אויף נידעריקע לוינען און אַ לאַנגן אַרבעטס־טאַג און דאָס ווירקט, אַז אויך די רוסישע אַרבעטער זאָל שווערער אַנקומען דאָס דערשלאָגן זיך עקאָנאָמישע פאַרבעסערונגען, — באַטאַנט דער אַרטיקל, אַז „די נאַציאָנאַלע פּאָליטיק פון דער צאַרישער רעגירונג, וועלכע דערוועקט די נאַציאָנאַלע פּיניטשאַפט צווישן קריסטן און יידן, מאַכט אַ סך שווערער דעם קריסטלעכן און יידישן פּראָלעטאַריאַט זיך צו פאַראייניקן אין גאַנצן, אין איינעם צום קאַמף קעגן דער בורזשואַזיע און רוסישן דעספּאָטיזם.“ וויי־טער ווייזט אַן דער אַרטיקל, אַז די פּאָליטיק פון דער רעגירונג, וואָס רופּט אַרויס נאַציאָנאַלע פּיניטשאַפט, פאַרטונקלט דעם קלאַסן־באַוואוסטזיין פון רוסישן פּראָלעטאַריאַט. „די רעגירונג זעט, אַז די פּאָלקס־מאַסע, וואָס קרעכצט אונטער דעם שווערן יאָך פון אַרימקייט און פון דער זעלבסטהערשונג, הייבט אָן צו פאַרלירן די געדולד, נעמט זי זיך פאַר איר טייערן מיטל און שטעלט אַרויס די באַקאַנטע 'פּאָלקס־פּאָליטיק'; זי רייצט אָן די קריסטלעכע באַפעל־קערונג אויף דער יידישער, איינשמועסנדיק איר דורך אירע באַהעלפּער, אַז דער ייד איז שולדיק אין איר אַרימקייט און עלנט. אַט אויף אַזאַ אופן גרייט זי צו די פּאָגראַמען און אַנשטאַט זיך מאַכט זי דעם יידן פאַרן כּפּרה־הינדל פון דעם צאַרן פון דעם אונטערדריקטן פּאָלק. דערפּון זעען מיר, אַז אי דער יידישער אי דער קריסטלעכער פּראָלעטאַריאַט זיינען פאַראינטערע־סירט צו פּאַרניכטן די רעכטלאָזיקייט פון די יידן.“

אַנווייזנדיק וואָס פאַר אַ גרויסע און שווערע אַלגעמיינע פּאָליטישע, עקאָנאָמישע און אַרגאַניזאַציאָנעל־פּאַרטייאישע אויפגאַבן עס ליגט אויף דער פּ.אָ.ט.ו. שטעלט דער אַרטיקל די פּראָגע: צי איז די פּאַרטיי אַליין, ניט אַנשפּאַרנדיק זיך אויף אַ באַזונדערער יידישער אַרגאַניזאַציע, בכוח ביי דעם אַלעמען צו פאַרנעמען זיך, צו פאַרטיידיקן און צו לייזן די ספּעציעלע אינ־טערעסן פון די יידישע אַרבעטער. אויף דער פּראָגע ענטפּערט דער אַרטיקל מיט אַ קלאַרן „ניין“.

די „פּאַרטיי“ קאָן ניט צושטעלן די יידישע אַרבעטער „צו דער צייט ליטעראַטור אויף זייער מוטער־שפּראַך, זי קאָן זיי ניט העלפּן ווי עס דאַרף צו זיין מיט געלט און מענטשן, זי איז ניט בכוח צו וויסן שטענדיק ריכטיק ווי עס פירט זיך דער קאַמף פון יידישן פּראָלעטאַריאַט און ממילא קאָן זי ניט ריכטיק פאַרשטיין און פאַרמולירן זיין נויט און זיינע פּאַדערונגען. דאָס שענד־לעכע באַגיין זיך פון דער צאַרישער רעגירונג קעגן יידן קען זי ניט אין גאַנצן באַנוצן צו פּראָפּאַגאַנדירן די אידייע פון בירגערלעכער גלייכהייט צווישן דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט. און ענדלעך — און דאָס איז זייער וויכטיק — אין דעם אַנטשיידענעם מאַמענט, אַז עס וועט קומען די שוין לאַנג דער־וואַרטעטע און געווינטשטע צייט, וועט די 'פּאַרטיי' ניט קענען שטיין

פאר די ספעציעלע אינטערעסן פון דער יידישער מאַסע מיט גענוג ענערגיע און קראַפט, ווי פאר די אַלגעמיינע אינטערעסן פונם גאַנצן רוסלענדער פּראָלעטאַריאַט, וועלכע זי דאַרף פריער פאַר אַלץ זען צו באַזאָרגן און פאַר-טיידיקן. נאָר אַזאַ אַרגאַניזאַציע, ביי וועלכער איינע פון די וויכטיקסטע אויפגאַבן איז גלייכע בירגערלעכע רעכט פאַר איר נאַציע, קען אין אַזאַ צייט אַרבעטן גענוג ענערגיש צו דערשלאָגן זיך די רעכט. מיר זעען אַלזאָ, אַז נאָר אַ ספעציעלע יידישע אַרבעטער-אָרגאַניזאַציע קען באַזאָרגן גענוג קרעפטן און מיטלען אויף צו פירן מיט דערפאַלג דעם קאַמף פון דעם יידישן פּראָלע-טאַריאַט. נאָר זי אַליין קען צו דער רעכטער צייט און ריכטיק באַקאַנען זיך מיט זיין גויט, און מיט גענוג ענערגיע שטיין פאַר זיינע פּאַדערונגען; נאָר זי אַליין קאַן צו דער רעכטער צייט באַקענען די רוסישע אַרבעטער מיט דער פּאַליטישער און עקאָנאָמישער באַוועגונג פון דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט דורך די אַרטיקלען אין דעם אַרגאַן פון דער 'פּאַרטיי' און העלפן דערמיט צו אַנטוויקלען ביי דעם רוסלענדער פּראָלעטאַריאַט די סאָלידאַריטעט פון די אינטערעסן פון דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט מיט זיינע אייגענע אינטערעסן.

נאָך דעם גייט דער אַרטיקל איבער צו אַ דירעקטער פּאַלעמיק מיט דער 9.9.0, וועלכע האָט „אין אַזאַ שענדלעכער און נאַרישער פאַרם“ אוועקגע-שטעלט די פּראָגע וועגן בונד.

„מען ווייסט ניט אויף וואָס זאָל מען זיך מער וואונדערן: צי אויף דער אומוויסנהייט פון די פירער פון דער 'פּוילישער פּאַרטיי' אָדער אויף דער פּרעכהייט און לייכטזיניקייט, מיט וועלכע מען שליידערט אין געזיכט דעם פּראָלעטאַריאַט פון אַ גאַנצער נאַציע די שולד, אַז ער איז אָפּגעזונדערט און פאַרשלאָסן פון דעם גאַנצן פּראָלעטאַריאַט, — אַ שולד, וועלכע ווערט באַוווּן מיט קינדערישע ראיות.“ דער מחבר ענטפערט אויף די באַשולדיקונגען מצד 9.9.0, אַז דער בונד זונדערט אָפּ דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט פונם קריסטלעכן, אַז דער בונד „איז דורכגעדרונגען מיט בורזשואַזע שטרעבונגען“ און ער איז „נוצלעך דער רוסישער רעגירונג“. דער מחבר ברענגט אַ סך ביישפּילן פון סאָלידאַריטעט פון יידישע אַרבעטער מיט די ליטווישע און פּוילישע אַרבע-טער — בעת שטרייקן, אַרבעטער-יום-טובים א.א.וו. ער ווייזט אויך אָן אויפן פּאַקט, וואָס דער בונד האָט זיך גלייך אָנגעשלאָסן אין דער רוסלענדער 9.9.0, אַז דער בונד האָט געשיקט צוזאַמען מיט די רוסישע אַרבעטער די זעלבע דעלעגאַטן צו די אינטערנאַציאָנאַלע אַרבעטער-קאָנגרעסן אין לאַנדאָן און ציריך. צוליב די אַלע פּאַקטן, האָלט דער מחבר, „וועלן אַפּילו די הערן פון דער פּוילישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, וועלכע האָבן שוין לאַנג אָנגעוואָרן די חרפה און בושה, זיך מוזן שעמען פאַר זייערע ווילדע אָנפאַלן אויפן יידישן פּראָלעטאַריאַט“. אויף דעם פּאַרוואָרן, אַז מיט אַרויסשטעלן די פּאַדערונג פון גלייכע בירגערלעכע רעכט און מיט אַרגאַניזירן באַזונדער דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט צוליב אַט דעם קאַמף — „מאַכט דער יידישער פּראָלעטאַריאַט אַ טריט אויף רעכטס צו זיינע עקספּלאַטאַטאָרס, ער פאַרבינדט

זיינע אינטערעסן מיט די אינטערעסן פון דער ברושואַזיע, — ענטפערט דער אַרטיקל :

„פריער פון אַלץ דאַרף מען געדענקען, אַז די פּאָדערונגען פון גלייכע בירגערלעכע רעכט איז אַ ריין־פּראָלעטאַרישע פּאָדערונג, ווייל פון די אויסנאַם־געזעצן ליידן מער פון אַלעמען און פריער פון אַלעמען די יידישע פּראָלעטאַריער; די יידישע ברושואַזיע, אַדאַנק די רוסישע באַאַמטע, ביי וועמען מען קען אַלץ מאַכן מיטן קערבל, איז ניט אַזוי שטאַרק געדריקט פון די אויסנאַם־געזעצן. אדרבה, אַפט האָט זי נאָך אַ טובה פון די געזעצן...“ „כאַטש דער יידישער ברושואַזיע איז אויך נוגע צו באַקומען גלייכע בירגערלעכע רעכט, נאָר ערשטנס איז זי אַזוי פיל אַנגעשראַקן פאַר אירע אַרבעטער, זי איז אַזוי פיל צערייצט מיט דעם קאַמף פון די אַרבעטער, אַז זי וועט זיך בשום אופן ניט באַשליסן צו גיין האַנט אין האַנט מיט זיי. צווייטנס, איז די ברושואַזיע צו פיל דערשלאַגן, שרעקנדיק, אומוויסנד, פּאַליטיש אומאַנט־וויקלט און דעריבער איז זי ניט פעאַיק צו פירן נאָך זיך די אַרבעטער־מאַסע...“ „מען דאַרף זיין אַדער צו תּמעוואַטע אַדער צו אומפאַרשעמט, ווי די פּוילישע סאַציאַליסטישע פּאַרטיי, צו זאָגן, אַז אַט די דאָזיקע ברושואַזיע האָט אַ מוראדיקע ווירקונג אױף די יידישע אַרבעטער, און אַז דער יידישער פּראָלעטאַריאַט טאַנצט ווי די ברושואַזיע שפּילט...“ „ס'איז „לעכערלעך צו באַשולדיקן דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט, אַז ער שטעלט זיך ברושואַזע צילן, ווייל ער פּאָדערט גלייכע בירגערלעכע רעכט, וועלכע די ברושואַזיע וועט אויך באַנוצן.“

צום שלום קערט זיך דער אַרטיקל אום נאָך אַמאַל צו דער לאַגע פון בונד אין דער ר.ט.א.פ. „אַ באַזונדערע יידישע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע — לייענען מיר — איז געוואונטשן און נויטיק פאַר די אינטערעסן פון דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט, ווי פאַר דעם קריסטלעכן פּראָלעטאַריאַט. נאָר אַזאַ אַרגאַניזאַציע, וועלכע איז נאָטירלעך אויסגעוואַקסן פון דעם קאַמף פון דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט און וועלכע איז מיט טויזנט פעדים פאַרבונדן מיט אים, קאָן פאַרהיטן זיינע אינטערעסן און ענערגיש שטיין פאַר זיי...“ די רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע „האַט פאַרשטאַנען, אַז נאָר ביי אַזוינע באַדינגונגען קען איר אַרבעט האָבן אַ דערפאַלג; זי איז גענוג פּאַליטיש קלוג צו לאָזן דער יידישער אַרגאַניזאַציע זיין ביז אַ געוויסער גרענעץ אומאַפּהענגיק.“

*
**

ס'איז געווען אַ שווערע איבערגאַנגס־צייט, פול מיט סכּנות פאַר דער יונגער בונדישער באַוועגונג. די גאַנצע אַרגאַניזאַציעלע אַרבעט פון צ. ק. איז פּאַקטיש געלעגן אויף איין מענטשן — אויף טאַראַסן. אָבער די מאַסע אַרטיקע טוערס, די ניי־צוגעקומענע יונגע קרעפטן האָבן מיט באַזונדערער

עבערגיע געטאָן זייער פליכט. דער בונד האָט אַרױסגעװיזן אַ װאונדערלעכע
פעאיקייט בייצוקומען די געפערלעכע לאַגע. פרישע זאַפטן האָבן זיך כסדר
אַריינגעגאַסן — די װאונד, װאָס דער אַכראַנע־שעף זובאַטאָװ האָט געמאַכט,
איז גיך פאַרהיילט געװאָרן. די באַװעגונג איז געקומען צו זיך, די רעװאָלוציע
ציאַנערע שטימונגען זיינען געװאַקסן, דער בונד האָט זיך אַלץ טיפער אײניג
געװאַרצלט אין די שטעט און שטעטלעך פון תחום־המושׁב.

5. דער דריטער צוזאמענפאר

אין דעצעמבער 1899 איז אין קאוונע, אין א ספעציעל געדונגענער דירה אויף דער בריק-גאס, פארגעקומען דער דריטער צוזאמענפאר פון בונד. אין אפיציעלן באריכט אין ארבייטער שטימע, נומער 16 איז אנגעוויזן געווארן, אז דער צוזאמענפאר איז פארגעקומען סוף יאנואר 1900, אבער דאס איז געטאן געווארן, כדי אפצונארן די אכראנע און איר באשווערן צו געפינען די שפורן פונם צוזאמענפאר. די אנטהילגעמער פון דעם צוזאמענפאר זיינען געווען ווארשיינלעך אין אזא צוזאמענשטעל: דוד קאץ-טראס און סענדער זעלדאו-ניעמאנסקי פון צ.ק., דזשאן מילל פון אויסלענדישן קאמיטעט, אלבערט זאקלינד (מינסק), דר. פאוועל ראזענטאל, בענצע לעווין (ביידע פון ביאליסטאק), שמעון קלעוואנסקי (קאוונע), אהרן וויינשטיין (ירחמיאל), היים זאקאן (ביידע פון ווארשע), שמאי ווייסענבלום (לאדזש), צביה הורוויטש, סינאי יאקאבי (ביידע האבן געקענט זיין פון ווארשע אדער לאדזש), באריס צייטלין (באטורסקי — פון וויטעבסק), זלמן זינגער (פון בערשטער-בונד), פאטי סרעד-ניצקי (קרעמער — זי איז געקומען פון איר פארשיקונג-ארט אין שייכות מיט א פלאן איר איבערצוגעבן רעדאקציע-ארבעט פאר דער ארבייטער שטימע), די רשימה פון די אויסגערעכנטע 15 דעלעגאטן האבן מיר צונויפ-געשטעלט פון פארשידענע קוועלן — אפגעדרוקטע זכרונות פון דזשאן מילל, פ. אן—מאן (פסטעוואדאנים פון דר. פאוועל ראזענטאל), בייניש מיכאלעוויטש, דוד קאץ, דאטן פון מ. יעוועראו און אינפארמאציע פון אבראם דער טאטע, ס'ווייזט אויס, אז דאס איז נישט קיין פולע רשימה. פ. אן—מאן און יעוועראו זאגן, אז ס'זיינען געווען 15 דעלעגאטן, אבער דזשאן מילל גיט א העכערע ציפער: 20 דעלעגאטן פון 9 גרויסע שטעט און 2 פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס — בערשטער-בונד און גארבער-בונד. אין דער פריער געבראכטער רשימה געפינען זיך בלויז 6 שטעט, וואס שייך דעם גארבער-בונד, זאגן פ. אן—מאן און יעוועראו, אז זיין פארשטייער איז געווען אבראם דער טאטע, אבער דער לעצטער דערקלערט, אז ער איז נישט געווען, ווארשיינלעך איז דער גארבער-בונד בכלל נישט געווען פארטרעטן, ווייל אין דער אינפארמאציע, וואס איז געווען אפגעדרוקט אין אידישען ארבייטער באַלד נאָכן 3-טן צוואַ-מענפאר, ווערט דער גארבער-בונד נישט דערמאנט, בעת אלע אנדערע ווערן אויסגערעכנט. לויט די ידיעות אין אידישען ארבייטער נומער 8, וואס ס'האט געקענט געבן נישט קיין אנדערער ווי דזשאן מילל, זיינען געווען 20 דעלעגאטן; פון צ.ק., אויסלענדישן קאמיטעט, בערשטער-בונד און פון די ארגאניזאציעס:

אין ווארשע, לאָדזש, ביאָליסטאָק, מינסק, קאָוונע, וויטעבסק, ווילנע, גראָדנע, דווינסק. ס'קומט אויס, אז די 5 דעלעגאטן, וואָס פעלן אין דער פריערדיקער רשימה, זיינען געווען פון די לעצטע דריי שטעט.

דריי טעג האָט געדויערט דער צוזאַמענפאַר און ער האָט באַהאַנדלט אַ גרויסע צאָל פּראָגן:

(1) באַריכטן פון די אַרטיקע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע קאָמיטעטן: (א) וועגן דעם עקאָנאָמישן קאַמף אין יעדער שטאַט; (ב) וועגן אַנטייל פון די אַרטיקע ס. ד. קאָמיטעטן אינם דאָזיקן קאַמף און אין וואָס דער דאָזיקער אַנטייל האָט זיך אויסגעדריקט; (ג) וועגן די מיטלען, מיט וועלכע יעדער ס. ד. קאָמיטעט באַנוצט זיך צו פאַרשפּרייטן דעם פּאָליטישן באַוואָוסטזיין אין דער אַרבעטער-מאַסע; (ד) וועגן די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע איינריכטונגען פון יעדער שטאַט און די באַציאָונגען צווישן זיי; (ה) וועגן רויטן קרייץ פון יעדער שטאַט און זיין אַרגאַניזאַציע.

(2) באַריכטן פון דער אויסלענדישער אַרגאַניזאַציע פון בונד.

(3) באַריכטן פון צענטראַלן קאָמיטעט פון בונד.

(4) דער עקאָנאָמישער קאַמף און די שטרייט-קאַסעס.

(5) דער 1-טער מאַי.

(6) דער נאַציאָנאַלער פּונקט אין אונזער פּראָגראַם און אונזערע ספּע-ציעלע פּאַדערונגען אַלס יידן.

(7) אונזערע באַציאָונגען צו דער פּוילישער סאַציאַליסטישער פּאַרטיי (S.P.P.).

(8) די פּאַרבינדונג פון דער אויסלענדישער אַרגאַניזאַציע מיט דעם צענ-טראַל-קאָמיטעט פון בונד.

(9) דער כאַראַקטער פון די זשורנאַלן אַרבייטער-שטימע און אידישער אַרבייטער.

(10) וועגן אַרטיקע אַרגאַנען.

(11) וועגן קומענדיקן אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאָנגרעס אין פּאַריז.

(12) די אַרגאַניזאַציע פון צענטראַל-קאָמיטעט און די געלטמיטלען פאַר אים.

(13) וואָלן פון צענטראַל-קאָמיטעט.

די באַריכטן פון די דעלעגאטן פון די לאַקאַלע קאָמיטעטן האָבן געשאַפן אַ בילד פון גרויסער אינטענסיווער טעטיקייט אויף אַלע געביטן. לויטן באַ-ריכט אין דער אַרבייטער שטימע, נומער 16, האָבן די דאָזיקע קאָמיטעטן גענומען אַן אַנטייל אין יעדער מאַסן-באַוועגונג פאַר בעסערע עקאָנאָמישע באַדינגונגען, און דער דאָזיקער אַנטייל האָט זיך אויסגעדריקט אויף צוויי אופנים: זיי האָבן געשטיצט די שטרייקנדע סיי מיט געלט, סיי מיט מענטשן, וועלכע פלעגן אַגטירן אין דער אויפגערגטער מאַסע, כדי זי צו דיסציפלינירן און קלאַר מאַכן פאַר איר אירע אייגענע פּאַדערונגען. וואו עס איז געווען מעגלעך, איז געוואָרן פּאַנאַדערגעוואָרפן פּראַקלאַמאַציעס צו דער אַרבעטער-

מאסע אָדער זי אַרויסצורופן אויף אַ שטרייק, אָדער צו פאַרמולירן און מאַכן פאַפּולער די פּאַדערונגען, אויב אַ שטרייק איז שוין אויסגעבראַכן.

צווישן די גרויסע שטרייקן, וועלכע זיינען פאַרגעקומען אין משך פונם צווייטן צוזאַמענפאַר ביזן דריטן (15 חדשים), מיט דער ווירקונג אָדער אַנטייל פון די אַרטיקע קאָמיטעטן, ווענדן אויף זיך די אויפּמערקזאַמקייט די פּאַלגנ-דע; אין ווילנע — ביז 1.000 זאַקנמאַכערקעס און מאַליאַרעס; אין וואַרשע — אייניקע טויזנט מאַן בעקער, קאַמאַשנמאַכער, פּאַפּיראַסן-מאַכערקעס אויף פּאַליאַקעוויטשעס פּאַבריק; דווינסק — 800 מאַן ביי שערשעווסקין אויף דער טאַבאַק-פּאַבריק; דווינסק — 800 מאַן אויף זאַקס' שוועבל-פּאַבריק; קאַוונע און געגנטן — 600 מאַן קאַנזשאַרטניקעס. די אַלע שטרייקן און פּיל אַנדערע קלענערע האָבן די קאָמיטעטן געשטיצט מיט געלט-מיטלען און מיט אַגיאַטאַרן, וועלכע פּלעגן מאַכן פאַרזאַמלונגען, כדי בעסער צו אַנטוויקלען אין דער אַרבעטער-מאַסע דעם פאַרשטאַנד פון אירע עקאָנאָמישע אינטערעסן. פון די רעפּערטאַטן און באַריכטן זעט מען, אַז כדי צו פאַרשפּרייטן דעם קלאַסן-באַוואוסטזיין אין דער מאַסע, באַנוצט זיך יעדער אַרטיקער קאָמיטעט מיט פאַרשידענע מיטלען: ער גרינדעט, ערשטנס, צירקלען, קרייזן, (קרוזשקי) און לעזונגען; פאַרשפּרייט אומלעגאַלע ליטעראַטור און פּראָקלאַמאַציעס אין דער אַרבעטער-מאַסע; אַרגאַניזירט דעמאָנסטראַציעס, (וואַרשע, ווילנע, ווי-טעבסק, ביאַליסטאָק). אייניקע קאָמיטעטן גיבן אַרויס אַרטיקע צייטונגען: וועקער, וואַרשעווער אַרבייטער, ביאַליסטאַקער אַרבייטער, און 'פּלוגבלעטלעך' פון ביאַליסטאַקער סאַציאַל-דעמאָקראַטישן קאָמיטעט. די אַלע מיטלען האָבן זייער פּיל געוויקלט אויף דער אַנטוויקלונג פון קלאַסן-באַוואוסטזיין אין דער אַרבעטער-מאַסע, האָבן אויפּגעהויבן אויף אַ העכערער שטופּע איר קולטור-צושטאַנד, האָבן אַריינגעטראָגן אין איר די ליכטיקע שטראַלן פון דער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער לערע, האָבן פאַרגרעסערט די שטרעבונגען צו פּאַליטישער פּרייהייט און צו פאַרשטאַנד און אַנטוויקלונג. די לעצטע שטרעבונג איז אַזוי אויסגעוואַקסן, אַז קיין אַרטיקער קאָמיטעט איז כמעט נישט אימשטאַנד גענוג צו באַפּריידיקן די נאַכפּראָגע פאַר אומלעגאַלער ליטעראַטור. אויסער דעם איז אויסגעוואַקסן בכלל די באַדערפעניש אין אַ געדרוקט וואַרט, אין אַ ביכל, און די עקזיסטירנדיקע אַרבעטער-ביבליאָטעקן זיינען אויך ניט בכוח אַרויס-צוגעבן אַזוי פּיל ביכער וויפּיל די מאַסע פּאַדערט".

גרויס אויפּמערקזאַמקייט האָט פאַרנומען אויפּן צוזאַמענפאַר דער באַ-ריכט וועגן רויטן קרייז. די צאַל אַרעסטירטע און פאַרשיקטע חברים פון בונד איז כסדר געוואַקסן. מען האָט זיי געמוזט שטיצן מיט געלט און קליידונג, מיט אַרגאַניזירטע „זעאָונגען" אין די תּפּיסות און מיט קאַרעספּאַנדענץ. די אַרטיקע קאָמיטעטן פון רויטן קרייז האָבן געהאַט פאַר זיך גרויסע און קאַמ-פּליצירטע אויפּגאַבן. זייער אַרבעט האָט אויך געהאַט אַ פּאַליטישע און אידי-אישי-מאַראַלישע באַדייטונג. דער רויטער קרייז האָט זיך באַמיט צו געווינען פאַר אַט דער אַרבעט סימפּאַטיקער אויך צווישן די ניט-פּאַרטייאישע קרייזן. די דאָזיקע אַרבעט, וועלכע איז געטאַן געוואָרן מיט ערנסט און פאַראַנטוואַרט-

לעכקיט, האָט זייער אַ סך דערגרייכט לטובת דער באַוועגונג און לטובת די אַרעסטירטע און פאַרשיקטע פּערזענלעך.

אינטערעסאַנט איז געווען דער באַריכט פון דער אויסלענדישער אַר-גאַניזאַציע פון בונד. דער פאַרשטייער פון אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד האָט דערציילט וועגן דער טעטיקייט אין אויסלאַנד לטובת דעם בונד. די אַרבעט האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ סך פאַרמען (מיר גיבן עס איבער אין די ווערטער פון דעם באַריכט-אַפגעבער לויט דער אַרבייטער שטימע):

1) «אַרויסגעבן דעם אידישען אַרבייטער, די רעדאַקציע פון וועלכן דער 2-טער צוזאַמענפאַר האָט אונז איבערגעגעבן. (2) אַרויסגעבן אַגיטאַציע און וויסנשאַפטלעכע ליטעראַטור. (3) שטיצן סטרייקן. (4) שטיצע פאַר אַרעסטירטע. אַלס פאַרשטייער פון בונד אין אויסלאַנד האָט זי (די אויסלענדישע אַרגאַני-זאַציע) אָנגעווענדט מי צו מאַכן אים פּאַפּולער פאַר אונזערע אויסלענדישע געזאַסן און מאַכן זיי באַקאַנט מיט זיינע צילן און פאַרשריטן».

אַחוץ דעם אידישען אַרבייטער (נומערן 6, 7) האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט אַרויסגעגעבן אַ צאָל בראַשורן. כדי צו קענען וואָס מער אַרויסגעבן אויף יידיש סאָציאַל-דעמאָקראַטישע ליטעראַטור, האָט די אויסלענדישע אַר-גאַניזאַציע געעפנט אַן אייגענע דרוקעריי. צוליב דעם האָט זי זיך אויך פאַרבונדן מיטן «אַמעריקאַנישן רעוואָלוציאָן-שטיץ-ליטעראַטור-פאַראיין». אַלס פאַרשטייער פון בונד גייט אַריין דער אויסלענדישער קאָמיטעט אין דעם פאַרבאַנד פון רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטן אין אויסלאַנד.

דער באַריכט פון צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד האָט דערציילט וויפיל אומלעגאַלע ליטעראַטור ער האָט באַקומען פון אויסלאַנד פאַרן פּעריאָד צווישן 2-טן און 3-טן צוזאַמענפאַר און ווי אַזוי די דאָזיקע ליטעראַטור איז פּאַנאַ-דערגעטיילט געוואָרן צווישן די שטעט. דער צ.ק. האָט זיך באַמיט צו האַלטן ביי די דירעקטיוון פון 2-טן צוזאַמענפאַר, אַז די אַרבייטער שטימע, ווי דער אַרגאַן פון גאַנצן בונד, זאָל דרוקן אַרטיקלען, וואָס זיינען צוגעפאַסט סיי פאַר מער אַנטוויקלטע אַזוי אויך פאַר וויניקער אַנטוויקלטע אַרבעטער. «דער צענטראַל-קאָמיטעט האָט אָנגעווענדט זיין מי די דאָזיקע באַשטימונג צו דער-פילן, אין די נומערן אַרבייטער שטימע, וועלכע זיינען דערשינען פון 2-טן ביזן 3-טן צוזאַמענפאַר (11, 12, 14, 15) געפינען זיך לייט-אַרטיקלען, באַ-שטימעט פאַר מער אַנטוויקלטע אַרבעטער און קאַרעספּאַנדענציעס וואָס הערט זיך אין אויסלאַנד, ווי אויך אַנדערע פעליעטאַנען, באַשטימעט פאַר אַ וויי-ניקער אַנטוויקלטער מאַסע. דער צענטראַל-קאָמיטעט האָט אויסער דעם געפונען פאַר גייטיק אַרויסצוגעבן אַ ספּעציעלן פּאַפּולערן נומער צום ערשטן מאַי (13-טער נומער), כדי צו פאַרשפּרייטן אין גרויסע מאַסן (3.500 עקזעמ-פלאַרן) דעם געדאַנק וועגן אינטערנאַציאָנאַלן פּראַלעטאַריאַט. אין דער זעלבער צייט איז אין דרוקעריי פון 'בונד' אַפּגעדרוקט געוואָרן 13.000 עקזעמפלאַרן פּראַקלאַמאַציעס פאַר אַרטיקע קאָמיטעטן, 2.300 עקז. אין פּויליש, אויסער 4.000 עקזעמפלאַרן אַלגעמיינע מאַי-פּראַקלאַמאַציעס און 8.800 עקז. מאַי-פּראַקלאַמאַציעס פאַר אַרטיקע קאָמיטעטן, 2.300 עקז. אין פּויליש, אויסער

2 נומערן 'פּלוג-בלעטלעך' (צו טויזנט עקז.) פארן ביאליסטאקער סאַציאַל-דעמאָקראַטישן קאָמיטעט.

דער צענטראַל-קאָמיטעט האָט אויסגעדריקט זיין באַדויער, וואָס אייניקע שטעט האָבן ווייניק אָנגעווענדט זייער אויפּמערקזאַמקייט אויף געלט-שטיצע פאַר דעם בונד, וואָס עס האָט אים פיל געשטערט אין זיין טעטיקייט.

אַ סך צייט איז אָפּגעגעבן געוואָרן דער פּראָגע וועגן עקאָנאָמישן קאַמף — אַ סך מער ווי אויפן צווייטן צוזאַמענפאַר. אין דער פּראָגע האָבן זיך אָנגע-צייכנט געוויסע מיינונגס-פאַרשידנהייטן, וועגן דעם, אָז דער עקאָנאָמישער קאַמף איז דער בעסטער און צוועקמאַסיקסטער מיטל אויסצובעסערן די מאַ-טעריעלע לאַגע פון אַרבעטער-קלאַס, זיינען ביי קיינעם נישט געווען קיין ספּקות. אויך פאַר דער אַנטוויקלונג פון פּאָליטישן און קלאַסן-באַוואוסטזיין איז דער עקאָנאָמישער קאַמף אַ וויכטיקער פאַקטאָר, אָבער נישט דער איינ-ציקער. צו דעם צוועק דאַרף מען אָנווענדן נאָך אַנדערע מיטלען: אויפ-קלערונג דורך אומלעגאַלער ליטעראַטור, פּראָקלאַמאַציעס, קרייזלעך א.א.וו. דער צוזאַמענפאַר האָט דעריבער אָנגענומען וועגן עקאָנאָמישן קאַמף אַזאַ רעזאָלוציע: „דער צוזאַמענפאַר באַטראַכט דעם עקאָנאָמישן קאַמף ווי איינעם פון די מיטלען אויף צו אַנטוויקלען דעם פּאָליטישן און קלאַסן-באַוואוסטזיין פון דער אַרבעטער-מאַסע“. וואָס שייך די קאַמף-קאַסעס, זיינען די מיינונגען געווען גאָר פאַרשידן צווישן די דעלעגאַטן. „אייניקע האָבן אַרויסגעזאָגט זייער מיינונג — דערציילט דער באַריכט — קעגן קאַסעס, אייניקע פאַר קאַסעס. די קעגנער האָבן געזאָגט, אויב זיי זיינען נוציק דערמיט, וואָס זיי פאַרבינדן די אַרבעטער און מאַכן מעגלעך זיך אָפטער צו טרעפן און זיך דורכצוריידן וועגן זייערע אינטערעסן, האָבן די קאַסעס אין זיך די חסרונות, וואָס זיי זונדערן אָפּ די קאַסאַווע מיטגלידער פון דער איבעריקער מאַסע און אַנטוויקלען אויף אַזאַ אופן צווישן די קאַסאַווע אַרבעטער גופא אָן אַריסטאָקראַטיזם קעגן די איבעריקע נישט-קאַסאַווע אַרבעטער. די שטרייט-קאַסעס, אויסער דעם, זיינען נישט אימשטאַנד צו דערפילן זייער אויפגאַבע אין דער צייט פון אַ גרויסער מאַסן-באַוועגונג, אין דער צייט פון אַ גרויסן שטרייך, ווייל די דאָזיקע געלט-מיטלען זיינען צו קליין, כדי צו שטיצן אַלע שטרייקנדע, און שטיצן נאָר די קאַסאַווע מיטגלידער אין אוממעגלעך, ווייל די האַלטונג פון די נישט-קאַסאַווע האָט אַ גרויסע ווירקונג אויף דעם רעזולטאַט פון שטרייך, מאַכן שטרייט-קאַסעס פאַר דער גאַנצער מאַסע — האָבן זיי ווייטער געזאָגט — איז אוממעגלעך צוליב פּאָליצייאישע באַדינגונג-גען. די רעדנער, וועלכע האָבן גערעדט פאַר קאַסעס, זייענדיק איינשטימיק מיט די חסרונות פון קליינע שטרייט-קאַסעס, האָבן דערווייזן, אָז עס איז נישט אוממעגלעך צו אַרגאַניזירן מאַסאַווע שטרייט-קאַסעס, וועלכע זאָלן אין זיך אַריינציען כמעט אַלע אַרבעטער פון איין פּאָך. דערביי האָבן זיי געוויזן אַזאַ פאַרם, אין וועלכער די דאָזיקע קאַסעס קענען אַרגאַניזירט ווערן — אַ פאַרם, וועלכע קען פיל פאַראַליזירן די פאַרפּאָלגונגען פון פּאָליציי. דערצו,

האָבן געזאָגט די רעדנער, אַזעלכע קאָסעס ברענגען פֿיל נוצן, ווייל דורך זיי קען מען לייכט האָבן אַ ווירקונג אויף דער גאַנצער מאַסע.

די באַריכטן פון די אַרטיקע קאָמיטעטן האָבן דערציילט, אַז „דער פּראָ-צענט פון אַראַגאַניזירטע אַרבעטער אין יעדן פּאָך איז גרעסער, וואָס ווײַן-ציקער מענטשן זיינען אין אים פאַרנומען און אין אַזעלכע פּאָכן איז לייכט-טער צו אַראַגאַניזירן שטרייט-קאָסעס. ווידער זעט מען, אַז דער זעלבער פּאָך אין פאַרשידענע שטעט שטעלט פאַר פאַרשידענע באַדינגונגען און ניט אומעטום גיט ער די זעלבע צאָל אַראַגאַניזירטע אַרבעטער...“ „אויף דער צאָל פון אַראַגאַניזירטע אַרבעטער אין יעדער צייט ווירקט די ענערגיע, מיט וועל-כער עס ווערט געפירט דאָן דער עקאָנאָמישער קאָמף. דער עקאָנאָמישער קאָמף גייט ניט שטענדיק גלייכמאַסיק, צייטנווייז פירט ער זיך לעבהאַפטיקער און דאָן אַראַגאַניזירט ער אין די שטרייט-קאָסעס מער מיטגלידער, אָבער נאָך אַ געוויסער צייט אומאויפהעריקן קאָמף שוואַכט זיך אָפּ די ענערגיע ביי די קעמפער און דאָן לאָזט זיך באַמערקן, אַז די צאָל פון די קאָסאָווע מיטגלידער פּאָלט אָפּ און מיט קיינע מיטלען קען מען זיי ניט איינהאַלטן.“

נאָך די דאָזיקע דעבאַטן אין אַנגענומען געוואָרן די פּאָלגנדע קורצע רעזאָלוציע: „דער צוזאַמענפאַר קען ניט אָננעמען וועגן שטרייט-קאָסעס קיין אַלגעמיינע באַשטימונג פאַר אַלע פּראָפעסיעס און שטעט.“

ביידע רעזאָלוציעס וועגן עקאָנאָמישן קאָמף האָבן ניט באַפרידיקט, וואָרעם גראַד איז דעמאָלט געווען אַ צייט, ווען עקאָנאָמישער אַרבעטער-באַיקאַט קעגן די פאַבריקאַנטן און עקאָנאָמישער טערראָר לגבי שטרייך-ברעכער האָבן אַנגעהויבן פאַרנעמען אַן אַרט אין דער פּראַקטיק פון אייניקע אַראַגאַניזאַציעס. פון דער אַנדערער זייט איז דעמאָלט אַנגעגאַנגען אַ פּראָ-פּאָנאַדע קעגן „עקאָנאָמיזם“ און „שטרייקזום“. די אַנגענומענע רעזאָלוציע האָט דאָס אַלץ ניט אָפּגעשפּיגלט, ווי אויך ניט די ברענענדיקע פּראָגע וועגן די קעגנזייטיקע באַציאָונגען צווישן פּאָליטישן און עקאָנאָמישן קאָמף. פאַ-וועל ראָזענטאַל (אַנ-מאַן), וועלכער האָט גענומען אַנטייל אינם צוזאַמענפאַר, דריקט אויס אַן אַלגעמיינע אומבאַפרידיקטקייט. „מ'האָט ניט געזען — שרייבט ער — קיין צוגרייטונגס-אַרבעט פאַר זיין צוזאַמענרופן. די פּראָגן פון טאַג-אַרדענונג האָט מען ניט גענוג באַטראַכט אויף די ערטער. מ'האָט ניט צוגעגרייט קיין שום פּראַיעקטן פון רעזאָלוציעס. אויפן צוזאַמענפאַר גופא, ביי די באַדינגונגען פון דרינגענדיקער אומלעגאַלער באַהאַנדלונג, איז אומ-מעגלעך געווען צונויפּצושטעלן אויף וויפּל ניט איז דורכגעטראַכטע רעזאָל-ציעס, וועלכע זאָלן געבן די גלייכגעוויכט-ליניע פון די דעבאַטן. דעריבער האָבן, למשל, די דעבאַטן וועגן עקאָנאָמישן קאָמף געגעבן אַזאַ מין רעזול-טאַט: מ'האָט אויסגעהערט אַ ריי ניט-געלונגענע רעזאָלוציעס, וועלכע מ'האָט דאָ אויפן אַרט געשאַפן, דערנאָך איז אַנגענומען געוואָרן די אינהאַלטס-אַרימע פּאַרמול, וואָס טאַראַס האָט פאַרגעלייגט“⁽¹⁾.

ביי דעם פונקט וועגן פייערן דעם 1-טן מאַי זיינען קיין מיינונגס-פאַר-שידנהייטן ניט געווען. די אַנגענומענע רעזאָלוציע פון צוזאַמענפאַר זאָגט אַזוי:

„לאָזן יעדע שטאַט פריי אויסקלייבן די פאַרם און דעם אופן, ווי צו פייערן דעם 1-טן מאַי. דער צענטראַל־קאָמיטעט לאָזט אַרויס אין נאַמען פון 'בונד' אויפֿרופן צום 1-טן מאַי. די פּאָדערונגען אין זיי זאָלן ווערן אַרויסגעשטעלט: אַן 8 שעהדיקער אַרבעטס־טאַג, פּאָליטישע פּרייהייט, גלייכע בירגערלעכע רעכט פאַר יידן און די פּאַרניכטונג פון פּאָליצייאַישן ווילקיר.

אויב די רוסלענדישע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבעטער־פּאַרטיי וועט פאַרשפּרייטן אַן אַלגעמיינעם אויפֿרוף, מוז דער 'בונד' אויך פאַרשפּרייטן דעם זעלבן אויפֿרוף, איבערזעצט אויף יידיש. אויב ער וועט האָבן די מעגלעכקייט אַרויסצולאָזן אַ ספּעציעלן נומער אַרבייטער שטימע, געפינט ניט דער צוזאַ־מענפאַר פאַר נויטיק אַרויסצולאָזן אַ באַזונדערע בראַשור צום 1-טן מאַי. אין די אַרטיקע מאַי־אויפֿרופן דאַרף צווישן אַנדערע פּאָדערונגען אויך זיין די פּאָדערונג פון פאַרקירצן דעם אַרבעטס־טאַג ביז 10 שעה, (דער ציל — אַן 8־שעהדיקער אַרבעטס־טאַג). „יענע שטעט, וועלכע פאַרשפּרייטן אייגענע מאַי־פּראָקלאַמאַציעס, מוזן אויך פאַרשפּרייטן די פּראָקלאַמאַציעס פון 'בונד' אויף אַן אופן, וואָס זיי געפינען פאַר מעגלעך“.

**

מיר גייען איבער צום 6-טן פּונקט — וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראָגע אין בונדס פּראָגראַם. דעם דאָזיקן פּונקט האָבן די מיטגלידער פון צוזאַמענפאַר איינגעפונען פאַר איינעם פון די וויכטיקסטע און האָבן דעריבער אים גע־שענקט זייער גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט. רעפּערענט איבער דער פּראָגע איז געווען דזשאַן מילל. זיין שטעלונג איז לויטן באַריכט פון דער אַרבייטער שטימע געווען אַז: „דער יידישער פּראָלעטאַריאַט, אויסער דער פּאָדערונג פון גלייכע בירגערלעכע רעכט, דאַרף אויך פּאָדערן גלייכע נאַציאָנאַלע רעכט. בירגערלעכע רעכט — האָט דער דאָזיקער גענאָסע געזאָגט — קען נאָך ניט זיין גענוג פאַרן יידישן פּראָלעטאַריאַט צו באַשיצן זיינע אינטערעסן. מיר זעען, אַז אין דייטשלאַנד האָבן אַלע אונטערטאַנען נאָכן געזעץ גלייכע בירגערלעכע רעכט, אָבער דער פּוילישער פּראָלעטאַריאַט קען זיך מיט זיי פּונ־דעסטוועגן ניט באַנוצן אַזוי ווי דער דייטשער. דער פּוילישער אַרבעטער האָט דאָס רעכט, גלייך ווי דער דייטשער, צו מאַכן פּאַרזאַמלונגען, אָבער אויף די דאָזיקע פּאַרזאַמלונגען מוז גערעדט ווערן נאָר אויף דייטש, ד.ה. אַז פּאַקטיש ווערט צוגענומען דאָס רעכט צו נעמען אַן אַנטייל אין פּאַרזאַמ־לונגען פון פּיל, וועלכע קענען נישט אויסדריקן זייערע געדאַנקען אין דער דייטשער שפּראַך. אויב דאָס איז מעגלעך מיטן פּוילישן פּראָלעטאַריאַט אין דייטשלאַנד, קען דאָס געוויס זיין מעגלעך מיטן יידישן פּראָלעטאַריאַט אין רוסלאַנד. וואָס פאַר אַ נוצן, פרעגט זיך, וועט דאָן ברענגען דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט די פּרייהייט צו מאַכן פּאַרזאַמלונגען, אַז אויף די דאָזיקע פּאַרזאַמלונגען וועט מוזן גערעדט ווערן אויף רוסיש, ד.ה. אויף אַזא שפּראַך, וועלכע איז ניט פאַרשטענדלעך דעם גרעסטן טייל יידישע אַרבעטער; די

פרייהייט פון פארזאמלונגען וועט זיין פארן יידישן פראלעטאריאט נאך א שיינע פראזע און ניט מער, אויב די יידישע שפראך וועט ניט האבן קיין גלייכע רעכט מיט דער רוסישער... „מיר דארפן ניט פארגעסן, אז דער 'בונד' איז ניט קיין ארגאניזאציע אויף א קורצער צייט, ניט קיין ארגאניזאציע, וועלכע איז געגרינדעט אויף א ווילע. מעגלעך, אז די באדינגונגען, וועלכע האבן ארויסגערופן דעם יידישן 'בונד' וועלן נאך עקזיסטירן זייער לאנג און נאך זייער לאנג וועט די עקזיסטענץ פון 'בונד' זיין גויטיק פארן יידישן פראלעטאריאט. מיר דארפן אויך ארויסשטעלן אזעלכע פאדערונגען, וועלכע וועלן זיין גויטיק פארן יידישן פראלעטאריאט אין א צייט ארום, גלייך ווי יעדע פארטיי שטעלט ארויס אין איר פראגראם, אפילו אזעלכע פאדערונגען, וועלכע קענען ניט באפרידיקט ווערן אין איצטיקן מאמענט.“

דזשאן מילל, וואס האט אזוי קלאר און דייטלעך אוועקגעשטעלט די נא-ציאנאלע פראגע אויפן דריטן צוזאמענפאר, איז ניט געווען דער איינ-ציקער אין בונד, וועלכער האט שוין דעמאלט געפילט די נאציאנאלע דער-וואכונג פון די יידישע פאלקס-מאסן, מיטן גלייכצייטיקן וואוקס פון דער נייער ליטעראטור אין דער יידישער שפראך. פאר פיל טוער איז דאס אבער געווען א נייע, נאך נישט גענוג אויפגעקלערטע פראגע. איז דערי-בער ניט קיין וואונדער, אז מיללס רייד האבן ניט געפונען קיין אפקלאנג אויפן צוזאמענפאר.

שוין אין פעריאד, ווען דזשאן מילל האט געארבעט אין ווארשע, האט די נאציאנאלע פראגע אים שטארק באשעפטיקט, סיי טעארעטיש סיי פראקטיש. מיט איבער א האלבן יארהונדערט שפעטער, אין זיינע מעמוארן, האט דזשאן מילל געשילדערט דעם וועג, וועלכן ער האט דורכגעמאכט ביזן באוואוסט-זיין פון דער גויטיקייט, אז אין בונדישן פראגראם דארף אריינגענומען ווערן די פאדערונג פון נאציאנאל-קולטורעלער אויטאנאמיע.

„א לאנגע צייט — דערציילט ער — האבן די יידישע סאציאל-דעמא-קראטן געזען אין דער בירגערלעכער גלייכבארעכטיקונג די גרענעץ פון זייערע ספעציעל-יידישע פאדערונגען...“ ארום 1898 באווייזן זיך, הויפט-זעכלעך אין ווארשע, סימנים, נאך שוואכע, ניט גאנץ קלארע, וואס זאגן אן, אז די פאדערונג פון בירגערלעכער גלייכבארעכטיקונג באפרידיקט שוין מער ניט, אז אונזער נאציאנאלע פראבלעם גויטיקט זיך אין א טיפערן אנאליז און אין א ברייטערער גרינטלעכער לייזונג. דער פארביטערטער קאמף, וואס די פ.פ.ס. האט ניט אויפגעהערט צו פירן מיטן 'בונד', איז געווען ווי אויל אויפן פייער... „עס האט זיך געפילט, אז די פאדערונג פון בירגערלעכער גלייכבארעכטיקונג, אזוי ווי דער 'בונד' האט זי ארויסגעשטעלט, איז טאקע ניט געווען צוגעפאסט צו די פוילישע באדינגונגען. מיר האבן געזוכט אן אויסוועג. די נאציאנאלע פראגע איז געווארן אן אייביקע טעמע אויף כמעט אלע צוזאמענקונפטן, אויף אלע בונדישע פארזאמלונגען און דעבאטן. מיר זיינען געווען קעגן די היסטאריש-טעריטאריאלע שטרעבונגען פון דער פ.פ.ס., אבער אין דער בירגערלעכער גלייכבארעכטיקונג און אין דעם זעלבסט-

באשטימונגס־רעכט פון נאציעס (וואָס דער ערשטער צוזאמענפאַר פון דער
F.T.O. האָט פראַקלאַמירט — ח. ש. ק.) האָבן מיר אויך ניט געקענט זען
דעם ריכטיקן ענטפער" ²⁶.)

זינט דזשאַן מילל האָט אָנהייב 1898 זיך באַקענט מיט קאַרל קאָוטסקי
אַרטיקל אינם דייטשן זשורנאַל „נויע צייט" — א.ג. דער קאַמף פון די נאַ-
ציאָנען אין עסטרייך, איז מיללס שטעלונג אין דער נאַציאָנאַלער פראַגע נאָך
מער פאַרפעסטיקט געוואָרן. קאָוטסקי איז אינם אָנגערופענעם אַרטיקל
אַרויסגעטרעטן קעגן דעם היסטאָריש־טעריטאָריאַלן פרינציפ אין דער נאַ-
ציאָנאַלער פראַגע. פאַר געוויסע בונדיסטן פון יענער צייט איז דאָס אַלץ
געווען „אַ שפּרונג אין נאַציאָנאַליזם". איז טאַקע ניט קיין וואונדער, וואָס
דער גרעסטער טייל דעלעגאַטן אויפן צוזאמענפאַר האָט אַרויסגעוויזן אַ נע-
גאַטיווע שטעלונג צום פאַרשלאַג און צו די אידיען פון מיללס רעפּעראַט.

דזשאַן מילל שילדערט אַזוי די אַרויסטרעטונגען פונם דאָזיקן קעגנערשישן
צד: „די אַלטע ריכטונג, וואָס לויט איר האָבן מיר געדאַרפט קעמפן אין
רוסלאַנד בלויז פאַר בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג און ניט פאַר נאַציאָנאַלע
רעכט, האָט געהאַט אַלס וואַרטזאַגער פינאַיען (ראַזענטאַל), ירחמיאלן און
טאַראַסן. די נייע טענדענצן, די טענדענצן פון 'אידישען אַרבייטער' און פון
אויסלענדישן קאַמיטעט, זיינען געווען פאַרגעטראַגן און פאַרטיידיקט פון מיר.
דערביי בין איך געווען אונטערשטיצט דורך אַ פאַר אַרבעטער, — איינער
סינאי — ער איז געשטאַרבן אין 1905 אין זשענעוו פון טובערקולאָז — און
נאָך פון עמעצן. די דעבאַטן זיינען געווען היציקע, אויפגערגעטע. אַ קליינע
מינאָריטעט — דאַכט זיך אַ צוויי אָדער דריי דעלעגאַטן — האָבן ניט נאָר
ניט געוואָלט הערן און וויסן וועגן וועלכע עס איז ענדערונגען אין אונזער
שטעלונג צו דער יידישער פראַגע, נאָר זיי האָבן אַפילו מורא געהאַט די
יידישע פראַגע צו דערמאָנען. אַלץ וואָס האָט כאַטש עטוואָס געשמעקט מיט
נאַציאָנאַליזם, וואָס האָט געהאַט אַ שייכות צו נאַציאָנאַלע פראַבלעמען, איז
געווען פאַר זיי טריף. זיי האָבן געזען אַ נאַציאָנאַליסטישע געפאַר אַפילו
אין דעם איינפאַכן אָפגעבן צו פיל אַרט פאַר אַרטיקלען וועגן יידיש לעבן
אָדער בכלל פאַר אַרטיקלען מיט אַ נאַציאָנאַלן אינהאַלט" ... „אַבער, ווי שוין
געזאָגט, האָבן די מענטשן מיט אַזאַ צוגאַנג פאַרגעשטעלט מיט זיך אַ גאָר
קליינע מינדערהייט. די מערהייט איז באַשטאַנען פון מענטשן, וואָס האָבן
זיך נאָך אַפילו געהאַלטן פאַרן אַלטן שטאַנדפונקט, דאָס הייסט, אַז מיר
פאָדערן בלויז גלייכע בירגערלעכע רעכט און נישט נאַציאָנאַלע, אָבער זיי
האָבן פונדעסטוועגן געזוכט בעסער זיך פאַנאָדערצוקלייבן אין די נייע טענ-
דענצן און צו געפינען אַ ריכטיקן סאָציאַליסטישן אויסוועג" ²⁶.)

די אַרבייטער שטימע (נומער 16) גיט איבער די „ווידערלייגונגען" קעגן
דזשאַנס טעזיסן מצד די קעגנערשישע דעלעגאַטן — אין אַזעלכע ווערטער:
„די דאָזיקע אַראַטאַרס האָבן אויפגעוויזן, אַז מיר, סאָציאַל־דעמאָקראַטן
אין רוסלאַנד, דאַרפן זען אויסצומיידן אַזעלכע פאָדערונגען, וועלכע קענען
אַפציען דעם פראַקטאַריאַטס אויפּמערקזאַמקייט פון זיינע קלאַסן־אינטערעסן

פאר דעם נויך פון זיינע נאציאנאלע אינטערעסן. מיר האָבן דערווייל נעג-טערע אויפגאבן, אין וועלכע עס דאַרף זיין פאַראינטערעסירט דער גאַנצער פּראָלעטאַריאַט אין רוסלאַנד גאַר אָן אַן אונטערשייד, צו וועלכער נאַציע ער געהערט. דאָס איז די אויפגאַבע צו דערשלאָגן זיך פּאַליטישע פּרייהייט. מיר טאָרן דעריבער ניט צעברעקלען אונזערע קרעפטן, דורך וועלכע מיר קענען דערווערבן די דאָזיקע פּאַליטישע פּרייהייט, אויף נאַציאָנאַלע פּאַדע-רוינגען, — פּאַדערוינגען וועלכע מאַכן שווערער צו דערגרייכן אונזער נאַנטסטן ציל — די פּאַרניכטונג פון דער זעלבסטטהערשונג. איבערגייענדיק ווייטער צו דעם פונקט פון נאַציאָנאַלער גלייכבאַרעכטיקונג פאַר יידן און אויסדריקנדיק אַ גרויסן צווייפל וועגן דעם צי אַזאַ גלייכבאַרעכטיקונג פאַר יידן וועט האָבן ווען עס איז אין דער צוקונפט אַ פעסטן באַדן פאַר זיך, האָבן אייניקע פון די דאָזיקע רעדנערס באַמערקט, אַז דער ביישפּיל, וועלכן גענאָסע א. האָט געבראַכט פון פּוילישן פּראָלעטאַריאַט אין פּוילן, באַווייזט אין גרונט מער ניט, אַז די דייטשע קאָנסטיטוציע איז ווייניק דעמאָקראַטיש, ווייל נאָך דער דאָזיקער קאָנסטיטוציע האָט דער רעגירונגס-קאָמיסאַר דאָס רעכט פעסט צו מאַכן יעדע פּאַרזאַמלונג, אויב די רעדעס פון די אַראַטאָרן געפעלן אים ניט. אויפן גרונט פון דעם דאָזיקן פונקט פּאַדערט דער קאָמיסאַר, אַז מען זאָל ריידן אויף אַזאַ שפּראַך, וואָס ער פאַרשטייט. אַזעלכע צופאַלן קומען ניט פאַר, למשל, אין ענגלאַנד און אַמעריקע. דער דאָזיקער ביישפּיל, אַלזאַ, באַווייזט ניט מער, אַז מיר דאַרפן פּאַדערן אַ קאָנסטיטוציע אַ מער דעמאָקראַטישע, ווי אין דייטשלאַנד.

נאָך לאַנגע דעבאַטן האָט דער צוזאַמענפאַר אַנגענומען אַזאַ רעזאָלוציע: „דער 'בונד', צווישן זיינע פּאַליטישע פּאַדערוינגען, שטעלט אַרויס נאָר ביר-גערלעכע גלייכבאַרעכטיקונג און ניט נאַציאָנאַלע. און כדי צו געבן די מעגלעכקייט אונזערע גענאָסן אויסצושפּרעכן זייערע מיינונגען וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראַגע, זאָל מען עפענען אין אַידישטן אַרבייטער אַן אַפּטיילונג, אונטערן נאָמען 'דיסקוסיע', וואו עס וועט זיך דעבאַטירן די נאַציאָנאַלע פּראַגע אויף דער פּאַראַנטוואָרטלעכקייט פון יעדן אויטאָר.“

דאָס איז געווען דער סך-הכל פון דער גרויסער דיסקוסיע אויפן דריטן צוזאַמענפאַר, אָבער מען טאָר ניט בשום אופן אונטערשעצן דעם ווערט פון אַט דער דיסקוסיע. „עס איז קלאַר געווען פון סאַמע אָנהייב אָן — שרייבט דזשאַן מילל — אַז קיינע פּראַגראַם-ענדערוינגען וועט מען דערווייל ניט מאַכן. אייגנטלעך האָב איך דאָס אַליין אויך ניט דערוואָרט. צו יונג איז געווען די פּראַגע, צו פרעמד איז זי געווען ביז גאַרניט לאַנג צוריק, צו ווייניק האָט מען נאָך וועגן איר גערעדט ניט בלויז אין אונזער פרעסע, נאָר אין דער סאַציאַליסטישער ליטעראַטור בכלל. אַ צו ראַדיקאַלע ווענדונג וואָלט דאָס געווען אין דער גאַנצער וועלט-אַנשוואונג פון ס'רוב פון די דעמאָלטריקע בונדיסטן“... „די רעזאָלוציע פון דריטן צוזאַמענפאַר האָט דאָן אָפּגעשפּיגלט אַט דעם גייסטיקן צושטאַנד פון די דעלעגאַטן, זייערע ספּקות און אומאַנט-שלאָסנקייט. מען האָט באַשלאָסן צו עפענען אַ פּרייע דיסקוסיע וועגן דער

יידישער און, אין פארבינדונג מיט דעם, וועגן דער פוילישער פראגע. דאָס איז געווען דער מאַקסימום, וואָס מען האָט געקענט דערוואַרטן פון צוזאַמען-פאַר. יעדנפאַלס, דער ערשטער וויכטיקער שריט צו דער שפּעטערדיקער מאַדיפיקאַציע פון דעם נאַציאָנאַלן פראָגראַם איז געמאַכט געוואָרן. עס האָט זיך אין 'בונד' געעפנט אַ טיר פאַר אַ נייעם צוגאַנג צו דער נאַציאָנאַלער פראָגע" (1).

*
**

וועגן די באַציאונגען צו פ.פ.ס. און צו איר טאַקטיק לגבי דעם בונד האָט דער צוזאַמענפאַר באַשטימט: „עפענען אין אידישען אַרבייטער אַ פרייע דיסקוסיע, אויף דער פאַראַנטוואָרטלעכקייט פון יעדן אויטאָר, וועגן דער אומאַפהענגיקייט פון פוילן, און אַזוי ווי די עקזיסטירונג פון 'בונד' איז נויט-ווענדיק פאַר דער אַנטוויקלונג פון קלאַסנבאַוואוסטזיין פון יידישן פראָלע-טאַריאַט, אַזוי ווי די פ.פ.ס. מיינט מיט אירע אַנפאַלונגען אויפן 'בונד' אַפ-צושוואַכן זיין זעלבשטענדיקייט און עקזיסטענץ, האָט דער צוזאַמענפאַר באַ-שטימט צו קעמפן קעגן דער דאָזיקער טאַקטיק פון דער פוילישער פאַרטיי מיט אַלע פאַסנדע מיטלען“.

וועגן די באַציאונגען צווישן דער אויסלענדישער אַרגאַניזאַציע און דעם צענטראַלן קאָמיטעט פון בונד האָט דער צוזאַמענפאַר באַשטימט, אַז די אויסלענדישע אַרגאַניזאַציע בלייבט, ווי ביז איצט, דעם בונדס פאַרשטייער אין אויסלאַנד און גיט אַרויס דעם אידישען אַרבייטער אין נאַמען פון בונד. אויף דער אויסלענדישער אַרגאַניזאַציע לייגט דער צוזאַמענפאַר אַרויף די פליכט אויסצוקלייבן אַ דעלעגאַציע פון בונד צו דעם אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן אַרבעטער-קאָנגרעס אין פאַריז. דערביי האָט דער צוזאַמענ-פאַר אויסגעדריקט זיין וואונטש, אַז עס זאָל אַפגעדרוקט ווערן אַ באַריכט צום קאָנגרעס לויט די באַריכטן פון די אַרטיקע פאַרשטייער און לויט די מאַטעריאַלן, וועלכע וועלן צוגעשיקט ווערן.

*
**

דער דריטער צוזאַמענפאַר האָט זיך אויך פאַרנומען מיט דער אַפשאַצונג פון די צוויי אַרגאַנען פון בונד — די אַרבייטער שטימע און דער אידישער אַרבייטער. אייניקע אַנטיילנעמער אין דער דיסקוסיע האָבן אַנגעוויזן, אַז ביידע אַרגאַנען זיינען נויט אימשטאַנד צו באַפרידיקן די פאַדערונגען פון יידישן אַרבעטער אין אַן אַרבעטער-צייטונג; אייניקע אַפטיילונגען געפינען זיך אי אין אַרבייטער שטימע אי אין אידישען אַרבייטער. פאַרקערט, די אויסלענדישע אַפטיילונג איז אין ביידע אַרגאַנען צו קליין און אַרים און גיט דעם יידישן אַרבעטער אַ קליינע פאַרשטעלונג וועגן לעבן פון דער אַרבעטערשאַפט אין אויסלאַנד; עס ווערט אויך אַנגעוויזן, אַז עס איז נויטיק צו געבן מער וויסנ-

שאפטלעכע אַרטיקלען, אויף וועלכע עס וואַקסט די נאַכפראַגע פון טאַג צו טאַג. דער צוזאַמענפאַר האָט באַשטימט:

„דער כאַראַקטער פון דער אַרבייטער שטימע זאל בלייבן כמעט דער זעלבער, וועלכן זי טראַגט איצט. די אַפטיילונג, וואָס הערט זיך אין רוסלאַנד אין אידישען אַרבייטער געפינט דער צוזאַמענפאַר פאַר ניט נויטיק, דער אידישער אַרבייטער זאל אַנווענדן זיינע געדאַנקען איבערהויפּט אויף וויסנ־שאַפטלעכע אַרטיקלען און אויפן אויסלענדישן לעבן. קאַרעספּאַנדענציעס פון רוסלאַנד וועגן אַלטעגלעכן רעוואָלוציאַנעם לעבן געפינט דער צוזאַמענפאַר פאַר איבעריק. כדי צו באַפרידיקן די באַדערפעניש אין אַגיטאַציע־צייטונגען, רעקאַמענדירט דער צוזאַמענפאַר די אַרטיקע קאַמיטעטן אַרויסצוגעבן אַרטיקע אַרגאַנען“.

„אַרויסצוגעבן אַרטיקע אַרגאַנען האָט מען שוין באַשטימט אויפן פּריער־דיקן צוזאַמענפאַר, נאָר צוליב קאַנספּיראַטיווע באַדינגונגען איז ניט געווען מעגלעך אַפיציעל מודיע צו זיין דעם באַשלוס. אָבער די דאָזיקע באַשטימונג איז דערפילט געוואָרן: במשך דער צייט זיינען דערשינען 3 נומערן 'וועקער', צוויי נומערן 'וואַרשעווער אַרבייטער', 1 נומער 'ביאַליסטאַקער אַרבייטער' און צוויי 'פּלוג־בלעטלעך' פון ביאַליסטאַקער סאַציאַל־דעמאָקראַטישן קאַמיטעט. איצט האָט דער צוזאַמענפאַר דערלויבט דעם ווילנער סאַציאַל־דעמאָקראַטישן קאַמיטעט אַרויסצוגעבן דעם 'קלאַסן־קאַמף' אין זיין אייגענעם נאַמען. די דאָזיקע אַרגאַנען דאַרפן זיך פאַרנעמען נאָר מיט די אַרטיקע אינטערעסן פון די אַרבעטער און מיט אַזעלכע פּראַגן, וועלכע האָבן אַ שייכות צום לעבן פון דער אַרטיקער אַרבעטער־מאַסע.

ענדיקנדיק מיט די דאָזיקע פּראַגן און אויסקלייבנדיק דעם צענטראַלן קאַמיטעט, האָט זיך דער צוזאַמענפאַר געשלאָסן“.

אין נייעם צ.ק. זיינען אַריין דוד קאַץ (טאַראַס), ס. זעלדאָו און נאָך איינער. זעלדאָו איז אין גיכן אַריבערגעפאַרן קיין פעטערבורג, און זיך באַטייליקט אין דער דאָרטיקער באַוועגונג. אין פעטערבורג איז זעלדאָו געוואָרן איינער פון די פירער פון דער אַרטיקער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער אַרגאַניזאַציע. צווישן אַנדערן האָט ער אין וואַרשע, אויף גושיבאָוסקע גאַס נומער 11, געהאַלפן איינאַרדענען אַ רוסישע געהיימע דרוקעריי, וואו מ'האַט געדרוקט די אויסגאַבעס פון דער פעטערבורגער אַרגאַניזאַציע. דאָס זאל האָבן געווען אַ בשותפותדיקע דרוקעריי פון בונד און דער פעטערבורגער ס.ד.־אָרגאַניזאַציע. לויט בייניש מיכאַלעוויטשן, האָט די פעטערבורגער אַרגאַניזאַציע געגעבן דעם צ.ק. פון בונד צושטייער געלט צו שאַפן רוסישע שריפט פאַר דער בונדישער דרוקעריי אין וואַרשע און דאָרט האָט מען גע־דרוקט די רוסישע בראַשורן און אַנדערע אויסגאַבעס פון פעטערבורג²⁸. אויך פּאַוועל ראָזענטאַל באַשטעטיקט, אַז „די דרוקעריי פון 'בונד' האָט זיך באַזאָרגט מיט רוסישן זאַץ און פּלעגט דרוקן ליטעראַטור פאַר פעטערבורג“.

„לויט אַן אַפּמאַך מיטן פעטערבורגער 'קאַמפּס־בונד' האָבן מיר געהאַט דאָס רעכט צו באַנוצן דעם רוסישן זאַץ פאַר זיך“ (ד.ה. אויך פאַרן בונד)²⁹.

פאקטיש איז טאראס אליין געווען דער צ.ק. מען האט געוואלט אויסקלייבן אין צ.ק. אויך פאוועל ראזענטאלן, אבער ער האט זיך אפגעזאגט. אין הארבסט 1899 איז אָנגעקומען בשלום אין יידישן תחום נאך זיין געלונגענעם אַנט-לויפן פון פאַרשיקונג אין סיביר נח (פאַרטנעי), ער איז גיך קאָאָפּטירט געוואָרן דורך טאראסן אין צענטראַל־קאָמיטעט. פאוועל ראזענטאל דערציילט: אַרום סעפטעמבער 1900 האָט אים נח מיטגעטיילט, אַז מ'האַט אים, ראָזענטאַלן, „קאָאָפּטירט אין צ.ק.“ וועלכער באַשטייט אויף אַזא אופן פון 3 מאָן. טאראס וועט פאַרוואַלטן מיט דער טעכניק און וועט אַרומפאַרן איבער די ערטער, און מיר אין צווייען וועלן וואוינען אין ביאַליסטאָק. פון דעם מאַמענט אָן איז ביאַליסטאָק אין משך פון אַנדערטהאַלבן יאָר געווען די רע-זידענץ פון צ.ק., און אונזער דירה (פון די ראָזענטאַלס — פאוועל און אַנע — ת. ש. ק.) ווערט דער צענטער פון דער רעזידענץ“³⁰.)

**

דער דריטער צוזאַמענפאַר האָט בכך געעפנט דעם וועג פאַר דער ווייטער-דיקער אַנטוויקלונג פון בונד. ער האָט געמאַכט אַרדענונג אין דער בונדישער „ווירטשאַפּט“ און צעמענטירט די כוחות, וואָס זיינען געווען צעוואָרפן אי-בער צענטליקער שטעט און שטעטלעך; פאַרבונדן די באַוועגונג מיט די טוערס פון אויסלענדישן קאָמיטעט; געמאַכט דעם ערשטן שריט צו דער שפעטערדיקער פאַרמול פון נאַציאָנאַלע רעכט; דיסקאָנטירט די אויפטוען און פאַרמעסטן פון די עקזיסטירנדיקע אַרגאַניזאַציעס און געמוטיקט צו שאַפן נייע, האָט פראַקטיש און פאָקטיש געפעסטיקט די יסודות פון דער אַרגאַניזאַציע פון יידישן אַרבעטער־קלאַס.

זייער בולט איז געקומען צום אויסדרוק אַט דער באַוואוסטזיין פונם וואוקס פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין דעם אויפרוף פון אויס-לענדישן קאָמיטעט פון בונד, וואָס איז פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין אידישען אַרבייטער נומ. 8, דעצעמבער 1899. אין פאַריז האָט געדאַרפט זיך צוזאַמענ-קומען אין 1900 דער 5-טער אינטערנאַציאָנאַלער סאַציאַליסטישער קאָנגרעס, דער אויסלענדישער קאָמיטעט האָט אויפגעהויבן די פראַגע, אַז דאָס מאַל דאַרף די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג האָבן אויפן קאָנגרעס אַן אייגענע זעלבשטענדיקע דעלעגאַציע. אינם אויפרוף ווערט געזאָגט:

„דער יידישער אַרגאַניזירטער פראַלעטאַריאַט האָט אין די לעצטע עטלעכע יאָרן זיך פעסט געשטעלט אויף די פיס, אונזער אַרבעטער־באַוועגונג איז אויסגעוואַקסן, אונזער אַרגאַניזאַציע איז געוואָרן שטאַרקער. מיר זיינען גע-וואָרן אַ כוח, וועלכער שפילט אין דעם רעוואָלוציאָנערן לעבן אין רוסלאַנד גאַר ניט קיין קליינע ראַל. מיר האָבן דעריבער רעכט אויף אַ גרויסער דע-פוטאַציע, אויף אַ דעפוטאַציע וואָס זאַל אויסדריקן און אַנטשפּרעכן אונזער כוח, אונזער טעטיקייט, אונזער ווירקלעכע באַדייטונג.“

דער דריטער צוזאַמענפאַר פון בונד איז געווען אַ נייער וויכטיקער עטאַפּ אין אַט דער פראַגרעסירנדיקער אַנטוויקלונג פון דער יידישער אַרבע-טער־באַוועגונג, אין דער אַנטוויקלונג פון בונד.

6. דער אויסלענדישער קאמיטעט

ווען דזשאן מילל האָט בשעת די גרויסע זובאטאָוישע אַרעסטן פון 26 יולי 1898 פאַרלאָזט רוסלאַנד, איז ביי אים רייף געוואָרן אַ פּראָיעקט וועגן אַוועקשטעלן אין זשענעוו אַ בונדישע דרוקעריי, וואָס זאָל באַזאָרגן די יונגע באַוועגונג מיט דער אַזוי נויטיקער ליטעראַטור. פאַרן אַוועקפאַרן האָט ער אַרומגערעדט די פּראָגע מיט אַרקאַדי קרעמער און וולאַדימיר קאַ-סאַווסקי. מען האָט זיך קלאָר געמאַכט אַלע שוועריקייטן פון אַזאַ אונטערנעמונג, אָבער דער יונגער ענערגישער דזשאַן האָט געגלויבט אין זיינע כוחות און פאַרבינדונגען, און איז געווען פול מיט האַפּענונגען.

אין דער שווייץ האָט זיך געפונען איינער פון די פּיאַנערן פון בונד, צמח קאַפעלאָן (טימאַפּיי, גרישין), וועלכער איז פריער דאָ געווען דער פאַר-טרעטער פון דער ווילנער יידישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער אַרגאַניזאַציע און איר פאַרבינדער מיט די נייטידישע סאַציאַליסטישע גרופּעס אין אויס-לאַנד. אַט די צוויי, דזשאַן און טימאַפּיי, האָבן באַלד נאָך די גרויסע אַרעסטן גענומען בויען אַ שטאַרקע פּאָזיציע פאַרן בונד אין אויסלאַנד. זיי האָבן איינגעשטעלט פאַרבינדונגען מיט די צאָלרייכע גרופּעס אין די סטודענטישע קאָלאָניעס אין שווייץ און דייטשלאַנד, זיי האָבן זיך פאַרבונדן מיט יידישע אַרבעטער-אַרגאַניזאַציעס אין די פאַראייניקטע שטאַטן, זיי האָבן זיך באַלד געשטעלט אין סיסטעמאַטישער פאַרבינדונג מיט טאַראַסן, וועלכער איז דער-מאָלט געווען דער איינציקער אויספירער פון די אַרבעטן פונם צענטראַל-קאָמיטעט. ס'האָט זיך אויך דערנענטערט דער מאַמענט פון פאַרווירקלעכן דעם אַלטן פּראָיעקט פון אַוועקשטעלן אַן אייגענע דרוקעריי און אויסבויען אַ בראַשורן- און ביכער-פאַרלאַג אויף אַ ברייטן מאַסשטאַב. און אין דער-צעמבער 1898 איז געשאַפן געוואָרן דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד.

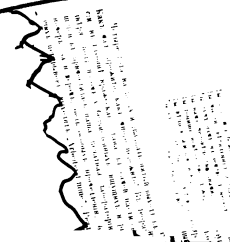
די גרינדונג פון דעם אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד איז געמאַרדן געוואָרן דער עפנטלעכקייט יאַנואַר 1899 אין אַן אויפרוה „צו די יידישע אַר-בעטער און אינטעליגענטן, וואָס וואוינען אין אויסלאַנד“; דער אויפרוה איז איבערגעדריקט אין זעקסטן נומער דער אידישער אַרבייטער (מערץ 1899). ס'ווערט דאָ דערציילט וועגן דער אַנטשטייאונג און אַנטוויקלונג פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד, וועגן איר אַר-בערגיין פון פּראַפּאַגאַנדע צו אַגיטאַציע, וועגן דעם ווי אַזוי די יידישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן זיינען געקומען צו דער איבערצייגונג און צום באַוואוסט-זיין, אַז כדי „אַריינצופירן דעם קלאַסן-באַוואוסטזיין אין דעם יידישן פּראָלע-טאַריאַט לאַנג און ברייט, כדי בעסער צו פאַרהיטן זיינע קלאַסן-אינטערעסן,

ТОБАРРКІ ПАЧПРОСТРАБЕ "АРБЕИТЕРСТИМЕ"
 DIE
Arbeiterstimme
 (РАБОУІН ТОЛОУБ)
 СОНАБМЕКОРАПЧЕВСКАЯ РАБОУІН ТАСЕТА.
 ОПЧАТБ

КРОМОМ ЧАК БЕРЕСКОІА РАБОУІНО ОУОНА, БУ АНЧЕ ПОНАИНА К ПОУОНА
 ЧАК РАБОУІТ БУ ПАСЕИНА ПАРУОН КОРІ, СВАТ, СОСТАУОНА,
 СВАТ К

ВАН ЧАК ПОУОНА СВАТ КОМПА, СВАТ, КОМПАНИОНА,
 ВАН ЧАК ПОУОНА СВАТ КОМПА, СВАТ, КОМПАНИОНА,
 ВАН ЧАК ПОУОНА СВАТ КОМПА, СВАТ, КОМПАНИОНА,

НАЧЕРТ БОСІАНА К ИОНАРООНАЧІАК

№ 25

Towarzysze: rozpowieszchnajcie „Arbeiterstimme“!
 No. 25.
 Die
Arbeiterstimme
 (Głos Robotniczy)
 Socyaldemokratyczne pismo robotnicze.
 Organ Ogólnozwiązkowego Związku Robotniczego na Lwowie, w Polsce i Rosji.
 ROK V.
 Lwów — to państwo robotnicze.
 Robotniczy świat nasz polski, nasz międzynarodowy, na całym proletariacie, czujemy się jeden.

Praga 1902

1902

№ 25
ארביטער־שטימע
 סאציאל־דעמאָקראַטישע רוב־וועקענע
 אָרגאַן פֿאַר דעם פּוילישן און רוסישן אַרבעטער־וועקענע
 אַפֿטערס

№ 101

Hilf mir ein Glas Wein zu kaufen.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.
 Ich habe kein Geld mitgebracht.

די אַרבייטער־שטימע — דער אונטערדרידער צענטראַל־אָרגאַן פֿון בונד. דער 25-טער יוביליי־
 נומער איז דערשינען אין דריי שפראַכן: יידיש, רוסיש, פּויליש.

מוז מען האָבן ניט אַנדערש אַ ליטעראַטור אויף אַזאַ שפּראַך, אויף וועלכער עס פאַרשטייט און רעדט די גאַנצע יידישע מאַסע, ד.ה. אויף דעם יידישן זשאַרגאָן.

ווייטער שילדערט דער אויפרוף די אַלגעמיינע פּאָליטישע, עקאָנאָמישע און געזעלשאַפטלעכע לאַגע פון יידישן אַרבעטער-קלאַס אין צאָרישן רוס-לאַנד :

„די יידישע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע האָט דייטלעך דערזען, אַז די יידישע שלעכטע פּאָליטישע לאַגע האָט זייער אַ גרויסן חלק אין דעם ניט גוט פון דעם יידישן פּראָלעטאַריע. איבער דעם שרעקלעכן 'גלות' ווערט ער ביי זיך אַליין אַן דעם מהות מענטש, ווערט שטאַרק פאַראַרימט, באַקומט זייער ווייניק באַצאָלט פאַר זיין אַרבעט, בלייבט אומגעבילדעט און פּאַנאַמיש. בעת דער קריסטלעכער פּראָלעטאַריע ליידיט ווי אַ פּראָלעטאַריע בכלל פון די פּאָליטישע און עקאָנאָמישע בלוט-זויגער, ליידיט דער יידישער פּראָלע-טאַריע נאָך פאַר זיין שרעקלעכן חטא וואָס ער איז אַ ייד. פון אַלע אויסנאַמס-געזעצן אָדער, ווי דער ייד רופט זיי אויף זיין גלות-לשון, קורץ און שאַרף 'גזירות', ליידיט כמעט נאָר די פּראָלעטאַריע (די בורשוואַזיע זייער זעלטן). בירגערלעכע אומגלייכקייט ('יידישע פּראָזעס'), די באַרימטע 'טשערטאַ אַסייעדלאַסטי', די צוזאַמענגעפּרעסטע יידישע מאַסע אין די שטעט, פון די אַרויסגעטריבענע פון די דערפער און הייפן, דאָס זיינען די אורזאַכן, וואָס מאַכן אַלץ גרעסער די מחנה פון דעם לומפּפּראָלעטאַריאַט, מאַכן אַן קאָג-קורענץ צווישן די אַרבייטער גופא און שטערן דערמיט זיך אַליין אין זייער קאַמף מיט דער שרעקלעכער עקספּלואַטאַציע פון די יידישע קאַפיטאַליסטן. איבער די צוויי אורזאַכן ווייל מען האָט געמוזט אינפירן אַ מינדלעכע און שריפטלעכע אַגיטאַציע דווקא אין זשאַרגאָן, און ווייל מען איז דערגאַנגען ווי נייטיק עס איז צו קעמפן פאַר די ספּעציעלע יידישע רעכט, איז אַריין דער רעיון צו גרינדן אַ זעלבשטענדיקע אַרגאַניזאַציע פון דעם יידישן פּראָלע-טאַריאַט. אַט אַזוי איז געוואָרן 'דער אַלגעמיינער יידישער אַרבייטער-בונד אין רוסלאַנד און פּוילן'.

דער אויפרוף דערציילט וועגן דער טעטיקייט פון בונד פאַר די פּאַרלאַ-פענע פאַר יאָר און ער שילדערט די פּאַרפּאָלגונגען מצד דער רעגירונג און אירע אַרגאַנען :

„אַזאַ ענערגישע אַרבייט פון דעם 'אידישן אַרבייטער-בונד' האָט, פאַר-שטייט זיך, אַרויסגערופן מוראדיקע רדיפות פון דער רוסישער רעגירונג. עס זיינען אויסגעוואַקסן שפּיאַנען ווי ווערים ווי פון אונטער דער ערד אין אַלע יידישע שטעט און שטעטלעך; אין איין יאָר האָט מען אַרעסטירט הונדערטער יידישע אַרבעטער און אינטעליגענטן, מען האָט געפונען 2 יידישע געהיימע דרוקערייען א.א.וו.. אָבער די אַלע שרעקלעכע רדיפות האָבן ניט אָפּגע-שטעלט די באַוועגונג, ניט צעשטערט די אַרגאַניזאַציע, ניט אָפּגעהאַלטן דאָס וואַקסן פון דעם קלאַסן-באַוואוסטזיין אין דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט, ער גייט מיט מוט און מיט שטאַלץ אַלץ ווייטער און ווייטער און ווערט שטאַרקער

און שטארקער פון טאג צו טאג. אבער ערשטנס רייסן ארויס זייער אפט די רדיפות פון דער רוסישער רעגירונג טרייע, נוצלעכע און טאלאנטפולע מיטגלידער פון דעם 'יידישן בונד' און שטערן דערמיט דאס סיסטעמאטישע ארויסגעבן פון ליטעראטור גופא אין רוסלאנד. צווייטנס פאדערט דער יידישער פראלעטאריאט וואס ווייטער אליין מער ליטעראטור און ניט דווקא אגיטאציע, נאר אויך וויסנשאפטלעכע פון פראפאגאנדישן כאראקטער, מיט וועלכע אינזערע פראקטיש-טעטיקע גענאסן אין רוסלאנד קאנען זיך ניט פארנעמען. די צוויי ארואכן האבן געבראכט דערצו, אז עס האט זיך געמוזט בילדן אין אויסלאנד אן ארגאניזאציע, וואס איז מיט דער טעטיקייט פון 'בונד' מסכים. און אזוי האט זיך ניט לאנג געבילדעט די 'אויסלענדישע ארגאן' ניואציע פון דעם אלגעמיינעם יידישן ארבעטער-בונד אין רוסלאנד און פוילן, וועלכע איז אן אויטאנאמער טייל פון דעם אויסלענדישן רוסישן סאציאל-דע-מאקראטישן בונד" (פארבאנד).

צום שלום האט דער אייפרוף אויפגעפאדערט אלע סימפאטיקער פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג צו קומען צו הילף און אונטערשטיצן דעם בונד אין זיין שווערער פאראנטווארטלעכער ארבעט.

דעם דאזיקן אויסלענדישן קאמיטעט איז באשערט געווארן צו שפילן א גאר גרויסע ראל אין לעבן פון בונד. ער האט אנטוויקלט א פיליזיטיקע טעטיקייט — א פארלעגערישע און ליטערארישע, א פינאנציעלע און אידעא-לאגישע. מיט דער צייט האט זיך דער אויסלענדישער קאמיטעט כמעט ווי פארוואנדלט אין א פארלעגער ארגאניזאציע צום צענטראל-קאמיטעט. זיין רעאגירן אויף פראבלעמען פון טאג, זיין שטעלונג וועגן פראגן פון פרינציפ און טאקטיק, זיין איניציאטיוו אין ארגאניזאציע-פראגן, זיין האנדלונג אין אינטערפארטייאישע באציאונגען האבן געהאט אפטמאל נישט קיין קלענערן ווערט און אויטאריטעט, ווי די באשלוסן און שטעלונג פון צענטראל-קאמיטעט גופא. פאקטיש האט דער צ.ק. זעלטן ווען אנגענומען באשלוסן אן דעם וויסן און אן א פארשטענדיקונג מיטן אויסלענדישן קאמיטעט. מ'קען זאגן, אז ביידע אינסטיטוציעס זיינען געווארן אזוי פארקניפט, אז זיי האבן געבילדעט איין סאלידע 'פאמיליע' און געשאפן א מין געשלאסענע איינהייט, געבונדן אפילו דורכן פערזאנען-צוזאמענשטעל" (81).

ביון אַנקומען פון אַרקאדי קרעמער און וולאדימיר קאַסאַוּסקי קיין אויס-לאַנד (אויגוסט 1900) איז פאַקטיש די גאַנצע אַרבעט פּונם אויסלענדישן קאַ-מיטעט געלעגן אויף די פּלייצעס פון דזשאַן מילל. ווען זיי זיינען אַנגעקומען קיין אויסלאַנד, האָבן זיי איבערגענומען די רעדאַקציע פון אַידישן אַרבייטער. (ביז נומער 6 האָט דעם זשורנאַל רעדאַגירט קאַסאַוּסקי, פון 6 ביז 11 — דזשאַן מילל). זיי האָבן אויך איבערגענומען די פאַרוואַלטונג פון דער דרוקע-ריי און פאַרלאַג. די גאַנצע איבעריקע אַרבעט — קאַנספּיראַטיווע פאַרבייג-דונגען מיט די אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד, פינאַנציעלע ענינים און דער עיקר די אַרגאַניזאַציע פון טראַנספּאַרטירן די אומלעגאַלע ליטעראַ-טור קיין רוסלאַנד, איז ווייטער געלעגן אין די הענט פון דזשאַן מילל.

אין די יארן נאך זיין קומען קיין אויסלאנד האט דזשאן מילל באזוכט די שטעט, וואו ס'זיינען געווען גרויסע סטודענטישע קאלאניעס, און ער האט דארט געגרינדעט בונדישע גרופעס. אין א קורצער צייט ארום זיינען די אוני-ווערזיטעט-שטעט פון מערב-און צענטראל-איראפע געווען באדעקט מיט א געדיכטער נעץ פון הילפס-גרופעס פון בונד. סוף דעצעמבער 1901 איז אין בערן (שווייץ) גערופן געווארן א קאנפערענץ פון די אלע גרופעס און ס'איז געשאפן געווארן א צענטראל-בירא, וואס האט פארבונדן די אויסלענדישע בונדישע גרופעס און ארבעטער-פאראייגען און געפירט א פארשידנארטיקע טעטיקייט.

די יידישע סטודענטששאפט אין אויסלאנד איז געווען א מערקווירדיקער שיכט אינטעליגענץ. זיי זיינען געווען פארביטערט קעגן דער צארישער רע-גירונג, זעלבס האט זיי ניט צוגעלאזט צו העכערער בילדונג און אינטע-ליגענטע פראפעסיעס, זיי געצוואונגען צו נעמען דעם וואנדער-שטעקן אין האנט און זוכן בילדונג אין די פרייע לענדער פון מערב און צענטראל-איראפע. הגם א סך פון אט די סטודענטן זיינען געווען אסימילירט אדער אסימילא-טאריש-געשטימט, מיט די באקאנטע פאראורטיילן לגבי דער יידישער שפראך, זיינען זיי דאך געווען א דאנקבארער עלעמענט פאר דער בונדישער פרא-פאגאנדע. די שטאט בערן גופא האט שוין לאנג פארמאגט א סטודענטישע גרופע, וואס האט געהאלפן דעם בונד: איינער פון זיי, י. בלוזשטיין, האט אג-געשריבן די באקאנטע בראשור א מעשה פון פיר ברידער, ער און אויך אנדערע האבן מיטגעארבעט אין אידישען ארבייטער. די בערנער גרופע האט אויך איבערגעזעצט אויף יידיש דעם קאמוניסטישן מאניפעסט פון ק. מארקס און פ. ענגעלס, און אדאנק איר הילף האט עס דער אויסלענדישער קאמיטעט ארויסגעגעבן אין 1899. דא איז בערן זיינען צום ערשטן מאל אויפגעטרעטן אויף עפנטלעכע פארזאמלונגען די שפעטער באקאנט-געווארענע אין בונד מ. ליבער און וו. מעדעם. פון הארבסט 1900 איז בערן א צייט געווען דער זיץ-ארט פונם אויסלענדישן קאמיטעט פון בונד. ארקאדי קרעמער, וו. קא-סאווסקי און שפעטער אויך א. מוטניק (געקומען סוף דעצעמבער 1900) האבן גענומען אן אקטיוון אנטויל אין דער ארבעט.

די אפיציעלע עפענונג פון דער בערנער קאנפערענץ איז פארגעקומען דעם 2 יאנואר 1902. פארזיצער איז געווען וולאדימיר קאסאווסקי, באטיי-ליקט האבן זיך 33 מענטשן. ח' קאסאווסקי האט געהאט דעם ערשטן רע-פעראט: צו דער פראגע וועגן נאציאנאלער אויטאנאמיע און איבערבוי פון דער רוסלענדער סאציאל-דעמאקראטישער ארבעטער-פארטיי אויף פע-דעראטיווע יסודות. שפעטער איז דער רעפעראט ארויס ווי א באזונדערע בראשור מיט דער אונטערשריפט פון צ.ק., דער רעפעראט האט באגרינדעט דאס נאציאנאלע פראגראם פון בונד (דאס איז געווען בערך א האלב יאר נאכן פערטן צוזאמענפאר, וואס האט אנגענומען די רעזאלוציע וועגן דער נאציאנאלער פראגע). דער רעפעראט האט ארויסגערופן א לעבהאפטע דיסקו-סיע, אבער קיין שום רעזאלוציע איז ניט אפגעשטימט געווארן אין דער

פראגע. דער עיקר אויפטו פון דער קאָנפערענץ איז געווען די גרינדונג פון דער אויסלענדישער אַרגאַניזאַציע פון בונד אין דער פּאַרם פון אַ פּאַראייניג-קונג פון די איינצלנע גרופעס. די דאָזיקע אויסלענדישע אַרגאַניזאַציע איז געווען טעטיק אַלע ווייטערדיקע יאָרן און זי איז געשטאַנען אין דירעקטער פאַרבינדונג מיטן אויסלענדישן קאָמיטעט. די קאָנפערענץ האָט באַשלאָסן, אַז „די גרופעס פאַרנעמען זיך מיט אונטערשטיצן, דורכן אויסלענדישן קאָ-מיטעט, די טעטיקייט פון 'בונד' אין רוסלאַנד. זיי מוזן שאַפן מאַטעריעלע מיטלען און מיטהעלפן אויך אויפן ליטעראַרישן געביט: פּראָפּאַגאַנדירן די אידיען פון 'בונד' צווישן דער אויסלענדישער סטודענטישער יוגנט (פון רוסלאַנד און פּוילן) און צווישן די יידישע אַרבעטער, וואָס האָבן איינגע-וואַנדערט פון דאַרטן; צוגרייטן טוער פאַר דער יידישער אַרבעטער-באַ-וועגונג אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד; אינפּאַרמירן די מערב-איראָפּעאישע עפּנטלעכע מיינונג וועגן דעם קאַמף פון 'בונד' און אַרויסרופן צו אים אינטערעס...“ „די אויסלענדישע אַרגאַניזאַציע“, ווי מיר האָבן זי די גאַנצע צייט אַנגערופן, איז באַשטאַנען נאָר פון בונדישע גרופעס און בונדישע אַר-בעטער-פאַראיינען אין איראָפּע. די צאָל מיטגלידער אין די אַלע גרופעס און פאַראיינען איז אין געוויסע צייטן דערגאַנגען ביז טויזנט“³².

בראש פון די פאַראייניקטע אויסלענדישע גרופעס איז געשטאַנען אַ צענטראַל-ביראָ, אין וועלכן ס'איז אויך אַריין אַ פאַרשטייער פון אויסלענדישן קאָמיטעט און וואָס האָט געהאַט דאָס זיך-אַרט אין בערן. דער ערשטער סעקרעטאַר פון צענטראַל-ביראָ איז געווען וולאַדימיר מעדעם, וואָס איז נאָך זיין אַרעסט אין מינסק אַנטלאָפן קיין אויסלאַנד. נאָך מעדעמען איז סעקרעטאַר געווען פּאַוועל בערמאַן (שפּעטער געווען דער פאַרבינדונג-מאַן פון אויס-לענדישן קאָמיטעט אין בערלין) און אַ ריי אַנדערע. נאָך בערן איז פון זומער 1906 דער זיך-אַרט פון צענטראַל-ביראָ געווען אין זשענעוו.

די גרופעס האָבן כמעט יעדן יאָר געהאַט זייער צוזאַמענפאַר. אין יאַנואַר 1907 איז פאַרגעקומען דער זעקסטער צוזאַמענפאַר פון די גרופעס, און עס זיינען דאָ געווען דעלעגאַטן פון 15 גרופעס, ס"ה 48 מאַן. אויגוסט 1906 האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט דעלעגירט פּראַנץ קורסקין אין צענטראַל-ביראָ און אַזעלכער איז ער דאָ פאַרבליבן ביזן סוף (1917). דער לעצטער צוזאַמענפאַר פון די גרופעס, דער אַכטער, איז פאַרגעקומען אין דעצעמבער 1913. מיטגלידער פון צענטראַל-ביראָ זיינען פאַר די אַלע יאָרן געווען צענטליקער בונדיסטן, וואָס זיינען שפּעטער באַקאַנט געוואָרן ווי וויכטיקע צענטראַלע אַדער אַרטיקע בונדישע טוערס. פאַר הונדערטער מיטגלידער איז די אויסלענדישע אַרגאַניזאַציע געווען אַ גוטע פאַרטיי-שול. דאָס זעלבע דאַרף געזאָגט ווערן וועגן דעם אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד. דורך אים זיינען אַדורך צענטליקער פון די אַנגעזעענסטע פירער און שייני-בער פון בונד, זיינע בעסטע אַרגאַניזאַטאָרן און רעדנער. פיל מיטגלידער פון בונדישן צענטראַל-קאָמיטעט זיינען במשך פון די יאָרן אַ קירצערע אַדער לענגערע צייט געווען מיטגלידער פון אויסלענדישן קאָמיטעט, און

פארקערט: פיל מיטגלידער פון אויסלענדישן קאמיטעט זיינען אין דעם אָדער יענעם פעריאָד געווען מיטגלידער פון צענטראַלן קאָמיטעט. די פונקציעס פונם אויסלענדישן קאמיטעט זיינען געווען פארשידנאַר־טיק: ער האָט רעפּרעזענטירט דעם בונד פאַר דער אינטערנאַציאָנאַלער סאַ־ציאָליסטישער באַוועגונג און פאַרן סאַציאָליסטישן אינטערנאַציאָנאַל; ער איז געשטאַנען אין פאַרבינדונג מיט איינצלנע בונדיסטן און מיט בונדישע גרופּעס איבער דער גאַנצער וועלט; ער האָט געשאַפן אין אויסלאַנד געלט־מיטלען פאַרן בונד; ער האָט געדרוקט און אַרויסגעגעבן די נױטיקע ליטעראַטור פאַר רוסלאַנד און געהאַלטן אין זיינע הענט דעם טראַנספּאַרט־שמוגל איבער די גרענעצן. די דאָזיקע אַרבעט פון טראַנספּאַרט האָט צייטנווייז דערגרייכט אַ קאָלאַסאַלן פאַרנעם. לױטן באַריכט וואָס דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד האָט אָנגעגעבן סוף 1902 צום אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאָליסטישן בױ־ראַ ״) האָט זיך די טראַנספּאַרט־אַרבעט אויסגעדריקט אין אַזעלכע ציפּערן: פון אויגוסט 1898 ביז סעפטעמבער 1900 איז טראַנספּאַרטירט געוואָרן קיין רוסלאַנד 100 פּוד ליטעראַטור און 5 פּוד שריפט. פון אָקטאָבער 1901 ביז יאַנואַר 1902 האָט דער טראַנספּאַרט אויסגעמאַכט צו 7.5 פּוד חודשלעך. אין 1902 איז טראַנספּאַרטירט געוואָרן איבער 77 פּוד ליטעראַטור און 3.5 פּוד שריפט.

אין אַפּריל 1901 האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט אָנגעהויבן אַרויס־לאָזן אויף רוסיש זײן אינפּאַרמאַציע־בלאַט פּאַסליעדניאַ איזוויסטײַאַ. די ער־שטע 43 נומערן זיינען געווען געשריבן מיט דער האַנט און מימעאָגראַפירט. די ווייטערדיקע נומערן זיינען שוין געדרוקט — פריער אין דער דרוקעריי פון בונד אין לאַנדאָן, שפּעטער אין זשענעוו. די ערשטע דריי נומערן טראַגן ניט קיין דאַטע, דער נומער 4 האָט שוין אַ דאַטע: 23־טער אַפּריל 1901. דער לעצטער נומער (256) איז אַרויס אין יאַנואַר 1906. די צאָל זײַטן פון יעדן נומער איז לכתחילה געווען נישט מער ווי צוויי. אָבער וואָס ווייטער ווערט דער פאַרמאַט אַלץ גרעסער און ער דערגייט ביז 16 זײַטן. די פּאַס־ליעדניאַ איזוויסטײַאַ איז געווען זײער אַ לעבעדיקע אויסגאַבע, וועלכע האָט געבראַכט קאַרעספּאַנדענצן און באַריכטן וועגן די פּאָליטישע געשעענישן אין רוסלאַנד און וועגן דער טעטיקייט פון די בונדישע אָרגאַניזאַציעס אײִבערן לאַנד. ס׳זײַנען דאָ אויך פאַרעפנטלעכט געוואָרן פּראַקלאַמאַציעס פונם צענטראַל־קאָמיטעט; פון צײַט צו צײַט זײַנען דאָ אויך געווען געדרוקט אַרטיקלען, געהײמע צירקולאַרן פון דער רעגירונג, א.א.וו. די דאָזיקע צײַט־שריפט איז געוואָרן דער וויכטיקסטער קוואַל פון ידיעות וועגן דער יידישער רעוואַלוציאָנערער באַוועגונג אין מזרח־אײראָפּע.

גלייכצײטיק מיט פּאַסליעדניאַ איזוויסטײַאַ איז אויך אַרויס אויף יידיש מיטן אידענטישן אינהאַלט די לעצטע נאַכריכטען. די נומערן 1 און 2 האָבן געהאַט דעם טיטל נײַעסטע נאַכריכטען און די לעצטע נומערן האָבן זיך גע־רופן די לעצטע נאַכריכטען אויס רוסלאַנד. ביז דעם נומער 43 איז די אויסגאַבע דערשינען — געשריבן מיט דער האַנט און מימעאָגראַפירט. דעם

26-טן נאָוועמבער 1901 איז אַרויס דער נומער 44-45, שוין געדרוקט, אין לאַנדאָן, אין צוויי זייטן. דעם 19-טן דעצעמבער 1901 איז אַרויס דער נומער 46-47, און מער איז שוין די יידישע אויסגאַבע ניט דערשינען. 7 נומערן זיינען אויך אַרויס אין פּויליש.

דער אויסלענדישער קאָמיטעט איז אויך געווען דער איניציאַטאָר און גרינדער פון בונדישן אַרכיוו, וועלכער איז מיט דער צייט געוואָרן אַן אוצר פון רעוואָלוציאָנערער ליטעראַטור און דאָקומענטן. אָנהויב 1904 האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן די צייטשריפטן וויעסטניק בונדאָ (רוסיש) און מאַי 1904 דעם גלאַס בונדו (פּויליש).

אין 1900 איז אין פאַריז פאַרגעקומען דער 5-טער קאָנגרעס פון סאַציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל. דער אויסלענדישער קאָמיטעט האָט אָרגאַניזירט די פאַרטערטשאַפט פון בונד, אַלס אויטאָנאָמער טייל פון דער רוסי-לענדישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער דעלעגאַציע, אויפן דאָזיקן קאָנגרעס. ער האָט אָפּגעדרוקט אויף דייטש און פראַנצויזיש אַ באַריכט וועגן דער טעטיקייט פון בונד — לויט די באַריכטן פון צענטראַל-קאָמיטעט און די אַרטיקע אָרגאַניזאַציעס. די דעלעגאַציע פון בונד האָט געהאַט 12 מאַנדאַטן און 11 מיטגלידער. די מאַנדאַטן זיינען געווען פון ווילנע, וואַרשע, מינסק, ביאַליסטאָק, לאַדזש, קאַוונע, האַמעל, דווינסק, בערשטער-בונד, צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד, פון אויסלענדישן קאָמיטעט און פון דער בונדישער אָרגאַניזאַציע אין לאַנדאָן. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאַל ווען דער בונד איז דערשינען אויף דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרענע. אַ סך פּערזענלעכע פריינט האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט געוואונען צווישן די פירער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער סאַציאַליסטישער באַוועגונג. ביי איר ערשטן אָנטייל אין אינטערנאַציאָנאַלע סאַציאַליסטישע קאָנגרעסן האָט די בונדישע דעלעגאַציע געהאַט אַ מיכשול און פאַר דעם איז זי עפנטלעך געטאָדלט גע-וואָרן פון צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד. אין אַ קאָמיסיע, וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט די פראַבלעמען פון אינטערנאַציאָנאַלן מיליטאַריזם און אָפּשאַפן די שטענדיקע אַרמיען, איז אָנגענומען געוואָרן אַ רעזאָלוציע, וואָס פראַטעסטירט קעגן אונטערדריקן דאָס פינישע פּאָלק און דאָס פּוילישע פּאָלק אין צאַרישן רוסלאַנד. בונדישע דעלעגאַטן זיינען אין דער קאָמיסיע נישט געווען און קיינער האָט נישט אויפּמערקזאַם געמאַכט, אַז דאָס אַממערסטן אונטערדריקט פּאָלק אין צאַרישן רוסלאַנד איז דאָס יידישע. דערוואוסט זיך פון דעם האָט די בונדישע דעלעגאַציע ערשט, ווען דער פאַרזיצער פון קאָנגרעס האָט פאַרגעלייגט דעם פּלענום אָנצונעמען די רעזאָלוציע. ביי אַן ענערגישער האַנדלונג וואָלט מען געקענט אין דער לעצטער רגע אַריינטראַגן אַ צוגאַב צו דער רעזאָלוציע, אָבער די דעלעגאַציע האָט דורכגעלאָזט די געלעגנהייט. דערציילנדיק וועגן דעם, האָט די רעדאַקציע פון בונדישן צענטראַל-אָרגאַן — די אַרבייטער שטימע (נומ' 20) — דערקלערט, אַז זי האַלט דאָס „פאַר אַ גרויסן חסרון און מיר מיינען, אַז אונזער דעלעגאַציע האָט ניט מקיים געווען איר אויפגאַבע אין דער פראַגע“.

די רעזאָלוציע פון צ.ק. וועגן דעם ענין זאָגט: „דער צענטראַל-קאָמיי-טעט פון אַלגעמיינעם יידישן אַרבעטער-בונד אין רוסלאַנד און פּוילן, אויס-הערנדיק דעם באַריכט פון דער דעלעגאַציע פון 'בונד' אויף דעם אינטער-נאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין פאַריז, שטעלט-פּעסט, אַז הגם די דעלעגאַציע האָט בכלל דערפילט איר אויפגאַבע, מוז ער דאָך אויסדריקן זיין באַדויערן צוליב דעם, וואָס זי האָט נישט געמאַכט אויפּמערקזאַם דעם קאַנ-גרעס אויף דער שרעקלעכער אונטערדריקונג, אונטער וועלכער עס געפינט זיך דער יידישער פּראָלעטאַריאַט אין רוסלאַנד, בעת דער קאָנגרעס האָט אַנ-גענומען די רעזאָלוציע 'וועגן רוסישן צאַריזם' און מיט דעם אויסגעדריקט די העכסטע פּאַראַכטונג צו דער ווילדער, דעספּאַטישער אונטערדריקונג-פּאָליטיק קעגן אייניקע נאַציעס אין רוסלאַנד“.

אין דער ענדגילטיקער און קלאַרער פאַרמולירונג פון דער נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט אויך געשפילט אַ גרויסע ראָל. אין די יאָרן פון פּאַגראַמען, ווען דער בונד האָט געשאַפן זעלבסטשויף-אַרגאַניזאַציעס, האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט אויסגעפירט די וויכטיקע שליחות פון באַזאָרגן דאָס נויטיקע געווער. א. מוטניק איז אין אויפטרַאָג פון אויסלענדישן קאָמיטעט ספּעציעל געפאַרן קיין לייעזש, בעלגיע, וואו ער האָט איינגעקויפט אַ גרויסע צאַל רעוואָלוציערן, און אַ טראַנס-פּאַרט ברוינינגס איז אַריבערגעשיקט געוואָרן קיין רוסלאַנד.

די ראָל און באַדייטונג פונם אויסלענדישן קאָמיטעט אין די יאָרן ערב און בעת דער ערשטער רוסלענדער רעוואָלוציע, ווי אויך נאָך איר — זיינען געווען גרויס און וויכטיק.

ביזן 3-טן צוזאַמענפאַר פון פּאַרבאַנד 1901 רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטן (הערבסט 1901) איז דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד געווען אַן אויטאָנאָמער טייל פון אים. אויפן 3-טן צוזאַמענפאַר איז די דאָזיקע פּאַרהעל-טעניש געביטן געוואָרן. אין הסכם מיטן באַשלוס פון 4-טן צוזאַמענפאַר פון בונד וועגן איבערבויען די רוסלענדער ס. ד. אַרבעטער פּאַרטיי אויף פעדע-ראַטיווע יסודות, האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט פּאַרגעשלאָגן דעם זעלבן פּרינציפּ איינפירן אויך אין אויסלאַנד. דער צווייטער צד האָט מסכים געווען אויפן פּאַרשלאָגן. ס'איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ גענויער פּראָיעקט פון דער נייער פעדעראַטיווער פּאַרם, וואָס דער 3-טער צוזאַמענפאַר פון פּאַרבאַנד האָט באַשטעטיקט. ביידע אַרגאַניזאַציעס האָבן געדאַרפט זיין פּאַר-אייניקט דורך אַ ספּעציעלן ראַט. זיין אַפיציעלער נאָמען איז געווען: פעדעראַ-טיווער ראַט פון פּאַרבאַנד פון רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטן און פון אויס-לענדישן קאָמיטעט פון בונד. אַ צייט האָבן מיטגלידער פון אויסלענדישן קאָ-מיטעט פון בונד פּאַרנומען וויכטיקע אַמטן אין פּאַרבאַנד פון רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטן: צמח קאַפּעלזאָן איז געווען דער סעקרעטאַר און דזשאַן מילל — קאַסירער. דער פּאַרבאַנד פון רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטן אין אויסלאַנד האָט עקזיסטירט אין די יאָרן 1894 — 1903. און געטון וויכטיקע אַרבעט, באַזונדערס אויפן געביט פון צושטעלן רעוואָלוציאָנערע אויפרופן און בראַשורן, פאַר די ס.ד. אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד.

7. דער פערטער צוזאמענפאָר

אין די טעג פון 24 — 28 מאי 1901 איז פאָרגעקומען דער פערטער צוזאמענפאָר פון בונד. (אויך דאָס מאָל האָט מען אין שפעטערדיקן באַריכט אין נומ. 24 אַרבייטער שטימע, אויגוסט 1901, און אין אַנדערע אויסגאַבעס צוליב קאָנספּיראַטיווע טעמים אָנגעגעבן דעם טערמין פון צוזאמענפאָר פאַלש: „ענדע אַפּריל פון היינטיקן יאָר“). פאָרגעקומען איז דער צוזאמענפאָר אין ביאָליסטאָק, וואָס איז דעמאָלט געווען די רעזידענץ פון בונד, אין אַ ספעציעל געדונגענער דירה אין אַ געסל אויף כאַניקעס. דער באַלעבאַס פון דער דירה איז געווען דער שניידער יעקב שלמה ראָזענקראַנץ, וועלכער האָט דאָרט איינגעאַרדנט אַ כלומרשטן שניידער-ווערקשטאַט.

דער צוזאמענפאָר האָט געדויערט 5 טעג, אזוי ווי אַ טייל דעלעגאַטן האָבן געמוזט אַוועקפאָרן, איז דער לעצטער טאָג פון צוזאמענפאָר דערקלערט גע- וואָרן ווי די 4-טע קאָנפּערענץ פון בונד. אָבער אויך די באַשלוסן פון דער קאָנפּערענץ זיינען געווען אַבליגאַטאָריש, פונקט ווי די רעזאָלוציעס פון צו- זאַמענפאָר.

ס'זיינען געווען 24 דעלעגאַטן — פון 12 שטעט, צ.ק., אונטערערדישער דרוקעריי און 2 פּראָפּעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס. אַבראַם דער טאַטע, וועלכער האָט זיך פאַרנומען מיט טעכניש אַרגאַניזירן דעם צוזאמענפאָר און איז אַליין געווען אַ דעלעגאַט, רעכנט אויס די דאָזיקע 20 נעמען, וואָס זיינען געבליבן אין זיין זכרון: אַנאַ ראָזענטאַל און בענציע לעווין פון ביאָליסטאָק, שיינע עלקע הובאַר און חיים זאַקאַן — וואַרשע, מאַרק ליבער — לאָדזש, ירחמיאל וויינשטיין און מנוחה הורוויטש — ווילנע, ישראל מיכל קאַפּלינסקי — דווינסק, ליזאַ אַמסטערדאַם פון דער דרוקעריי, הירש באַטוויניק — גראָדנע, נתן געזענ- צוויי — האַמעל, אַלטער עפשטיין — בערדיטשעוו, איסאַק מיצקון — זשי- טאַמיר, פייוול דער שטעפּער — קאָוונע, אַבראַם דער טאַטע (לייב בלעכמאַן) פון גאַרבער-בונד, זלמן זינגער פון בערשטער-בונד, נתן, פּאַוועל ראָזענטאַל און דוד קאַץ פון צענטראַל-קאָמיטעט, ווי אויך ס. זעלדאָוו-ניעמאַנסקי³⁴.

ווער זיינען געווען די פיר, וואָס זיינען אין דער פּריערדיקער רשימה נישט דערמאַנט? פ. ראָזענטאַל שרייבט, אַז פון האַמעל זיינען געווען 2 דע- לעגאַטן און איינער פון זיי איז געווען אבעסהויי, ווי אויך דעלעגאַטן פון מינסק און וויטעבסק, אָבער ער געדענקט נישט זייערע נעמען³⁵.

אין דער 4-טער קאָנפּערענץ האָבן אַנטייל גענומען 16 דעלעגאַטן. דער צוזאמענפאָר האָט געהאַט 21 פונקטן אין זיין סדר-היום. דער

בונד האָט באַטראַכט דעם דאָזיקן צוזאַמענפאַר און די אָנגענומענע באַשלוסן פאַר גאַר וויכטיק. דעם באַריכט וועגן דעם 4-טן צוזאַמענפאַר האָט מען אָפֿ- געדרוקט אין דריי באַזונדערע אויסגאַבעס: אויף יידיש, רוסיש און פּויליש. דער צענטראַל-קאָמיטעט האָט גענומען אונטער זיין דירעקטער השגחה דאָס אָרגאַניזירן און פאַרקאָנספּירירן דעם צוזאַמענפאַר. ער האָט אויך באַ- צייטנס צוגעגרייט אַ היפשן טייל פּראַיעקטן פון די רעזאָלוציעס, וואָס זיינען שפּעטער אָנגענומען געוואָרן דורכן צוזאַמענפאַר: די רעזאָלוציעס וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראַגע, וועגן דער באַציאונג פון בונד צו דער רוסלענדער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער אַרבעטער-פּאַרטיי און וועגן ציוניזם — האָבן צו- געגרייט נח און פּאָועל אינצוויינען; די דערקלערונגען צו די רעזאָלוציעס וועגן עקאָנאָמישן טעראָר, וועגן די מיטלען קעגן די געוואַלט-מעשים פון דער פּאָליציי און וועגן דעמאָנסטראַציעס — האָט אָנגעשריבן נח; די איבעריקע — פ. ראָזענטאַל. ביים אויסאַרבעטן געוויסע רעזאָלוציעס האָט אויך צוגעהאַלפן ס. זעלדאַווניעמאַנסקי, וועלכער איז געקומען פון פעטערבורג. סומירנדיק די רעזולטאַטן פון די פאַרהאַנדלונגען אויפן צוזאַמענפאַר, שרייבט די אַרביי- טער שטימע (נומ. 24) אין אַן אַרטיקל וואָס האָט אונז געגעבן דער 4-טער צוזאַמענפאַר:

„באַטראַכטנדיק די רעזאָלוציעס און באַשטימונגען פון דעם צוזאַמענ- פאַר, זענען מיר, אַז מיר קענען זיי איינטיילן אין עטלעכע טיילן: אייניקע באַשטעטיקן (זיינען מסכים) דאָס, וואָס עס האָט זיך שוין פּראַקטיקירט אין לעבן. אַנדערע מאַכן מער אַדער קלענער וויכטיקע פאַרענדערונגען; און אַנ- דערע גיבן באַשטימטע תשובות אויף אַזוינע פּראַגן, וועלכע זיינען ביז איצט ניט אוועקגעשטעלט געוואָרן און זיינען ניט באַטראַכט געוואָרן אויף די צו- זאַמענפאַרן פון אונזער 'בונד'."

מיר וועלן דאָ איבערגעבן דעם פאַרלויף פון צוזאַמענפאַר, זיינע דעבאַטן און באַשלוסן.

קודם-כל האָט מען אָפּגעגעבן באַריכטן פון אַלע פאַרטערעטענע שטעט, פון די פּראַפעסיאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס, פון צענטראַל-קאָמיטעט און פון אויס- לענדישן קאָמיטעט (זיינס אַ פאַרשטייער איז צוליב אומאַפּהענגיקע סיבות נישט געקומען). די באַריכטן, וואָס זיינען אויסגעהערט געוואָרן מיטן גרעסטן אינטערעס, האָבן דערציילט וועגן דער צאָל פאַבריקן און ווערקשטאַטן, וועגן זייער כאַראַקטער און צאָל באַשעפטיקטע — יידישע און ניט-יידישע אַרבעטער, וועגן לענג פון אַרבעטס-טאַג און הויך פון די לוינען, וועגן די פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס, וועגן די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע קאַמפּן, שטרייקן, באַיקאָטן, דעמאָנסטראַציעס, אומלעגאַלע אויפּרופּן און אַרטיקע בונ- דישע צייטונגען א. א. ווי. די באַריכטן האָבן געוויזן, אַז פאַר דער צייט פון 3-טן ביזן 4-טן צוזאַמענפאַר האָט די באַוועגונג אָנגענומען אַ נאָך מער ברייטערן מאַסן-כאַראַקטער, האָט זיך פאַרשפּרייט אויף נייע גרויסע שטחים, האָט פאַרכאַפט נאָך פיל שטעט און שטעטלעך (צוליב קאָנספּיראַטיווע טעמים זיינען צו די צוזאַמענפאַרן איינגעלאָדן געוואָרן דעלעגאַטן נישט פון אַלע

שטעט, זייער צאל האָט געמוזט זיין שטאַרק באַגרענעצט). די באַריכטן האָבן איבערגעגעבן, אַז דער פּאָליטישער באַוואוסטזיין ביי די יידישע אַרבעטער איז געשטיגן. מ'קען פשוט נישט באַפרידיקן דעם גרויסן פּאַרלאַנג נאָך אומ- לעגאַלער ליטעראַטור. עקאָנאָמישע קאַמפן האָבן געפירט די בערשטער, לע- דער-אַרבעטער, וועבער, שניידער, טאַבאַק-אַרבעטער און אַנדערע. פּאָליטישע דעמאָנסטראַציעס זיינען פּאַרגעקומען אין וואַרשע, ווילנע, מינסק, ביאַליסטאָק, דווינסק, האָמעל, סמאַראַן, קרעסלאַווקע.

די פּאַרשידענע פּונקטן פון טאַג-אַרדנונג זיינען רעפּערירט און דעבאַ- טירט געוואָרן און דער צוזאַמענפּאַר האָט וועגן זיי אָנגענומען רעזאָלוציעס. די אָנגענומענע רעזאָלוציעס וועגן שטרייקן און וועגן עקאָנאָמישן טעראָר זיינען, צום אונטערשיד פון די רעזאָלוציעס פונם דריטן צוזאַמענפּאַר, קלאָר און אויסדריקלעך, זיי זיינען טעאַרעטיש באַגרינדעט און מיט פּראַקטישע אויספירן. דער שטרייק ווערט ווי פריער אָנערקענט «פאַר איינעם פון די וויכטיקסטע מיטלען צו אַנטוויקלען דעם פּאָליטישן און קלאַסן-באַוואוסטזיין פון די אַרבעטער-מאַסן און צו פאַרבעסערן זייער עקאָנאָמישע לאַגע». פאַר דער פּראַקטישער אַרבעט רעקאָמענדירט דער צוזאַמענפּאַר אַזעלכע פּרינציפּן: א) «ווענדן דעם הויפּט-שטראָם פון דער שטרייק-באַוועגונג אין יענע צווייגן פון דער אינדוסטריע, וועלכע זיינען נאָך ניט פאַרכאַפט פון דער באַוועגונג אַדער וואו די אַרבעטס-באַדינגונגען זיינען לפי ערך אָפּגעשטאַנען. ב) אין די פּאַלן, ווען די באַלעבאַטיים פּראַוואון פאַרערגערן די עקזיסטירנדיקע באַדינגונגען אַדער בטל מאַכן די אויסגעקעמפטע פאַרבעסערונגען, דאַרף מען קעגן דעם אַרויסטרעטן מיט דער גאַנצער ענערגיע און אַנטשלאַסנקייט. ג) אין יענע פּאַכן, וואו מ'האַט דורך שטרייקן לויט די באַדינגונגען פון דער שטאַט און דער צייט דערגרייכט דעם מאַקסימאַלן רעזולטאַט אין זין פון פאַרבעסערן די אַרבעטס-באַדינגונגען און אַ געוויסע שטופּע פון פּאָליטישן און קלאַסן-באַ- וואוסטזיין, דאַרף מען זיין פאַרזיכטיק מיט אַרגאַניזירן נייע שטרייקן». פונקט אַזוי דייטלעך איז אויך די רעזאָלוציע וועגן עקאָנאָמישן טעראָר. דער צו- זאַמענפּאַר האָט אָפּגעוואָרפן דעם עקאָנאָמישן טעראָר סיי בנוגע באַלעבאַטיים, סיי בנוגע שטרייק-ברעכער. די רעזאָלוציע דערקלערט, אַז אַזאַ טאַקטיק אין עקאָנאָמישן קאַמף «פאַרטונקלט דעם סאַציאַל-דעמאָקראַטישן באַוואוסטזיין פון די אַרבעטער, נידערקט אַראָפּ זייער מאַראַלישן ניוואַ און דיסקרעדיטירט די אַרבעטער-באַוועגונג».

אין דער רעזאָלוציע וועגן די מיטלען פון פּאָליטישן קאַמף קערט זיך דער צוזאַמענפּאַר אום נאָך אַמאַל צו די שייכותן צווישן דעם פּאָליטישן און דעם עקאָנאָמישן קאַמף, און ער זאָגט דאָ: «דער בעסטער מיטל אַריינצוציען די ברייטע מאַסן אין דער באַוועגונג איז דער עקאָנאָמישער קאַמף, אויפן באַדן פון וועלכן מ'דאַרף אַנטוויקלען די פּאָליטישע אַגיטאַציע, אויסבריי- טערנדיק זי אויסער די ראַמען פון דעם עקאָנאָמישן קאַמף. ס'איז אַבער ניט דווקא נויטיק צו פירן פון סאַמע אָנהייב די פּאָליטישע אַגיטאַציע בלויז אויפן עקאָנאָמישן באַדן».

די דאזיקע רעזאלוציעס פון פערטן צוזאמענפאר זיינען דער סך-הכל פון די דערפארונגען מיטן פראקטישן עקאנאמיזם פון ערשטן פעריאד פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג. די יידישע סאציאליסטישע באוועגונג איז שטענדיק געווען פראקטיש. זי האט זיך תמיד שטארק אינטערעסירט מיט די עקאנאמישע נויטן און פאדערונגען פון די יידישע ארבעטער. אבער דאס איז נישט געווען פרינציפיעלער „עקאנאמיזם“, ווי אן אנטקעגנשטעלונג צום פאליטישן קאמף, ווי א באגרענעצונג פון די נאנטע און ווייטע צילן פון ארבעטער-קלאס. די פירערשאפט פון בונד איז קיינמאל נישט געווען אין דעם זינען „עקאנאמיסטיש“.

די יידישע ארבעטער-באוועגונג איז אין דעם פרט געווען אנדערש ווי די רוסישע אין יענע יארן. „די פעטערבורגער ראבאטשאַיאַ מיסל“ (ארבע-טער-געדאנק) — דערציילט ל. מארטאוו — איז נישט נאר באשטאנען אויף דער נויטיקייט צו קאנצענטרירן אלע כוחות אויף דעם פראפעסיאנעל-עקאנאמישן קאמף; זי האט אויך דעם דאזיקן קאמף, ווי א „ריין ארבעטערישע“ קלאסן-באוועגונג אנטקעגנגעשטעלט דעם פאליטישן קאמף, וואס איז דירעקט גע-ווענדט קעגן דער ועלבסטהערשאפט; די רעזאלוציאנער-דעמאקראטישע בא-וועגונג, האט זי געהאלטן, גייט נישט אריין אין די אויפגאבן פון דער ארבעטער-פארטיי. אין אנדערע שטעט האט די דאזיקע „עקאנאמיסטישע“ (אזוי האט מען זי גענומען רופן) ריכטונג געזיגט אין מער איינגעהאלטענע פארמען, אבער זי האט געהאט גענוג השפעה און פאקטיש באהערשט דעם ווירקלעכן גאנג פון דער סאציאל-דעמאקראטישער ארבעט“⁽⁶⁾.

„אין בונד, שרייבט ב. מיכאלעוויטש, איז דער „עקאנאמיזם“ קיינמאל נישט ארויסגעטרעטן אין זיין טעאָרעטישער פאָרם. קיינער האָט נישט רעקאָמענ-דירט אזאָ פרינציפיעלע ליניע, אדרבא, יעדע אַגיאַציע איז געווען דורכגע-פלאַכטן אויך מיט פאליטיק און יעדער אויפגעקלערטער ארבעטער האט זייער גוט פארשטאנען דעם ענגן צוזאמענהאנג צווישן „עקאנאמיק“ און „פא-ליטיק“...“ „מער נישט דער פראקטישער צושטאנד האט ביז דעם דערמאנטן יאר (1902 — 1903) געצוואונגען צו באגרענעצן זיך מיט שטענדיקער עקא-נאמישער פראקטיק און פאליטישער טעאָריע“⁽⁷⁾.

ווי א מאַסאָווע באוועגונג האָט דער בונד, ווען נויטיק און מעגלעך, גע-שטעלט אין צענטער פון קאמף די דירעקטע פארבעסערונג פון דער עקאנא-מישער לאַגע פון יידישן ארבעטער. און אין דעם פרט איז א סך דערגרייכט געוואָרן: שכירות זיינען געהעכערט געוואָרן, דער ארבעטס-טאָג — קירצער, די באַהאַנדלונג פון די ארבעטער — מענטשלעכער. און אַדאַנק דעם איז טאַקע געקומען דער סאציאל-עקאנאמישער און קולטורעלער אויפשטייג פון דער יידישער ארבעטערשאפט. אבער די עקאנאמיק האט געשטעלט גרע-נעצן, וועלכע ס'איז געווען אוממעגלעך אריבערצושטייגן, דער פראקטישער עקאנאמיזם פון ערשטן פעריאד אין דער יידישער ארבעטער-באוועגונג איז ממילא אויסגעלעבט געוואָרן, פאַרלוירן זיין אימפעט, און די בונדישע בא-וועגונג האָט זיך אַלץ מער און אויסדריקלעכער קאנצענטרירט אויפן פאלי-טישן קאמף.

דער צוזאמענפאר האט דעריבער דורכגעפירט א שארפן אונטערשיד צווישן אוממעגלעכן און מעגלעכן, צווישן אנגריף-שטרייקן און פארטיידיקונג-שטרייקן. אין דעם ערשטן מין שטרייקן האט ער אריינגעטראגן אן עלעמענט פון באגרענעצונג.

קאמענטירנדיק די רעזאלוציעס וועגן עקאנאמישן קאמף, שרייבט די ארבייטער שטימע אינם אויבן ציטירטן ארטיקל :

„... פון דעם קען מען ניט ארויסנעמען, אז דער צוזאמענפאר האט גע- ביטן די מיינונגען וועגן עקאנאמישן קאמף בכלל. יעדע ארגאניזאציע פון 'בונד' איז כבימי קדם מחויב אונטערצוהאלטן און צו דערוועקן דעם עקא- נאמישן קאמף. נאר כדי ער זאל פארכאפן גרעסערע מאסן, כדי ער זאל מער פרוכטבאר זיין, דארף מען אים זען צו אנטוויקלען אין די פאכן און ראיאנען, וועלכע זיינען ביז אהער געבליבן אפגעשטאנען. אבער אין די פאכן, וואו דער דער עקאנאמישער קאמף פירט זיך לאנג, וואו מען האט זיך דורך שטרייקן שוין דערשלאגן אלץ וואס מעגלעך, — דארט דארף מען זיך מער ניט אזוי איבערגעבן צו שטרייקן, וועלכע נעמען אפט אפ צו פיל קרעפטן ביי די אגיסטא- טארן און לאזט זיי קנאפ צייט צו פירן א פאליטישע אגיסטאציע און פרא- פאגאנדע. ביידע לעצטע דארפן פון איצט פארנעמען א גרעסערן ארט אין דער טעטיקייט פון אונזערע ארגאניזאציעס. מען דארף אפטער ארויסלאזן פאליטישע פראקלאמאציעס, מאכן פאליטישע פייערטעג א.ד.ג. די ארטיקע ארגאנען דארפן אויך אוננעמען א מער פאליטישן כאראקטער. זיי דארפן וועקן אין די ברייטע מאסן די געפילן פון מענטשלעכער ערן-ווירדע, דערציען און אינווארצלען אין זיי דעם רעוואלוציאנערן גייסט, א האט צו די באדריקער, דעם הייליקן פייער פון פראטעסט און ווידערשטאנד. די נידערטרעכטיקע, גרויזאמע גוואלט-טאטן פון דער פאליציי, זייער איזידעקעווען זיך איבערן גוף און נשמה פונם ארבעטער און אנדערע ארימע קלאסן, דארפן באגעגענען א שטענדיקן, אומפארמיידלעכן, סיסטעמאטישן פאראייניקטן ווידערשטאנד.“

די רעזאלוציע וועגן די מיטלען קעגן גוואלט פון דער פאליציי רעקא- מענדירט צווישן אנדערע זאכן מ'זאל זיך באקלאגן אויפן געזעצלעכן אופן, פובליקירן די פאקטן פון פאליצייאישע גוואלט-מעשים אין דער אויסלענדי- שער און אינלענדישער פרעסע, ארויסלאזן פראקלאמאציעס צו דער ארבעטער- שאפט און צו דער געזעלשאפט, און „אין אויסערגעוויינלעכע פאלן פון בא- נוצן גוואלט אינאָרדענען פראטעסט-דעמאָנסטראַציעס“.

רעקאמענדירנדיק די לעגאלע אַנקלאַגעס, דורך דער פראקוראטור, אויף די גוואלט-אקטן פון דער פאליציי, וועלכע האט אלץ אפטער גענוצט קעגן די ארבעטער פיזישע קלעפ, נאהאיקעס און פיניקונגען, איז דער צוזאמענ- פאר אויסן געווען בעיקר מאַסן-פראטעסטן, מאַסאַווע אַנקלאַגעס. דער צוזא- מענפאר האט געהאלטן, אז אַזעלכע אַנקלאַגעס, וואָס קומען אָן פון גרויסע צאָלן יחידים, זיינען ניט סותר די פרינציפן פון רעוואלוציאנערן קאמף; פארקערט, זיי וועלן הייבן די פערזענלעכע חשיבות ביים ארבעטער, אים לערנען צו פארטיידיקן זיינע בירגער-רעכט, צו פאָדערן ביי דער מאַכט

דורך-ארץ צום יחיד. דאס איז איינער פון די וועגן ווי אזוי צו הייבן דעם באוואוסטזיין פון די אַרבעטער.

די טעראָר־אַקטן פון דער רעגירונג און פון אירע אַרטיקע אַגענטן האָבן פון זייער זייט אַרויסגערופן ביי די יידישע אַרבעטער־מאַסן שטימונגען פון נקמה און אַנגרייפערישן טעראָר. אויפן צוזאַמענפאַר זיינען וועגן דעם געווען פאַרשידענע מיינונגען: איינע האָבן געהאַלטן, אַז די אַנווענדונג פון פּאַלי־טישן טעראָר וועט דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג ברענגען נאָר שאַדן און שטערן דער אַנטוויקלונג פון אַ מאַסן־באַוועגונג. אַנדערע האָבן געהאַלטן, אַז פּאַליטישער טעראָר קען זיין בלויז די זאַך פון באַזונדערע גרופּעס — די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אַרגאַניזאַציע וועט בלויז אויסנוצן די צושטאַנד־געקומענע טעראָריסטישע אַקטן. די דריטע האָבן געמאַכט אַן אונטערשיד צווישן פאַרשידענע מינים טעראָר: דער פּאַרטיי־קונגס־טעראָר, אַנגעווענדט לגבי פּראָוואַקאַטאָרן און שפּיאָנען, איז עפּעס אַנדערש ווי דער סיסטעמאַטי־שער פּאַליטישער טעראָר, אַנגעווענדט לגבי די העכערע פּאַרטייער פון דער רעגירונג מיטן ציל צו צווינגען די לעצטע צו גיין אויף פּאַליטישע הנחות; דער פּאַרטיי־קונגס־טעראָר ווערט פּאַקטיש פּראַקטיצירט דורך יחידים אין בונדישן ראַיאָן. דער צוזאַמענפאַר האָט זיך אָבער אַנטשיידן אַרויסגעזאָגט קעגן אַלע פּאַרמען פון טעראָר ווי אַ מיטל אין פּאַליטישן קאַמף: „די אַרגאַַניזאַציעס דאַרפן ניט אַנווענדן דעם פּאַרטיי־קונגס־טעראָר אויף אַפּצוראַ־מען פּראָוואַקאַטאָרן און באַזונדערס שעדלעכע שפּיאָנען; דער אַנגרייפנדיקער פּאַליטישער טעראָר, ווי אַ מיטל פון פּאַליטישן קאַמף, ווערט אַנערקענט פאַר ניט צייטמעסיק“. אין דער פּראַקטישער אַרבעט רעקאָמענדירט דער צו־זאַמענפאַר אַ מער אינטענסיווע פּאַליטישע אַגיטאַציע דורך: „א) צוגעבן די אַרטיקע פרעסע־אַרגאַנען אַ מער פּאַליטישן כאַראַקטער; (ב) אויב עס וועלן זיך איבערהוּרן טעראָריסטישע אַקטן, דאַרף מען זיך מיט זיי באַנוצן אויף צו אַנטוויקלען דורך פּראַקלאַמאַציעס דעם פּאַליטישן באַוואוסטזיין; (ג) אַפרופן זיך מיט אַרטיקע פּראַקלאַמאַציעס אויף אַלגעמיינע געשעענישן, וואָס קענען אויסגענוצט ווערן אויף פּאַליטישער אַגיטאַציע, אויב דער צ.ק. וועט ניט אַנערקענען די געשעענישן אויף אזוי פיל וויכטיק זיך אַליין אַפּצורופן מיט אַן אַלגעמיינער פּראַקלאַמאַציע; (ד) אַפּטער איינאַרדענען פּאַליטישע פייערונג־גען און זען, אַז די פּאַליטישע קאַסעס זאָלן זיך פּאַרגרעסערן; (ה) באַקענען אין אַ גרעסערער מאָס מיט די עקזיסטירנדיקע מלוכהשע און געזעלשאַפּט־לעכע אַנשטאַלטן און מיט זייערע חסרונות“.

דער צוזאַמענפאַר האָט פּראַקלאַמירט ווי די מיטלען פון פּאַליטישן קאַמף: (א) שריפטלעכע און מינדלעכע פּאַליטישע אַגיטאַציע; (ב) פּאַליטישע דעמאָנסטראַציעס; (ג) 1־מאַי־שטריקן מיט אַרויסגעשטעלטע פּאַליטישע פּאָדע־רונגען.

א) באַזונדערע רעזאָלוציע באַהאַנדלט דעם ענין פּאַליטישע דעמאָנסטראַציעס, וועלכע האָבן אַנגעהויבן שפּילן אַלץ אַ גרעסערע ראָל אין דער באַווע־גונג. דער 4־טער צוזאַמענפאַר אַנערקענט „די גרויסע באַדייטונג פון דע־

מאָנסטראַציעס" און רעקאַמענדירט ווייטער "זיך צו באַנוצן מיט זיי אַלס קאַמפּס-מיטל" און זיי "שטענדיק אַראַגאַניזירן". גלייכצייטיק וויל דער צו-זאַמענפאַר פאַרהיטן די באַוועגונג פון צופעליקע סטיכישע, ניט דורכן בונד אַראַגאַניזירטע און ריזיקאַלישע אַקטן; ער רעקאַמענדירט אויך אויסמיידן די אַפּטע און קליינצאָליקע דעמאָנסטראַציעס. דער צוזאַמענפאַר לייגט דעריבער פאַר: (1) "צוגעוואוינען די מאַסע צו קומען אויף דעמאָנסטראַציעס אין די פּאַלן, ווען די אַראַגאַניזאַציע רופט זיי; (2) אין אויסערגעוויינלעכע פּאַלן איינ-אַרדענען דעמאָנסטראַציעס, אומאַפהענגיק פון דעם הסכּם פון די קריסטלעכע אַראַגאַניזאַציעס, אָבער רופן אויף זיי אויך די קריסטלעכע אַרבעטער".

די אַלע רעזאָלוציעס און באַשלוסן האָבן געלערנט ווי אַזוי איבערצושמידן די בונדישע פּרינציפּן אין טאַג-טעגלעכן קאַמף. זיי האָבן געוועקט די אַרטיקע אַראַגאַניזאַציעס און זייערע טוערס צו אינטענסיווע און אַחריותפולע פּאַליטישע פאַרמעסטונגען. זיי האָבן אויסגעגליכן דעם כאַראַקטער פון די אַראַגאַניזאַציעס, זיי פאַראיינהייטלעכט אין דער טאַקטיק און אין די לאַזונגען.

"אונזער באַוועגונג — זאָגט אין זעלבן אַרטיקל די אַרבייטער שטימע — וועלכע זינט דער בונד עקזיסטירט, טראַגט אויף זיך דעם כאַראַקטער פון אַ מאַסאַווער באַוועגונג, דאַרף אויף ווייטער אין דעם פּרט בלייבן אומגעענ-דערט. נאָך מער, די אויפגאַבע פון בונד איז זי נאָך ברייטער צו אַנטוויקלען. אַלס אַ סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַראַגאַניזאַציע קען דער בונד דערגרייכן, ווי די נאַנטסטע זיינע אַזוי די ווייטסטע צילן, נאָר אַפּלייגנדיק זיך אויף דעם אַנטוויקלטן קלאַסן און פּאַליטישן באַוואוסטזיין פון דעם גאַנצן יידישן פּראָ-לעטאַריאַט (זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז אין אַ ברידערלעכער פאַרבינדונג מיט דעם גאַנצן איבעריקן רוסלענדישן פּראָלעטאַריאַט), אָבער ניט פון אַ קליין קופּקעלטע מער אַנטוויקלטע יידישע אַרבעטער. דער פּאַליטישער באַ-וואוסטזיין, וועלכער איז אַזוי נויטיק אין קאַמף מיט דעם ווילדן צאַריזם, קען זיך לייכטער פון אַלץ אַנטוויקלען ביי די אַרבעטער, וועלכע האָבן זיך איבערגעקאַכט, ווי מיר וועלן זיך אויסדריקן, אין קעסל פון עקאַנאָמישן קאַמף. נאָר דאָס הייסט ניט אין קיין פּאַל, אַז פירן אַ פּאַליטישע אַגיטאַציע ביי די שרעקלעכע רוסישע פּאַליטישע באַדינגונגען, וועלכע שטעכן אַליין אויס די אויגן פון יעדן, ווער עס וויל זיי נאָר ניט פאַרמאַכן, איז אוממעגלעך אָן אַן עקאַנאָמישן קאַמף. די רעזאָלוציע וועגן פּאַליטישן קאַמף האָט אַ טיפּע באַ-דייטונג, ווייל זי פאַרפליכטעט יעדן קאַמיטעט צו פירן אַ פּאַליטישע אַגי-טאַציע אין די פּאַכן, אין די שיכטן אַרבעטער, וועלכע האָבן נאָך אַפילו נישט איבערגעלעבט אַן עקאַנאָמישן קאַמף".

**

אַ צאָל רעזאָלוציעס וועגן פאַרשידענע ענינים האָבן ניט אַרויסגערופן קיין באַזונדערע חלוקי-דעות:
דער צוזאַמענפאַר האָט באַשלאָסן אַרויסגעבן דעם נומ. 25 אַרבייטער-שטימע ווי אַ יוביליי-נומער.

אלע אַרגאַניזאַציעס האָט מען גערופן צו געבן דעם יונגן גאַרבער-פאַראַינ די נויטיקע מיטהילף, העלפן אויסבילדן אַגאַטאַטאַרן צווישן די גאַר-בער און פירן ווייטער אין אַרבייטער שטימע די רובריק וואָס הערט זיך ביי די גאַרבער אין זעלבן פאַרנעם (דער דעלעגאַט אַבראַם דער טאַטע האָט פאַר-געשלאָגן אויסצוברייטערן די רובריק).

כדי צו געווינען דעם מיטגעפיל פון דער יידישער אינטעליגענץ, אַרויס-לאָזן אַ ספּעציעלן אויפרוף צו איר אין רוסיש און פּויליש; אין געוויסע פּאַלן אַרויסלאָזן אויפרופן צו דער אינטעליגענץ אויף יידיש, רוסיש און פּויליש; אַרויסלאָזן דעם באַריכט פון צוזאַמענפאַר אין אַלע דריי שפּראַכן; פירן אַן אינטענסיווע מינדלעכע פּראָפּאַגאַנדע צווישן דער אינטעליגענץ און אויס-שרייבן פאַר איר אומלעגאַלע ליטעראַטור.

דער צוזאַמענפאַר האָט באַפּולמעכטיקט דעם צ.ק., ווי ווייט מעגלעך, צו באַפּרידיקן די באַדערפענישן פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג אין דרום-רוסלאַנד. אין יענע שטעט, וואו ס'עקזיסטירן בלויז יידישע אַרבעטער-אַרגאַניזאַציעס, זאָל מען מיט זייער הסכּם גרינדן קאַמיטעטן פון בונד. אַבער „אין די שטעט, וואו די יידישע אַרגאַניזאַציעס גייען אַריין אין די פּאַרטיי-קאַמיטעטן און וואו זייערע באַדערפענישן קאָנען אינגאַנצן ווערן באַפּרידיקט ניט אַפּטיילנדיק זיך פון אַט די קאַמיטעטן, און דאָס אַפּטיילן זיי קאָן זיך שעדלעך אַפּרופן אויף די דערפאַלן פון דער רוסישער אַרבעטער-באַוועגונג, דאַרף מען ניט בילדן קיין באַזונדערע קאַמיטעטן פון בונד.“

דער 4-טער צוזאַמענפאַר האָט אַפּגעשאַפּט דעם באַשלוס פון דריטן צוזאַמענפאַר וועגן דעם באַגרענעצטן אינהאַלט פון די אַרטיקע פרעסע-אַרגאַנען. ער האָט זיי דערלויבט אויף ווייטער דרוקן אויך אַרטיקלען פון אַלגעמיינעם כאַראַקטער, אַבער בעיקר דאַרפן זיי באַהאַנדלען אַרטיקע פּראָגנ. קאַרעספּאָנדענציעס מעגן זיי ברענגען בלויז פון זייערע אייגענע ראַיאָנען.

דער צוזאַמענפאַר האָט געהאַלטן, אַז די אַרבייטער שטימע „באַפּרידיקט אינגאַנצן די באַדערפענישן פון די לייענער, פאַר וועלכע זי איז באַשטימט“, ער האָט אַבער אָנגעוויזן אויף אייניקע נויטיקע אויסבעסערונגען: איינפירן אַן אַפּטיילונג פון אויסלענדישער כאַראַניק; איינפירן אַ ביבליאָגראַפישע אַפּ-טיילונג מיט קורצע רעצענזיעס וועגן אַלע אומלעגאַלע אויסגאַבעס; איינפירן אַן אַפּטיילונג וועגן דער טעטיקייט פון אַנדערע רעוואָלוציאָנערע אַרגאַניזאַ-ציעס אין לאַנד; „צווישן די אַרטיקלען פון אַלגעמיינעם כאַראַקטער, וואָס צילן צו אַנטוויקלען דעם באַוואוסטזיין פון בירגערלעכקייט, דאַרף מען אַפּטער ווי ביז איצט דרוקן אַרטיקלען וועגן דעם יידישן לעבן.“

וועגן דעם צווייטן אַרגאַן פון בונד, דער אידישער אַרבייטער, האָט דער צוזאַמענפאַר איינגעפונען, אַז ער „באַפּרידיקט ניט גענוג אין דער איצטיקער געשטאַלט די באַדערפענישן פון דעם שיכט לייענער, פאַר וועלכן ער איז באַשטימט“. מחמת דעם האָט דער צוזאַמענפאַר באַשלאָסן, אַז ס'זאָלן גע-מאַכט ווערן אַזעלכע ענדערונגען: א) „מאַכן אים לויטן אינהאַלט, כאַראַקטער און שפּראַך פון די אַרטיקלען מער צוטריטלעך; ב) פאַרעפנטלעכן אין אים

ארטיקלען וועגן פאליטישער עקאנאמיע און מלוכה-אינארדענונג פון די מערב-איראפעאישע לענדער און וויסנשאפטלעך באהאנדלען די פראגן פון לעבן אין דער רוסישער מלוכה; ג) ארויסלאזן אים אפטער און אין א קלע-נערן פארנעם".

דער צוזאמענפאר האט אויך געענדערט דעם נאמען פון בונד — ער זאל הייסן: „אָלגעמיינער יידישער אַרבייטער-בונד אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד“.

עטלעכע באשלוסן האָט מען צוליב קאָנספּיראַטיווע טעמים נישט פאַר-עפּנטלעכט. וועגן דעם דערציילט פ. ראָזענטאַל: „אין איינער פון אַזוינע דריי פּראָגעס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דער נויטיקייט צו אַרבעטן צווישן די קריסטלעכע אַרבעטער, ווייל זייער אָפּגעשטאַנענקייט האָט אויפן שטאַרקסטן אופן געשטערט דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. אין דער רעזאָלוציע וועגן דער אַרבעט פון בונד אין דרום-רוסלאַנד האָט דער פאַרשוויגענער פּונקט (ב) גערעדט וועגן דער נויטיקייט צו מאַכן אַ רייזע איבער די דרום-שטעט, כדי זיי אויסצופאַרשן און איינ-שטעלן פאַרבינדונגען“⁸⁸).

צוויי געוויסע טעמים האָט מען אַ צייט אויך נישט פאַרעפּנטלעכט דעם באַשלוס וועגן די גאַרבער. דער באַשלוס איז געווען, אַז די אַראַגניאַציע פון די יידישע גאַרבער זאל שאַפן אַ געמיינזאַמען פאַראיין מיט די נישט-יידישע גאַרבער אויף פעדעראַטיווע יסודות.

*
**

אַ נענטראַל-אַרט האָט אויף דעם 4-טן צוזאַמענפאַר פאַרנומען די נאַ-ציאָנאַלע פּראָגע.

נאָך דעם ווי דער 3-טער צוזאַמענפאַר פון בונד האָט באַשלאָסן צו עפּענען אַ דיסקוסיע וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראָגע, האָבן די אַרטיקע קאַ-מיטעטן זיך אָנגעהויבן אינטערעסירן מיט איר. ווי ס'איז געווען צו דערוואַרטן, האָט קיין איינהייטלעכע מיינונג וועגן דעם נישט געקענט זיין. מחמת דעם האָט איין דעלעגאַט פאַרגעשלאָגן, אַז אויך דער 4-טער צוזאַמענפאַר זאל נישט פאַרנעמען קיין שטעלונג און אַפּלייגן די פּראָגע. אָבער קיינער פון די דעלעגאַטן האָט אים נישט אונטערגעהאַלטן. דער צוזאַמענפאַר איז צוגע-טרעטן מיט פּולן ערנסט צו באַהאַנדלען די פּראָגע.

איבער 12 שעה האָט דער צוזאַמענפאַר אָפּגעגעבן דער דעבאַטע. כמעט אַלע דעלעגאַטן האָבן זיך אין איר באַטייליקט, אַ טייל אפילו עטלעכע מאָל. אַ סך פּונקטן האָבן ניט אַרויסגערופן קיין חלוקי-דעות און זיינען שפּעטער ביזן אָפּשטימען די רעזאָלוציע איינשטימיק אָנגענומען געוואָרן. אַלע האָבן אָנערקענט אַז דער בונד, טאַקע אין גייסט פון דער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע, דאַרף קעמפן ניט בלויז קעגן דער פּאָליטישער רעכטלאָזיקייט און ווירטשאַפּט-לעכער דיסקרימינאַציע פון די יידישע מאַסן, ניט בלויז קעגן זייער קלאַסן-

עקספּלאַטאַציע, נאָר אויך קעגן זייער נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג; ער דאַרף קעמפּן ניט בלויז פאַר זייער פּאָליטישער פּרייהייט און בירגערלעכער גלייכ־באַרעכטיקונג, נאָר אויך פאַר זייערע נאַציאָנאַלע שטרעבונגען, פאַר זייער פּרייהייט אין פּרט פון שפּראַך, מנהגים, לעבנס־שטייגער און קולטור. ס'איז אויך געווען דער הסכם פון אַלע דעלעגאַטן, אַז דער קורצער פּונקט אינם מאַניפעסט פון דער רוסלענדער טאַצ. דעמ. אַרבעטער פּאַרטיי (1898), וואָס זאָגט, אַז „יעדע נאַציע האָט רעכט אויף זעלבסטבאַשטימונג“, זאָגט זייער ווייניק און פּאָדערט אַ דעטאַלירטע אויסטייטשונג. אַזאַ לאַנד, ווי רוסלאַנד, דאַרף זיך פּאַרוואַנדלען אין אַ פּעדעראַציע פון פעלקער און אין אַלע פּראָג, וואָס האָבן אַ שייכות צו שפּראַך, בילדונג, קונסט וכד', דאַרף יעדע נאַציע האָבן פּולע אויטאָנאָמיע. די טעריטאָריאַלע לייזונג פון דער נאַציאָנאַלער פּראָגע, די צעטיילונג לויט די היסטאָרישע גרענעצן, האָט אויפן צוזאַמען־פאַר קיין אָנהענגער ניט געהאַט. אַט די אַלגעמיינע פּרינציפּן דאַרפן אויך זיין חל לגבי דער יידישער באַפעלקערונג.

בכּן, אין דער פּרינציפּיעל־טעאָרעטישער אַוועקשטעלונג פון דער פּראָגע בנוגע דער אַלגעמיינער לייזונג פון נאַציאָנאַלן פּראָבלעם, איז אויפן צו־זאַמענפאַר געווען פּולע איינשטימיקייט. חלוקי־דעות האָבן זיך אָנגעהויבן דעמאָלט, ווען מען האָט געשטעלט די פּראָגע פּראָקטיש: וואָס פאַר אַ ראַל און פּלאַץ דאַרף די נאַציאָנאַלע פּראָגע פּאַרנעמען אין דער פּראָפּאָגאַנדע און אין די פּאָדערונגען פון בונד. די ראַל, וואָס דזשאַן מילל האָט געשפּילט אויפן דריטן צוזאַמענפאַר, האָט איצט אויסגעפירט חאַרק ליבער (מיכאל גאַלדמאַן), זיין שטאַנדפּונקט איז געווען אַזאַ:

מיר דאַרפן זיין קאָנסעקווענט. וויבאַלד מיר אָנערקענען, אַז יעדע נאַציע האָט רעכט אויף אויטאָנאָמיע, וויבאַלד מיר האַלטן אויך יידן פאַר אַ נאַציע, דאַרף דער בונד אומבאַדינגט אַרויסרוקן די פּאָדערונג פון נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע פאַר יידן, און זיך בשום אופן ניט צופרידנשטעלן. אַזוי ווי ביז־איצט, מיט די פּאָדערונגען פון פּאָליטישער און בירגערלעכער גלייכ־באַרעכטיקונג. ס'קאָן גריילעך געמאַלט זיין, אַז דאָס לעצטע וועט מען יאָ דערגרייכן, אָבער יידן וועלן פּונדעסטוועגן ווייטער לייזן ווי אַ נאַציע.

ווי מיט אַ נאָנטסטן מינימום, קאָן מען זיך באַפּרידיקן מיט בירגערלעכער און פּאָליטישער גלייכבאַרעכטיקונג, אָבער ווי אַ מאַקסימום מוז מען אומ־באַדינגט אַרויסשטעלן אויך די פּאָדערונג פון יידישער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע... אונזער אויפגאַבע, וואָס איז שוין לאַנג צייטיק געוואָרן און איז צום באַדויערן ביז היינט געהאַלטן אין שאַטן, איז צוצוגרייטן דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט צו דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, צו אַנטוויקלען אין אים דעם נאַציאָנאַלן זעלבסטבאַוואוסטזיין. ביז איצט זיינען מיר אין אַ גרויסער מאַס געווען קאָסמאָפּאָליטן. — מיר דאַרפן ווערן נאַציאָנאַל. מוראַ האָבן פאַר אַט דעם וואָרט איז נישטאַ וואָס. נאַציאָנאַל הייסט ניט נאַציאָנאַליסטיש. ווען אַ געוויסער קלאַס אָנערקענט זיין צוגעהעריקייט צו אַ באַשטימטער נאַציע, ווערט ער נאַציאָנאַל... נאַציאָנאַליסטיש מיינט אַחדות פון אַלע קלאַסן

אָדער די הערשאַפט פון איין נאַציע איבער אַ צווייטער... דער בונד דאַרף סיי מינדלעך, סיי אין דער ליטעראַטור פירן אַ פאַרשטאַרקטע נאַציאָנאַלע אַגיטאַציע און מער אונטערשטרייכן די באַזונדערע, אונטערדריקטע לאַגע פון דער יידישער נאַציע און הויך פראַטעסטירן קעגן אַט דער אונטער־דריקונג... צוזאַמען מיט דער אַגיטאַציע אויפן עקאָנאָמישן און פּאָליטישן באַדן, דאַרף מען די אַגיטאַציע ברייט פירן אויך אויף דעם נאַציאָנאַלן. אַזאַ אַגיטאַציע קען בלויז אויפהייבן דעם פּאָליטישן באַוואוסטזיין און וועט אויף אַ האַר ניט שטערן דעם קלאַסן־באַוואוסטזיין, זי וועט אויך ניט ברענגען קיין אַפגעזונדערטקייט.

די פראַקטיקער זיינען פאַרזיכטיק צוגעגאַנגען צו דער פראַגע. איז דעריבער קיין וואונדער ניט, וואָס אויפן פּערטן צוזאַמענפאַר איז מאַרק ליבער געווען דער איין און איינציקער, וואָס האָט פאַרטיידיקט די ראַדיקאַלע פאַזיציע אין דער נאַציאָנאַלער פראַגע.

אַ קעגנזעצלעכע שטעלונג האָט פאַרנומען די גרופע, צו וועלכער עס האָבן געהערט פּאָוועל און אַנאַ ראַזענטאַל, בענציע לעווין, אַבראַם דער טאַטע און אַנדערע. זייער אַרגומענטאַציע איז געווען אַזאַ: אין קעגנזאַץ צו די, וועלכע האָבן פאַרזיכערט, אַז די נאַציאָנאַלע פראַגע ווערט אויפגע־הויבן און אַרויסגערוקט דורך דער יידישער אַרבעטער־מאַסע גופאַ. אַדאַנק דער ניט־נאַרמאַלער לאַגע פונם יידישן פּאָלק, האָבן זיי אַנגעוויזן, אַז די פּרוואון אַנזאַוואַרפן אויף דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג דעם נאַציאָנאַלן שטראַם שטאַמט פון אויסלאַנד, דאַרט איז די פראַגע טאַקע אַ ברענענדיקע און אַן אַקטועלע, בעת ביי אונז איז זי ביים איצטיקן מאַמענט פּרעמד דער מאַסע, און די שטרעבונג קינסטלעך און פּריציפּטיק זי אַרויסצורופן — וועט בלויז ברענגען שאַדן.

געווען נאָך אַזעלכע מיינונגען צווישן דער דאָזיקער ריכטונג: די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אינטערנאַציאָנאַליסטישע פראַפּאָגאַנדע ציט אַפּ דעם יידישן אַרבעטער פון זיין געירשנטן וועג פון נאַציאָנאַלער אַפגעזונדערטקייט, ער געוואוינט זיך צו גלויבן און פילן, אַז אַלע פראַלעטאַריער, אַן אונטערשיד פון נאַציע און רעליגיע, זיינען ברידער. דאָס פאַרהיט אים, אַגב, פונם פּע־סימיזם פון די ציוניסטן, וועלכע פאַרזיכערן, אַז אַנטיסעמיטיזם וועט אייביק עקזיסטירן און אַז ראַטעווען זיך פון אים קאָן מען נאָר אין אַן אייגן לאַנד. וועלן מיר פּאָלגן דעם ח' ליבער און אַננעמען זיין פאַרשלאַג, וועלן מיר נאָר אַריינטראַגן אַ צעמישעניש אין די מוחות פון יידישע אַרבעטער. דער מאַסע איז שווער זיך פאַנאַנדערצוקלייבן אין די ניואַנסן פון דער טערמינאַל־לאַגיע און אונטערצושיידן דעם „נאַציאָנאַלן זעלבסטבאַוואוסטזיין“ פון גע־וויינלעכן „בורזשואַזן“ באַנעם. מע דאַרף ניט קאַמפּליצירן די איצטיקע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פראַפּאָגאַנדע צווישן יידישע אַרבעטער מיט נאַציאָנאַלן עלעמענט. ס'איז אַ גליטשיקער וועג. דאָס קאָן צוגעבן דעם בונד אַן אומגע־וואונטשענעם כאַראַקטער פון איזאָלירטקייט, זעלבסט־איינגעשלאַסנקייט — און אַתה־ב־חֲרַתְנוּדִיקייט, בעת עס פּאָדערט זיך, פאַרקערט, אַ חֲבִישֵׁע צוואַ־

מענארבעט מיטן קריסטלעכן פראלעטאריאט און מיט די נײַטידישע פאַר־טייען.

צווישן אַט די צוויי ריכטונגען איז אויך געווען אַ צענטריסטישע ריכ־טונג, צו וועלכער עס האָבן געהערט נח (יקותיאל פאַרטנעז), ירחמיאל (אהרן וויינשטיין), חיים זאַקאָן און אַנדערע. די רעדנער פון דער ריכטונג האָבן געליקנט די פאַרוואַרפן, אַז דער גאַנצער ענין איז אימפּאַרטירט געוואָרן פון אויסלאַנד. זאָל זיין, אַז די איניציאַטיוו אין דער נאַציאָנאַלער פּראָגע שטאַמט פון דאַרטן, אָבער דער באַדן גופא פאַר אַט דער פּראָגע איז געשאַפן געוואָרן אַדאַנק די באַדינגונגען, אין וועלכע עס לעבט דער ייִדישער פּראָלעטאַריאַט אין רוסלאַנד, אַדאַנק זיין רעכטלעכער און געזעלשאַפטלעכער לאַגע. די אומ־שטענדן, וועלכע האָבן אין רוסלאַנד אַרויסגערופן דעם ציוניזם און געשאַפן די פאַרשידענע נאַציאָנאַלע סאַציאַליסטישע פּאַרטייען, האָבן פּריער אַדער שפעטער געמוזט שטעלן אויך אויף דעם סדר־היום פון בונד די ייִדישע אַד־ציאָנאַלע פּראָגע, דאָס וואָס מען ווייזט אָן, אַז די נאַציאָנאַלע פּראָגע איז פּרעמד דער מאַסע, איז נישט מער ווי אַ בויך־סברא און קאָן קיינעם נישט אי־בערציגן. פאַרקערט, די מאַסע, ווי עס האָט גאַנץ ריכטיק אָנגעוויזן איינער פון די רעדנער פון אַנדערן צד, איז אַפילו צו נאַציאָנאַליסטיש געשטימט, און די אויפגאַבע פון דער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע איז אויפצוקלערן, אַז אמתער נאַציאָנאַליזם איז נישט שאַוויניזם און נישט נאַציאָנאַלע איינגעשלאַסנקייט. דער ייִדישער פּראָלעטאַריאַט אין רוסלאַנד ליידט נישט בלויז אַלס פּראָלעטאַריאַט בכלל, נאָר אויך אַלס ייִדישער, ווייל ער געהערט צו אַ נאַציע, וואָס ווערט אין רוסלאַנד פאַרפאַלגט. פון זיין נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג וועט ער ערשט דעמאָלט פטור ווערן, ווען ער וועט זיך דערוויסן די סיבות פון דעם, און אונזער דירעקטער חוב איז צו העלפן אויסצואַרבעטן אַט דעם באַוואוסטזיין, דעם נאַציאָנאַלן זעלבסטבאַוואוסטזיין. מיט דעם־אָ טערמין מיסברויכט מען אָפט אַרײַנגלייגנדיק אין אים אַ רײן־בורזשוואָן זינען. אַדאַנק דעם איז זייער ליכט צו דערווייזן, אַז די אַנטוויקלונג פון נאַציאָנאַלן זעלבסטבאַוואוסטזיין ווירקט שעדלעך אויפן קלאַסן־באַוואוסטזיין. בנוגע דעם ייִדישן פּראָלעטאַריאַט, דאַרף מען אונטער דעם פאַרשטיין: באַוואוסטזיין פון דעם, אַז דער ייִדישער אַר־בעטער־קלאַס געהערט צו אַט דער נאַציע, באַוואוסטזיין פון דער אונטערדריי־קונג וואָס נעמט זיך פון אַט דעם פאַקט, און דאָס באַוואוסטזיניקע שטרעבן צו באַזייטיקן די אונטערדריקונג און אויסקעמפן אַזעלכע פּאַליטישע רעכט, ביי וועלכע די אַלזייטיקע אַנטוויקלונג פונם ייִדישן פּראָלעטאַריאַט זאָל נישט אַנטרעפן אויף קיין שום שטערונגען. אויף אַזאַ אופן געפינט זיך נישט די אַנטוויקלונג פון אַזאַ זעלבסטבאַוואוסטזיין אין קיין שום סתירה מיט דער אַנט־וויקלונג פון סאַציאַל־דעמאָקראַטישן באַוואוסטזיין בכלל. פאַרקערט, דאָס לעצטע איז נישט מעגלעך אָן דעם ערשטן. אַרבעטנדיק פאַר דער פאַרשפּריי־טונג פון די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אידייען און פּראָטעסטירנדיק קעגן דער נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג, ווי קעגן איינעם פון די מינים אונטערדריקונג אין דער איצטיקער בורזשואַזער געזעלשאַפט, אַרבעטן מיר אין דער זעלבער

צייט אויך פאר דער אנטוויקלונג פונם נאציאנאלן זעלבסטבאוואוסטיין. מער אין דער ריכטונג קאנען מיר ניט און דארפן ניט טאן, אויב מיר ווילן באמת ניט פארוואנדלט ווערן אין נאציאנאליסטן³⁹.

נח און פאועל ראזענטאל האבן פארגעלייגט דעם צוזאמענפאר א רעזא-
לוציע, וואס איז געווען א פשרה צווישן ביידע ריכטונגען, וואס זיי האבן
פארטרעטן. „די פשרה, דערציילט פ. ראזענטאל, איז באשטאנען אט אין
וואס: די רעזאלוציע האט אנטהאלטן צוויי טיילן — איינעם א פראגראם-
טישן און דעם צווייטן א פראקטישן, אן אקטועלן. דער דריטער צוזאמענפאר
האט מיט א גרויסער מערהייט אפגעווארפן דזשאנס פארשלאג ארויסצו-
טרעטן גלייך מיט דער פאדערונג פון נאציאנאלער גלייכבארעכטיקונג. די
זעלבע פאזיציע איז אינגאנצן געבליבן אין דער רעזאלוציע פון פערטן צו-
זאמענפאר. נאציאנאלע גלייכבארעכטיקונג ווערט דא אויך ניט ארויסגעשטעלט,
ווי אן אקטועלע פאדערונג. אבער אין דער זעלביקער צייט פרואווט די
רעזאלוציע אין דעם ערשטן טייל געבן א פראגראם-ענטפער אויף דער נא-
ציאנאלער פראגע ניט אין זינען פון נאציאנאל-טעריטאריאלער אויטאנאמיע,
נאר פון פערסאנאלער, קולטורעלער. די דאזיקע אויסגלייכונג האט בא-
פרידיקט ביידע ריכטונגען, זי האט אבער, פארשטייט זיך, ניט באפרידיקט
ליבערן, וועלכער האט געפאדערט, מיזאל גלייך ארויסשטעלן די נאציאנאלע
פאדערונג“⁴⁰.

די קאמפראמיס-רעזאלוציע איז אפגעשטימט געווארן פונקטנווייז. עס
זיינען אריינגעקומען 18 אויסבעסערונגען און דערגאנצונגען, 15 פון זיי האבן
זיך באצויגן צום פראקטישן טייל פון דער רעזאלוציע (כמעט אלע האבן
געשטאמט פון ח' ליבער און פון עטלעכע דעלעגאטן פון צענטר). אלע
אויסבעסערונגען זיינען אפגעווארפן געווארן, אחוץ איינער, וואס האט גע-
האט א שייכות צום טעאָרעטישן טייל פון דער רעזאלוציע. ווייטער ברענגען
מיר דעם פולן טעקסט פון דער רעזאלוציע, וואס האט אָנגעהויבן אַ ניי קא-
פיטל אין דער בונדישער שטעלונג צו דער נאציאנאלער פראגע:

„דער צוזאמענפאר אָנערקענט, אַז לויטן זין פון סאָציאַל-דעמאָקראַטישן
פראַגראַם קאָן ניט געמאַלט זיין קיין שום אונטערדריקונג ניט בלויז פון איין
קלאַס בנוגע דעם צווייטן, ניט בלויז פון רעגירונגען בנוגע די בירגער, נאָר
אויך פון איין נאַציע בנוגע דער אַנדערער, די הערשאַפט פון איין שפראַך
איבער דער אַנדערער.

דער צוזאמענפאר אָנערקענט, אַז אַזאַ מלוכה ווי רוסלאַנד, וואָס באַשטייט
פון אַ מענגע פאַרשידענע מינים נאַציאָנאַליטעטן, דאַרף זיך אין דער צוקונפֿט
פאַרוואַנדלען אין אַ פעדעראַציע פון נאַציאָנאַליטעטן מיט פולער נאַציאָנאַלער
אויטאָנאָמיע פאַר יעדערער פון זיי, אומאַפהענגיק פון דער טעריטאָריע,
אויף וועלכער זי וואוינט.

דער צוזאמענפאר אָנערקענט, אַז דער באַגריף 'נאַציאָנאַליטעט' איז צום
באַנוצן אויך בנוגע דעם יידישן פּאָלק.

האַלטנדיק דאָך פאַר פריציטיק ביי די איצטיקע באַדינגונגען אַרויס-

צושטעלן די פאָדערונג פון נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע פאַר יידן, געפינט דער צוזאַמענפאַר פאַר גענוגנדיק איצט צו קעמפן פאַרן אָפּשאַפן די אַלע אויס-נאַם-געזעצן קעגן יידן, אַנווייזן און פּראָטעסטירן קעגן דער אונטערדריקונג פון דער יידישער נאַציע, אויסמיידנדיק דאָס פּאַנאָדערבלאָזן פון נאַציאָנאַלן געפיל, וואָס קאָן בלוזי פאַרטונקלען דעם קלאַסן-באַוואַוסטזיין פונם יידישן פּראָלעטאַריאַט און פירן אים צום שאַוויניזם“.

*
**

דער 4-טער צוזאַמענפאַר האָט אויך באַטראַכט די פּראָגע וועגן דער באַציאָנונג צווישן בונד און דער רוסלענדער סאַצ. דעמ. אַרבעטער-פּאַרטיי. אייניקע מאַטיוון האָבן באַוואויגן אַוועקצושטעלן די פּראָגע און געפינען פאַר איר אַ נייע לייזונג. דער בונד איז געווען אַן אויטאָנאָמער טייל פון דער אַל-געמיינער פּאַרטיי. טיילמאַל האָט ער זיך צוליב דעם געפילט געבונדן. נאָך גרעסערע שוועריקייטן האָבן זיך פאַראויסגעזען צוליב דער מעגלעכקייט, אַז די סאַציאַל-דעמאָקראַטיע פון קעניגרייך פּוילן און ליטע און אַנדערע נאַציאָנאַלע אַרגאַניזאַציעס זאָלן זיך באַהעפטן מיט דער פּ.א.ג.א. אויף פּעדעראַטיווע יסודות. אַחוץ דעם איז נאָכן אָננעמען די רעזאָלוציע וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראָגע געווען גאַנץ לאַגיש צו ענדערן די פּאַרהעלטעניש צווישן בונד און דער פּאַרטיי. דער פּעדעראַטיווער בוי פון דער פּאַרטיי וואַלט געגעבן דעם בונד און די אַנדערע נאַציאָנאַלע אַרגאַניזאַציעס אַ בעסערע מעגלעכקייט פאַר זייער טעטיקייט און וואַלט פאַרלייכטערט די באַציאָנונג צווישן זיי. די בונדישע באַוועגונג, וועלכע איז שטאַרק זיך פּאַנאָדערגעוואַקסן און באַקומען אַ גרויסן שוואַנג, האָט געוואוסט די נייע טענדענצן אין דער רו-סישער ס.ד. באַוועגונג אין שייכות מיטן אויפקומען פון דער איסקראַ-פּראָקציע, און זי האָט זיך געוואַלט באַוואַרענען פאַר מיספּאַרשטענדענישן און אומגע-רעכטער באַהאַנדלונג. דעריבער האָט דער פּערטער צוזאַמענפאַר אָנגענומען אין דעם פּרט אַ דעצידירנדיקע שטעלונג. די אָנגענומענע רעזאָלוציע איז געווען אַז:

„פאַרשטעלנדיק זיך די רוסלענדישע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פּאַרטיי ווי אַ פּעדעראַטיווע פאַראייניקונג פון די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטייען פון אַלע נאַציעס, וואָס לעבן אין דער רוסלענדישער מלוכה, באַ-שליסט דער צוזאַמענפאַר, אַז דער בונד, אַלס פאַרשטייער פון דעם יידישן אַרבעטער-קלאַס, זאָל אַריינטרעטן אין איר אַלס פּעדעראַטיווער טייל, און באַפולמעכטיקט דעם צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד דורכצופירן דעם דאָזיקן באַשלוס אין לעבן“.

קאָמענטירנדיק די דאָזיקע רעזאָלוציע צוזאַמען מיט דער רעזאָלוציע וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראָגע, שרייבט די אַרבייטער-שטימע (נומ. 24):
„דער בונד, ווי פריער, טרעט אויך ווייטער אַרויס אַלס אַן אַרגאַניזאַציע, וועלכע שטעצט די רעכט פון פרעמדע און פּאַדערט, אַז מען זאָל אים צאָלן

מיט דער זעלבער מטבע. אָננעמענדיק די כללים, אָז עס דאַרף ניט עקזיסטירן אַפילו קיין שום רמו פון אונטערדריקונג פון איין נאַציע איבער דער צוויי-טער, אָז יעדע נאַציע דאַרף זיין גלייכבאַרעכטיקט מיט דער אַנדערער, אָז אויך יידן זיינען אַ נאַציע, האָט דער צוזאַמענפאַר גלייך די פרינציפן דורכ-געפירט אין זיינע רעזאָלוציעס וועגן די באַציאונגען פון 'בונד' צו אַנדערע נאַציאָנאַלע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פאַרטייען. די באַציאונגען דאַרפן זיין גלייכע און געגרינדעט אויף דעם פרינציפ פון פעדעראַציע. ווייטער, אַלע יידישע אַרבעטער, וואו נאָר זיי זאַלן ניט וואוינען אין רוסלאַנד, קענען אַריינ-טרעטן אַלס מיטגלידער אין 'בונד', אויב נאָר זיי ווילן דאָס. פון דעם אַלץ איז אָבער ניט געדרונגען, אָז דער 'בונד' שטרעבט זיך אָפצוזונדערן, באַגנוגענען מיט זיך אַליין, מאַכן זיך, ווי מען זאָגט, 'פאַר זיך'. פאַרקערט, אָפגעזונ-דערטקייט, אַתה-בחרתנושאַפט («סעפאַראַטיזם» בל"ע) — די געפילן זיינען אומבאַקאַנט די מיטגלידער פון 'בונד'. אַנטזאָגנדיק זיך פון אַריינמישן זיך אין דעם אינערלעכן לעבן פון אַנדערע פאַרטייען און גרופן, לאָזט דער 'בונד' קיינמאַל ניט אַרויס פון זינען די אַלגעמיינע אינטערעסן פון גאַנצן רוסלענד-דישן פראַלעטאַריאַט, וועלכע ער האָט שטענדיק גערעכנט און רעכנט אויך איצט פאַר זיינע אייגענע אינטערעסן. אויף דעם היינטיקן צוזאַמענפאַר האָט זיך דאָס אויסגעדריקט אין פיל רעזאָלוציעס, פון וועלכע מיר קענען אַנווייזן אויף דער רעזאָלוציע וועגן דער טעטיקייט פון בונד אין דרום-רוסלאַנד. די רעזאָלוציע נעמט אָן די גרינדונג פון באַזונדערע יידישע אַרגאַניזאַציעס אין דרום-רוסלענדישע שטעט און זייער פאַרבינדונג מיטן 'בונד' — נאָר מיט דעם תנאי, ווען דאָס דאָזיקע קען נישט שעדלעך ווירקן אויף דער אַר-טיקער רוסישער באַוועגונג.

*
**

גלייכצייטיק מיט דער שטעלונג אין דער נאַציאָנאַלער פראַגע האָט געמוזט קומען אויך אַ קלאַר און אַנטשיידן וואָרט וועגן דער ציוניסטישער באַוועגונג, וועלכע האָט זיך אַלץ מער אויסגעשפרייט אויף דער יידישער גאַס. די ערשטע צוזאַמענפאַרן פון בונד האָבן ניט געשענקט קיין אויפמערקזאַמקייט דעם ציוניזם, און אין דעם פרט איז ניט געווען קיין שום חלוקי-דעות אין די בונדישע רייען. דער אַרטיקל פון ח. זשיטלאָוסקי (בן-אהוד) אין זעקסטן נומער אידישער אַרבייטער האָט אַרויסגעבראַכט אַ קלאַרע נעגאַטיווע שטעלונג צום ציוניזם — אין זיין אַרטיקל „ציוניזם אַדער סאַציאַליזם?“ דעם ציוניזם באַטראַכט ער ווי די באַוועגונג פון דער יידישער בורזשואַזיע, ווייל דער ציוניזם מאַכט אָפּהענגיק דעם יידישן אַרבעטער-קלאַס אין זיין קאַמף פאַר אַ בעסערער לאַגע אין גלות, ער פאַרדרייט דעם קאַפּ דער יוגנט מיט זיינע פאַנטאַסטישע פראַיעקטן, דער ציוניזם איז אַ חלום וואָס וועט קיינמאַל ניט מקוים ווערן און עס „איז שווער צו געפינען אַן ערגערן פיינט פון דעם יידישן פאַלק, איידער דער ציוניזם“.

די רעזאלוציע פון פערטן צוזאמענפאר וועגן דער באציאונג פון בונד צו דער ציוניסטישער באוועגונג פארמולירט אזוי די שטעלונג פון בונד צום ציוניזם :

„דער צוזאמענפאר באטראכט דעם ציוניזם ווי א רעאקציע פון די בור' זשוואע קלאסן קעגן דעם אַנטיסעמיטיזם און דער אומנאָרמאַלער רעכטלעכער לאַגע פון דעם יידישן פּאָלק.

דער צוזאמענפאר האַלט, אַז דער ענדציל פון דעם פּאָליטישן ציוניזם — דאָס שאַפן אַ טעריטאָריע פאַרן יידישן פּאָלק, אויף וויפל זי וועט קאָנען אויפנעמען נאָר אַ קליינעם טייל פון דעם פּאָלק — איז אַן ענין, וואָס האָט ניט קיין גרויסע באַדייטונג און קאָן נישט פאַרענטפערן די ייִדן־פּראָגע, און אויף וויפל ער פּרעטענדירט צו קאָנצענטרירן אויף איר דאָס גאַנצע יידישע פּאָלק, אָדער לכל הפחות אַ באַדייטנדיקן טייל — האַלט עס דער צוזאמענפאר פאַר אַן אוטאָפּיע, וואָס קאָן ניט פאַרווירקלעכט ווערן.

דער צוזאמענפאר האַלט, אַז די אַגיטאַציע פון די ציוניסטן בלאָזט פאַ- נאַדער דעם נאַציאָנאַלן געפיל און קאָן שטערן די אַנטוויקלונג פון דעם קלאַסן־באַוואוסטזיין.

וואָס שייך דער קולטורעלער טעטיקייט פון אייניקע ציוניסטישע גרופּ פּעס, באַצייט זיך דער צוזאמענפאר צו זיי, פּונקט אזוי ווי צו יעדער לעגאַלער טעטיקייט.

סיי אין די עקאָנאָמישע, סיי אין די פּאָליטישע אַרגאַניזאַציעס אונזערע דאַרפן די ציוניסטן בשום אופן ניט צוגעלאָזט ווערן.

*
**

אין פּוילן זיינען געווען טעטיק דריי פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען : די פּ.ו.ד. (סאָציאַל־דעמאָקראַטיע פון קעניגרייך פּוילן און ליטע), די פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי „פּראָלעטאַריאַט“, די פּ.פּ.ס. (פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי). די בונדישע אַרגאַניזאַציעס אין פּוילן איז אויסגעקומען זיך צו באַגעגענען און אַמאָל מיטאַרבעטן מיט די דאָזיקע דריי פּאַרטייען. זייערע פּראָגראַמען און זייער טאַקטיק זיינען געווען פאַרשידן, און דער בונד האָט געדאַרפט קלאַר מאַכן זיין באַציאונג צו יעדער פון זיי. פּ.פּ.ס. ווידער האָט ניט אויפגעהערט אַנצופאַלן אויפן בונד. דער פּערטער צוזאמענפאר האָט זיין שטעלונג צו יעדערער פון די דריי פּאַרטייען קלאַר געמאַכט אין דער ווייִ טערדיקער אַנגענומענער רעזאלוציע :

(1) „אזוי ווי די 'סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אין פּוילן און ליטע' איז אַ סאָ- ציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי פון איינער פון די נאַציעס, וואָס גייען אַריין אין באַשטאַנד פון דער רוסלענדער מלוכה, האַלט דער צוזאמענפאר פאַר מעגלעך אַז דער בונד זאָל מיט איר אַריינטרעטן אין פעדעראַטיווע באַציאונגען. (2) פּאַנאָדערגייענדיק זיך מיט דער פּאַרטיי 'פּראָלעטאַריאַט' אין איי- ניקע טאַקטישע פּראָגן, ווי למשל וועגן טעראָר, דעמאָנסטראַציעס, געפּינט

דאך דער צוזאמענפאר פאר נויטיק אונטערצוהאלטן מיט איר פריינטלעכע באציאונגען, אזוי ווי מיט יעדער רעוואלוציאנערער סאציאליסטישער ארגאניזאציע.

3) וואס שייך דער 'פויילישער סאציאליסטישער פארטיי' (פ.פ.ס.) האט דער צוזאמענפאר באשלאסן, צוליב דעם ווייל די באדינגונגען האבן זיך ניט געענדערט, צו לאזן אין קראפט די רעוואלוציע פון פריערדיקן דריטן צוזאמענפאר.

ס'איז אויך אנגענומען געווארן א רעוואלוציע פון סאלידאריטעט מיט די רוסישע ארבעטער און סטודענטן. די רעוואלוציע זאגט: „דער צוזאמענפאר דריקט אויס די סאלידאריטעט פון גאנצן ארגאניזירטן יידישן פראלעטאריאט מיט אונזערע רוסישע חברים אין זייער קאמף קעגן דער פאליטישער רעכט-לאזיקייט פון די מאסן, וואס מאניפעסטירט זיך באזונדערס אינטענסיוו במשך די לעצטע חדשים אין פעטערבורג, מאסקווע, קיעוו, כארקאוו און אנדערע שטעט. אחוץ דעם דריקט אויס דער צוזאמענפאר זיינע סימפאטיעס דער גאנצער סטודענטשאפט, וואס קעמפט פאר אקאדעמישער פרייהייט און קעגן פאליציארישן ווילקיר“.

*
**

פון פארשידענע זייטן זיינען געקומען די אנרעגונגען, אז דער בונד זאל פעסטשטעלן זיין פאזיציע אין דער נאציאנאלער פראגע. פנים אל פנים מיט דער יידישער ווירקלעכקייט, ווירקנדיק אין דער געדיכטעניש פון יידישן מאסן-לעבן, האבן די בונדישע טוער גענומען איינזען, אז די אויסשליסלעך פראלעטארישע אויפגאבן פארענטפערן נאך נישט אלץ, אפילו ווען זיי האבן א צוגאב די פאדערונג פון בירגערלעכער גלייכבארעכטיקונג פאר יידן. דער געדאנק האט געזוכט און געארבעט: אין די שווערע באדינגונגען פון צארישן רוסלאנד — ביחידות אדער אויף געהיימע זיצונגען פון קליינע קאמיטעטן, אין פרייען אויסלאנד — אויף גרעסערע צוזאמענקונפטן און אין דער פרעסע. דער אויספיר, צו וועלכן אלע זיינען געקומען — ווער מיט פאמעלעכע און ווער מיט שנעלערע טריט — איז געווען אזא: א סאציאליסטישע לייזונג פארן פראבלעם פון נאציאנאלע מינדערהייטן באשטייט נישט אין אויטאנאמיע פון טעריטאריעס, נאר אין נאציאנאל-קולטורעלע אויטאנאמיע, אומאפהענגיק פון טעריטאריע, ווייל די נאציאנאלע אונטערשידן פון פעלקער אין איין לאנד דריקן זיך בעיקר אויס אין די אונטערשידן פון זייערע קולטורן. מען טאר נישט דערלאזן, אז די באזונדערע קולטורן זאלן ווערן באעוולהט און אונטער-דריקט און מ'דארף די פעלקער געבן די רעכט פון זעלבסט-טעטיקייט און זעלבסט-פארוואלטונג אויף דעם געביט.

די פראגע איז געווארן אקטועל נישט בלויז ביי יידן, נאר אויך ביי א ריי אנדערע פעלקער פון רוסלאנד, עסטרייך-אונגארן און אנדערע מלוכות, וואו אויף איין שטח האבן געלעבט מערערע פעלקער. באזונדערס שארף

איז די פראגע געשטאנען אין עסטרייך, וואו די סאציאל-דעמאקראטישע פארטיי האט זיך מיט דעם ענין פארנומען און געגעבן אן ענטפער. אויפן קאנגרעס פון דער עסטרייכישער ס.ד. פארטיי, וואס איז אפגעהאלטן געווארן אין יאר 1899 אין ברין, איז פארמולירט געווארן דער סאציאליסטישער ענטפער אויף דער נאציאנאלער פראגע. אין א ספעציעלן ארטיקל — די נאציאנאלע פראגע אויף דעם קאנגרעס אין ברין — האט דער בונדישער ארגאן אין אויסלאנד, דער אידישער אַרבייטער נומ. 8 (דעצעמבער 1899) אזוי געשריבן: „צוויי גרויסע געדאנקען זיינען אויסגעשפראכן געווארן אין דעם ענטפער, וועלכן די סאציאל-דעמאקראטיע האט געגעבן אויף דער נאציאנאלער פראגע. ערשטנס, האט זי דערקלערט, אז די נאצייעס זיינען גלייכ בארעכטיקט און דער פראלעטאריאט איז פאראינטערעסירט, אז זיין נאציאנאלע קולטור, שפראך און ליטעראטור זאלן זיך אנטוויקלען. צווייטנס, מאכט זי א גרויסן חילוק צווישן לאנד און פאלק, און האלט נישט, אז נאר דאס פאלק, וואס האט א לאנד, דארף זיך רעכענען פאר א פאלק און קען פאדערן נאציאנאלע רעכט. נאך דער רעזאלוציע פון די סאציאל-דעמאקראטן איז אנשטאט דעם אלטן כלל, אז דאס פאלק איז זיין לאנד, געווארן אן אנדער כלל, אז דאס פאלק איז זיין קולטור.“ (ס'ווערט אויך אויסגעדריקט די פאר-וואנדערונג פארוואס ס'איז נישטא קיין אפטיילונג פון יידישע סאציאל-דע-מאקראטן אין גאליציע און בוקאווינע).

דעם דאזיקן נייעם כלל האט אויך דער בונד פראקלאמירט אויף זיין פערטן צוזאמענפאר, וואס איז געהיים אפגעהאלטן געווארן אויף כאניקעס, אין דער געדיכטעניש פון די יידישע וועבער אין ביאליסטאק. ווי אזוי האבן די טוערס פון בונד אפגעשאצט דעם באטייט און די דער-גרייכונגען פונם פערטן צוזאמענפאר?

ד.ר. פ. ראזענטאל שאצט אפ דעם 4-טן צוזאמענפאר ווי א געלונגענעם: „דער צוזאמענפאר איז איבערלעך דורכגעגאנגען אויסגעצייכנט, די פיל פראגן זיינען געלייזט געווארן בשלום; דער צוזאמענפאר האט זיך ארויס-געוויזן ווי א באדייטנדיקער שריט פארויס אין פארגלייך מיטן פאריקן צו-זאמענפאר. די אנטוויקלעמער זיינען זיך פאנאנדערגעפארן, כדי מיט נייעם מוט צו פירן די ארבעטער-באוועגונג צו דער קומענדיקער רעוואלוציע“ (א). א צווייטער פיאנער פון דער בונדישער באוועגונג האט שפעטער אפ-געשאצט, אז די באשלוסן פון פערטן צוזאמענפאר „שטעלן פאר דעם צווייטן עטאפ אין דער נאציאנאלער פראגע, וואס דער 'בונד' האט דורכגעמאכט. פון זיין פריערדיקער נעגאטיווער באציאונג צו דער פאדערונג פון נאציאנאלע רעכט פאר יידן האט ער זיך אנטוואגט. טעארעטיש, פרינציפיעל האט ער זיך ארויסגעזאגט פאר נאציאנאל-קולטורעלער אויטאנאמיע. אבער אין דער פראקטיק איז זיין פראגראם דערווייל געבליבן נעגאטיוו ווי פריער. דעם ראדיקאלן שריט פארויס האט ער געמאכט פארויכטיק, כמעט מיט מורא. די שווערע פאלגן פון א שפרונג פון א נעגאטיוון צו א פאזיטיוון נאציאנאלן פראגראם, די געפאר פון א מעגלעכן קאנפליקט מיט דער 'רוסלענדער סאציאל-

דעמאָקראַטישער אַרבעטער-פּאַרטיי, די מורא פאַר אומצופרידנקייט ביי די אַסימילאַטאָריש-געשטימטע בונדיסטן — דאָס אַלץ איז ווי אַ דאַמאָקלעס שווערד געהאַנגען איבער דעם דעמאָליטקן 'בונד'. און דאָס האָט טאַקע אַרויפגעלייגט אַ כאַראַקטעריסטישן שטעמפל אויף די רעזאָלוציעס פון פּערטן צוזאַמענפאַר און זיי האָבן געטראָגן אַ כאַראַקטער פון גישט-דערזאָגטקייט" (1).

דער קאָנפּליקט מיט דער 'רוסלענדער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער אַר-בעטער-פּאַרטיי' איז טאַקע באַלד געקומען. די צייטונג איסקרא (ערשטער נומער אַרויס אין דעצעמבער 1900) האָט אינגיכן אָנגעהויבן אַ שאַרפע אַטאַקע אויף די רעזאָלוציעס פון 4-טן צוזאַמענפאַר. אומבאַרעכטיקטע באַשולדיקונג-גען און ליידיגשאַפטלעכע אָנפאַלן האָבן זיך געשאַטן אויפן בונד. אין די רייען פון די בונדיסטן האָט דאָס אָבער געוועקט אַלץ אַ גרעסערן אינטערעס צו דעם נאַציאָנאַלן פּראָבלעם. די בראַשור פון צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד (איר מחבר איז געווען וולאַדימיר קאַסאַווסקי) צו דער פּראָגע וועגן נאַציאָ-נאַלער אויטאָנאָמיע און איבערבויען פון דער פּאַרטיי אויף פּענדעראַטיווע יסודות האָט געהאַט אַ גרויסן דערפאַלג. אַ ווייטערדיקער צוזאַמענפאַר האָט אַריינגענומען אין פּראָגראַם פון בונד די פּאָדערונג פון נאַציאָנאַל-קולטור-רעלער אויטאָנאָמיע ניט בלויז פּרינציפּיעל, נאָר אויך ווי אַ פּראַקטישע לאַזונג.

די אַרבייטער שטימע, (נומער 24), דער צענטראַל-אַרגאַן פון בונד, האָט דעם באַריכט וועגן דעם צוזאַמענפאַר פאַרענדיקט מיט אַזעלכע פּייערלעכע ווערטער:

„גלייך, ניט פאַרנעמענדיק זיך ניט רעכטס און ניט לינקס, אָן שפּרינג-געריי און שאַקלעריי, שטענדיק פאַרווערטס אַנטוויקלט זיך אונזער באַוועגונג. זי איז נאָך יונג, נאָר דער נסיון פון דער קליינער שטרעקע איז אַזוי גרויס, אַזוי רייך! אַזוי ווייניק געלעבט און אַזוי פיל איבערגעלעבט! — קענען מיר זאָגן. מוטיק און דרייסט קוקן מיר דעם עתיד אין די אויגן. אַזוי ווי אַ רייזנדער נאָך אַ לאַנגן און שווערן, פול מיט דערנער באַדעקטן וועג זעצט זיך אַוועק אַפּרוען, כדי צו פאַרשטאַרקן זיינע קרעפטן, אַרומקוקן זיך, אַ טראַכט טאָן וועגן ווייטערדיקן דרך, — אַזוי אויך האָבן מיר פאַרשטאַרקט אונזערע קרעפטן אויף אונזער צוזאַמענפאַר און מיט גייע אָפּגעפּרישטע כוחות לאָזן מיר זיך ווידער אין וועג. זאָל דער ענטוויאָזם, וואָס האָט אָנגעפילט די הער-צער פון אַלע מיטגלידער פון צוזאַמענפאַר, וועלכע זיינען זיך פאַנאַנדער-גע-פאַרן אין פאַרשידענע ווינקעלעך פון אונזער בונד, זיך איבערגעבן די וואָס זיינען אויף אים ניט געווען! זאָל די הייליקע, ריינע באַגייסטערונג, די פּאַרטיקייט צו זעלבסטאַפּפּערונג פאַר דעם סאָציאַליסטישן אידעאַל שטענ-דיק ביי אייך הערשן, ברידער קעמפּער!“

8. זובאטאוו און די אומאָפּהענגיקע פּאַרטיי

זוען דער פּראָצעס פון די אַרעסטירטע בונדיסטן אין 1898 איז שוין געווען ליקוידירט און דער אַכראַנע-שעף זובאטאָוו האָט זיך איבערצייגט, אַז בחינם האָט ער טריאומפּירט — דער בונד איז נישט פּאַרניכטעט, האָט ער גענומען אַרבעטן אויף אַ נייעם פּלאַן ווי אַזוי צו באַזיגן דעם בונד. אין דער צווייטער העלפט פון די ניינציקער יאָרן האָט ער אַדורכגעפירט מאַסן-אַרעסטן צווישן די מאַסקווער אַרבעטער און אינטעליגענטן, וואָס האָבן זיך באַטייליקט אין דער אויפגעקומענער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער באַווע-גונג. שפעטער — אין 1900 האָט ער אַדורכגעפירט גרויסע אַרעסטן צווישן די אַנטיילנעמער פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג אין מינסק. צווישן אַט די אַרעסטירטע האָט ער גענומען פירן זיין פּראָפּאָגאַנדע פון „מאַנאַרכיס-טישן סאַציאַליזם“: דער צאַריזם — היסט עס — האָט גאַרנישט קעגן דעם עקאָנאָמישן קאַמף פון די אַרבעטער, אויך ביים צאַריזם קענען זיי דערגרייכן אויסבעסערונגען פון זייער לעבן; דאַקעגן איז פּאַליטישע פּרייהייט נישט קיין ענין פאַר די אַרבעטער, נאָר פאַר דער אינטעליגענץ און בורזשואַזיע; „די גוט פאַרשטאַנענע מאַנאַרכיסטישע אידייע איז ביכולת צו געבן דעם לאַנד אַלץ וואָס גויטיק און די געזעלשאַפטלעכע כוחות זאָלן פּאַנאַדערעגעבונדן ווערן, אַן בלוט-פאַרגיסונג און אַן די אַנדערע פּאַסקודסטוועס“.

אין אַ באַריכט צום פּאַליציי-דעפּאַרטמענט האָט זובאטאָוו איבערגעגעבן וועגן זיין נייעם אויפטו: „אין דער רוסישער באַוועגונג און אַ סברא אויך אין דער יידישער — באַרימט ער זיך — רייך איך איין מיט דערפאַלג דעם עולם, אַז אַרבעטער-באַוועגונג איז איינס און סאַציאַל-דעמאָקראַטישע באַ-וועגונג איז גאַר עפעס אַנדערש. דאָרט שטייט אַ ציל — די קאַפּיקע, דאָ — אַן אידעאָלאָגישע טעאָריע. דער אַרבעטער דאַרף שטרעבן צו בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג מיט די אַזוי גערופענע 'פּריווילעגירטע' קלאַסן (דאָס פּאַדערט לחלוטין נישט קיין סאַציאַליזם און נישט קיין פּאַליטישע פּרייהייט, ווי אויך נישט קיין שכל, נישט קיין וויסן, נישט קיין זעלבסט-טעטיקייט); די סאַציאַל-דעמאָקראַטן אָבער איגנאָרירן זיינע דירעקטע אינטערעסן, זיי רופן אים ער זאָל העלפן די פּריווילעגירטע קלאַסן דערגרייכן זייערע אינטע-רעסן (מאַכן אַ רעוואָלוציע) צוזאַגנדיק אים אויף דערנאָך כלערליי גליקן. ווי עס שיינט, זיינען די אַרבעטער בלויז צוליב זייער גראַבקיט און נאַרישקייט ניט פעאיק צו באַמערקן דעם דאָזיקן שווינדל און אין קעגנזאָץ צום שכל הישר וואַרפן זיי אַוועק די קאַפּיקע פון האַנט און יאָגן זיך נאָכן טעלערל פון הימל“.

זובאטאָווס פּראָפּאָגאַנדע האָט אין מאַסקווע באַקומען געוויסע אָנהענגער צווישן די אַרעסטירטע, און מיט דער הילף פון זיי און פון געדונגענע אָדער פּריוויליקע אַגענטן פון דער „אַכראַנע“ (געהיים-פּאָליציי) האָט זיך צווישן די מאַסקווער אַרבעטער אָנגעהויבן אַ באַוועגונג צו גרינדן לעגאַלע געזעלשאַפטן פאַר קעגנזייטיקער הילף. דאָס זעלבע האָט ער אָנגעהויבן טון צווישן די יידישע אַרבעטער. ער האָט זיך גענומען, הגם אָן הצלחה, צו די אַרעסטירטע פון יולי 1898 און געפּראַווט ביי זיי איינפּלאַנצן די אידישע פון אַ „לעגאַלער אַרבעטער-באַוועגונג“, צוזאַגנדיק, אַז עס וועט זיך לאָזן אויף אַ געזעצלעכן אופּן אויסבעסערן די לאַגע פון די אַרבעטער, זאָלן זיי זיך נאָר אַפּזאָגן פון פּאָליטיק. פאַרגלייכנדיק די דאָזיקע אויפּגאַבן צווישן יידישע אַרבעטער מיט די קריסטלעכע אין מאַסקווע, האָט זובאַטאָוו געשריבן: „אין דער יידישער פּראַגע איז אויך די זעלבע געשיכטע, זי איז בלויז קאָמ-פּליצירטער אַדאַנק די נאַציאָנאַלע, רעליגיעזע און אַנדערע אייגנאַרטיקייטן. אָבער נאָך דעם, ווי דאָס אַלץ ווערט דערקלערט, ביי אַן עפּנטלעכער, אַפילו האַרציקער באַציאונג צו זיי, גיבן זיך די אַרעסטירטע אונטער און גייען אַפילו איבער אויף דעם אַקטיוון באַדן לטובת דער רעגירונג“... „מען דאַרף די יידן אַ גלעט טאָן. נאָך דעם קאָן מען פון זיי אַפילו דרייען שטריק“.

אַט אין דער טאַקטיק פון „אַ גלעט טאָן“ און אַרויסווייזן „האַרציקע באַ-ציאונג“ — איז באַשטאַנען די גאַנצע ווייטערדיקע אַרבעט פון זובאַטאָוו. פאַרן צענטראַלן פּונקט פון זיין נייער טעטיקייט האָט ער אויסגעקליבן די שטאַט מינסק, וועלכע איז געווען באַקאַנט מיט אירע פאַרשידענע רעוואָלוציאָנערע גרופּעס און מיט דער לאַנגיאַריקער פּראָפּאָגאַנדע פון די אידישע פון די אַמאַליקע גאַראַדניקעס.

סוף 1899 אָדער אָנהייב 1900 האָט זיך אין מינסק באַזעצט אַ זשאַנדאַר-מען-אַפיציר (געראַרדי), וואָס איז קאַמאַנדירט געוואָרן ספּעציעל דורך דער מאַסקווער זיכערהייטס-אַפּטיילונג. אין דער ערשטער העלפט פון 1900 האָט ער דורכגעפירט אַ גרויסע צאָל אַרעסטן. די כּוונה איז געווען — צושטעלן זובאַטאָוו וואָס מער מענטשן, כדי זיי צו געוויינען פאַר זיינע פּלענער. פאַרן אַפּשיקן קיין מאַסקווע האָט מען די אַרעסטירטע געהאַלטן אין פאַרשידענע טורמעס, זיי געמאַטערט און זייערע גערוון אָנגעשפיצט ביז גאַר. איינע פון די מינסקער טוערינס, מאַניע ווילבושעוויטש, איז געווען צווישן די אַרעסטירטע, זובאַטאָוו האָט זי באַהאַנדלט זייער איידל און אַפילו אַפּגעלאָזט אַמאָל צו גיין אין טעאַטער „אויף אַן ערנוואָרט“. דאָס אַלץ האָט אויף דער יונגער עקזאַלטירטער, היסטערישער ווילבושעוויטש געהאַט אַ ווירקונג. אַנדערע אַרעסטירטע, איבערהויפּט די, וואָס זיינען געווען ניי אין דער באַוועגונג, האָבן אויפריכטיק דיסקוטירט מיט זובאַטאָוו און פאַרטיידיקט זייערע איבער-ציגונגען.

יוני 1900 האָבן זיך אָנגעהויבן אומקערן פון מאַסקווע די באַפּרייטע און זיי האָבן גענומען דערציילן ניסים-ונפלאות וועגן זובאַטאָוו. טייל האָבן פאַרשטאַנען די זאָך און אָנגעווייזן אויף דער סכּנה, וואָס דראָט מצד זובאַטאָוו

פאר דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג און אַז מען דאַרף ענערגיש קעמפן קעגן איר. געווען אויך אַזעלכע, וואָס זיינען געקומען דערדריקטע און זיך געהאַלטן אין אַ זייט פון דער אַרגאַניזאַציע. אין די מוחות פון אַנדערע ווידער איז שטאַרק אַריין דער געדאַנק וועגן דער לעגאַליזאַציע פון דער באַוועגונג, זיי האָבן קריטיקירט די פּאָליטישע און אונטערערדישע טעטיקייט פון בונד און זיי האָבן אַנגעהויבן רופן די אַרבעטער צום לעגאַלן קאַמף „פאַר ברויט און וויסן“.

אינגיכן האָבן די אַרבעטער באַקומען אַ מעגלעכקייט אויסצופּראַוון זובאַטאָוס נייעם קורס אין דער פּראַקטיק. אין קרעסלאַווקע איז פאַרגעקומען אַן עקאָנאָמישער שטרייק פון די בערשטער און זובאַטאָוס אַנהענגער האָבן געוואַלט זיך באַנוצן מיט זיין הילף, כדי צו צווינגען די באַלעבאַטים נאָכ-צוגעבן די אַרבעטער. זובאַטאָוס האָט טאַקע געבעטן דעם פּאָליציי-דעפּאַרט-מענט צו אינטערווענירן אין אַט דעם קאָנפּליקט און העלפן „שטאַרקן דעם גלויבן צווישן די אַרבעטער אין דער אַביעקטיווקייט פון דער רעגירונג“. אָבער דער פּאָליציי-דעפּאַרטמענט האָט זיך ניט אָפּגערופן אויף דער ווענדונג פון זובאַטאָוו, ער האָט זיך ניט געקענט באַשליסן צו סאַנקציאָנירן דעם נייעם קורס פון „פּאָליצייאַישן סאַציאַליזם“. דאָך האָט זובאַטאָוו עפּעס דער-גרייכט צווישן די בערשטער: אייניקע זייערע טוערס זיינען געווען פאַר דעם, אַז מען זאָל דעם בערשטער-בונד לעגאַליזירן — דאָס איז געווען דער פאַרשלאַג פון זובאַטאָוו. ער האָט אויך צוגעזאַגט 20,000 רובל אויף דער אַרבעט פון אַ לעגאַלן בערשטער-בונד.

אין אויגוסט 1900 פאַרעפּנטלעכט דער צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד אַ שאַרפן אויפּרוף קעגן זובאַטאָוו און זיין טאַקטיק: יעדער רעוואָלוציאָנער — לייענען מיר דאָ — וואָס האָט „באַציאָונגען מיט זובאַטאָוו אָדער אַנדערע שפּיאָנען פון זיינס גלייכן, ברענגט נאָר שאַדן די אַרבעטער-אינטערעסן און פאַרלירט דאָס רעכט צו טראַגן דעם נאָמען 'רעוואָלוציאָנער'...". „קיינ מיט-גליד פון 'אַלגעמיינעם יידישן אַרבעטער-בונד אין רוסלאַנד און פּוילן' האָט ניט קיין רעכט צו האָבן וועלכע ס'איז פאַרבינדונגען מיט זובאַטאָוו אָדער מיט אַן אַנדער צאָרישן שפּיאָן. ווער ס'וועט דאָס ניט דערפילן, וועט ווערן באַטראַכט פאַר אַ פאַררעטער, פּראָוואַקאַטאָר און זיין נאָמען וועט ווערן פאַר-עפּנטלעכט אין אונזער 'אַרבייטער שטימע', וואַרשאַווער אַרבייטער, 'ביאַ-ליסטאַקער אַרבייטער', דער קלאַסן-קאַמפּף. אונזערע אַרטיקע קאָמיטעטן זיינען מיט דעם פאַרפליכטעט באַלד מיטצוטיילן דעם צ.ק. פון 'בונד' וועגן אַזעלכע מענטשן". זובאַטאָוו גופא ווערט אינם אויפּרוף כאַראַקטעריזירט מיט די שאַרפּסטע ווערטער: „אַט דער מענטשן אויסוואַרף, דער מנובל", „גידערטרעכטיקער מענטש", „אַרבעטער-פרעסער". דער אויפּרוף שילדערט זובאַטאָוו פּראַוון „צו פאַראַליזירן און פאַרניכטן די אַרבעטער-באַוועגונג אין רוסלאַנד בכלל און אונזער יידישע באַוועגונג בפרט". „דאָרט וואו עס הייבט זיך אָן זובאַטאָוו גוטפריינטשאַפט, דאָרט ענדיקט זיך די רעוואָלוציאָנערע איבערגעגעבענקייט" (1).

זומער 1901 האָבן די זובאַטאַוועס באַשלאָסן צו שאַפן אַן אייגענע פּאַרטיי. בראש פון דער נייער פּאַרטיי זיינען געשטאַנען: מאַניע ווילבושעוויטש, יהודה וואָלין, סאַשאַ טשעמעריסקי, גאַלדבערג און אַנדערע. די הויפּט־פּיגור אין דער נייער באַוועגונג איז געווען מאַניע ווילבושעוויטש. אַרעסטירט געוואָרן אין מינסק דעם 7־טן מערץ 1900, איז דאָס דאָזיקע יונגע 19־יאָריקע מיידל אין טורמע אַרונטערגעפּאַלן אונטער זובאַטאַווס השפּעה. בעת די פּאַרהערן האָט זי געגעבן גענויע דערקלערונגען. זובאַטאַווי איז געווען אַנטציקט פון איר. „זייער אַ ליבע פּערזאָן איז אַט די מאַניעטשקע ווילבושעוויטש — שרייבט זובאַטאַווי אין איין באַריכט: אין אַ געשפּרעך מיט מיר האָט זי מיר דערציילט זייער פּיל וועגן חיימתן . . . ער איז אַ הייסער אָנהענגער פון טעראָר און אַ דם־שונא פון די סאַציאַל־דעמאָקראַטן . . . ער לעבט שטענדיק אומלעגאַל און אין פּאַרשידענע שטעט אונטער פּאַרשידענע פּאַמיליעס. ער איז געווען אי אין יעקאַטערינאַסלאַוו, אי אין טאַמבאָוו, אי אין מינסק, אי אין באַברויסק“ . . . אַן אַנדערש מאָל, ווי עס ווייזן די אַרכיוון פון אַכראַנע, שרייבט זובאַטאַווי: . . . „נעכטן האָט מאַניטשקע ווילבושעוויטש (דאָס איז גאַנץ געהיים) דערקלערט מינדלעך אַלץ וועגן דער מינסקער ליקווידאַציע. . . זי האָט דערקלערט, אַז מען האָט בלויז פּאַרנומען די אַרבעטער, און די אינטעליגענטן האָט מען ניט אַנגערירט. איך וועל זיך באַמיען זי איבערצייגן, זי זאָל אַנרופן אַט די נעמען . . . זי איז זיך משתּל פּאַר די אַרבעטער (דערהויפּט די יונגע), וועלכע זיינען פּאַרפירט געוואָרן דורך די אַנפירער, און בעט מען זאָל זיי ניט אַרעסטירן, און דער־פּאַר רופט זי אַן די אמתע שולדיקע“ . . . „מאַניעטשקען האָב איך באַאַרבעט אין אַזאַ מאַס, אַז זי איז געוואָרן אַן איבערצייגטע מאַנאַרכיסטין“ . . . אין אַרכיוו פון פּאַליציי־דעפּאַרטמענט האָט מען געפונען קאָפּיעס פון בריוו, וואָס ווילבושעוויטש האָט געשריבן צו זובאַטאַווי. מ. ווילבושעוויטשעס בריוו באַווייזן, אַז זי איז געווען אַ טיכטיקע, הגם קאָן זיין אומאייגננציקע מיטאַר־בעטערין פון דער „אַכראַנע“, און לויט אירע אָנווייזונגען זיינען אַרעסטירט און פּאַרשיקט געוואָרן קיין סיביר אייניקע אָנגעזעענע בונדיסטן . . . וויל־בושעוויטש ווערט וואָס ווייטער אַלץ מער אַריינגעצויגן אין פּאַראַט. אירע בריוו זיינען איבערפּולט מיט אָנווייזונגען וועגן די נעמען פון רעוואָלוציאַנערן. זי גיט אַן גענויע אַדרעסן, גיט סימנים, דעקט אויף די קאָנספּיראַטיווע „ביי־נעמען“. זי דינט בלב ונפש דער זיכערהייט־אַפּטיילונג.

אין איר בריוו צו זובאַטאַווי פון 2־טן אויגוסט 1900 האָט מאַניע וויל־בושעוויטש אָנגערופן בפירוש אַ צאָל נעמען. זי האָט געשריבן: „די אי־בעריקע רופן זיך אָפּ וועגן אייך מיט אַן אומגעוויינלעכער שנאה, איבער־הויפּט זשעניע הירוויטש, דער קליינטשינקער באַריס פּרומקין, זיין שוועס־טער, גרישע רודערמאַן, גרישע גערשוני און נאָך זיי אַלע“ . . . זי דערציילט וועגן אירע שמועסן מיט גערשונין, זיינע פּלענער פון אומלעגאַלער אַרבעט. א.א.וו. (48).

*

**

די נייגעשאפענע אַרגאַניזאַציע האָט זיך אָנגערופן מיטן נאָמען ייִדישע אומאַפהענגיקע אַרבעטער־פּאַרטיי. זי האָט פאַרעפנטלעכט אַ „מאַניפעסט“ און פּראָגראַם פון דער פּאַרטיי (אין דער רוסישער שפּראַך). מיר ברענגען אייִניקע אויסצוגן פון ביידע דאָקומענטן:

„דער ייִדישער אַרבעטער־קלאַס פּאָדערט אין דעם איצטיקן מאָמענט ברויט און וויסן, און די דאָזיקע פּאָדערונגען דאַרפן באַפרידיקט ווערן; ס'איז אַ פאַרברעך צו ברענגען אַלס קרבן די מאַטעריעלע אינטערעסן פון אַרבעטער־קלאַס פאַר אַזעלכע פּאָליטישע צילן, וועלכע זיינען אים אין איצטיקן מאַמענט פרעמד“ . . .

„מיר האַלטן פאַר גיט נאָרמאַל די איצטיקע לאַגע, ביי וועלכער די עקאָנאָמישע אַרגאַניזאַציעס געפינען זיך אונטער דער אָנפירערשאַפט פון 'בונד', וואָס איז לויט זיין הויפט־מהות און צילן אַ פּאָליטישע אַרגאַניזאַציע. די עקאָנאָמישע טעטיקייט איז פאַר דעם 'בונד' הויפטזעכלעך אַ מיטל צו רעוואָלוציאָניזירן די אַרבעטער־מאַסן, און דעריבער אינגאַריטט בכיוון דער 'בונד' אין זיין עקאָנאָמישער טעטיקייט זייער פיל מיטלען, וועלכע זיינען דורכאויס נוצלעך פאַר דער אַרבעטער־מאַסע“ . . .

„די ייִדישע אומאַפהענגיקע אַרבעטער־פּאַרטיי שטעלט זיך פאַר אַ ציל אויפצוהייבן דעם מאַטעריעלן און קולטורעלן גיוואָ פון דעם ייִדישן פּראָלעטאַריאַט מיט דער הילף פון קולטורעלע און עקאָנאָמישע אַרגאַניזאַציעס, אומלעגאַלע און לעגאַלע, אויף וויפל דאָס וועט מעגלעך זיין. אין דער פּראַקטיק ווערט דער דאָזיקער ציל דערפירט: א) צו אַנטוויקלען ברייטע עקאָנאָמישע אַרגאַניזאַציעס (פּראַפעסיאָנעלע פּאַראיינען, קאָסעס, קלובן, אַסאָציאַציעס), ב) צו אַנטוויקלען אין דעם אַרבעטער־קלאַס וויסנשאַפטלעכע און פּראַפעסיאָנעלע בילדונג און צו דערציען אים פאַר דעם קאָלעקטיוון לעבן. די פּאַרטיי אַלס גאַנצע שטעלט זיך גיט קיין שום פּאָליטישע צילן און פאַרנעמט זיך מיט פּאָליטישע פּראָגן אויף אַזוי פיל, אויף וויפל זיי באַרירן די אַלטעגלעכע אינטערעסן פון די אַרבעטער“ . . .

אינם אַרכיוו פון פּאָליציי־דעפּאַרטמענט האָט מען אויך געפונען אַ מעמאָראַנדום וואָס הייסט: „די ייִדישע אומאַפהענגיקע אַרבעטער־פּאַרטיי, איר פּראָגראַם, איר געשיכטע און באַדייטונג פאַר דער נאַציאָנאַלער אויפ־לעבונג פונם ייִדישן פּאָלק“. דאָ זיינען איבערגעחזרט די זעלבע געדאַנקען וואָס אין מאַניפעסט און פּראָגראַם. שטריקן „דאַרפן זיין גיט קיין ציל נאָר אַ לית־ברירה־מיטל אויפן לעצטן פּאַל“, דער עיקר אָבער דאַרפן ייִדישע אַרבעטער האָבן „געזעלשאַפטן פון קעגנזייטיקער הילף אויפן פּאַל פון אַרבעטסלאָזיקייט און קראַנקייט“ . . . „די ייִדישע אַרבעטער גויטיקן זיך אין אַרבעטס־ביראָען, פּראַפעסיאָנעלע קורסן, כדי אימשטאַנד זיין צו קאָנקורירן מיטן קריסטלעכן אַרבעטער“. די קולטור־עקאָנאָמישע אַרבעטער־פּאַראיינען דאַרף מען אַפטיילן פונם בונד, דעמאָלט וועט די רעגירונג צוביסלעך לעגאַליזירן די פּראַפעסיאָנעלע אַרבעטער־פּאַראיינען.

דער אויבן געבראכטער אויסדרוק פון מעמאָראַנדום וועגן דער באַדייטונג פון דער אומאָפּהענגיקער פּאַרטיי „פּאַר דער נאַציאָנאַלער אויפּלעבונג פּונם ייִדישן פּאַלק“ — איז ניט קיין צופּעליקער. זיי האָבן שטאַרק געקלעפּט צו די ציוניסטן. אין אַ בריוו צו זובאַטאָון פון אַן „אומאָפּהענגיקן“ לייצענן מיר :

„איר קאַנט מיר אָפּגעבן מזל־טוב מיט אַ גרויסן נצחון... דער ציוניסטישער קאָנגרעס האָט באַשלאָסן קעמפּן מיטן 'בונד'. די רעדע פון איינעם אַ ציוניסט א... געוועזענעם מיטגליד פון אויסלענדישן קאָמיטעט פון 'בונד'... וועט אָפּגעדרוקט ווערן אין 35 טויזנט עקז. און וועט דערנאָך פאַרשפּרייט ווערן אומזיסט איבער אַלע ייִדישע שטעט" ... (באַמערקונג: קיין שום מיטגליד פון אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד איז נישט אַריבער צו די ציוניסטן — ח.ש. ק.). „ענדלעך האָבן די ציוניסטן... שטאַליך דערקלערט אים (דעם 'בונד') אַ קאַמף. און דאָס האָבן אויפּגעטאַן די אַרבעטער־ציוניסטן. די דערפאַרונג זאָגט מיר, אַז מיט פּרידלעכע אַרבעטער־פּראָפּעסיאָנאַלן קען מען קעגן 'בונד' ניט קעמפּן, ווייל מיר זיינען נייטראַל, און קעמפּן מיט זיי מוז מען. מיין אויסוואַל איז געפּאַלן אויף די ציוניסטן, זיי וועלן דאָס מוזן טאָן. דורך אַ גוואַלטיקער ענערגישער אַנשטרענגונג האָט זיך איינגעגעבן צו דערשלאָגן זיך דערצו. דער צוזאַמענפאַר פון אַלע ציוניסטישע אַרבעטער־קרייזלעך פון רוסלאַנד, וועלכער איז פאַרגעקומען אין מינסק מיט 6 וואָכן צוריק, האָט באַשלאָסן: ערשטנס, קעמפּן קעגן 'בונד' דורך אַ שריפטלעכער און מינדלעכער פּראָפּאגאַנדע... צווייטנס, אַריינטרעטן אַלס מיטגלידער אין דער אומאָפּהענגיקער אַרבעטער־פּאַרטיי אין די שטעט, וואו אַזעלכע אַר־גאַניאַציעס זיינען פּאַראַן, און דאַרט וואו אַזעלכע זיינען ניטאָ — פּאַר־שפּרייטן די אידייען פון דער אומאָפּהענגיקער פּאַרטיי און גרינדן אַרגאַניזאַציעס“¹¹.)

צווישן די אומאָפּהענגיקע זיינען געווען עטלעכע, וואָס זיינען געווען ביז דעמאָלט ציוניסטן. שאַיעוויטש איז געווען אַן אַקטיווער ציוניסט; גאַלד־בערג איז געווען אַ פּועלי־ציוניסט. מאַניע ווילבושעוויטש אַליין האָט זיך אויך שטאַרק אַריינגעלאָזן אין ציוניזם, און שפּעטער מיט יאָרן איז זי אַוועקגע־פאַרן קיין פּאַלעסטינע, וואו זי איז געוואָרן טעטיק אין דער ציוניסטישער באַוועגונג.

„דורך דער פּראָטעקציע פון מאַניע ווילבושעוויטש — דערציילט ב. מיכאַלעוויטש — איז אין מינסק אין יאָר 1902 לעגאַליזירט געוואָרן דער צוזאַמענפאַר פון די רוסישע ציוניסטן, וועלכן דער באַקאַנטער אַדוואָקאַט ש. ראָזענבוים האָט געעפּנט מיט די ווערטער: מיר זיינען מער ווי לאַיאַל. בכלל זיינען די מינסקער ציוניסטן איין צייט געשטאַנען אין אַ קאַנטאַקט מיט די זובאַטאָוועס, ווייל די לעצטע זיינען אויך געווען שטאַרק נאַציאָנאַל גע־שטימט. צו יענער צייט האָט זיך אין מינסק געבילדעט צום ערשטן מאָל אַ גרופּע אַרבעטער־ציוניסטן (פּועלי־ציוניס), וועלכע האָט אויך געפּרעדיקט צווישן די אַרבעטער גלייכגילטיקייט צו דעם פּאַליטישן גורל פון רוסלאַנד

No.

2

העיתון החדש והגדול ביותר בארץ ישראל, הנודע כהמבשר הראשון של החיים החדשים. עתה, לאחר שנכנסו בדרך חדשה, יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: **עיתון החדש**!

הערר

פרוידה פוסט-לאק

היא לא חמירה, אלא שיש לה מטרה גבוהה.

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

לא

הערר

3.

הערר

הערר

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

Apollon M

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

1667

הערר קאמפק

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר קאמפק

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

הערר יצא לאור באותה צורה נאותה, אך עם שינוי חשוב: עיתון החדש!

און זיי גערופן זיך אַרגאַניזירן בלויז אויפן עקאָנאָמישן באַדן. די דאָזיקע אַגיטאַציע איז געווען אין פּולן איינקלאַנג מיט דער 'טעאָריע' פון די 'זובאַ' טאָווצעס' (46).

אין דער צאָל לעקטאָרן אויף די פאַרזאַמלונגען, וואָס דער מינסקער זשאַנדאַרמער־שעף וואַסיליעוו האָט דערלויבט איינצואַרדענען, געפינען זיך געוועזענע און איצטיקע ציוניסטן. — ווערט דערציילט אין פּאַסלידעניאַ איזוויסטיאַ נומ. 43 (8 נאָוועמבער 1901).

אין דער גרויסער ביאָגראַפֿיע פון מאַניע ווילבושעוויטש, וואָס געפינט זיך אין דער תּל־אביבער אַנציקלופּדיה לחלוצי הישוב ובוניו (באַנד 2, 846-849), ווערט פאַרגעשטעלט איר „טעטיקייט“ אַזוי, אַז ניט זובאַטאָוו האָט זי אַריינגעצויגן, נאָר פאַרקערט: „זי האָט אים פאַרגעלייגט אַ מין הסכּם צווישן דער אַרבעטערשאַפט און דער רעגירונג, — די אַרבעטער זאָלן זיך פאַר־נעמען נאָר מיט פאַך־אַרגאַניזירונג, כדי צו פאַרבעסערן זייער עקאָנאָמישן מצב און צו דערגרייכן מאַכט (שלטון) אויפן עוואָלוציע־וועג אין די גרענעצן פון גזעצן, ניט אונטערגראַבנדיק די קרוינשטול פון צאַר. איר פאַרשלאַג איז אַנגענומען געוואָרן און 60 אַרעסטירטע, וואָס האָבן מסכים געווען אונטער־צושרייבן אַ דעקלאַראַציע פון דעם כאַראַקטער, זיינען באַפרייט געוואָרן, און אויך זי איז באַפרייט געוואָרן. וועגן ווילבושעוויטשעס ווייטערדיקער „לעגאַליסטישער“ טעטיקייט שרייבט די ענציקלאָפּעדיע: „די רעוואָלוציאַ־נערן און דער בונד האָבן זיך אַנטקעגנגעשטעלט איר באַוועגונג. אָבער די 'פּועלי־ציון' און סתּם יידישע אַרבעטער זיינען צו איר צוגעשאַנען מאַסנ־ווייז“.

**

די אַרבעט פון די „אומאַפהענגיקע“ אין מינסק איז געווען אינטענסיוו. זיי האָבן פאַרעפנטלעכט פאַרשידענע מינים אַגיטאַציע־ליטעראַטור און פּראַ־קלאַמאַציעס. אין זייער בריף צו אידישע אַרגאַניזירטע אַרבייטער, נומער 1, ריידן זיי אַרום די נויטן פונם יידישן אַרבעטער. זיי באַשולדיקן דעם בונד, אַז ער וויל תּיכּף אַריבערשפּרינגען „אין דער מלוכה פון גלייכהייט און פריי־הייט“ און דערפאַר פאַרנאַכלעסיקט ער די טאַג־טעגלעכע אינטערעסן פון די אַרבעטער. מען דאַרף שאַפן, שרייבן זיי, אַרגאַניזאַציעס „אַן די הויכע צילן“, ווייל „די אידעאָלן גיבן ניט קיין ברויט“. אין זייער צווייטן בריוו ריידן זיי ווייטער וועגן דער נויטיקייט פון דער לעגאַלער באַוועגונג: „די מאַסע וויל ניט צו פיל ריזיקירן, זי איילט זיך ניט. אין דער מאַסע איז פאַראַן ווייניק אידעאָליזם און די מאַסן־באַוועגונג ווערט טאַקע ווייניקער הע־ראַאיש, ווייניקער פּאַעטיזירט, אָבער דערפאַר מער נוצלעך און פּראַקטיש...“ אַ קאַסע פון קעגנזייטיקער הילף איז לייכטער און זיכערער צו שאַפן לעגאַל. פּרעגט זיך, פאַרוואָס זאָל דער יידישער אַרבעטער ניט טאַן אַזוי ווי אים איז באַקוועמער, נאָר ער זאָל זיך רעכענען מיט דעם וואָס פאַר דער פּאַרטיי איז באַקוועמער“ (46).

אָנקומענדיק צו דער הילף פון דער מאַסקווער זיכערהייטס־אָפטיילונג און פון די אַרטיקע זשאַנדאַרם־פּאַרוואַלטונגען, זיינען די „אומאַפהענגיקע“ אין זייער פּראַקטיק פּאַקטיש פּאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ פּשוט געווער פון די רעגירונגס־אַרגאַנען. זייער גאַנצע פּראַקטישע אַרבעט האָבן זיי געטאַן אין הסכּם און לויט די אַנווייזונגען פונם מינסקער זשאַנדאַרמען־פּאַלקאַוויק וואַסיליעוו, אונטערן איינפלוס פון דער אַגיטאַציע פון די „אומאַפהענגיקע“ האָט זיך אויפגעהויבן אַ כּוואַליע שטרייקן. די „פּאַרטיי“ האָט דורך אירע „ראַטן“ און קאָמיסיעס כּלומרשט אַנגעפירט מיט די שטרייקן, אין דער אמתן אָבער האָט מען אַן וואַסיליעוו גאַרניט אַנגעהויבן צו טון. זובאַטאָוו האָט געהאַלטן אַן אויג איבער אַט דער גאַנצער אַרבעט. ווי זובאַטאָוו שרייבט אין איינעם אַ בריוו, האָט זיך ביי די מינסקער אַרבעטער „אַנטוויקלט אַזאַ חשק צו לויפן צו דעם פּאַלקאַוויק וואַסיליעוו, ווי די רעוואָלוציאַנערן דריקן זיך אויס, נאָך אַ נדבהלע, אַז עס קומט אויס זיי איינצוהאַלטן מיט גוואַלט.“

ווען ביי די מינסקער פּריקאַזטיקעס האָט זיך פּאַרויסגעזען די מעג־לעכקייט פון אַ שטרייק, האָט וואַסיליעוו איינגעלאָדן צו זיך די פּריקאַזטיקעס (האַנדלס־אַנגעשטעלטע) און גערופן אין זאַל „פּאַרטיי“ אַ פּאַרזאַמלונג (11 יוני 1901) „אויף צו באַהאַנדלען אייניקע פּראָגן, וואָס זיינען נוגע די אַנגע־שטעלטע פון דער שטאַט מינסק“. 400 מאַן זיינען געקומען צו דער פּאַר־זאַמלונג — דאָס זיינען אַלץ געווען, ווי זובאַטאָוו דריקט זיך אויס, מענטשן „פון דער פּרידלעכער גרופּע“; וואָס שייך ווידער די אַרגאַניזירטע, איז — „אונטערן איינפלוס פון די אַגיטאַטאָרן“, קיינער פון זיי ניט געקומען.

דער אונטערערדישער בונדישער אַרגאַן דער מינסקער אַרבייטער, נומער 4 (נאָוועמבער 1901) שילדערט אַזוי די דאָזיקע פּאַרזאַמלונג: וואַסיליעוו „האַט גערעדט זייער ווייך, געגעבן עצות, מען זאַל ניט הערן די פּאַרפלוכטע אַגיטאַטאָרן, נאָר אויס, וואַסיליעוו, וועלכער וועט אין דער אמתן טאַקע פּאַרבעסערן זייער לאַגע. נאָר טאַמער וועלן זיי אים ניט פּאַלגן און נאָכגיין נאָך די רעוואָלוציאַנערן, וועט ער דאָן קעגן זיי עפּנען אַ גאַנצן גיהנום און וועט אויף זיי אויסשטעלן אַ מבוּל מיט צרות. אָבער אויף די פּריקאַזטיקעס האָט וואַסיליעוו רעדע קיין טיפּן איינדרוק ניט געמאַכט. זיי האָבן געוואוסט, אַז זיי האָבן דאָ צו טון מיט דעם פּאַרטיידיקער פון די אינטערעסן פון די בעלי־בתים, וועלכער מאַכט אַנשטעלן צו דערשטיקן זייער באַוועגונג. אַז וואַסיליעוו האָט גערעדט צו די פּריקאַזטיקעס ניט אויס גוטעהערציקייט, נאָר ווייל די העכערע זשאַנדאַרמען האָבן אים געהייסן אַזוי ריידן — האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן פון דעם געשפרעך, וואָס דער באַרימטער מאַסקווער זשאַנדאַרם זובאַטאָוו האָט געהאַלטן מיט איינעם אַ מינסקער פּריקאַזטיק, זובאַטאָוו האָט אים איבערגעזען וואַסיליעווס רייד און געפרעגט פּאַרוואָס פּאַלגן אים נישט די פּריקאַזטיקעס... אָבער די פּריקאַזטיקעס קענען אים ניט פּאַלגן. זיי זעען ווי פון די גאַנצע הרים וגבעות, וואָס וואַסיליעוו און זובאַטאָוו זאָגן צו, לאָזט זיך גאָר נישט אויס און פּאַרשטייען די פּאַסטקע, אין וועלכע די זשאַנדאַרמען ווילן זיי אריינכאַפּן. דעריבער לאַכן זיי זיך אויס

פון אזעלכע רעדעס, עצות און פארשפרעכונגען, און גייען פארויס אייף דעם וועג פון קאמף".

אזעלכע פארזאמלונגען האבן די "אומאפהענגיקע" איינגעארדנט גאנץ אפט — די פאליציי איז דא נישט געווען אנוועזנדיק. חוץ דעם האבן זיי געשאפן "פרייע ארבעטער-אוידיטאריעס", וואו מען האט געהאלטן לעקציעס אויף יידיש איבער דער פראפעסיאנעלער באוועגונג, איבער געשיכטע און אנדערע. כאראקטעריזירנדיק די ליטעראטור פון די "אומאפהענגיקע", זאגט ב. פרומקין: זייערע "אלגעמיינע פאלעמישע און אגיטאציע-בלעטלעך זיינען זייער וואולגארע און אינהאלטסלאזע. דער גאנצער טעמפעראמענט פון די אגיטאטארן, זייער גאנצער צאָרן קעגן זייערע קעגנערס געפינט זייער אויסדרוק כמעט אויסשליסלעך אין זידלערייען און אין היסטערישע משוגענע געשרייען."⁴¹

ביי דער "פארטיי" האט אויך עקזיסטירט א געהיימע ביראָ אויף אַנצור-האלטן די באַציאונגען מיט די העכערע פאליצייאישע קרייזן. די דאזיקע ביראָ איז געווען שטארק פארקאנספירירט. "מען קען זאָגן מיט זיכערקייט, שרייבט ב. פרומקין, אַז די דאזיקע באַציאונגען האָט סוף-כל-סוף אַנגע-האלטן פערזענלעך מ. ווילבושעוויטש".

אַפיציעל איז די אַרגאַניזאַציע פון די "אומאפהענגיקע" ניט געווען לעגאַל און זייערע פראוואן צו לעגאַליזירן זי און באַקומען אַ דערלויבעניש צו עפענען אַרבעטער-קלובן — האָט ניט געהאַט קיין פּעוליה. די בונדיסטן האָבן געפרוואווט אויסנוצן זייערע פאַרזאַמלונגען. זיי האָבן דאָרט קריטיקירט די "אומאפהענגיקע" און פאַרטיידיקט דאָס בונדישע רעוואָלוציאָנערע פראָ-גראַם. אָבער שטענדיק פלעגט זיך עס ענדיקן מיט דעם, אַז אין אַ טאַג-צוויי אַרוב האָט מען די רעדנער אַרעסטירט און שפּעטער פאַרשיקט קיין סיביר. די בונדיסטן האָבן דעריבער קוואַליפֿיצירט די "אומאפהענגיקע", ווי פראָוואַקאַטאָרן.

די בונדישע אַרגאַניזאַציע האָט מיט אַלע מיטלען באַקעמפט די "אומ-אַפהענגיקע" סיי דורך פאַרזאַמלונגען און סיי דורך ליטעראַטור. דער בונד האָט אויפגעקלערט דעם אמתן כאַראַקטער פון דער "ליבשאַפט" צו די אַרבעטער, וואָס האָט זיך פלוצלונג צעפלאַקערט ביי זובאַטאָון און וואַסיליעוון. אין נומער 25 אַרבייטער שטימע (אַקטאָבער 1901) איז פאַרעפנטלעכט אַן אַרטיקל אונטערן נאָמען די אומאפהענגיקע יידישע אַרבעטער-פאַרטיי. ס'ווערט גאַנץ קלאָר געזאָגט, אַז דאָס פראָגראַם פון די "אומאפהענגיקע" — "אונטערשיידט זיך כמעט מיט גאַרניט פון זובאַטאָוו-וואַסיליעווס פאָליטיק". דער אַרטיקל אַנאַליזירט די הויפט-פּרינציפּן פון דעם פראָגראַם, ווי אויך פונם בריף צו די יידישע פאַראייניקטע אַרבעטער. מיר ברענגען אייניקע אויסצוגן פון דעם אַרטיקל פון אַרבייטער שטימע:

"די פאַרטיי פאַרקלערט זיך ניט וועגן דעם, וואָס פאַר אַ אורזאַכן ברענגען דערצו, אַז אין היינטיקער קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפט מוז דער אַרבעטער-קלאַס פאַרנעמען אַזאַ לאַגע, וועלכע פאַראורטיילט אים צו ליידן

פון עקספּלאַטאַציע, אַרמקייט און פינצטערניש. די פאַרטיי גיט זיך ניט אַריין אין טיפע חקירות, פון טעאָריע האַלט זי ניט..."

„די פאַרטיי טרעט ניט אַרויס פיינטלעך קעגן דער איצטיקער קאַפּי-טאַליסטישער, געזעלשאַפטלעכער אָרדנונג, קעגן דעם סיסטעם פון פּריוואַט-אייגנטום און לויף-אַרבעט, קעגן דער פּאַליטישער הערשונג פון איין קליין הייפעלע מענטשן איבער דעם גאַנצן אַרבעטער-פּאַלק בכלל און קעגן דער שענדלעכער רוסישער זעלבסט-הערשונג בפרט! פון 'גלייכהייט, פרייהייט און ברידערשאַפט' — לאַכט זי זיך אויס... דער בריף לייגט (זאָגט ליגן) גראַב עזרתיק, ווען ער זאָגט, אַז מיט די אַלטעגלעכע נויטן האָט זיך די (בונדישע) באַוועגונג ווייניק וואָס באַשעפטיקט... „אונזער אויפגאַבע באַשטייט אין דעם צו אַנטוויקלען אין דעם יידישן פּראַלעטאַריאַט דעם קלאַסן-און פּאַליטישן באַוואוסטזיין, צו פאַרבינדן דעם אַלטעגלעכע קאַמף פאַר זיינע קליינע אויס-בעסערונגען מיט דעם קאַמף פאַר זיין גענצלעכער באַפרייאונג פון עקאָנאָמישן, פּאַליטישן און נאַציאָנאַלן יאָך, מיט דעם קאַמף פאַר סאַציאַליזם..."

„די (אומאַפהענגיקע) פאַרטיי זאָרגט ניט וועגן גשמיות אַליין, זי האַלט פון רוחניות אויך: 'ברויט און וויסנשאַפט'...“ „פריי זיך אַנטוויקלען איז מעגלעך נאָר אין אַזאַ לאַנד, וואו אויף דער וויסנשאַפט ליגט ניט קיין שווערע קייטן, וואו די פּרעסע איז ניט געשטיקט, וואו צענזור דערווערט ניט יעדעס פרייע וואָרט, וואו דער שפּיאַנישער גייסט וואַכט ניט איבער די געדאַנקען פון די געלערנטע...“ זובאַטאָוס „מיינ איז לייכט צו פאַרשטיין, ווען די זאַך וועט זיך טאָן לעגאַל, וועט מען קענען השגחה געבן, קאַנ-טראַלירן...“

„וואָס ס'איז שייך צו די מיינונגען פון דער פאַרטיי וועגן אונזער בונד, האַלטן מיר פאַר איבעריק וואָס עס איז אויף דעם צו ענטפערן...“ די מיינונגען זיינען אַזוי קינדעריש אומוויסנד און גראַב פאַלש, אַז יעדער ווער נאָר עס האָט אפילו אַ קליינעם באַגריף וועגן דער טעטיקייט פון 'בונד', וועט עס קענען אַרויסזען.“

דערביי ווערט נאָך צוגעגעבן, אַז די „אומאַפהענגיקע“ האָבן דעם 20-טן אַקטאָבער (1901) איינגעאָרדנט אין מינסק אַ „וואַקאַל-מוזיקאַלן אָונט פאַר אַרבעטער“ און צווישן זייערע געסט זיינען אויך געווען דער זשאַנדערמערע-פּולקאַוויק וואַסיליעוו און דער פּאַליצמייסטער.

וואָס ווייטער זיינען די באַציאונגען צווישן די בונדיסטן און „אומאַפּ-הענגיקע“ אין מינסק געוואָרן אַלץ שאַרפּער און פאַרביטערטער. צייטנווייז האָבן די קעגנזייטיקע שנאה און די אַרויסטרעטונגען אויף פאַרזאַמלונגען געשאַפן אַן אמתן גיהנום.

אידעאישן קאַמף צו פירן אויף די פאַרזאַמלונגען איז, ווי געזאָגט, געווען אוממעגלעך פאַר די בונדיסטן: אויף די פאַרזאַמלונגען זיינען שטענדיק בייגעווען „צאַרישע אויגן און אויערן“. איז געבליבן איין מיטל — אַראַפּ-צורייסן די פאַרזאַמלונגען.

אָנפאַנג 1902 האָט די בונדישע אַרגאַניזאַציע אין איר נאָמען און אין נאָמען פון די אַנדערע רעוואָלוציאַנערע אַרגאַניזאַציעס אין מינסק דער-קלערט אַ באַיקאַט אויף די „אומאַפהענגיקע“. אין זיין אויפּרוף האָט דער מינסקער קאָמיטעט פון בונד אויפגעפּאָדערט אַלע אַנשטענדיקע מענטשן איבערצורייסן וועלכע ס'איז באַציאונגען מיט די פּערזאָנען, וואָס געהערן צו דער יידישער אומאַפהענגיקער אַרבעטער-פּאַרטיי: (1) ניט אַנטיילנעמען אין זייערע פּאַרזאַמלונגען, ניט אַלס לעקטאָרן און ניט ווי פשוטע באַזוכער, מעג זיין אפילו צוליב נייגעריקייט; (2) ניט געבן זיי און ניט נעמען ביי זיי קיין ליטעראַטור; (3) איבעררייסן אַלע פּערזענלעכע באַציאונגען. „וואָס שייך די חברים מיטגלידער פון דער בונדישער אַרגאַניזאַציע, איז דאָס אַפּהיטן די אויבן-אַנגעוויזענע פונקטן פאַרפליכטנדיק פאַר זיי אָן שום באַ-דינגונגען, און אויב עמעצער וועט דאָס ניט אויספאַלגן, וועט דאָס פירן צום תּיכּפּידקן אויסשליסן פון די רייען פון אינווער אַרגאַניזאַציע“.

די „אומאַפהענגיקע“ האָבן אויף דעם געענטפּערט מיט אַ בלעטל און האָבן באַליידיקט פּערזענלעך עפנטלעך איינעם פון די אַנגעזעענסטע בונדיסטן. דעמאָלט האָבן 36 פּערזאָן פון דער בעסטער אַרטיקער אינטעליגענץ פאַר-עפנטלעכט אַ בריוו, אַז זיי שטייען צו צום באַיקאַט און אַז זיי האָבן איבער-געריסן אַלע באַציאונגען מיט די „אומאַפהענגיקע“.

צוביסלעך איז אויך קאַליע געוואָרן די מערכה פון די „אומאַפהענגיקע“ אין די אַפיציעל-אַדמיניסטראַטיווע קרייזן. די בעלי-בתיים (פריער די שניידער, שפּעטער אויך אַנדערע) האָבן זיך גענומען קלאַגן פאַרן גובערנ-נאַטאַר, אַז „די עקאָנאָמישע טעטיקייט“ פון די „אומאַפהענגיקע“ רואינירט זיי. אַזוי ווי ביים מינסקער גובערנאַטאַר האָבן די דאָזיקע ווענדונגען פון די בעלי-בתיים געפונען אונטערשטיצונג, זיינען די לעצטע געוואָרן דערמטיקט און זיך געווענדט צום אינערן-מיניסטער און דער עיקר צום פינאַנץ-מיניסטער מיט די זעלבע אַנקלאַגעס. אין פּעטערבורג האָט זיך טאַקע געשאַפן אַן אַפּאָזיציאַנעלע שטעלונג צו דער פּאָליטיק פון זובאַטאָוו און פון דער „אומאַפהענגיקער“ פּאַרטיי.

אין מאי 1902 איז מאַניע ווילבושעוויטש אַרויסגערופן געוואָרן קיין פּעטערבורג, כדי צו באַקענען דעם אינערן-מיניסטער פלעווע מיט דער טעטיקייט פון דער יידישער אומאַפהענגיקער אַרבעטער-פּאַרטיי.

אַ קאַנקרעטער פּעליצא פון ווילבושעוויטשעס באַזוך ביי פלעווען איז געווען, וואָס זי איז באַפולמעכטיקט געוואָרן צו קאַמאַנדירן אירע וויכטיקסטע טוער קיין ווילנע, כדי דאָרט אַזעקצושטעלן אַ געהעריקע אַרגאַניזאַציע פון דער „אומאַפהענגיקער“ פּאַרטיי. אין ווילנע האָט אַבער די „אומאַפהענגיקע“ און זייערע רעגירונגס-פּראַטעקטאָרס דערוואָרט אַ גאָר ביטערע אַנטוישונג.

אין אַ בלעטל פון סעפטעמבער 1902 האָבן די „אומאַפהענגיקע“ אויס-געדריקט זייער שטאַרקע אַפּפּעלונג, אַז די בלוטיקע געשעענישן אין ווילנע און דאָס שמייסן די אַרבעטער (אַרעסטירטע ביי דער 1-טער מאי דעמאָנ-

סטראציע) וועט העלפן, אַז די מאַסע זאָל אַוועק פון דער רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג און ס'וועלן זיך עפענען מעגלעכקייטן פאַר לעגאַלער טעטיקייט. זיי האָבן קיין ווילנע דעלעגירט טשעמעריסקין, וואָס האָט געטאַן אַלץ צו געווינען די ווילנער אַרבעטער. זייער פּראַוואַ אַוועקצושטעלן אַן אַרגאַניזאַציע אין ווילנע איז אינגאַנצן דורכגעפאַלן. זיי האָבן דאָ געליטן אַ פּולקאַמע מפּלה. דעם 5טן פעברואַר 1903 האָבן זיי געמאַלדן אין אַ יידישן אױפּרוף, אַז זיי פאַרלאָזן ווילנע, ווייל ניט געקוקט, וואָס אין ווילנע פירט זיך שוין 15-16 יאָר אַ סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבעט „איז אַבער די דאָרטיקע אַרבעטער־מאַסע אױף אַזוי פּיל פינצטער, אומױסנדיק, קאַנסערוואַטיוו, טעמפּ, אומ־פעאַיק צו קריטיק“, אַז זי האָט זיך אונטערגעוואָרפן דעם בונד, וועלכער האַלט זי אין איין שרעק.

אַן אַרגאַניזאַציע פון די „אומאַפהענגיקע“ האָט אױך עקזיסטירט אין אַדעס, וואו זי איז אין 1903 געווען באַטייליקט אין אַ שטורמישער שטרייק־אַקציע, וואָס האָט אַרויסגערוּפן אַ פאַרדרוס אין די רעגירונגס־קרייזן. די אונטער־נעמער זיינען נישט געווען צופרידן וואָס מלוכה־אַרגאַנען באַשיצן עקאָנאָמישע אַקציעס פון די אַרבעטער. זייער דרוק אין די הויכע רעגירונגס־קרייזן איז געוואָרן שטאַרקער.

אין דער רעגירונג האָט גענומען די אױבערהאַנט די מיינונג, אַז מ'דאַרף זיך אַפּוואַגן פון דעם עקספּערמענט און ליקווידירן די לעגאַלע אַרבעטער־באַוועגונג אױף דער יידישער גאַס. פון דער צווייטער זייט האָבן די רייד פון די „אומאַפהענגיקע“ וועגן לאַיאַליטי צום צאַרישן רעזשים נישט גע־פונען מער קיין אַפּקלאַנג. זייער לאַגע איז געוואָרן גאַר אױבאַקוועם נאָכן קישיניעווער פאַגראַם (1903). זיי האָבן שוין ניט ריזיקירט צו ריידן וועגן דער מעגלעכקייט זיך צו פאַרשטענדיקן מיט דער רעגירונג. די אַרבעטער האָבן זיך אַלץ מער אַנטוישט אין די „אומאַפהענגיקע“, אין זייערע פאַר־איינען און אַנדערע אונטערגעמונגען. ענדלעך איז אױך געקומען פון אינערן־מייניסטער פּלעווע אַ דירעקטער באַפעל, וואָס איז דורך זובאַטאָון אױבער־געגעבן געוואָרן די „אומאַפהענגיקע“, אינגאַנצן אַפּצושטעלן די לעגאַלע יידישע אַרבעטער־באַוועגונג. אין יולי 1903 האָט דער קאַמיטעט פון דער „אומאַפהענגיקער“ פאַרטי געמאַלדן, אַז די טעטיקייט פון דער פאַרטי ווערט אַפּגעשטעלט. זיי שטעלן פאַר די ליקווידאַציע ווי אַ באַשלוס פון זייער צוזאַמענפאַר, וועלכער איז פאַרגעקומען 3-6 יוני.

זיי האָבן אָנגעגעבן פאַרשידענע אױפקלערונגען פאַרוואָס זיי שטעלן אַפּ זייער אַרבעט. צווישן אַנדערן האָבן זיי געזאָגט: „לױט אַ געהימען צירקולאַר פון אינערן־מייניסטעריום, וואָס איז שוין די טעג פונאַנדערגעשיקט געוואָרן צו די גובערנאַטאָרן, גראַדאַנאַטשאַלניקעס א. א. וו., איז דער ציוניזם אין רוסלאַנד פאַקטיש פאַרבאַטן. נאָך ראַדיקאַלערע רעפּרעסיעס, קען מען דענקען, וועלן אױף זיך לאַנג ניט לאָזן וואַרטן. דער דאָזיקער צירקולאַר באַױויט, אַז אין דער רעגירונגס־פּאַליטיק איז פאַרגעקומען אַן ענדערונג אין זין פון פאַרפאַלגן די יידישע געזעלשאַפּטלעכע ניט־רעוואָלוציאַנערע

באוועגונגען, דערדריקן אלץ וואָס איז יידיש נאַציאָנאַל. מ'קאָן פאַרשטיין ווי אַזוי די דאָזיקע רעפּרעסיע, וועלכע רירט אָן די גייסטיקע און אַלע אַנדערע אינטערעסן פון די פאַרשידענע שיכטן פונם יידישן פּאָלק, קאָן זיך אָפֿ־רופן אויף דעם גאַנצן רוסישן יידנטום און אויף זיין געזעלשאַפּטלעכער מיינונג. און אַט אויף דעם פּאָן פון אַלגעמיינער אונטערדריקונג פון יעדן לעבעדיקן אַטעם אין דעם יידנטום, וואָלטן די לעגאַלע פּאַרמען (פאַרזאַמל־לונגען, לעגאַלע קוואַרטירן א. ד. גל.) פון וועלכער ניט איז אַרבעטער־באַוועגונג געקאָנט זיין ניט מער ווי אַ שאַרפּער, אומזיניקער און חוצפהדיקער דיסאַנאַנס"...

אַרויסבאַגלייטנדיק די „אומאַפּהענגיקע“ אויפן עולם־האמת האָט דער מינסקער קאָמיטעט פון בונד פאַרעפנטלעכט אַ פּראָקלאַמאַציע „צו די אַרבע־טער—נעכטיקע מיטגלידער פון פאַראיין“. ער האָט אַנגעוויזן, אַז די בונדישע נביאות וועגן דעם גורל פון די „אומאַפּהענגיקע“ זיינען מקוים געוואָרן און ער האָט גערופן די אַרבעטער זיך אומקערן צוריק אין די רייען פון בונד. אין נומער 35 אַרבייטער שטימע איז אַפּגעדרוקט אַן אַרטיקל וועגן דער ליקוידאַציע פון דער „אומאַפּהענגיקער פאַרטיי“ (מי לחיים ומי למות). די זובאַטאווישע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס זיינען סיי אין מינסק, סיי אין מאָסקווע געשאַפן געוואָרן אין 1901. אויף דער יידישער גאַס האָבן זיי עקזיסטירט 2 יאָר צייט און זיינען ענדגילטיק אַראָפּ פון דער סצענע אין 1903. צווישן די מאָסקווער אַרבעטער האָבן זיי נאָך ווייטער געווירקט, הגם זייער השפּעה איז שטאַרק געפאַלן און זייער טעטיקייט איז געווען אַ זייער מאָגערע (אַרגאַניזאַציעס פון אַן ענלעכן כאַראַקטער זיינען שפּעטער אויפגעקומען אין פעטערבורג אונטער דער אַנפירונג פון גלח גאַפּאָן). וואָס שייך דעם קאָמף פון דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער באַוועגונג קעגן דער זובאַטאווישע, שטעלט פעסט דער סאָוועטישער היסטאָריקער ס. איינזאַפט (די זובאַטאווישע און גאַפּאַנישע באַוועגונגען, מינסק 1926), אַז דער בונד האָט געפירט אַן „ענערגישן און סיסטעמאַטישן קאָמף“ און אין מאָסקווע „איז דער קאָמף פון דער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע מיט דער זובאַטאווישע געווען אַ זייער שוואַכער“.

9. דער וואוקס פון דער רעוואָלוציאָנער- פּאָליטישער אַקטיווקייט פון די יידישע ארבעטער

זינט 1897 גייט די בונדישע באַוועגונג מיט אַלץ גרעסערער זיכערקייט פאַרויס. אַ וויכטיקע ראַל אין דער באַוועגונג שפּילן אויך איצט די שטרײַט־קאַסעס (קאַמפּס־קאַסעס) — דאָס זײַנען די פּראַפּעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס פון די יידישע אַרבעטער. די צאָל אַרגאַניזירטע אַרבעטער ווערט גאַנץ גרויס: ביאָליסטאָק — 1,000; ווילנע — 1,400; האַמעל — 360; מינסק — 400; אין וואַרשע 1,000; גאַרבער — 700; בערשטער — 800; דווינסק — 400. אין וואַרשע זײַנען זומער 1899 געווען פאַרזאַמלונגען מיט 200, 300, 600 און 700 אַרבע־טער אויף יעדערער. די ראַל פון די קאַסעס ווערט וואָס ווייטער קאַמפּלי־צירטער, זײער פאַרבינדונג מיט דער פּאָליטישער אַרגאַניזאַציע פון בונד ווערט אַלץ ענגער. אָפט איז שווער פעסטצושטעלן, וואו ס'ענדיקט זיך די עקאָנאָמישע אַרגאַניזאַציע און וואו ס'הייבט זיך אָן די פּאָליטישע.

די שטרײַט־קאַסעס איז די באַזע פון דער באַוועגונג: איר עיקר־אויפגאַבע איז עקאָנאָמישער קאַמף, אָבער זי ווערט אויך דער צענטער פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַגיטאַציע. די קאַסעס זײַנען שטענדיק פאַרבונדן מיט די פּאָליטישע קערפערשאַפטן פון דער באַוועגונג: מיט דער אומלעגאַלער ביבליאָטעק, מיט די פּראַפּאַגאַנדע־קרייזלעך וכדו'. פאַר די מיטגלידער פון די קאַסעס ווערן איינגעאַרדנט אַלגעמיינע פאַרלעזונגען, אויף זייערע יוביליי־פּייערונגען האַלט מען פּאָליטישע רעדעס. אַזוי אַרום פירט די קאַסע דירעקט צו סאָציאַל־דעמאָקראַטישער און רעוואָלוציאָנערער אַקטיווקייט. די מאַסאָווע אַרבעטער שליסן זיך אָן אין דער קאַסע — און דורך איר קומען זיי שפעטער צו פּאָליטיק און קלאַסן־באַוואוסטזיין. די קאַסעס האָבן אין אַ גרויסער מאָס פאַרויס באַשטימט דעם מאַסן־כאַראַקטער, מיט וועלכן ס'האַט זיך אויסגעצייכנט דער בונד.

אין די גרעסערע שטעט האָט פונקציאָנירט אַ קאַמיטעט פון בונד. די טעטיקייט פון אַרטיקן קאַמיטעט האָט אַרומגענומען אַזעלכע געביטן: פירן פּראַפּאַגאַנדע־קרייזן פון די בעסערע אַרבעטער (אָפט זײַנען די קרייזן געווען פון דריי מדרגות), פאַרשפּרייטן אַלע מינים אומלעגאַלע ליטעראַטור, אַרויסלאָזן פּראַקלאַמאַציעס אויף אַרטיקע טעמעס, אַרגאַניזירן גרעסערע פאַרזאַמלונגען און פּייערונגען, איינאַרדענען דעמאָנסטראַציעס און פּאָלי־טישע שטרײַקן, אַרויסגעבן אַן אַרטיקן אַרגאַן, העלפן מיט אַלע מיטלען אין

די עקאנאמישע קאמפן און שטרייקן פון די ארטיקע יידישע ארבעטער. ער באדינט אויך די באוועגונג אין די שכנישע קלענערע שטעטלעך.

דער קאמיטעט גופא שטיצט זיך אויף די סכאדקעס פון די פאכן און אויף דער אגיטאטאָרן־פּאַרזאַמלונג אָדער ווי זי האָט אין אַנדערע ערטער געהייסן די צענטראַלע סכאָדקע (אויך אַנדערע נעמען). ס'האָט ניט עקזיסטירט קיין שטענדיקער, פאַרפליכטנדיקער רעגולאַציע. אין פאַרשידענע ערטער און צייטן, צוגעפאַסט צו די קאָנספּיראַציע־באַדינגונגען, האָט מען געענדערט די מאָס פון דעמאָקראַטיע אין די באַציאונגען צווישן קאָמיטעט און דער צענטראַלער סכאָדקע. אָפט קומען טאַקע פאַר סיכסוכים אַרום די רעכטן און פליכטן פון דער צענטראַלער סכאָדקע, מען האָט טענות צום קאָמיטעט, אַז ער נעמט זיך צו פיל רעכט.

אַלע וויכטיקע פּראָגן ווערן באַטראַכט אויף דער צענטראַלער סכאָדקע, וועלכע איז אין אַלגעמיין געבויט אויף דעמאָקראַטישע יסודות און איז באַ־שטאַנען פון פאַרשטייער פון באַזונדערע פּאָכן און גרופּעס. די צענטראַלע קלייבט אויס דעם קאָמיטעט דורך געהיימע וואַלן, אָבער קיינער פון דער צענטראַלער סכאָדקע ווייס ניט (צוליב קאָנספּיראַטיווע טעמים) ווער עס איז אַריין אין קאָמיטעט. בלויז איין מיטגליד פון קאָמיטעט איז געווען „אַפּן“ און ער איז דער פאַרמיטלער צווישן דעם קאָמיטעט און דער צענטראַלער סכאָדקע. אַלע באַשלוסן פון קאָמיטעט ווערן ביי די זיצונגען פון דער צענטראַלער איבערגעגעבן דורך אַט דעם פאַרמיטלער.

געוויינלעך, האָט דער קאָמיטעט באַשטימט די מיטגלידער פון דער אַגיטאַטאָרן־פּאַרזאַמלונג. די אַגיטאַטאָרן־פּאַרזאַמלונג ווידער האָט אויסגע־זוכט די מער אַנטוויקלטע אַרבעטער אין די פּאָכן און צונויפגעשטעלט פון זיי די פּאָכאָוע סכאָדקע. די אַגיטאַטאָרן־פּאַרזאַמלונג האָט אויך געהאַט רעכט צו קאָאָפּירן מיטגלידער.

בראש פון דער גאַנצער באַוועגונג שטייט דער צענטראַל־קאָמיטעט פון בונד, זיין ראַל ווערט אַלץ אַנגעזעענער און וויכטיקער, זיין אויטאָריטעט וואַקסט. ער איז דער אויספירער פון אַלע באַשלוסן פון די צוזאַמענפּאַרן, ער שטייט אין פאַרבינדונג מיטן אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד, מיט דער רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבעטער־פּאַרטיי א. א. ער האָט אין זיינע הענט די פאַרבינדונגען ביים שמוגל פון אומלעגאַלער ליטעראַטור פון אויסלאַנד. ער גיט אַרויס די צענטראַלע אַרגאַנען פון דער פּאַרטיי, רעאַגירט מיט פּראָקלאַמאַציעס אין יידיש, אויך אין רוסיש און פּויליש, אויף די גרע־סערע געשעענישן אין לאַנד און שאַפט פאַר דער גאַנצער באַוועגונג די נוי־טיקע ליטעראַטור.

די שטרייק־באַוועגונג נעמט אַרום אַלץ גרעסערע מאָסן יידישע אַרבעטער און אין אַלץ אַ גרעסערער צאַל שטעט. די שטרייקן ווערן אַ טאַג־טעגלעכע דערשיינונג אויף דער יידישער גאַס און זיינען אַ גוטע שול אויף אויסצו־בילדן אַרגאַניזאַטאָרן, אַגיטאַטאָרן, רעדנער פאַר דער גאַנצער באַוועגונג. די שטרייקן רעוואָלוציאָניזירן די מאָסן, גיבן זיי צו מוט און גלויבן אין זייערע

אייגענע קרעפטן. די שטרייקן האָבן אַ סך געהאַלפֿן צו הייבן דעם לעבנס־
ניוואָ פֿון דער ייִדישער אַרבעטערשאַפט, סיי עקאָנאָמיש, סיי געזעלשאַפטלעך
און קולטורעל. זיי האָבן אַנטוויקלט דאָס געפיל פֿון סאָלידאַרישקייט און
חברישקייט, די באַדערפעניש פֿון אַחדות, דעם חוש פֿאַר אַרגאַניזאַציע, ווי
אויך די קאַמפּסלוסטיקייט און קאַמפּסגרייטקייט.

אין דעם באַריכט, וואָס דער בונד האָט צוגעשטעלט צום אינטערנאַציאָנאַלן
סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין פֿאַריז, אין 1900, ווערט דערציילט וועגן יאָר
: 1897

דער עקאָנאָמישער קאַמף האָט זיך אויפֿגעהויבן נאָך אין צווייען שטאַד־
קער ווי פֿריער. שטרייקן אָן אַ שיעור. אין ווילנע שטרייקן איינע נאָך די
אַנדערע 8 אַרבעטער־פּראָפעסיעס (פּאַכן). אַלע אַרבעטער פּאַדערן אַ 10־
שעהדיקן אַרבעטסטאַג און העכערע שכירות... מאַרעסטירט די שטרייקנדע,
פיל שיקט מען אַרויס פֿון ווילנע...

אין מינסק זיינען פּאַרגעקומען שטרייקן אין 5 פּראָפעסיעס. אין קאָוונע
האַבן גשטרייקט די שניידער, בלעכער, שוסטער. אין דווינסק — אין 6
פּראָפעסיעס. אין וויטעבסק שטרייקן בערשטער, שניידער, שלאָסער. אין
שאַוועל — די קאַמאַשנמאַכער, אין סלאָנים די סטאַלאַרעס. אין בריסק 200
שניידער, 700 אַרבעטאַרינס פֿון די גילזנפּאַבריקן, סטאַלער, שלאָסער,
רימער א. א. אין גאַנצן בערשטער־ראַיאָן אַ שטאַרקע באַוועגונג —
שטרייקן מיט 600 בערשטער אין עטלעכע שטעטלעך. אין קרינעק — 700
גאַרבער. אין וואַרשע שטרייקן 6.000 אַרבעטער אין 14 פּאַכן. אין ביאַליסטאָק
איז אַ גרויסע שטרייק־באַוועגונג: שוסטער, שניידער, בלעכער, סטאַלער.
אַנדערטהאַלבן טויזנט וועבער האָבן געוואָרפֿן די אַרבעט⁴⁸). כמעט אומעטום
האָט מען געקעמפט פֿאַר אַ 10־שעהדיקן אַרבעט־סטאַג. די מאַכט־אַרגאַנען
האַבן זיך אַריינגעמישט און פּאַרפּאַלגט די אַרבעטער.

עס וואַקסט די צאָל און דער פּאַרנעם פֿון די פּאַליטישע אַקציעס צווישן
די ייִדישע אַרבעטער. פֿאַר די יאָרן 1898 — 1900 האָבן ייִדישע אַרבעטער
געהאַט 7 מאַי־דעמאָנסטראַציעס מיט דער אַלגעמיינער צאָל אַנטוויילנעמער
פֿון 5.800 מאַן (אין וואַרשע, ווילנע, מינסק און אין ראַיאָן פֿון דער בערשטער־
פּראָדוקציע). אין אַ צאָל שטעט האָבן ייִדישע אַרבעטער נישט
געאַרבעט דעם טאַג פֿון 1־טן מאַי. אין אַ גאַר גרויסער צאָל שטעט זיינען
פּאַרגעקומען אומלעגאַלע מאַי־פּאַרזאַמלונגען.

יעדע 1־טע מאַי־פּייערונג איז געווען פּאַרבונדן מיט סכּנות פֿון דורכ־
פּאַלן און אַרעסטן. די אומלעגאַלע פּאַרזאַמלונגען האָט מען געגרייט מיט
אַלע פּאַרזיכט־מיטלען: אַן איבערפּאַל פֿון דער פּאַליציי און זשאַנדאַרמען
האָט זיך דאָך געקענט ענדיקן ניט בלויז מיט אַרעסטן, נאָר אויך מיט בלוטיקע
געשלעגן און אַמאַל אַפילו מיט אַ שיסעריי. די פּאַראַנטוואַרטלעכקייט פֿון
דעם פּאַרטייקאַמיטעט איז געווען גרויס. אַ דורכגעפּאַלענער יום־טובּ האָט
זיך געקענט פּאַרוואַנדלען אין אַ געשעעניש, וואָס זאָל ווירקן אויף די מאַסן

אפשרעקנדיק, דערנידעריקנדיק, און פארמינערן דעם אויטאריטעט פון דער ארגאניזאציע.

אָט זיינען כאַראַקטעריסטישע באַשרייבונגען פון 1-טע מאַי-פּייערונגען אין מינסק אין 1897 און 1898:

די מאַי-פּייערונגען פון 1897 אין מינסק איז פאַרגעקומען אין אַנטאַנאָווער וואָלד, אין איר האָבן אַנטייל גענומען איבער 4 הונדערט אַרבעטער. „די מאַי-פּייערונג פון 1897 האָט געוויזן אויף וויפל די באַוועגונג איז אויסגעוואַקסן אין פּאָליטישן זין. די רעדנער, אַרבעטער און אינטעליגענטן, האָבן גערעדט וועגן דער צאַרישער רעגירונג, ווי זי שטייט מיט די באַלעבאַטיים, ווי זי אונטערדריקט און אַרעסטירט יעדערן וואָס וואַגט צו קעמפּן פאַר בעסערע באַדינגונגען פאַר די אַרבעטער. דערהויפּט האָבן זיך אויסגעצייכנט די רעדעס, וועלכע האָבן געמאַכט אַ פאַרגלייך צווישן דעם, ווי עס לעבט זיך דעם אַרבעטער אין צאַרישן רוסלאַנד און דער פּרייהייט, אונטער וועלכער עס לעבן די אַרבעטער אין אויסלאַנד: אין אַמעריקע, ענגלאַנד, דייטשלאַנד און אַנדערע לענדער...“ „זייענדיק באַהאַלטן טיף אין וואָלד מיט אונזערע פּאַטרוילן, וואָס האָבן געהיט טאַמער קומט אָן פּאָליציי, האָבן די רעדעס געקלונגען פאַר אונז ווי געטלעכע מוזיק...“ „מיט יעדער רעדע איז די באַדייטערונג ביי די אַרבעטער געוואָרן שטאַרקער, די פאַרב אויף זייערע באַקן רויטער, דער פּייער אין די אויגן העלער. ווען מען האָט גענומען גיין אַהיים, האָט מען פאַרגעסן אויף אַלע קאַנספּיראַציעס. מען האָט געזונגען רעוואָלוציאַנערע לידער ביז מען איז געקומען אין שטאָט.“

וועגן דעם 1 מאי 1898: „צום ערשטן מאל האָבן מיר געהאַט צווייערליי פּראַקלאַמאַציעס — איינע פון צענטראַל-קאָמיטעט פון 'בונד' און אַ צווייטע פון מינסקער קאָמיטעט. מיר האָבן זיי אויסגעקלעפט אויף די טעלעגראַף-סלופּעס, די גאַסן-לאַמפּן, די שוהל-טירן, אויף די ראַגן, אַפילו לעבן אַרייַנגאַנג פון זשאַנדאַרמערע-פאַרוואַלטונג איז געווען אַנגעקלעפט אַ פּראַקלאַמאַציע. מיר האָבן אויך פאַרשפּרייט אַ באַדייטנדיקע צאַל בראַשורן: גוט יום-טוב. די פּאָליציי איז מאַביליזירט געוואָרן פאַר דעם טאַג און געהיט די גאַסן. אַלע וועגן, וואָס פירן צו די וועלדער, זיינען געווען באַוואַכט. מיר זיינען געווען געצוואונגען צו פּייערן דעם ערשטן מאַי אין קליינע פאַרזאַמלונגען אין די הייזער“⁽⁴⁸⁾.

ווי ס'האָט אויסגעזען אַ פאַרזאַמלונג אין וואָלד, דערציילט ליבעטשקע (אין שייכות מיט דער 1-טער מאַי-פּייערונג 1901 אין דווינסק): „די גאַנצע מאַסע איז געוואָרן צעטיילט אויף קלענערע גרופּן — יעדע גרופּע מיט איר פירער. טייל גרופּן פלעגן זיך אַרויסלאָזן דורך 'פּאַגוליאַנקע' און 'טשע-רעפּאָווער' וואָלד מיט אַ נאַכט פּריער. יעדע גרופּע דורך אַן אַנדערן וועג. טייל גרופּן זיינען געאַנגען פאַרטאַג, און די רעשט האָבן זיך גאַנץ פרי געלאָזט אויף שיפלעך מיטן טייך און אַרויסגעשטיגן ווייט הינטער דער שטאָט צו אַ שטעגל פון 'טשערעפּאָווער' וואָלד, וואָס פירט דורך פאַרשידענע אומ-וועגן צום 'סטראַפּער'. אויף די וועגן און שטעגן פון די וועלדער זיינען

געווען אויסגעשטעלט פאטרולן (פיקעטן) מיט סימנים אין האנט, וועלכע פלעגן לויטן אפגערעדטן צייכן אנווייזן דעם ווייטערדיקן וועג צום צווייטן פאטרול, דער צווייטער — צום דריטן א. א. וו. טאמער האט פאסירט, אז צוויי גרופן האבן זיך צוזאמענגעטרעפן אויף איין פונקט, האט יעדע גרופע געמוזט גיין איר אנגעוויזענעם וועג, אזוי ווי זי וואלט גארנישט וויסן ווער די צווייטע גרופע איז. מאַנכע גרופן פלעגן זיך אזוי שלעפן אַ גאַנצע נאַכט, אויב די נאַכט איז געווען אַ ליכטיקע. שטיל, מיט איינגעהאַלטענעם אַטעם, אויסמיידנדיק צו ריידן איינער מיטן צווייטן, איז מען אָפט צוגעקומען צום אָרט פון דער פאַרזאַמלונג פאַרמאַטערטע און אויסגעווייקטע אין פרימאָרגן טוי פון פייכטן גראָז, פון די נאַסע ביימער. אָבער ווער האָט זיך אויף אַזעלכע קלייניקטן אומגעקוקט? איידער דער גאַנצער עולם איז זיך צונויפֿגעקומען, האָט מען דערווייל צעוויקלט די פעקלעך שפייז, וואָס מען האָט מיטגענומען פון דער היים און געשטאַרקט זיך דאָס פאַרחלשטע האַרץ. אַז דער גאַנצער עולם איז זיך שוין צוזאַמענגעקומען, האָט מען אויסגעשטעלט נייע פאַטרולן אויף צו היטן פון אַ פּאַליצייאַישן איבערפּאַל. טייל פאַטרולן זיינען געזעסן פאַרשטעקט אויף הויכע ביימער און אויסגעקוקט צי מען זעט נישט עפעס. פלעגט זיך עפעס אויסדוכטן, האָבן די פיקעטן געגעבן צו וויסן, און אין טאָל איז געוואָרן שטיל, ווי קיין לעבעדיק באַשעפעניש וואָלט זיך דאָ נישט געפונען... „נאָך די רעדעס פלעגט מען מיט האַלבע שטימען זינגען מיט גרויס געפיל די דעמאָלטיקע רעוואָלוציאָנערע און אַרבעטער־לידער, שטייענדיק אין אַ גרויסן קרייז אַרום דער פּאַן. די אויגן ברענען מיט ענטוויאָז, די הערצער קלאַפן אין טאַקט. נישט הונדערטער, דוכט זיך, איז מען דאָ אין טונקעלן וואַלד, נאָר מיליאָנען־מיליאָסן — אַלע מיט איין אידיע, מיט איין גלויבן, מיט איין כוח. און געדוכט האָט זיך, אַז אויף דער וועלט איז נישטאַ אַזאַ קראַפט, וואָס קאָן דעם גלויבן פאַרניכטן, דעם כוח צעברעכן“⁵⁰).

דעם נאַנטסטן 1־טן מאַי, 1902, האָט שוין דער בונד אין דווינסק דורכ־געפירט אַן עפנטלעכע דעמאָנסטראַציע אויף איינער פון די רייכסטע גאַסן אין שטאָט מיט דער באַטייליקונג פון 700 מענער און פרויען. מיט אַזעלכע באַשרייבונגען פון 1־טע מאַי־פייערונגען אין דעם פעריאָד, וואָס מיר באַהאַנדלען דאָ, זיינען פול די בונדישע זשורנאַלן און ענלעכע אויסגאַבעס.

אין די זעלבע יאָרן זיינען פאַרגעקומען פּאַליטישע דעמאָנסטראַציעס פון אַלגעמיינעם כאַראַקטער — קעגן דער רעגירונג: אין ווילנע — 4, אין גראַדנע — 2, אין וויטעבסק — 2, אין ביאַליסטאָק — 1. אַ מערקווירדיקע דעמאָנ־סטראַציע איז אין פעברואַר 1899 פאַרגעקומען אין ווילנע אין צוזאַמענהאַנג מיטן אַרויסשיקן אַ פאַרטיע פּאַליטישע קיין סיביר. לעבן דער טורמע האָט זיך פאַרזאַמלט אַן עולם פון אַ 400 אַרבעטער. ווי נאָר עס האָט זיך געעפנט דער טויער פון טורמע און מ'האַט דערזען די „פּאַליטישע“, באַגלייט פון דער וואַך, האָט זיך דערהערט אַ הילכיקער הוראַ, דער עולם האָט געפּאַכעט

מיט די היטלען, מיט טיכלעך און עס האָבן זיך געהערט רעוואָלוציאָנערע אויסרוּפן: „נידער מיטן דעספּאָטיזם! נידער מיט דער זשאַנדאַרמעריע! זאָלן לעבן אונזערע ברידער! זאָל לעבן די אַרבעטער-באַוועגונג פון דער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע!“ דער עולם האָט באַגלייט די פּאָליטישע אַרעסטירטע ביזן וואַקזאַל. ביי אַן אַנדערער ענלעכער דעמאָנסטראַציע אין ווילנע, ביים אַרוישיקן „פּאָליטישע“, האָט מען אַפילו אויפגעהויבן אַ רויטע פּאָן. אין אַלע 9 (8 אין 1899 און 1 אין 1900) אויבן-אויסגערעכנטע פּאָליטישע דע-מאָנסטראַציעס האָבן אַנטיילגענומען 5000 מענטשן⁶¹.

זייער אַן אינטערעסאַנטע באַשרייבונג פון אַ פּריערדיקער פּאָליטישער דעמאָנסטראַציע אין ווילנע, זומער 1897, גיט אונז לעאָן בערנשטיין אין זיין בוך זכרונות:

„קיינער ווייסט נישט — דערציילט ער — ווער עס איז געווען דער, וואָס האָט פּאַרגעשלאָגן די מאַניפעסטאַציע אין ווילנע, זומער 1897, בעת מען האָט מיטן עטאַפּ אַוועקגעשיקט קיין מזרח-סיביר עטלעכע פּאָליטישע אַרעסטירטע, צווישן זיי אויך דעם לערער גאַזשאַנסקי. די איניציאַטיוו איז געקומען נישט פון די אינטעליגענטן, נישט פון אַן אינסטאַנץ, נאָר פון אַרבעטער. ווען זיי האָבן זיך דערוואוסט די צייט פון אַרויספירן די פּאַראורטיילטע, האָט אַ גרויסע צאָל אַרבעטער זיך פּאַרוואַמלט און דורכגעפירט אַ פּאָליטישע מאַניפּעסטאַציע פון פּראָטעסט קעגן דעם צאַרישן רעזשים, וואָס פּאַרשיקט אין די וויסטענישן פון סיביר טוער פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. די פּאָליטישע מאַניפעסטאַציע איז געווען אַן איבעראַשונג פאַר דער פּאָליציי און אַרויסגערופן באַוואונדערונג ביי אונזערע פירער אינטעליגענטן.

איך בין געווען אַן עדות פון דער מאַניפעסטאַציע. צו יענער צייט האָב איך זיך געפונען אין טורמע. איך בין אויך געווען אַרעסטירט און פאַרשפּאַרט אויפן זעלביקן שטאָק ווי גאַזשאַנסקי. אָבער איך האָב וועגן דעם נישט געוואוסט. ערשט אין הויף פון דער 'פּערעסילנע' טורמע, בעת מען האָט אונז אויסגעשטעלט אין רייען, כדי צו פירן צום וואַקזאַל, האָב איך זיך מיט אים געטראָפן... 'אַרומגערינגלט מיט אַ גרויסער צאָל באַוואַפנטע זעלנער, זיינען מיר געגאַנגען פון געסל, וואו עס האָט זיך געפונען די 'פּערעסילנע', צום וואַקזאַל. וואָס קומט דאָ פאַר? פון וואָנען — אַזאַ גרויסער עולם? מיין פאַרוואונדערונג האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט. מיט פרייד האָב איך דערזען צווישן עולם אַ סך באַקאַנטע פּנימער. עס איז קלאַר, אַז עס ווערט דורכגעפירט אַ מאַניפעסטאַציע. אַ געוויסע צייט האָבן די מאַניפעסטאַנטן געשוויגן. אָבער ווען דער עטאַפּ מיט די אַרעסטירטע האָט גענומען קלעטערן אויפן בערגל, וואָס האָט געפירט צום וואַקזאַל, איז די מחנה געוואָרן אומרויאיק, דעמאָנסטראַטיוו. פון אירע רייען האָבן זיך דערהערט באַגריסונגען פאַר אונז און וואונטשן... מיר האָבן דערהערט קלאַנגען פון אונזער אַ רעוואָלוציאָנער ליד. מענטשן האָבן אַנגעהויבן פאַכען מיט היטלען און נאָזטיכלעך... באַלאָדן מיט אַ שווערן פעקל, האָט זיך אָבער גאַזשאַנסקי אויסגעגלייכט. אַ הויך-געוויקסיקער, איז ער ווי

אויסגעוואקסן איבער די קעפ פון אנדערע אַרעסטאַנטן און מאַרשירט מיט ווירדע און שטאַלץ. פון די מאַניפעסטאַנטן האָט זיך צו מיר דערטראַגן מיין נאַמען 'לעאַנטשיק'! איך האָב אָפּגעענטפערט און געמאַכט אַ באַגריסונג- צייכן מיט דער האַנט" ... "דערווייל האָט די וואַך אָפּגעצוימט דעם וועג צום וואַקזאַל, פון וואָנען מיר האָבן שוין מער נישט געקענט זען די מאַניפעסטאַנטן. די מאַניפעסטאַציע האָט געדויערט בלויז אייניקע מינוט, מחמת די טורמע איז געווען נישט ווייט פון וואַקזאַל. אָבער די מינוטן זיינען אויף אייביק פאַרבליבן אין מיין זכרון"⁶⁰.

אַן ענלעכער סטיכישער אויסברוך פון פּראָטעסט און רעוואָלוציאָנערן מיט — איז געשען אין ווילנע אין מאַי 1900. דער בונד האָט אַרויסגעלאָזט אַן אויפרוה צו די זאַקן-מאַכערינס און זיי גערופן צו אַ שטרייך. אין דער אַרימער אַרבעטער-געגנט נאָוואַגאַראַד האָט אַ יידישער שפּיאַן אָנגעוווּזן און פּאָליציאַנטן האָבן פאַרהאַלטן דריי פאַרשפּרייטער פון די בלעטלעך (רחל זאַק, סטירל לייפער, עליע רייטשוק). ביזן אַריבערפירן די פאַרהאַל- טענע אין שטאַטישן אַרעסט-הויז, האָט מען זיי דערווייל געהאַלטן אין דער געביידע פונם אוריאַדניק. ווי נאָר מען האָט זיך דערוואוסט אויף דער אַרבעטער-בירושע וועגן דעם אַרעסט, האָט דער עולם אַרבעטער באַשלאָסן אָפּצושלאָגן די אַרעסטירטע. זיי האָבן זיך באַוואָפנט מיט שטיינער, שטעקנס און דרענגער, האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין די ווינקלעך און געדולדיק גע- וואַרט ביז מען האָט פאַרטאַג אַרויסגעפירט די אַרעסטירטע. די דריי פאַר- האַלטענע האָט מען אַרומגערינגלט מיט אַ וואַך פון פּאָליציי, און דער פּריס- טאַו מיטן אוריאַדניק פאַרויס. אין דעם מאַמענט האָבן זיך אַרויסגערוקט די באַהאַלטענע אַרבעטער — הונדערט אין צאַל — און אָנגעהויבן אַטאַקירן. דער פּריסטאַו מיט דער פּאָליציי האָבן זיך צוריקגעצויגן. זיי האָבן אויס- געשאָסן אין לופטן און פאַרהאַקט דעם טויער. דער אַטאַקירנדיקער עולם האָט אויפגעבראַכן דעם טויער און זיך אַריינגעריסן אין הויף. ביים אַריי- גאַנג אין קאַנצלאַריע איז געשטאַנען דער אוריאַדניק און געפאַכעט מיט דער בלאַנקער שווערד. דער אַרבעטער כאַנע פייווקע איז צוגעלאָפּן צום אוריאַדניק מיט אַ שטיין אין האַנט און געשריגן: — לאַז אַרויס די אַרעס- טירטע! אָבער דער אוריאַדניק האָט אים מיט דער שווערד דערלאָנגט אי- בערן קאַפּ. חברים האָבן געכאַפט דעם פאַרוואונדעטן און אַוועקגעטראַגן. דער עולם איז געוואָרן נאָך מער צערייצט און געהאַגלט מיט שטיינער אין די פענצטער פון דער פּאָליציי-געביידע. דעמאַלט האָט דער פּריסטאַו אַרויס- געלאָזט די אַרעסטירטע. מיט אַ הוראַ האָט דער עולם אַ כאַפּ געטאַן אויף די הענט די דריי באַפּרייטע. דער עולם האָט טריאומפירט. קורץ נאָך דעם האָבן זיך באַוווּזן קאַזאַקן און אַ סך פּאָליציי. מען איז געגאַנגען פון געסל צו געסל און אַרעסטירט אַ סך מענטשן אויף דער אַנווייזונג פונם יידישן שפּיאַן. די אַרעסטירטע האָט מען שטאַרק געשלאָגן.

ווילנע איז ווייט ניט געווען קיין אויסנאַם אין דעם פּרט. אומעטום האָבן זיך די פּראָטעסטן קעגן די רציחות און ווילקיר פון דער פּאָליציי אויסגעצייכנט

מיט זייער מאסן-כאראקטער און מיט אויסערגעוויינלעכער מוטיקייט. אין וויטעבסק האָט מען אין 1899 דערמאָרדעט אַן אַרבעטער, דעם בונדיסט מענדל קיווענסאָן, אין פּאָליציי-צירקל. ביי זיין לווייה זיינען פאַרגעקומען העפטיקע צוזאַמענשטויסן מיט פּאָליציי און מיליטער און די וואוינונג פונם יידישן שפּיאָן יאַשקע פּאָדוואַראַטניק, וואָס האָט געלאָזט אַרעסטירן דעם אַרבעטער. האָט מען חרוב געמאַכט.

דעמאָנסטראַציעס בשעת לוויית פון געפּאלענע קעמפּער אָדער פון אַזעל-כע, וואָס זיינען געשטאַרבן נאָך זייער זיצן אין תּפּיסה אָדער פּאַרשיקונג, זיינען אויך געווען אַן אָפּטע דערשיינונג. אין די יאָרן 1899 — 1900 זיינען געווען 8 אַזעלכע דעמאָנסטראַציעס: אין וואַרשע — 4, אין לאָדזש — 2, דווינסק, סמאַרגאַן — צו איינע. די לעצטע צוויי האָבן צוגעצויגן 1,150 מאַן; מען האָט געזונגען רעוואָלוציאָנערע לידער, געמאַכט אויסרופן, גע-האַלטן רעדעס אויפן בית עולם. אין די וואַרשעווער דעמאָנסטראַציעס האָבן זיך באַטייליקט 3,400 מאַן (יידישע און פּוילישע אַרבעטער).

אין 1899 זיינען אין וויטעבסק און נעוועל פאַרגעקומען אַנטמייליטאַ-ריסטישע דעמאָנסטראַציעס בשעת מען האָט טראַנספּאָרטירט די רעקרוטן; ס'האָבן זיך דאָ באַטייליקט 400 אַרבעטער.

פּייערונגען צום אַנדענק פון וויכטיקע געשעענישן איז געווען אַ מנהג אומעטום: מען האָט געפּייערט דעם 1 מערץ (אָטענטאַט אויפן צאַר אַלעק-סאַנדער דעם צווייטן). דעם 19 פעברואַר (פּויעריס-באַפּרייאונג), די רע-וואָלוציע פון 1848, דעם יאָרטאָג פון דער פּאַריזער קאָמונע, דעם 50-יאָריקן יוביליי פון קאָמוניסטישן מאַניפּעסט א. א. אַ. אַרבעטער האָבן אויך געפּייערט דעם טאָג, ווען ס'איז געגרינדעט געוואָרן זייער קאַסע. אַזעלכע קאַסע-יוביליען זיינען געווען פּאַרעגיסטרירט 12 — אין ווילנע, ביאַליסטאָק און אַנדערע שטעט. די אַלגעמיינע צאָל פּייערונגען אין די יאָרן 1897 — 1900 איז געווען 22 מיט 2,675 באַטייליקטע: אין ווילנע 3, מינסק — 3, וואַרשע — 2, ביאַליסטאָק און וויטעבסק — צו איינע. די פּייערונגען זיינען באַגלייט געווען מיט רעדעס אויף דער טעמע פון דער געפּייערטער געשעעניש, מען האָט געזונגען רעוואָלוציאָנערע לידער, אַרויסגעהאַנגען אַ רויטע פּאַן וכד.. אָפט זיינען אַזעלכע פּאַרזאַמלונגען געווען אין וואַלד, און דעמאָלט האָבן זיך אין זיי באַטייליקט צו עטלעכע הונדערט מאַן.

אין ווילנע, ביי „אַ יוביליי-פּייערונג פון דער קאַסע פון די שניידערינס, איז דער לאַקאַל פון דער פּאַרזאַמלונג געווען באַפּוצט מיט פּאַרטערען פון קאַרל מאַרקס און פּערדינאַנד לאַסאַל, מיט רויטע פענער און אויפּשריפטן: 'פּראַלעטאַריע פון אַלע לענדער פּאַראַיניקט אייך' וכד...". אין גראָדנע, אין 1899, זיינען פאַרגעקומען אין וואַלד צוויי פּאַרזאַמלונגען פון די פּאַפּי-ראַסן-אַרבעטער, פון שערעשעווסקיס פּאַבריק, אויף וועלכע ס'איז באַשלאָסן געוואָרן אַ שטרייק: אין דער ערשטער פּאַרזאַמלונג האָבן זיך באַטייליקט ביז 350 אַרבעטערניס, אין דער צווייטער ביז 600⁶³.

אין באַריכט פון בונד פּאַר דער צייט פון אַפּריל 1901 ביז יוני 1903

לייענען מיר וועגן ווייטערדיקן שטורמישן וואוקס פון דער באוועגונג אין ראיאן פון בונד. ס'וואקסט אויס א צאל נייע ארגאניזאציעס, ס'פארשטארקט זיך דער פאליטישער קאמף פון די יידישע ארבעטער, ס'וואקסט די פארלע- גערישע טעטיקייט פון צענטראל-קאמיטעט און פון די אטיקע קאמי- טעטן. ס'קומען צו נייע ארגאניזאציעס אין די שטעט פון יידישן תחום — אין ליטע, ווייס-רוסלאנד, פוילן און אין אוקראינע, ווי אויך אין שטעט פון לעטלאנד מחוץ דעם תחום-המושב. יעדע גרעסערע שטאט ווערט אויך א צענטער פאר דער גאנצער ארומיקער געגנט, און זי באדינט זיי מיט רעדנער, ליטעראטור, אנווייזונגען און אנדערער הילף. ס'שטארמט א קוואל פון רעוואלוציאנערער ענערגיע ביי דער ארבעטערשאפט. אלץ מער און מער ווערט אויך די אינטעליגענץ אריינגעצויגן אין דער באוועגונג. מיט בא- וואוסטזיניקייט און מוטיקייט צייכנט זיך אויס די גאנצע באוועגונג, און מיט הייסער געטריישאפט צום בונד. דער 5-יאריקער יוביליי פון בונד, דער יוביליי פון דער ארבייטער שטימע ווערן געפייערט מיט גרויס ענטוואזום. די גאסן-דעמאנסטראציעס ווערן אפטרע, נייע פארמען און אויסדרוקן פון פאליטישן קאמף קומען אויף; מאניפעסטאציעס אין טעאטער, פאליטישע שטריקן, שטריקן אין די שולן. ס'פארגרעסערט זיך די צאל פארזאמלונגען און ס'ווערן באהאנדלט אלע אקטועלע פראגן. די פראקלאמאציע-ליטערא- טור פארפלייצט די יידישע שטעט און שטעטלעך, זי רופט זיך אויך אפ אויף אלע ברענענדיקע געשעענישן אין יידישן און אלגעמיין-מלוכהשן לעבן. די מאי-פראקלאמאציע פון צענטראל-קאמיטעט אין 1903 איז פארשפרייט גע- ווארן אין 70 טויזנט עקזעמפלארן. די באוועגונג נעמט אן אלץ מער א מאסן-כאראקטער; ס'ווערן אריינגעצויגן טויזנטער ארבעטער, וואס געהערן אפילו ניט צו די קאטעס. די נעץ פון די פראפאגאנדע-קרייזלעך ווערט אויס- געברייטערט. אין די גרעסערע שטעט גרינדן זיך ספעציעלע אינטעליגענטן- גרופעס, סטודענטן-גרופעס. ס'גייעט אן אינטענסיווע ארבעט צווישן דער יוגנט פון גימנאזיעס און צווישן די אזוי-גרופענע עקסטערנס (די וואס האבן פריוואט זיך צוגעגרייט אויסצוהאלטן עקזאמען צו קאנען אנגענומען ווערן אין א הויכשול).

דער צענטראל-קאמיטעט פון בונד האט פארעפנטלעכט צוויי אויפרופן צו דער יידישער אינטעליגענץ: איינעם אין מאי 1901 און דעם צווייטן אין סעפטעמבער. דער לעצטער האט געטראגן אזא טיטל: אויפרוף צו דער יידישער געזעלשאפט (אין געזעטע באגרענעצונגען פונם רעכט אויף בילדונג פאר יידן). נאך דעם ווי דער אויפרוף דערקלערט און אילוסטרירט די פאליטיק פון דער צארישער רעגירונג אויפן געביט פון בילדונג בכלל און אירע דיסקרימינאציעס לגבי דער יידישער יוגנט בפרט, דערציילט ער וועגן בונד און וועגן דער יידישער ארבעטער-באוועגונג. דער אויפרוף פארענדיקט זיך מיט אזעלכע ווערטער: „ווער זשע פון אייך, אינטעליגענטע יידישע געזעלשאפט, וועט פארבלייבן גלייכגילטיק צו אונז" זער רעוואלוציאנערן קאמף, וואס איז די איינציקע און זיכערסטע ערבות פון

אונזער און אייער פרייהייט? ס'איז דאך אַ חרפה צו שטיין פונדערווייטנס פון די געפאָרן און שפעטער קומען צום גרייטן און געניסן! זאָל זשע יעדערער פון אייך צוהעלפן מיט וואָס ער קען אונזער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער באַ-וועגונג... „מיר זיינען פעסט איבערצייגט, אַז אונזער רוף וועט געפינען אַ הייסן אָפּקלאַנג אין האַרצן פון יעדן, ביי וועמען דער פרייהייט-געפיל איז נאָך ניט פאַרטויבט געוואָרן אויף שטענדיק, אין יעדן וואָס האָט נאָך ניט שלום געמאַכט מיטן גורל פון אַ רעכטלאָזן שקלאַף“.

דער אויפרוף צו דער יידישער אינטעליגענץ איז אַ בראַשור פון 25 זייטן. אָנגעשריבן האָט אים ד"ר פּאַוועל ראָזענטאַל. אין די ווייטערע צוויי יאָר איז דער אויפרוף צוויי מאַל איבערגעדרוקט געוואָרן (די דריטע אויפֿ-לאַגע — פעברואַר 1903, לאַנדאָן). דער אויפרוף גיט אַ בילד פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג און דעם בונד. „נישט געקוקט אויף דעם, זאָגט דער אויפרוף, באַמערקט זיך אין די רייען פון דער יידישער אינטעליגענץ אַ שטויבענדיק אומוויסן, גלייכגילטיקייט אָדער אפילו פיינטלעכקייט לגבי דער יידישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג! וואו איז די סיבה פון דעם? ווי אַזוי דערקלערט זיך וואָס אַזאַ מוטיקע, מאַדערנע באַוועגונג מיט אַן אַלגעמיינ־מענטשלעכן כאַראַקטער — האָט נישט צוגעצויגן צו זיך די אויפֿ-מערקזאַמקייט פון אונזער אינטעליגענץ, האָט זי ניט באַגרייטערט, ניט אַרויסגערופן קיין הייסן מיטגעפיל, קיין צופלוס פון כוחות? ... די צוויי גרונט־סיבות, וואָס האָבן אַרויסגערופן אַזאַ אָפּפרעמדונג פון דער אינטעלי-גענץ לגבי דער יידישער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, זיינען אַט וועלכע: „דער קלאַסן־כאַראַקטער פון דער באַוועגונג און די זשאַרגאַנישע שפּראַך פון דער יידישער אומלעגאַלער ליטעראַטור“. דער אויפרוף שילדערט ווייטער די היסטאָרישע ראַל פונם פּראַלעטאַריאַט אין רוסלאַנד, ווי אויך דעם פאַרמעסט פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט. ווייטער פּאַלעמיזירט דער אויפרוף פון איין זייט — מיט די פאַרשידענע מינים ציוניסטן און זייערע קאַנצעפּציעס, פון דער אַנדערער זייט — מיט די פאַרשידענע אַסימילאַטאָרן און „פּאַליאַקן פון משהס גלויבן“. דער אויפרוף פאַרענדיקט זיך מיט דער ווענדונג: „וועט אונזער אינטעליגענץ אויך ווייטער פאַרבלייבן אַן אינדיפּערענטער, קאַלטער און אפילו פיינטלעכער צוקוקער צו דעם קאַמף, וואָס קאַכט אַרום אים? וועט זי אַזוי ווי ביז אַהער פּחדנותדיק מיט הענט און פיס זיך אָפּשאַקלען פון אַט דעם קאַמף, אָנשטאַט דעם זי זאָל אין אים נעמען אַ געהעריקן אַנטייל און מיטהעלפן מיט אַלע מיטלען? און די הילף מצד דער אינטעליגענץ איז נויטיק און דרינגענדיק, און טאַקע נישט קיין קליינע שטיצע! ...“ ס'פּאַדערן זיך מענטשן, מאַטעריעלע מיטלען! מיר זיינען פעסט איבערצייגט אַז בלויז די קנאַפע באַקאַנטשאַפט מיט דער אַרבעטער-באַוועגונג האָט גורם געווען די ביז־איצטיקע גלייכגילטיקייט און אָפּגעפרעמדקייט פון דער אינטעליגענץ. טאַ זאָל זי זיך באַקענען! זאָל זי זיין אַקטיוו און מיטהעלפן! העלפּנדיק דער אַרבעטער-באַוועגונג, וועט זי גרייטן פאַר זיך אַליין גליק און פרייהייט.“ אַט אַזוי שפּרייט אויס דער בונד זיין ווירקונג אויף דער גאַנצער יידישער

געזעלשאפט. ער נעמט אַ וואַרט אין אַלע פּראָבלעמען פון לויפנדיקן יידישן לעבן. ער קעמפט פאַר יידישע רעכט אויף בילדונג, באַקעמפט דעם ציוניזם, די פּאָליטישע אינדיפּערענטקייט און מאַכטלאָזיקייט ביים יידישן בירגער־טום און קליינבירגערטום. ער קעמפט קעגן אַנטיסעמיטיזם און פּאָגראַם־העצעס. זיין פּאָליטישע ראַל און אויך זיין ראַל אויפן געביט פון קולטור און ליטעראַטור, באַקומט וואָס ווייטער אַלץ גרעסערע אַנערקענונג צווישן דער יידישער אינטעליגענץ. די פּראָגרעסיווע טיילן פון דער יידישער גע־זעלשאַפט דריקן אַלץ אַפּטער אויס זייערע סימפּאַטיעס פאַרן בונד. אַן אויס־דרוק פון אַט דער באַציאונג מצד דער שעפּערישער אינטעליגענץ זיינען געווען ש. אַנסקיס צוויי לידער, וועלכע ער האָט אונטערגעטראָגן דעם בונד — צום בונד (אין זאַלציקן ים) און די שבועה, וואָס איז געוואָרן דער אַפיציעלער הימן פון בונד.

פּאָליטישע דעמאָנסטראַציעס און איינטאַגיקע שטרייקן ווערן אַן אַפּטע דערשיינונג אין יידישן לעבן אין לאַנד. שטרייקן פון סימפּאַטיע און סאָלי־דאַריטעט מיט די קרבנות פון טעראַר־אַקטן פון דער פּאָליציי און מיליטער ווערן באַגלייט מיט פּאַרזאַמלונגען און רעזאָלוציעס, מיט מיטגעפיל־אַדרעסן, מיט פּראַקלאַמאַציעס און לאַזונגען, וואָס ווערן פּאַפּולער צווישן די ווייטסטע און ברייטסטע קרייזן אין יידישן לעבן. די פּאָגראַם־העצעס און די פּראַוואַן פון פּאָגראַמען רופן אַרויס אַ ווירדיקן און מוטיקן ענטפּער מצד דעם בונד און דער יידישער אַרבעטערשאַפט, וואָס קעמפט אונטער זיין פּאַן. אויך דער עקאָנאָמישער קאַמף ווערט אַלץ אינטענסיווער. עס קומט אויף אַ נייער קאַמפּ־מיטל: באַיקאַט קעגן די פּאַבריקאַנטן. ב. מיכאַלעוויטש האָט אין זיינע זכרונות געגעבן אַ בילד פון דעם באַיקאַט, וואָס איז אין ביאָליסטאַק אַרגאַניזירט געוואָרן קעגן דעם טאַבאַק־פּאַבריקאַנט יאַנאַווסקי:

„ס'האָט זיך געצויגן אַ פּאַרביטערטער שטרייק, דער פּאַבריקאַנט האָט באַין אופן ניט געוואָלט נאַכגעבן; ער האָט געדונגען קריסטלעכע אַרבע־טערינס און דער שטרייק האָט געהאַלטן ביים פּאַרשפּילט ווערן. דער ביאָליסטאַקער קאַמיטעט האָט אַרויסגעלאָזט אַן אויפרוף צו באַיקאַטירן יאַנאַווסקיס סחורה. דאָס האָט געהאַט אַן אומדערוואַרטן דערפּאָלג. אַלע אַרבעטער אין ביאָליסטאַק און אומגעגנט האָבן אויפּגעהערט צו קויפן זיינע פּאַפּיראַסן“... „אין די קליינע אַרבעטער־שטעטלעך האָט מען אפילו אין די בתי־מדרשים אויסגערופן, אַז קיינער טאָר יאַנאַווסקיס פּאַפּיראַסן ניט רויכערן. דאָס האָט זיך שטאַרק געלאָזט פּילן אויפן סקלאַד, און דער פּאַבריי־קאַנט איז מרוצה געוואָרן איינצוגיין אויף אונטערהאַנדלונגען נאָר בתנאי, אַז ד'ר ראָזענטאַל אַליין זאָל מיט אים פּאַרהאַנדלען. שפּעטער ווען דער סיכסוך איז דערליידיקט געוואָרן דורך די דעלעגאַטקעס פון די אַרבעטער גופא, איז אין שטאַט פּאַרשפּרייט געוואָרן אַ לעגענדע, אַז מען האָט יאַנאַווסקין אַרויסגענומען פון שטוב אין מיטן נאַכט, אים פּאַרבונדן די אויגן און אים ערגעץ אַפּגעפּירט אויף כאַנייקעס (אַרבעטער־גאַס) אין קאַמיטעט־שטיבל.

דאָרט האָט מען אים אַראָפּגענומען די טוך פון זיינע אויגן און ער האָט פאַר זיך דערזען ד"ר ראָזענטאַל און נאָך באַקאַנטע אינטעליגענטן פון שטאָט, וועלכע האָבן דעם פּסק־דין אַרויסגעטראָגן".⁶⁴

דער איניציאַטאָר פון אַט דער אַקציע, אַבראַם דער טאַטע, דערציילט וועגן דעם: אין יאַנאַווסקיס טאַבאַק־פאַבריק „האַבן געאַרבעט 300 מיידלעך — פּאַפּיראַסנמאַכערקעס און פון 30 ביז 40 מענער — סיגאַרמאַכערס. מען האָט געאַרבעט פון שטיק, אין דער פאַבריק האָבן מיר געהאַט אַ גאַנץ גוטע אַרגאַניזאַציע. אַ באַדייטנדיקע צאַל אַרבעטער — סיי מיידלעך, סיי מענער — האָבן געהערט צו דער באַוועגונג. אַ געוויסן טאַג דערציילט מיר אַ פּאַפּיר־ראָסנמאַכערקע, אַז די לעצטע צייט קומט פאַר אין פאַבריק אַ מיאוסע זאַך: מען זאָגט אָפּ די יידישע מיידלעך און מען פאַרבייט זיי מיט קריסטלעכע, ס'איז גענוג, אַז אַ מיידל זאָל ניט אַרויסווייזן רעספּעקט דעם פאַבריקאַנט אָדער ער זאָל גלאַט וואַרפּן אָן אומחן אויף אַ מיידל, מ'זאָל זי אַפּזאָגן, אויף די פּלעצער פון די אַפּגעזאָגטע אַרבעטן שוין קריסטלעכע מיידלעך"... „מיר האָבן אַרויסגערופן אַ שטרייק, אַלע אַרבעטער, אַחוץ דער קליינער צאַל קריסטלעכע מיידלעך, זיינען אַראָפּ פון דער אַרבעט. ס'איז אַוועק אַ וואַך און צוויי און דער פאַבריקאַנט איז געבליבן איינגעשפּאַרט"... ס'איז דער־קלערט געוואָרן אַ באַיקאַט... „מיר האָבן אָפּגעדרוקט אויף קליינע שטיק־לעך פּאַפּירלעך נאָר 2 שורות: 1) אַ חרם אויף יאַנאַווסקיס פּאַפּיראַסן! (אין קלאַמערן: באַיקאַט), 2) קויפט נישט יאַנאַווסקיס פּאַפּיראַסן! מיט די צעטלעך האָבן מיר באַקלעפט די גאַנצע שטאָט. אַלע ווענט, אַלע סלופּעס און אויך אַלע שוהלן און בתי־מדרשים"... „אין איין שוהל איז דער שמש געווען אַ נאַאיווער מענטש און זייער אַ פרומער ייד. דערזען אַ צעטל, וואו עס שטייט געשריבן אַ חרם אויף יאַנאַווסקיס פּאַפּיראַסן, האָט ער פאַר־שטאַנען, אַז ס'איז אָן עבירה צו רויכערן די דאָזיקע פּאַפּיראַסן"... „נאָכן דאַונען איז ער אַרויף אויפן באַלעמער, אַ קלאַפּ געטאָן אין טיש און אויס־גערופן: — יידן, מען טאָר ניט קויפן יאַנאַווסקיס פּאַפּיראַסן. ס'איז אַרויפ־געלייגט אַ חרם אויף זיי". דער פאַבריקאַנט האָט דערפילט דעם באַיקאַט און נאָכגעגעבן די פּאָדערונג וועגן צוריק צונעמען אַלע אַפּגעזאָגטע אַרבע־טערניס".⁶⁵

ניט געקוקט אויף דעם פּאָליצייאישן רעזשים מיט די אַרעסטן און פאַר־פּאָלגונגען, קומען פאַר אָן אַ שיעור גרויסע פאַרזאַמלונגען מיט אַ סך הונדער־טער באַטייליקטע. פאַרן פּעריאָד אַפּריל 1901 — יוני 1903 זיינען געווען 30 גאַס־דעמאָנסטראַציעס מיט 8-9 טויזנט אָנטיילנעמער; 14 מאַניפעסט־טאַציעס אין טעאַטערן און שוהלן (סינאַגאָגעס); 6 פּאָליטישע שטרייקן — מיט בערך 7 טויזנט באַטייליקטע (ווילנע — 1,500 מאַן; לאָדזש — 2 צו 1,500 מאַן; אין האַמעל 2 צו טויזנט מאַן). פאַרזאַמלונגען זיינען פאַר דער צייט: פאַרעגיסטרירט געוואָרן 260 מיט בערך 40 טויזנט באַטייליקטע; 46 פאַר־זאַמלונגען — ביז 50 מאַן, 74 — ביז 100 מאַן, 72 — ביז 500, 9 — ביז טויזנט, 1 — 1,200, 2 — ביז 2,000, 1 — 3,000 מאַן, אַחוץ דעם זיינען געווען

אין דעם פּעריאָד 10 מאַי-דעמאַנסטראַציעס, 11 מאַי-פּאַרזאַמלונגען און 19 שטרייַקן. אין צוועלף פון זיי האָט די צאַל אָנטיילנעמער דערגרייכט איבער 10 טויזנט.

אין האַמעל איז געווען אַן ענלעכער באַיקאַט ווי אין ביאַליסטאָק. אָבער פון קלענערן פּאַרנעם און אַן דערפּאָלג, קעגן אַ גרויסער בעקעריי. קעגן שטרייַק-ברעכער און באַזונדערס שווערע, איינגעעקשנטע בעלי-בתים קומען פאַר סטיכישע טעראָר-אַקטן. אַזעלכע אַקטן האָבן די אַרטיקע קאָמיטעטן פון בונד באַקעמפט מיט אַלע מיטלען. דעם באַיקאַט האָט מען גאַר אָפט אָנגע-ווענדט אין ראַיאָן פון בונד, און ער האָט געטראָגן אַ פּאַרשידנאַרטיקן כאַראַקטער. (די אַרגאַניזאַציע, למשל, האָט ניט צוגעלאָזט קיין אַרבעטער אויף אַרבעט ביי געוויסע שלעכטע בעלי-בתים).

בכלל גענומען האָט דער עקאָנאָמישער קאַמף אויף דער יידישער גאַס אין פּעריאָד אַפּריל 1901 — יוני 1903 זיך געפירט גענוג אינטענסיוו, ניט געקוקט אויף דעם, וואָס די פּאָליטישע אַרבעט האָט אַלץ מער פּאַרשלונגען די אויפּמערקזאַמקייט און די אַרגאַניזאַטאָרישע כוחות פון דער באַוועגונג. אַ גרויסע געשעעניש איז געווען דער אַלגעמיינער שטרייַק פון צוויי מיט אַ האַלבן טויזנט זאַקן-מאַכערינס, וואָס זיינען געווען צעוואָרפן איבער עטלעכע שטעט און שטעטלעך. פאַרן אָנגעוויזענעם פּעריאָד זיינען פּאַרעגיסטרירט געוואָרן 172 עקאָנאָמישע שטרייַקן. וועגן 127 פון זיי איז גענוי באַקאַנט די צאַל אָנטיילנעמער און זי דערגרייכט אַ ציפער פון 8.632 אַרבעטער און אַרבעטערינס. (די שטרייַקנדע זאַקן-מאַכערינס גייען ניט אַריין אין דער צאַל). 80 שטרייַקן מיט 4.746 אָנטיילנעמער זיינען געוואָנען געוואָרן, 12 מיט 1.760 אָנטיילנעמער פּאַרשפּילט. אין אַזעלכע שטעט וואו די באַוועגונג האָט שוין לענגער עקזיסטירט, האָבן די שטרייַקן בעיקר געטראָגן אַ פּאַר-טיידיקונגס-כאַראַקטער, (ווייל בעסערע אַרבעטס-באַדינגונגען זיינען שוין פריער אויסגעקעמפט געוואָרן), אין די אַנדערע שטעט וואו די באַוועגונג איז נאָך געווען יונג (בערדיטשעוו, זשיטאָמיר א. א.) — אַן אָנגרייף-כאַראַקטער.

צום אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאַנגרעס אין פּאַריז, סעפטעמ-בער 1900, האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט צוגעשטעלט אַ באַריכט, וואָס איז צונויפגעשטעלט געוואָרן פון די באַזונדערע באַריכטן פון די אַרטיקע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע קאָמיטעטן פון בונד אין וואַרשע, ביאַליסטאָק, גראָדע, מינסק, ווילנע, לאָדזש, האַמעל און אַנדערע. יעדער באַריכט איז געווען אָנגעפילט מיט אַ סך פרטים וועגן עקאָנאָמישן און פּאָליטישן קאַמף; פאַראַן אַ סך ציפערן וועגן מצב פון די יידישע פּאָכן, שטרייַט-קאַסעס, שטרייַקן, די עקאָנאָמישע דערגרייכונגען, אַלגעמיינע און אין באַזונדערע פּאָכן, ס'איז אויך געווען באַריכטעט וועגן יום-טובים, אַרעסטן, פּאַרזאַמלונגען, בירושעס. דאָס אַלץ האָט געמאַכט זייער אַ שטאַרקן איינדרוק אויפן עולם דעלעגאַטן. ווי גרויס איז געווען די צאַל יידישע אַרגאַניזירטע אַרבעטער, וואָס זיינען אין יענעם פּעריאָד געווען אָנגעשלאָסן אין בונד? אין די מאַטעריאַלן

וועלכע מיר האָבן אַ סך מאָל ציטירט (רוסישע אויסגאַבע, ז. 140) ווערט געגעבן אויף דער פראַגע אַזאַ ענטפער: „די צאָל אַראַגאַניזירטע אַרבעטער לאָזט זיך ניט פעסטשטעלן פינקטלעך, אָבער לויטן באַשיידנסטן חשבון איז זי בכל אופן ניט קלענער ווי דרייסיק טויזנט“.

**

וואָס מער די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג איז געוואָקסן, וואָס מער רעוואָלוציאַנער און דרייסטער אירע אויפטריטן זיינען געוואָרן, אַלץ אַכזריות־דיקער זיינען געוואָרן די האַנדלונגען און מעשים פון דער צאַרישער פּאָליציי, זשאַנדאַרמעריע און מיליטער. בלוט און טרערן האָבן זיך געגאַסן אַרום. ווייסער טעראַר האָט געהערשט אין גאַנצן לאַנד, און מיט אַ באַזונדערן ציניזם און רשעות האָט ער געבושעוועט אין די שטעט און שטעטלעך פון יידישן תּחום. מיר וועלן דאָ ברענגען נאָר עטלעכע געציילטע מאַטעריאַלן פון דעם מין.

לְאִשְׁתּוֹ. די רציחות וואָס לאַדזשער יידישע אַרבעטער זיינען אויסגע־שטאַנען פון דער דאָרטיקער פּאָליציי זיינען שוידערלעך. פאַר דער מינדעס־טער אַקציע פון יידישע אַרבעטער־בונדיסטן האָט די מאַכט זיך בלוטיק נוקם געווען. מערץ 1901, למשל, האָבן צוויי טויזנט יידישע וועבער באַגלייט צו אייביקער רו אַ באַליבטן בונדישן טוער (משה קאָנאַפּניצקי). אין שייכות מיט דער דאָזיקער רעוואָלוציאַנערער לוויה האָט מען מיט עטלעכע טעג שפּעטער אויפן סמך פון מסירות אַרעסטירט אַ הונדערט מענטשן, און אַט וואָס עס האָט שפּעטער דערציילט איינער פון די אַרעסטירטע: „אָזוי ווי מיר זיינען געווען אין צירקל, איז אַריינגעקומען דער פּריסטאַוו און גלייך זיך צערעוועט מיט דעם עכט צאַרישן 'יעמוד' אין דער מאַמען אַריין און געדראָט: איר, אַהדות, איך וועל אייך ווייזן. ער איז גלייך צו צום טעלעפּאָן און געהייסן זיך צושיקן קאַזאַקן. ס'האַט נישט לאַנג געדויערט און באַלד האָט זיך געהערט דאָס קלאָפן פון פּערדישע פּאַדקאַוועס. דאָס טויער פון צירקל האָט זיך געעפּנט און די קאַזאַקן זיינען אַריינגעריטן“... „מען האָט געמוזט דורכגיין אַ בראַנד קאַזאַקן, וועלכע האָבן געקאַטעוועט מיט נאַהאַיקעס“⁶⁶.

אַ לאַנגע צייט איז די עפנטלעכקייט אין לאַדזש געווען דערשיטערט צוליב דעם ברוטאַלן מאָרד, וואָס די פּאָליציי האָט דורכגעפירט איבער דעם בונדיסט יעקב לייזער פּאַקולאַ. אַלע זיינען געווען אויפגעשוידערט צוליב דעם מערדערלעכן אַקט פון דער פּאָליציי, אָבער די לעצטע האָט ווייניק אַכט געלייגט אויף אַלע פּראַטעסטן און מאַניפּעסטאַציעס, און זי האָט ווייטער געבושעוועט. אַ קאַרעספּאַנדענט פון לאַדזש דערציילט: „נאָך אַ געוויסן שטילשטאַנד, וואָס איז געקומען צוליב דער אַגיטאַציע אַרום דעם מאָרד פונם יידישן אַר־בעטער פּאַקולאַ, האָט די פּאָליציי און דער עיקר די אַכראַנע, גענומען פון דאָס ניי בושעווען. מען האָט געכאַפט אַרבעטער אויף דער גאַס, אַרעסטירט, געשלאָגן, געמאַטערט מיט הונגער אין די פּאָליציי־צירקלען וכד'. מען

האט אויך אנגערייצט אויף זיי די אזוי גערופענע, וואוילע יונגען. אויף איין טייל אַרבעטער האָט דאָס געווירקט דערדריקנד, די אַנדערע אָבער האָבן באַשלאָסן אַרגאַניזירן אַן אייגענע קאַמפּס-גרוּפּע. אָבער דער אַרטיקער קאַמיטעט פּון בונד איז געווען קעגן דעם און ער האָט אַנגענומען אַ ניי מיטל, אַזוינס וואָס האָט זיך נישט פּראַקטיצירט ביז אַהער אין גאַנץ רוסלאַנד. ער האָט דערקלערט די טעג אַ פּאַליטישן שטרייק, וואָס איז באַשטאַנען אַט אין וואָס: טויזנט וועבער און עטלעכע הונדערט אַרבעטער פּון אַנדערע פּראַ-פעסיעס האָבן געוואָרפן די אַרבעט און געמאַלדן די בעלי-בתיים, אַז יענע זאָלן לאָזן וויסן טעלעפּאָניש דעם פּאַליצמייסטער, אַז זיי (די אַרבעטער) וועלן נישט צוטראַען צו דער אַרבעט ביז וואָנען די פּאַליציי וועט ניט אָפּשטעלן אירע גוואַלט-אַקטן. די פּאַדערונג פּון די אַרבעטער איז אויסגעפירט גע-וואָרן. אויפן אַנדערן טאָג האָט דער פּאַליצמייסטער איינגעלאָדן די אַרבעטער און די בעלי-בתיים און זיי צוגעזאָגט מאַכן אַ סוף צו די גוואַלט-מעשים. דער בונדישער קאַמיטעט האָט געהאַלטן, אַז דער ציל פּונם שטרייק איז דערוויילע-וואָס דערגרייכט און ער האָט געגעבן צו וויסן די אַרגאַניזאַציעס, אַז מען זאָל דעם שטרייק איבערייסן. מען איז געשטאַנען איין טאָג. בעת דעם שטרייק איז צושטאַנד געקומען אויף דער פּראַמעדע-גאַס אַ פּאַר-זאַמלונג פּון 500 מאַן. — אָבער ערשט וואָס האָבן מיר באַקומען אַ ידיעה וואָס ווייזט, אַז די פּאַליציי טראַכט גאָר ניט מקיים צו זיין איר צוואַג: אין אַ צירקל האָט מען ווידער געשלאָגן אַן אַרבעטער.⁶⁷

„אונזער זשאַנדאַרמערע — דערציילט אַ קאַרעספּאַנדענט פּון לאַדזש מיט איבער אַ יאָר שפּעטער — דאָס איז עפעס אַ בלוטדאַרשטיקע שייקע מיטן בלוטצאַפּער גנאַינסקי בראש. זי האָט ביי אונז באַנייט בוכשטעבלעך די צייטן פּון דער אינקוויזיציע: די אַרעסטירטע ביי אונז שלאָגט מען מיט אַ בעס-טיאַלישער רציחה. מען שלאָגט ביזן פּאַרלירן דעם באַוואוסטזיין, ביז האַלב-טויט; מען פירט אויס איבער זיי טאַרטורן און פּייניקונגען, וואָס אַז מען גיט נאָר אַ טראַכט וועגן דעם — שטעלן זיך די האָר קאַפּיר. מענטשן וואָס זיינען ביי אונז געזעסן אין טורמע עטלעכע וואָכן (און אפילו ווייניקער), זיינען אַרויס פּון דאָרטן צעקאַליעטשעטע, קראַנקע אויפן גאַנצן לעבן.“⁶⁸

„פּאַרשטאַרקטע שמירה“ (אוסילענאַיאַ אַכראַנאַ). אין דעצעמבער 1901 האָט דער צענטראַל-קאַמיטעט פּון בונד אַרויסגעגעבן אַן אויפרוה פּון די יידישע אַרבעטער וועגן דעם, וואָס די רעגירונג האָט איינגעפירט אינם גאַנצן צפּון-מערבדיקן געגנט (אין וויטעבסק, מינסק, מאַהילעוו, האַמעל, ביאַליסטאָק, גאַנץ ווילנער גובערניע און פּיל אַנדערע ערטער) דעם דעקרעט וועגן „פּאַרשטאַרקטער שמירה“. אין אויפרוה ווערט געזאָגט: „אונזער גאַנצע געגנט איז געוואָרן אַרויסגענומען מחוץ דער ווירקונג פּון די גע-וויינלעכע געזעצן און איז אונטערגעוואָרפן געוואָרן דער ווירקונג פּון אויסנאַם-געזעצן, פּון דער 'פּאַרשטאַרקטער שמירה'...“ „אין אייניקע שטעט באַשיינען שוין די גאַסן באַקאַנטמאַכונגען פּון די אַרטיקע גובערנאַטאָרן, אַז ס'איז פּאַרבאָטן זיך צו זאַמלען אין גרופּעס אויף די גאַסן, איינאַרדענען

פארזאמלונגען א. א. וו. ... "די פארשטארקטע שמירה גיט איבער די גאנצע מאכט אין דער געגנט אין די הענט פון דער אדמיניסטראציע, ד.ה. פון גענעראל-גובערנאטאר אדער גובערנאטאר, פון דער פאליציי און זשאנדאר-מעריע" ... "ס'קאן שוין ניט זיין קיין רייד וועגן א וועלכער עס איז געזעצ-לעכקייט, ס'הערשט בלויז ווילקיר, גוואלט און געזעצלאזיקייט. די אדמיני-סטראציע גיט אליין ארויס די געזעצן, זי משפט אליין און זי אליין בא-שטראפט" ... "ניין, גיט קיין שרעק ווארפט אויף אונז אן די פארשטארקטע שמירה, פארקערט, זי גיט אונז צו מוט, ווייל זי באווייזט אונז, אז די רע-גירונג האט דערפילט אונזער כוח, זי האט באנומען אז מיר גראבן אונטער די יסודות פון איר עקזיסטענץ, אז מיר גראבן זיך אונטער אונטער דעם פונדאמענט, אויף וועלכן זי שטייט און וועלכער הייבט שוין אן זיך וואקאלען אונטער אירע פיס" (60).

סמארגאן. דער ווילנער גובערנאטאר פאן וואל האט באזוכט די דארטיקע טורמע, געזידלט די שטרייקער מיט די מיאוסטע ווערטער און פארבאטן צו געבן זיי זעאונגען... דער סמארגאנער פריסטאוו זעצט אריין אין טורמע די ארבעטער פאר יעדער קלייניקייט. פארן מינדסטן סיכסוך שיקט ער ארויף די אנטוילעמער אין ווילנער טורמע, ווי די געפערלעכסטע בונטאוו-שטיקעס. גיט לאנג האט מען דא ארעסטירט 10-12 מאן, האט מען זיי געיאגט צופוס קיין ווילנע אונטערן קאנוואי פון קאזאקן, דערביי האט מען זיי שרעקלעך געשלאגן; אויך דעם עולם, וואס האט זיי באגלייט, האט מען שטארק געשלאגן (60).

מינסק. די וואס מען האט ארעסטירט בעת דער 1-טער מאי-דעמאנס-טראציע אין טעאטער האט מען שרעקלעך געפייניקט. אינם ערשטן פאליציי-צירקל בעת מען האט געפירט די ארעסטירטע אויף א פארהער, האט מען זיי אויפן וועג שרעקלעך געשלאגן. 12 א זייגער ביינאכט האט מען אלעמען אויפגעוועקט און איינציקווייז אריינגעפירט אין קאנצעלאריע, וואו מען האט זיי געמאלדן, אז לויטן באפעל פון גובערנאטאר וועט יעדערער וואס וועט זיך נישט מודה זיין, באקומען 50 שמיץ. אזוי ווי קיינער האט זיך נישט מודה געווען און גיט געוואלט ארויסגעבן די חברים, זיינען אלע קערפערלעך באשטראפט געווארן. די סצענעס וואס האבן זיך אפגעשפילט נאך דעם אין דער קאמער, איז אוממעגלעך צו באשרייבן. איינער האט געהלשט, א צווייטער איז שיעור פון זינען גיט אראפ, האט געלאכט און געוויינט גלייכצייטיק, און פאר דאס ווארט נקמה האט אים בארואיקט. א דריטער האט געהאקט מיטן קאפ די וואנט א. א. וו. געשמיסן האט מען 12 מענטשן. געגעבן האט מען פון 5 ביז 40 שמיץ ... (61).

ווארשע. דעם 3-טן יוני איז פאליציי באפאלן די בירזשע אויפן עק פון די גאסן דזשיקע און מילע און גענומען טרייבן די ארבעטער פון די טרא-טוארן. איין ארבעטער האט מען געכאפט און גענומען אים שלאגן און שלעפן אין פאליציי-צירקל. דער עולם האט געפרוואווט אים ארויסרייסן פון זייערע הענט, אבער מיט בלויזע שווערדן האט מען אלעמען צעטריבן. אויפן וועג

האָט מען דעם אַרעסטירטן אַרבעטער נישט אויפגעהערט שלאָגן, און אַ צעבלוטטיקטן געבראַכט אין צירקל. די פּאָליציאַנטן, בראַש מיט אַ געהיים־אַגענט, זיינען צוריק געקומען אויף דער גאַס און ווידער גענומען שלאָגן און זידלען דעם עולם. ווידער האָבן זיי פאַרכאַפט איין אַרבעטער, און זיין גורל איז געווען דער זעלבער וואָס פונם ערשטן. שפעטער זיינען די פּאָליציאַנטן ווידער געקומען און אַרויסגעכאַפט איינצלע אַרבעטער. אין פּאָליציאַ צירקל זיינען געקומען קאַזאַקן צוהילף דער פּאָליציאַ און די רציחות האָבן זיך אָנגעהויבן פון דאַסניי. פון צירקל האָבן זיך געטראָגן האַרצריינסדיקע געשרייען פון די געשלאָגענע... ווען די לעצטע האָבן שפעטער געבעטן ביים פּריסטאָוו מען זאָל זיי אַריינברענגען וואַסער, האָט דער פּריסטאָוו באַפוילן די פּאָליציאַנטן זיי זאָלן באַנייען דאַס געשלעג... אין אַ פאַר טעג האָט מען די אומגליקלעכע קרבנות פון פּאָליציאַווילקיר באַפרייט. מ'האָט זיי אַרויסגעלאָזט קוים לעבעדיקע, צעקאַלעטשעטע און צע־בראַכענע.⁶²

דאַס אינטערנאַציאָנאַלע סאַציאַליסטישע ביוראָ האָט אין יוני 1902 אַרויסגעלאָזט אַן אויפּרוף צו אַלע סאַציאַליסטישע אַרבעטער־פּאַרטייען און דערציילט דער וועלט וועגן די גוואַלט־טאַטן פונם רוסישן צאַריזם, וועגן די מאַסן־הריגות און פייניקונגען, וואָס די רוסישע מאַכט ווענדט אָן. דער אויפּרוף גיט איבער די פּאַקטן וועגן די רציחות, וואָס די צאַרישע מאַכט איז באַגאַנגען אַלס נקמה פאַר פיייערן און דעמאָנסטרירן דעם ערשטן מאַי־סיווערן געברענגט שרעקלעכע פּאַקטן פון ווילנע, קיעוו, יעקאַטערינאַסלאָוו, אַדעס, מאַסקווע, פון פּאַלטאָוער און כאַרקאָוער גובערניעס. איבערגעבנדיק אַ ריי ידיעות, וואָס דער בונד האָט צוגעשטעלט, זאָגט דער אויפּרוף: „דער וויסער טעאָר הערשט אין רוסלאַנד מיט אַלץ גרעסערער און גרעסערער רציחה. דאַס וואָס איז געשען אין ווילנע איז צום אומגליק נאָר איינער, דער ווילדסטער עפיזאָד פונם שרעק־רעזשים. דער אינטערנאַציאָנאַלער סאַציאַליזם איז טיף דערשיטערט צוליב די רציחות, וואָס פּראַקטיצירן זיך טאַג־טעגלעך איבער די רוסלענדער אַרבעטער. מיר ווענדן זיך צו דער געזעלשאַפּטלעכער מיינונג מיטן רוף צו שטעמפלען די דאָזיקע העסלעכע מעשים“⁶³.

**

די אויבנגעבראַכטע פּאַקטן גיבן אַ בילד וועגן דעם, וואָס די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג איז אויסגעשטאַנען אין יענער תקופה. די לידן און פייניקונגען האָבן בלויו געשטאַרקט דעם מוט פון יידישן אַרבעטער. מיט ווירדע האָט דער בונד געענטפערט אויף דער הפקות פון דער צאַרישער מאַכט. אין אמת־רעוואָלוציאָנערן גייסט האָט דער בונד געפירט זיין פּאָליטישן קאַמף. און אַרום דער פּאַן פון בונד האָבן זיך געזאַמלט אַלץ גרעסערע מחנות יידישע אַרבעטער און אינטעליגענץ. אומדערשראַקן האָט זיך די יידישע אַרבעטער־מאַסע געוואָרפן אין קאַמף מיטן צאַריזם און זיינע קנעכט.

די יסורים און בלוט-פאָרגיסונגען האָבן געלייטערט דעם רעוואָלוציאָנערן גייסט פון דער אַרבעטערשאַפט.

אין די טורמעס און אין די ווייטע פאַרשיק־ערטער (סיביר, צפון־רוסלאַנד) האָבן געשמאַכט טויזנטער בונדיסטן. ביי די אומשטענדן פון דער אונטערערדישער באַוועגונג איז, פאַרשטייט זיך, געווען שווער צו רעגיס־טירן אַלע אַרעסטן, אורטיילן און פאַרשיקונגען. דער באַריכט פון בונד צום אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאָנגרעס אין אַמסטערדאַם דערציילט וועגן 4,467 פאַרעגיסטרירטע אַרעסטן, קרבנות פון רעוואָלוציאָנערן קאַמף (ביז יולי 1904). דער באַריכט פון אויסלענדישן קאַמיטעט פון בונד צום אינטער־נאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן ביוראָ (סוף 1902) דערציילט, אַז פון דער צווייטער העלפט 1898 ביז 1901 זיינען געווען פאַרעגיסטרירט 773 יידישע אַרבעטער און אינטעליגענטן, וואָס זיינען אַרעסטירט געוואָרן אין שייכות מיט דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג. זיי זיינען געזעסן אין טורמע פון 3 חדשים (און ווייניקער) ביז 2 יאָר; אַ סך פון זיי זיינען פאַרשיקט געוואָרן אין סיביר אויף טערמינען פון 3 ביז 5 יאָר. פון 1־טן נאָוועמבער 1901 ביז נאָוועמבער 1902 האָט מען אין שייכות מיט דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אַרעסטירט 781 אַרבעטער און אינטעליגענטן.⁶⁴

אין באַריכט פאַר בערך צוויי יאָר (אַפריל 1901 — יוני 1903) ווערט געזאָגט, אַז לויט נישט פולע ידיעות גרייכט די צאָל אַרעסטירטע ⁶⁵2,180. דאָס אַלץ האָט דעם יידישן אַרבעטער ניט אָפגעשראַקן. ער איז געוואָרן נאָך מער באַוואוסטזיניק, קעמפעריש. די לעצטע 10 יאָר האָבן באמת דורכ־געפירט אַ רעוואָלוציע אין דער פסיכיק און אַרט דענקען פון יידישן אַרבע־טער. אַ נייער און באַנייטער טיפ יידישער פראַלעטאַריער איז אַרומגעגאַנגען אויף די גאַסן פון די יידישע שטעט און שטעטלעך.

10. דער עקאָנאָמישער מצב פון יידישן אַרבעטער און זיין קאָמף פאַר אַ בעסערן לעבן

ביי פאַרשידענע געלעגנהייטן האָבן מיר שוין פריער דערציילט וועגן די עקאָנאָמישע קאָמפן פון די יידישע אַרבעטער, וועגן זייערע קאָסעס, פאַראינען און שטרייקן. דאָ וועלן מיר געבן אייניקע אַלגעמיינע כאַראַקטעריסטיקעס און באַשרייבונגען.

דער יידישער אַרבעטער איז בעיקר געווען אַ האַנטווערקער, אַן אַרבעטער פון ווערקשטאַט און קליינעם פאַבריקל. זיינע פאַרדינסטן, זיינע לעבנס־באַדינגונגען זיינען געשטאַנען אויף אַ נידעריקער מדרגה. ער איז מורא־דיק עקספּלאַטירט געוואָרן דורכן באַלעבאַס און אונטערנעמער, ער איז געצוואונגען געווען אויסצונוצן די אַרבעט־כוחות פון זיין פרוי און קינדער. ער איז געווען דערשלאָגן און פאַרקנעכט, געציטערט פאַר די פאַרשטייער פון דער צאַרישער מאַכט און געהאַט גרויס דרך־ארץ פאַרן גביר און רב. נישט קענענדיק די לאַנד־שפּראַך, נישט פאַרמאָגנדיק קיין צייטונג אויף יידיש, דערצויגן אין חדר און תלמוד־תורה, האָט ער נישט געוואוסט וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט, און זיינע קולטור־באַדערפענישן זיינען געווען באַגרענעצטע.

אין די גרויסע שטעט (וואַרשע, ווילנע, לאָדזש, אָדעס, מינסק, ביאַלי־סטאָק א. א.) איז די לאַגע געווען אַ ביסל אַנדערש. די קאָנצענטראַציע פון אַרבעט אין גרעסערע ווערקשטאַטן און פאַבריקן האָט דערמעגלעכט צו קעמפן פאַר בעסערע אַרבעט־און לעבנס־באַדינגונגען. דאָ איז אויך געווען גרעסער די צאָל יידישע אַרבעטער גופא. די אַלגעמיינע באַדינגונגען פון דער גרויסער שטאָט, דאָס פריע אַריינדרינגען פון דער סאָציאַליסטישער אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע, די אַונט־שול פאַר דערוואַקסענע און יוגנט־לעכע, — דאָס אַלץ האָט געהאַלפן אַריינברענגען אין דער יידישער אַרבעטער־מאַסע דערמוטיקונג און קאָמפּלוסטיקייט. מיט שוועריקייטן און קרבנות האָט זיך צוביסלעך דער מאַטעריעלער מצב פון יידישן אַרבעטער געענדערט: דער אַרבעטס־טאַג איז געוואָרן קירצער, דער לוינ העכער, די באַהאַנדלונג מצד די בעלי־בתים — מענטשלעכער, די אַרגאַניזירטקייט און סאָלידאַריש־קייט — פעסטער. און דאָס איז געווען דער היסטאָרישער פאַרדינסט פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג — פון ב.ו.ד.

לאַמיר זיך צוקוקן צום לעבן און קאַמף פון יידישע אַרבעטער אין גרעסערע שטעט און פּאָכן :

וואַרשע. אין אַט דעם גרעסטן יידישן ישוב אין אייראָפּע — און אויך דעם גרעסטן יידישן צענטער פון אינדוסטריע, האַנטווערק און האַנדל — זיינען געווען צענטליקער טויזנטער יידישע אַרבעטער און אַנגעשטעלטע. זייער גרויס און פאַרשידנאַרטיק איז געווען די צאַל פּאָכן און בראַנזשעס. יידן זיינען געווען באַשעפטיקט אין גרעסערע פאַבריקן (טאַבאַק-אויס-אַרבעטונגען, לאַנגעטן-גאַרדינען, בלומען און בלעטער, אייזערנע בעטן און שלאַסערייען, שוּכוואַרג א.א.וו.) און על פי רוב אין ווערקשטאַטן פון פאַרשידענע אויסאַרבעטונגען סיי פאַרן היימישן געברויך, סיי פאַר עקספּאָרט אין די ווייטערע גובערניעס פון רוסלאַנד.

עקאָנאָמישע קאַמפּן און שטרייקן זיינען שוין געווען אויך אין די פריערדיקע יאָרן. אָבער די קאַמף-שטימונג האָט זיך שטאַרק געהויבן און אויסגעברייטערט אין די לעצטע יאָרן פון פאַריקן און אין אָנהייב פון היינטיקן יאָרהונדערט. אין באַריכט פון וואַרשעווער קאַמיטעט פון בונד צום אינטער-נאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאָנגרעס אין פאַריז (1900) ווערט וועגן דעם דערציילט :

וועגן יאָר 1899. „די גאַנצע מאַסע האָט זיך אַנגעכאַפט שטאַרק פאַרן קאַמף, כדי דורך אים צו פאַרבעסערן די עקאָנאָמישע לאַגע. ס'האַבן גע-שטרייקט די לעדער-אַרבעטער (גאַרבערס), די קאַמאַשנשטעפּער, די זעמער, די אַרבעטער פון פּאַליאַקעוויטשעס פאַפּיראַסן-פאַבריק, די בעקער, די סטאַליאַרעס, די אַרבעטער פון די דרוקערייען און פון נאָך אייניקע פּאָכן. די שטרייקן האָבן זיך געצויגן דעם גאַנצן זומער. מ'האַט אומעטום גע-פּאָדערט הויפטזעכלעך אַ 12-שעהדיקן אַרבעטס-טאַג (אין דעם אַ האַלבע שעה אויף פּרישטיק און אַנדערהאַלבן שעה אויף מיטאַג) און העכערן דעם לוי. אונזער אַרגאַניזאַציע האָט אין די אויבנדערמאָנטע שטרייקן גענומען אַ גרויסן אַנטייל. אין משך פון אַ גאַנצן זומער זיינען זייער אָפט פאַרגעקומען פאַרזאַמלונגען פון גאַנצע מאַסן אַרבעטער (200, 300 און אפילו 600 און 700 אויף איין פאַרזאַמלונג). אויף די פאַרזאַמלונגען פלעגן געהאַלטן ווערן רעדעס פון מיטגלידער פון אונזער אַרגאַניזאַציע, אין וועלכע מ'פלעגט דערקלערן די אַרבעטער זייערע פּאָדערונגען, ווי מ'דאַרף זיך האַלטן ביי אַ שטרייק, און מ'האַט אויך אַרומגערעדט די ווייטערע צילן פון דער אַרבעטער-באַוועגונג. די פאַרזאַמלונגען האָבן געהאַט אויף די אַרבעטער אַ גוטע דער-ציענדיקע ווירקונג. האָבן זיי צוגעגעבן אַ שטאַרקן חשק צום קאַמף, און האָבן אין זיי שטענדיק אונטערגעהאַלטן די האַפּענונגען אויף אַ בעסערער לאַגע און אַ שטאַרקן גלויבן אין די אייגענע כוחות“⁶⁶. צווישן אַנדערן ווערט אין באַריכט אויך אַנגעוויזן, אַז ס'איז נויטיק צו לערנען מיט פיל אַרבעטער, וועלכע האָבן געוואַלט לערנען די יידישע און אויך אַנדערע שפּראַכן. דער ס. ד. ק. (קאַמיטעט פון בונד) האָט זיך באַמיט, ווי ווייט מעגלעך, צו באַפּרידיקן אויך די דאָזיקע באַדערפעניש פון די אַרבעטער, אויסזוכנדיק פאַר זיי לערער און לערערינס“.

ביאליסטאק, ביים סוף פון פאָריקן יאָרהונדערט איז די צאָל יידישע אַרבעטער און זייער מצב אין ביאליסטאק געווען אַזאַ:
טעקסטיל אַרבעטער: די צאָל וועבערס אין די יידישע פאַבריקן איז געווען בערך דריי טויזנט. זיי זיינען געווען באַשעפטיקט אין 70 פאַבריקן, די גרעסטע צאָל וועב־שטולן אויף אַ יידישער פאַבריק איז געווען 67. די וועבער האָבן זיך שוין דערשלאָגן דורך שטרייקן אַ 12־שעהדיקן אַרבעטס־טאַג (אין די 12 שעה איז אויך אַריין די הפסקה אויף מיטאַג). די דורכ־שניטלעכע שכירות זיינען געווען אין די פאַבריקן 6־8 רובל אַ וואָך, ביי די לוינקעטניקעס 4־6 רובל. ביי 200 לוינקעטניקעס האָבן געאַרבעט 1.600 מאַך.

צוליב שבת־רו זיינען קיין יידישע שפינער נישט געווען (די דאַמף־פאַבריקן האָבן געאַרבעט שבת). אין נישט־יידישע פאַבריקן זיינען יידישע אַרבעטער אויך נישט געווען באַשעפטיקט. בסך־הכל זיינען אין די יידישע פאַבריקן און ביי לוינקעטניקעס ביים סוף פון 19־טן יאָרהונדערט געווען באַשעפטיקט 4.400 וועבער, שפולערקעס און אַנדערע. פון דער צאָל זיינען 2 דריטל געווען יידן.

גאַרבער: אין 14 גאַרבערייען האָבן געאַרבעט 220 יידישע אַרבעטער און 100 נישט־יידישע. דער אַרבעטס־טאַג איז געווען 12 שעה (ביי די נישט־יידישע אַרבעטער איז דער אַרבעטס־טאַג געווען מיט אַ שעה לענגער), די שכירות — 4־6 רובל אַ וואָך.

טאַבאַק־אַרבעטער: אויף יאַנאָוסקיס פאַבריק האָבן געאַרבעט 370 פּערזאָן, פון זיי 200 פאַפּיראַסן־מאַכערקעס. די פּרויען האָבן פאַרדינט 1.5־2 רובל אַ וואָך. די מענער האָבן פאַרדינט פון 4 ביז 6 רובל אַ וואָך. פאַר די לעצטע 3 יאָר זיינען געווען 7 שטרייקן.

בענקער: ס'זיינען געווען 250 יידישע בעקער־אַרבעטער, זיי האָבן גע־אַרבעט 18 שעה אַ טאַג ביי די ערגסטע היגיענישע באַדינגונגען. שניידער: אין 50 ווערקשטאַטן האָבן געאַרבעט 200 אַרבעטער. זיי האָבן פאַרדינט 4־5 רובל אַ וואָך. ס'זיינען שוין אויך געווען מאַגאַזינען, במשך די יאָרן 1898־1900 זיינען געווען 6 שטרייקן; חוץ דעם ערשטן שטרייק זיינען זיי אַלע געוואונען געוואָרן.

שלאַסער און בלעכער: אין 50 שלאַסער־ווערקשטאַטן האָבן געאַרבעט 100 אַרבעטער (חוץ דעם 75 לערנינגלעך) און פאַרדינט 5 רובל אַ וואָך. — אין 25 בלעכער־ווערקשטאַטן האָבן געאַרבעט 40 אַרבעטער און 30 לערנ־ינגלעך. דער פאַרדינסט פון אַן אַרבעטער — 5 רובל אַ וואָך. אין אַלע פּאַכן זיינען דורכגעפירט געוואָרן עטלעכע שטרייקן.

אַנדערע פּאַכן: אין 50 ווערקשטאַטן האָבן געאַרבעט 70 מעבל־סטאַ־ליאַרעס און 100 לערנינגלעך. דער אַרבעטס־טאַג איז געווען 12 שעה. דער לויף 5 רובל אַ וואָך.

נאָך יידישע אַרבעטער זיינען געווען: 150 מולאַרעס, 100 מאַליאַרעס, 200 בוי־סטאַליאַרעס, 70 קירושנער, 25 איינבינדער און אַ צאָל שניידערניס.

אין רוב פאכן זיינען פאָרגעקומען שטרייקן. ס'זיינען געווען אַרעסטן און ס'האַבן אויך נישט געפּעלט קיין מסירות מצד בעלי-בתים.⁶⁷

„הונדערטער יידישע משפחות אין ביאליסטאָק און אין די אַרומיקע שטעטלעך האָבן געלעבט פון דער קליינער וועבעריי-פּראָדוקציע. דאָס זיינען געווען די לוינקעטניקעס“... „על פי רוב איז דער לוינקעטניק בלויז אַ פּאַרמיטלער צווישן דעם פּאַבריקאַנט און אַרבעטער. אַזאַ פּאַרמיטלער פּלעגט אַרויסנעמען דאָס געשפּינסט (גאַרן) פון דעם פּאַבריקאַנט און ברענגען אים צוריק פּאַרטיקע סחורה. דאָס מיינט, אַז די לוינקעטניקעס פּלעגן אַרבעטן ניט אויפן אייגענעם חשבון. אָפּט מאַל פּלעגן זיי אַליין אַרבעטן ביי די הילצערנע האַנט-שטולן (וועב-מאַשינען), און ניט זעלטן פּלעגן זיי באַשעפּטיקן צו עטלעכע געדונגענע אַרבעטער אָדער לערנינגלעך“... „די סיכסוכים צווישן די אַרבעטער און די לוינקעטניקעס זיינען אָפּט געווען נאָך שאַרפּערע ווי אין די פּאַבריקן, מחמת דער לוינקעטניק האָט דאָך געמוזט פּאַרדינען פון זיינע אַרבעטער. די קאַמפּן צווישן די לוינקעטניקעס און די אַרבעטער זיינען טאַקע געווען באַזונדערס פּאַרביטערטע“⁶⁸.

אין 1898 איז דאָ געווען דער צווייטער שטרייק קעגן די לוינקעט-ניקעס, אונטער דער אָנפירונג פון בונד. דער שטרייק איז געווען אַ פּאַר-ביטערטער און האָט זיך געצויגן וואָכן לאַנג. די פּאַדערונג איז געווען — אויסגלייכן דעם לוינ ביים לוינקעטניק מיט דעם לוינ ביים פּאַבריקאַנט. אַזוי אַרום האָבן די אַרבעטער געהאַפּט אינגאַנצן פּטור צו ווערן פון די לוינ-קעטניקעס. די פּאָליציי און זשאַנדאַרמערע האָבן שרעקלעך גערודפּט די שטרייקער. איין לוינקעטניק האָבן די אַרבעטער באַגאַסן דאָס פנים מיט זויערס. אין מערץ 1899 „האָט מען געפונען אין גאַס אַ לוינקעטניק אַ גע-קוילעטן. אויף אים און אויף נאָך עטלעכע זיינע חברים האָבן די אַרבעטער-וועבער געטראָגן אַ שטאַרקע שנאה אין האַרצן פאַר זייער שפּיאָנעריי און מסירות, צוליב וועלכע מען האָט פּאַרשיקט אייניקע אַרבעטער“⁶⁹. די אַרגאַ-ניזאַציע פון די סאַציאַליסטיש-באַוואוסטזיניקע אַרבעטער איז געווען קעגן אַזעלכע מעטאָדן. (דער אידישער אַרבייטער, נומ. 10, ז. 26).

לְאֵדוּם. אינם באַריכט, וואָס דער לאַדזשער קאַמיטעט פון בונד האָט צו-געשטעלט צום קאַנגרעס פון סאַצ. אינטערנאַציאָנאַל (סעפט. 1900), ווערט אַזוי געשילדערט דאָס לעבן פון יידישע אַרבעטער אין לאַדזש: „אין לאַדזש זיינען פּאַראַן צווייערליי יידישע אַרבעטער: פּאַבריק-אַרבעטער און גע-וויינטלעכע האַנטווערקער-אַרבעטער. צו די פּאַבריק-אַרבעטער געהערן די וועבער. אין דער וועבעריי אַרבעט מען דאָ אָן מאַשינען, דורכאויס האַנט-אַרבעט. די וועבעריי טראַגט דעם כאַראַקטער אָדער פון פּאַבריק-אַרבעט אָדער פון הויז-אַרבעט. די הויז-וועבעריי איז נישט זעלבסטשטענדיק, זי ליגט אין די הענט פון די לוינקעטניקעס, וועלכע נעמען דעם מאַטעריאַל ביי די גרויסע פּאַבריקאַנטן און זיי באַאַרבעטן אים דערנאָך מיט געדונגענע אַרבעטער אין זייערע אייגענע ווערקשטאַטן, אויף זייערע אייגענע וועב-שטולן. אין גאַנץ לאַדזש זיינען פּאַראַן 7 טויזנט וועבער (מעגער). פון זיי זיינען

5 טויזנט באשעפטיקט ביי די לוינקעטניקעס אין דער הויז-וועבעריי. (די ריכטיקע צאל פון די יידישע וועבער איז נישט באשטימט. מ'זאגט, אַז ס'איז אפילו פאַראַן 10.000-15.000 אַרבעטער) ... "אויסער מענער באשעפטיקן זיך מיט וועבעריי אויך פרויען, זייער אַרבעט איז אַ הילפס-אַרבעט: זיי וויקלען דעם פּאַדעם, פאַרפּערטיקן דאָס געוועבטע און דאָס גלייכן" ...

"דער אַרבעטס-טאַג איז דאָרט שרעקלעך לאַנג. מ'אַרבעט דעם גאַנצן טאַג אָן אויפהער, עסן עסט מען זיצנדיק ביים וועב-שטול. דער פאַרדינסט איז אַ שרעקלעך קליינער (אין צוויי מאָל קלענער ווי ביי די פאַבריק-אַר-בעטער). מ'אַרבעט פון שטיק און דעם לוינ צאָלט מען אויס דערצו זייער זעלטן. דער גרעסטער טייל פון די אַרבעטער זיינען נישט קיין היגע; זיי עסן און וואוינען ביי די באַלעבאַטים און דעריבער זיינען זיי שוין במילא ביי זיי אין די הענט. די ווערקשטאַטן זיינען קליינע, שמוציקע לאַקאַלן אין וועלכע די וועבער מוזן אַרבעטן, שלאָפן און עסן" ... "די לאַגע פון די פרויען איז נאָך אַן ערגערע" ... "די לאַגע פון די פאַבריק-אַרבעטער איז פיל בעסער. די אַרבעטס-באַדינגונגען אין די פאַבריקן זיינען עטוואָס מענטש-לעכערע. מ'אַרבעט נאָר אַ באַשטימטע צייט (12 שעה) אין טאַג, דער לוינ איז גרעסער און מען צאָלט פינקטלעך יעדע וואָך. פונדעסטוועגן איז די לאַגע פון די אַרבעטער ערגער, ווי די לאַגע פון די, וואָס אַרבעטן אין די מע-כאַנישע וועב-פאַבריקן" ... "יידן נעמען מען אין די מעכאַנישע פאַבריקן נישט צו, און דעריבער מוזן זיי זיך במילא באַנגונגען מיט דעם שרעקלעך קליינעם לוינ" ⁶⁰.

אויף מעכאַנישע שטולן האָבן אַנפאַנג היינטיקן יאַרהונדערט אין גאַנץ לאַדזש געאַרבעט העכסטנס 150 יידישע אַרבעטער. דער וואַכן-לוינ ביי מעכאַנישער אַרבעט איז געווען 6-7 רובל ביי אַן אַרבעטס-טאַג פון 11 מיט אַ האַלבער שעה; ביי האַנט-אַרבעט האָט מען אין פיל פּאַלן פאַרדינט נישט מער ווי 4 רובל אַ וואָך ביי אַן אַרבעטס-טאַג פון 14-16 שעה.

יידישע אַרבעטער זיינען געווען באַשעפטיקט נאָך ביי אַנדערע פּאַכן, ביים זאַקן-פאַך האָבן געאַרבעט קרוב צוויי טויזנט יידן, פון זיי אַ סך פרויען און קינדער. בכלל איז דאָס געווען אַ היים-אינדוסטריע. בערך צוויי טויזנט יידישע אַרבעטערינס זיינען געווען באַשעפטיקט אַלס שטאַפּערינס, דער פאַרדינסט איז געווען ביז 4 רובל אַ וואָך. בערך אַזאַ צאָל פרויען זיינען געווען באַשעפטיקט אַלס טריבערינס און שפולערינס. — ס'האָט זיך אויך אַנט-וויקלט די פאַבריקאַציע פון גרייטע מאַנטלען און אַנצוגן. אין 1901 האָבן געאַרבעט 15 הונדערט שניידער, זייער פאַרדינסט איז געווען 5-6 רובל אַ וואָך ביי אַן אַרבעטס-טאַג פון 14-16 שעה. געווען אויך אַ צוויי הונדערט קאַמאַשן-מאַכער, אַ צוויי הונדערט איינבינדער, איבער הונדערט אַרבעטער אין אַ גילדן-פאַבריק. געווען אויך די געוויינטלעכע יידישע פּאַכן: מאַליאַרעס, טאַקאַרעס און סטאַליאַרעס, שוסטער, שמוקלער, היטלמאַכער. גרויס איז געווען די צאָל פון אַנגעשטעלטע און בוכהאַלטערן פון איין זייט און באַלד-פאַקער, טרעגער און פּורמאַנעס פון דער צווייטער זייט.

„צוליב דער אומבאוואוסזיניקייט, נישט־אָרגאַניזירטקייט און פאַר־שפּרייטונג פון זמן־אַרבעט 'מיט עסן און שלאָפן' האָבן די יידישע אַרבע־טער — מענער, פרויען און קינדער — זיך געפונען פאַקטיש אין אַן אייגנ־אַרטיקער פּאַנשטשיווע“... „מיטן אויפקום פון בונד — פון דער שטורמישער אַחזות־באוועגונג — האָט זיך אָנגעהויבן ברעכן דער פּעאַדאַלער מצב אויף דער יידישער גאַס“... „די אַרבעטער האָבן אין בונד געזען אַן אינסטרומענט פון באַפרייאַונג, די באַלעבאַטים — אַ צעשטערער־ישן כוח“... „יעדער טריט פאַרויס פון די אַרבעטער איז אָנגעקומען שווער. מ'האַט געדאַרפט שטרייקן נישט בלויז פאַר אַ העכערן לויז און קירצערן אַרבעטס־טאַג, נאָר אויך פאַר אַפּשאַפן זמן־אַרבעט, פאַר האָבן אייגענע וואוינונגען און נישט עסן ביים באַלעבאַס. געווען אַפילו אַ שטרייק אין אַ שניידער־ווערקשטאַט פאַר די רעכט צו זיצן ביי דער אַרבעט און היטלען“¹⁰).

אין רעזולטאַט פון די פאַרביטערטע עקאָנאָמישע קאַמפּן, האָבן אויך אין לאַדזש פּאַסירט טעראָריסטישע אַקטן לגבי די אַרבעטס־געבער. די בונד־דישע אָרגאַניזאַציע האָט אַלץ געטון, כדי צו פאַרהיטן די אַרבעטער פון אַזעלכע פאַלשע טריט, אָבער ניט שטענדיק האָט דאָס געהאַלפּן. אַזוי למשל האָט מען אין 1902 אָפּגעגאַסן מיט שוועבל־ווער דעם דירעקטאָר פון פּוקס' פאַבריק — שיק. אין זעלבן יאָר האָט אַ יידישער אַרבעטער אויף דער הויפּט־גאַס פון פּאַביאַניץ געשטאַכן צום טויט דעם לוינקעטניק נחום יודל קערנאווסקי, וועלכער האָט אָנגעוויזן דער פּאַליציי וועמען צו אַרעסטירן פון שטרייקנדיקע וועבער.

שווער איז אָנגעקומען די לאַדזשער טוער דורכצואַקערן דאָס פעלד פון יידישן אַרבעטער־לעבן, אויסבילדן די עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציעס פון די אַרבעטער, אויפקלערן זיי און איינפירן אָרגאַניזאַציאָנעלע און צוועקמאַסיקע מעטאָדן פון עקאָנאָמישן קאַמפּ. בהדרגה האָט זיך געענדערט צום בעסערן דער מצב פון יידישן אַרבעטער. געוואַקסן איז אויך זיין פּאַליטישער באַ־וואוסטזיין און רעוואָלוציאָנערער מוט. דער לאַדזשער יידישער אַרבעטער האָט זיך געביטן נישט צום דערקענען.

ווילנט. אַט זיינען געוויסע פאַקטן און דאַטעס פונם ווילנער באַריכט צום פאַריזער קאָנגרעס פון סאַציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל (1900): „אין יאָר 1899 האָבן מיר אין אונזער שטאַט געהאַט 33 קאַסעס“... „צוזאַמען זיינען אין די קאַסעס אָרגאַניזירט ביז 1,147 אַרבעטער, 157 האַנדלס־אָנגעשטעלטע, ס.ה. — 1,304. אין די פּאַכן, וואו עס עקזיסטירן אָרגאַניזאַציעס, זיינען פאַרנומען 5,388 אַרבעטער. אויף אַזאַ אופן זיינען אָרגאַניזירט מער ווי 24 פּראָצענט פון אַלע אַרבעטער. צווישן זיי געפינען זיך 210 פאַבריקס־אַרבעטער“... „דאָס היינטיקע יאָר (1900) איז פאַר די קאַסעס געווען אַ גינסטיקס. ס'האַט געהערשט אַן אמתע עפידעמיע פון שטרייקן. ס'האַבן געשטרייקט 3,410 אַרבעטער, צווישן זיי 710 אָרגאַניזירטע, ד.ה. 21 פּראָצענט“... אינם היינטיקן יאָר האָבן כמעט אַלע מאַל אַלע אַרבעטער פון אַ באַשטימט פאַך צוזאַמען געשטרייקט. אין אַזעלכע אַלגעמיינע שטרייקן האָבן זיך

באטייליקט 2,664 מאָן, ד.ה. 78 פּראָצענט פון אַלע שטרייקנדע" ... „דאָס רוב שטרייקן זיינען פּאַרגעקומען וועגן העכערן דעם לויין. נאָר 307 אַרבעטער האָבן געקעמפט פאַר אַ קורצן אַרבעטסטאַג. פריער איז געווען פאַרקערט. פריער האָט מען אַממערסטן געקעמפט פאַר אַ 10-שעהדיקן אַרבעטסטאַג וועלכער איז שוין איינגעפירט כמעט אומעטום. דער לויין איז אָבער נאָך געבליבן ביים פריערדיקן צושטאַנד, און ווייזט נאָך אויף אַ טענדענץ צו פאַלן. די מענער פאַרדינען דורכשניטלעך 4-5 רובל אַ וואָך, די פרויען 2-3 רובל אַ וואָך" ... „דעם גרעסטן טייל פון די שטרייקן האָבן די אַר- בעטער אויסגעפירט. נישט אויסגעפירט האָבן 588 שטרייקנדע איבער די פאַרפאַלגונגען פון דער פּאָליציי, פאַבריק-אינספעקציע א. ד. גל. און אויך צוליב דוחק אין געלט. דאָס קאַסע-געלט איז גאַר נישט גענוג געווען אונ- טערצושטיצן אַ שטרייק" ... „דער עקאָנאָמישער קאַמף האָט אַרויסגע- רופן אַ לעבעדיקייט און אַ זעלבסטעטיקייט ביי די אַרבעטער" ...

„די פּאָליציי פלעגט אויף דער 'בירזשע', אויף דער גאַס וואו די אַרבעטער באַגעגענען זיך, זיי פאַרפאַלגן ווי זי האָט נאָר געקענט. ווי נאָר עטלעכע אַרבעטער פלעגן זיך אָפּשטעלן אין גאַס, פלעגט מען זיי גלייך אַרעסטירן און אָפהאַלטן אין אַרעסט עטלעכע טעג. קיין איין טאַג איז נישט אַדורך אַן אַזעלכע פאַקטן. דאָס אַלץ האָט צערייצט די מאַסע און האָט ביי איר אַרויס- גערופן אַ שרעקלעכן האַס צו די שפּיאָנען, פון וועלכע מען האָט טאַקע עטלעכע פון זיי גוט אַנגעבראַכן די ביינער" (1).

דווינסק. „אין זאַקס' שוועבעלעך-פאַבריק האָבן געאַרבעט אַרום אַכט הונדערט אַרבעטער, כמעט אויסשליסלעך יידישע. אין גרעסטן טייל זיי- נען דאָס געווען יידישע מיידלעך פון די 'פלעצער'. אָבער אויך באַיאָרנטע אַרבעטער — טאַטעס פון גרויסע פאַמיליעס האָבן דאָרט געאַרבעט אין אַ גרויסער צאָל" ... „פאַרסמט פון די שוועבל-גאַזן, האָבן די אַרבעטער געהאַט געלע אָפּגעצערטע געזיכטער מיטן ספּעציפישן אויסזען פון זאַקס' אַרבעטער" ... „אַז ס'האָבן זיך אַנגעהויבן גרינדן די 'קאַסעס' און שפּעטער די עקאָנאָמישע שטרייקן פון די יידישע אַרבעטער, האָבן זיי זיך אַריבער- געוואָרפן אויך אויף זאַקס' פאַבריק. די שטרייקן אין דער דאָזיקער פאַבריק פלעגן זיך פאַרציען אויף לאַנגע וואַכן. זיי זיינען אַלע מאָל געווען באַגלייט מיט אַרעסטן, פאַרשיקונגען אין קאַלטן סיביר אויף לאַנגע יאָרן. פאַר יענער צייט זיינען דאָס געווען אַלץ נאַטירלעכע זאַכן, און זיי האָבן קיינמאַל נישט געבראַכן דעם מוט ביי די אַרבעטער. די גרעסטע פּלאַג בעת די שטרייקן איז אָבער געווען — די שטרייק-ברעכעריי" (2).

גראַדע. אַחוץ סטאַליאַרעס, שניידער און שניידערינס און אַנדערע קליינע פאַכן, איז דאָ געווען שרעשעווסקיס גרויסע טאַבאַק-פאַבריק. בלויז אין דער פאַפּיראַסן-אַפטיילונג זיינען געווען באַשעפטיקט 800 פּערזאָן. אין 1899 האָבן די בונדיסטן אַרויסגערופן דעם ערשטן גרויסן שטרייק. די פאַדערונגען זיינען געווען אַ לויין-העכערונג און איינשטעלן בעסערע באַ- ציאונגען און אַרבעטס-באַדינגונגען. אַלע האָבן געוואָרפן די אַרבעט. די

מסמכים שהתגלו בארכיון האישי של משה סמילנסקי

קולג' מאירס אין פריז'ק ענגעלס

דאס מאניפעסט

פון די קאמיניסטישע פארטיי

פון א פראנצאזישע פארטיי

דערשיינענדיג

1747 1899

רוסלאנדער סאציאל-דעמאקראטישע ארבייטער פארטיי

די בעטע

פון פיער ברודער

דער אינטערנאציאנאלער ארבייטער פונד

אין רוסלאנד אין פריז

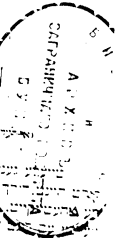
בעשענדיג 1898

ד'ק פ"א א"י ארבייטער פונד אין רוסלאנד אין פריז

דער אינטערנאציאנאלער ארבייטער פונד אין רוסלאנד אין פריז

אויסגעגעבן פון אידישע ארבייטער פונד אין פריז

די נייע עפאכע

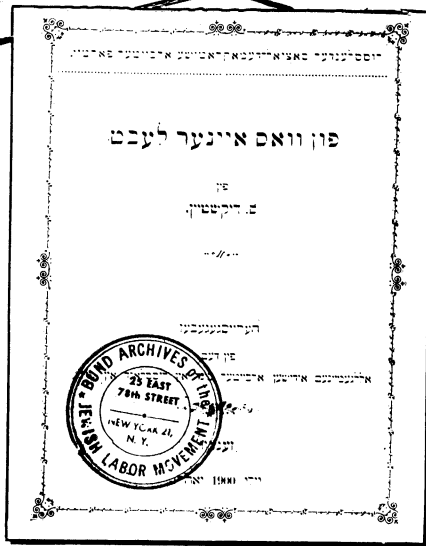
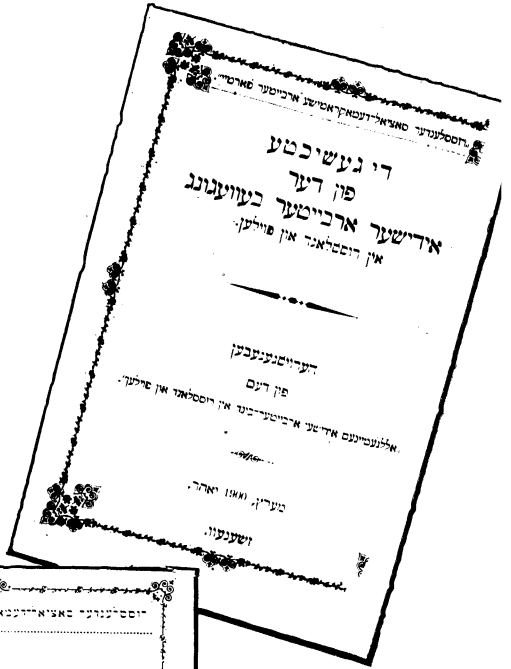

אין דער ארבייטער ארבייטער פונד אין פריז

אין דער ארבייטער ארבייטער פונד אין פריז

אויסגעגעבן פון אידישע ארבייטער פונד אין פריז

פיל בראשורן און ביכער האָט דער בונד אַרויסגעגעבן — עטלעכע מוסטערן.

מוסטערן פון בראשורן און ביכער, וואָס דער בונד האָט אַרויסגעגעבן.

פאבריקאנטן האָבן זיך געווענדט צו דער מאַכט וועגן אונטערדריקן דעם שטרייק. דער אַרבעטס־אינספּעקטאָר און דער גובערנאַטאָר האָבן אויפגע־פאָדערט די שטרייקערס צוריקצוגיין צו דער אַרבעט. 4 אַזיגער ביינאַכט האָבן זשאַנדאַרמען און סאָלדאַטן זיך אַריינגעריסן אין די היימען, אַרעסטירט בערך 100 פרויען און זיי אַריינגעזעצט אין טורמע. צווישן די אַרעסטירטע האָבן זיך אויך געפונען מיידלעך פון 14-15 יאָר און אַ פרוי נאָך דער קימפעט מיט אַ קינד ביי דער ברוסט. דער איינגעעקשנטער ווידערשטאַנד פון די שטרייקערינס און דער דרוק פון דער עפנטלעכער מיינונג האָבן געצוואונגען די פאָבריקאַנטן נאַכצוגעבן. די אַרבעטערינס זיינען נאַכדעם געקומען אין פאָבריק אַריין, אָבער זיי זיינען נישט צוגעטרעטן צו דער אַרבעט ביז וואַנען מ'האַט באַפרייט פון טורמע די אַרעסטירטע.

פון די אַנדערע שטעט, וואו ס'זיינען געווען גרויסע פאָבריקן מיט יידישע אַרבעטער, לאָמיר נאָך דערמאָנען פּינסק. אין האַלפּערנס שוועבע־לעך־פאָבריק זיינען געווען באַשעפטיקט 600 אַרבעטער און אַרבעטערינס, אין אַ פּאַניר־פאָבריק — 300, אין אַ פאָבריק פון פלעקלעך (הילצערנע נעגל) — 150, אין טאַבאַק־פאָבריק — 200. אַ גרעסערע צאָל יידישע אַרבעטער איז געווען באַשעפטיקט אין פאָבריקן פון קאַרקעס, ליכט און אַנדערע.

**

ביי די אומגעהויער־שווערע באַדינגונגען אונטערן צאַרשן רעזשים איז נישט געווען מעגלעך צו שאַפן לעגאַלע פּראָפּעסיאָנעלע פּאַראַיינען. אַפילו דער ריינער עקאָנאָמישער קאַמף — פאַר העכערן דעם לויזן, קירצן דעם אַרבעטס־טאַג און איינשטעלן בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען — איז ברוטאַל געשטערט געוואָרן דורך דער צאַרישער מאַכט. דער עקאָנאָמישער קאַמף איז דעריבער געווען אַ טייל פון אַלגעמיינעם רעוואָלוציאָנערן קאַמף, די פּראָפּעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס זיינען געווען ענג פאַרבונדן מיט די פּאַ־ליטישע.

די בונדישע אַרגאַניזאַציעס האָבן אומעטום געפירט די יידישע אַרבעטער אין קאַמף פאַר פאַרבעסערן זייער עקאָנאָמישע לאַגע. די פּראָפּעסיאָנעלע סכאָדקעס זיינען געווען אַ טייל פון דער בונדישער באַוועגונג. פּראָפּעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס פון יידישע אַרבעטער זיינען געווען אין פאַרשידענע פּאַכן און האָבן געטראָגן אַ לאַקאַלן כאַראַקטער. פאַר פּאַראַייניקן זיי אין לאַנד־מאַסשטאַב זיינען נאָך די באַדינגונגען נישט געווען רייף, אין אָנהייב פון היינטיקן יאָרהונדערט זיינען אויך געשאַפן געוואָרן פּאַראַיינען פון פּרי־קאָזטשיקעס (האַנדלס־אַנגעשטעלטע) אין מינסק, ווילנע, ביאַליסטאָק, וויטעבסק און אַנדערע שטעט. אין 1900 איז אַפילו געווען אַ פּראַווו אויפצושטעלן אַ צענטראַליזירטן פּראָפּעסיאָנעלן פּאַראַייז פון אַנגעשטעלטע (אין ווילנע איז פאַרגעקומען אַ דעלעגאַטן־קאָנפּערענץ פון אַ צאָל שטעט), אָבער ער האָט זיך לאַנג נישט געהאַלטן. ס'זיינען געווען צוויי פּאַכן, וואָס האָבן זיך אויסגעטיילט: די בערשטער און די גאַרבער. זיי האָבן זיך אויסגעטיילט

אין צוויי הינזיכטן: די פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס אין די ביידע פאכן זיינען געווען צענטראלע — זיי האבן ארומגענומען אפטיילונגען אין א צאל שטעט און שטעטלעך, זיי זיינען אלס גאנצע קערפערשאפטן אויך געווען אגערעטע אין אלגעמייעם יידישן ארבעטער־בונד.

די געשיכטע פון די צוויי ארגאניזאציעס — דער גארבער־בונד און דער בערשטער־בונד — איז באשריבן אין אן ארבעט דורך סאפיע דובנאוו־ערליך⁽¹⁾. אויף דעם פלאץ וועלן מיר זיך באגרענעצן מיט איבערגעבן די הויפט־מאמענטן אין דער געשיכטע פון די צוויי ערשטע צענטראלע פראפעסיאנעלע פאראייגען פון יידישע ארבעטער אין מזרח־איראפע.

בערשטער. די בערשטער־אינדוסטריע איז געווען קאנצענטרירט אין די שטעטלעך פון סאוואלקער, וויטעבסקער, גראדנער און מאהילעווער גובערניעס, ווי אויך אין מעריטש, ווילנע, מינסק, צוואמען האט דער בערשטער־ראיאן געציילט 6 טויזנט יידישע בערשטער־ארבעטער. דאס וויגעלע פון דער בערשטער־באוועגונג איז געווען ווילנע, דער ערשטער גרעסערער שטרייק איז דא אויסגעבראכן אין 1893. אין 1895 איז אנטשטאנען א קאמפס־קאסע אין קרעסלאווקע, אין יולי 1895 האבן געשטרייקט 300 ווילקאווישקער בערשטער.

הארבסט 1895 קומט פאר די ערשטע באראטונג פון די בערשטער־אגידע טאטאראן, און דא ווערט געלייגט דער פונדאמענט פון דער בערשטער־ארגאניזאציע און איר טאקטיק פון עקאנאמישן קאמף. די שפעטערדיקע שטרייקן זיינען שוין מער און בעסער ארגאניזירט, די פאדערונגען זיינען פאראיינהייטלעכט. דער קאמף פון די בערשטער ווערט וואס אמאל שארפער און פארביטערער. אין א סך פונקטן ווערט געפיערט דער 1־טער מאי. צוויי מאל אין יאר — פסח און סוכות — זיינען אין ערשטן פעריאד פאר געקומען צוזאמענפארן פון פארשטייער פון די בערשטער. אויפן 5־טן צו זאמענפאר, פריילינג 1898, ווערט באשלאסן צו שאפן אן אלגעמיינע ארגאניזאציע, וואס זאל ארומנעמען אלע יידישע בערשטער אין ליטע און פוילן. אין דעם זינען האט מען פארעפנטלעכט א מאניפעסט צו אלע בערשטער. דער 5־טער צוזאמענפאר האט אנגעצייכנט דעם כאראקטער און די טאקטיק פון נייעם בערשטער־בונד, זיין פארבינדונג מיטן אלגעמייעם יידישן ארבעטער־בונד, די אויפגאבן און מיטלען פון קאמף א.א.וו.

אין סעפטעמבער 1898 איז פארגעקומען דער 6־טער צוזאמענפאר. די באריכטן האבן געוויזן, אז די בערשטער־באוועגונג איז באדייטנדיק אויסגעוואקסן, די עקאנאמישע דערגרייכונגען זיינען גאנץ היפש. דער פאליטישער באוואוסטזיין פון די ארבעטער איז געשטיגן. די באוועגונג האט שטארק געליטן פון די פאליצייאישע רדיפות און ארעסטן. דער צוזאמענפאר האט אויך — לויטן פארשלאג פון א פארשטייער פון צענטראל־קאמיטעט פון בונד — באשלאסן ארויסצוגעבן אן אייגענעם ארגאן א.נ. דער וועקער, און אין דעצעמבער 1898 איז טאקע ארויס דער ערשטער נומער פון דער אויסגאבע. דער וועקער האט געהאט א גרויסן דערפאלג. ס'האבן זיך אין אים באטיי

ליקט א סך אַרבעטער פון די ווערקשטאַטן. די בערשטער-אַרבעטער האָבן זיך בכלל אויסגעצייכנט מיט זייער רעוואָלוציאַנערן גייסט און מוטיקייט. אויף זייער פאַרבאַנד האָט געלויערט דער מאַסקווער אַכראַנע-שעף זובאַטאָוו און זיי געלאָקט מיט פאַרשידענע אַפּאַרערישע פאַרשלאַגן, אָבער די בער-שטער זיינען בייגעשטאַנען אַלע נסיונות און אַלע פאַרפּאָלגונגען. אין 1900 זיינען אין בערשטער-ראַיאָן פאַרגעקומען 57 שטרייקן (כמעט אַלע מיט פּול-שטענדיקן זיג). דער 1-טער מאַי איז אין די יאָרן 1899 און 1900 אַדורך אויסערגעוויינטלעך פייערלעך.

אין פעברואַר 1900 איז פאַרגעקומען דער 9-טער און אין דעצעמבער 1900 דער 10-טער צוזאַמענפּאַר. צווישן אַנדערן האָט דער 10-טער צו-זאַמענפּאַר זיך פאַרנומען מיט די פּראָגן וועגן עקאָנאָמישן טעראָר און וועגן די שטרייקן וועלכע האָבן געטראָגן לעצטנס אַ פאַרטיידיקונגס-כאַראַקטער. דער פּאָליטישער קאַמף איז אַרויסגערוקט געוואָרן אין פּאָדערגרונט. פּאָליטישע דעמאָנסטראַציעס ווערן אַלץ אַפּטער. די רדיפות און אַרעסטן צווישן די בערשטער-טוערס האָבן זיך פאַרשטאַרקט.

פריער האָט דער אַכראַנע-שעף זובאַטאָוו געפרוּווט דעמאָראַליזירן די בערשטער דורך צוואַנגן צו לעגאַליזירן זייער פאַראַיין און געבן 20 טויזנט רובל אויף צו פירן די טעטיקייט פון פאַראַיין. ווען דאָס האָט זיך אים נישט איינגעגעבן — בלויז עטלעכע יחידים איז אים געלונגען צו פאַנגען אין זיין נעץ — האָט ער דעם בערשטער-בונד געוואַלט פאַרניכטן דורך פאַרשטאַרק-טע רעפּרעסיעס און צאַלרייכע אַרעסטן. מיט דעם האָט ער אָבער צוגעאיילט דעם פּראָצעס פון איבערגיין צו פּאָליטישע פאַרמען פון קאַמף. אין אָקטאָבער 1902 איז פאַרגעקומען דער 11-טער צוזאַמענפּאַר, וועלכער האָט פעסטגע-שטעלט, אַז דער עקאָנאָמישער קאַמף איז בלויז אַ מיטל, אָבער נישט קיין ציל; אַז די אַקטיווקייט פון דער אַרבעטער-מאַסע דאַרף אויסגענוצט ווערן פאַרן פּאָליטישן קאַמף, פאַר אַרגאַניזירטע דעמאָנסטראַציעס און אַנדערע פאַרמען פון מאַסן-פּראָטעסט.

דעם 1-טן מאַי 1903 ווערט אַרעסטירט דער לעצטער מיטגליד פון צענטראַל-קאַמיטעט פון בערשטער-בונד און דער וועקער הערט אויף צו דערשיינען.

גאַרבער. די גאַרבעריי-אינדוסטריע, אין וועלכער ס'איז געווען קאַנ-צענטרירט אַ גרויסע צאַל יידישע אַרבעטער, האָט אַרומגענומען אַ סך פונקטן פון יידישן תּחום: אין ווילנע האָבן די יידישע אַרבעטער אויסגע-מאַכט 20 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער צאַל באַשעפּטיקטע אין דער גאַר-בעריי-אינדוסטריע; אין די קלענערע שטעטלעך איז זייער פּראָצענט גע-ווען אַ סך העכער. די אַרבעטס-באַדינגונגען זיינען געווען שרעקלעך, און יידישע אַרבעטער האָבן שוין גאַר פּרי אָנגעהויבן זיך אַרגאַניזירן אין חברות און קאַסעס. גלייכצייטיק איז אָנגעגאַנגען זייער פּאָליטישע אויפקלע-רונג און אַרגאַניזאַציע. שוין אין 1893 האָבן סמאַרגאַנער גאַרבער געפייערט דעם 1-טן מאַי; אין 1894 האָט די דאַרטיקע קאַמפּס-קאַסע געציילט אַ

200 מיטגלידער, יידן און קריסטן. אין 1894 איז פאָרגעקומען דער ערשטער גרעסערער שטרייק פון די גארבער אין ווילנע. אין 1896 האָבן די גארבער געשטרייקט אין אַשמענע. אַ היפשע צאָל שטרייקן האָבן דורכגעפירט די גארבער אין סמאָרגאָן. יעדער שטרייק איז באַגלייט געוואָרן מיט פּאַר-פּאָלגונגען פון דער פּאָליציי. אָבער די קאָמפּסלוסטיקייט איז כּסדר געוואַקסן. אין 1898 פייערן די אַשמענער גארבער דעם 1-טן מאַי אין וואַלד (70 פּערזאָן). אין 1897 זיינען אין סמאָרגאָן און אַשמענע געווען גרויסע אַרעסטן. ניט געקוקט אויף דעם פּאַרשפּרייט זיך די באַוועגונג אַלץ מער און זי דרינגט אַריין אין ברייטערע קרייזן אין אַ 20 שטעט און שטעטלעך. אין ווילנער און גראָדנער גובערניע אַליין האָט די צאָל מיטגלידער אין די דאָר-טיקע קאָמפּס-קאָסטעס פון די גארבער דערגרייכט ביי 700. די קאָסטעס און סכאָדעס גייען אַריין אין באַשטאַנד פון די בונדישע אַרגאַניזאַציעס אויף די ערטער. אָבער ס'וואַקסט דער באַוואוסטזיין, אַז ס'איז נויטיק צו שאַפן אַ באַזונדערן גארבער-פּאַרבאַנד.

מיט דער הילף פון בונד ווערט אין יוני 1898 אַרגאַניזירט אין ביאָליס-טאָק דער ערשטער צוזאַמענפּאַר פון די גארבער. ס'איז גיכער געווען אַ באַראַטונג. ווייל די דעלעגאַטן זיינען נישט געווען קיין געשיקטע פּאַרשטייער פון אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס. דער צוזאַמענשטעל איז געווען אַ צופּעליקער. פיל מער וואָג האָט שוין געהאַט דער צווייטער צוזאַמענפּאַר אין דעצעמבער 1898 אין ווילנע. ס'זיינען געווען פּאַרטערטן אַלע גארבער-אַרגאַניזאַציעס פון צפון-מערב-געגנט דורך געשיקטע דעלעגאַטן. דער דריטער צוזאַמענפּאַר איז פּאַרגעקומען מערץ 1900 אין ביאָליס-טאָק.

הגם ס'זיינען שוין געהאַט פּאַרגעקומען עטלעכע צוזאַמענפּאַרן, איז אָבער אַפיציעל קיין צענטראַלער פּאַראיינ נישט געווען געשאַפן. די אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס האָבן געפירט אַן ענערגישע אַרבעט און מ'האַט געוואַלט צוגרייטן אַ פּעסטן באַדן פּאַר שאַפן די צענטראַלע אַרגאַניזאַציע. אין דער גארבעריי זיינען אויך געווען באַשעפּטיקט פיל נישט-יידישע אַרבעטער, וועלכע האָבן בעיקר געאַרבעט ביי דער נאַסער אַרבעט. ס'איז געווען קלאַר, אַז ס'דאַרפן אויך אַרגאַניזירט ווערן די נישט-יידישע אַרבעטער. צו דעם צוועק איז זומער 1900 געשאַפן געוואָרן אַ קאָמיטעט, וואָס האָט געהאַט די אויפגאַבע צוגרייטן אַ פּראָיעקט וועגן שאַפן אַ געמיינזאַמען פּאַראיינ מיט די נישט-יידישע אַרבעטער. אין קאָמיטעט זיינען אַריין די גארבער מרדכי קאַרפּ און בענדעט, אַבראַם דער טאַטע, הנהלע ראָזענפעלד, בייניש מיכאַל-לעוויטש און דר. פּאָוועל ראָזענטאַל. אַט דער קאָמיטעט האָט באַשלאָסן, אַז דער קומענדיקער גאַרבער-בונד זאָל געשאַפן ווערן אויף פּעדעראַטיווע יסודות: ער זאָל באַשטייען פון יידישע, פּוילישע און רוסישע אַפּטיילונגען און זיי זאָלן זיין פּאַראייניקט דורך אַ צענטראַלער קערפּערשאַפט. אַזוי ווי אַרגאַניזאַציעס פון פּוילישע און רוסישע גארבער-אַרבעטער זיינען נאָך נישט געווען, זאָלן דערווייל די יידישע גארבער גרינדן דעם גאַרבער-בונד און באַמיען זיך, אַז אויך די אַרבעטער פון די אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן זאָלן

שאפן זייערע אַרגאַניזאַציעס. דער פערטער גאַרבער-צוזאַמענפאַר, וואָס איז פאַרגעקומען אין פעברואַר 1901 אין ביאַליסטאָק, האָט דעם פּראָיעקט אָנגענומען. דערביי איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז דער פערטער צוזאַמענפאַר פון בונד, וואָס האָט באלד געזאַלט פאַרקומען, זאָל דעם פּראָיעקט באַשטעטיקן. אַלס דעלעגאַט צו דעם צוזאַמענפאַר איז געשיקט געוואָרן אַבראַם דער טאַטע. דער פערטער צוזאַמענפאַר פון בונד האָט טאַקע באַשטעטיקט דעם פּראָיעקט פון שאַפן אַ גאַרבער-בונד אויף פעדעראַטיווע יסודות.

אין אָקטאָבער 1901 איז פאַרגעקומען דער 5-טער צוזאַמענפאַר פון די גאַרבער (אין אים האָבן זיך שוין אויך באַטייליקט פאַרשטייער פון פּוילישע גאַרבער) און ס'איז באַשלאָסן געוואָרן צו שאַפן אַ סאָציאַל-דעמאָ-קראַטישן פעדעראַטיוון גאַרבער-בונד. דאָס איז טאַקע שוין געווען דער גרינדונג-צוזאַמענפאַר פון דער פעדעראַטיווער אַרגאַניזאַציע. „דער צוזאַמענפאַר האָט באַשלאָסן: (1) אַרויסגעבן אַ מאָניפעסט, וואָס זאָל דערקלערן די נויטיגקייט פון אַ גאַרבער-בונד און לאָזן וויסן, אַזאַ אַזאַ אַרגאַניזאַציע האָט זיך געגרינדעט און פונקציאָנירט שוין; (2) דער מאָניפעסט זאָל זיין געדרוקט אין 3 שפּראַכן: יידיש, פּויליש און רוסיש; (3) גלייך נאָך דעם ווי דער מאָניפעסט וועט פאַרשפּרייט ווערן, זאָל מען אָנהייבן אַרויסגעבן אַ פּע-ריאָדישע צייטשריפט, אויב מעגלעך, יעדן חודש; (4) דער נאָמען פון דער צייטשריפט זאָל זיין דער קעמפּער און זאָל אויך זיין געדרוקט אין 3 שפּראַכן.“ די צייטשריפט איז נישט דערשינען, ווייל דער רעדאַקטאָר ביניש מיכאַלע-וויטש, וואָס האָט צוגעגרייט די מאָנסקריפטן פאַרן ערשטן נומער, איז אַרעסטירט געוואָרן. פאַר דעם איז אָבער דערשינען אין 3 שפּראַכן דער מאָניפעסט. „דעם אַריגינאַל האָט אָנגעשריבן פּאַוועל ראָזענטאַל אין רוסיש, ביניש מיכאַלעוויטש האָט אים איבערגעזעצט אין יידיש און דער ווילנער אַדוואָקאַט קאַזלאָוסקי (א פ.ס.ד.) — אין פּויליש. סוף יאַנואַר 1902 איז דער מאָניפעסט אַרויס פון דרוק.“ אַבראַם דער טאַטע האָט אים אין טשעמאַדאַנעס מיט טאַפּלעך ווענטלעך פּאַנאַדערגעפירט איבער די שטעט און שטעטלעך.¹⁴ אויך שפעטערע באַמייאונגען אַרויסצוגעבן די צייטונג האָבן צוליב אַרעסטן זיך נישט איינגעגעבן.

במשך די דריי און אַ האַלב יאָר ביז צום מאָניפעסט, וואָס האָט פּראָ-קלאַמירט אַפּיציעל די עקזיסטענץ פון גאַרבער-בונד, האָט די אַרגאַניזאַציע דורכגעמאַכט עטלעכע פּאַזעס. אין אָנהייב איז עס געווען קאָנספּיראַטיוו אַפּילו פאַר די מיטגלידער, בלויז געציילטע טוער האָבן געוואוסט וועגן די באַמייאונגען פון צענטראַליזאַציע. ביסלעכווייז איז פאַר דער מיטגלידער-שאַפט פון די אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס דער ענין באַקאַנט געוואָרן. ערשט דער מאָניפעסט האָט „לעגאַליזירט“ דעם אומלעגאַלן צענטראַלן פּאַראַיין — פאַר די מיטגלידער, די באַלעבאַטים און די צאַרישע מאַכט-אַרגאַנען. אין אָקטאָ-בער 1902 איז פאַרגעקומען דער צווייטער צוזאַמענפאַר פון פעדעראַטיוון גאַרבער-בונד. אין זעלבן יאָר איז אָבער געקומען אַ שווערער קריזיס אין דער

גארבעריי. די רעגירונג האָט אויך דורכגעפירט זייער גרויסע אַרעסטן, און דער קאָמיטעט פון דער יידישער אָפטיילונג פון גאַרבער-בונד איז פאַקטיש געוואָרן צעקלאַפּט. צוזאַמען מיט דעם האָט אויפגעהערט צו פונקציאָנירן דער פּעדעראַטיווער קאָמיטעט, ווייל די יידישע אָפטיילונג האָט סיי-ווי געטון די גאַנצע אַרבעט. די פּראָגע איז געווען אַזוי ערנסט, אַז זי איז געשטעלט געוואָרן אויפן פינפטן צוזאַמענפאַר פון בונד (יוני 1903). אין דעצעמבער פון זעלבן יאָר ווערט געמאַכט אַ נײַער פּרוואו אויפצושטעלן די אַרגאַניזאַציע: ס'ווערט גערופן אַ ספּעציעלע קאָנפּערענץ און זי באַ-שליסט צו באַנייען די טעטיקייט פון פאַרבאַנד, קלייבט אויס אַ נײַעם הויפּט-קאָמיטעט. אָבער אויך אים איז נײַט באַשערט צו לעבן לאַנג. די רעגירונג האָט אַרעסטירט די צוויי וויכטיקסטע טוער פון קאָמיטעט און ער איז זיך צעפאַלן. דער קאַמף פון די גאַרבער איז ווייטער געפירט געוואָרן אָבער שוין דירעקט דורך די בונדישע אַרגאַניזאַציעס. „אַלע אויפרופן פון יענער צײַט, וואָס זײַנען דערשינען אין נאַמען פון אַנאַנימע גאַרבער-גרופּעס, זײַנען געווען געדרוקט און פאַרעפּנטלעכט דורך די אַרטיקע בונדישע אַרגאַני-זאַציעס“¹⁵).

מיט עטלעכע יאָר שפּעטער האָט דער גאַרבער-בונד ווידער אויפגעלעבט.

*
**

ווי מיר זעען, איז דער בליי-פּעריאָד אין די באַוועגונגען פון די בערשטער און גאַרבער געווען אין די יאָרן 1897-1903. די יידישע בערשטער און גאַרבער האָבן אַריינגעשריבן אַ פּרעכטיק קאַפיטל אין דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. זייער מסירת-נפש אין קאַמף פאַר בעסערע אַרבעטס-באַדינגונגען, זייער אַרגאַניזאַציעס-פּעאיקייט און זייער מוטיקער אַנטייל אין פּאָליטישן רעוואָלוציאָנערן פאַרמעסט מיט דער צאַרישער רעגירונג האָבן אַרויסגערופן אַלגעמיינע באַוואונדערונג און באַגייסטערונג. זייער געטריי-שאַפט צום בונד איז געווען אויסערגעוויינטלעך. די הילף פון די בערשטער ביים שמוגלען טראַנספּאָרטן ליטעראַטור און געווער פון אויסלאַנד — איז נײַט אַפּצושאַצן.

11. דער העראַאישער אַקט פון הירש לעקערט

דער פאַרמעסט צווישן דער רעוואָלוציאָנערער מחנה און דעם צע-
יזשעטן צאַריום — איז מיט יעדן טאָג געוואָרן אַלץ שאַרפער און פאַרבי-
טערטער. די קליינע, צופעליקע, עפנטלעך-פּאָליטישע אַרויסטרעטונגען פון
די יידישע אַרבעטער אין ראַיאָן פון בונד האָבן מער ניט באַפרידיקט. די
רציחות פון דער פּאָליציי און זשאַנדאַרמען לגבי די אומבאַשיצטע און אַפט
ניט געהעריק-אַרגאַניזירטע דעמאָנסטראַציעס האָבן פאַר דער בונדישער באַ-
וועגונג אַוועקגעשטעלט דאָס פּראָבלעם פון באַשיצן די אַרויסטרעטונגען. מען
איז געקומען צום אויספיר, אַז יעדע עפנטלעכע דעמאָנסטראַציע דאַרף זיין
געשיצט דורך אַ באַוואָפנטער מיליץ פון דער אַרגאַניזאַציע. קעגן דער מאַכט
פון דער רעגירונג מוז מען מאַביליזירן גרויסע מחנות, גוט צוגעגרייטע
לויט אַ פריער דורכגעטראַכטן פּלאַן. ביי דער אַלץ וואַקסנדיקער רעוואָלוצ-
ציאָנערער שטימונג פון די מאַסן איז דאָס געווען ממש אַ פּאָדערונג, וואָס
איז דיקטירט פון לעבן גופא.

אין נומ. 27 אַרבייטער-שטימע (יוני 1902) איז דער פּראָגע געווידמעט
דער לייט-אַרטיקל — ער טראַגט דעם טיטל: דעמאָנסטראַציעס און באַ-
וואָפנטער ווידערשטאַנד. דער אַרטיקל פאַרענדיקט זיך מיט די ווערטער:
„עפנטלעכע דעמאָנסטראַציעס ווערן אַלץ אַפטער און אַפטער באַנוצט אין
רעוואָלוציאָנערן קאַמף אין רוסלאַנד. זייער ראַל און זייער באַדייטונג וואַקסט
פון טאָג צו טאָג, זיי זיינען די שול, אין וועלכער עס ווערן דערצויגן די
זעלנער פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, די בויער פון אונזערע קינפטיקע
גאַסן-באַריקאַדן. אויף אונז, אַלס אַנפירער פון דעם באַפרייאַונגס-קאַמף,
ליגט אַ פליכט אונזער קאַמפּס-מיטל אַזוי אויסצושאַרפן, אונזערע דעמאָנ-
סטראַציעס אַזוי זיך אויסלערנען צו אַרגאַניזירן, אַז זיי זאָלן אין איין העלן
און ליכטיקן טאָג זיך אין אַן אַפענע פּאָלקס-רעוואָלוציע אומוואַנדלעך.“ אין
נומ. 29 אַרבייטער-שטימע (סעפטעמבער 1902) איז ווידער אַפגעדרוקט אַן
אַרטיקל: ווי דאַרפן אונזערע דעמאָנסטראַציעס אַרגאַניזירט ווערן.

ערב די פייערונגען פון 1-טן מאַי אין 1902 האָט זיך די דאָזיקע שטימונג
שטאַרק געלאָזט פילן אין דער בונדישער באַוועגונג. קלענערע שטעט אַדער
גרויסע שטעט מיט שוואַכע אַרגאַניזאַציעס האָבן ניט געוואַגט אַרויסצופירן
די אַרבעטער צו אַ גאַסן-דעמאָנסטראַציע. אין ריגע, למשל, איז דער 1-טער
מאַי געפייערט געוואָרן נאָר דורך אַ פאַרזאַמלונג (250 מאַן) און שטרייק
(300 מאַן). אין פינסק איז געווען נאָר אַ פאַרזאַמלונג (200 מאַן). אויך אין

וויטעבסק, האַמעל, לאַדזש, ביאַליסטאָק, גראַדנע, מאַהילעוו האָט מען נײַט געפײערט דעם 1טן מאַי מיט קײן גאַסן־דעמאָנסטראַציעס. דער טערראָר פֿון דער פּאַליצײ און מיליטער איז געווען אומגעהויער. די מאַכט האָט מאַכ־ביליזירט אַלע אירע אַרטיקע כוחות און במשך פֿון וואַכן פּאַרנומען אַלע פּונקטן, וואו מ'האַט געקענט דערוואַרטן אַן אַרויסטריט פֿון די רעוואָלוציאָנע־רן. פֿונדעסטוועגן זײַנען גאַסן־דעמאָנסטראַציעס פּאַרגעקומען אין עט־לעכע שטעט.

וואַרשע. דער בונד, ל.פ.ד.ק.ל.פ. און 0.9.9.0. האָבן באַשטימט אויפֿן 27 אַפּריל 5 נ.מ. אַ דעמאָנסטראַציע אויף אויאָדאָווער אַלייען. דער בונד האָט פּאַרשפּרייט 1,500 אַרטיקע פּראַקלאַמאַציעס און 2 טויזנט פֿון ז.ק., אויך 5 טויזנט איינלאַדונגס־בילעטן אויף דער דעמאָנסטראַציע. די מאַכט־אַרגאַנען האָבן אויך שטאַרק זיך געגרייט. די אויאָדאָווע אַלייען און די אַרומיקע גאַסן זײַנען געווען באַוואַכט פֿון פּאַליצײ, קאָזאַקן און זשאַנדאַרמען. דאָך האָט זיך צו דער אָנגעוויזענער שעה אָנגעקליבן אַ היפשע מאַסע דעמאָנסטראַנטן. דער עולם האָט געזונגען רעוואָלוציאָנערע לידער און געלאָזט הערן פּאַרשי־דענע אויסרופֿן. די קאָזאַקן האָבן זיך געוואַרפֿן אויפֿן עולם און ס'איז גע־קומען צו אַ געשלעג. די דעמאָנסטראַנטן האָבן זיך געפרוּווט קאַנצענטרירן אין אַנדערע פּלעצער. בערך הונדערט פּערזאָן זײַנען אַרעסטירט געוואָרן, אין טייל ערטער האָט דער עולם אָפּגעשלאָגן די אַרעסטירטע פֿון דער פּאַ־ליצײ. ביז 9 אַוונט האָבן געדויערט די דעמאָנסטראַציעס. די יידישע אַר־בעטער זײַנען געווען שטאַרק באַטייליקט. דער איינדרוק פֿון דער פּאַרגע־קומענער דעמאָנסטראַציע איז געווען זייער גרויס.

דווינסק. דעם 16 אַפּריל, 6 פּאַרנאַכט האָט געזאַלט געפײערט ווערן דער 1טער מאַי אויף אַפּיצערסקע גאַס, לעבן בולוואַר. דער פּלאַץ איז געווען פול מיט פּאַליצײ און סאַלדאַטן אויף פּערד. אַ מענגע פֿון 300 מאַן איז אַרויס אין מיטן גאַס, אויפּגעהויבן אַ רויטע פּאַן (דער פּאַן־טרעגער איז געווען לײבעטשקע בערמאַן) און געמאַכט רעוואָלוציאָנערע אויסרופֿן. די דעמאָנס־טראַנטן האָט זיך איינגעגעבן צו מאַרשירן אַ האַלבן קוואַרטאַל, ביז זײ זײַנען צעטריבן געוואָרן. אויפֿן פּלאַץ און שפּעטער בײַנאַכט זײַנען אַרעסטירט געוואָרן בערך 50 מענטשן.

מינסק. די רעגירונג האָט אָנגענומען זייער שטרענגע מיטלען, און קײן גאַסן־דעמאָנסטראַציע איז דורכן בונד נײַט גערופֿן געוואָרן. אַבער דעם 6 (19) מאַי(געבורטסטאָג פֿון צאַר) איז אין טעאַטער פּאַרגעקומען אַ גרויסע דעמאָנסטראַציע: ווען די אַרטיסטן האָבן אָנגעהויבן זינגען דעם צאַרישן הימן „גאַט, היט דעם קיסר“, האָבן זיך דערהערט פֿון דער גאַלעריע אַ שטאַר־קע פּײפּעריי און רעוואָלוציאָנערע אויסרופֿן. ספּעציעלע פּראַקלאַמאַציעס פֿון בונדישן קאַמיטעט האָבן זיך אַ שאַט געטאַן אויפֿן עולם אונטן. די דעמאָנ־סטראַציע האָט אָנגעהאַלטן 10 מינוט. שפּעטער האָט מען דאָס גאַנצע פּוב־ליקום פֿון דער גאַלעריע, אַ מאַן 150, אַוועקגעפירט אין די צירקלען. אַ טייל

פון זיי האָט מען קערפערלעך באַשטראַפּט. אין איין צירקל האָט מען גע-
 שמיסן 12 מאָן — פון 5 ביז 40 שמיץ יעדערן.
 קאַוונע. די דעמאָנסטראַציע איז פאַרגעקומען דעם 15 מאַי. האַלב 9
 אָונט האָבן זיך צוזאַמענגענומען 200 יידישע און עטלעכע צענטליק פּוילישע
 אַרבעטער. אויף די טראַטאַרן איז געווען אַ 2 טויזנט מאָן — פון ביידע
 זייטן בולוואַר. מיט רעוואָלוציאַנערע אויסרופן זיינען די דעמאָנסטראַנטן
 געגאַנגען פאַרויס. עס איז געקומען צו צוזאַמענשטויסן מיט דער פּאָליציי.
 2 אַרבעטער זיינען געוואָרן שטאַרק פאַרוואַנדעט. 7 מאָן האָט מען אַרעס-
 טירט.

בערלין טשעו. דעם 14 אַפּריל האָט מען געפּייערט דעם 1-טן מאַי מיט
 אַ פאַרזאַמלונג אין וואַלד. מ'האַט פּאַנאַדערגעוויקלט אַ רויטע פּאַן, געזונגען
 רעוואָלוציאַנערע לידער און געהאַלטן רעדעס. די 300 מענטשן זיינען די
 5 וויאַרסט צוריק פון וואַלד געגאַנגען אַרגאַניזירט, מיט אַ ברענענדיקן פּאַקעל
 פאַרויס. די לופט האָט פאַרהילכט דאָס געזאַנג פון רעוואָלוציאַנערע לידער.
 אין טאָג פון 1-טן מאַי האָט כמעט קיינער נישט געאַרבעט. מען האָט פאַר-
 שפּרייט 1,300 פּראַקלאַמאַציעס — פון צ. ק. און אַרטיקע.
 גאַר שטורמיש איז געווען דער פאַרלויף פון 1-טן מאַי 1902 אין ווילנע.
 די ווילנער יידישע אַרבעטערשאַפט האָט געטראָגן אין האַרצן אַ פּלאַן-
 מיקע שנאה צום צאַריזם און זיינע דינער. ענג באַהאַפּטן מיט דער אַרגאַניזאַ-
 ציע פון בונד, איז זי גרייט געווען צו קומען אויף יעדן רוף אירן. זינט 1892
 האָבן די ווילנער יידישע אַרבעטער יאָר-יערלעך געפּייערט דעם 1-טן מאַי,
 ווי אַ טאָג פון אינטערנאַציאָנאַלער אַחדות, ווי אַ טאָג פון קאַמף מיטן צאַריזם
 פאַר פּרייהייט, פאַר סאָציאַלער און נאַציאָנאַלער גלייכהייט.

אין נאַוועמבער 1901 האָט דער ווילנער קאַמיטעט פון בונד אַרויסגעלאָזט
 אַן אויפרוה — אַן ענטפּער דעם ווילנער גובערנאַטאָר. אין דעם אויפרוה
 האָט דער קאַמיטעט געזאָגט: „דער יידישער פּראַלעטאַריאַט האָט זיך שטאַרק
 געביטן פאַר די לעצטע 10-15 יאָר און איז גאַרנישט צו דערקענען. דער
 שטילער, דערשלאַגענער, איינגעקאַרטשעטער אין דרייען ייִדל-פּראַלע-
 טאַריער, וואָס ציטערט פאַר יעדער קאַקאַרדע, איז שוין היינט נישטאַ. זיין
 אַרט האָט פאַרנומען דער פּראַלעטאַריער-קעמפּער, וואָס האָט זיך אויסגעלערנט
 צו שעצן זיין מענטשלעכע ווירדע, וואָס האָט זיך אויסגעלערנט קעמפּן פאַר
 זיינע מענטשלעכע רעכט. און דעם דאָזיקן אומדערמידלעכן קאַמף פאַר
 דער באַפּרייאַונג פון עקאָנאָמישער שקלאַפּעריי און פון פּאָליטישער און ביר-
 גערלעכער רעכטלאָזיקייט פירט דער יידישער פּראַלעטאַריאַט האַנט ביי
 האַנט מיטן רוסישן, פּוילישן, ליטווישן און לעטישן פּראַלעטאַריאַט.“

אַט אין דער שטאַט ווילנע איז אַראַפּגעקומען אַ נייער גובערנאַטאָר,
 אַ צאַרישער גענעראַל פּאַן וואַל. מיט כוח און טעראָר האָט ער באַשלאָסן צו
 מאַכן אַ סוף פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג אין ווילנע. אַ דייטשער
 באַראָן, אַן אַלטימאָדישער סאַטראַפּ, אַ מאָן מיט אַ שטאַרקער האַנט און אַ
 ריקזיכטלאָזן כאַראַקטער, האָט ער געטראָגן אַ פּערזענלעכע שנאה צו די

רעוואלוציאנערן און „בונטאוושטיקעס“. נאך אַלס יונגער אַפּיציר האָט ער געהאַלפּן דערשטיקן דעם פּוילישן אויפשטאַנד פּון 1863, און שפּעטער, אַרום 1878, איז ער פּאַראַוואַנדעט געוואָרן אין וואַרשע בעת אַ רעוואַלוציאַנערן אַטענטאַט אויף אַ הויכן פּאַרשטייער פּון דער מאַכט. פּון דעמאָלט אָן איז ער באַהערשט געוואָרן פּון אַ שטענדיקער מורא פּאַר אַטענטאַטן און געברויזט מיט אַ ווילדער רציחה קעגן יידן און פּאַליאַקן. קיין ווילנע איז ער געקומען מיט אַ הייסן דורשט צו נעמען נקמה אין די יידישע רעוואַלוציאַנערן און סאַציאַליסטן, צו פּאַרניכטן זייער בונדישע פעסטונג...

ווי נאָר ער איז אַראָפּגעקומען קיין ווילנע, האָט ער איינגעלאָדן צו זיך פּאַרשטייער פּון דער ווילנער געזעלשאַפּט און זיי געמאַלדן זיין אויפגאַבע און פּראָגראַם: מיט אַן אייזערנער האַנט וועט ער באַקעמפּן די אַנטי־מלוכהשע עלעמענטן און דער עיקר די סאַציאַליסטן, די בונדיסטן. דער ווילנער קאַמיטעט פּון בונד האָט אויפגענומען דעם אַרזיסרוף. ער האָט אַרויסגעלאָזט דעם פּרער־דערמאָנטן אויפרוף און האָט זיך געגרייט צום קאַמף. ס'איז געווען אַ צוויי־קאַמף צווישן דערהויבענער גייסטיקייט און ברוטאַלער פיזישער קראַפּט, צווישן דער אויפגייענדיקער ליכט פּון דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג און דער פינצטערניש פּון אַ רעזשים, וואָס איז היסטאָריש פּאַרמשפּט צום אונטערגאַנג.

פּאַן וואַל האָט איינגעפירט אין שטאָט דעם רעזשים פּון פּאַרשטאַרקטער שחירה („אויסליעננאַיאַ אַכראַנאַ“). ער האָט פּאַרפלייצט די שטאָט מיט שפּיאַנען און זשאַנדאַרמען, ער האָט אַנגעוואַרפּן אַ פּחד אויף די באַלעבאַטיים פּון די הייזער און זייערע הויז־וועכטער, ער האָט אויך אויסגענוצט יעדע געלעגנהייט צו באַליידיקן און חזק מאַכן פּון יידישע אַרבעטער, שטרייקער, אַרעסטירטע. „בונטאוושטיקעס זיינען זשידעס“, זיי דאַרף מען באַהאַנדלען נאָך ערגער ווי דעם געוויינלעכן יידן.

ס'האָט זיך דערנענטערט דער טאָג פּון 1־טן מאַי 1902. ביידע צדדים האָבן זיך געגרייט... פּאַן וואַל האָט פּון זיינע אַלטע פּאַטענטן אַרויסגע־נומען איין מיטל, וואָס האָט געדאַרפּט דערנידעריקן, אַפּשרעקן, וויי טאָן די יידישע „בונטאוושטיקעס“: דאָס איז געווען — אַנווענדן קערפּערלעכע שטראַף, שמייסן מיט ריטער די, וואָס האָבן געוואָגט זיך שטעלן קעגן דער מאַכט. גרויס איז געווען די אויפּרעגונג פּון די ווילנער יידישע אַרבעטער, ווען ס'האָבן זיך פּאַרשפּרייט קלאַנגען, אַז וואָגנס מיט ריטער גרייט מען פּאַר די דעמאָנסטראַנטן פּון 1־טן מאַי...

די סאַציאַליסטישע פּאַרטייען האָבן אַרויסגעלאָזט אַנטשפּרעכנדיקע אויפ־רופן און אויך אַפּעלירט צום מיליטער. די שטאָט איז געווען פּאַרפלייצט פּון די בלעטלעך. אַ סך ווענט זיינען געווען פּאַרקלעפט מיט זיי. אויך די מאַכט האָט געטאָן אירס: זשאַנדאַרמען, קאַזאַקן, פּאַליציי, סאַלאַטן — אַלץ איז געווען מאַביליזירט און זיך געגרייט צו דער שלאַכט. אַלע טויערן זיינען געווען פּאַרהאַקט. אייניקע געסלעך אין גאַנצן אָפּגעשלאָסן. די אַר־בעטער־דעמאָנסטראַציע איז געווען באַשטימט אויף האַלב אַכט אין אָונט.

ארום א טויזנט יידישע ארבעטער און קלענערע גרופן ניטיידישע ארבעטער האָבן געוואָרט אויפן סיגנאַל. ענדלעך, צוויי רויטע פענער זיינען פּאַנאַנדער־געוויקלט געוואָרן, אויסרופן האָבן זיך דערהערט און מ'האַט אָנגעהויבן מאַרשירן. פּאָן וואָל איז געווען אויפן פּלאַץ און אָפּגעגעבן באַפעלן. מיט אַ מוראדיקער רציחה האָבן זיך די קאָזאַקן און מיליטער געוואָרפן אויף די דעמאָנסטראַנטן. די בלוט־באַד איז געווען שרעקלעך. אָבער די אַרבעטער האָבן זיך געהאַלטן מוטיק, געשטעלט אַ ווידערשטאַנד און אָפּגעשלאָגן אַ טייל אַרעסטירטע. עטלעכע און דרייסיק מאַן זיינען אַרעסטירט געוואָרן — צווישן זיי די צוויי פּאָנעטרעגער: הירשל דער פּריקאָזטיק (פיינבערג) און וועלוול דער מאַליער (שאַץ). ביז דער לעצטער מינוט האָבן זיי ניט אַרויסגעלאָזט די פּאָן פון די הענט און אויסגערופן די לאָזונגען פון קאַמף.

דעם זעבליקן אָונט האָט דער ווילנער קאַמיטעט פון בונד דורכגעפירט אַ צווייטע אַקציע: בעת דער פאַרשטעלונג אין שטאַטישן טעאַטער, אין דער אָנוועזנהייט פון דער „בעסטער געזעלשאַפט“ און דעם גובערנאַטאָר, האָבן בונדישע אַרבעטער און אינטעליגענטן אין אַ געוויסן מאָמענט אַראָפּגעשאַטן פון דער גאַלעריע אַ רעגן מיט בלעטלעך און 1־טע מאַי־לאָזונגען קעגן צאַריום און פאַר סאַציאַליזם. דער טומל אין טעאַטער איז געווען גרויס, פאַ־ליציי און אָגענטן האָבן זיך גענומען צו דער אַרבעט — 18 מענטשן זיינען אַרעסטירט געוואָרן, פון נאָך 60 האָט מען פאַרשריבן זייערע נעמען.

די צעשלאַגענע, צעבלוטיקטע אַרעסטירטע פון דער גאַס־דעמאָנסטראַציע זיינען דאָך געווען מונטער און אין טורמע געזונגען רעוואָלוציאָנערע לידער. זיי האָבן ניט חושד געווען וואָס פאַר אַ בלוטיקע נקמה עס גרייט פאַר זיי דער סאַטראַפּ פּאָן וואָל. ענדלעך האָט ער זיך באַוווּזן און אויסגעשטעלט אין טורמע־קאַרידאָר צוויי רייען קאָזאַקן. איינציקווייז האָט מען אַרויסגעפירט די אַרעסטירטע, זיי דורכגעלאָזט דורכן „סטראַץ“ אונטער די קלעפּ פון די קאָזאַקישע נאַהאַיקעס — און צוריק זיי אַריינגעוואָרפן אין קאַמער. דאָס איז אָבער געווען נאָר דער ערשטער אַקט פון נקמה. אויף מאָרגן אין דער פּרי איז געקומען דער צווייטער אַקט. מ'האַט ווידער אַרויסגעפירט די אַרעס־טירטע אין קאַרידאָר — און דאָ האָבן זיי דערזען אַ גאַנצע כאַפּטע צאַרישע דינער בראש מיט פּאָן וואָלן, איינציקווייז האָט מען יעדן אַרעסטירטן אַרויסגערופן און — אַוועקגעלייגט אויף אַ ברעט. איין קאָזאַק האָט זיך אַוועק־געזעצט אויפן קאַפּ, אַ צווייטער אויף די פיס און אויפן הוילן לייב האָט מען יעדערן געגעבן פון 20 ביז 30 שמיץ. (לויט אַנדערע ידיעות האָבן די שמיסעריי אויסגעפירט פייערלעשער). פּאָן וואָל האָט קאַמאַנדירט. די ריי־טער האָט מען געוויקט אין וואַסער און פאַר יעדן געשמענעם האָט מען גענוצט פּרישע ריטער. 26 מאַן האָט מען געשמיסן, 20 יידן און 6 פּאָליאַקן. אַ טייל פון זיי זיינען געווען צופעליקע צושויער ביי דער דעמאָנסטראַציע. די מער באַוואוסטזיניקע האָבן זיך געהאַלטן מיט ווירדע. איין יידישער אַרבעטער האָט אַ שפיי געטאַן פּאָן וואָלן גלייך אין פנים אַריין. דער רושם פון דער ידיעה וועגן דער עקזעקוציע איז געווען אומגע־

הויער שטאַרק. די אַהיימגעקומענע געליטענע האָבן דערציילט פרטים, וואָס האָבן אַלעמען אויפגעשוידערט. אַ געפיל פון נקמה האָט אַרומגענומען די באַוואוסטזיניקע אַרבעטער. יעדער איינער האָט באַטראַכט די דאָזיקע שענד- לעכע האַנדלונג פון פּאָן וואַלן — ווי אַ פּערזענלעכע באַליידיקונג, ווי אַ דערנידערקונג פאַר דער גאַנצער אַרבעטערשאַפט. צאָרן און האָס האָט אַרומגעכאַפט די יידישע אַרבעטער-מאַסע.

דער צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד האָט באַלד רעאַגירט אויף דער גע- שעעניש מיט אַ פּראַקלאַמאַציע (געשריבן פון נח — פּאַרטנע), אין וועלכער עס איז געווען געזאָגט:

„דאָס בלוט ווערט פאַרגליווערט אין די אַדערן, ווען מיר שטעלן זיך פאַר דאָס שענדלעכע, אַזאַטישע בילד“... „אַלע מאָל און אומעטום, אין די שווערסטע מינוטן פון אונזער לעבן האָבן מיר, רעוואָלוציאַנערן, פּאַרטיי- דיקט אונזער מענטשלעכע ווירדע, אויף באַליידיקונגען האָבן מיר געענטפערט מיט באַליידיקונגען, אויף גוואַלט האָבן מיר געענטפערט מיט גוואַלט. מיר קענען נישט טראַכטן און רייזן רואיק וועגן דעם, וואָס איז פאַרגעקומען אין ווילנע. פון טויזנטער ערלעכע הערצער רייסט זיך אַרויס איין אַלגעמיינער געשריי: נקמה! ראַכע!“

„יידישע אַרבעטער! ווי אַזוי וועט איר ענטפערן אויף דער שענדלעכער באַליידיקונג? איר האָט שוין לאַנג געוויזן, אַז איר האָט אויפגעהערט צו זיין די פריערדיקע אונטערטעניקע שקלאַפן. מיט אייער העלדישן קאַמף פאַר פרייהייט האָט איר שוין געוויזן דער גאַנצער וועלט, אַז איר האָט דערוואַכט צו אַ ניי לעבן, צו אַ לעבן פון פרייע בירגער“... „וויזט איצט נאָך אַמאָל די תּלנים פון צאַר, אַז איר וועט נישט אַריבערטראַגן גלייכגילטיק זייער שענדלעכע האַנדלונג קעגן אייך. וויזט זי, אַז איר זענט מענטשן מיט מענטשלעכע געפילן. וויזט זי, אַז איר זענט גרייט צו פאַרטיידיקן אייער מענטשן-ווירדע, אַז אויף די גוואַלט-טאַטן פון די צאַרישע משרתים זענט איר גרייט צו ענטפערן מיט גוואַלט-טאַטן“...

„ביז איצט איז אונזער פּאַרטיי געווען קעגן פּאַליטישן טעראָר. אויך איצט זאָגן מיר זיך אָפּ צו באַנוצן מיט טעראָר, ווי אַ קאַמף-מיטל קעגן דער זעלבסטעהערשונג. אָבער די ווילדע טאַט פון פּאָן וואַלן רופט אַרויס אַ שרעקלעכע אויפּרעגונג צווישן אַלע אונזערע חברים. דאָס איז אַזאַ פּאַר- ברעך, וואָס מ'קען בשום אופן ניט פאַרשווייגן. מיר זיינען זיכער, אַז פון דער טיפּעניש פון יידישן פּראַלעטאַריאַט וועט אויפשטיין אַ ראַכע-נעמער, וואָס וועט נקמה נעמען פאַרן שענדן זיינע ברידער. און אויב עס וועט פאַרגאַסן ווערן מענטשלעך בלוט, וועט די אַחריות פּאַלן אויפן צאַר און זיינע ווילדע משרתים“.

דער צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד האָט זיך אויך געווענדט מיט אַן אויפּרוף צו די נייטידישע אַרבעטער (אויף רוסיש און פּויליש) און אָפּ- לירט צו זייערע ברידערלעכע געפילן: „מער ווי פריער, זאָגט זיך אין דעם אויפּרוף, איז איצט נויטיק אַרויסצוטרעטן סאַלידאַר און געאייניקט, איצט

ווען די רעגירונג הייבט אן אַנצונעמען קעגן אונז אַזעלכע אומגעוויינטלעכע מיטלען. בלויז דער געאייניקטער דרוק פון אונז אַלע קען אַ סוף מאַכן צו דער הערשאַפט פון דער נאַהאַיקע און רוט. מיר לייגן אייך פאַר, חברים, אויסדריקן אייער פּראָטעסט קעגן דער שענדלעכער גוואַלט, וואָס איז איבער אינו באַגאַנגען געוואָרן."

שפּעטער איז טאַקע דערשינען אַן אויפרוה אונטערגעשריבן דורך דעם ווילנער קאָמיטעט פון בונד, ווילנער קאָמיטעט פון דער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער פּוילן פּוילן לייטע, ווילנער קאָמיטעט פון דער ליטווישער סאַציאַליסטישער פּאַרטיי און ווילנער גרופּע פון דער רוסלענדער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער אַרבעטער-פּאַרטיי. (די פּ.ס.פּ. האָט אַרויסגעלאָזט אַ באַזונדערע פּראָקלאַמאַציע). אינם דאָזיקן געמיינזאַמען אויפרוה איז געזאָגט: „די באַרבאַרי (פון) דער עקזעקוציע — ח. ש. ק.) האָט נאָך מער פאַרשטאַרקט דעם האָס און פאַראַכטונג צו דער רוסישער רעגירונג און דערוועקט דורשט פון הייליקער נקמה... מיר קעמפּן מיט רואיקע מיטלען, נישט אין אונזערע צילן איז צו פאַרגיסן מענטשן-בלוט. נאָר די געדולד האָט אויך אַ גרענעץ... נישט אונזער שולד, אויב די פּאַלקס-נקמה, דער האָס און די אויפּרעגונג וועלן זיך אויסגיסן אין אַן אַקט פון גוואַלט. פּאַן וואַל אַליין האָט דערצו אַ וועג גע-וויזן. די גאַנצע פאַראַנטוואָרטלעכקייט איז אויף די צאַרישע דינער — וואַל און זיינע נאָענטע מיטהעלפּער, וועלכע האָבן דעם אַנטייל גענומען. אויסרעכענענדיק די נעמען פון די אַלע רעגירונגס-מענטשן, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אין דער עקזעקוציע, דראָט זיי דער אויפרוה: „יעדערן פון אייך וועט טרעפּן די נקמה, און אייערע נעמען וועלן בלייבן פאַרשאַלטן אויף אייביק."

נקמה! ראַכע! בלוט פאַר בלוט! — דאָס איז געווען די אַלגעמיינע שטימונג, וועלכע האָט אַרומגעכאַפט די אַרבעטערשאַפט אין ווילנע. דער רוף פון צענטראַל-קאָמיטעט, עס זאָל „פון דער טיפעניש פון יידישן פּראָלעטאַריאַט אויפשטיין אַ ראַכע-נעמען, וואָס וועט נקמה נעמען פאַרן שענדן זיינע בריי-דער" — האָט געברייט, געמאַנט. עס האָט געקלונגען ווי אַ לאַזונג, ווי אַ רוף דורכצופירן אַן אַטענטאַט אויף פּאַן וואַל. באַלד זיינען טאַקע געקומען פאַרשלאָגן צום ווילנער קאָמיטעט פון בונד צו נעמען אויף זיך אַרגאַניזירן אַזאַ נקמה-אַקט. דאָס איז געווען אַ מאַמענט פון גרויסער היסטאָרישער פאַר-אַנטוואָרטלעכקייט: זאָל די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג אַוועק אויף אַ נייעם וועג? קען אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטיי, מיט אירע מעטאָדן פון פּראָ-פּאַגאַנדע און פּאַליטישן קאַמף פון די מאַסן, רעקאַמענדירן אַ נייע טאַקטיק — פון אינדיווידועלן טעראָר? וואוהין וועט אַזאַ שריט פאַרפירן די אַרבעטער-שאַפט?

אין ווילנער קאָמיטעט פון בונד זיינען געווען חלוקי-דעות וועגן דעם. דער קאָמיטעט האָט זיך אָפּגעזאָגט צו אַרגאַניזירן אַ טעראָריסטישן אַנפּאַל אויף פּאַן וואַל. דעמאָלט איז געקומען אַ צווייטער פאַרשלאָג אויף אַט דער היסטאָרישער און שטורמישער זיצונג פון ווילנער קאָמיטעט פון בונד: היות

אין שטאָט האָבן זיך געשאַפן עטלעכע גרופעס אויף אויסצופירן אַן אָנפאַל אויפן גובערנאַטאָר, זאָל דער קאָמיטעט קומען צו הילף איינער פון די גרו- פעס. די מערהייט פון ווילנער קאָמיטעט פון בונד האָט זיך אַרויסגעזאָגט אויך קעגן דעם פאַרשלאַג. דער קאָמיטעט האָט געוואוסט די שטימונג אין דער בונדישער מאַסע. ער האָט געוואוסט, אַז ער שטעלט זיך אויס אויף אומצו- פרידנקייט און פראַטעסטן. ער האָט געוואוסט, אַז זיין האַנדלונג איז קעגן דער לאַזונג אינם אויפרוף פון צענטראַל-קאָמיטעט. אָבער די סאָציאַל-דע- מאַקראַטישע דיסציפלין האָט גובר געווען, די פרינציפיעל-אויסגעהאַלטענע קעגנערשאַפט צום טעראָר, ווי אַ מיטל פון פאָליטישן קאַמף, האָט פאַרהיט פון אַזאַ שריט, וואָס איז מסוגל צו ברענגען גאָר ווייטע קאַנסעקווענצן. די איינציקע הנחה, אויף וועלכער די אָנפירונג פון דער ווילנער אַרגאָ- ניוזאַציע איז איינגעגאַנגען לויטן פאַרשלאַג פונם פאַרטרעטער פון צ. ק. אין ווילנער קאָמיטעט, מאַיסי גורעוויטש, איז געווען: ניט שטערן, ניט פאַרבאָטן יענע מיטגלידער, וועלכע ווילן דורכפירן דעם אָנפאַל-אַקט אויף זייער אייגענער אַחריות. מאַיסי גורעוויטש האָט געטענהט: „דער קאָמי- טעט, אַלס אַנשטאַלט, קען נישט באַהילפיק זיין דעם טעראָר, אָבער באַזונ- דערע מיטגלידער, וואָס פילן-מיט דעם געגעבענעם אַקט, קענען קומען צו הילף — דאָס איז זייער פערזענלעכע זאַך“.

*
**

אַ גרופע אַרבעטער האָט גענומען גרייטן דעם טעראָר-אַקט. „פריוואַט“ האָבן זיי באַקומען פון פאַרשטייער פון קאָמיטעט 60 רובל. מ'האָט געקויפט געווער. מ'האָט אַרגאַניזירט די אויסשפיר-אַרבעט נאָכן גובערנאַטאָר, וועל- כער האָט זיך שטאַרק געהיט און זיך זעלטן באַוויון אין גאַס. די גרופע האָט געהאַט איר שטענדיקן טרעף-פונקט ביי יואל דעם שוסטער אויף נאָוואַגאַראַד. צו דער גרופע האָט הירש לעקערט צוגעצויגן אויך צוויי באַקאַנטע פּוילישע אַרבעטער. די אַרבעט פון דער גרופע איז אָנגעגאַנגען מיט ברען. אויס- געפירט דעם אַטענאַט האָט איינער פון דער גרופע — הירש לעקערט¹⁰. ער איז ניט געווען קיין פנים חדשות אין דער בונדישער באַוועגונג. אין דער שוין פריער באַשריבענער „נאָוואַגאַראַדער געשיכטע“ פון מאַי 1900 — האָט הירש לעקערט געשפילט אַ גרויסע ראָל. ער איז געווען איינער פון די אַקטיווסטע ביים אַטאַקירן די פאָליציי-געביידע, און ווען זיין פריינט כאַנע פייוקע (ווינאַקור) איז שווער פאַרוואונדעט געוואָרן דורכן אוריאַדניק און איז געהאַלטן געוואָרן אין שפיטאַל אונטער דער שמירה פון אַ פאָליצייאַנט, האָט הירש לעקערט אַרגאַניזירט דאָס אַרויסראַטעווען זיין חבר פון שפיטאַל און ער האָט אים בשלום געבראַכט צו פירן אין שטעטל מאַליאַט. אָבער דאָ אַרעסטירט מען זיי ביידע און מען פירט זיי צוריק קיין ווילנע. אויפן וועג גיט זיך לעקערטן איין צו אַנטלויפן. עס האָט אָבער לאַנג ניט געדויערט, און ער איז ווידער אַרעסטירט און זיצט צוזאַמען מיט כאַנע פייוקען אין דער

אַנטאַקאַלער טורמע. אָבער אויך אין טורמע רוט נײַט לעקערט און גרייט דאָס אַנטלויפן פון זײַן פּריינט, ווייל ער ווייסט, אַז אים דראָט אַ שווערע שטראַף — קאַטאַרגע. לעקערטס באַמײאונגען האָבן זיך אײנגעגעבן, כאַנע פייווקע איז בשלום אַנטלאָפן פון טורמע, און דער ווילנער קאַמיטעט פון בונד האָט אים אַוועקגעשיקט קײן אויסלאַנד.

40 מענטשן זײנען געוואָרן באַשטראַפט פאַר די געשעענישן אין נאַ- וואַגאַראַד, און הירש לעקערט איז געווען אײנער פון זײ. 9 חדשים איז ער אָפגעזעסן אין טורמע ביזן פּראָצעס. טייל אַרעסטירטע זײנען פאַרשיקט געוואָרן קײן סײביר (דער לענגסטער טערמין 6 יאָר), אַנדערע האָבן באַקומען ביז 1 יאָר זיצן אין דער פעטערבורגער טורמע „קרעסטי“. 15 מאַן האָבן באַקומען צו 6 חדשים „קרעסטי“ און דריי יאָר פאַרשיקונג אונטער פּאַליצײ- אויפזיכט. צווישן דער לעצטער גרופע איז אויך געווען הירש לעקערט.

ער איז אָפגעזעסן דעם טערמין אין דער פעטערבורגער תּפּיסה און דעם 21 אויגוסט 1901 האָט מען אים אַרויסגעשיקט קײן יעקאַטערינאַסלאָוו אונטער פּאַליצײ-אויפזיכט. בערך 8 חדשים האָט ער דאָ פאַרבראַכט, נע- מענדיק אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער אַרטיקער אַרבעטער-באַוועגונג, בעיקר צווישן די שוסטער פון זײן פּאַך. אָבער מער האָט ער דאָרט נײַט געקענט אײנזיצן, אָנהײב אַפּריל 1902 קומט ער אומלעגאַל קײן ווילנע. און ווען עס קומט די היסטאָרישע 1-טע מאַי-דעמאָנסטראַציע, נעמט ער אין איר אַן אַקטיוון אַנטייל, אָבער ער איז נײַט געווען צווישן די אַרעסטירטע און געל- טענע. נאָך דער דורכגעפירטער עקזעקוציע איז דער הייסבלוטיקער קעמ- פערישער הירש לעקערט אײנער פון די, וואָס ברענען נאָך נקמה. ער שליסט זיך אַן אין דער גרופע, וואָס נעמט אויף זיך דורכצופירן דעם אַטענטאַט אויף פּאַן וואַלן.

אַכט טעג האָט די גרופע אויף פאַרשידענע פּונקטן נאַכגעשפּירט פּאַן וואַלן, אָבער מ'האַט אים אין ערגעץ נײַט געזען. אויפן נײַנטן טאָג האָט אים הירש לעקערט דערזען. אָבער אײנם אַנטשידענעם מאַמענט האָט אים באַ- הערשט אַ שוואַכקײט, און ער האָט נײַט אויסגעשאַסן: „די האַנט האָט נישט געפּאַלגט“ — האָט ער זיך מודה געווען פאַר די אויפּגערגטע חברים. ס'איז געפּאַלן אַ באַשלוס — צונעמען בײַ לעקערטן דאָס געווער. אַ באַליידיקטער און צעווייטיקטער האָט ער געמאַלדן זײנע חברים: „ס'וועט זיך מער נישט איבערחוּרן, איך מוז אים פּטרן“ — און דער טאָג פון הירש לעקערטס גרויסע טאַט איז געקומען.

דאָס איז געווען דעם 18-טן מאַי (נײַער סטיל). פּאַן וואַל איז געקומען אויף אַ פאַרשטעלונג אין ציריך. ער איז צוגעפּאַרן מיט אַ קאַטש אונטער אַ שטאַרקער וואַך. הירשקע מיט אַ צווייטן חבר האָבן געוואַרט געדולדיק... און ווען פּאַן וואַל איז אַרויס פון ציריך, איז הירשקע צוגעלאָפן און צוויי מאַל אויסגעשאַסן אין פּאַן וואַלן: איין קויל האָט אים געטראָפן אין האַנט, די צווייטע אין פּוס. דער צווייטער חבר, וואָס האָט צוזאַמען מיט הירשקען דיושורירט ביים ציריך, אַ פּוילישער גאַרבער-אַרבעטער, האָט שפּעטער

דערציילט: „ווען מיר האָבן אַ קורצע וויילע געוואַרט לעבן צירק, האָבן מיר דערזען פאַן וואַלס קאַרעטע. מיר האָבן נישט באַוויזן זיך אומצוקוקן און ער איז שוין געווען אין צירק. קיין געלט צו קויפן בילעטן האָבן מיר נישט געהאַט. איך האָב געבעטן זיך ביי הירשקען, אָו מ'זאָל צולויפן צו די רעשט חברים און געבן צו וויסן. הירשקע האָט מיר אָבער קאַטעגאָריש פאַרווערט: — מ'דאַרף נישט, האָט ער געזאָגט, מירן זיך אַליין אָן עצה געבן. ביים ערשטן אַנטראַקט זיינען מיר ביידע געשטאַנען אין צוויי ווייב־קעלעך ביים אַרויסגאַנג. איך האָב דערהערט אַ שאַס. ער (פאַן וואַל) איז שוין געלעגן און הירשקען האָבן שוין געהאַלטן צענטליקער הענט...“

די פּאָליציי האָט לעקערטן מוראדיק געשלאַנגן, אָבער ער האָט נאָך באַוויזן אויסצושיסן אַ דריט מאָל אין דער לופטן און אויסשרייען: „זאָל לעבן די פרייהייט!“ לעקערטן האָט מען אָפּגעפירט אין אַרעסט, געשמידט הענט און פיס אין קייטן און פון דאָרט איבערגעפירט אין דער אַנטאַקאַליער טורמע. אין 10 טעג אַרום, דעם 28-טן מאַי, איז ער געשטעלט געוואָרן פאַר אַ קריגס־געריכט. הירש לעקערטן האָט זיך אויפן געריכט געהאַלטן זייער ווירדיק. בעת דער אויספאַרשונג און אויפן געריכט האָט ער נישט אָנגערופן קיין נעמען פון זיינע מיטהעלפער. ער האָט אָפּן דערציילט ווי אַזוי ער האָט זיך געגרייט צום אַטענטאַט און ווי אַזוי ער האָט אים אויסגעפירט. דער אורטייל פון געריכט איז געווען: טויט דורך הענגען.

אויב לגבי די צאַרישע הענקערס איז הירשקע געבליבן האָרט און פעסט, האָט ער אָבער אין אַ געוויסן מאַמענט זיך איינגעבראַכן קעגנאיבער זיין מוטער און טראַגעדיקער פרוי, וועלכע האָבן פאַר אים געוויינט און גע־קלאָגט און זיך געבעטן ער זאָל אונטערשרייבן אַ באַגנעדיקונג־בַקשה. אַ לאַנגע צייט האָט הירשקע זיך געווערט קעגן דעם און געטענהט: — סיי־ווי וועט מען מיך אויפהענגען, ס'וועט ניט העלפן די בקשה, — צו וואָס נאָך בלייבן אַ נאַר! אָבער סוף־כל־סוף האָט ער איין מאָל אַ זאָג געטאָן: טוט וואָס איר ווילט... מ'האַט די בקשה דערלאָנגט אין נאָמען פון „בעזגראַמאַט־נעם“, הירש לעקערטן... פאַרשטייט זיך, די בקשה איז אָפּגעוואָרפן געוואָרן. 13 טעג נאָכן געריכט, דעם 10 יוני (28 מאַי לויטן אַלטן סטיל) 1902, איז דער אורטייל אויסגעפירט געוואָרן — אויפן מיליטערישן פעלד. הירשקע איז מוטיק צוגעגאַנגען צום אָרט פון דער תליה. 2 אַזיגער מיט 10 מינוט נאָך האַלבער נאַכט איז געקומען זיין טראַגישער טויט אויף דער תליה. דעם טויטן קערפער האָט מען דאָ אויפן אָרט אַראָפּגעלאָזט אין אַ קבר, וואָס מ'האַט אויסגעלייכט מיט דער ערד. דאָס צונויפגעזאַמלטע אויפן פעלד מ'־ליטער האָט אַדורכמאַרשירט איבערן קבר...

ס'דאַרפן דאָ דערמאַנט ווערן די נעמען פון די אַנדערע מיטגלידער פון לעקערטס גרופע, וואָס האָט צוגעגרייט דעם אַטענטאַט. (עטלעכע פון זיי זיינען געווען מיטגלידער פון דער אָפיציעלער קאַמף־דרושינע פון דער בונדישער פאַרטיי־אַרגאַניזאַציע). זיי זיינען געווען פייוקע דער שלאַסער, מילנער (בן־ציון שלום פרידלאַנד), יודל לעוויט, דער פוילישער גאַרבער

מיכאל־אוסקי. אַ סברא, אַז צו דער גרופע האָבן אויך געהערט זלמן דער האַלץ-פּריקאַזשטישק, דער סטאַליאַר הירש מיליק־אוסקי און דער פאַרמאַ-צווייט יעקב סובאַטיניק.

אין דער אַרבייטער שטימע נומער 27 (יוני 1902) איז ביים סוף פונם נומער אין אַ שוואַרצער ראַם אָפּגעדרוקט אַט דער קורצער אַרטיקל אונטערן נאָמען — דער טויט פון הירש לעקערט:

„דעם 28-טן מאַי איז דערפילט געוואָרן דער טויט־אורטייל איבער אונז-זער חבר הירש בן דוד לעקערט. דער מיליטער־געריכט האָט אים פאַר-משפט אויפהענגען.

דער געריכט פאַרשטייט זיך האָט זיך געפירט אָן זייטיקע עדות און מיר קענען נאָך פאַרלויפיק ניט געבן קיין גענויען באַריכט וועגן אים. מיר האָפּן זיין אימשטאַנד דאָס צו טאָן אין גיכן. מיר באַזיצן דערווייל נאָר גענויע נאָכריכטן וועגן דער דערפילונג פון דעם אורטייל.

די תליה איז געווען איינגעריכטעט אויף וואַינע פּאַליע אין ווילנע, דער קאַט (הענקער) איז געווען אַרויסגערופן פון פעטערבורג. דערביי זיינען געווען פיר באַטאַליאַנען חייל, אַ דאָקטאָר, דער קאָזאַנער רב און נאָך איי-ניקע פּערזאָנען. קיין פובליקום איז ניט געווען. אַלץ איז פאַרגעקומען אין מיטן נאַכט, בגנבה, ווי דער שטייגער איז פון דער רעגירונג, ווען זי טוט אָפּ אירע באַזונדערס מיאוסע מעשים. די אַרטיקע אַדמיניסטראַציע האָט געפורכטעט מען זאָל זיך אין שטאַט ניט דערוויסן און אין דעם אָונט זיינען געווען די גאַסן פול מיט פּאַליציי, מען פלעגט אָפּשטעלן יעדן פאַרדעכטיקן אום צו דערקונדיקן זיך וואו ער גייט א.א.וו. דעם דאָקטאָר (יאַנאַווסקי) האָט דער וויצע־גובערנאַטאָר פאַררופן צו זיך נאָך פון אָונט און האָט אים ניט אָפּגעלאָזט. דעם רב נעמוער האָט מען אויפגעוועקט פון שלאָף און גע-בראַכט צום אָרט.

דער פאַראורטיילטער האָט זיך געפירט ווי אַן אמתער העלד. ווען דער רב האָט גענומען אים דערווייזן, אַז ער דאַרף איצט מתפלל זיין און זיך מתווה זיין אין זיינע פאַרברעכן, ווען ער האָט אים דערמאַנט אַז ער האָט עובר געווען דעם געבאָט לאַ תּרצח — ניט טייט — האָט אים לעקערט געענטפערט, אַז אין תפילות נויטיקט ער זיך ניט און וואָס עס איז שייך צו גאָטס געבאָט 'לאַ תּרצח' — איז די רעגירונג אים עובר אַט איצט אין באַ-ציאונג צו אים. ער האָט מער ניט געוואָלט הערן די צביעותדיקע רייד פון גאָטס פאַרטרעטער און איז אַליין אַרויף אויפן עשאַפּאַט און אַליין אָנגעטאַן אויף זיך די תליה⁽¹⁾. דער קאַט האָט צוגענומען פון אונטער זיינע פיס דעם בענקל און האָט אים אויסגעצויגן און... אין אַ פאַר מינוט איז ער שוין געווען טויט. מען האָט אים באַגראָבן דאָ גופא אויפן אָרט, דעם קבר פאַר-שאַטן און אַריבערגעלאָזט איבער אים דאָס גאַנצע מיליטער, וואָס איז געווען אויפן פּלאַץ. די סאָלדאַטן האָבן איינגעטראָטן מיט די פיס דעם נייעם קבר, פאַרגלייכט אים מיט דער ערד, כדי עס זאָל אוממעגלעך זיין צו דערקענען וואו עס רוט אונזער חבר. די רעגירונג האָט מורא פאַר אירע פיינט ווען זיי

לעבן, זי הערט ניט אויף זיך צו שרעקן פאר זיי נאך זייער טויט. זי האט רעכט: 'פון אונזערע געפאלענע ביינער וועט זיך אַ גרויזאמען ראכע-נעמען אויפהייבן' . . .

ערע די געפאלענע אָפּפּער פון רוסישן צאַריזם! ערע דעם נייעם קרבן, וועלכן דער יידישער פּראָלעטאַריאַט האָט געבראַכט אינם קאַמף מיט דער זעלבסט־הערשונג!

ערע אונזער חבר הירש לעקערט!

שטאַרק איז געווען דער איינדרוק וואָס הירש לעקערטס שאָסן און זיין טויט האָבן געמאַכט אויף די ווילנער אַרבעטער־מאַסן. אַלע אָן אויסנאַם האָבן אויפגענומען דעם אַטענטאַט ווי אַ העראַאישן אַקט פון איינעם, וואָס האָט זיך איינגעשטעלט פאַרן כבוד און ווירדע פונם אַרבעטער־כלל. ווילנע האָט פרייער אָפּגעאַטעמט. אַ פאַרלייכטערונג איז געקומען אויף די שווער־געדריקטע, דערשלאָגענע געמיטער. איצט האָט מען זיך מער ניט געשעמט קוקן איינער דעם צווייטן אין די אויגן. אַ שטאַלץ האָט אַרומגענומען די מאַסע, וואָס אַ יידישער אַרבעטער האָט אויסגעפירט די הייליקע מיסיע.

באַלד נאָכן טויט פון הירש לעקערט האָט דער ווילנער קאַמיטעט פון בונד געשריבן אין זיין פּראָקלאַמאַציע: „מיר זיינען שטאַלץ מיט דעם יידישן אַרבעטער־קלאַס, וואָס ער האָט פון זיך אַרויסגעגעבן אַ מענטש, וועלכער האָט טיף געפילט די באַליידיקונגען פון זיינע נאַנטסטע און זיי איבערגעלעבט אזוי אייגענע. מיר זיינען פול מיט פרייד וואָס אין פאַן וואָל האָט געשאָסן אַן אַרבעטער, אַ ייד“... „מיר, סאַציאַל־דעמאָקראַטן, וועלכע האַלטן ניט פון טעראָר ווי אַ קאַמף־מיטל, באַטייליקן זיך אין דער אַלגעמיינער פרייד און באַגריסן אַט דעם נאַטירלעכסטן און באַרעכטיקסטן אַקט פון נקמה פאַר דעם אַזוי באַרבאַרישן צעטרעטן די מענטשלעכע רעכט. אַ לויב צו דיר, דו אומדערשראָקענער און מסירת־נפשדיקער קעמפּער! כבוד און רוים דיין העלדישקייט!“

אין דעם זעלבן גייסט האָט געשריבן דער צענטראַל־קאַמיטעט: „דער יידישער פּראָלעטאַריאַט האָט אַרויסגערוקט פון זיינע רייען אַ נקמה־נעמען פאַר זיין באַליידיקטן כבוד. מיט דעם האָט ער באַוויזן, ווי הויך ביי אים איז אַנטוויקלט דאָס געפיל פון מענטשלעכער ווירדע. כבוד און רוים דעם נקמה־נעמען, וועלכער האָט זיך געברענגט אַ קרבן פאַר זיינע ברידער.“

אין יולי 1902 האָט דער ווילנער קאַמיטעט פון בונד אַרויסגעלאָזט אַ בראַשור וועגן די געשעענישן, געשריבן פון מאַסיי גורעוויטש, דאָרט ווערט אויסגעדריקט די זעלבע מיינונג: לעקערט „איז געווען דער, וועלכער האָט דערפילט אונזער אַלגעמיינעם פאַרלאַנג. וועגן וואָס פיל פון אונז האָבן געוואָגט בלויז צו טראַכטן, דאָס האָט ער מקיים געווען.“

פּאַסליעוּדניאַ איזוויסטויאַ (נומער 74, 19 יוני 1902) האָבן געשריבן: „לע־קערט האָט אָנגעטאַן אין הויט און פלייש דעם פאַרבאַרגענעם געדאַנק פון יעדן ערלעכן מענטשן, דעריבער האָט זיין טאַט אַרויסגערופן אַזאַ איינשטי־מיקן הייסן מיטגעפיל. דעריבער מיינען מיר, אַז ביים פרישן קבר פון אַט

דעם נקמה-נעמער וועלן אלע ערלעכע מענטשן זיך צונויפגיטן אין איין געפיל פון ערן דעם אַנדענק פון דעם מענטש, וועלכער האָט אונז באַפרייט פון דעם שווערן קאַשמאַר, וואָס האָט אונז אין משך פון געציילטע נאָר לאַנגע און פיינלעכע טעג געדריקט אַזוי ווי בליי. לעקערט האָט זיך נוקם געווען פאַר דעם חווקן איבער דער פּערזאָן פון די יידישע אַרבעטער... „און דער אַנדענק וועגן אים וועט אויף אייביק איינגעקריצט ווערן ניט בלויז אין דעם גרויסן האַרץ פונם יידישן פּראַלעטאַריאַט, נאָר אויך אין די הערצער פון אַלע ערלעכע מענטשן, וועלכע האָבן נאָך ניט אַנגעוואָרן די פּעאקייט צו האָסן דעם ווילקיר“.

אין זיין אַרטיקל געשריבן צום 20-טן יאַרצייט פון הירש לעקערט, שאַצט ב. מיכאַלעוויטש אַזוי אַפּ דעם איינדרוק און די ווירקונג פון לעקערטס אַקט: „דער איינדרוק פון דעם דאָזיקן שאַס, ווי אין די רעגירונגס-קרייזן אַזוי אויך אין דער גאַנצער געזעלשאַפט, איז געווען אַ גוואַלטיקער. אויב מען האָט זיך שוין אין די הויכע פּענצטער אַנגעהויבן צוגעוואוינען צו דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג אַלס מאַסן-דערשיינונג, איז מען אַבער געוואָרן איבעראַשט פון דעם, וואָס זי פאַרמאָגט אַרויסצושטעלן איינצלענע רעוואָלוציאַנערן, אייגענע נקמה-נעמער. אַ פשוטער יידישער שוסטער, אַ טעראָר-ריסט — דאָס איז געווען אַן אומאַנגענעמער סורפריז פאַר די אויבערשטע מנהיגים אין צאַריסטישן רוסלאַנד. מען האָט דאָרט גלייך איינגעזען אַן אַזעלכע טעראָריסטישע אַקטן, ווי לעקערטס, וועלן ווערן אַ שטענדיקע דערשיינונג, אויב מען זאָל ווייטער זיך האַלטן ביי פאַן וואַלס מעטאָד, און ער איז טאַקע אין דער צוקונפּט שוין מער ניט פּראַקטיקירט געוואָרן בנוגע די יידישע אַרבעטער“ (ז).

**

די פירער פון בונד האָבן זיך אַפּגעגעבן אַ חשובון, אַז אין אַט דער אַל-געמיינער שטימונג, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט יידישע אַרבעטער, שטעקט אַ גרויסע סכנה פאַר דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פון דער יונגער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. די סכנה איז געווען נאָך געפּערלעכער צוליב דעם, ווייל די רעגירונג האָט געוויזן אַ בולטע טענדענץ אין איר טאַג-טעגלעכן קאַמף מיט דער רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג ווייטער אַנצוואווענדן קערפּער-לעכע שטראַף, דאָס שמייסן איבערן נאַקעטן לייב. ווי מיר האָבן שוין פריער דערציילט, האָט מען אין מינסק, אין מאַי 1902, נאָך די אַרעסטן בעת אַ בונד-דישער דעמאָנסטראַציע אין שטאַטישן טעאַטער, אַ טייל פאַרהאַלטענע גע-שמיסן, אין זעלבן יאָר האָט מען בעת אַן עקאָנאָמישן שטרייך געשמיסן 35 רוסישע אַרבעטער אין וויאַטקער גובערניע. אויך אין יעקאַטערינאָסלאַוו און אין נאָך אייניקע ערטער זיינען געווען פאַלן פון שמייסן דעמאָנסטראַנטן. בכלל האָבן זיך די מערדערייען פון דער צאַרישער רעגירונג פאַרשטאַרקט מיט יעדן טאַג.

גראַד איז עס געווען אַ צייט, ווען די טעראָריסטישע טעטיקייט פון

דער פארטיי סאציאליסטן-רעוואלוציאנערן איז אָנגעגאַנגען מיט גרויס אינ-טענסיווקייט און דערפאלג — דאָס האָט פאַרכאַפט די הערצער פון אַ סך יידישע אַרבעטער. בכּן האָט געדראָט די סכּנה, אַז די יידישע אַרבעטער-באַ-וועגונג זאָל אַוועק אויפן וועג פון אַנווענדן טעראָר, ווי אַ מיטל פון פּאָליטישן קאַמף קעגן דער רעגירונג. דאָס האָט געמיינט אַ ווענדפונקט אין דער טאַקטיק פון דער באַוועגונג. דער אַטענטאַט פון הירש לעקערטן האָט געקענט פאַר-וואַנדלט ווערן אין אַ לאַזונג און טאַקטיק פון דער יידישער אַרבעטער-באַ-וועגונג. די סכּנה פון טעראָריסטישע שטימונגען און טעראָריסטישער טאַקטיק האָט געפאָדערט אַן אַנטישיידענע קעגנערשאַפט און וואַרנונג. און שוין דער זעלבער, פריער ציטירטער נומער 27 אַרבייטער-שטימע, וועלכער איז אַרויס אויף דער הייסער מינוט (יוני 1902), שטעלט אַוועק אָפּן דאָס דאָזיקע פּראָ-בלעם. „ס'איז אוממעגלעך — זאָגט זי — אין איין און דער זעלבער צייט צו פירן אַ טעראָריסטישע טעטיקייט און אַ ברייטע רעוואלוציאנערע אַרבעט — פּראָפּאַגאַנדע און אַגיטאַציע — צווישן דער אַרבעטער-מאַסע“... „אמת, עס טרעפן זיך מאַמענטן, ווען ס'איז אוממעגלעך צו באַגנוגענען זיך מיט בלויז אַ פּרידלעכער טעטיקייט — אין בוכשטעבלעכן זינען. ווען די ווילדע צאַרישע דינער רייסן און ברעכן אַליין, וואָס זיי טרעפן אויף זייער וועג, ווען די ווילקיר און גוואַלט האָט גיט קיין מאַס און קיין גרענעץ, דאָן איז מעגלעך נאָר איין ענטפער — גוואַלט. אָבער ענטפערן מיט גוואַלט אויף גוואַלט — איז נישט טעראָר. ווען די ווירדע פון אַ רעוואלוציאנער ווערט געטרעטן מיט די פיס, ווען מען הייבט אָן אַנצוואווענדן קעגן אונז אַזעלכע שענדלעכע מיטלען, דורך וועלכע מען וויל דערשטיקן אין אונז אונזער 'איד', אונזערע מענטשלעכע געפילן און מענטשלעכע ווירדע, דאָן איז מעגלעך נאָר איין ענטפער — ראַכע, נקמה. נאָר ראַכע איז נישט טעראָר. אונטערן וואָרט 'טעראָר' פאַרשטייען מיר פּאָליטישע מאָרדן (הריגות) אַלס אַ טאַקטיק, אַלס אַ קאַמף-מיטל קעגן דער זעלבסטעהערשונג. קעגן אַזאַ טאַקטיק וועלן מיר קעמפן מיט אַלע אונזערע קרעפטן“.

כדי צו באַהאַנדלען די ניי-אויפגעשוואומענע סיטואַציע, האָט דער צענטראַל-קאָמיטעט אין אויגוסט 1902 צונויפגערופן אין בערדיטשעוו די פינפטע קאָנפערענץ פון בונד. דעלעגאַטן זיינען געווען 15: פון וואַרשע, לאָדזש, ווילנע, ביאָליסטאָק, גראָדנע, ריגע, מינסק, זשיטאָמיר; דער צענ-טראַל-קאָמיטעט איז געווען פאַרטרעטן מיט דריי פאַרשטייער.

„בערדיטשעוו — דערציילט ב. מיכאַלעוויטש — איז דעמאָלט געווען איינע פון די ווייניקע שטעט, וואָס זיינען נאָך אין פּאָליצייאישער הינזיכט געווען פולקאם כשר. די באַוועגונג האָט זיך דאָרט נאָך גאָר נישט לאַנג אַנגעהויבן און איז נאָך מיט דער פּאָליציי אין קיין שום קאָנפליקטן נישט געקומען“... „די דאָזיקע גאָט-געבענטשטע שטאָט איז אויסגעקליבן געוואָרן פאַר דער דערמאָנטער קאָנפערענץ. די וואוינונג, אויף וועלכער מיר האָבן אָפּגעהאַלטן די זיצונגען, איז אויפן צווייטן טאַג קאַליע געוואָרן, ווייל מען האָט אַהין געדאַרפט קומען מיט עפעס אַ רעוויזע וועגן טאַבאַק, און מיר האָבן

באשלאסן איבערטראגן די קאנפערענץ אן שום מניעות אין וואלד הינטערן שטאט. פאר א פאליציאישן איבערפאל איז זיך ניט געווען וואס צו שרעקן. דארט איז דאס באשלאסן געווארן, אין פאל ווען די רעגירונג וועט ווייטער אנווענדן שענדלעכע רעפרעסיעס, ענטפערן אויף דעם מיט טעראר... „אלע דעלעגאטן האבן זיך נאך געפונען אונטערן פסיכאז פון ווילנער אקט, און אויסער איינער אדער צוויי שטימען, האבן זיך אלע הענט אויפגעהויבן פאר דער דערמאנטער רעזאלוציע. פיל מיטגעוויקט דערצו האט דעמאלט גא-זשאנסקי-לנו, וואס האט זיך נישט לאנג צוריקגעקערט פון סיביר. ער האט מיט זיך פון דארט מיטגעבראכט פארבארגענע סימפאטיעס פאר שארף 'ראדיקאלע' מעשים (לויט דער נייער טעאריע פון מאכייסקי). ער האט דעם עולם אנגעשטעקט מיט זיין היציקן טעמפעראמענט" (1).

אויף דער קאנפערענץ זיינען געווען נאך עטלעכע אנדערע, וואס זיינען נישט לאנג אנטלאפן פון סיביר און זיינען געקומען היציק-רעוואלוציאנער געשטימט. די גרויסע מערהייט פון דער קאנפערענץ האט באשלאסן אריינ-נעמען אין דער טאקטיק פון בונד די ארגאניזירטע נקמה. דערמאנענדיק, אז די נייע שטראף-מיטלען, וואס די רעגירונג ווענדט לעצטנס אן אין קאמף מיט דער רעוואלוציאנערער באוועגונג, זיינען אויסן צו "דערנידריקן די מענטש-לעכע פערזאן פון די רעוואלוציאנערן", זאגט די קאנפערענץ ארויס איר מיי-נונג, אז די אלע פארמען פון פראטעסט, מיט וועלכע די באוועגונג ענטפערט געוויינטלעך, זיינען צו ווייניק. אין דער אפיציעלער מאטיוירונג פון דער רעזאלוציע איז געזאגט געווארן :

„ס'איז זעלבסטפארשטענדלעך, אז קעגן אזעלכע ווילדע מעשים דארפן מיר פראטעסטירן מיט אלע אונזערע כוחות, ווי אין רוסלאנד אזוי אויך אין אויסלאנד, ווי דורך דער פרעסע אזוי אויך דורך דעמאנסטראציעס, פא-ליטישע שטרייקן א.א.וו. אבער פאר קיינעם פון די אנטוילנעמער פון דער קאנפערענץ איז ניט געווען קיין ספק אין דעם, אז די פראטעסטן, אין וועלכער פאָרם זיי זאלן ניט קומען צום אויסדרוק, זיינען ניט קיין גענוגנדיקער מיטל קעגן אזעלכע אזיאטישע מערדערייען. דער כבוד פון א רעוואלוציאנערער פארטיי פאדערט נקמה פאר דער דערנידערונג פון אירע מיטגלידער. ס'וואלט געווען א גרויסער טעות צו מיינען, אז אזא מין סארט נקמה האט א וועלכע נישט איז שייכות צו טעראר. ווען די פארטיי באשטימט צו באשטראפן פער-זענלעך דעם אדער יענעם צארישן דינער, מיינט זי נישט מיט דעם אפצושרעקן די רעגירונג אדער בכלל צו באנוצן דאס אלס מיטל צו דערגרייכן אירע צילן. דער ציל פון אזעלכע אקטן איז נאר — אפשוואַרן דעם פלעק פון דער פארטיי, נקמה נעמען פאר דער שענדלעכער באליידיקונג. אן ארגאניזירטע רעוואלוציאנערע פארטיי, וועלכע שטייט אויף א פעסטן פרינצי-פיעלן און טאקטישן באדן, וועט שטענדיק אימשטאנד זיין צו פארהיטן, אז איינצלע פאקטן פון נקמה זאלן ניט פארוואנדלט ווערן אין א סיסטעמאטישן טעראר. און טאקע דערפאר מוזן אלע אזעלכע אקטן זיין ארגאניזירט פון דער פארטיי גופא, וואָרעם נאר ארגאניזירנדיק אליין יעדעס מאָל די נקמה-

אָקטן און ניט דערלאַזנדיק די געשעענישן צו גיין מיט זייער נאַטירלעכן גאַנג. וועט די פאַרטיי קענען פאַרהיטן אירע מיטגלידער פון פאַלשע שריט, ווי אויך פון דעם סיסטעמאַטישן טערָאַר. באַר פריער פון אַלץ איז נייטיק, אַז די לגבי וועמען די רעגירונג ווענדט אַן דעם סיסטעם פון שענדן, זאַלן ניט וואַרטן ביז די פאַרטיי וועט זיך נוקם זיין. זיי מוזן אַליין אויפן אַרט אַרויס-ווייזן אַ שטאַרקן, ענערגישן ווידערשטאַנד. די נקמה פון דער פאַרטיי וועט ערשט דאַן האָבן אַ זין, ווען יעדער רעוואָלוציאַנער באַזונדער וועט אין יעדן געגעבענעם מאַמענט אַליין פאַרטיידיקן זיין אייגענעם כבוד און דעם כבוד פון דער פאַרטיי, ווען יעדער וועט ביז דער לעצטער מעגלעכקייט זיך פאַר-טיידיקן קעגן דער באַליידיקונג מצד די צאַרישע משרתים. אַרויסגייענדיק פון אַט דעם שטאַנדפונקט, האָט די קאַנפערענץ אַנגענומען די פאַלגנדיקע רעוואָלוציע: די קאַנפערענץ אַנערקענט: א) אַז מ'דאַרף פירן אַ שטאַרקע מאַסן-אַנטיציע פאַר דער נויטיקייט אַרויסצואווייזן אַ העכסט ענערגישן ווידערשטאַנד אין די פאַלן, ווען אַ פּערזאָן פון די אַנטיילנעמער אינם רע-וואָלוציאַנערן קאַמף וועט ווערן דערנידעריקט; ב) אויף יעדן פאַל פון דער-נידערונג דאַרף מען ענטפערן מיט אַרגאַניזירטע נקמה-אַקטן און פּראָטעסטן; דערביי שליסט איינס ניט אויס דאָס צווייטע.

די בערדיטשעווער קאַנפערענץ האָט אויך באַשלאָסן, אַז אין יענע פאַלן ווען פּאָליציי און מיליטער טרעטן אַרויס מיט געווער קעגן די אַרבעטער-דעמאָנסטראַציעס, דאַרף מען זיי שטעלן אַ באַוואָפנטן ווידערשטאַנד. אויב אַן אַרגאַניזאַציע איז דאָס ניט בכוח צו טאָן, זאַל זי גלייכער קיין דעמאָנסטראַציע ניט מאַכן, אידער לאָזן זי צעשלאַגן אַן אַ ווידערשטאַנד.

*

**

אַלעמען האָט געמאַטערט די פּראָגע: „פאַרוואָס האָבן די (וויילנער) גע-פייניקטע ניט געגעבן קיין ווידערשטאַנד, זיך ניט געווערט? אַודאי וואָלט פון אַזאַ ווידערשטאַנד גאַרניט אַרויסגעקומען, זיי זיינען געווען אומבאַוואָפנט און אַרום זיינען געשטאַנען קאַזאַקן מיט געווער. אַבער דאָך... מעגלעך, אַז אַ פאַר וואָלטן באַצאַלט מיטן לעבן, מעגלעך, אַז אַלע וואָלטן אומגעקומען. אין אַזאַ מאַמענט רעכנט מען ניט. אַ מענטש איז ניט קיין שעפּס, וואָס גייט געהאַרכזאַם צו דער שחיטה, און יאוש שאַפט גבורה. פאַראַן בלויז איין תירוץ: די אַרעסטירטע זיינען געווען שרעקלעך צעממיתט פון נעכטן, זיי זיינען געווען פאַרטויבט, דער ווילן אין די גלידער אַזוי ווי פאַראַליזירט“⁶⁰.

די זעלבע פּראָגע, דערציילט א. ליטוואַק, האָט מען געשטעלט וועגן די 30 אַרעסטירטע ביי דער דעמאָנסטראַציע אין שטאַטישן טעאַטער. צווישן די 30 זיינען געווען יענע צען יונגע אינטעליגענטן, וועלכע האָבן דורכגע-פירט די דעמאָנסטראַציע און פאַרשאַטן דעם טעאַטער מיט די בונדישע מאַי-אויפרופן. „אין דער צייט פון דער עקזעקוציע איבער די (גאַסן) דעמאָנ-סטראַנטן, זיינען די דרייסיק אַרעסטירטע פון טעאַטער געזעסן אין אַ פּאָליציי-

קאמער, ניט ווייט פון דעם אָרט, וואו מ'האַט געפיניקט זייערע חברים. פאַרוואָס האָבן זיי ניט פּראָטעסטירט, ניט געקלאַפט אין טיר, ניט געבראַכן קיין שויבן?"

פון דער אַנדערער זייט, דערציילט א. ליטוואַק, „זיינען אַ סך יידישע אַרבעטער אין ווילנע שוין לאַנג ניט געווען איינשטימיק מיט דער טאַקטיק פון קאַמיטעט. די גרויזאַמע אַקטן פון דער רעגירונג האָבן געוועקט געפילן פון נקמה. די טעראָריסטישע אַקטן פון די סאַציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן האָבן פאַרכאַפט די פּאַנאַזיע. היציקע מענטשן האָט זיך געדוכט, אַז איין העלד מיט אַ באַמבע קאָן אין איין מינוט אויפּטאָן מער איידער אַ גרויסע מאַסע אין יאָרן. עס האָבן זיך געבילדעט אַפּאַזיציעס, וועלכע האָבן באַ-שולדיקט דעם קאַמיטעט אין שרעקעוודיקייט, אין נייט-אַנטשלאַסנקייט און האָבן געפּאָדערט אַ טעראָריסטישע טאַקטיק. די עקזעקוציע האָט נאָך מער פאַרשטאַרקט די טעראָריסטישע שטימונגען. עס האָבן זיך געבילדעט פּרי-וואַטע גרופּעס, וואָס זייער צוועק איז געווען — בלוטיקע נקמה פון פּאָל וואַלן... און ווען עס איז שפּעטער געקומען דער באַשלוס פון ווילנער קאַמיטעט און ה. לעקערטס אַטענטאַט, — דערציילט א. ליטוואַק, — אַז „אין ווילנע גופּא און אין גאַנצן ראַיאָן פון 'בונד' איז מען שטאַרק ניט צופּרידן געווען מיטן ווילנער קאַמיטעט. מ'האַט געזאָגט: ווען דער קאַמיטעט וואַלט גענומען אויף זיך אויסצופירן דעם אַקט, וואַלט די זאַך צוועקמעסיקער אַרגאַניזירט געוואָרן און די רעזולטאַטן וואַלטן געווען בעסערע. פּאָל וואַל וואַלט אפּשר געווען טויט און לעקערטן וואַלט זיך איינגעגעבן אַנטרונגען צו ווערן. אויב אַ טעראָריסטישער אַקט איז נויטיק, דאַרף ער אַרגאַניזירט ווערן ניט פון קיין צופּעליקער גרופּע, נאָר פון אַרטיקן קאַמיטעט אַדער פון צענטראַל-קאַ-מיטעט" (81).

אַ לעבעדיקע אַפּשפיגלונג פון יענע געשעענישן און שטימונגען געפינען מיר אויך אין דעם אַרטיקל פון הירש אַבראַמאָוויטש, וועלכער האָט זיך באַטייליקט אין דער מאַניפעסטאַציע פון 1-טן מאַי אין שטאַט-טעאַטער. ער איז געווען צווישן דער גרופּע אויף דער גאַלעריע, וועלכע האָט באַשאַטן דעם טעאַטער מיט די 1-טע מאַי-בלעטלעך און ער איז אויך אַרעסטירט גע-וואָרן (ער איז געווען אַ יונגער לערער אין אַ רעגירונגס-שול). ער דער-ציילט:

„נאָכן דורכזיפן די גאַלעריי האָט מען ענדגילטיק פאַרהאַלטן אַ מענטשן 14-13, דערין 3 פּרויען. פון אַט די פאַרהאַלטענע האָט אויך כמעט אַ העלפט נישט געהאַט קיין שום שייכות צו דער גאַנצער זאַך. ווען דער עולם איז זיך פּאַנאַנדערגעגאַנגען פון טעאַטער — האָט מען אונז אַראָפּגעפירט אויפן גאַס, וועלכע איז שוין געווען כמעט ליידיק. מיט אַנטבליזוטע שווערדן האָבן אונז די גאַראַדאָוואַיעס (פּאַליציאַנטן) אַרומגערינגלט און אַוועקגעפירט אין דעם פּאַליציי-אַרעסט, וואו עס זיינען שוין געוועסן די דעמאָנסטראַנטן... „אזייגער אַכט האָבן מיר דורכן פענצטער דערזען, ווי די פּייערלעשער האָבן אַריינגעפירט אויפן פּאַליציי-הויף ריטער. מיר זיינען פאַרציטערט געוואָרן...“

„אין אַ פּאַר מינוט אַרום האָבן מיר דערהערט אוממענטשלעכע קולות. דאָס האָט זיך אָנגעהויבן די עקזעקוציע איבער די דעמאָנסטראַנטן, וועלכע מען האָט פאַרהאַלטן אויף דער גאַס. זיי זיינען געזעסן אין אַ צווייטן קאַרידאַר. מיר האָבן נישט געקענט זען, וואָס דאָרט קומט פאַר, אָבער מיר האָבן גע-הערט. און דאָס בלוט איז אונז פאַרגליווערט געוואָרן. ביזן לעצטן מאָמענט האָבן מיר זיך נישט געקענט גלויבן, אַז דאָס זאָל זיין מעגלעך און איצט איז עס געשען. מאַנכע פון אונז האָבן געבראַכן די הענט, געריסן די האַר פון קאַפּ, געוויינט. אייניקע זיינען ווי פאַרשטיינערט געוואָרן, מיר האָבן געפילט אונזער אומבאַהאַלפּנקייט און מאַכטלאָזיקייט“...

„איצט אַ פּאַר ווערטער וועגן די דעמאָלטיקע שטימונגען נאָך דער עק-זעקוציע“... פיל אַרבעטער, איינציקווייז און אין גרופּעס, האָבן זיך גע-בראַכן דעם קאַפּ, ווי זיך אַפּרעכענען מיט פּאַן וואָלן, ווי אויסצופירן אַן אַטעענטאָם. „מען האָט אָנגעהויבן אויסצושפירן ווען און וואו פּאַן וואָל פאַרט אַרויס. אַנטקעגן גובערנאַטאָרס הויז איז פאַראַן אַ סעדל, וואו עס זיינען געווען בענק אויף צום זיצן. די פּאָליציי האָט באַמערקט אייניקע פּערזאָנען, וועלכע זיינען צו לאַנג געזעסן אויף די דאָזיקע בענק. מ'האַט זיי אַרעסט-טירט“... „עס איז אַרויפגעשוואומען אַ פּלאַן צו מאַכן דעם אַטעענטאָם דעם 6-טן מאַי אין קאַטעדראַל, וואו מען ריכט אָפּ אַ פייערלעכע תפילה צוליב דעם נאַמענטאָג פון ניקאָלאַי דעם 2-טן און דערביי מוזן זיין אַלע העכערע באַאַמטע מיטן גובערנאַטאָר בראש. אויף דער תפילה פלעגן אויך דאַרפן קומען אַלע שילער פון די מיטלשולן. איינער האָט געזאָלט זיך אַנטאָן ווי אַ גימנאַזיסט און אַלס אַזעלכער אומגעשטערט אַריינגיין אין קאַטעדראַל, צווייגן צו פּאַן-וואָלן און אים דערשיסן. מ'האַט שוין געזוכט קליידער אויף דעם, אָבער צוליב אומבאַקאַנטע סיבות איז דער דאָזיקער פּלאַן נישט פאַר-ווירקלעכט געוואָרן“⁽²²⁾...

אַפילו נאָך מיט אַ צייט שפעטער האָט די אַרבייטער שטימע (נומ. 31, יאַנואַר 1903) אַלץ פּאָלעמיזירט מיט די דאָזיקע שטימונגען פון יענע חברים, וועלכע זיינען נאָך דער ווילנער שינדעריי אַרויסגעטרעטן מיט פאַרשידענע פאַרוואורפן צום קאַמיטעט: „ער האָט גערופן צו דער דעמאָנסטראַציע, דאַרף ער ענטפערן, און נישט מיט פּאַפירלעך“... אויף דעם ענטפערט דער בונדישער צענטראַל-אַרגאַן: „צי איז אַן ענטפער מיט אַ 'פּאַפירל' — אַן ענטפער, דאָס איז אַן אַנדערע זאַך. נאָר די מענטשן, וועלכע האָבן אַזוי געברענט און געפלאַקערט, קענען מיר מיט פולער רעכט פּרעגן: און אַליין וואָס האָט איר געשוויגן? איר אַליין זענט נישט געווען מחויב צו ענטפערן? וואָס זענט איר — פּערד, וואָס מען דאַרף פאַרן צוים פירן? האָט דען לעקערט געפּרעגט ביי וועמען וואָס צו טאָן, געמאַכט וועמען פאַרוואורפן?“

אַ סך צער האָט פאַרשאַפט אין די בונדישע קרייזן אַן אַנדער ענין: דאָס איז געווען אין שייכות מיט לעקערטס נאַכגיביקייט און דערלאָזן מען זאָל אין זיין נאַמען אַרויסשיקן אַ ווענדונג צום רוסישן קייסער וועגן באַגנאַ-דיקונג, די בונדישע פּובליציסטן האָבן נישט געקענט פאַרשווייגן דעם

ענין, ווייל דאס האט געקענט האבן א שלעכטע דערציערישע ווירקונג אויף די יונגע דורות רעוואלוציאנערע קעמפער. זיי האבן אבער אויך אויסגענוצט דעם דאזיקן טרויעריקן פאקט, כדי אַרונטערצורייסן די גלאַריע פון אינדי- ווידועלע טעראריסטישע אַקטן און אַנטקעגן צו שטעלן זיי די גרויסקייט און דערהויבנקייט פון פראַלעטאַרישע מאַסן-אַקציעס.

לייענען מיר אין דער אַרבייטער שטימע נימ. 28, אויגוסט 1902: „הירש לעקערט, דער ערשטער יידישער אַרבעטער-העלד, וועלכער האָט אַזוי מור- טיק געאַפּפערט זיין לעבן פאַר דער רעוואַלוציאַנערער ערע פון דער אַרבעטער- מאַסע, האָט אין זיך נישט געפונען קיין קרעפטן צו באַזיגן זיין ליבע צו דער פרוי און די עלטערן. ער איז באַזיגט געפאלן אין דעם טראַגישן שטרייט מיט דער דאָזיקער ליבע. זיין שוואַנגערע פרוי און זיין מוטער האָבן ביי אים אַרויסגעריסן אַ דערלויבעניש אונטערצושרייבן אין זיין נאָמען (ער האָט קיין רוסיש נישט געקענט שרייבן) אַ שוינונגס-ביטע“... „דער גרויסער העלד האָט נישט געקענט צוזען די טרערן פון זיין פרוי און מוטער און האָט דער- לויבט דאָס, וואָס ער האָט אין קיין פאַל נישט געטאַרט דערלויבן. סטייטש, לעקערט דאַרף בעטן מחילה ביים רוסישן קייסער? צי האָט דען לעקערט, אַלס פאַרשטייער פון דער רעוואַלוציאַנערער אַרבעטער-מאַסע, אַלס ראַכע- נעמער פאַר איר דערנידערונג — געטאָן אָן אומרעכט, וואָס ער דאַרף מחילה בעטן? ער האָט געטאָן די גערעכטסטע, די איידלסטע זאַך אויף דער וועלט. נישט מיר דאַרפן בעטן מחילה ביי אונזערע הענקער, נאָר זיי דאַרפן בעטן מחילה ביי אונז“... „וואָס שייך לעקערטן, מוזן מיר אַלס מענטשן זאָגן: אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ד.ה. דו זאָלסט ניט משפטן דעם צווייטן, כל-זמן דו וועסט ניט זיין אויף זיין אַרט, נאָר אַלס רעוואַלוציאַנערע פאַרטיי דריקן מיר אויס אונזער גרעסטע באַדויערונג וועגן דער שוינונגס- ביטע. ער האָט מיט דעם פיל פאַרקלענערט די באַדייטונג פון זיין העלדנטאָט. ער האָט מיט דעם באַוויזן, אַז ער איז פּערזענלעך נישט אינגאַנצן געווען צוגעגרייט צו זיין גרויסער היסטאָרישער העלדנטאָט. ער האָט געלערנט דעם פיינט מורא צו האָבן פאַר דער העלדישקייט פון רעוואַלוציאַנערן, נאָר האָט אים נישט געלערנט צו אַכטן אונזער ערנווירדע, און דאָס איז זייער וויכטיק. נאָר ערנווירדיקע קעמפער קענען אַראַפּהאַקן די פליגל ביי אונזערע פיינט“.

*
**

קעגן דעם באַשלוס פון דער בערדיטשעווער קאָנפּערענץ וועגן „אַרגאָ- נזירטער נקמה“ איז מיט דער גאַנצער שאַרפּקייט און פּרינציפּיעלער אַנט- שידנקייט אַרויסגעטרעטן דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד, וולאָדימיר מעדעם, וועלכער האָט דעמאָלט געלעבט אין אויסלאַנד, דערציילט וועגן זיין אייגענער קעגנערשאַפט צו דער רעוואַלוציע און וועגן דער שטעלונג פונם אויסלענדישן קאָמיטעט: „ער האָט אין גיכן אַרויסגעלאָזט אַ ספּעציעל בעלט, אין וועלכן מען האָט געוואָרנט פאַר דעם נייעם קורס. פון שטאַנדפונקט פון

דער פארטיי־דיסציפלין איז די דאזיקע אַרויסטרעטונג געווען ניט אין גאַנצן
אין אַרדנונג. דער אויסלענדישער קאָמיטעט איז געווען מער ניט אַ פאַר־
טרעטער פון דעם צענטראַלן קאָמיטעט און ער איז געווען מחויב צו פאַלגן
זיינע דירעקטיוון; און דער צענטראַלער קאָמיטעט האָט גוטגעהייסן די רע־
זאָלוציע פון דער קאָנפּערענץ. די אויסלענדישע חברים האָבן אָבער פאַר־
שטאַנען, אַז די רעזאָלוציע איז אָנגענומען אונטער דער ווירקונג פון אַ מאַ־
מענט־שטימונג און זיי האָבן גענומען אויף זיך די אַחריות אַנטקעגנצושטעלן
זיך דער דאָזיקער שטימונג. דער עולם אין רוסלאַנד איז טאַקע געווען זייער
ברוגו, אָבער סוף־כל־סוף האָט מען פאַרשטאַנען, אַז די 'לאַנדאַנער' זיינען
פאַרט גערעכט. און אין אַ יאָר אַרום, ווען עס איז פאַרגעקומען דער פינפטער
צוואַמענפאַר פון 'בונד', איז די רעזאָלוציע וועגן דער אַרגאַניזירטער נקמה
אָפּגערופן געוואָרן איינשטימיק און אַן דעבאַטן"⁸⁸.

אין פאַסלידעניאַ איזוועסטײַאַ, אין אידישען אַרבייטער און אין ספּעציעלע
אויסגאַבעס האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט בראש מיט וואַלדימיר קאַ־
סאַווסקי (פון זיין פעדער שטאַמען די אַרטיקלען און דערקלערונגען; די
אַנדערע מיטגלידער פון אויסלענדישן קאָמיטעט זיינען דעמאָלט געווען:
אַרקאַדי קרעמער, דזשאַן מילל, אברהם מוטניק און צמח קאַפּעלזאָן) אַטאַ־
קירט דעם באַשלוס פון דער בערדיטשעווער קאָנפּערענץ שאַרף און איבער־
ציגנדיק, אָנערקענענדיק די גרויסקייט און העראַיאישקייט פון הירש לע־
קערטס טאַט, אָפּגעבנדיק אים כבוד פאַר זיין זעלבסטפאַפּער און מסירת־נפש,
האָט זיך אָבער דער אויסלענדישער קאָמיטעט געשטעלט קעגן דער טאַקטיק
פון אַרגאַניזירטער נקמה.

די רעזאָלוציע וועגן דער דערנידערונגס־טאַקטיק — ליינענען מיר אין אַן
אָפּיציעלער דערקלערונג פון אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד (דער אידישער
אַרבייטער, נומ. 14, אַקטאָבער 1902) — „באַווייזן קלאַר, אַז אין אייניקע
קרייזן פון 'בונד' זעט זיך אַן, אויב נישט קיין טעראָריסטישע ריכטונג, דאָך
לכל הפחות אַ געוויסע נייגונג צו טעראָר" ... „אין עצם איז נישטאָ קיין חילוק
צווישן אַרגאַניזירטן טעראָר' און אַרגאַניזירטער ראַכע'. דער אונטערשייד
פון די צילן, צוליב וועלכע די גוואַלט־טאַט איז געשען, ווייזט בלויז באַזונדערע
שטופן אין דער אַנטוויקלונג פון טעראָריסטישער טאַקטיק" ... (1) אַרגאַני־
זירטע ראַכע איז אַ געוויסע פאַרם פון אַרגאַניזירטן טעראָר; (2) אַרגאַניזירטע
ראַכע איז בלויז אַ געוויסע שטופּע אין דער אַנטוויקלונג פון דער טעראָריס־
טישער טאַקטיק; (3) די אַרגאַניזאַציע, וואָס האָט אַריינגענומען אין איר
פראַגראַם אַ פונקט פון אַרגאַניזירטער ראַכע, איז שוין מיט דעם אַליין אַרױפ־
געטרעטן אויפן וועג פון אָפּטיילן זיך פון דער מאַסן־באַוועגונג, איבער וועלכן
זי וועט מוזן גיין אַלץ ווייטער, מיט גרעסערע אָדער קלענערע שטערונגען
ביז פון איר וועט ווערן אַ רייך־טעראָריסטישע גרופּע" ...

„די פאַרטיי קען זיך נישט רעכענען באַלידיקט דורך דעם, וואָס אירע
מיטגלידער האָט מען שענדלעך באַהאַנדלט. די פאַרטיי איז נישט אַן איינפאַכע
סומע פון דעם חיבור פון אַלע מיטגלידער, וועלכע גייען אין איר אַרײַן, נאָר

א זעלבסטשטענדיקער ארגאניזם, וואס אנטוויקלט זיך לויט זיינע אייגענע געזעצן און וואס שטרעבט צו זיינע באזונדערע צילן. דעריבער באשטייט די ערע פון דער פארטיי בלויז אין א שטרענגער אפהיטונג פון אירע פרינציפן און אין א שטענדיקער שטרעבונג צו דערפילן די אויפגאבן, וואס זי האט זיך געשטעלט. די ערע פון א ניט־קערפערלעכן ארגאניזם, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקן, קען ניט באשטיין אין דער זעלביקער זאך, אין וועלכער עס באשטייט די ערע פון א לעבעדיקער, פילנדיקער און ליינדיקער פער־זאך. דעריבער קען די ערע פון דער פארטיי נישט שטעלן איר קיין פאדע־רונג, און זי זאל ראכע נעמען פאר דער באליידיקונג פון אירע מיטגלידער. דאס דארפן אליין טאן יענע מיטגלידער, וועלכע זיינען געווארן באליידיקט... „ענטפערנדיק אויף די גוואלט־טאטן פון דער רעגירונג, קען זיך די פארטיי באנוצן בלויז מיט אזעלכע מיטלען, וואס פאסן צו איר באשטימונג — צו פירן דעם באפרייאונגס־קאמף פון פראלעטאריאט“.

„אויב מיר, סאציאל־דעמאקראטן, ווייסן אז אין אזא פאל, ווי די שינדעריי אין ווילנע, איז דער רעוואלוציער דער אינציקער מיטל צו מאכן לייכטער די ערשטע אומדערטרעגלעכע לייזן פון דעם פארוואנדעטן געזעלשאפטלעכן געוויסן, כדי מענטשן זאלן זיך ניט דערשטיקן אונטער דעם דרוק פון עמ־פערונג, ווייסן מיר אבער אויך, אז צום קאמף מיטן צאריזם אלס א סיסטעם דארף מען אנדערע מיטלען און די דאזיקע מיטלען האבן מיר ביי זיך אין די הענט, מיטלען וואס להיפוך צום רעוואלוציער, קינזשאל אדער דינאמיט פירן אומפארמיידט צום ציל“.

דער אויסלענדישער קאמיטעט האט אויך פון פארמעלן, ארגאניזאציאנעל־פארטייאישן שטאנדפונקט מבטל געמאכט דעם באטייט פון דער בערדיטשעווער קאנפערענץ: דאס איז ניט געווען קיין צוזאמענפאר, וואס זיינע באשלוסן זיינען א חוב פאר אלע פארטיי־ארגאניזאציעס; א קאנפערענץ איז נאר א באראטונג, און אירע רעזאלוציעס „האבן נישט קיין געזעצלעכע קראפט“.

אין פעברואר 1903 איז דערשינען די אויסגאבע פון בונד אויף רוסיש צו דער פראגע וועגן טעראריזם (לאנדאן, 53 זייטן). אויך די דאזיקע בראשור, ווי די אפגעדרוקטע גרעסערע דעקלאראציע פונם אויסלענדישן קאמיטעט, איז אנגעשריבן דורך וולאדימיר קאסאָוסקי. אין דער דאזיקער אפהאנדלונג ווערט געגעבן א קריטישער אנאליז פון די טעאָריעס און לאַזונגען וועגן אַרגאַניזירטן פּאַליטישן טעראָר, וואָס די פּאַרטיי סאַציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן האָט דעמאָלט ענערגיש געפּרעדיקט און מיט דערפּאָל פּראַקטיצירט. די טעראָריסטישע שטימונגען, בפרט נאָך דעם אַקט פון לעקערטן, האָבן געלאָקט אַ סך יידישע אַרבעטער, און די בראַשור פון וו. קאָסאָוסקי שטרעבט צו באַקעמפן די דאָזיקע שטימונגען, צו ווייזן זייער פּסיכאָלאָגישן גרונט און זייער פּאַליטישע ניט־שטאַנדאַהאַפּטיקייט. וואָס שייך דעם באַשלוס פון דער קאָנפּערענץ וועגן „אַרגאַניזירטער נקמה“, געפינען מיר דאָ אַחוץ די אַלע אויבן־ציטירטע מיינונגען, נאָך אַנדערע טרעפּלעכע פּאַרמולירונגען און אַנ־ווייזונגען: דער מחבר זעט נישט קיין אונטערשייד צווישן „אַרגאַניזירטער

נקמה" און "ארגאניזירטן טעראָר" בכלל. ״וואָס נוגע די צילן — זאָגט דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד אין זיין דערקלערונג — כאַראַקטעריזירן זיי נאָר באַזונדערע פּאָזן אין דער אַנטוויקלונג פון דער טעראָר-טאַקטיק. צום אָנהייב ווערן די טעראָריסטישע אַקטן אונטערגענומען בלויז כדי צו באַשטראַפן באַזונדערע רעגירונגס-אַגענטן, וואָס צייכענען זיך אויס מיט זייערע גוואַלט-אַקטן, און דאָס ווערט געטון אויס דעם פשוטן געפיל פון נקמה, שפעטער ווערט דאָס אַ געווער אויף אַפצושרעקן די רעגירונג, נאָך שפעטער ווערט עס דער וועג צו דער באַפרייאַונג, און לוסף — דער איינציג-קער מיטל אויף צו דערגרייכן פּאָליטישע צילן. דאָס איז דער 'אימאַנענטער' געזעץ פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער טעראָריסטישער טאַקטיק״.

אמת, די דערקלערונג ווייזט אָן אויף דעם גרויסן אונטערשייד צווישן דער שטעלונג פון די סאָציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן און פון דער בונדישער קאָנפּערענץ. ״בעת די סאָציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן רעדן וועגן 'פּאַרטיילן די רעוואָלוציאַנערע טעטיקייט' צווישן דער 'קאָמפּס אַרגאַניזאַציע' (ב.א.) און דער אייגנטלעכער 'פּאַרטיי', און זיי רעדן וועגן 'טעראָר' ווי וועגן אַ מיטל פון קאָמף און אַ פּראָגראַם-פּונקט, — פּאַרנעמט זיך אָבער, פּאַרקערט, די בונדישע קאָנפּערענץ אין גאַנצן ניט מיט דער פּראָגע וועגן 'קאָמפּס-אַרגאַ-ניזאַציעס' און זי פירט דורך אַ פּאַרמעלע גרענעץ צווישן נקמה און טעראָר. זי שטייט פעסט אויף דער פּאָזיציע פון פּאַרלייקענען דעם אַרגאַניזירטן טעראָר״. און הגם דער אויסלענדישער קאָמיטעט גלויבט אינם כוח פון דעם מאַסן-כאַראַקטער פון דער בונדישער באַוועגונג, וועלכער וועט ניט דער-לאָזן צו דער פּאַרשפּרייטונג פון דער טעראָר-טאַקטיק צווישן די יידישע אַרבעטער, דאָך רוקט ער אַרויס אַלע גויטיקע אַרגומענטן קעגן די באַשלוסן פון דער בערדיטשעווער קאָנפּערענץ.

אויך די אַרגאַנען פון דער רוסישער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע (איסקראַ, זאַריאַ, יוחנני ראַבאָטשי) האָבן זיך געהאַלטן ביי דער זעלבער ליניע, ווי דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד. זיי האָבן געוואַרנט קעגן די וואַקלונגען אין דער זייט פון טעראָר. ״ווי יעדער אַנדערער מין קאָמף, האָט געשריבן איסקראַ (נומ. 26, 15 אַקט. 1902), האָט דער 'טעראָריזם' זיין אייגענע לאַגיק, ווער עס 'אַנערהעקענט' טעראָר בלויז ווי אַ גאַנג פון זעלבסטפּאַרטידיקונג אָדער ווי אַ מיטל פון 'נקמה', יענער וועט מאַרגן אָדער איבערמאַרגן אָנהייבן האַלטן אים — ווי קאַרפּאַוויטש אָדער באַלמאַשאָו — פאַר דעם איינציקן מעגלעכן ביי אונז אַרפּן פון רעוואָלוציאַנערן קאָמף. און דעמאָלט מוז מען זיך געזעגענען מיטן סאָציאַליזם״.

אין די בונדישע אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד איז פּאַרגעקומען אַ גרויסע דיסקוסיע וועגן דער רעוואָלוציע פון דער 5-טער קאָנפּערענץ, און דער רוב איז געווען געשטימט קעגן איר. דאָס איז געקומען צום בולטן אויסדרוק אויף דעם 5-טן צוזאַמענפאַר פון בונד, וועלכער איז פּאַרגעקומען אין ציריך (שווייץ) אין יוני 1903. דער דאָזיקער צוזאַמענפאַר האָט איינשטימיק באַשלאָסן, אַז די בערדיטשעווער רעוואָלוציע ווערט אַנולירט, און ער דערקלערט די 'אַרגאַ-

ניזירטע נקמה אלס איינע פון די פארמען פון טעראר. דערביי האָט דער צוזאמענפאר זיך פארפון אויף דער רעזאלוציע פון 4-טן צוזאמענפאר, וועל- כער האָט אָפגעוואָרפן טעראר ווי אַ קאָמפּס-מיטל און אָנגעצייכנט די מיטלען פון פּאָליטישן קאָמף. דער 5-טער צוזאמענפאר פון בונד האָט שנעל און ענערגיש געמאַכט אַ סוף צו די וואַקלונגען און נייגונגען אין דער זייט פון טעראר, און דער איבערלעכער שטרייט אין בונד איז דערמיט געווען פאַרענ- דיקט.

ווי עס דערציילט דער חבר ב. מיכאלעוויטש, זיינען נאָר „אייניקע מער היציקע אַרבעטער צוליב דעם צוגעשטאַנען צו די סאַצ-רעוואָלוציאָנערן און געבילדעט אין ביאָליסטאָק און אומגעגנט ייִדישע גרופּעס“⁸⁴, אין ריגע האָט זיך צווישן די בונדיסטן אויסגעטיילט אַ גרופּע, וואָס איז צוגע- טרעטן שאַפן אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישע קאָמפּס-אַרגאַניזאַציע. אין די אַר- כיוון פון פּאָליציי-דעפּאַרטמענט האָט מען שפּעטער געפּונען אַ באַריכט פון דער זשאַנדאַרמערע וועגן אַ „פאַרזאַמלונג פון די קאָמיטעט-מיטגלידער, אויף וועלכער עס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דער פּראָיעקט פון פּראָגראַם פון דער נייער גרופּע און עס זיינען שוין אָנגעמערקט געוואָרן אייניקע מיטגלי- דער פון איר. בראש פון דער דאָזיקער גרופּע וועט זיך, וואַרשיינלעך, שטעלן דער מיטגליד פון ריגער אַרגאַניזאַציע פון 'בונד', דער געוועזענער סטודענט פון ריגער פּאָליטעכנישן אינסטיטוט אברהם בראָן, (שפּעטער באַקאַנטער בונדישער טוער — ת. ש. ק.) וועלכער איז ערשט ניט לאַנג באַפּרייט געוואָרן פון טורמע. אינם אַריינפיר צו דער אויסגעאַרבעטער „פּראָגראַם“ פון דער דאָזיקער קאָמפּס-אַרגאַניזאַציע ווערט געזאָגט: „היות די רעגירונג ווענדט אָן אין דעם איצטיקן מאָמענט אַזעלכע מיטלען, וועלכע זיינען אָפילו ביי אונזער זעלבסטערושונג-רעזשים שוידערלעך, און רופן דערמיט אַרויס אין דער געזעלשאַפט אַן אויפּרעגונג, וועלכע שטרעבט זיך אויסצוגיטן אין דער פּאַרם פון איינצלע נקמה-אַקטן, וואָס איז פאַרבונדן מיט דורכפאַלן, — אַנערקענען מיר פאַר מער צוועקמעסיק צו אַרגאַניזירן אַט די קרעפטן אין איין גאַנצער גרופּע, אַדאַנק וועלכער עס וועט זיך באַדייטנד פאַרלייכטערן דאָס דורכפירן פון אַזעלכע מיני אַקטן. דערביי געפינען מיר פאַר נייטיק זיך צו באַוואַרענען, אַז מיר באַציען זיך נעגאַטיוו צום טעראר אלס מיטל פון באַפּרייאונג און אַנערקענען בלויז די 'אַרגאַניזירטע נקמה' אין אויסע- ר- געוויינטלעכע פּאַלן פון גוואַלט און דערקלערן, אַז אַן אַקטיוו אַנטייל אין אַט דער גרופּע וועלן נאָר קענען נעמען באַוואוסטזייניקע סאַציאַל-דעמאָקראַטן, וועלכע זיינען געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז די דאָזיקע גרופּע שטייט ניט אין סתירה מיט די גרונט-פּרינציפּן פון דער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע“⁸⁵.

ווי די גאַנצע באַוועגונג, אַזוי האָט אויך די ריגער גרופּע ניט באַוויזן צו אַנטוויקלען אַ טעטיקייט אין גייסט פון דער בערדיטשעווער רעוואָלוציע, ווייל באַלד איז געקומען דער 5-טער צוזאמענפאר, וואָס האָט אַנולירט די גאַנצע נקמה-רעוואָלוציע.

דער אויסלענדישער קאמיטעט פון בונד האָט וועגן דער טאַט פון הירש

לעקערט אנטוויקלט א קאלאסאלע טעטיקייט פון אויפקלערונג און פראטעסט אין גאנץ מערב-איראָפּע. אין בערלין, היידעלבערג, מאַנהיים, מינכען, קאַרלס-רו, לייפּציג, דאַרמשטאט, פרייבורג, זשענעוו, לאָזאַן, בערן, ציריך, פאַריז, ליאָן, מאַרסיל, רוים, מילאַן און אַנדערע ערטער זיינען דורכגעפירט געוואָרן פראַטעסט-פאַרזאַמלונגען קעגן דער צאַרישער רעגירונג. דער סאַציאַליסטישער אינטערנאַציאָנאַל האָט אין יוני 1902 זיך געווענדעט צו אלע סאַציאַליסטישע פאַרטייען, זיי זאלן רופן פראַטעסט-מיטינגען און פאַראורטיילן די באַרבאַרישע מעטאָדן וואָס די צאַרישע רעגירונג ווענדט אָן לגבי די אַנטיילנעמער אין די אַרבעטער-דעמאָנסטראַציעס און די פּאָליטישע אַרעסטירטע. אין בערלין זיינען אויפן פראַטעסט-מיטינג פון דער דייטשער ס.ד. געווען 3 טויזנט מאַן און פּאָליציי האָט אים צעטריבן נאָך אַ שאַרפּער רעדע פון דעפוטאַט לעדעבור.

**

הירש לעקערט איז נישט געווען דער איינציקער יידישער אַרבעטער, וואָס האָט מיט זיין לעבן באַצאָלט אין קאַמף פאַר פרייהייט און רעכט, אין קאַמף קעגן דערבידערונג און אונטערדריקונג. צוויי פון זיי, וועמענס טויט ס'האָט געהאַט אַ גרויסן אַפּקלאַנג, וועלן מיר דאָ דערמאָנען.

איינער פון די ערשטע בונדיסטן, וואָס איז דערמאָרדעט געוואָרן דורך די צאַרישע רוצחים, איז געווען דער וויטעבסקער אַרבעטער מענדל קיווענסאָן. צוליב זיין אַנטייל אין דער בונדישער באַוועגונג האָט מען אים אַרעסטירט און אַרויסגעשיקט אונטער פּאָליציי-השגחה קיין וועליזש. ער האָט זיך אָבער אָן אַ דערלויבעניש אומגעקערט קיין וויטעבסק, וואו אַ יידישער פּאָליציי-אַגענט — יאַשקע פּאַדוואַראַטניק האָט מען אים גערופן — האָט מענדלען אַרעסטירט. אין פּאָליציי-צירקל האָט מען דעם אַרעסטירטן דערשלאָגן צום טויט. געווען איז דאָס דעם 30-טן יוני 1899. כדי צו פאַרמאַסקירן דעם מאַרד, האָט אים די פּאָליציי אויפגעהאַנגען אין קאַמער.

אין שטאָט זיינען צוליב דעם פאַרגעקומען שטורמישע אַרויסטרעטונגען פון די יידישע אַרבעטער. בעת דער לוויה זיינען פאַרגעקומען געשלעגן מיט פּאָליציי, וואָס האָט אַרויסגערופן צו הילף צוויי ראַטעס מיליטער. דאָס איז געווען אַ שטורמישע לוויה, וואָס האָט זיך אַנגעהויבן 10 אַזיגער ביינאַכט און זיך געענדיקט 5 פאַרטאָג. מיט אַ וואָך שפּעטער איז פון קי-ווענסאָנס קבר אַוועק אַ דעמאָנסטראַציע פון פינף הונדערט מאַן איבער די גאַסן פון שטאָט. די שטימונג ביי די דעמאָנסטראַנטן איז געווען אַזאָ דע-צידירטע, אַז די פּאָליציי האָט נישט געוואָגט די דעמאָנסטראַציע צו צע-טרייבן.

אַ גרויסן רושם האָט געמאַכט אַן ענלעכער פּאָליצייאישער מאַרד אין דער שטאָט לאָדזש. אין מאַי 1901 האָט אַ בעקעריי-אייגנטימער געמסרט זיינעם אָן אַרבעטער — דעם 20-יאַריקן יעקב לייזער פּאַקולאַ. מ'האָט אים אַרעסטירט און עטלעכע טעג געפייניקט און געקאַטעוועט אין פּאָליציי-

צירקל. א געזונטער און דרייסטער, האָט ער געשטעלט אַ ווידערשטאַנד. סוף-כל-סוף האָבן די פּאָליצייאישע רוצחים אים דערשלאָגן צום טויט. די פּאָליציי האָט צונויפגעשטעלט אַ פּראָטאָקאָל, אַז פּאַקולאַ איז באַגאַנגען זעלבסט-מאָרד. דער לאַדזשער קאַמיטעט פון בונד האָט באלד אַרויסגעלאָזט אַ שאַרפן אויפרוה קעגן דער מעשה-נורא. דערביי איז דערציילט געוואָרן, אַז אונטער דער באַגלייטונג פון פּאָליציי און קאַזאַקן איז ביינאַכט געהיים דורכגעפירט געוואָרן די לוויה אָן וויסן פון פּאָטער און מיט דער דערלויבעניש פון רב. אויך די פּוילישע סאַציאַליסטישע פּאַרטייען האָבן אַרויסגעגעבן אויפרופן וועגן מאָרד. דער צענטראַל-קאַמיטעט פון בונד האָט אין דער אויסלענדישער פרעסע פּאַרעפנטלעכט אַן אָפענעם בריוו צו דער צאַרישער מאַכט און אויף אַזאָ אופן האָט דער פּאָליצייאישער מאָרד געפונען אַ הילכיקן אָפּקלאַנג אין דער וועלט. די רוסישע רעגירונג-מאַכט האָט דעריבער געהאַלטן פאַר נויטיק אין איר אָפיציעז וואַרשאַוסקי דניטוויק אָפּצודרוקן אַ דערקלערונג וועגן דעם ענין. זי האָט אונטערגעהאַלטן דעם נוסח, אַז פּאַקולאַ האָט זיך אויפגעזאַנגען. דאָס געריכט האָט פּאַראָרדנט אַרויסצונעמען דעם מת פון קבר, כדי דורכצופירן אַ מעדיצינישע אויספּאַרשונג. הגם אויפן גוף זיינען געווען סימנים פון קלעפּ און פון מויל האָט מען אַרויסגענומען אַ צעקנייטשטע שמאַטע, האָט דאָך די אָפיציעלע דאָקטוירים-קאַמיסיע באַשטעטיקט, אַז דאָס איז געווען אַ זעלבסטמאָרד. דער פּאָטער סענדער פּאַקולאַ, וועלכער האָט דורכן אַנקלאַנגן די פּאָליציי אין געריכט גורם געווען די עקסוהומאַציע, האָט נישט געוואָלט אָננעמען דעם נוסח פון אָפיציעלן פּראָטאָקאָל און ווייטער געפאַדערט גערעכטיקייט פאַרן לעבן פון זיין זון, פאַר דער „חוצפה“ האָט מען דעם אומגליקלעכן פּאָטער פּאַרמשפט צו באַצאַלן 50 רובל שטראַף און אַרויסגעשיקט צו ווערן פון זיין געבורט-שטאַט לאַדזש.

**

אין גיכן איז די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג געשטעלט געוואָרן פאַר נייע שווערע נסיונות. מיטן וואוקס פון דער רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג איז אויך געוואַקסן די צאָל אַרעסטירטע און פּאַרשיקטע אין סיביר. אָבער דאָס איז נישט געווען גענוג פאַר די פירער פון דער צאַרישער מלוכה. „אין פּלעוועס זשאַנדאַרמישן מוח איז רייף געוואָרן אַ טיילוואַנישער פּלאַן: דעם פּאַלקס-צאַרן אָפּלענקען אויף די 'פרעמדפּעלקערדיקע' ('אינאַראַדצעס'), און קאַמ-פּראָמיטירן די רוסישע פּרייהייט-באַוועגונג ווי אַ יידישן ענין, וואָס איז דעם רוסישן פּאַלק פּרעמד. צו דעם צוועק האָט מען באַדאַרפט אַראַפּנעמען די צוים, וואָס די רעגירונג האָט אַמאָל אַוועקגעשטעלט קעגן אַנטי-יידישע פּאַ-גראַמען, און לאָזן די יידן-פיינט אַ מעגלעכקייט צו אַרגאַניזירן ערגעץ-וואו אַן 'ערנסטן' בלוטיקן פּאַגראַם. 'דערטרינקען די רעוואָלוציע אין יידיש בלוט' — דאָס איז געווען די פּאַרמול פונם שרעקלעכן געדאַנק. און פון 1903 אָן פּלעגן זי ניקאַלאַי דעם 2-טנס זשאַנדאַרמען דורכפירן אַלע מאַל, ווען די רוסישע באַפריי-באַוועגונג האָט זיך שטאַרק געהויבן" (86).

דער ערשטער בלוטיקער פאָגראַם אויף אַ גרויסן פאַרנעם אין היינטיקן יאַרהונדערט איז דורכגעפירט געוואָרן פסח 1903 אין קישיניעוו. אָבער שוין אויגוסט 1902 האָט די צאַרישע רעגירונג געמאַכט אַ ״רעפּעטיציע״ פון זאָ פּאָגראַם. אויסגעקליבן האָט זי צו דעם צוועק די פּינצטערע נעסט פון קאַטוילישן פּאַנאַטיזם און יידנהאַס, די שטאַט טשענסטאַכאָוו. אין דער אַרבייטער שטימע, נומער 29 (סעפטעמבער 1902) איז פאַראַן אַן אַרטיקל וועגן פּאָגראַם. אין נומ. 30 (אָקטאָבער 1902) איז אָפּגעדרוקט אַ בריוו פון טשענ-סטאַכאָוו⁶⁷. נאָך מיט דריי טעג פריער, דעם 8-טן אויגוסט נ. ס. האָבן דער פּאָליצייסטער און דער פרעזידענט פון דער שטאַט געוואָרנט די יידן (נישט אָפיציעל), אַז עס גרייט זיך אַ פּאָגראַם. דעם 11-טן בייטאָג האָבן אַרבעטער און יינגלעך אָנגעהויבן וואַרפן שטיינער אין יידישע געוועלבער — און דאָס איז געווען דער סיגנאַל צום ווייטערדיקן פּאָגראַם. פון די יידישע גאַסן האָט נאָר איינע ניט געליטן — די טאַרגאַווע, ״וואו די יידישע קצבים האָבן אָנגעזאַגט, אַז זיי וועלן אַוועקלייגן אויפן אַרט יעדערן ווער עס וועט זיך דערוועגן צו ראַבעווען״. (א. ש. נומ. 30).

דער פּאָגראַם האָט זיך אָנגעהויבן צוליב אַ קליינער קריגעריי, אָבער פאַרוואַנדלט האָט עס זיך אין אַן אמתן פּאָגראַם, וועלכער האָט זיך איינגע-שטילט ערשט נאָך דעם, ווי מיליטער האָט געשאַסן אויפן המון און ס'זיינען געפאַלן 2 טויטע און עטלעכע פאַרוואַנדעטע.

דערקלערנדיק די סיבות און דעם כאַראַקטער פון פּאָגראַם אין טשענ-סטאַכאָוו, רעדט אַרום די אַרבייטער שטימע די ראַל פון דער רעגירונג און אירע אַגענטן אין אַרגאַניזירן און דורכפירן אַנטי-יידישע פּאָגראַמען. דער אַרטיקל פאַרענדיקט זיך אזוי: ״מיר דאַרפן אָנווענדן אַלץ, וואָס מיר זיינען אימשטאַנד, כדי צו פאַרשפרייטן צווישן די אומוויסנדע קריסטלעכע מאַסן די אידייען פון אַלגעמיינער באַפרייאַונג, די אידייען פון סאַציאַליזם. דאָס וועט פון אונזערע היינטיקע פיינט מאַכן אונזערע פריינט און באַשאַפן אונז מיט-קעמפער פאַר אונזער אידעאַל. קעגן דער רוסישער רעגירונג, וועלכע שטייט אונז שטענדיק אין וועג, מוזן מיר פירן אַן אומאויפהערלעכן קאַמף, כדי זי אין גאַנצן צו פאַרניכטן. דאָס דאַרפן מיר טאָן שטענדיק, טאַג-טעגלעך. וואָס דאַרפן מיר טאָן אין דער צייט פון פּאָגראַם גופא? דאָן, וועלן מיר ענטפערן, דאַרפן מיר זיך פירן ווי מענטשן מיט מענטשנווירדע. קיין גע-וואַלט, פון וועמען ער זאָל ניט שטאַמען, טאַרן מיר ניט פאַרשווייגן. ווען מען באַפאַלט אונז, מען שלאַגט און מען גולט אונז, וואַלט געווען אַ פאַרברעך פון אונזער זייט אָנצונעמען דאָס אָן אַ ווידערשטאַנד: אין אַזוינע פאַלן מוזן מיר אַרויסטרעטן מיט געווער אין האַנט, אַרגאַניזירן זיך און שטרייטן ביזן לעצטן טראַפן בלוט. נאָר ווען מיר וועלן אַרויסווייזן אַ קראַפט, וועלן מיר צווינגען יעדן איינציקן צו אַכטן אונזער ערע״ (א. ש. נומ. 29).

פאַר דער יידישער אַרבעטער-אַוועגונג און פאַרן בונד האָט זיך גע-שטעלט אַ נייע שווערע אויפגאַבע: פאַרטיידיקן דעם כבוד פון יידישן פּאָלק.

פארהיטן דאָס לעבן און פארמעגן פון די יידישע מאַסן. דער בונד האָט זיך געשטעלט די אויפגאָבע צו שאַפן שטענדיקע קאָדרען פון באַוואַפנטער זעלבסטשוץ און אַרײַנציען אין זײ אויך די נײַט־בונדישע יוגנט. ער האָט אויך געשטרעבט צו פאַרבינדן די זעלבסטשוץ־באַוועגונג מיט דער אַלגע־מײנער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אַ נײע גרויסע פאַראַנטוואָרטלעכקײט האָט זיך געלייגט אויף די פּלייצעס פון יידישן אַרבעטער־קלאַס.

פארשפרייט אין רוסלאַנד צייטונגען און בראַשורן אין יידיש 82 טויזנט עקזעמפלאַרן. דער בונד האָט איבערגעפירט פון אויסלאַנד און צוגעשטעלט די אַרטיקע קאָמיטעטן 5 פּוּד שריפט און 100 פּוּד אומלעגאַלע ליטעראַטור (200 טויזנט בויגן). אין דורכשניט האָט דער בונדישער טראַנספּאָרט, וואָס איז געוואָרן געשמולט איבער דער גרענעץ, באַטראַפּן בערך 4 פּוּד אַ חודש. די פּאַרלעגערישע טעטיקייט פון בונד איז געוואָקסן צוזאַמען מיט דער גאַנצער באַוועגונג. פון אַפּריל 1901 ביז יוני 1903 זיינען אַחוץ דעם צענטראַל-אַרגאַן די אַרבייטער שטימע אויך אַרויס 32 צייטונגען און פּלוג-בלעטלעך פון אַרטיקן קאַראַקטער (40,650 עקז.). בראַשורן זיינען אין רוסלאַנד דערשינען 5: דריי אויף יידיש — 5,500 עקז., 2 אויף רוסיש — 4,400 עקז., פּראַקלאַמאַציעס זיינען אַרויס: 83 אַרטיקע (143,150 עקז.), פון צענטראַל-קאָמיטעט — 9 אין 31,800 עקז..

דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד האָט פאַר דעם פּעריאָד אַרויס-געגעבן אַחוץ עטלעכע נומערן דער אידישער אַרבייטער, 130 נומערן פון רוסישן בלאַט פּאַסליעוויניאַ איזוויסטשאַ, 27 בראַשורן אויף יידיש, 6 אויף פּויליש, 8 אויף רוסיש⁸⁶.)

די יידישע בראַשורן, וואָס דער בונד האָט אין יענער צייט אַרויסגעגעבן, האָבן אַן אינטערעס נישט בלויז ווי סאַציאַליסטישע פּראַפּאַגאַנדע-ליטע-ראַטור, נאָר אויך ווי עדות וועגן דעם ביישטייער פון דער יידישער אַרבע-טער-באַוועגונג צום שאַפּן פון אַ ליטעראַטור אין יידיש. ביז יולי 1904 האָט דער בונד אַרויסגעגעבן 73 בראַשורן אין דער יידישער שפּראַך, אַחוץ צענטליקער בראַשורן אין רוסיש און פּויליש. אַט איז אַ רשימה פון די יידי-שע בראַשורן:

1. דער סטרייק פון שקר.
2. דער צירקולאַר פון אינערן-מיניסטער.
3. אַ בראַשור צום ערשטן מאַי.
4. אַ חלום ערב יום-טוב דעם ערשטן מאַי.
5. מאַניפעסט פון רוסלענדער סאַצ. דעמ. אַרבעטער-פּאַרטיי.
6. דער יידישער בערשטער אַרבעטער-בונד אין פּוילן און ליטע.
7. די מערק-רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד.
8. די מלחמה פון דער פּ.פּ.ס. קעגן דעם אַלגעמיינעם יידישן אַרבעטער-בונד אין רוסלאַנד און פּוילן.
9. דער פּערטער צוזאַמענפאַר פון אַלגעמיינעם יידישן אַרבעטער-בונד אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד.
10. דער מאַניפעסט פון אַלגעמיינעם סאַצ. דעמ. פּעדעראַטיון גאַרבער-בונד.
11. הירש לעקערט און זיין פּראַצעס.
12. דער צווייטער צוזאַמענפאַר פון דער יידישער אַפטיילונג פון דעם סאַצ. דעמ. פּעדעראַטיון גאַרבער-בונד.
13. דער שטאַט-מגיד.

14. פערדינאנד לאסאל: דער עיקר פון דער קאנסטיטוציע.
  15. דער ארבעטס-טאג.
  16. ווי האבן די בעלגישע ארבעטער געשטריטן פאר פרייהייט.
  17. פארן זון-אויפגאנג.
  18. א מעשה פון פיר ברידער.
  19. ציוניזם אדער סאציאליזם.
  20. קארל מארקס און פרידריך ענגעלס: דער קאמוניסטישער מאניפֿעסט.
- פעסט.
21. וואס יעדער ארבעטער דארף וויסן און געדענקען.
  22. וואס ווילן די סאציאל-דעמאקראטן אין רוסלאנד?
  23. די שכירות.
  24. הגדה של פסח (על פי נוסח חדש).
  25. די נייע עפאכע אין דער יידישער ארבעטער-באוועגונג.
  26. אין קאמף.
  27. שמעון דיקשטיין: פון וואס איינער לעבט.
  28. די געשיכטע פון די ענגלישע ארבעטער-בונדן.
  29. די געשיכטע פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג אין רוסלאנד און פוילן.
  30. פרייהייט (רעוואלוציאנערע לידער).
  31. דער עיקר פון סאציאליזם.
  32. „פאריא“ אונטער די פראלעטאריער.
  33. אין א פינצטערער נאכט.
  34. דאס אייננעמען פון דער באסטיליע.
  35. די נאציאנאלע פארזאמלונג און די נאכט פון פערטן אויגוסט.
  36. קארל קאוטסקי: די קאנסום-גענאסשאפטן.
  37. א הספד אויף אלעקסאנדער דעם צווייטנס קבר.
  38. קלארא צעטקין: די ארבעטערין און פרויען-פראגע אין דער קעגנווארט.
  39. דער סך-הכל פון דער נאציאנאלער פארזאמלונג.
  40. ווי די כינעזער האבן באמבארדירט בלאגאוועשטשענסק.
  41. סאפיא פעראווסקאיא.
  42. דער רוסישער וועבער פעטער אלעקסעיעוו.
  43. אלעקסאנדער מיכאילאוו.
  44. אנדריי איוואנאוויטש זשעליאבאוו.
  45. ניקאלאי איוואנאוויטש קיבאלטשיטש.
  46. פערדינאנד לאסאל: דאס ארבעטער-פראגראם.
  47. דער צעשטערטער פעלזן-בלאק.
  48. סטעפאן כאלטורין.
  49. קארל קאוטסקי: די סאציאלע רעפארם און די סאציאלע רעוואלוציע.
  50. קארל קאוטסקי: אויף מארגן נאך דער סאציאלער רעוואלוציע.

51. קארל קאוטסקי: דאָס ערפורטער פראַגראַם.
52. דער פראַיעקט פון מיניסטער וויטע וועגן סטרייקן און אַרבעטער־בונדן.
53. צו דער געשיכטע פון דער בעלגישער אַרבעטער־באַוועגונג.
54. פ. עזי: צדקה (דערציילונג).
55. ד. פ.: אין משוגעים־הויז.
56. מ. א.: רעליגיע און קלאַסן־קעגנזאַצן.
57. די קישינעווער הריגה (מאַטעריאַלן און דאָקומענטן).
58. אויטאָנאָמיע אָדער פעדעראַציע ?
59. לנו: דער ציוניזם.
60. די רויטע פאַן (לידער און פראָזע).
61. ווילהעלם ליבקנעכט: די שפינען און די פליגן.
62. קארל קאוטסקי: קלאַסן־אינטערעס, באַזונדער אינטערעס, כלל־אינטערעס.
63. די כשרע אַרבעטער־באַוועגונג אָדער די „לעגאַליזאַציע“.
64. די טעטיקייט פון „בונד“ פאַר די לעצטע 2 יאָר.
65. די רעזאָלוציע פון 5־טן צוזאַמענפאַר פון „בונד“ וועגן דער לאַגע פון „בונד“ אין דער פּאַרטיי.
66. דער 2־טער צוזאַמענפאַר פון דער רוסלענדער סאַצ. דעמ. אַרבעטער־פּאַרטיי.
67. באַריכט פון דער דעלעגאַציע פון „בונד“.
68. דער 5־טער צוזאַמענפאַר פון „בונד“.
69. סינאני (ש. אַנסקי): די אוינטערטעניקע (א דראַמע אין 1 אַקט).
70. ג. פּלעכאַנאָו: דער רוסישער אַרבעטער אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג.
71. פּאול לאַפּאַרג: די רעליגיע פון קאַפּיטאַל.
72. פּרידריך ענגעלס.
73. פּאול לאַפּאַרג: קאַרל מאַרקס (פּערזענלעכע דעראינערונגען).
- (די נעמען פון די בראַשורן זיינען דאָ געגעבן מיט מאַדערנעם אויסלייג).
פון דער רשימה זיינען 15 בראַשורן געווען געדרוקט אין די בונדישע אונטערערדישע דרוקערייען אין רוסלאַנד, די אַנדערע האָט מען געדרוקט אין דער בונדישער דרוקעריי אין אויסלאַנד און געשמולט איבער דער גרענעץ קיין רוסלאַנד. אַ היפשע צאָל פון די אויסגערעכנטע אויסגאַבעס זיינען דערשינען אין צוויי־דריי און אַפילו מער אויפלאַגעס.
קיין לעגאַלע יידישע טאַג־צייטונג, קיין לעגאַלע סאַציאַליסטישע ליטע־ראַטור אויף יידיש איז אין רוסלאַנד ניט געווען בנמצא. די באַדערפעניש פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט אין אַן ערנסטן סאַציאַליסטישן וואַרט און אין וויסנשאַפטלעכע מאַרקסיסטישע ווערק איז כּסדר געוואַקסן. ס'איז אויך געוואַקסן די צאָל ליענער צווישן די יידישע מאַסאָוע אַרבעטער — די באַוועגונג האָט אין זיי אויפגעוועקט נייע גייסטיקע פּאַראינטערעסירונגען.

די ליטערעאריש-פארלעגערישע טעטיקייט פון בונד האָט מחמת דעם געהאַט ניט בלויז אַ רייך-פאַרטייאישן ווערט, נאָר אַ ברייטן נאַציאָנאַלן קולטורעלן באַטייט. דער בונד האָט מאַביליזירט צו דער ליטערעארישער אַרבעט אַ צאָל אינטעליגענטן.

באַזונדערס גרויס איז געווען די ראָל פון דער פאַרצווייגטער בונדישער פרעסע. מיר וועלן זיך דאָ אָפּשטעלן בלויז אויף די צוויי צענטראַלע אָרגאַנען.

דער אידישער אַרבייטער האָט געטראָגן דעם כאַראַקטער פון אַ טעאָרע-טישן אָרגאַן. ער האָט געגעבן פּאָפּולער-וויסנשאַפּטלעכע אַרטיקלען וועגן דער טעאָריע פון דער אַרבעטער-באַוועגונג בכלל און אָפּהאַנדלונגען פון רוסישן און יידישן לעבן בפרט. אין אַ גרויסער מאָס איז דער זשורנאַל געווען מער צוגעפאַסט צו די לייענער פון דער אינטעליגענץ. מיר וועלן דאָ אויסרעכענען אַ טייל וויכטיקע אַרטיקלען און אָפּהאַנדלונגען, וואָס זיינען פאַר די יאָרן 1896 — 1904 געווען געדרוקט אין דעם אויסלענדישן אָרגאַן פון בונד — דער אידישער אַרבייטער:

אין נומער 1, דעצעמבער 1896 — צו די לעזער (א) גרויס פּראָגראַמאַטיש אַרטיקל וועגן דער לאַגע פון די יידישע אַרבעטער און זייערע אויפגאַבן.

אין נומער 6, מערץ 1899 — ציוניזם אַדער סאַציאַליזם? (מחבר בן אהוד, פּסעוודאָנים פון דר. ח. זשיטלאָווסקי).

אין נומ. 7, אויגוסט 1899 — א בריוו פון פּרידריך ענגעלס וועגן אַנטי-סעמיטיזם.

אין נומ. 8, דעצעמבער 1899 — דער קאַמף פון די נאַציאָנען אין עסט-רייך (קאַרל קאָוטסקי); דער סאַציאַליזם אין פּוילן (ראָזאַ לוקסעמבורג); די דרייפּוס-געשיכטע (ב. קריטשעווסקי).

אין נומ. 9, 1900 — באַריכט פון דריטן צוזאַמענפאַר פון בונד; די נייע עפאַכע אין דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג (ל. מאַרטאָו); דער קריג אין דרום-אַפּריקע (קאַרל קאָוטסקי).

אין נומ. 10, 1900 — דער אינטערנאַציאָנאַל; באַריכט פון בונד אין ביאַליסטאָק צום אינטערנאַציאָנאַלן קאָנגרעס פון וועבער און שפינער אין בערלין; דער אָנפאַנג פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג אין וואַרשע (אַן אַלטער באַקאַנטער — פּסעוודאָנים פון יצחק מרדכי פּסחזאַן); די אויפ-גאַבן פון 20-טן יאָרהונדערט (א. בעבעל); באַריכטן פון בונד אין וואַרשע, ביאַליסטאָק, גראָדנע, מינסק צום אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאָנגרעס אין פאַריז.

אין נומ. 11, 1901 — דער אינטערנאַציאָנאַלער סאַציאַליסטישער קאָנגרעס אין פאַריז 1900; באַריכטן פון בונד אין ווילנע, לאָדזש, האַמעל צום אינט. סאַצ. קאָנגרעס אין פאַריז; נאַציאָנאַליזם און אינטערנאַציאָנאַליזם (פ. אויסטערליץ); דער ציוניזם און די אינטערעסן פון יידישן פּראָלעטאַריאַט (נ. קויפּמאַן); דיסקוסיע וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראָגע (רבי קרוב —

פסעוודאָנים פון אינזשיניער י. בלומשטיין, איש-תקוה, פסעוו. פון דר. ב. האַפּמאַן — צביון).

אין נומ. 12, 1901 — די נייע באַוועגונג אין רוסלאַנד (קאַרל קאוטסקי); די רוסישע אַרבעטער-באַוועגונג אין די לעצטע 4 יאָר; פּאַלקס-בילדונג און די צאַרישע רעגירונג (ל—קא, פּסעוודאָנים פון לעאַן בערנשטיין); דיסקוסיע וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראָגע (מאַקס צעטערבוים און אַן ענטפּער פון דער רעדאַקציע — דער אידישער אַרבייטער); העשע העלפּמאַן (ק. האַפּט); באַ-ריכט פון פּערטן צוזאַמענפּאַר פון בונד.

אין נומ. 13, פּעברואַר 1902 — נאָך אַ מאָל דער סאַציאַליזם און דער פּאַליטישער קאַמף (אין שייכות מיט אַרקאַדי קרעמערס בראַשור וועגן אַג-טאַציע — ג. פּלעכאַנאווי); דיסקוסיע וועגן אומאַפּהענגיקייט פון פּוילן (ראַזאַ לוקסעמבורג).

אין נומ. 14, אַקטאָבער 1902 — די לעגאַלע פּאַרמען פון דער אַרבעטער-באַוועגונג אין רוסלאַנד; דיסקוסיע וועגן אומאַפּהענגיקייט פון פּוילן (קאַרל קאוטסקי); די ציוניסטישע דעמאָקראַטישע פּראָקציע; באַריכט פון דער פינפּטער קאָנפּערענץ פון בונד און דערקלערונג פון אויסלענדישן קאַמיטעט. אין נומ. 15, יוני 1904 — די מלחמה און די רעוואָלוציע (פּאַרוואַס); נאַציאָנאַליטעט און אַסימילאַציע; צו דער פּראָגע וועגן דער רוסיש-אַפּאַ-נישער מלחמה.

אין נומ. 16, אויגוסט 1904 — דער קריזיס אין רוסלאַנד; נאַציאָנאַליטעט און אַסימילאַציע.

אין נומ. 17, נאָוועמבער 1904 — פּערדינאַנד לאַסאַל און דער אַלגעמיינער דייטשער אַרבעטער-פּאַראַיין (א. נייעמאַנסקי, פּסעוו. פון סענדער זעלנאווי); די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע און די נאַציאָנאַלע פּראָגע (ווינניצקי — פּסעוו. פון וולאַדימיר מעדעם); די רעגירונג און דער מיניסטעריעלער סאַציאַליזם אין פּראַנקרייך (ל—קא); בריוו פון רוסיש-פּוילן (מאַזאוועצקי — פּסעוו. פון לודוויק קולטשיצקי).

אַחוץ דעם אַ צאַל אַקטועלע אַרטיקלען און פיל באַריכטן פון דער אַר-בעטער-באַוועגונג אין רוסלאַנד און אַנדערע לענדער.

די אַרבייטער שטימע האָט געטראָגן דעם כאַראַקטער פון אַ פּאַליטישן קאַמפּס-אַרגאַן. איר אויפּמערקזאַמקייט איז געווען געווידמעט דער לאַגע און דעם קאַמף פון רוסישן פּראָלעטאַריאַט בכלל און פון יידישן בפרט. די אַרבייטער שטימע האָט באַלויכטן די פּראָבלעמען און מעטאָדן פונם דאָזיקן קאַמף, האָט אוועקגעשטעלט און פּאַרענטפּערט די פּראָגן פון דער פּראָקטיק פון דער אַרבעטער-באַוועגונג; זי האָט זיך פּאַרנומען מיט שאַרפּער קריטיק פון דער עקזיסטירנדיקער פּאַליטישער אַרדנונג אין רוסלאַנד און רעאַגירט אויף די פּירונגען און האַנדלונגען פון דער צאַרישער רעגירונג; זי האָט פּראָפּאַגאַנדירט די אידיען פון סאַציאַליזם און די נויטיקייט פון פּאַליטישן קאַמף. גאַר באַזונדערס האָט זי זיך פּאַרנומען און פּאַרטיידיקט די ספּעציעלע אינטערעסן פונם יידישן אַרבעטער-קלאַס און פון דער בונדישער באַוועגונג.

די אַרבייטער שטימע האָט געהאַט אַזעלכע שטענדיקע אָפטיילונגען:
לייט-אַרטיקלעך, אַרטיקלעך וועגן פּראָגן פון רוסישן לעבן, וואָס הערט זיך
אין רוסלאַנד, וואָס הערט זיך אין אויסלאַנד, די קרבנות פון דעם צאַרישן
דעספּאָטיזם, קאַרעספּאָנדענציעס, פעליעטאַנען. אין אייניקע נומערן איז
פּאַראַן אַן אָפטיילונג די לעצטע נאַכריכטן אָדער קליינע נאַכריכטן. אין די
ערשטע 19 נומערן האָבן מיר 32 אַרטיקלעך, וואָס פּאַרנעמען זיך מיט אַזעל-
כע פּראָגן: געשעענישן אין רוסישן לעבן, פּאָליטיק פון דער רעגירונג
און באַזונדערס אירע אַנטיסעמיטישע מעשים, פּראָבלעמען פון דער בונד-
דישער באַוועגונג און באַריכטן פון בונדישע צוזאַמענפאַרן, דער מלוכה-
בודזשעט און פּראָגן פון פּאָלקס-בילדונג. אין די דאָזיקע נומערן זיינען אַפ-
געדרוקט 110 קאַרעספּאָנדענציעס פון 41 שטעט און שטעטלעך. וועגן
אויסלענדישן לעבן זיינען פּאַראַן 8 אַרטיקלעך. די נומערן 13 און 17 זיינען
געווינדמעט דעם 1-טן מאַי. ס'איז אויך געווען אַ צאָל קאַמף-לידער, עטלעכע
פון אברהם רייזען (אַנאַנים). דער צ.ק. האָט דאָרט אויך פּאַרעפּנטלעכט
זיינע קאַסע-חשבונות.

די אַרבייטער שטימע איז געווען אַ רעוואָלוציאַנערער פּאָליטישער אַרגאַן.
אויף דער דערשיינונג פון יעדן נומער האָט מען געוואָרט מיט אומגעדולד. אַלע
האַבן געוואוסט, אַז דאָ קומט צום אויסדרוק די מיינונג פון צענטראַל-קאַ-
מיטעט פון בונד. די אַרבייטער שטימע איז געווען דער שטאַלץ פון דער
גאַנצער באַוועגונג, זי איז געווען די קרוין פון דער בונדישער פרעסע.
אין אָקטאָבער 1901 איז אַרויס דער נומער 25 פון דער אַרבייטער
שטימע. דאָס איז געווען אַ גרויסער יוביליי-נומער. דער נומער האַלט 38
זייטן. דער זעלבער נומער איז אויך דערשינען אויף רוסיש און אויף פּויליש
(מיט דער דאָט פון דעצעמבער 1901). אויך ליטעראַריש און אינהאַלטלעך
צייכנט זיך אויס דער דאָזיקער נומער. צווישן די ערשטע נומערן פון
אַרבייטער שטימע און דעם 25-טן נומער איז אַ גרויסער מהלך — סיי אין
דער טעכניק און דרוק, סיי אין דער שפּראַך און סטיל, סיי לויטן גאַנצן
פּאַרנעם. ס'אָטעמט פון דעם נומער מיט פייערלעכקייט און יום-טובדיקייט.
מיטן באַוואוסטזיין פון דער גרויסער חשיבות פון דער יידישער אַרבעטער-
באַוועגונג, פון אירע דערגרייכונגען און פּאַרמעסטן, פון איר אַנזען אין דער
יידישער און אין דער נייטישער אַרבעטער-וועלט.

אַט די שטימונג דערפילט מען גלייך שוין ביים ליינען דעם ערשטן
לייט-אַרטיקל פון דער רעדאַקציע. געשריבן אין אַ דערהויבנדיקן, באַ-
גייסטערטן טאָן, פּאַרענדיקט זיך דער דאָזיקער לייט-אַרטיקל מיט אַזעלכע
ווערטער: „פּריינד לעזער! ווי עס איז אייך באַוואוסט, צייכנט זיך דער
זשאַרגאָן ניט אויס מיט קיין טאַלאַנטפולע שרייבער אין אַלגעמיין, נאָך
שווערער איז פאַר דער אומלעגאַלער ליטעראַטור צוליב דעם, וואָס זי איז
אומלעגאַל, אַ קעמפּנדע. איר, דער אומלעגאַלער יידישער ליטעראַטור, שטייט
פאַר אַ צווייענדיקע שווערע אַרבעט: זיין אַ וועגווייזער פאַר דער אַרבעטער-
באַוועגונג, פירן אַ קאַמף מיט אַלע פּאָלקס-פיינט און אין דער זעלבער צייט

אויסארבעטן א שפראך. מיר ווענדן זיך דערום צו אַלע, וועמען עס איז טייער דאָס פרייע וואָרט, ווער עס וויל זאָגן אמת דעם פּאַלק, וועמען עס איז ענג אין דער פּאַרשטיקטער לופט פון דער פּאַרשקלאַפּטער ליטעראַטור, מיר ווענדן זיך צו אַלע אַרבעטער־פּריינד וועלכע שרייבן יידיש, אַז זיי זאָלן זיך גרופירן און צושטיין צו אונזער 'שטימע'...". זאָלן מיר באַלייכטן דעם פינצטערן וועג פונם פּאַלק, דערוואַרעמען זיין האַרץ מיט דעם פייער פון סאַציאַליזם, באַלייכטן זיינע חורבות און מיט דעם שטאַרקן ליכט פּאַרטרייבן אַלע פינצטערע כוחות!

אינם יובל־נומער זיינען פּאַראַן באַגריסונגען פון אַ גרויסער צאָל פּירער און פּאַרשטייער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־באַוועגונג. דאָ זיי־נען אָפּגעדרוקט גראַטולירונגס־בריוו פון אויגוסט בעבעל, פּאָל זינגער, זשיל געד, עדוו, וואיאן און קאַרל קאַוטסקי. דער אַנערקענטער טעאַרעטיקער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער באַוועגונג, קאַרל קאַוט־סקי, האָט דאָ אַן אַרטיקל אונטערן נאָמען דער פּאַריער אונטער די פּראָלע־טאָריע. גענוג צו ברענגען נאָר איין קורצע ציטאַטע פון קאַוטסקיס אַרטיקל: „די פּאַריאַס אונטער פּאַריאַס זיינען די יידישע פּראָלעטאַריע אין רוסלאַנד. עס איז שוין גענוג שלעכט אַ רוס צו זיין, נאָך ערגער — אַ פּראָלעטאַריער צו זיין און נאָך אַ רוסישער פּראָלעטאַריער דערצו. עס איז ביטער גענוג אַ ייד צו זיין, צו געהערן צום שטאַם פון די פּאַראַכטעטע. אָבער גלייכצייטיק איז אַ רוסישער, איז אַ פּראָלעטאַריער, איז אַ ייד צו זיין — הייסט אַלע ליידן אין זיך פּאַראַייניקן, אַלע נידערטרעכטונגען אונטערגעוואָרפן צו זיין, אַלע רדיפות אויסגעזעצט צו זיין...“ „אָבער דערפּאַר איז נאָך גרויסאַרטיקער, נאָך העכער, וואָס דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט אין רוסלאַנד...“ אין „געלונגען, ניט קוקנדיק אויף דעם, צו דערהייבן זיך פון זיין דערנידערונג און צו אַנט־וויקלען אַ באַוועגונג, וועלכע איז שוין געוואָרן אַ מאַכט־פּאַקטאָר אין דער אינטערנאַציאָנאַלער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע און אויך אין רוסלאַנדס אינערלע־כער פּאַליטיק“.

אַחוץ איינצלע פּערזענלעכקייטן האָבן צו דער געלעגנהייט אויך צו־געשיקט באַגריסונגען אַ גרויסע צאָל סאַציאַליסטישע פּאַרטייען און אַרבע־טער־אָרגאַניזאַציעס: די הויפּט־אַדמיניסטראַציע פון דער סאַציאַל־דעמאָקראַ־טישער פּאַרטיי פון פּוילן און ליטע; אַ גרופּע לעטישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן אין ריגע; דער ניו־יאָרקער ברענטש פון דעם אַלגעמיינעם יידישן אַרבעטער בונד אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד; אַן אויסלענדישער סאַציאַל־דעמאָקראַ־טישער קרייז פּרייהייט; אַ סאַציאַל־דעמאָקראַטישע גרופּע פון אויסלענדישע יידישע סטודענטקעס און סטודענטן צוקונפּט; דער צוזאַמענפּאַר פון יידישע גאַרבער; דער פּאַרבאַנד פון רוסישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן אין אויסלאַנד; דער פעטערבורגער קאָמיטעט פון דער רוסלענדישער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבעטער־פּאַרטיי און דער פעטערבורגער קאָמפּס־בונד פּאַר באַפּרייאונג פון אַרבעטער־קלאַס; די גרופּע יחשני ראַבאַטשי; דער אַדעסער קאָמיטעט פון רוסל. סאַצ. דעמ. אַרבעטער־פּאַרטיי, די גרופּע קישיניעווער אַרבעטער סאַ־

ציאל-דעמאקראטן; דער צענטראל-קאמיטעט פון בערשטער-בונד אין ליטע און פוילן; די סאציאל-דעמאקראטישע גרופע אייניקייט; דער אויסלענדישער יידישער סטודענטן-פאראיין קאמף. די רעדאקציע פון דער ארבייטער שטימע באגריסט די יידישע ארבעטער מיטן דאזיקן פרעכטיקן יום-טוב און רופט אויס: „זאל וואס מער און ברייטער זיך אנטוויקלען און פעסטיקן די ענגע ברידערלעכע פארבינדונג צווישן די פראלעטאריער פון אלע נאציאנען!“

מיט א באזונדער ווארעמקייט ווערן באגריסט יענע אנאנימע זעל-נער פון דער יידישער פראלעטארישער באוועגונג, וועלכע האבן אין געהיימע דרוקערייען, ריזיקירנדיק מיט זייער פערזענלעכער פרייהייט, געזעצט און געדרוקט די צאלרייכע אומלעגאלע אויסגאבעס פון בונד, צווישן זיי אויך די ארבייטער שטימע. צו אט די אונטערערדישע „געהיימע דינער אין טעמפל פון פרייען ווארט“, ווענדט זיך דער צענטראל-קאמיטעט פון בונד און די רעדאקציע מיט ווערטער פון דאנקבארקייט און אָנערקענונג: „געערט און גערימט זייט, איר אומבאוואוסטע און געהיימע קעמפער, וועלכע אָפּפערן אויף דעם מזבח פון דער אונטערערדישער פרעסע אייער צייט, געזונט, גערופן, לייב און לעבן; וועלכע טראָגן באהבה שווערע פליכטן און שמענדיקע געפארן; וועלכע האָבן זיך לעבעדיקערהייט באַגראָבן אויף צו דינען דעם פרייען אַרבעטער-וואָרט! היינט, אין דעם וויכטיקן יום-טוב, וועלכער פאלט אזוי זעלטן אויס אין די רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס; ווען מיר פאַרענדיקן אונזער יובל-נומער, שיקן מיר אייך, טייערע גענאַסן, אונזער באַגריסונג. און בעת איר, אָפּדרוקנדיק די לעצטע שורות פון דעם נומער, וועט פייערן אין אייער געהיימער שטילער 'אונטערערד' זיין דערשיינונג, וועלן אונזערע הערצער זיין צוזאַמען מיט אייך!“

אינם יובל-נומער זיינען אויך אָפּגעדרוקט עטלעכע לידער און אַ גרויסער פעליעטאָן אין אַ פינצטערער נאַכט. מיר האָבן דאָ אויך אַ גרויסע אַרבעט צו דער געשיכטע פון דער אַנטוויקלונג פון זשאַרגאַנישער אומלעגאלער פאַ-ליטישער פרעסע אין רוסלאַנד. אַ צווייטע גרויסע אַרבעט טראָגט דעם נאָמען: די אַרבייטער-שטימע און די יידישע אַרבייטער-באוועגונג. אַחוץ דעם גרויסן איבערזיכט פון די געשעענישן און כראָניק פון דער יידישער און אַלגעמיינער אַרבעטער-באוועגונג, האָבן מיר דאָ אויך אַ גרעסערן אַרטיקל אויף דער טעמע, וואָס איז דעמאָלט געווען זייער אַקטועל — וועגן דער אומאָפּהענגיקער יידישער אַרבייטער-פאַרטיי.

דער דערמאָנטער אַרטיקל וועגן דער אַרבייטער שטימע דערציילט זייער גענוי וועגן דער אַנטשטייאונג פון דער אונטערערדישער צייטונג און איר בהדרגהדיקער אַנטוויקלונג. דער אַרטיקל גיט אַן איבערזיכט איבער די שווערע פראַבלעמען פון יידישן לעבן און פון דער יידישער אַרבעטער-באוועגונג. ער דערמאָנט די אַרטיקלען, וואָס האָבן באַהאַנדלט די פאַרשידענע פראַגן פון פראַגראַם און טאַקטיק פון בונד, ווי אויך זיינע חלוקי-דעות מיט די אַנדערע סאָציאַליסטישע פאַרטייען אין רוסלאַנד און פוילן. דער אַרטיקל פאַרענדיקט זיך מיט די ווערטער: „צי באַפרידיקט די 'שטימע' אַלע פאַ-“

דערונגען, וועלכע מיר דארפן אָוועקשטעלן אין אומלעגאלן אָרגאַן?...
 „יעדער לעזער פון דער 'שטימע' וועט מודה זיין, אַז זי האָט ניט נאָר גע-
 שטרעבט, נאָר פיל פאַרווירקלעכט אויך, און דער יום-טוב פון דער 'שטימע'
 איז דער יום-טוב פון יעדן באַוואוסטזיניקן אַרבעטער, איז אַ ליכטיקער טאַג
 פאַר יעדער קעמפּנדער אָרגאַניזאַציע. פיר יאָר ניט אַרויסגעלאָזן פון האַנט
 די שטרייט-פאַן, פיר יאָר זיך ניט בויגן אונטער די קלעפּ פון זעלבסטהערשונג,
 טראָגן אַן אויפהער פאַרשטאַנד אין דער אַרבעטער-מאַסע, שטענדיק בלייבן
 אַ לעבנס-אָרגאַן און אַ מאַסן-אָרגאַן, — דאָס הייסט דערגרייכן, אויף וויפל
 עס איז מעגלעך, דעם הויכן ציל, און אין דעם קאַמף פאַר אַ פריי לעבן,
 פאַרנעמען אַ געערטן אָרט.“

**

מיט 33 יאָר שפעטער האָט דער באַקאַנטער בונדישער שרייבער און
 טוער וויקטאָר שולמאַן אָפּגעדרוקט אין דער טעגלעכער צייטונג פון בונד,
 אין דער וואַרשעווער פּאָלקס-צייטונג (3 אָקטאָבער 1934), אַן אינטערעסאַנטע
 דערינערונג, ווי אזוי די חברים בונדיסטן, וואָס זיינען געזעסן אין דער וויליי-
 קער טורמע (ווילנער גובערניע) האָבן באַקומען דעם 25-טן נומער אַרביי-
 טער שטימע. ח' וו. שולמאַן דערציילט: מ'האָט אַרויסגערופן דעם ח' סאלאַמאַן
 צייטלין אין קאַנצעלאַריע אָפּצונעמען אַ פּאַקעט: „יעדעס מאָל אין אַזעלכע
 פּאַקן, דערציילט ער, פלעגן מיר מיט האַרץ-קלאַפעניש וואַרטן אויפן צוריקקום
 פון חבר: אפשר אַ נייער 'טראַנספּאָרט' ? דאָס מאָל, דירעקט פאַרן אָפּגע-
 שיקט ווערן אויפן לאַנגן עטאַפּן-וועג קיין מזרח-סיביר, האָבן מיר באַזונ-
 דערס מיט אַלע פיבערן פון דער נשמה ממש געברענט אין דערוואַרטונג פון
 אַזאָ טראַנספּאָרט. און אַט גייט שוין צייטלין איבערן קאַרידאָר, האַלטנדיק
 אויף די פלייצעס דריי איינגעבונדענע גרויסע בענדער מאַפּאַסאַן אין אַ רי-
 טישער איבערזעצונג... „מיט האַרץ-קלאַפעניש נעמען מיר זיך פאַרויכטיק
 פאַנאַנדערשפּאַלטן די שטאַרקע טאָוולען פון די בענדער מאַפּאַסאַן... פון
 איין טאָוול גיבן אַ בליאַסק אַרויס גרויסע רויטע ווערטער. נערוועז, אַנ-
 געשטרענגט מאַטערן מיר זיך אַרויסצובאַקומען גאַנצעהייט פון צווישן די
 פעסט-פאַרקלעפטע טאָוולען דעם טייערן אוצר. ענדלעך, ס'איז פאַרטיק!
 מיר קוקן אַלע פאַרגאַפט!“ די אַרבייטער שטימע... נומער 25... „מיט פייער-
 דיקע שפיזן דרינגען אַריין אין אונזערע הערצער די דאָזיקע רויטע ווערטער:
 25-טער יוביליי-נומער פון דער 'אַרבייטער שטימע'! 25 נומערן שוין אַרויס
 פון אומלעגאלן צענטראַל-אָרגאַן פון 'בונד'! מיר פאַרגעסן וועגן די 4-5
 יאָר מזרח-סיביר, וואָס שטייט פאַר יעדן פון אונז, מיר פאַרגעסן וועגן דעם
 לאַנגן עטאַפּן-וועג איבער די שניי-וויסטענישן פון ווייטן קאַלטן צפון! מיר
 פאַרגעסן אין די 14 חדשים צאַרישע טורמע, מיר האָבן אַדלער-פליגלען באַ-
 קומען, וועלכע טראָגן אונז אַוועק העט ווייט דורך די טורמע-קראַטעס...
 „צוריק אין יידישן תּחום אַריין, צוריק אין יענע רייע, פון וועלכע מיר
 זיינען מיט 14 חדשים צוריק אַרויסגעריסן געוואָרן!“

אָבער ניט בלויז אין אַ ווילייקער טורמע האָט מען מיט אַזאַ ענטוויאַזום באַגעגנט דעם יובל-נומער פון דער אַרבייטער שטימע. גאַנץ רוסלאַנד איז געווען געגליכן צו אַ גרויסער טורמע. יעדע אומלעגאַלע אויסגאַבע פון בונד און באַזונדערס די אַרבייטער שטימע האָט געטראָגן ליכט און באַוואוסטזיין, האַפנונג און דערמונטערונג צו דער יידישער אַרבעטערשאַפט, וועלכע איז דרייפאַך געווען פאַרקאָועט אין אַט דער גרויסער תּפּיסה.

נאָכן יובליי-נומער זיינען ביז סוף 1902 אַרויס 5 נומערן פון דער אַרבייטער-שטימע. אַחוץ אַ רייכער כראַניק פון דער רעוואָלוציאַנערער באַ-וועגונג און אַקטועלע אַרטיקלען וועגן דער צאַרישער פּאָליטיק זיינען דאָרט געווען אַפּהאַנדלונגען וועגן וויכטיקע פּראָבלעמען פון דער בונדישער באַ-וועגונג און פון יידישן לעבן: אַרטיקלען וועגן די געזעצן, וואָס ווערן אָנגע-ווענדט צו באַקעמפן די רעוואָלוציאַנערע באַוועגונג; די ערשטע זיצונג פון אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן ביוראָ; די פּינסטערע וועלט (אַן אַפּטיילונג וועגן לעבן אין רוסלאַנד, געשריבן פון דר. פ. ראָזענטאַל און דערשינען אין פּיל נומערן); צום „בונד“ — ליד פון ש. אַנ-סקי (נומער 26, יאַנאַר 1902), דעמאָנסטראַציעס און באַוואָפנטער ווידערשטאַנד; ווי דאָרף מען אויף שמיץ ענטפערן; דער טויט פון הירש לעקערט (נומ. 27, יוני 1902), אונזער נאַנטסטע אַרגאַניזאַציע-אויפגאַבע; די „כשרע אַרבעטער-באַוועגונג“ (וועגן דער זובאַטאוושטיניע); אייניקע ווערטער וועגן רעוואָלוציאַנערער מאַראַל (נומ. 28, אויגוסט 1902). די 5-טע קאָנפערענץ פון „בונד“; ווי דאָרפן אונ-זערע דעמאָנסטראַציעס אַרגאַניזירט ווערן? דער ראַבינעק (פּאַגראַם) אין טשענסטאַכאָוו; די ציוניסטישע אַסיפה אין מינסק (נומ. 29, סעפטעמבער 1902), וועגן דער יידישער אַרבייטער-באַוועגונג; דער טשענסטאַכאָווער פּאַגראַם (געשריבן פון מאַרק ליבער); דיסקוסיע וועגן אינהאַלט און אופנים פון דער טעטיקייט; רעזאָלוציעס פון די צוזאַמענפאַרן פון די גאַרבער און בערשטער. (נומ. 30, אַקטאָבער 1902). אין די אַלע נומערן זיינען אויך פאַראַן קאַרעספּאָנדענציעס וועגן די קאַמפן פון די יידישע אַרבעטער אין אַ ריי שטעט.

13. דער בונד און די ביאליסטאקער קאָנפּערענץ פון ר.ט.ד.א.פ.

זינט דער גרינדונג איז דער בונד געגאנגען פון דערפאלג צו דערפאלג, נישט געקוקט אויף די גרויזאמע קלעפ, וואָס ער האָט באַקומען פון דער צאָרישער מאַכט. דער מאַסן-כאַראַקטער פון דער באַוועגונג, די געהיימע דרוקערייען און פעריאָדישע אויסגאַבעס, דער גוט-אַרגאַניזירטער טראַנספּאָרט פון אומלעגאַלער ליטעראַטור פון אויסלאַנד, די אידעאָלאָגישע אויסגעהאַלטן-קייט און דיסציפּלין פון דער באַוועגונג, די פאַרבינדונג פון די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע קאַמפּן, די גוטע, פאַרזיכטיק-איינגעשטעלטע קאָנספּיראַציע אין דער אַרבעט — דאָס זיינען אַלץ געווען אייגנשאַפטן, וואָס האָבן מעגלעך געמאַכט דעם כסדרדיקן וואוקס פון בונד. נישט אַזוי איז געווען אין דער רוסלענדער טאַצ. דעמ. אַרבעטער-פּאַרטיי. אַ צענטראַלער אַפּאַראַט האָט געפּעלט, אַמפּערנישן און רייסערייען צווישן פּראַקציעס און ריכטונגען, שוואַכע פאַרבינדונג מיט דער אַרבעטערשאַפט. דער ערשטער צוזאַמענפאַר פון דער ר.ט.ד.א.פ. (מערץ 1898) האָט נישט געברענגט צום אויפשטעלן אַ ווירקלעכע, קעמפּניקע פּאַרטיי.

אין פּרילינג 1900 מאַכט דער פּאַרבאַנד פון רוסישע ט.ד. אין אויסלאַנד אַ פּרואוו צונויפּצורופן אַ צוזאַמענפאַר אין סמאַלענסק. ער שיקט זיינע 2 שלוחים קיין רוסלאַנד: איינער איז געווען דער גוט-באַקאַנטער בונדיסט טימאַפּיי (צמח קאַפעלזאָן) און דער צווייטער — פ. טעפּלאָוו. ס'האַט אויך מיטגעהאַלפּן די גרופּע פון דער צייטונג יוזשני ראַבאַטשי, בראש פון וועלכער ס'איז געשטאַנען אַבראַם גינזבורג (נאַומאַוו). אָבער פון דעם פּרואוו איז גאַרניט אַרויסגעקומען צוליב די צאָלרייכע אַרעסטן, וואָס זיינען דעמאַלט דורכגעפירט געוואָרן אין אַ ריי שטעט צווישן רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן און בונדיסטן. אַ צווייטער פּרואוו, אין יאָר 1901, האָט אויך קיין הצלחה נישט געהאַט. די מניעות ביים צונויפּרופן דעם צוזאַמענפאַר זיינען געווען נישט בלויז אויסערלעכע, אַ גרויסע ראַל האָט אויך געשפּילט דער פּאַנאַנדערגע-פּלאַקערטער פּראַקציאָנעלער קאַמפּ.

נאָכן גרינדונג-צוזאַמענפאַר פון דער ר.ט.ד.א.פ. אין 1898 און די באַל-דיקע גרויסע אַרעסטן איז איר איינציקע לעבעדיקע רעפּרעזענטאַנט געווען דער פּאַרבאַנד פון די רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן אין אויסלאַנד מיט זיין

אָרגאַן ראַבאַטשטעיַע דיעלאַג. דאָס איז געווען דער אָפיציעלער און לעגאַלער פאַרטרעטער פון דער סימבאָליש־עקזיסטירנדיקער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבעטער־פּאַרטיי, וואָס האָט געהאַט אין רוסלאַנד אַ נישט גרויסע צאָל אַרטיקע קאָמיטעטן און שוואַכע אָרגאַניזאַציעס. אָפּגערירן איינע פון די אַנדערע, דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד האָט געהאַט זיין פאַרטרעטער אין פּאַרבאַנד (צמח קאָפעלזאָן איז געווען דער סעקרעטאַר און דזשאַן מילל איז אַ צייט געווען דער קאַסירער) און אים געהאַלפן מיט וואָס ס'איז געווען מעגלעך.

אין דער רוסישער סאַצ. דעמ. עמיגראַציע האָט זיך אָבער געשאַפן אַ נייע סיטואַציע. אין דעצעמבער 1900 האָט אָנגעהויבן דערשיינען די צייט־שריפט אַיסקראַג, אַרום וועלכער עס זיינען געווען קאַנצענטרירט פלעכאַנאָוו, אַקסעלראַד, לענין, וויעראַ זאַסוליש, מאַרטאָוו, פּאַטרעסאָוו און אַנדערע. זיי האָבן געשטרעבט אַפּרוימען דעם פּאַרבאַנד פון די רוסישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן און זיין אָרגאַן ראַבאַטשטעיַע דיעלאַג און איינשטעלן די הערשאַפט פון דער אַיסקראַג־גרופּע. שוין פאַר דער אַנטשטייאונג פון אַיסקראַג איז דער קאַמף צווישן פּאַרבאַנד און דער גרופּע באַפּרייאונג פון אַרבעט געווען זייער פאַר־שאַרפט. איצט האָט אַיסקראַג אָנגעהויבן אַ סיסטעמאַטישן, אָרגאַניזאַציאָנעלן אָנגריף. זומער 1901 ווערט גערופן אין זשענעוו אַ קאָנפּערענץ פון עטלעכע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציעס. אין איר האָבן זיך באַטייליקט פאַר־טרעטער פון פּאַרבאַנד פון רוסישע ס.ד., פלעכאַנאָווס גרופּע סאַציאַל־דעמאָקראַט, אַיסקראַג, ריאַזאַנאָווס גרופּע קאַמף און פון בונד (אַרקאַדי קרעמער, וואַלדימיר קאַסאָווסקי און דזשאַן מילל). דער ציל פון דער קאָנפּערענץ איז געווען איינשטעלן אייניקייט און צוריק מעגלעך מאַכן אַ געמיינזאַמע צוזאַמענאַרבעט. נאָך לאַנגע דיסקוסיעס האָט מען זיך געאַייניקט אויף אַ פּראַ־יעקט פון אַ פּרינציפּיעלער פּלאַטפאָרם און באַשלאָסן אָפּצוהאַלטן אַ פאַר־אייניקונג־צוזאַמענפאַר מיט 2 חדשים שפּעטער.

אין אויגוסט 1901 איז אין ציריך טאַקע פאַרגעקומען אַזאַ צוזאַמענפאַר, דעם בונד האָבן פאַרטרעטן: קרעמער, קאַסאָווסקי, מוטניק, מילל און קאַ־פעלזאָן. דער גייסט פון אומאַייניקייט איז אָבער געווען צו שטאַרק, אַז ער זאָל דערלאָזן דערפירן די זאַך ביז אַ פּאַזיטיוון רעזולטאַט. נאָכדעם ווי אַ פאַרשטייער פון פּאַרבאַנד האָט אַריינגעטראָגן אַ ריי אויסבעסערונגען און זיי באַגרינדעט, האָבן די דעלעגאַטן פון דער גרופּע סאַציאַל־דעמאָקראַט און אַיסקראַג זיך באַראַטן און מיט אַ מערהייט שטימען (קעגן אַ מינדערהייט פון פלעכאַנאָוו, מאַרטאָוו, ליובע אַקסעלראַד־אַרטאַדאַקס און אייניקע אַנדערע) באַשלאָסן צו פאַרלאָזן דעם צוזאַמענפאַר. דער פּראַווו פון אייניקייט איז צו נישט געמאַכט געוואָרן און דער פּראַקציאָנעלער קאַמף האָט זיך אויפּסניי צעפלאַקערט.

אַ טאַג שפּעטער נאָכן פאַרלאָזן דעם צוזאַמענפאַר זיינען לענין און מאַרטאָוו געקומען זיך דורכריידן מיט דער בונדישער דעלעגאַציע. זיי באַמיען זיך צו איבערצייגן, אַז אויך דער בונד דאַרף פאַרלאָזן דעם פּאַרבאַנד. אויף

דעם איז געקומען אַראָפּ די קרעמערס קלאָרער און אַנטשידענער ענטפּער : דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון בונד איז אַן אויטאָנאָמער טייל פון פּאַר- באַנד, דער פּאַרבאַנד איז די אָפיציעלע און לעגאַלע רעפּרעזענטאַנט פון דער F.A.T.O. דער בונד פאַרבלייבט אין פאַרבאַנד ביז עס וועט ניט קומען אַ צוזאַמענפאַר פון דער פּאַרטיי און עס וועלן ניט געמאַכט ווערן אויף אַ לעגאַלן אופן ענדערונגען. לענין און מאַרטאָו האָבן זיך אויפגעהויבן און פאַרלאָזט דעם צימער . . .

דער אַנגריף אויפן פּאַרבאַנד איז געוואָרן אַלץ שאַרפּער. אין איסקראַ איז געוואָרן אַלץ רייפּער דער פּראַיעקט פון אַ צענטראַליסטיש-דיקטאַטאָרי- שער פּאַרטיי. די דעמאָקראַטישע טראַדיציעס פון דער בונדישער באַוועגונג האָבן זיך גאַר ווייניק אַריינגעפאַסט אין דעם אַרגאַניזאַציע-פלאַן פון לענינען און פון דער איסקראַ. במילא זיינען געוואָרן די אַנפאַלן אויפן בונד אַ פאַ- ראַלעל צום קאַמף קעגן פּאַרבאַנד פון די רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן. וועגן דאָזיקן קאַמף דערציילט וולאַדימיר מעדעם :

„די ערשטע זאך, מיט וועלכער די 'איסקראַ' האָט אָנגעהויבן איר אַרבעט, איז געווען — אַ פאַרביטערטער קאַמף קעגן די 'עקאָנאָמיסטן'. דעם דאָ- זיקן קאַמף האָט נאָך מיט אַ פאַר יאָר פריער אָנגעהויבן פּלעכאַנאָוו. אָבער איצט האָט מען זיך גענומען צו דער זאך מער סיסטעמאַטיש און אַרגאַני- זירטערהייט. . . . 'אויף וויפל די 'איסקראַ' פּלעגט אַרויסטרעטן קעגן די עקסטרעמע 'עקאָנאָמיסטן', קעגן יענע וואָס פּלעגן אינגאַנצן אָפּלייקענען אַ זעלבשטענדיקע אַרבעטער-פּאָליטיק, איז זי געווען גערעכט. די דאָזיקע עקסטרעמע 'עקאָנאָמיסטן' זיינען אָבער געווען אַ קליינע, ניט-וויכטיקע גרופּע. די איבעריקע האָבן געשאַפן אַ נוצלעכע און וויכטיקע אַרבעט. . . . 'זיי האָבן זיך באַצויגן מיט דער גרעסטער אויפּמערקזאַמקייט צו דעם מאַסן- לעבן און האָבן זיך באַמיט אַריינצודרינגען אין די נשמות פון די מאַסן- אַרבעטער. . . . 'די 'איסקראַ' האָט אַט דאָס נויטיקע און וויכטיקע צעבראַכן. זי האָט זיך געשטעלט איבער דער מאַסע. זי האָט געוואַלט ווערן אַ קאָ- מאַנדיר. דער רעזולטאַט איז אָבער געווען, וואָס מען האָט אינגאַנצן אָנגע- וואָרן די מאַסע. . . . 'דער פירער און די נשמה פון דער 'איסקראַ' איז געווען לענין. און הגם ער איז אַרומגערינגלט געווען מיט אַ גאַנצער גרופּע גלענצנדע שרייבער און ערשט-קלאַסיקע טוער (און פאַרמעל האָבן אַלע געהאַט די גלייכע רעכט), האָט ער שוין דעמאַלט אַוועקגעלייגט אויף דער גאַנצער אונטערנעמונג אַ בולטן שטעמפל פון זיין פּערזענלעכן כאַראַקטער. . . . 'אין איר שטרעבן צו ווערן דער גאַנצער באַלעבאַס אויף דער סאַציאַל- דעמאָקראַטישער גאַס, האָט זיך די 'איסקראַ' באַלד פון אָנהייב אָנגעשטויסן אויפן 'בונד', און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ פאַרביסענער קאַמף. . . . 'לענינס פּלאַן ווי אַזוי צו בויען די פּאַרטיי איז געווען : 'פון אויבן אַראָפּ'. די אַרבע- טער-אַרגאַניזאַציעס, וואָס זיינען פריער אויסגעוואַקסן, דאַרפן אינגאַריט אָדער צעריבן ווערן. עס דאַרף געשאַפן ווערן אַ ליידיק אַרט, און אויף דעם דאָזיקן הוילן פּלאַץ זאָלן אויפגעבויט ווערן אַ נעץ פון אַגענטן, וואָס

וועלן דורכפירן די באפעלן פון דעם אויסלענדישן צענטר. אין אלגעמיין איז דער דאזיקער פלאן דורכגעפירט געוואָרן, ניט אַנטרעפנדיק קיין גרויסן ווידערשטאַנד. די אַלטע אַרגאַניזאַציעס זיינען טאַקע געווען שוואַך, צעזייט און צעשפּרייט, און ס'איז געווען גרינג פון זיי פטור צו ווערן. אין איין אָרט האָט מען זיך אָבער יאָ אַנגעשטויסן אויף אַן אומגעריכטער מניעה; און דאָס איז געווען דער 'בונד'. די בונדישע אַרגאַניזאַציע איז געווען די גרעסטע און שטאַרקסטע אין לאַנד. פאַרשפּרייט איבער צענטליקער שטעט און שטעטלעך, פעסט פאַרקניפט אין איין שטאַרקן פאַרבאַנד, צונויפגעוואַקסן מיט די ברייטסטע אַרבעטער־מאַסן, איז עס געווען אַן אינהייטלעכער אַר־גאַניזם, אַ לעבעדיקער גוף מיט אַ גוואַלטיקער אינעווייניקסטער לעבנס־קראַפט, מיט אַן אייגנאַרטיקן פנים און באַזונדערע באַדערפענישן. דער דאזיקער לעבעדיקער אַרגאַניזם האָט זיך ניט געוואַלט און ניט געקאַנט לאָזן פאַנאַנדערשיטן, פאַנאַנדערברעקלעך, כדי איבערצולאָזן נאָך זיך אַ פוסטן אָרט, וואו עס וועלן קענען אַרומשפּרייזן די אַגענטן פון דער 'איסקראַ'. און דעריבער איז ער געשטאַנען ווי אַ ביין אין האַלז פון די 'איסקראַ'־לייט, און זיי האָבן באַשלאָסן אים צו פאַרשלינגען אָדער צו פאַרניכטן פאַר יעדן פּרייז".

"דער 'בונד' איז געווען איינער פון די גרינדער פון דער רוסלענדער פאַרטיי. אויפן ערשטן גרינדונגס־צוזאַמענפאַר (1898) איז באַשלאָסן גע־וואָרן, אַז דער 'בונד' גייט אַריין אין דער פאַרטיי אַלס אַן אויטאָנאָמער טייל פון איר. דער 4־טער צוזאַמענפאַר פון 'בונד' איז געגאַנגען אַ טריט ווייטער און האָט דערקלערט, אַז די פאַרטיי דאַרף געבויט ווערן אויף פעדעראַטיווע יסודות; זי דאַרף באַשטיין פון אַ ריי נאַציאָנאַלע אַרגאַניזאַציעס — רוסישע, פּוילישע, יידישע, לעטישע א.א.וו. און אַלע צוזאַמען זאָלן בילדן די אַלגעמיינע פאַרטיי". ... "ס'איז געווען דער איינציקער מיטל ווי צו שאַפן אַ באמת גרויסע און פעסטע פאַרטיי. אָבער די 'איסקראַ'־לייט האָבן זיך צוגעטשע־פעט צו דעם וואָרט 'פעדעראַציע'..." "און עס האָט זיך אַנגעהויבן אַ געשריי וועגן דעם, אַז דער 'בונד' שטרעבט צו סעפּאַראַטיזם, אַז דער 'בונד' פּרעדיקט נאַציאָנאַליזם, שאַוויניזם און ווי די אַלע שיינע זאַכן הייסן"⁸⁸.

דער בונד האָט ניט געקענט שלום מאַכן מיט דער לאַגע. אַ שטאַרקע אַלגעמיינע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פאַרטיי איז פאַר דער יידישער אַרבע־טער־באַוועגונג געווען אַ מאַראַלישע, פּאָליטישע און אידעאָלאָגישע שטיצע. אַ גוט־אָרגאַניזירטע אַלגעמיינע פאַרטיי עפנט ברייטערע פּערספעקטיוון, שאַפט נייע פאַרביןדונגען, באַפּרידיקט די אינטערנאַציאָנאַליסטישע געפילן פון יידישן אַרבעטער־קלאַס. דעריבער האָבן די פירער פון בונד געפילט פאַר זייער חוב אויסצונוצן דעם אויטאָריטעט פון בונד און זיינע קאָנספּיראַטיווע מעגלעכקייטן און מאַכן אויך דאָס מאַל, ווי ער האָט עס געטון ביים ערשטן צוזאַמענפאַר פון דער פ.א.ד.ו. אַ פּרוואו צו אַרגאַניזירן דעם צווייטן צוואַ־מענפאַר. דריי מיטגלידער פון בונדישן צענטראַל־קאָמיטעט האָבן זיך גע־נומען צו אַט דער שווערער אויפגאַבע: נח (פאַרטנעץ) דאַרף באַזוכן די דו־

שישע קאָמיטעטן און אַרגאַניזאַציעס פון דרום־רוסלאַנד; סענדער זעלדאָוו־
 ניעמאַנסקי — דאַרף זיך פאַרבינדן מיט די אַרגאַניזאַציעס פון צפון־רוסלאַנד;
 פ. ראָזענטאַל וועט אויספירן אַלע טעכנישע צוגרייטונגען צו אַ צוזאַמענפאַר
 אין ביאַליסטאָק. אַלע האָבן נאָך געהאַט פּריש אין זייער זכרון דעם דורכ־
 פאַל פון 1898 און די גרויסע פאַרלוסטן, וואָס דער בונד האָט דעמאָלט
 געליטן צוליבן רופן דעם צוזאַמענפאַר אין דער רעזידענץ פון בונד — אין
 מינסק. איצט האָט עס געזאַלט זיין — ביאַליסטאָק. וויפל וועט דאָס קאָסטן
 דעם בונד? צי וועלן ניט ווידער אַמאָל די רוסישע דעלעגאַטן צום צוזאַמענפאַר
 מיטשלעפן מיט זיך שפּיאַנען און פּראָוואַקאַטאָרן? איז עס ניט צו ריזיקאַליש
 מצד די פּירער פון בונד?

זיי האָבן פאַרט גענומען אויף זיך די ריזיקע. די בונדישע טוערס האָבן
 אַנגעווענדט זייער גאַנצן אַרגאַניזאַציעלען און קאָנספּיראַטיוון טאַלאַנט.
 כדי ווי געהעריק באַשיצן דעם צוזאַמענפאַר, וואָס איז גערופן געוואָרן אויף
 דעם 23 — 28 מערץ (5 — 10 אַפּריל נ. סט.) 1902. מ'האַט אָפּגעזוכט
 אַ פּאַסיקע דירה פון 3 צימערן מיט אַ קיך. אַלטער דער גאַרבער (עפשטיין)
 און זיין פּרוי עטקע די שניידערקע זיינען עס געווען די באַלעבאַטיים
 פון דער אַרים־אויסגעמעבלירטער דירה. ביזן לעצטן טאָג האָט מען קיינעם
 ניט אָנגעגעבן דעם טערמין פון צוזאַמענפאַר און ניט די שטאַט און ניט די
 „יאַוקע“.

אַז די זאַך איז געווען גוט פאַרקאָנספּירירט און באַוואָרנט, זעט מען פון
 דעם, וואָס דער צוזאַמענפאַר האָט רואיק פאַרענדיקט זיין אַרבעט. ער איז
 ניט אויפגעדעקט געוואָרן, ניט אַרעסטירט געוואָרן. ס'ה'כל זיינען געווען 10
 דעלעגאַטן: פון פעטערבורגער אַרגאַניזאַציע סענדער זעלדאָוו־ניעמאַנסקי
 (געווען אויך אין צ.ק. פון בונד) און דר. קראַסנוכא; פון יחשני ראַבאַטשי —
 אָסיפ קאַגאַן (יערמאַנסקי), פון יעקאַטערינאַסלאַוו — פּיאַדאַר שיפּולינסקי, פון
 איסקראַ — פּיאַדאַר דאַן (געקומען פון בערלין), פון פאַרבאַנד פון רוסישע ס.ד.
 אין אויסלאַנד — מיכאַאיל קאַגאַן (קרוגלאָוו־גריניעוויטש), אַ דעלעגאַט פון
 ניושני־נאַוואַראַד (א. מ. פּיסקוואָוו?). פון בונד זיינען געווען נח, דר. פ.
 ראָזענטאַל און אַרקאַדי קרעמער. דער לעצטער איז ספּעציעל געקומען צום
 צוזאַמענפאַר (אומלעגאַל, פאַרשטייט זיך) פון לאַנדאַן, וואו ער האָט איינגע־
 אַרהנט די דרוקעריי און דעם פאַרלאַג פון אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד 60.
 די לעצטע וואָכן פאַר דעם, אין פעברואַר, זיינען גראַד פאַרגעקומען אַרעסטן
 אין אַ צאַל שטעט און דאָס האָט געשטערט געוויסע טוער צו באַטייליקן זיך
 אין צוזאַמענפאַר.

די צאַל אַנטיילנעמער אין דעם ביאַליסטאָקער צוזאַמענפאַר איז געווען
 צו קליין און דערטבער איז אַנגענומען געוואָרן דער פאַרשלאַג פון איסקראַ.
 אַז מ'זאָל זיך קאָנסטיטואירן נאָר ווי אַ קאַנפּערענץ; מ'האַט אויסגעקליבן אַן
 אַרגאַניזיר־קאָמיטעט, וועלכער זאָל ערשט צוגרייטן און רופן דעם 2טן צו־
 זאַמענפאַר פון דער פאַרטיי. אין אַרגאַניזיר־קאָמיטעט זיינען אַריין דאַן,

יערמאנסקי און נח. די קאנפערענץ האָט אויך אָנגענומען אַ טעקסט פון אַן 1-טן מאַיאָויפרוץ, וואָס די פּאַרטיי זאָל אַרויסלאָזן.

די גאַנצע אַרבעט פון דער קאָנפערענץ איז דורכגעגאַנגען רואיק, אָן שטערונגען. די דעלעגאַטן האָבן אויפן אַרט געגעסן און געשלאָפן. ערשט ביים פּאַנאַדערפּאַרן זיך פון די דעלעגאַטן איז קלאָר געוואָרן, אַז דער פּאַליציי־דעפּאַרטמענט האָט דורך זיינס אַ פּראָוואַקאַטאָר אין פעטערבורג געוואוסט וועגן דעם צוזאַמענקום אין ביאַליסטאָק און אַהין געשיקט אַ באַנדע שפּיאַנען. זיי זיינען נאָכגעגאַנגען אייניקע דעלעגאַטן, אָבער ס'האָט זיך איינגעגעבן פון זיי פטור צו ווערן. דעריבער איז די קאָנפערענץ גופא נישט דורכגעפאלן. זיי האָבן אָבער געהיט דעם וואַקזאַל, נאָכגעפּאַרן אַ טייל דע- לעגאַטן און זיי אַרעסטירט אין פּאַרשידענע ערטער. פון די דעלעגאַטן האָט מען 5 אַרעסטירט און 5 האָבן אויסגעמיטן דעם גורל. אין ביאַליסטאָק האָט מען אַרעסטירט דר. פּאַוועל און אַנאַ ראָזענטאַל, ווי אויך אייניקע בונדישע טוער און טוערינס, ביי וועלכע עס זיינען געווען די „יאַווקעס“. די דירה פון דער קאָנפערענץ האָבן די שפּיאַנען נישט געפונען. פון די דעלעגאַטן האָט מען אַחוץ דר. ראָזענטאַלן אויך אַרעסטירט קאָנאַן־גריניעוויטש, א. קאָנאַן־יערמאָנסקי, פ. דאַן און אין אַ צייט אַרום ס. זעלדאַוו־ניעמאַנסקי. אויסגעמיטן דעם גורל אַרעסטירט צו ווערן האָבן נח, אַרקאַדי קרעמער, דר. קראַסנאָב, שיפּולניסקי און דער דעלעגאַט פון ניו־שני־נאַוואַראַד. דער צ.ק. פון בונד איז באלד אַוועק פון ביאַליסטאָק. ער האָט פּאַרלירן צוויי מיט־ גלידער זיינע: ראָזענטאַל־אַנמאַן און זעלדאַוו־ניעמאַנסקי. דער אַרגאַניזיר־ קאָמיטעט, וואָס די ביאַליסטאָקער קאָנפערענץ האָט אויסגעקליבן, האָט פּאַר־ לירן צוויי פון זיינע דריי מיטגלידער: דאַנען און יערמאָנסקי.

**

אַט אַזוי האָט דער בונד צום צווייטן מאַל גענומען אויף זיך די אויפגאַבע אויפצושטעלן די אַלגעמיינע פּאַרטיי. צוויי מאַל האָט ער איינגעשטעלט זיין עקזיסטענץ, מקריב געווען די בעסטע כוחות, אָבי זיך דערשלאָגן דעם אויס־ געטרוימטן צוועק — צו שאַפן אַן אַפּאַראַט און רעפּרעזענטאַנץ פאַר דער גאַנצער סאַצ. דעמ. אַרבעטער־באַוועגונג פון גרויסן לאַנד. אָבער אויך דאָס מאַל איז די פּאַרטיי געבליבן צעשמעטערט, צעשפּליטערט.

דער צענטראַל־קאָמיטעט פון בונד האָט געהאַפּט, אַז זיין איניציאַטיוו צו רופן דעם צווייטן צוזאַמענפאַר פון דער F.T.O. וועט ברענגען פּרידן אין דער פּאַרטיי און גאַנצקייט אין איר אַרבעט. האָבן דאָך אין צוזאַמענפאַר זיך באַטייליקט די פּאַרשטייער פון די באַזונדערע ריכטונגען און פּראַקציעס — סיי פון איסקראַ, סיי פון פּאַרבאַנד פון די רוסישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן און פון אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס. איז אָבער פון גאַנצן פּלאַן גאַרניט אַרויס־ געקומען מחמת די אַרעסטן און צוליב דער קעגנערשאַפט פון איסקראַ, וואָס

האַט נישט געוואָלט, אַז דער צוזאַמענפאַר זאָל דעמאָלט פאַרקומען. איסקראַ
האַט וואָס ווייטער אַלץ מער אַטאַקירט דעם פאַרבאַנד און דעם בונד. דאָס
אַלץ איז געווען די פּרעלודיע צו די קומענדיקע צוויי היסטאָרישע צוזאַמענ-
פאַרן: פינפטער צוזאַמענפאַר פון בונד אין ציריך, יוני 1903, און דער
צווייטער צוזאַמענפאַר פון דער F.T.D. אין בריסעל-לאָנדאָן, יולי-אויגוסט
1903. וועגן די דאָזיקע צוזאַמענפאַרן, ווי אויך וועגן דער פּאָלעמיק צווישן
איסקראַ און בונד — וועט דערציילט ווערן אין צווייטן באַנד.

מקורים

- 1) דזשאן מילל: פיאנערן און בויער, ערשטער באנד, ז. 263, ניו-יארק 1946.
- 2) Б. Фрумкинъ: Очерки изъ истории еврейскаго рабочаго движенія въ Россіи (1885—1897 г.) (Еврейская Старина, стр. 262, 1913).
- 3) דזשאן מילל: רצ"ו, ז. 3-262.
- 4) דיא ארבייטער שטיממע, נומ. 6, 17 אקטאבער 1897. (מיר דרוקן אלע ציטאטעס מיט היינטיקן אויסלייג, זייער זעלטן מיט אן אויסבעסערונג אין שפראך און סטיל).
- 5) דזשאן מילל: ארקאדי און דער ערשטער צוזאמענפאר (ארקאדי-זאמלבוך, ניו-יארק 1942, ז. 361. די זייט איז פארטוישט, דארף זיין 161).
- 6) В. Цоглин (Давид Кац «Тарас»): Первый съезд Бунда (Революционное движение среди евреев, Москва 1930).
- 7) דער ערשטער צוזאמענפאר פון בונד (די האפנונג, נומ. 14, ווילנע, 8 אקטאבער 1907).
- 8) דער ערשטער צוזאמענפאר פון „בונד“ (25 יאר, ז. 32, ווארשע 1922).
- 9) Г. Я.: Бундъ (Жизнь № 2, 1902 Лондонъ).
- 10) וול. קאסאווסקי: זובאטאוו „ליקווירט דעם בונד“ (ארקאדי, זאמלבוך, ז. 187), ניו-יארק 1942.
- 11) ארקאדי קרעמער: די גרינדונג פון בונד (ארקאדי, זאמלבוך ז. 4-363).
- 12) Революционное движение среди евреев, стр. 152—3, Москва 1930.
- 13) ארקאדי, זאמלבוך, ז. 363.
- 14) דארט, ז. 3-192.
- 15) נ. א. בוכבינדער: די געשיכטע פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג אין רוסלאנד, ווילנע 1931, ז. 7-86.
- 16) שלום לעווין: אונטערערדישע קעמפער, ניו-יארק 1946, ז. 142.
- 17) ארקאדי, זאמלבוך, ז. 207.
- 18) ב. מיכאלעוויטש: זכרונות פון א יידישן סאציאליסט, ב. 1, ז. 7-56, ווארשע 1922.
- 19) לעאן בערנשטיין: ערשטע שפראצונגען (זכרונות), ז. 118, בענעאם-אירעס, 1956.
- 20) В. Цоглин (Давид Кац — «Тарас»): Между первым и третьим съездами Бунда (Революционное движение среди евреев, стр. 163, Москва 1930).

- (21) די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג אין דאַטן 1922 — 1876 (25 יאָר, וואַרשע 1922).
- (22) דזשאַן מילל: פּיאַנערן און בויער, ב. 2, ז. 16, ניו-יאָרק 1949.
- (23) *Materyaly do historyi P.P.S., Tom 1, str. 301, Warszawa, 1907*
- (24) רויטער פּנקס, ערשטער זאַמלבוך, ז. 4-53, וואַרשע 1921.
- (25) דזשאַן מילל: דצ"וו, ב. 2, ז. 3-52.
- (26) דצ"וו, ב. 2, ז. 7-66.
- (27) דצ"וו, ב. 2, ז. 67.
- (28) אַרבעטער-לוח 1922, ז. 150, וואַרשע.
- (29) רויטער פּנקס, ערשטער זאַמלבוך, ז. 57.
- (30) דצ"וו, ז. 55.
- (31) דזשאַן מילל: דצ"וו, ב. 2, ז. 10-11.
- (32) פּראַנץ קורסקי: געזאַמלטע שריפטן, ז. 222, 246, ניו-יאָרק 1952.
- (33) העקטאַראַפּירט 10 זייטן אויף רוסיש, אַרביוו פון בונד.
- (34) אַבראַם דער טאַטע (לייב בלעכמאַן): בלעטער פון מיינ יוגנט, ז. 105, ניו-יאָרק 1959.
- (35) פ. אַנ-מאַן: רויטער פּנקס, ערשטער זאַמלבוך, ז. 59.
- (36) *Л. Мартов: История Российской Социал-демократии, стр. 39, Москва 1923.*
- (37) זכרונות, ב. 1, ז. 145.
- (38) פ. אַנ-מאַן: דצ"וו, ז. 1-60.
- (39) *Материалы къ истории еврейскаго рабочаго движения, стр. 116—7, С.-Петербург, 1906.*
- (40) פ. אַנ-מאַן: דצ"וו, ז. 60.
- (40א) פ. אַנ-מאַן: דצ"וו, ז. 61.
- (41) דזשאַן מילל: דצ"וו, ב. 2, ז. 85.
- (42) 25 יאָר, ז. 7-166, וואַרשע 1922.
- (43) ב. מיכאַלעוויטש: דצ"וו, צווייטער באַנד, ז. 22-30.
- (44) ס. איינזאַפט: די זוכאַטאַווישע און גאַפּאַנישע באַוועגונגען, ז. 78-82, מינסק 1926.
- (45) ב. מיכאַלעוויטש: דצ"וו, ב. 2, ז. 15.
- (46) ב. מ. פּרוּמקין: די זוכאַטאַווישע און די יידישע אַרבעטער-באַ-וועגונג (פּערעזשיטאַיע [רוסיש]), באַנד 3, ז. 199-231, ס. פּעטערבורג 1911).
- (47) דצ"וו, ז. 4-223.
- (48) *История еврейскаго рабочаго движения въ Россii и Польшѣ, Женева 1901.*
- (49) שלום לעווין: דצ"וו, ז. 8-127, 141.
- (50) ל. בערמאַן (לייבעטשקע): אין לויף פון יאָרן, ז. 9-168, ניו-יאָרק 1945.

- 51) מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג (רוסיש), ז. 9-88.
- 52) לעאָן בערנשטיין : דצ"ו, ז. 2-31.
- 53) מאטעריאלן צו דער געשיכטע, ז. 1-90.
- 54) ב. מיכאַלעוויטש : דצ"ו, ב. 1, ז. 3-132.
- 55) אַכראָם דער טאַטע (לייב בלעכמאַן) : דצ"ו, ז. 6-54.
- 56) י. ש. הערץ : די געשיכטע פֿון בונד אין לאַרוס, ז. 71, ניו-יאָרק 1958.
- 57) פּאַסליעזניאַ איזוויעסטיאַ נומער 34, 27 סעפטעמבער 1901, לאַנדאָן.
- 58) דצ"ו, נומ. 98, 4(17) דעצעמבער 1902.
- 59) דצ"ו, נומ. 54, 29-טער יאַנואַר 1902.
- 60) דצ"ו, נומ. 58, 27 פעברואַר 1902.
- 61) דצ"ו, נומ. 72, 7 יוני 1902.
- 62) דצ"ו, נומ. 74, 19 יוני 1902.
- 63) דצ"ו, נומ. 74.
- 64) אַרכיוו פֿון בונד, 10 זייטלעך אויף רוסיש, העקטאָגראַפֿירט.
- 65) מאטעריאלן א. אַז. וו., ז. 140.
- 66) זאַמלבוך 25 יאַר, ז. 2-130, וואַרשע 1922.
- 67) באַריכט צום אינטערנאַציאָנאַלן סאַציאַליסטישן קאָנגרעס אין פאַריז, 1900 (25 יאַר, ז. 7-134, וואַרשע 1922).
- 68) דר. הערמאַן פּראַנק : געקליבענע שריפטן, ז. 368, ניו-יאָרק 1954.
- 69) זאַמלבוך 25 יאַר, ז. 50-149, וואַרשע 1922.
- 70) י. ש. הערץ : דצ"ו, ז. 1-100.
- 71) 25 יאַר, ז. 8-145.
- 72) ל. בערמאַן (לייבעטשקע) : דצ"ו, ז. 1-140.
- 73) ס. דובנאַוו-ערליך : גאַרבער-בונד און בערשטער-בונד. בלעטלעך גע-שיכטע פֿון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג, 263 זייטן, וואַרשע 1937.
- 74) אַבראַם דער טאַטע : דצ"ו, ז. 9-118.
- 75) ס. דובנאַוו-ערליך : דצ"ו, ז. 71.
- 76) וועגן לעבן און קאַמף פֿון הירש לעקערט גיט אַ גענויע באַשרייבונג י. ש. הערץ אין זיין אַרבעט הירש לעקערט, ניו-יאָרק 1952. דאַרט איז אויך אַפּגעדרוקט אַ גרויסע לעקערט-ביבליאָגראַפֿיע, צוזאַמענגעשטעלט פֿון יעצט ישרוין.
- 77) זיינע הענט זיינען געווען געבונדן, האָט ער אַ טרייסל געטאַן מיטן קאַפּ, כּדי די פעטליע זאַל אַראָפּפּאַלן אויפֿן האַלז. ווייל זי האָט זיך פֿאַרהאַלטן כּדי דער נאַז.
- 78) פּאַלקס-צייטונג, נומ. 32, 1922, וואַרשע, איבערגעדרוקט אין זיין בוך געשטאַלטן און פּערווענלעכקייטן, וואַרשע 1938.
- 79) זכרונות פֿון אַ יודישען סאַציאַליסט, ב. 1, ז. 8-147.
- 80) א. ליטוואַק : געקליבענע שריפטן, ניו-יאָרק 1945, ז. 231.
- 81) דאַרט, ז. 232, 234, 9-238.

8121

- (82) פון הירש לעקערטס צייטן, זז. 146 און 150 (רויטער פנקס, צווייטעס זאמלבוך, וואַרשע 1924).
- (83) וולאָדימיר מערעם: פון מיין לעבען, ב. 1, ז. 318, ניו-יאָרק 1923.
- (84) זכרונות, ב. 1, ז. 149.
- (85) נ. א. בוכבינדער: רצ"ו, זז. 7-296.
- (86) שמעון דובנאָוו: די וועלט-געשיכטע פון יידישן פּאָלק, באַנד 10, ז. 303.
- (87) די דאָזיקע אויסשעפּנדיקע קאַרעספּאַנדענץ-אַפּהאַנדלונג וועגן טשענסטאַפּ-ווער פּאַגראַם האָט געשריבן מאַרק ליבער. זי איז אויך אָפּגעדרוקט אין פּאַסליעדינאַ איזוויעסטיאַ נומ. 92, פון 30 אָקטאָבער 1902.
- (88) די מאַטעריאַלן א.אָ.וו. (רוסיש), ז. 139 (די יידישע בראַשורן, וואָס זיינען אַרויס אין 1902, זיינען על פי רוב געדרוקט אין 5,000 עקז. אַנדערע — אין 3 טויזנט. די רוסישע בראַשורן זיינען געדרוקט אין 3-4 טויזנט עקז.).
- (89) וולאָדימיר מערעם: רצ"ו, ערשטער באַנד, זז. 89-288, 97-296.
- (90) לויט ווי עס אינפאַרמירט מיר באַריס ניקאָלאַיעווסקי, זיינען געווען אויסגעקליבן נאָך צוויי דעלעגאַטן: פ. לענגניק (קורץ) פון וואָלגער פּאַרבאַנד און מ. סילוויין (בראַדיאַנאָ); זיי ביידע זיינען אָבער ניט געקומען, ווייל זיי האָבן נישט באַקומען די נויטיקע "יאָווקעס" (אַרעסן וואו צו מעלדן זיך).

י. ש. הערץ

דער „בונד“	100
און די אַנדערע ריכטונגען	101
	102
	103
	104
	105

אײנהאלט:

1. ג. ס. ד. א. פ. — צוזאמענארבעט און צוזאמענשטויס ————— 283
2. די נאציאנאלע פראגע ————— 304
3. דער ווידעראנאנד צווישן אלטן און נייעם ————— 322
4. בונד און ציוניזם: אנדערע וועגן — אנדערע צילן ————— 339
- מקורים ————— 355

1. ר.ס.ד.א.פ. — צוזאמענארבעט און צוזאמענשטויס

בונד האט געמיינט רעוואלוציאנערע יידישע אַרבעטער־באוועגונג. זיין הויפט־ענערגיע האט ער פארווענדט אין קאמף מיט דער צאָרישער זעלבסט־הערשונג און מיט די בעלי־בתים. דאָס איז געווען אַ קאמף פאַר אַ ווירדיקער לעבן ווי מענטשן און יידן, פאַר אַרויסהויבן זיך פון מאַטעריעלן און פאַ־ליטישן, נאַציאָנאַלן און קולטורעלן יאַמער־טאַל.

אין גאַנג פון קאַמף האָט די יידישע אַרבעטער־באוועגונג אויסגעברייטערט איר האַרריאָנט, פאַרמערט איר געניטקייט און אויסגעבעסערט איר כלי־זין. די געמיינזאַמקייט פון די אַרבעטער־אינטערעסן און סאַציאַליסטישע צילן האָט דיקטירט אַ נאַנטקייט און צוזאַמענאַרבעט מיט די סאַציאַליסטישער־וואָלוציאָנערע גרופירונגען פון די אַנדערע פעלקער אין דער גרויסער רו־ס־לענדער אימפעריע. די יידישע אַרבעטער, אונטער דער פאַן פון בונד, האָבן אַריינגעטראַגן אַ גרויסן חלק אין אַלגעמיינעם קאַמף קעגן צאַרישן דעספּאָ־טיזם, פאַר אַ פריי לעבן פון די פעלקער אין מזרח־אייראָפּע.

נישט בלויז הסכם און האַרמאָניע זיינען געווען אין געמיינזאַמען קאַמף, ס'האַבן אויך נישט געפעלט חלוקי־דעות און רייבונגען. אין שווערן לעבן אונטער דער צאַרישער ממשלה איז נישט געווען קיין אַרט פאַר אידיליעס. אַפילו די, וואָס האָבן בשותפותדיק געשטרעבט און געקעמפט, געהאַט די זעלבע פרייד און לייד, זיינען נישט געווען פריי פון צאַנקערייען און צו־זאַמענשטויסן.

דער בונד איז געווען אַ מיטשאַפּער פון דער רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָ־קראַטישער אַרבעטער־פאַרטיי און אַן אויטאָנאָמער טייל פון איר (גענויער וועגן דעם אין דער אַרבעט פון ח. ש. קאַודאַן אין דעם באַנד). דאָ וועלן מיר באַאירן עטלעכע ענינים, וואָס האָבן געהאַט אַ וויכטיקע באַדייטונג אין דער אַנטוויקלונג פון דער רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער באַוועגונג און פעסטשטעלן די ראַל און די פּאָזיציע פון בונד.

**

ווי די יידישע, אַזוי איז אויך די רוסישע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע באַ־וועגונג דורכגעגאַנגען אַ פּעריאָד פון קרייזלעך. דער איבערגאַנג צו אַ מאַסן־

באוועגונג איז ביי די רוסן פאָרגעקומען אַ ביסל שפעטער, ווי ביי די יידן. ביי דעם ווענד-פונקט האָבן די רוסישע טוער געקענט אויסנוצן און טאַקע אויסגענוצט די דערפאַרונגען פון דער יידישער אַרבעטער-באוועגונג.

אַרקאַדי קרעמערס בראַשור וועגן אַגיטאַציע האָט דאָ געשפילט אַ היסטאָרישע ראָל. אַנטשטאַנען אין פראַצעס פון קאַמף קעגן דער ווילנער אַפּאַזיציע, וואָס האָט זיך שאַרף קעגנגעשטעלט דעם איבערגאַנג פון קרייז-לעך צו אַ מאַסן-באוועגונג, האָט זי גראַד ביי דער אַנפירנדיקער גרופע אין ווילנע נישט נישט-הון געווען, הגם מ'האַט איינגעשטימט מיט די גע-דאַנקען און אויספירן פון דער בראַשור. אין אַנהויב האָט מען זי נישט אַק-צעפּטירט. ווי אַ כלי-זין קעגן דער אַפּאַזיציע האָט מען אַנגענומען אַ צווייטע בראַשור (ש. גאַזשאַנסקיס). דער דערפאַלג פון אַרקאַדי קרעמערס ביכל האָט זיך אַנגעהויבן אין די רוסישע שטעט.

וועגן דעם איז דערציילט געוואָרן שפעטער: „די בראַשורן אַ בריוו צו די אַגיטאַטאָרן און 'וועגן אַגיטאַציע' האָבן זיך געלעזן אויף אַ זיצונג פון ווילנער אינטעליגענטן-קרייז, נאָך איידער מאַרטאָוו איז אין אים אַריינגע-גאַנגען. דער קרייז האָט באַשטעטיקט דעם 'בריוו צו די אַגיטאַטאָרן און פאַרבאַקירט 'וועגן אַגיטאַציע'. דער מאַנסקריפט איז פאַרבליבן ביי זיין אויטאָר אַל. ווען פון מאַסקווע איז געקומען אַ חבר, האָט אים אַל אַפּגעלייענט דעם מאַנסקריפט, און דער געקומענער האָט אים איבערגעשריבן פאַר זיך אַן קיינע ענדערונגען; נאכדער, ווען די בראַשור האָט מען אַנגעהויבן פאַדערן פון אַנדערע שטעט, האָט דער חבר אַל איבערגעגעבן דעם מאַנסקריפט מאַר-טאָוו צו באַאַרבעטן אים סטיליסטיש. מאַרטאָוו האָט אומגעענדערט אים מאַ-נסקריפט צוויי — דריי פראַזן“ (1).

דער שטרייט פון איבערגיין פון קרייזלעך צו אַ מאַסן-באוועגונג איז פאַרגעקומען אויך אין די שטעט, וואו ס'זיינען געווען רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע גרופעס און אַרגאַניזאַציעס. די וואָס האָבן געוואַלט די אַר-גאַניזאַציע אַרויסרייסן פון דער באַגרענעצטער קרייזלעריי, האָבן אין קרעמערס בראַשור געהאַט די נויטיקע אַנווייזונגען און אַרגומענטן פאַר דער נייער טאַקטיק. אַזוי איז געווען אין מאַסקווע, פעטערבורג און אַנדערע שטעט.

אין 1894 האָט דער מאַסקווער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער טוער ע. ספּאַנטי געברענגט קרעמערס בראַשור פון ווילנע קיין מאַסקווע. אין האַרבסט פון זעלבן יאָר איז אין מאַסקווע געווען דער פעטערבורגער ס. ד. טוער מ. א. סילוויין, ביים אַרטיקן טוער ס. מיצקעוויטש האָט ער באַקומען אַן עקזעמפלאַר פון דער העקטאָגראַפירטער בראַשור און זי געברענגט קיין פעטערבורג, וואו זי איז שוין פריער געווען באַקאַנט. אַט וואָס סילוויין דערציילט וועגן דעם: „די בראַשור האָט שוין פריער צירקולירט אין די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע קרייזן פון דער הויפט-שטאָט און גורם געווען אַ סך געשפרעכן. איר אידיע האָט אַנטשפראַכן דער סאַמע שאַרפסטער פראַגע אין אונזער טעטיקייט; ווי אַזוי זאָל מען איבערגיין פון דער קרייזליקער צו אַ מאַסן-אַרבעט, ווי אַזוי זאָל מען די דאָזיקע מאַסן אַריינציען אין דער באַוועגונג?“... ווינטער 5-1894

איז פאָרגעקומען אַ באַראַטונג פֿון די אַנפֿירנדיקע טוער וועגן איבערגיין צו דער נייער טאַקטיק. „וול. איליטש (לענין) האָט רעפּערירט די פּראָגע, מ'האַט איבערגעלייענט אויסצוגן פֿון דער בראַשור 'וועגן אַגיטאַציע', מ'האַט נאָכ־אַמאַל אויסגעהערט די קעגנערשע מאַטיוון פֿון די אַלטפּרענקישע און די אַרגומענטן לטובת דעם נייעם מעטאָד. מיט אַ מערהייט, קעגן די שטימען פֿון קראַסין און ראַדטשענקאָ, איז אַנגענומען געוואָרן דער באַשלוס איבערצו־גיין פֿון קרייזלדיקער פּראָפּאַגאַנדע, הגם נישט איבעררייסנדיק זי, צו אַגי־טאַציע אין די מאַסן אויפֿן באַדן פֿון זייערע טאַג־טעגלעכע פּאָדערונגען.“ ס'האַט נאָך געדויערט אַ געוויסע צייט ביז מ'האַט דאָס געקענט רעאַליזירן². וועגן פעטערבורג דערציילט אויך נ. קרופּסקאָיאַ: „מאַרטאָו און ליאַ־כאַווסקי, וועלכע זיינען געקומען פֿון ווילנע, האָבן מיט זיך מיטגעברענגט די בראַשור 'וועגן אַגיטאַציע', וואָס האָט אַרויסגערופן אַ סך הייסע וויכוחים. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן אַנצוהויבן אַן אַגיטאַציע אויך אין פעטערבורג מיט דער הילף פֿון אויפּרופֿן“³.

דאָס איז געווען אין 1895. ווי מיר האָבן אַנגעוויזן פּריער, איז די בראַ־שור וועגן אַגיטאַציע געווען אין פעטערבורג שוין אין 1894. פּיאָדאַר דאָן, פֿון די אַקטיוסטע טוער פֿון דער פעטערבורגער אַרגאַ־ניזאַציע אין מיטן די ניינציקער יאָרן, שרייבט: „די דאָזיקע בראַשור, וואָס איז אַ לאַנגע צייט פּאַרשפּרייט געוואָרן בלויז אין האַנטשריפטלעכע קאַפּיעס, האָט באַקומען אַ הילכיקן רעזאָנאַנס ווייט מחוץ די גרענעצן פֿון ווילנע, ווייל זי האָט געגעבן אַן ענטפּער אויף די פּראָגן, וואָס די מאַסן־באַוועגונג האָט געשטעלט פּאַר די מאַרקסיטישע קרייזלעך נישט בלויז אין ווילנע“... זי האָט געגעבן „אַ דעציזירנדיקן שטויס איבערצובויען די פעטערבורגער אַר־בעט און פּאַראַייניקן אַ ריי מאַרקסיטישע קרייזלעך אין פעטערבורגער 'קאָמף־פּאַרבאַנד פּאַר באַפּרייען דעם אַרבעטער־קלאַס'“... „אין איר אַרבעט איז די נייע אַרגאַניזאַציע געגאַנגען אויפֿן וועג, וואָס איז געווען אַנגעצייכנט אין דער בראַשור 'וועגן אַגיטאַציע' און וואָס איז גערופֿן געוואָרן 'דער ווילנער פּראָגראַם'“⁴.

אויף דעם וועג זיינען אויך געגאַנגען די אַרגאַניזאַציעס אין די אַנדערע צענטרען, וועגן מאַסקווע דערציילט א. אַליאַנאָוואַ:

„דאָס יאָר 1896 — אַ יאָר פֿון גרויסע שטרייקן פֿון טעקסטיל־אַרבעטער, בעיקר אין פעטערבורג, אָבער אונטערגעהאַלטן אויך אין מאַסקווע — איז געווען אַ ווענד־פּונקט אין דער אַרבעטער־באַוועגונג אין רוסלאַנד: אויפֿן אָרט פֿון איינצלנע פּאַרפּראָפּאַגאַנדירטע אַרבעטער זיינען צים ערשטן מאַל אַרויסגעטרעטן אויף דער אַרענע מאַסן. דער געשפּרעך פֿון טאַג זיינען יענעם פּרילינג געווען די וויכוחים וועגן דער נויטווענדיקייט איבערצוגיין פֿון פּראָפּאַגאַנדע צו אַגיטאַציע, פֿון קרייזלדיקע לימודים, פֿון אַרויסגעבן בראַשורן און איבערזעצונגען צו בלעטלעך און פּראַקלאַמאַציעס. מ'האַט פּאַרשפּרייט, איבערגעדרוקט און זיך אַנגעלייענט די בראַשור 'וועגן אַגיטאַ־ציע', וואָס איז אַרויס אין איינער פֿון די מערב־גובערניעס. די דאָזיקע בראַ־

שור האט אנגעשריבן קרעמער און זי האט זיך באוויזן אין מאסקווע נאך אין 1894. נאכן דורכפאל פון מיצקעוויטשעס קרייזל איז זי צייטווייליק פארשוואנדן פון דער סצענע און איז צוריק ארויפגעשוואמען מיט גרויס דערפאלג אין 1896" (א).

אויך אין זכרונות פון אנדערע שטעט ווערט אנגעוויזן אויף דער באדייטנדיקער ראל פון דער בראשור וועגן אגיטאציע ביים איבערגאנג צו א מאסן באוועגונג. מ'האט זיך מיט איר באנוצט ווי א וועגווייזער אויך אין די שטעט פון דרום-רוסלאנד און אפילו אין קאווקאז.

"די באוואוסטע בראשור 'וועגן אגיטאציע' — דערציילט פ. גארווי אין זיינע זכרונות וועגן אדעס — האט מיט פולער קלארקייט אפגעשפיגלט דעם איבערבנד-מאמענט אין דער אנטוויקלונג פון דער ס.ד. באוועגונג אין רוסלאנד. אויף אונז אלעמען, די פארטייטוער פון יענער צייט, האט זי געהאט א גרויסע השפעה" (א).

ווען מ'האט אנגעהויבן פאדערן פון די רוסישע שטעט קרעמערס בראשור, האט זי די ווילנער ארגאניזאציע ארויסגעגעבן (העקטאגראפירט). זי האט פיגורירט צווישן די אויסגאבעס פון דער גרופע יידישע סאציאל-דעמאקראטן אין רוסלאנד. „אנהויב 1894 שיקט די ווילנער פיאנערן-גרופע פאנאנדער צו די גרעסערע רוסישע סאצ. דעמ. קאמיטעטן (פעטערבורג, מאסקווע, קיעוו, כארקאוו, אדעס א.א.) העקטאגראפירטע קאפיעס פון ארקאדי קרעמערס בראשור 'וועגן אגיטאציע', א בראשור וואס ווערט אין פולן זין דאס טעקסט בוך פאר דער פראקטישער ארבעט אין די גרעסערע צענטערן פון דער רוסישער ארבעטער-באוועגונג" (א).

געדרוקט געווארן איז די בראשור (רוסיש) אין אויסלאנד — זשענעוו (שווייץ) — ערשט סוף 1897. געשיקט צום דרוקן האט מען זי נאך פריילינג 1895, אבער ס'האט געדויערט דריטהאלבן יאר ביז מ'האט זי ארויסגעלאזט. דעם טעקסט פון דער בראשור האט פ. אקסעלראד באקומען פון זו. לענין, וועלכער איז (צוזאמען מיט ע. ספאנטי) אין מאי 1895 געקומען קיין אויסלאנד מיט דער שליחות פון א באראטונג צו פארשטענדיקן זיך מיט דער גרופע אסוואבאזשדעניע טרודא וועגן ארויסגעבן סאציאליסטישע ליטעראטור פאר די ברייטע ארבעטער-מאסן. ארויסגעגעבן האט דאס ביכל דער פארבאנד פון רוסישע סאציאל-דעמאקראטן אין אויסלאנד אונטער דער רעדאקציע פון דער גרופע אסוואבאזשדעניע טרודא.

די געדרוקטע בראשור איז געווארן באגלייט מיט א קורצן פארווארט און א לאנגן נאכווארט פון פאוועל אקסעלראד. אין דעם נאכווארט גיט אקסעלראד א היסטארישן איבערבליק איבער דער אנטוויקלונג פון דער רעוואלוציאנערער טאקטיק אין רוסלאנד, פאלעמיזירט מיט דער אינישטעלונג פון די באקוניסטן און לאווראוויסטן און קריטיקירט אויך אייניקע פארמולי-רונגען אין דער בראשור וועגן אגיטאציע. ער ווארפט איר פאר א געוויסע איינזייטיקייט. לסוף קומט ער צו אונז אויספיר:

"מיט דעם געזאגטן ווערט בשום אופן נישט פארקלענערט די באדייטונג

פון דעם ווערק 'וועגן אגיטאציע', וואס מיר האָבן איבערגעדרוקט. זיין באַ-
ווייזן זיך איז געווען אַן אַנזאָג, אַז ס'קומט אַן אַ נייער פּעריאָד אין אונזער באַ-
וועגונג. די באַמערקונגען פון מחבר בנוגע דעם תּוך און באַטייט פון אַגיטאציע
אין די מאַסן זיינען געווען גיין און אַריגינעל פאַר די חברים, צו וועלכע ער
ווענדט זיך און זיי האַלטן איין זייער קראַפט אויך פאַר אונזער צייט..."

דער וויכטיקסטער רוסישער טעאָרעטיקער פון מאַרקסיזם, ג. פּלעכאַנאָוו,
האַט גענומען אַ וואַרט וועגן דער בראַשור יאָרן שפּעטער. מיט אַ גרויסן
אַרטיקל א. נ. נאַכאַמאַל סאַציאַליזם און פּאָליטישער קאַמף הויבט ער אַן דעם
ערשטן נומער פון טעאָרעטישן זשורנאַל זאַריאַ. אין דעם אַרטיקל ווערט
געגעבן אַן אַפּשאַצונג און קריטיק פון אַרקאַדי קרעמערס בראַשור.

בעיקר איז די קריטיק געווענדט קעגן קרעמערס הנחה, אַז ביי דער
אַפּגעשטאַנענקייט פון אַרבעטער-קלאַס אין רוסלאַנד קען מען אים אַריינציען
אין קאַמף נאָר אַרום זיינע טאַג-טעגלעכע פּראַפעסיאָנעלע און עקאָנאָמישע
אינטערעסן. ערשט אין פּראַצעס פון אַט דעם קאַמף וועט ער זיך קענען
אויפהויבן אויף אַ העכערער מדרגה און איבערגיין צום קאַמף פאַר פּאָליטישע
פּאָדערונגען. ג. פּלעכאַנאָוו, וואָס האָט שטאַרק אַקצענטירט דעם פּאָליטישן
קאַמף, האָט באַשטירטן די טעאָריע פון פּאַזעס. די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַר-
טיי, ווי דער אַוואַנגאַרד פון אַרבעטער-קלאַס, דאַרף פירן אַ פּאָליטישע אַגי-
טאציע אַפילו ווען דער קלאַס, וועלכן ער וויל פאַרטרעטן, איז נאָך היינטער-
שטעליק

הגם פּלעכאַנאָוו פּאָלעמיזירט מיט אַ ריי פּאַרמולירונגען פון דער בראַשור,
אַנערקענט ער אויך אירע גרויסע פּאַרדינסטן: "מיט דעם וואָס איך זאָג דאָ,
וויל איך בכלל נישט טאָדלען די בראַשור 'וועגן אַגיטאציע'! איך ווייס,
אַז זי האָט געברענגט גרויס נוצן אונזער באַוועגונג. זי האָט געגעבן אַ שטאַרקן
קלאַפּ דער 'קרייזלעריי', וואָס האָט זיך פּריער ביי אונז צעבליט און וואָס
האַט געקאַנט מאַכן זייער געבילדעטע מענטשן פון אַיינצלנע אַרבעטער. נאָר
איז לחלוטין נישט געווען מסוגל צו האָבן אַ השפּעה אויף דער מאַסע. די
בראַשור 'וועגן אַגיטאציע' האָט אונז געגעבן פיל אַגיטאַטאָרן. אַבער איר
מחבר האָט געקעמפט קעגן דער קרייזלעריי מיט אַזעלכע באַווייזן, וואָס
האַבן באַלד געשאַפן אַ גרונט פאַר טרויעריקע מיספּאַרשטייענישן און
טעותדיקע 'חקירות'. דאָס איז איר שוואַכע זייט און דאָס האָבן די "עקאָ-
נאַמיסטן", קעגן ווילן פון מחבר, אַייסגענוצט צו באַקרעפטיקן זייער טאַק"
טיק".

די בראַשור איז אַנגעשריבן געוואָרן אין 1893 און פּלעכאַנאָווס קריטיק
אין 1901. פאַר אַט די 7-8 יאָר האָט זיך זייער אַ סך געביטן אין רוסלאַנד.
אין 1893 איז נאָך געווען גאַנץ ווייט אַפילו צו אַ נאַמינעלער סאַציאַל-
דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, שוין אַפּגערעדט פון גרויסן חילוק אין די פּאָליטישע
שטימונגען פון דער באַפעלקערונג אין לאַנד. ווען די בראַשור האָט אַנגעהויבן
פאַרשפּרייט צו ווערן — "אין 1894 האָט מען אויף די פינגער געקענט אי-
בערציילן די רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן". בעת מיט 7 יאָר שפּעטער איז

שוין געווען א סאציאל-דעמאקראטישע פארטיי, אקטיווע ארגאניזאציעס, א פרעסע, גרויסע מאסן-אקציעס א.א.וו., פלעכאנאוו האט אבער אינגארירט דעם אונטערשיד אין צייט און באדינגונגען. וואס ס'איז געווען גוט נעכטן, האט מען היינט שוין געקענט טייטשן צום שלעכטן.

לענין שטעלט פעסט, אז די ערשטע סאציאל-דעמאקראטן פון די ניינציגער יארן אין פאריז יארהונדערט האבן אין דער בראשור וועגן אגיטאציע געפונען נוצלעכע אנווייזונגען¹⁰.

אויך אין באריכט, וואס איז אין נאמען פון פארבאנד פון רוסישע סאציאל-דעמאקראטן אין אויסלאנד זוגעשטעלט געווארן צום אינטערנאציאנאלן סאציאליסטישן קאנגרעס אין פאריז, אין יאר 1900, ווערט אנגעוויזן אויף דער השפעה פון קרעמערס בראשור ביים איבערגיין צו א מאסן-אגיטאציע צווישן די רוסישע ארבעטער. אין באריכט ווערט געזאגט: „דער איבערגאנג פון פראפאגאנדיסטישער טעטיקייט צו מאסן-אגיטאציע איז געווען קלאר באגרייב דעם, אויפן סמך פון דער דערפארונג פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג, אין דער בראשור 'וועגן אגיטאציע', וואס איז אין יאר 1895 פארשפרייט געווארן אין רוסלאנד“¹¹.

אין באריכט פון בונד צום זעלבן קאנגרעס ווערט געזאגט, אז די בראשור האט געהאט „א דעצידירנדיקע ווירקונג אויפן איינשטעלן די סאציאל-דע-מאקראטישע טאקטיק אין גאנץ רוסלאנד“¹². אין דעם באריכט ווערט אויך אנגעוויזן, אז די בראשור האט געהאט „אן איינציקן שוואכן פונקט“: „א נישט-איינגעגעבענעם פרואוו צו סכעמאטיזירן דאס איבערגיין פון דער אר-בעטער-מאסע פון עקאנאמישן קאמף צום פאליטישן“. בעת די עקאנאמישע און פאליטישע מאמענטן האבן אין דער ווירקלעכקייט פון רוסלאנד משפיע געווען איינער אויף דעם אנדערן, איז דאס אין דער בראשור קינסטלעך צע-טיילט געווארן; דער פאליטישער מאמענט איז שארף אפגעטיילט געווארן פון עקאנאמישן. די אנטוויקלונג איז געווארן אריינגעשטופט אין א קינסטלעכער סכעמע פון דריי פאזעס, פון וועלכע בלויז די לעצטע האט א פאליטישע באפארבונג. „אין דאזיקן פונקט איז די בראשור א פראדוקט פון די יארן 1893-1894“... „מיט דעם געזאגטן ווערט, נאטירלעך, נישט פארקלענערט די באדייטונג און די פארדינסטן פון דער בראשור. באווייזנדיק זיך אין האנטשריפט אין יאר 1894, איז זי שנעל פארשפרייט געווארן אין רוסלאנד. אומעטום האט זי געהאט אן אומגעהויערן דערפאלג“... „אויף אן אנטשידענעם אופן האט זי באוויקלט די גאנצע ווייטערדיקע טאקטיק פון דער ארבעטער-באוועגונג“¹².

פארוואס האבן די ווילנער טוער מתחילת פארבראקירט קרעמערס בראשור און זי איז דאך אוועק איבער דער לענג און ברייט פון רוסלאנד, וואו זי האט געפונען באגייסטערטע חסידים און געווארן א וועג-ווייער פאר דער סאציאל-דעמאקראטישער באוועגונג? פארוואס האבן זיי אקצעפטירט גא-זשאנסקיס א בריוו צו די אגיטאטארן און ער איז נישט ווייטער אוועק פון תחום-המושב?

ס'איז פשוט. ביידע בראשורן האָבן פאַרמאָגט דעם זעלבן גרונט-
 געדאַנק און געשטרעבט צום זעלבן ציל — ענדיקן מיט דער קרייזלעריי און
 איבערגיין צו אַ מאַסן-באַוועגונג. גאַזשאַנסקיס בראַשור האָט געהאַט די מעלה,
 וואָס זי איז אַרויסגעגאַנגען פון די קאַנקרעטע פאַרהעלטענישן אין די יידישע
 שטעט פון תּחום-המושׁב. זי איז געווען מער צוגעפאַסט צו די אַרטיקע באַ-
 דינגונגען. אין איר איז אַ סך גערעדט געוואָרן וועגן יידישע אַרבעטער און
 אויך וועגן קאַמף קעגן די צאַרישע נגישות לגבי דער יידישער באַפעלקערונג.
 אַזאַ בראַשור איז געווען גוט פאַר ווילנע און אַנדערע יידישע שטעט, אָבער
 נישט צוגעפאַסט פאַר די סאַציאַל-דעמאָקראַטן, וואָס זיינען געווען אַקטיוו
 צווישן דער רוסישער אַרבעטערשאַפט. קרעמערס בראַשור האָט פאַר די
 ווילנער געהאַט דעם חסרון, וואָס זי איז געווען צו אַלגעמיין און האָט נישט
 פאַרמאָגט די לאַקאַלע באַפאַרבונג. אין איר איז אויך נישט געווען דער
 יידישער עלעמענט. אַזאַ בראַשור מיט אַן אַלגעמינעם אינהאַלט האָט גאַנץ
 גוט געקענט אויסגענוצט ווערן אין די רוסישע אַרגאַניזאַציעס.

*

**

ביים סוף פון נייצנטן און אין די ערשטע עטלעכע יאָר פון היינטיקן
 יאָרהונדערט איז אין די רייען פון דער רוסלענדער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע
 פאַרגעקומען אַ פאַרביטערטער אידעאָלאָגישער שטרייט. ס'האַט זיך געהאַנדלט
 וועגן אַרט, וואָס דער עקאָנאָמישער קאַמף און דער פּאָליטישער קאַמף דאַרפן
 פאַרנעמען אין דער באַוועגונג. אין ריכטונג האָט אויפן איבנאַן אַזעקגע-
 שטעלט דעם עקאָנאָמישן קאַמף, אַ צווייטע — דעם פּאָליטישן, און אין ביידע
 ריכטונגען זיינען אויך געווען שאַטירונגען און ניוואַנסן. אַ דריטע שיטה
 האָט אָנערקענט די גלייכע נויטווענדיקייט פון ביידע קאַמף-פאַרמען.

די רוסלענדער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע איז אויפגעקומען אויף די חורבות
 פון די נאַרדנישע ריכטונגען (אַרגאַניזאַציעס זעמליאַ אי וואַליאַ, נאַרדנאַיאַ
 וואַליאַ, טשאַרני פּערעדיעל) מיט אַ צומיש פון אַנאַרכיזם. בעת די ערשטע
 האָבן זיך אַריענטירט אויפן פּויערטום און אינטעליגענץ, אויף אַ באַלדיקן
 סאַלקס-אויפשטאַנד און סאַציאַלער איבערקערעניש, אויף קאַמף מיט טעראַ-
 ריסטישע מיטלען, האָבן די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פּיאַנערן געזען פאַר זיך
 אַ תקופה פון קאַפיטאַליסטישער אַנטוויקלונג אין רוסלאַנד, דעם אויפקום
 און וואוקס פון אַן אַרבעטער-קלאַס — און אויף אים זיך אַריענטירט. די רו-
 טישע אַרבעטער זיינען דעמאָלט געווען אַפגעשטאַנען, דערשלאָגן און אַנאַל-
 כאַבעטיש. ביז די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע טעאָריע האָט געקענט צוקומען צו
 די מוחות און הערצער פון דער אַרבעטערשאַפט האָט מען געמוזט דורכגיין
 עטלעכע סטאַדיעס.

דעם סאַמע אָנהויב האָבן געמאַכט געוועזענע נאַראַדניקעס, עמיגראַנטן
 אין אויסלאַנד (גרופּאַ אַטוואַבאַזשדעניאַ טרודאַ — גרופּע פון באַפרייען די
 אַרבעט). זיי האָבן געפונען אָנהענגער צווישן די רעוואָלוציאָנערע אינטעלי-

גענטן, פיל פון זיי אויך פריערדיקע נאַראַנדיקעס אין לאַנד גופא. ס'האָבן זיך געבילדעט געהיימע רעוואָלוציאַנערע קרייזלעך, וועלכע האָבן זיך באַמיט צוציען אַרבעטער. ס'איז געווען אַ פּעריאָד פון קרייזלעריי, וואָס האָט אָנגעהאַלטן בערך 10 יאָר צייט (צווייטע העלפט פון די 80'ער און ערשטע העלפט פון די 90'ער יאָרן אין פּאַריקן י.ה.). ס'איז געקומען דער צווייטער פּעריאָד — דער איבערגאַנג פון קרייזל-פּראָפּאַגאַנדע צו מאַסן-אַגיאַציע, צום שאַפן אַ באַוועגונג מיטן אַנטייל פון גרויסע מאַסן-אַרבעטער. דער בעסטער אופן פון אַריינציען די אַרבעטער אין דער באַוועגונג איז געווען קעמפן פאַר דעם, וואָס איז זיי צום נאַנטסטן; באַפרייען זיי פון דעם, וואָס דריקט זיי דירעקט. דער לאַנגער אַרבעטס-טאַג, דער קלאַגעדיקער לויך, די שלעכטע באַצויאונג פון די באַלעבאַטיים — די און ענלעכע פּלאַגן זיינען געווען צום מערסטן פאַרשטענדלעך פאַר די אַרבעטער און פאַר דעם האָט מען זיי, ביי אַ געהעריקער צוגרייטונג, געקענט באַוועגן צו קעמפן.

אין דעם פּעריאָד האָט, ווי שוין פריער דערמאָנט, געשפילט אַ זייער גרויסע ראָל די בראַשור וועגן אַגיאַציע פון אַרקאַדי קרעמער. די בראַשור האָט געהאַט פאַרן אויג דעם סאַציאַליסטישן ציל און די נויטווענדיקייט פון פּאַליטישן קאַמף אַלס דעם וועג צום ציל, אָבער די התחלה דאַרף געמאַכט ווערן אַרום די טאַג-טעגלעכע באַדערפּענישן פון דער אַרבעטערשאַפּט. די ראָל פון דער בראַשור כאַראַקטעריזירט טרעפלעך מ. ליאָדאַוו (אַ וויכטיקער באַל-שעוויסטישער טוער און היסטאָריקער) מיט די דאָזיקע ווערטער: „די בראַשור 'וועגן אַגיאַציע' האָט געהאַט אַן אומגעהויערן דערפּאָלג ביי אַלע יענע סאַציאַל-דעמאָקראַטן, וועלכע האָבן זיך פּאַקטיש צונויפּגעטראָפּן מיט די אַרבעטער-מאַסן. דאָס איז געשען אַ דאַנק אירע פּראַקטישע אַנווייזונגען ווי אַזוי מ'דאַרף צוגיין צו דער גראַע, אומבאַוואוסטזיניקער מאַסע, כדי בעסער משפיע זיין דעם וואוקס פון קלאַסן-באַוואוסטזיין און די רעוואָלוציאַנערע פּאַדערונגען פון פּראַלעטאַריאַט. איר מחבר האָט געוויזן ווי אַזוי מ'דאַרף אויפן יסוד פון די עקזיסטירנדיקע קליינע נויטן און פּאַדערונגען אויפּוועקן דעם קלאַסן-באַוואוסטזיין פון די מאַסן און זיי צוגרייטן צום אַקטיוון קאַמף מיט דער עקזיסטירנדיקער אַרדנונג“... „ווען דער מחבר פון דער בראַשור 'וועגן אַגיאַציע' האָט אין איינקלאַנג מיט אַלע אַקטיווע סאַציאַל-דעמאָקראַטן פון יענער צייט גערעדט וועגן דער נויטווענדיקייט פון איבערגיין אַקטיוו אַנצופירן מיט דער מאַסאָווער אַרבעטער-באַוועגונג אויפן יסוד פון דער אומ-צופרידנקייט מיט דעם עקאָנאָמישן מצב, האָט ער אייגנטלעך געוואָלט די דאָזיקע סטיכישע אומצופרידנקייט איבערפאַרמירן אין אַ באַוואוסטזיניקע אומצופרידנקייט מיט דער לאַגע פון קלאַס; ער האָט געוואָלט די סטיכישע אַרבעטער-באַוועגונג פאַרוואַנדלען אין אַ באַוואוסטזיניקע סאַציאַל-דעמאָ-קראַטישע“⁽¹³⁾.

די דאָזיקע אַנגעצייכנטע טאַקטיק האָט בלויז אַנגעטראָפּן אויף אַ זוי-דערשטאַנד ביי יענע עלעמענטן, וואָס האָבן נישט געוואָלט אַרויסגיין פון קרייזל-פּעריאָד, די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע באַוועגונג האָט זיי אָבער געלאָזט

הינטער זיך. די נייע טאקטיק האט געהאט דערפאלג. אדאנק איר האט זיך איינגעגעבן אין א צאל שטעט ארויסצופירן גרויסע מאסן ארבעטער אין קאמף — ארויסשטעלן פאדערונגען, שטרייכן, צוזאמענשטויסן זיך מיט די צארישע מאכט-ארגאנען.

ס'זיינען אוועק עטלעכע יאר און צווישן די סאציאל-דעמאקראטישע טוער האבן זיך אנטפלעקט חלוקי-דעות. ס'האט זיך אויסגעבילדעט א ריכטונג, וואס האט דעם עקאנאמישן קאמף געמאכט פארן עיקר. אין דער עקסטרעמער פארם איז דאס געקומען צום אויסדרוק אין דער (אומלעגאלער) צייטשריפט *רֶבֶבְטְשַׁאָיַע מִיִּסְל* (ארבעטער-געדאנק), וואס דער קאמיטעט פון דער סאציאל-דעמאקראטישער ארגאניזאציע אין פעטערבורג האט ארויסגעגעבן (דער-שיינען פון אקטאבער 1897 ביז סוף 1902) און וואס האט געהאט אנהענגער אויך אין אנדערע שטעט. אין פראגראם-ארטיקל אין ערשטן נומער איז דאס אזוי פארמולירט געווארן:

פריער איז „דער עקאנאמישער יסוד פון דער באוועגונג געווען פארטונקלט מיט דער שטרעמונג כסדר נישט צו פארגעסן דעם פאליטישן אידעאל“... „דער קאמף פאר די עקאנאמישע אינטערעסן — איז דער סאמע עקשנותדיקער קאמף, דער סאמע שטארקסטער לויט דער צאל נפשות, וועמען ער איז פאר-שטענדלעך, און לויט דער העלדישקייט, מיט וועלכער דער סאמע פשוטער מענטש פארטידיקט זיין רעכט אויף עקזיסטענץ. אזוי איז דער נאטור-געזעץ. די פאליטיק שלעפט זיך שטענדיק הכנעהדיק נאך דער עקאנאמיק און אין אלגעמינעם סך-הכל ווערן די פאליטישע קייטן צעריסן בציבור מיט אנדערע. דער קאמף פארן עקאנאמישן מצב, דער קאמף מיטן קאפיטאל אויפן געביט פון די טאג-טעגלעכע, ממשותדיקע אינטערעסן און די שטריימן ווי א מיטל פון דאזיקן קאמף — דאס איז דער דעוויז פון דער ארבעטער-באוועגונג“⁽¹⁴⁾.

דער געדאנק איז דא קלאר: די עקאנאמיק דארף האבן דעם פרימאט, די אויבערהאנט איבער דער פאליטיק. אין הסכם מיט דעם האט די צייטונג במשך פון די איבער 5 יאר פון איר עקזיסטענץ געברענגט פיל מאטעריאל און באלייכטן פיל פראגן, וואס האבן געהאט א שייכות צום פראפעסיאנעלן מצב און קאמף פון די ארבעטער, אבער זי האט זייער ווייניק בארירט בריי-טערע פאליטישע פראגן, וואס זיינען געשטאנען אויף דער טאג-ארדנונג. אויב ס'זיינען יא בארירט געווארן פאליטישע ענינים, זיינען עס געווען בעיקר אזעלכע, וואס האבן געהאט אן ענגע שייכות צו די ארבעטס-באדינונגען און דעם פרא-פעסיאנעלן לעבן פון די ארבעטער. אזא צוגאנג האט גיכער געפאסט פאר א פראפעסיאנעלער ארגאניזאציע, פאר א טרייד-יוניאן-קערפערשאפט און נישט פאר אן אידעאלאגיש-רעוואלוציאנערער און פאליטישער ארגאניזאציע, ווי ס'איז געווען די סאציאל-דעמאקראטישע פארטיי. דער דעספאטיש-רעאק-ציאנערער רעזשים האט אבער אויך נישט דערלויבט קיין פראפעסיאנעלע פאראיינען און אומעטום, וואו א סאציאל-דעמאקראטישע ארגאניזאציע האט געהאט פארבינדונגען מיט דער ארבעטערשאפט, האט זי קיין ברירה נישט

געהאט און געמוזט שפילן אן אקטיווע ראָל ביים צוגרייטן און אָנפירן די עקאָנאָמישע קאָמפּן. ווען דער שטרייט אַרום דער טאַקטיק האָט זיך צע־פלאַקערט, האָבן די עקסטרעמע חסידים פון עקאָנאָמישן קאָמפּן אויפגעשטעלט אַ שיטה, וואָס איז געקרוינט געוואָרן מיטן נאָמען עקאָנאָמיזם. די עקאָנאָמיסטן האָבן באַשולדיקט די קעגנער, אַז זיי זיינען אינטעליגענטן, וואָס זיינען אָפּגע־ריסן פון די מאַסן מיט זייערע נויטן און באַדערפענישן.

אַנטקעגן די עקאָנאָמיסטן זיינען געשטאַנען די אָנגעזעענסטע אידעאָלאָגן פון דער רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, וועלכע האָבן אַרויסגערוקט אויפן אויבנאָן דעם פּאָליטישן קאָמפּן. אויך זיי האָבן נישט געלייקנט די נויטיקייט און נוצלעכקייט פון עקאָנאָמישן קאָמפּן. ביי זיי האָבן אָבער פּאָליטיק און מאַרקסיסטישע טעאָריע געהאַט דעם פּרימאַט און אויף די געביטן האָבן זיי אויסגעלאָרן זייער ענערגיע.

קעגן די עקאָנאָמיסטן איז אַרויסגערוקט געוואָרן די באַשולדיקונג, אַז זיי לאָזן נישט די אַרבעטערשאַפט זיך אויפהויבן אויף אַ העכערער שטופּע פון קאָמפּן און אַז זיי פאַרשפּרייטן דעם רעוויזיאָניזם (די שיטה פון עדוואַרד בערנ־שטיין) אויפן רוסישן באָדן.

צווישן ביידע עקסטרעמע ריכטונגען זיינען געשטאַנען יענע עלעמענטן, וואָס האָבן אין דער טעאָריע און פּראַקטיק געשאַפן אַ מין סינטעז, ביידע — אי די עקאָנאָמיק, אי די פּאָליטיק — האָבן אַן אָרט אין דער סאָציאַל־דעמאָ־קראַטישער באַוועגונג. זיי פאַרנעמען אַ מער אָדער ווייניקער אָנגעזעענעם חלק אין דער טעטיקייט, אָפהענגיק פון דער צייט און די באַדינגונגען. אַזאַ מין סינטעז האָט זיך באַמײַט צו שאַפן די צייטשריפט ראַבאַטשעיע דיעלאַ (די אַרבעטער־אַד), דער אָרגאַן פון פאַרבאַנד פון רוסישע סאָציאַל־דעמאָ־קראַטן אין אויסלאַנד. אין איר פּראָגראַם־אַרטיקל האָט זי וועגן דעם געזאָגט: „מער ווי אין יעדן אַנדערן לאַנד איז אין רוסלאַנד דער עקאָנאָמישער קאָמפּן פון אַרבעטער־קלאַס נישט אָפּצוטיילן פון פּאָליטישן. אויך לגבי דער רוסישער אַרבעטער־באַוועגונג איז פולשטענדיק ריכטיק דער כלל פון וויסנשאַפט־לעכן סאָציאַליזם, אַז יעדער קלאַסן־קאָמפּן איז אַ פּאָליטישער קאָמפּן און אַז די סאָציאַלע באַפּרייאַונג פון אַרבעטער־קלאַס איז נישט מעגלעך אָן זיין פּאָלי־טישער באַפּרייאַונג. די לעבנס־אינטערעסן פון אַרבעטער־קלאַס פירן אים צום פּאָליטישן קאָמפּן.“ אַנווייזנדיק, אַז מען דאַרף נעמען אין אַכט די באַ־דינגונגען און מעגלעכקייטן פון פּאָליטישן קאָמפּן, ווערט ווייטער געזאָגט: „ביים באַשטימען די פּראָגן פון עקאָנאָמישן און פּאָליטישן קאָמפּן וועלן מיר זיך רעכענען מיט די באַדינגונגען פון רוסישן לעבן, מיט דער רייכער היסטאָ־רישער דערפאַרונג פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין מערב־איראָפּע, ווי אויך מיט דער קאָמפּן־דערפאַרונג פון אונזערע פּוילישע און יידישע חברים, וואָס זיינען מיט דערפאַלג טעטיק אין פּוילן און ליטע אונטער דעם דרוק פון זעלבן צאַרישן דעספּאָטיזם“¹⁵.

ב. קריטישעווסקי, דער רעדאַקטאָר פון דער צייטשריפט, האָט געשריבן: „ווער ס'אָנערקענט נישט די נויטוענדיקייט פון פּאָליטישן קאָמפּן פון אַרבעטער־

קלאַס, דער איז נישט קיין סאָציאַל־דעמאָקראַט... „דער עקאָנאָמישער קאַמף שטעלט מיט זיך פאַר די ערשטע פאַרם פון אַ מאַסן־באַוועגונג, די התחלה פון דער דערוואַכונג פון קלאַסן־באַוואוסטזיין ביים פּראָלעטאַריאַט. קיין שום זאַך קען נישט פאַרבייטן אָט די שול פון פּראָלעטאַרישער דערציאונג... „ווי פאַרשידן ס'זאָלן נישט זיין די אַרטיקע באַדינגונגען, דאַרפן אַלע אונזערע אַרגאַניזאַציעס שטרעבן צו דעם, אַז אין באַוואוסטזיין פון די מאַסן זאָל ווי מעגלעך שנעלער אַריין דער פאַקט, אַז צווישן עקאָנאָמישן און פּאָליטישן קאַמף, צווישן דעם פאַרבעסערן די לאַגע פון די אַרבעטער און דעם קאַמף פאַר פּרייהייט איז פאַראַן אַן אומצערעייסבאַרע פאַרבינדונג...“ אונזערע אַר־גאַניזאַציעס „דאַרפן צואַיילן דעם וואַקס פון פּאָליטישן באַוואוסטזיין פון די אַרבעטער.“ דאָס איינזייטיקע אָפּגעבן זיך מיטן עקאָנאָמישן קאַמף „איז פאַר דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אַזוי נישט מעגלעך, ווי פירן דעם פּאָליטישן קאַמף נישט פאַרבונדן מיט די קלאַסן־אינטערעסן פון פּראָלעטאַריאַט“¹⁶.

דער אידעאָלאָגישער שטרייט צווישן די אַלע ריכטונגען איז נאָך מער קאַמפּליצירט געוואָרן צוליבן אַרגאַניזאַציעלען קאַמף פאַר באַהערשן די אָנפירונג פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פאַרטיי. דער אידעאָלאָגישער שטרייט איז נישט געפירט געוואָרן אין זיין ריינער פאַרם, אין הינטערגרונט זיינען געווען אויך אַרגאַניזאַציעלע כּוונות. קיין צענטראַל־קאַמיטעט איז נישט געווען צווישן ערשטן און צווייטן צוזאַמענפאַר (1898 — 1903, ער איז צעקלאַפט געוואָרן צוליב די אַרעסטן באַלד נאָכן גרינדונג־צוזאַמענפאַר). יעדע ריכטונג האָט געוואַלט ווערן דער טאָן־געבער און דעה־זאָגער ביים אויפ־בויען אַן איינהייטלעכע פאַרטיי. די פּאָליטיקער זיינען געווען פאַר אַ שטרענג־צענטראַליזירטער פאַרטיי, וואו די פירנדיקע ראָל זאָלן שפּילן פּראָפּעסטיאַנעלע רעוואַלוציאָנערן; די אַנדערע זיינען געווען פאַר אַ מער דעמאָקראַטישן געבוי, מיט אַ גרויסער ראָל פאַר די אַרבעטער.

גראַד די פּאָליטיקער האָבן נישט גערן געזען אַרבעטער אין דער אָנפירונג פון די אַרגאַניזאַציעס. געווען פּאָלן, ווען מ'האַט פּשוט נישט געוואַלט אַרייַן־לאָזן אַרבעטער אין די קאַמיטעטן. און ס'איז אַ פאַקט, אַז דאָרט, וואו די ס.ד. אַרגאַניזאַציעס האָבן געהאַט פאַרבינדונגען און אַ השפּעה צווישן גרויסע מאַסן־אַרבעטער, האָבן זיי געמוזט אַ סך כּוחות אַוועקגעבן פאַר די עקאָנאָמישע קאַמפּן.

פאַר די אידעאָלאָגן איז עס געווען אַ פּראָגע פון טעאָריע און טאַקטיק, פאַר די אַרבעטער — אַ לעבנס־באַדערפעניש. די לענג פון דער אַרבעטס־צייט, די הויך פון לויך און פאַרשידענע קלייניקייטן, וואָס האָבן געבילדעט די אַרבעטס־באַדינגונגען, האָבן די אַרבעטער געפילט אין זייערע אייגענע ביינער — ביים אַרבעטס־וואַרשטאַט און אויך ביי זיך אין דער היים. ווי האָבן זיי געקענט זיך אָפּזאָגן פון די באַמיאונגען צו פאַרבעסערן זייער טאַג־טעגלעכע דאָליע?

די שאַרפּקייט פון שטרייט, דאָס פאַרמישן די יוצרות און דאָס פעלן פון אַן אַביעקטיו־רואיקער באַהאַנדלונג פון דעם ענין זיינען אָפטמאַל גיכער

געווען א פועל-יוצא פון אינערלעך-אָרגאַניזאַציאָנעלע מאָנעוורעס, בעיקר צווישן די אינטעליגענטן אויף דער עמיגראַציע אין אויסלאַנד.

ווי איז געווען די פּאָליציע פון בונד אין אַט דעם וויכטיקן שטרייט? ווי אַן אָרגאַניזאַציע פון אַרבעטער און פון געשולטע סאַציאַל-דעמאָ-קראַטישע אינטעליגענטן, האָט זי באַוווּזן נישט אַריינצופאַלן אין קיין איינעם פון ביידע עקסטרעמען. די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע קאַמפּן זיינען געווען האַרמאָניש געבונדן. געוויס האָבן אין די התחלות, ווען די מענטשן און די באַדינגונגען זיינען נאָך נישט געווען רייף פאַר פּאָליטישע אַקציעס, דאַמינירט די עקאָנאָמישע אַקציעס. מיטן גאַנג פון דער צייט האָט זיך אַלץ מער און מער אַרויסגערוקט אויפן אויבאַן די פּאָליטיק. איינער פון די אַנגעזעענסטע בונד-דישע פירער כאַראַקטעריזירט די פּאָליציע פון בונד אין די דאָזיקע ווערטער: „דער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער-בונד האָט אָנערקענט פאַר ריכ-טיק די 'פּאָליטישע' אַריענטאַציע פון דער 'איסקראַ', בפרט אַז ביי אים האָט די פּאָליטישע אַגיטאַציע שוין פאַרנומען אַ בכבודיקן פּלאַץ. אָבער אַלס מאַסן-אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט געלייגט געוויכט אויף אַלע אויפגאַבן פון דער אַר-בעטער-באַוועגונג, האָט ער געהאַלטן, אַז ביידע ריכטונגען — די 'פּאָליטישע' און די 'עקאָנאָמישע' — ליידן מער אַדער ווייניקער אויף איינזייטיקייט, לכל הפחות בנוגע דעם קאַמף פון די יידישע אַרבעטער, און האָט זיך מיט קיינעם פון זיי נישט געוואָלט אידיאָאיש פולקאַם סאַלידאַריזירן. ווייטער איז דער 'בונד' געווען אַן אָרגאַניזאַציע מיט אַ דעמאָקראַטישן געבוי און שטאַרקע דעמאָקראַטישע טראַדיציעס, די דיקטאַטאָרישע נייגונגען פון דער 'איסקראַ' האָבן אים אָפּגעשטויסן“⁽¹⁷⁾.

און ווייל דער בונד האָט זיך פאַרנומען מיט ביידע מינים טעטיקייט, האָט יעדער צד אין דעם היסטאָרישן שטרייט געקאַנט איינזייטיק אויסנוצן דעם בונד אַלס אָרגומענט דורך ווייזן בלוז איין זייט פון דער מטבע. ע. קוסקאָוואַ, פון די סאַמע עקסטרעמסטע עקאָנאָמיסטן, האָט אָנגעוויזן אויפן בונד, ווי אויפן סאַמע ערשטן, וואָס האָט געוויזן דעם וועג צו שאַפן אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטיי פון אַרבעטער דורך זאָרגן פאַר די דירעקטע אינטערעסן פון די אַרבעטער און דורך זייער זעלבסט-טעטיקייט⁽¹⁸⁾.

די עקאָנאָמיסטישע ראַבאַטשאַיאַ מיסל (סעפטעמבער 1899) האָט געטון פאַרקערט — אַרויסגערוקט דעם בונד אַלס מוסטער און אויסנאַם פון אַ פּאָלי-טישער אָרגאַניזאַציע. די צייטונג שטעלט דעם פּאָליטישן בונד אַנטקעגן די עקאָנאָמיסטישע ט.ד. אָרגאַניזאַציעס פון די רוסישע אַרבעטער.

אין זיין קעגנזעצלעכער שטעלונג, אָנערקענט אויך וו. לענין דעם פּאָ-ליטישן כאַראַקטער פון בונד און ברענגט דאָס אַלס באַוווּזן קעגן די אויספירן פון ראַבאַטשאַיאַ מיסל. ער זאָגט: „די רוסישע אַרבעטער-באַוועגונג האָט געשאַפן אַזעלכע אָרגאַניזאַציעס, ווי דעם פעטערבורגער און קיעווער 'קאַמף' פאַרבאַנד, דעם יידישן אַרבעטער-בונד א.א.וו. די ראַבאַטשאַיאַ מיסל זאָגט, אמת, אַז די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג טראַגט אַ 'באַזונדערן פּאָליטישן כאַראַקטער', איז אַן אויסנאַם. אָבער דאָס איז ווייער נישט אמת, ווייל אויב

דער יידישער אַרבעטער-בונד וואלט געשטאנען 'באוונדער', וואלט ער זיך נישט פאראייניקט מיט אַ ריי רוסישע אַרגאַניזאַציעס און וואלט נישט געשאפן 'די רוסלענדער סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פאַרטיי'.⁽¹⁰⁾

ווי אַ שיטה איז דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער באַוועגונג פון רוסלאַנד האָט דער עקאָנאָמיזם זיך אָנגעהויבן אין 8-1897. אין די ערשטע יאָרן פון דער מאַסן-באַוועגונג האָבן אויך די שפּעטערדיקע קעגנער פון עקאָנאָמיזם אַק-צעפּטירט דעם פּרימאַט פון אַרויסרוקן און קעמפן פאַר קלענערע ענינים אין אַרבעטער-לעבן. וועגן דעם זאָגט וו. לענין: „דער שמאַלער כאַראַקטער פון דער אַרבעט איז אין אָנהויב געווען אומפאַרמיידלעך און האָט זיך אָפּגע-שפּיגלט אויך אין די שמאַלע דערקלערונגען פון טייל סאָציאַל-דעמאָקראַטן. די דאָזיקע שמאַלקייט האָט אָבער נישט געשראַקן אויך יענע סאָציאַלע דע-מאָקראַטן, וואָס האָבן בשום אופן נישט פאַרגעסן די ברייטע היסטאָרישע צילן פון דער רוסישער אַרבעטער-באַוועגונג.“⁽¹¹⁾

ווי אַ טעאָריע, איז דער עקאָנאָמיזם געווען נאָך פאַרן אויפקום פון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער באַוועגונג. זי איז געווען אַ היסטאָרישע ירושה פון יענע נאַרדניקעס, וואָס האָבן פאַרוואַרפן דעם פּאָליטישן קאַמף לטובת דעם עקאָנאָמישן און זי האָט שפּעטער נאָך געהאַט אַ שטאַרקן אָנשפאַר אין דער עקאָנאָמישער און פּאָליטיש-קולטורעלער אָפּגעשטאַנענקייט אין צאַרישן רוסלאַנד. הגם אין אַנדערע באַדינגונגען און אַנדערע פאַרמען, איז דאָ געווען אין אַ געוויסער מאָס אַן איבערחזרונג פון די קעגנערישע מיינונגען בנוגע עקאָנאָמישן קאַמף און פּאָליטישן קאַמף, וואָס האָבן אין סוף פון די 70-קער יאָרן פון 19טן י. ה. זיך אויספאַרמירט אין שוים פון זעמליאַ אי וואָ-ליאַ און דערפירט צו דער שפּאַלטונג — צום שאַפן די נאַרדנאַיאַ וואָליאַ (די פּאָליטישע שיטה) און דעם טשאַרני פּערעדיעל (די עקאָנאָמישע שיטה). קעגן קאַמף אונטער פּאָליטישע לאַזונגען זיינען אויך געווען מ. באַקונין און זיינע אָנהענגער (אַנאַרכיסטן). דער שפּעטערדיקער שטרײט אין די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע רײען איז געווען אַ המשך פון אַן אַלטן וויכוח ביי אַ נייעם לוח.

סיי די יידישע, סיי די פּוילישע אַרבעטער-באַוועגונג, האָבן געהאַט אַ פּאָליטישן אינהאַלט פּריער ווי די רוסישע. די נאַציאָנאַלע אונטערדריקונג, געפאַרט מיט דער קלאַסן-אונטערדריקונג, האָט נישט דערלאָזט, אַז די יידי-שע און פּוילישע אַרבעטער זאָלן האָבן אַזאַ באַציאונג צום צאַריזם — באַטראַכטן דעם רוסישן צאַר ווי דעם באַטיושקאַ — ווי עס האָבן געהאַט די רוסישע אַרבעטער פאַר דער דערוואַכונג פון זייער קלאַסן-באַוואוסט-זיין, במילא זיינען זיי פּריער געווען גרייט צום פּאָליטישן קאַמף.

אין אַלגעמינע שטריכן איז די רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַר-בעטער-באַוועגונג פּאַקטיש געגאַנגען אויף דעם וועג, וואָס איז געווען אַנ-געצייכנט אין אַרקאַדי קרעמערס בראַשור: אָנגעהויבן פון עקאָנאָמישע פּאַדערונגען, איז זי אין פּראָצעס פון קאַמף געשטיגן צו העכערע מדרגות פון פּאָליטישע קאַמפן קעגן דער צאַרישער זעלבסטהערושונג.

די בונדישע פיאנערן און שפעטער דער בונד גופא זיינען געווען שטארק אקטיוו ביים שאפן און בויען די רוסלענדער סאציאל־דעמאקראטישע אַרבעט־טער־פּאַרטיי. אַ טייל פון זייערע באַמאָונגען פאַרצייכענען מיר דאָ: שוין אין 1894 האָט די ווילנער גרופע יידישע סאציאל־דעמאקראטן זיך באַשעפטיקט מיט דער פראַגע וועגן שאַפן אַ ס.ד. פאַרטיי אין רוסלאַנד. מ'האָט זיך געשטעלט אין קאָנטאַקט מיט פעטערבורג און מאַסקווע.

ווינטער 1894-5 איז אין פעטערבורג פאַרגעקומען אַ באַראַטונג פון ס.ד. טוער פון עטלעכע שטעט. ס'זיינען געווען: זו. לענין, ג. קוזשיושאַנאווסקי און נאָך איינער פון פעטערבורג, ע. ספּאַנטי פון מאַסקווע, יעקב ליאַכאווסקי פון קיעוו און צמח קאַפּעלזאָן פון ווילנע. די הויפּט־טעמע פון דער באַראַטונג איז געווען וועגן דער נויטיקייט איבערצוגיין פון קרייזל־טעטי־קייט צו אַ מאַסן־אַגיטאַציע. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז אין אויסלאַנד זאָל מען דרוקן פאַפּולערע ליטעראַטור פאַר אַרבעטער. צו דעם צוועק זיי נען דעלעגירט געוואָרן קיין אויסלאַנד לענין און ספּאַנטי (דער לעצטער — אַ געוועזענער אַפיציר, איז דעמאָלט געווען אַ זייער איבערגעגעבענער ס.ד. טוער). זיי האָבן געדאַרפט זיך פאַרשטענדיקן מיט דער גרופע אַסוואַבאַזש־דעניע טרוואַ. אין רעזולטאַט פון דעם האָבן אין אויסלאַנד אָנגעהויבן דער־שיינען די זאַמליכער ראַבאַטיניק.

אין 1895 האָבן איסאַי אייזענשטאַט און זו. לענין אין בערלין זיך צו־נויפגערעדט וועגן איינשטעלן אַ שטענדיקע פאַרבינדונג צווישן די ווילנער און פעטערבורגער ס.ד. אַרגאַניזאַציעס. אין פּרילינג פון זעלבן יאָר האָט איסאַי אייזענשטאַט אין בערלין איבערגעגעבן אָנצופירן מיטן טראַנספּאָרט פון אומלעגאַלער ליטעראַטור און האַלטן די פאַרבינדונגען מיט די אַרגאַניזאַציעס אין ווילנע און אַנדערע שטעט דעם סטודענט ווילהעלם בוכהאַלץ (אַ געבוירענער אין רוסלאַנד, אָבער אַ דייטשער בירגער. פאַר באַטייליקן זיך אין די סטודענטישע אומרוען געוואָרן אויסגעשלאָסן פון פעטערבורגער אוניווערזיטעט. 1891 אָוועק אין אויסלאַנד זיך לערנען. יאָרן לאַנג גע־האַלטן די געהיימע פאַרבינדונגען צווישן רוסלאַנד און אויסלאַנד). אין די ענינים פון פאַראייניקן די ס.ד. גרופעס און אַרגאַניזאַציעס האָט פאַרברענגט אין קיעוו (1895) און אַדעס (1896) איסאַי אייזענשטאַט. (אין אַדעס האָט מען דעמאָלט אייזענשטאַטן אַרעסטירט).

וועגן די זעלבע ענינים זיינען רוישע טוער אויך געקומען זיך באַ־ראַטן אין ווילנע. אַ גרויסע מניעה צו דער פאַראייניקונג זיינען געווען די אַפטע אַרעסטן און די שוואַכקייט פון די אַרגאַניזאַציעס. אָבער אָן פעולה זיינען די באַמאָונגען נישט געבליבן.

האַרבסט 1896 איז אַרקאַדי קרעמער געקומען פון ווילנע אין פעטערבורג וועגן איינשטעלן אַ פעסטע פאַרבינדונג צווישן די אַרגאַניזאַציעס אין ווילנע, פעטערבורג און קיעוו. ער איז דאָרט געווען אויף אַ באַראַטונג מיט די

טוער פון קאמף-פארבאנד פאר באפרייען דעם אַרבעטער-קלאַס. אַרקאַדי קרעמער האָט רעפערירט וועגן דער נויטיקייט אַנצוהויבן אַרויסגעבן אַ גע- מיינזאַמע צייטונג און דרוקן פּאַפּולערע בראַשורן אין אויסלאַנד. זיינע פּאַרשלאַגן זיינען אַנגענומען געוואָרן. וועגן זעלבן ענין איז קרעמער גע- פּאַרן קיין קיעוו. אויף אַ באַראַטונג מיט די דאָרטיקע טוער איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז קרעמער זאָל פּאַרן אין שווייץ זיך פּאַרשטענדיקן און איינשטעלן די אַרבעט.

אַרקאַדי קרעמער האָט די שליחות אויסגעפירט. אין דער שווייץ איז אויך געקומען אַ שליח פון פעטערבורג — ק. טאַכטאַרעוו. געווען איז דאָס אין 1897. אין אַ וואַלד ביי ציריך איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אַ באַראַטונג. אין וועלכער ס'האַבן זיך באַטייליקט: ג. פּלעכאַנאַוו, פ. אַקסעלראַד, וויעראַ זאַסוליש, ב. גינזבורג (קאַלצאַוו), א. קרעמער, ק. טאַכטאַרעוו (ס'איז אויך געווען איינגעלאָדן מאַראַווסיקי-קאַטשאַן פון דער ליטווישער ס.ד., אָבער ער האָט פּאַרשפּעטיקט). דער צונויפטרעף פון די טוער, וואָס זיינען געווען טע- טיק אין רוסלאַנד, מיט די פירער-עמיגראַנטן איז נישט געווען פריי פון האַרבע רייד און ביטערע טענות. ביידע טוער פון רוסלאַנד האָבן פּאַרגעוואָרפן די פּאַרשטייער פון אַסוואַבאַזשדעניע טרוואַ און פּאַרבאַנד פון רוסישע סאַ- ציאַל-דעמאָקראַטן אין אויסלאַנד אומטעטיקייט. זיי האָבן איבערגעגעבן, אַז באַזונדער גרויס איז דער פּאַרדראַס אין רוסלאַנד פּאַרוואָס מען גיט נישט אַרויס פּאַפּולערע ביכלעך, וואָס אַרבעטער זאָלן קענען לייענען און פּאַר- שטיין (ביי די ס.ד. אידעאָלאָגן אין אויסלאַנד איז פּאַקטיש געווען אַן אומ- ווילן זיך צו פּאַרנעמען מיט דעם). זיי האָבן אויך פּאַרלאַנגט, אַז די עמי- גראַנטישע טוער זאָלן זיך נישט מישן אין די אינערלעכע ענינים פון די אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד.

אויף די טענות האָט געענטפערט שאַרף ג. פּלעכאַנאַוו. ער האָט פּאַר- ענדיקט זיין רעדע און איז גלייך אַוועק. אויך די אַנדערע דריי אויסלענדישע טוער זיינען אים נאַכגעאַנגען. ס'האַט אויסגעזען, אַז די באַראַטונג איז אויפגעריסן געוואָרן.

צומאַרגנס אין דער פרי איז גינזבורג געקומען צו קרעמערן און אי- בערגעגעבן, אַז פּלעכאַנאַוו אַנטשולדיקט זיך פאַר זיין האַנדלונג. ער האָט אים איינגעלאָדן צו קומען אויף ווייטערדיקע אונטערהאַנדלונגען. פּלעכאַנאַוו אַליין איז געקומען צו טאַכטאַרעוו און זיך אַנטשולדיקט. דער זעלבער עולם איז זיך צונויפגעקומען אין אַ קאַפּע. קרעמער און טאַכטאַרעוו האָבן שאַרף פּאַראַרטיילט פּלעכאַנאַווס נעכטיקע רייד און האַנדלונג. הגם, האָבן זיי געזאָגט, די גרופּע אַסוואַבאַזשדעניע טרוואַ האָט גרויסע פּאַרדינסטן פאַר דער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער באַוועגונג אין רוסלאַנד, קענען זיי מיט די פירער פון דער גרופּע ריידן בלויז ווי גלייכע מיט גלייכע. פּלעכאַנאַוו האָט זיך דעמאָלט ווידער אַנטשולדיקט און געזאָגט, אַז פאַר דעם אינצידענט טראַגט ער 90 פּראָצענט שולד. שפּעטער איז מען זיך צונויפגעקומען ביי פּאַועל אַקסעלראַד. אויף דער באַראַטונג איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ

פראיעקט וועגן פאראייניקן אין איין ס.ד. פארטיי די ווילנער, פעטערבורגער
און קיעווער ארגאניזאציעס, ווי אויך דעם אויסלענדישן פארבאנד²¹).

אין זעלבן יאר (1897) זיינען אויך אין רוסלאנד פארגעקומען באראטונ-
גען וועגן שאפן א ס.ד. פארטיי.

מיט עטלעכע חדשים נאך דער ציריכער באראטונג, איז אין דער זעלבער
שטאט פארגעקומען אן אינטערנאציאנאלער קאנגרעס וועגן ארבעט-שוין-
געזעצגעבונג (23-30 אויגוסט 1897). די רוסישע דעלעגאציע איז באשטאנען
פון א. קרעמער, פ. אקסעלראד און ב. גינבורג (קאלצאוו). אויפן קאנגרעס
זיינען אויך געווען אנוועזנדיק די רוסישע טוער פ. סטרואווע און ס. פרא-
קאפאוויטש. קרעמער האט אנגעשריבן דעם אדרעס צום קאנגרעס אין נא-
מען פון פעטערבורגער קאמף-פארבאנד פאר באפרייען דעם ארבעטער-קלאס
און פון דער יידישער סאציאל-דעמאקראטישער ארבעטער-ארגאניזאציע פון
א שטאט אין מערב-רוסלאנד (ווילנע). אלס רעדנער אין נאמען פון דער
רוסלענדער דעלעגאציע איז ארויסגעטרעטן פ. אקסעלראד.

*
**

נאך דער גרינדונג פון בונד איז זיין צענטראל-קאמיטעט געווען שטארק
באשעפטיקט ביים שאפן די רוסלענדער סאצ. דעמ. ארבעטער-פארטיי. דער
בונד האט געהאט דעם בעסטן ארגאניזאציאנעלן אפאראט, האט מען אים
איבערגעגעבן די טעכנישע צוגרייטונגען און דער צוזאמענפאר איז אפ-
געהאלטן געווארן אין דער דעמאליטיקער רעזידענץ פון בונדישן צ.ק. —
אין מינסק.

אין צוגעגרייטן פראיעקט פון דער קיעווער דעלעגאציע איז געווען,
אז דער נאמען זאל זיין — רוסישע סאציאל-דעמאקראטישע פארטיי. די
דעלעגאציע פון בונד האט פארגעשלאגן צוויי ענדערונגען: דער נאמען זאל
זיין — רוסלענדער סאציאל-דעמאקראטישע ארבעטער-פארטיי. די אויסבע-
סערונגען זיינען באגרינדעט געווארן מיט דעם, וואס די פארטיי דארף ארום-
נעמען די ארבעטער פון אלע נאציאנאליטעטן אין לאנד און נישט בלויז
די רוסישע און שוין אין נאמען זאל קלאר געזאגט ווערן, אז דאס איז די
פארטיי פון די ארבעטער. די ערשטע אויסבעסערונג — רוסלענדער — איז
אינישטימיק אנגענומען געווארן נאך דעם, ווי דער קיעווער דעלעגאט פ.
טוטשאפסקי — אליין א פריערדיקער מיטגליד פון דראגאמאנוס אוקראי-
נישער ארגאניזאציע — האט אין א רעדע אונטערגעשטיצט דעם בונדישן
פארשלאג. (טוטשאפסקי דערציילט אליין וועגן דער רעדע אין זיינע זכרונות
און זי ווערט דערמאנט אויך דורך וול. מאכנאוויץ-אקימאוו. זו. צאגלין
(דוד קאץ — טאראס) זאגט, אז אונטערגעשטיצט דעם בונדישן פארשלאג
האט דער יעקאטערינאסלאווער דעלעגאט — דער פאליאק ק. פעטרוסע-
וויטש).

אן ערגערן מזל האט געהאט דער צווייטער פארשלאג — אריינשטעלן

אַרבעטער אין נאָמען פון דער פּאַרטיי. אַרום דעם האָט זיך אַנטוויקלט אַ דעבאַטע און עטלעכע רעדנער האָבן אַרגומענטירט קעגן דער אויסבעסערונג. זיי האָבן געטענהט, אַז די אַרגאַניזאַציעס האָבן ווייניק אַרבעטער, ס'וואָלט דעריבער נישט געווען אין אַרדנונג, ווען מען פּראָקלאַמירט זיך אַלס אַר- בעטער-פּאַרטיי. מיט אַ מערהייט פון איין שטים — 5 קעגן 4 — איז דער בונדישער פּאַרשלאַג אָפּגעוואָרפן געוואָרן.

אַרקאַדי קרעמער האָט רעפּערירט דעם פּונקט וועגן די פּאַרבינדונגען פון דער פּאַרטיי מיט אויסלאַנד. ער האָט פּאַרגעלייגט צו דערקלערן דעם פּאַרבאַנד פון רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן (אין וועלכן ס'איז אויך געווען איינגעשלאָסן די גרופּע אַטוואָבאַזשדעניע טרוודאַ) פּאַרן אויסלענדישן קאָ- מיטעט און אים באַפּולמעכטיקן צו רעפּרעזענטירן די פּאַרטיי אין אויסלאַנד. אזוי איז טאַקע באַשלאָסן געוואָרן.

צום סוף פון צוזאַמענפּאַר איז געווען אַ באַשיידענער אָונט-ברויט מיט טאַסטן און געזאַנג. אַחוץ די 9 דעלעגאַטן זיינען געווען דער באַלעבאַס פון דער דירה פּיאָטר רומיאַנצעו און זיין פּרוי, ווי אויך די מינסקער בונדישע טוער זשעניע הרוויטש און פּאַוועל בערמאַן. דער בונדישער דעלעגאַט שמואל קאַץ — דער איינציקער אַרבעטער אויפן גרינדונג-צוזאַמענפּאַר פון דער רוסלענדער ס.ד. פּאַרטיי — האָט אין זיין טאַסט מיט אַ לייכטער איראַניע דערמאַנט דעם צוזאַמענשטעל פון די דעלעגאַטן. ער האָט געזאָגט: „אויפן צוזאַמענפּאַר זיינען געווען פּאַרטנערען די 'קאַמף-פּאַרבאַנדן' פון די סאַמע גרויסע צענטרען פון רוסלאַנד, וואו עס לעבן הונדערטער טויזנטער אַרבעטער, און צווישן זייערע דעלעגאַטן איז נישטאָ קיין איין אַרבעטער! איך וואָלט געוואונטשן, אַז אויפן קומענדיקן צוזאַמענפּאַר זאָלן אַחוץ אינטעליגענטן אויך זיין אַרבעטער און וואָס מער — אַלץ בעסער.“ דער דאָזיקער וואונטש האָט אַרויסגערופן אַ רוישיקע צושטימונג. נ. וויגדאַרטישק (פון קיעוו) האָט צו דעם צוגעגעבן: „איך וואָלט געוואָלט, אַז דער קומענדיקער צוזאַמענפּאַר זאָל פּאַרקומען נישט אין ראַיאָן פון בונד, נאָר אין איינער פון די גרויסע רוסישע שטעט — אין מאַסקווע אָדער אין קיעוו...“ „בעסער פון אַלץ וואָלט געווען אין וואַרשע, אונטער דער סאַמע נאָז פון די פּעפּעסאָוצעס“ — האָט געמאַכט אַ הלצה ק. פּעטרוסעוויטש²².

שמואל קאַץ — זיין פּסעוודאָנים אויפן גרינדונג-צוזאַמענפּאַר פון דער ר.ט.ד.א.פ. איז געווען איטאַק און אין דער בונדישער באַוועגונג האָט מען אים גערופן שמואל דער שוואַרצער — איז פון פּאָך געווען אַ זייגער-מאַכער. אַן אינטעליגענטער מענטש, אַ מיטגליד פון ווילנער קאָמיטעט פון בונד. מ'האַט אים אַריינגענומען אין דער בונדישער דעלעגאַציע, ווייל דער צ.ק. האָט געוואָלט, אַז איינער פון די דעלעגאַטן זאָל זיין אַן אַרבעטער. להיפך צו דער דעמאָלטיקער טענדענץ אין טייל רוסישע ס.ד. אַרגאַניזאַציעס, איז אין בונד שטענדיק געווען אַ ווילן אַרויסצורוקן אַרבעטער אויף פּאַראַנטוואָרטלעכע פּאָזיציעס. קאַץ האָט דעמאָלט אויסגעפירט די טעכנישע פּונקציעס ביים צ.ק. פון בונד. אין 1897 איז ער געוואָרן אַ זעצער און געאַרבעט עטלעכע יאָר

אין די אונטערערדישע דרוקערייען פון בונד אין ווילנע, מינסק, ווארשע, לאַדזש, וואו ער האָט געזעצט און געדרוקט די אַרבייטער שטימע, אַרטיקע אַרגאַנען און אויפּרופן. ער האָט אויך געאַרבעט אין דער בונדישער דרוקעריי אין זשענעוו (שווייץ).

דער נאָמען פון דער פּאַרטיי איז באַלד נאָכן גרינדונג-צוזאַמענפּאַר גע-ענדערט געוואָרן אויף רוסלענדער סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פּאַרטיי, אַזוי ווי די בונדישע דעלעגאַציע האָט לכתחילה פּאַרגעלייגט אויפן צוואַ-מענפּאַר גופּא. געשען איז דאָס אויף פּאַלגנדיקן אופן: דער צוזאַמענפּאַר האָט איבערגעגעבן דעם פעטערבורגער דעלעגאַט סטעפּאַן ראַדטשענקאַ צו-גרייטן אַ פּראָיעקט פון פּאַרטיי-מאַניפעסט, וואָס דער צענטראַל-קאָמיטעט זאָל אַקצעפּטירן און רעדאַגירן. ראַדטשענקאַ האָט דעם טעקסט געגעבן אַנשרייבן פּיאָטער סטרואווען, ווען אַרקאַדי קרעמער האָט דעהאַלטן דעם פּראָיעקט, איז ער אים „שטאַרק נישט געפּעלן געוואָרן — נישט לויטן גייסט, נישט לויטן טאָן“. דער צ.ק. פון בונד האָט זיך באַקענט מיטן אינהאַלט און באַשלאָסן צו פּאַרלאַנגען געוויסע ענדערונגען. קרעמער איז וועגן דעם געפּאַרן קיין פעטערבורג און „אַנגעוויזן סטרואווען אויף די ערטער, וואָס מען דאַרף איבערמאַכן; ראַדטשענקאַ האָט געשטיצט סטרואווען. סטרואווע האָט עפּעס איבערגעמאַכט, אָבער נישט ראַדיקאַל“²². צוויי מאָל איז קרעמער וועגן דעם ענין מאַניפעסט געפּאַרן קיין פעטערבורג. אין מאַניפעסט איז אויך געווען געענדערט דער נאָמען פון דער פּאַרטיי. אין אים איז געווען אַרייַן געשטעלט דאָס וואָרט אַרבעטער, ווי דער בונד האָט פּאַרגעלייגט און וואָס דער צוזאַמענפּאַר האָט אָפּגעוואָרפּן. סטרואווע און ראַדטשענקאַ האָבן עס מאַטיווירט מיט דעם, אַז אין מאַניפעסט רעדט זיך וועגן אַ פּאַרטיי פון אַרבעטער-קלאַס, האָט דעריבער קיין זין נישט, אַז דאָס זאָל נישט זיין אין נאָמען. קרעמער, וועלכער איז פּרינציפּיעל געווען פּאַר דעם, האָט אַרויסגערוקט זיין טענה בלויז צוליבן פּאַרמעלן טעם. אַזוי ווי דער דריטער מיטגליד פון צ.ק. — ב. איידעלמאַן — איז שוין געווען אַרעסטירט, האָבן די צוויי פּאַרבלייבענע שטימען זיך צעטיילט. לסוף האָט אַרקאַדי קרעמער געגעבן זיין הסכּם.

*

**

נאָך די אַרעסטן פון 1898 האָט אויפּגעהערט צו עקזיסטירן די צענטראַלע אַנפּירונג פון דער רוסלענדער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער אַרבעטער-פּאַרטיי. דער בונד האָט געמאַכט עטלעכע פּרואוון און איז געווען מיטבאַטייליקט אין די פּרואוון פון אַנדערע צוריק אויפּצושטעלן די פּאַראייניקטע פּאַרטיי מיט אַ צענטראַל-קאָמיטעט בראש.

דער בונד האָט רעאַליזירט דעם באַשלוס פון ערשטן צוזאַמענפּאַר אַרויס-צולאַזן אַ מאַניפעסט וועגן דער גרינדונג פון דער פּאַרטיי און אירע צילן. דער מאַניפעסט איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין דער אונטערערדישער דרו-

קעריי פון בונד. דארט האט מען אויך געדרוקט פראקלאמאציעס פון עטלעכע ארטיקע רוסישע ארגאניזאציעס.

דער גרינדונג-צוזאמענפאר האט דערקלערט די ראבאטשאַיאַ גאַזעטאַ פאר דעם צענטראַל-ארגאן פון דער פאַרטיי. די צייטונג איז פריער אַרויס-געגעבן געוואָרן דורך דער קיעווער אַרגאַניזאַציע. צוליב די אַרעסטן האָבן עס ווייטער נישט געקענט טון די פריערדיקע אַרויסגעבער. דער בונד האָט דעריבער געפרוּאוּט דאָס טון. דער צענטראַל-קאָמיטעט איז פאַקטיש צו-געטרעטן אַרויסצוגעבן די ראַבאַטשאַיאַ גאַזעטאַ. ער האָט געברענגט מער רוסישע שריפט פאַר זיין אונטערערדישער דרוקעריי און צוגעצויגן נאָך אַן אַרבעטער, וואָס איז געווען געניט אין זעצן רוסיש (דאָס איז געווען מאַרק ווילטער). וואָס שייך דער ליטעראַרישער זייט פון דער אונטערנעמונג, האָט ער זיך אויך געווענדט צו אַ גרופע פאַרשיקטע אין סיביר סאַציאַל-דעמאָ-קראַטישע טוער. אין מיטן די צוגרייטונגען איז דער צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד אַרעסטירט געוואָרן און די זאך האָט נישט געקענט דערפירט ווערן ביזן סוף. ערשט מיט דריי פערטל יאָר נאָכן אַרעסט פון ערשטן בונדישן צ.ק. האָט דער צווייטער צ.ק. באַקומען פון די פאַרשיקונג-ערטער מאַטעריאַל פאַר דער רוסישער פאַרטיי-צייטונג, צווישן וועלכע ס'זיינען אויך געווען דריי אַרטיקלען פון לענינען און אַ לענגערע אַרבעט פון מאַרטאָוו.

צוזאמען מיטן פאַרבאַנד פון רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן אין אויסלאַנד האָט דער בונד געמאַכט עטלעכע פּראַווין צונויפצורופן דעם צווייטן צו-זאַמענפאַר פון דער פּ.אָ.ד.ו.ר.

אַנהויב 1900 האָט דער פאַרבאַנד פון רוסישע פּ.אָ.ד.ו.ר. געשיקט קיין רוסלאַנד צו אַרגאַניזירן דעם צוזאַמענפאַר צוויי פון זיינע טוער — פּ. טעפּלאָוו און דעם מיטגליד פון דעם אויסלענדישן קאָמיטעט פון בונד צמח קאַפּעלזאָן. אַ צאָל קאָמיטעטן און אויך די גרופע פון דער צייטשריפט יחשני ראַבאָטשי האָבן זיך אַרויסגעזאָגט, אַז ס'זאָל פאַרקומען דער צוזאַמענפאַר. לענינס גרופע (די שפּעטערדיקע אַיסקראַ-גרופע) איז געווען קעגן. די דאָזיקע גרופע האָט אָבער באַשלאָסן זיך יאָ צו באַטייליקן אין צוזאַמענפאַר, אויב ער וועט פאַר-קומען. דער צוזאַמענפאַר האָט זיך געדאַרפט אָנהויבן דעם 6 מאי 1900 אין סמאַלענסק. דעם 16 אַפּריל האָבן זיך אָבער אָנגעהויבן גרויסע אַרעסטן אין דרום-רוסלאַנד און אין ראַיאָן פון בונד. מחמת דעם זיינען געקומען ווייניק דעלעגאַטן; וו. ראַזאַנאָוו, אבראַם גינזבורג (נאָומאָוו — פון יחשני ראַבאָטשי), צ. קאַפּעלזאָן (פון אויסלענדישן פאַרבאַנד); פון בונד זיינען געווען נח און דוד קאַץ (טאַראָס). לענין האָט געהאַט אַ מאַנדאַט פון זיין גרופע און פון דער אויסלענדישער גרופע אַסוואַבאַזאַטעניע טרואַד. ער האָט צוגעזאָגט צו קומען, אָבער ער איז נישט געקומען. צוליב דער קליינער צאָל דעלעגאַטן איז דער צוזאַמענפאַר נישט פאַרגעקומען.

דעם זעלבן מזל האָבן געהאַט די פּראַווין אין 1901. אין 1902, ווען מ'איז שוין געווען נענטער צום ציל, האָט מען עס אויך נישט געקענט דער-פירן ביזן סוף.

די באמאונגען צו ארגאניזירן דעם צווייטן צוזאמענפאר פון דער S.T.U. א.ג. האבן זיך נישט איינגעגעבן, ווייל ס'האבן קעגן דעם געארבעט כוחות פון צוויי זייטן: אויסערלעכע — פאליצייאישע און אינערלעכע — פראקציאנעלע. די ארעסטן האבן צוגענומען די אקטיווסטע טוער און אויך געצוואונגען נישט צו פארלאזן זייערע באהעלטענישן פיל פון די, וואס זיינען נישט געווען הינטער די קראטעס. פון דער צווייטער זייט האט געווירקט קעגן רופן דעם צוזאמענפאר די פראקציע ארום דער צייטשריפט איסקרא. די איסקראוועס האבן נישט געמאכט קיין סוד פון דעם און איינער פון זייערע פירער — ל. מארטאו — האט עס שפעטער גאנץ אפן מודה געווען:

„מיר זיינען ארויסגעטרעטן קעגן די פרוואון פון 'פארבאנד' (פון רוסישע סאציאל-דעמאקראטן אין אויסלאנד) צונויפצורופן א צוזאמענפאר פריילינג 1900. מיר האבן עס אויך געטון שפעטער. און ווען פריילינג 1902 איז געמאכט געווארן א נייער פרוואו צונויפצורופן א צוזאמענפאר, האט אונזער דעלעגאט באקומען פון דער רעדאקציע און ארגאניזאציע פון 'איסקרא' אן אינסטרקציע, וואס ער האט אויסגעפירט — באמיען זיך צו פארוואנדלען דעם צוזאמענפאר אין א צוגרייטונג-קאנפערענץ אויף צו שאפן אן אפיציעלן ארגאניזיר-קאמיטעט מיט דער מיסיע צוצוגרייטן דעם צוזאמענפאר“²¹.

דאס טארפעדירן די באמאונגען און צוגרייטונגען צום צווייטן פארטיי-צוזאמענפאר אין די יארן 1900-1902 ווערט אויך באשטעטיקט אין א ריי סאָוועטישע היסטארישע אויסגאבעס. דער הויפט-פארדינסט אין דער שטע-רונג-ארבעט ווערט צוגעשריבן לענינען. און זיי זיינען אפשר גערעכט... זיין ווירקונג אין דער איסקרא-גרופע — בפרט אין ארגאניזאציאנעלע ענינים — איז געווען א גרויסע. און שוין דעמאלט איז זיין אידעאל געווען א פארטיי, אָנגעפירט פון א שטאב פראפעסיאנעלע רעוואלוציאנערן מיט א פאר הויפט-קאמאנדירן בראש אויפן ארט פון א לעבעדיקער, סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי, באזירט אויף דער זעלבסט-טעטיקייט פון די אַרבעטער-מאסן. דער ריבער איז די איסקרא-גרופע געווען קעגן א צוזאמענפאר, כל-זמן זי האט געוואוסט, אַז זי קען נישט האבן קיין מערהייט.

די מערהייט ארגאניזאציעס אין רוסלאנד און אויסלאנד, וואס האבן מיט זיך פאָרגעשטעלט די פאקטישע פארטיי — די סאציאל-דעמאקראטישע בא-וועגונג — איז נישט געווען מיט דער איסקרא-גרופע. זומער 1900, ווען מ'האט אויסגעקליבן 2 פארשטייער פון דער רוסלענדער ס.ד. אַרבעטער-פארטיי אין ערשטן ביורא פון סאציאליסטישן אינטערנאציאנאל, האט ב. קרישעווסקי (ריכטונג פון ראַבאָטשעיע דעלאגאט) באקומען פון דער רוסלענדער דעלעגאציע טאָפלט שטימען ווי ג. פלעכאָוואו (ריכטונג פון דער שפעטערדיקער איסקרא). סך-הכל זיינען געווען 18 שטימען. פאר קרישעווסקי זיינען געווען 14 שטימען און 4 קעגן, פאר פלעכאָוואו — 7, 2 קעגן און 9 אָפּגעהאלטענע. אין א בריוו (21 יוני 1901) צו דער רעדאקציע פון איסקרא שרייבט איינער פון דער קאלעגיע, פ. אַקסעלראָד: „זיי האבן אין אויסלאנד און רוסלאנד אין געשטאלט פון בונד אן אקטיווע ארגאניזאציע,

און ביי אונז איז נאך אייגנטלעך אלץ אין ווערן (אין פראצעס פון שאפן).
אָדער גענויער — ס'איז פאראן א טאלאנטירטע ליטערארישע גרופע, וואס
פירט זייער שיין אויס אירע ליטערארישע פונקציעס, דעביוטירט מיט גלענצנ-
דיקע אויסגאבעס — און גלייכצייטיק האט זי נישט עפעס אן ארגאניזירטע
פעריפעריע און א פעסטע באזע פאר טעטיקייט אין אויסלאנד". אין זעלבן
בריוו זאגט אקסעלראָד, אז די רעדאקציע-קאלעגיע פון איסקראָ האט "היס-
טאָרישע רעכט אויף אָנפירן מיט אונזער באַוועגונג"²⁵).

אין נאָמען פון אָט די "היסטאָרישע רעכט" האט מען דערקלערט א "היי-
ליקע מלחמה" דער פאקטישער און קרבנותפולער באַוועגונג, די אַרטיקע
קאָמיטעטן און אַ גרויסער צאל פאַרדינסטפולע רעוואָלוציאָנערע טוער. די
קאַרעספּאָנדענץ פון די וויכטיקסטע איסקראָ-פירער אַנטפלעקט אַ גרינגשעצונג
און שנאה צו אַלץ און אַלעמען, וואָס שטייען אין וועג און שטערן די איסקראָ-
פירער צו רעאָליזירן זייערע כלומרשטע היסטאָרישע רעכט. אַלע מיטלען זיי-
נען געווען כשר.

אָזוי איז די רוסלענדער סאַציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פאַרטיי גע-
בליבן אַן אַ צענטראַלער אָנפירונג, אַן אַ צענטראַלער אויטאָריטעטער שטימ, וואָס
זאָל רייזן פאַר דער פאַרטיי און אַן אַן איינהייטלעכער פאַליטיק 5 יאָר
צייט!

2. די נאַציאָנאַלע פּראָגע

צו דער רעוואָלוציאָנער־סאָציאַליסטישער באַוועגונג האָבן יידן אָנגעהויבן צושיינן אין די זיבעציקער יאָרן פון פאַריקן יאָרהונדערט. געווען זיינען עס יחידים־אינטעליגענטן, טייל פון זיי שוין רוסיש אָדער פּויליש אַסימילירט. אַפילו די, וואָס האָבן דורכגעמאַכט די טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג, האָבן זיך אַוועקגעלאָזט אויפן וועג פון אַסימילאַציע בעת זיי האָבן זיך באַהאַפּטן מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. ווייל דאָס האָט געמיינט גיין אַרבעטן אין רוסישן אָדער פּוילישן פּאַלק, זיך דורכדרינגען מיט דער רוסישער אָדער פּוילישער קולטור. פאַרן יידישן לעבן האָבן זיי נישט געהאַט קיין אינטערעס, מיט יידישע פּראַבלעמען האָבן זיי זיך נישט באַשעפּטיקט. אין אַ געוויסן מאַמענט — בעת די פּאַגראַמען אין אָנהויב פון די אַכציקער יאָרן, נאָך דעם ווי די נאַרדנאַיאַ וואַליאַ האָט אויסגעפירט דעם אַטענטאַט אויפן צאַר אַלעקסאַנדער דעם צווייטן — האָט זיך אויך פאַר זיי שאַרף אַוועק־געשטעלט די יידישע פּראָגע. ס'איז פאַר זיי געווען אַ פּראָגע פון געוויסן און געפיל. צו געבן אַ סאָציאַליסטישן ענטפּער אויף דער יידן־פּראָגע האָט עס זיי נישט דערפירט. איין טייל איז מחמת דעם בכלל אַוועק פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, אַ צווייטער טייל איז נאָך דער מאַראַלישער אויפּרודערונג ווייטער געאַנגען דעם זעלבן וועג, ווען די פּאַגראַם־כוואַליע האָט זיך אָפּגעשטעלט.

נאָך די פּאַגראַם־יאָרן איז געקומען אַ לאַנגער פּעריאָד פון אַ פאַר־שטאַרקטער אַנטי־יידישער רעגירונג־פּאָליטיק — פון „קאַלטע פּאַגראַמען“. ביי די יידן־רעוואָלוציאָנערן האָט עס אָבער נישט אַריינגעברענגט קיין ענדע־רונג אין זייערע בליקן אויף דער יידן־פּראָגע. זיך דערנענטערן און אויס־מישן מיט די שכנותדיקע מערהייט־פעלקער — איז געווען זייער ענטפּער. אַפילו אַזאָ עלעמענטאַרע זאַך, ווי פירן צווישן יידן אַ סאָציאַליסטישע אויפ־קלערונג אין יידיש, האָבן זיי זיך קעגנגעשטעלט. זיי האָבן בכלל נישט געהאַט קיין אינטערעס פאַר אַ טעטיקייט צווישן יידן. בלויז געציילטע יחידים זיינען געווען פאַר דעם, אָבער זייערע שטימען האָבן קיין ברייטערן אָפּקלאַנג נישט געפונען.

טיפּע ענדערונגען האָבן אין דעם פּרט אָנגעהויבן פאַרקומען, ווען די סאָציאַליסטישע אידיען זיינען אַריין „אין דער שוסטער־גאַס“, ווען די יידישע אַרבעטער האָבן זיך אָנגעהויבן אַרגאַניזירן פאַר זייערע נאַנטע און ווייטע צילן. די יידישע אַרבעטער און דער טייל פון דער אינטעליגענץ, וואָס האָט

זיך מיט זיי פאַרבינדן, האָבן אָנגעהויבן זיך אַרומקוקן, וואו זיי האַלטן אין דער וועלט — אַלס אַרבעטער און יידן. יחידים קענען אויב זיי ווילן, אַנט-
לויפן פון איין פּאַלק צו אַ צווייטן, דאָס פּאַלק גופא קען פון זיך אַליין נישט
אַנטלויפן. דורך אַן אַנשטרענגונג קען דאָס פּאַלק זיך ענדערן און רעפּאַרמירן,
אַבער זיך פּאַרלייקענען און פּאַנאַדערלאָזן — דאָס נישט. און אַזוי האָט זיך
אין דער אויפגעקומענער יידישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג אַוועקגע-
שטעלט די פּראָגע: וואָס זאָל מען טון, כדי פּטור צו ווערן פון די דרויסנדיקע
גזירות און גלייכצייטיק געזינטער מאַכן דאָס יידישע לעבן גופא?

די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג האָט איר ענטפּער געגעבן. געטון האָט
זי עס נישט דורך אַוועקזעצן עמיצן פון די חכמים אין אַ קאַבינעט, כדי
אויסצואַרבעטן אַ פּאַרטיקע סכּעמע, אַ זאַץ כללים און דאָגמעס. זי איז גע-
קומען צו איר ענטפּער דורך אייגענע זוכענישן און דערפאַרונגען. דער
ענטפּער איז רייף געוואָרן שטופּנווייז נאָך אַ קאַלעקטיוון טראַכטן און
חשבון-הנפש.

אין דער צווייטער העלפט פון 19-טן יאָרהונדערט זיינען אויפן איי-
ראַפּעאישן קאָנטינענט פּאַרגעקומען פּאַראַלעל צוויי פּראָצעסן — איינער
אַ נאַציאָנאַלער, דער צווייטער אַ סאָציאַלער. אונטערדריקטע פעלקער און
אַן אונטערדריקטער קלאַס האָבן דערוואַכט און געשטרעבט אַראַפּצואוואַרפן
פון זיך דעם שווערן יאָד. די פעלקער זיינען געווען קאַנצענטרירט בעיקר
אין דריי אימפעריעס פון צענטראַל- און מזרח-איראָפּע: אין עסטרייך-אונגאַרן,
טערקיי און רוסלאַנד. די פעלקער האָבן פיינלעך געפילט דעם פּאַליטישן
און קולטורעלן דרוק פון די הערשנדיקע נאַציעס און מאַנאַרכיעס. ס'איז
ביי זיי געוואָקסן די שטרעבונג אינגאַנצן אַרויסצורייסן זיך פון דער פרעמדער
הערשאַפט אָדער לכל-הפחות זיך אויסקעמפן נאַציאָנאַלע פרייהייט אין די
ראַמען פון די אימפעריעס. אין דער זעלבער צייט האָבן אין כמעט אַלע
איראָפּעאישע לענדער די אַרבעטער געשאַפן זייערע סאָציאַליסטישע פּאַר-
טייען, פּראָפּעסאַנעלע און אַנדערע אַרגאַניזאַציעס מיטן ציל צו פּאַרבעסערן
זייער עקאָנאָמישע, פּאַליטישע און סאָציאַלע לאַגע און דערגרייכן אַלס קלאַס
די פולע באַפרייאונג פון קאַפיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע.

ביידע באַוועגונגען — די נאַציאָנאַלע און די סאָציאַלע — האָבן געצילט
צו ליקוידירן געשיכטלעכע ירושות פון פעאַדאַלע און פּרי-קאַפיטאַליסטישע
צייטן. אויף די נאַציאָנאַלע באַפרייאונג-באַוועגונגען האָט דעם חותם אַרויפ-
געלייגט די בורשוואַזיע און בירגערלעכע אינטעליגענץ, אויף די סאָציאַלע —
די אַרבעטערשאַפט און ראַדיקאַלע אינטעליגענץ. און געווען אויך פּאַלן, ווען
בראש פון דער נאַציאָנאַלער באַוועגונג האָט זיך אַרויסגערוקט די סאָציאַ-
ליסטישע אַרבעטערשאַפט. אַזוי איז געווען ביי די פּאַליאַקן און אייניקע
אַנדערע פעלקער, אַזוי איז אויך געווען ביי יידן.

מיט אַן אידעאָלאָגישער מאַס, האָט מען דאָס יידישע בירגערטום און
קליינבירגערטום געקענט איינטיילן אין דריי קאַטעגאָריעס: אַרטאָדאָקסן,
ציוניסטן און אַסימילאַטאָרן. די ערשטע און — זייערע אַנטיפּאָדן — די לעצטע

האָבן געהאַט דאָס בשותפותדיקע, וואָס זיי האָבן נישט געהאַלטן יידן ווי אַ נאַציע. די אַרטאָדאָקסן האָבן אין יידן געזען אַ רעליגיעזן פּאָלקס־ציבור; די אַסימיליאַטאַרן האָבן יידן באַטראַכט ווי רעליגיעזע גרופּעס, וואָס דאַרפֿן ווערן איינגעלידערט אין די פּאַרשידענע פעלקער. ווי פּאַרשידן זיי זאָלן נישט האָבן געווען לויט זייער אויסערלעכן אויסזען און פּירונגען, לויט זייער רע געדאַנקען און געמיט, האָט אָבער די פּריער־דערמאָנטע בשותפותדיקייט זיי דערמעגלעכט צו בלאַקירן זיך און צוזאַמענאַרבעטן פּאַליטיש און אויפֿן פעלד פֿון ייִדישן קהילה־לעבן. די ציוניסטן האָבן אין יידן געזען אַ נעכטיקע נאַציע, פֿון וועלכער ס'איז בלויז געבליבן אַ שאַטן. דאָס פּאַרוואַנדלען יידן פּאַר אַ נאַציע כּלל הגויים האָבן זיי פּאַרבוּדן מיט צוריק באַקומען דאָס אַלטע היים־לאַנד — ארץ־ישׂראל. און אַזוי איז אויסגעקומען, אַז די אַרבע־טערשאַפט איז געווען דער ערשטער סאַציאַלער שיכט, וואָס האָט זיך געוואַרפֿן אין קאַמף פּאַר נאַציאָנאַלע רעכט דאָרט, וואו ס'האָט געלעבט דער רובּ מנין ובנין פֿון ייִדישן פּאָלק.

צום ערשטן מאל האָבן פּאַרשטייער פֿון ייִדישע אַרבעטער עפּנטלעך פּאַרמולירט זייער שטעלונג צו דער ייִדישער פּראָגע אין דער ערשטער העלפט פֿון די ניינציקער יאָרן אין פּאַריקן יאָרהונדערט. סוף 1893 האָט שמואל גאַזשאַנסקי אָנגעשריבן אַ בריוו צו די אַגיאַטאַרן. אין דעם בריוו, וואו ס'איז געקומען צום אויסדרוק די קאַלעקטיווע שטעלונג פֿון דער אָנפירן־דיקער גרופּע טוער פֿון דער יונגער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג אין ווילנע, ווערט אויך גערעדט וועגן דער נויטיקייט צו אַנטוויקלען ביים ייִדישן פּראָ־לעטאַריאַט זיין פּאַליטישן באַוואוסטזיין און אַז מען דאַרף זיך באַמיען „אויס־צוקעמפֿן וואָס מער רעכט פּאַר יידן“.

נאָך בולטער איז די פּראָגע אַוועקגעשטעלט געוואָרן דורך ל. מאַרטאַוו (יולי צעדערבוים) אין זיין רעדע (1 מאי 1895), וואָס איז אויך געווען דער אויסדרוק פֿון דער שטעלונג פֿון דער אָנפירנדיקער גרופּע ייִדישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן אין ווילנע. ער האָט דערקלערט: „אונזער ציל, דער ציל פֿון סאַציאַל־דעמאָקראַטן, וואָס ווירקן אין דער ייִדישער סביבה, באַשטייט אין דעם צו שאַפֿן אַ ספּעציעל ייִדישע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע, וואָס זאָל ווערן די פּירערין און דערציערין פֿון ייִדישן פּראָלעטאַריאַט אינס קאַמף פּאַר דער עקאָנאָמישער, בירגערלעכער און פּאַליטישער באַפֿרייאַונג...“ ס'איז „דרינג־לעך נויטיק, אַז יעדע נאַציע זאָל אויסקעמפֿן, אויב נישט איר פּאַליטישע זעלבסט־שטענדיקייט, איז לכל הפחות איר פולע גלייכבאַרעכטיקונג. און זייט איר דאָס מודה, מוזט איר אויך מודה זיין, אַז די נאַציאָנאַלע שיפלות און פּאַסיוו־קייט פֿון אַ פּאָלק, וואָס האָט נישט קיין אַלגעמיינ־בירגערלעכע רעכט, איז אַן ערנסטע מניעה אויף זיין וועג און אַז אויפהויבן אים פֿון זיין דורות־לאַנגן שלאָף, דערוועקן אין אים די שטרעבונג צו באַפֿרייען זיך פֿון בירגערלעכער רעכטלאָזיקייט איז איינע פֿון די אויפגאַבעס פֿון אַ סאַציאַליסטישער פּאַרטיי. און באמת, אַן אַרבעטער־קלאַס, וואָס לעבט זיך איין מיט זיין גורל פֿון אַ נידע־דיקן פּאָלקס־עלעמענט, אַזאַ אַרבעטער־קלאַס וועט אויך נישט אויפהויבן

קיין אויפּשטאַנד קעגן זיין גורל פון אַ נידעריקן קלאַס. דעריבער איז די נאַציאָנאַלע פּאַסיווקייט פון דער יידישער מאַסע אַ מניעה פאַר דער אַנטוויקלונג פונם קלאַסן-באַוואוסטזיין, און די אויפגאַבן אויפצואוועקן דעם נאַציאָנאַלן און דעם קלאַסן-באַוואוסטזיין דאַרפן גיין האַנט ביי האַנט²⁶.

אין מיטן די ניינציקער יאָרן (1894 אָדער 1895) האָט שוין אַ קאַנפּערענץ (אין ווילנע) פון די וויכטיקסטע יידישע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע טוער באַ-שלאַסן צו קעמפן קעגן נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג און פאַר בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג פון דער יידישער באַפעלקערונג. אַן אַנטיילנעמער פון דער קאַנפּערענץ דערציילט וועגן דעם: „דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס מיר האָבן אַזוי קלאַר, אַן אַ וועלכער נישט-איז צוויי-דייטיקייט, מיט דער פולסטער אַנטשלאַסנקייט דערקלערט אונזער שטעלונג אין דער יידן-פּראָגע; אַז די יידישע אַרבעטער אין רוסלאַנד ליידן נישט נאָר אַלס אַר-בעטער נאָר אויך אַלס יידן; אַז מען מוז אין דער אַגיטאַציע מער און מער אונטערשטרײכן אַלע פאַרמען פון דער נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג; אַז צו-זאַמען מיט דעם אַלגעמיינעם פּאַליטישן און עקאָנאָמישן קאַמף מוז דער קאַמף פאַר בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג זיין איינע פון אונזערע תּיכּפּ-דיקסטע אויפגאַבן און אַז אַזאַ קאַמף קען מיטן בעסטן דערפּאָלג געפירט ווערן פון די יידישע אַרגאַניזירטע אַרבעטער זעלבסט“²⁷.

דער קאַמף קעגן אַנטי-יידישע גזירות און פאַר פּולער יידישער גלייכ-באַרעכטיקונג איז געוואָרן אַ וויכטיקער באַשטאַנד-טייל פון דעם קאַמף, וואָס די יידישע סאַציאַליסטישע באַוועגונג האָט געפירט. אין איר ערשטן גע-דרוקטן אַרגאַן, דער אידשע אַרבייטער, ווערט אין פּראָגראַם-אַרטיקל (צו די לעזער) געזאָגט: „די מער אַנטוויקלטע יידישע אַרבעטער רעכענען דאָס אַראָפּוואַרפן די רוסישע זעלבסטטהעערשונג און דאָס דעראַבערן זיך פּאַליטישע פרייהייט פאַר די וויכטיקסטע אויפגאַבן פון אונזער צייט. אויפן ערשטן פּלאַן, פאַרשטייט זיך, שטעלן זיי דעם שטרייט מיט דער רוסישער רעגירונג פאַר די אַלגעמיינע אַרבעטער-אינטערעסן און רעכט, וועלכע עס דאַרפן זיך דערשלאַגן די אַרבעטער פון אַלע נאַציעס, וואָס וואוינען אין רוסלאַנד, דאָך פאַרגעסן זיי נישט אויך די ספּעציעל יידישע פּאָדערונג און רעכענען פאַר נייטיק אַרויסצושטעלן אויף זייער פּאָן אויך די פּאָדערונג פון גלייכע ביר-גערלעכע רעכט פאַר יידן“... „מיר רעכענען פאַר נייטיק צו באַמערקן, אַז דער יידישער פּראָלעטאַריאַט קען אויך ווייניק האָפן אויף הילף פון דער בורזשואַזיע אין זיין שטרייט פאַר בירגערלעכע גלייכע רעכט. עס קען פיל אויסקומען, אַז די מיינונג אונזערע איז נישט ריכטיק. אין אמתן אָבער, ווען מען זאָל זיך באַטראַכטן, איז זיך לייכט צו איבערצייגן אין דעם. ביי אונז אין רוסלאַנד איז דאָ, ווי יעדן איז באַוואוסט, אַפּולע געזעצן קעגן יידן, אין פּלוג קומט דאָך אויס, אַז פון די זאַקאַנעס (געזעצן) קעגן יידן ליידן אַלע יידן גלייך, ווי דער פּראָלעטאַריער אַזוי אויך די בורזשואַזיע, אין אמתן אָבער ליידן פון די זאַקאַנעס כמעט מער נישט ווי די פּראָלעטאַריער. די זאַקאַנעס וועגן יידן האָבן אויך אַ קלאַסן-כאַראַקטער און האָבן אין זינען נישט מער (ווי):

צו דריקן דעם יידישן פראָלעטאַריער. די בורזשואַזיע האָט אפולע מיטלען ווי זיך אַרױסצודרייען און צו באַשיצן זיך פון די זאַקאַנעס קעגן יידן. אַנדערע רעכט קענען זיי קויפן פאַר געלט, דהיינו דאָס רעכט צו וואוינען 'ווינע טשערטי אָסיעדלאַסט' (מחוץ דעם תּחום-המושב) קען יעדער רייכער ייד באַקומען, ווען ער צאָלט אַ גילדע; אַנדערע זאַקאַנעס מייזן זיי אויס פשוט מיט לאַפקע" (כאַבאַר)²⁸.

ס'איז טאַקע שווער מסכים צו זיין מיט אַלץ, וואָס דאָ איז געזאַגט גע- וואָרן. ס'איז פאַרזען געוואָרן אַזאָ וויכטיקער פרט: די גרויסע מאַסע פון יידישן קליינבירגערטום האָט אויך שטאַרק געליטן פון דער רעכטלאַזיקייט און גזירות. ריכטיק איז אַבער, אַז דער יידישער פראָלעטאַריאַט האָט גע- קענט „ווייניק האָפן אויף הילף פון דער בורזשואַזיע אין זיין שטרייט פאַר בירגערלעכע גלייכע רעכט". און מען מעג נאָך צוגעבן, אַז ער האָט אויך נישט געקענט האָפן אויף הילף פון דעם יידישן קליינבירגערטום. צו דער וויכטיקייט פון בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג איז צוגעקומען די אייגנאַר- טיילייט פון פּאָדערן.

פּאָדערונג — איז געווען אַ „פרעמד" וואָרט אין דער שפּראַך פון יידישן בירגערטום און קליינבירגערטום. שבת און יום-טוב נאָך קריאת-התורה האָט מען אין די שוהלן און בת-י-מדרשים געמאַכט אַ הנותן תּשועה דעם קייסער, זיין משפּחה, מיניסטאַרן און בעלי-יועצים — די אַלע, וואָס האָבן געדריקט און געשטיקט די יידישע באַפעלקערונג. דער הנותן תּשועה האָט געקלונגען פון די בימהס. האָט אַראַפּגעשיינט פון די ווענט און איז געווען צווישן די הייליקע תּפילות צום רבונו של עולם אין די סידורים און מחזורים. יידן האָבן נישט געפּאָדערט, נאָר בלויז געבעטן דעם האַר אין הימל, אַז ער זאָל ווייך מאַכן דאָס האַרץ פון האַר אויף דער ערד און די (פאַרשטיינערטע און רשעות- דיקע) הערצער פון די טשינאַוויקעס, זיי זאָלן טון חסד צום פּאָלק ישראל. פון פּאָדערן האָבן זיי נישט געהאַלטן, פאַר פּאָדערן האָבן זיי געפּילט אַ פּחד. און ווען דער בונד איז געגרינדעט געוואָרן, איז אַלס איינע פון זיינע אויפגאַבן פראַקלאַמירט געוואָרן דער קאַמף פאַר יידישער גלייכבאַרעכטיקונג. אין זיין פראַגראַם-רעדע בעת דער עפּנונג פון גרינדונג-צוזאַמענפאַר פון בונד האָט אַרקאַדי קרעמער געזאָגט: „ס'איז נייטיק אויפצואווייזן, שטענדיק צו דערמאַנען און אויפמערקזאַם צו מאַכן אויף גלייכע בירגערלעכע רעכט פאַר אַלע יידן". דאָס דאַרף געטון ווערן „מיט אַ סך מער אַרדנונג ווי פריער אין אַ סך ענערגישער".

די בונדישע פּיאָנערן האָבן נישט געהאַט קיין ניהיליסטישע באַציוונג צו דער יידן-פּראַגע. זיי האָבן אויך נישט געפרעדיקט קיין אָסימילאַציע, הגם טייל פון זיי זיינען געווען קולטורעל אָסימילירט. די ערשטע פאַר יאָר פון זיין עקזיסטענץ האָט דער בונד זיך באַגונגט מיט אַרויסשטעלן די פּאָדע- רונג פון בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג. אַלץ מער און מער האָט מען גע- נומען איינזען, אַז דאָס איז נישט גענוג. שוין צוויי יאָר נאָך דער גרינדונג, אויפן דריטן צוזאַמענפאַר, אין 1899, איז אַוועקגעשטעלט געוואָרן די פּראַגע

פון ארויסשטעלן אויך נאַציאָנאַלע פּאַדערונגען. נאָך פאַר דער גרינדונג פון בונד האָט מען אין די יידישע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע גרופּעס גערעדט וועגן דער יידישער נאַציאָנאַלער פּראָגע און מ'האַט געגלויבט, אַז די פּאַרענטפּערונג פון איר ליגט אין אָפּשאַפּן אַלע באַגרענעצונגען און געבן יידן גלייכבאַרעכטיג־קונג. מיט דער צייט האָבן פיל אָנגעהויבן איינזען, אַז אַזאַ פּאַרענטפּערונג איז נישט קיין פּולע. אמת, דער דריטער צוזאַמענפאַר פון בונד האָט קיין תּשובּה אויף דער פּראָגע נישט געגעבן, ער האָט זי אָבער אַוועקגעשטעלט צום באַטראַכטן און דער פּערטער צוזאַמענפאַר, אין 1901, האָט שוין אָן ענטפּער יאָ געגעבן. מיטן דאָזיקן ענטפּער פון בונד „האַט צום ערשטן מאַל אַ יידישע פּאַרטיי אַרויסגעשטעלט אַ נאַציאָנאַל פּאַליטיש פּראָגראַם און אויך צום ערשטן מאַל איז געוואָרן אָנגענומען אַ נאַציאָנאַל פּראָגראַם, וואָס שטייט אויפן באַדן פון דער עקסטריטאַריאַלער אידיע“²⁰.

וואָס האָט דאָס געמיינט? — מיט דעם אויפקום און אַנטוויקלונג פון די נאַציאָנאַלע באַוועגונגען האָבן זיך אויספאַרמירט עטלעכע ענטפּערס אויף דער נאַציאָנאַלער פּראָגע. ענטפּערס אָפהענגיק פון מצב פון די פעלקער גופא און פון די באַדינגונגען, אין וועלכע זיי האָבן געלעבט. אין אַלגעמיינע שטריכן, קען מען זאָגן, אַז עס זיינען געווען 4 ענטפּערס: אומאָפהענגיקייט, פעדעראַציע, טעריטאָריאַלע אויטאָנאָמיע און נאַציאָנאַל־קולטורעלע אויטאָ־נאָמיע. די לעצטע איז געווען צוגעפאַסט צו פעלקער, וואָס האָבן נישט גע־בילדעט קיין קאָמפּאַקטע מערהייט אויף איין טעריטאָריע. יידן האָבן גע־הערט צו דער קאָטעגאָריע.

די אונטערדריקונג פון נאַציאָנאַלע מינדערהייטן האָט געהאַט פּאַרשידענע פּאַרמען און זיך אויסגעווירקט אויף פּאַרשידענע געביטן. די צאָלרייכע פעלקער און אַזעלכע, וואָס האָבן אַמאַל אַליין געהאַט אָן אייגן מלוכה־לעבן, האָבן געקענט שטרעבן און געשטרעבט צו מלוכהשער זעלבשטענדיקייט אָדער צו אַ ברייטער טעריטאָריאַלער אויטאָנאָמיע אין די ראַמען פון דער רוס־לענדער אימפעריע. מיט דעם איז אָבער די פּראָגע פון באַזייטיקן די נאַ־ציאָנאַלע אונטערדריקונג נאָך נישט פּאַרענטפּערט געוואָרן. אין די שטחים, וואָס מ'האַט געקענט אויסטיילן פאַר אומאָפהענגיקע מלוכות, פאַר פעדע־ריטע פּראָווינצן אָדער אויטאָנאָמע געגנטן, זיינען אויך געווען מערהייט־פעלקער און מינדערהייט־פעלקער. במשך הונדערטער יאָרן האָבן די לעבנס־נויט און דער גאַנג פון די היסטאָרישע געשעענישן זיי אויסגעמישט און איינגעוואַרצלט אויף איין שטח ערד. נאָכן אָפּרייסן זיך אינגאַנצן פון דער רוסלענדער אימפעריע אָדער בלייבן אין אירע ראַמען ווי אָן אויטאָנאָמער טעריטאָריאַלער טייל, וואָלט די נאַציאָנאַלע אונטערדריקונג אויטאָמאָטיש אויפגעהערט בלויז פאַר איין פּאַלק — פאַרן נייעם מערהייט־פּאַלק. דאָס אָרט פון די רוסן וואָלטן פאַרנומען פּאַליאַקן, אוקראַינער, ליטווינער א.א.וו. ערשט די נאַציאָנאַל־קולטורעלע אויטאָנאָמיע שליסט אויס אינגאַנצן די מעג־לעכקייט פון אונטערדריקונג לגבי יעדן פּאַלק, אפילו דעם קלענסטן, וואָס בילדעט נישט אין ערגעץ קיין מערהייט.

צום געדאנק פון נאציאנאל-קולטורעלער אויטאנאמיע איז דער בונד געקומען נישט בלויז, ווייל זי איז אַמבעסטן צוגעפאַסט פאַר ייִדן. מ'האַט אין דעם געזען אויך פאַר אַנדערע מינדערהייט-פעלקער די ריכטיקע רפואה קעגן דער מכה פון נאציאנאלער אונטערדריקונג. דער בונד האָט געהאַלטן, אַז די סאָציאליסטישע באַוועגונג דאַרף זיך פאַרנעמען און געבן אַ לייזונג נישט בלויז פאַר די פּראַבלעמען פון קלאַס, פון מענטש און בירגער, נאָר אויך פאַר די פּראַבלעמען פון די באַזונדערע פעלקער. מ'דאַרף באַזייטיקן יעדע פאַרם פון נאציאנאלער אונטערדריקונג און אַפרייניקן דעם וועג פאַר אַ פרייער אַנטוויקלונג פון די פעלקער. דער ענטפער אויף דער נאציאנאלער פּראַגע דאַרף ווערן אַן אַרגאַנישער טייל פון סאָציאַל-דעמאָקראַטישן פּראַ-גראַם, פונקט ווי דער האַרטנעקיקער קאַמף קעגן נאציאנאלער אונטערדרי-קונג דאַרף זיין אַריינגעפלאַכטן אין טאַג-טעגלעכן קאַמף פון די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרגאַניזאַציעס.

דער שטאַנדפּונקט, אַז די סאָציאַל-דעמאָקראַטיע איז מחויב צו געבן אַ לייזונג פאַר די נאציאנאלע פּראַבלעמען, האָט זיך אין יענעם פּעריאָד אַלץ מער און מער איינגעבירגערט אין די סאָציאליסטישע פּאַרטייען פון אַ ריי לענדער, בפרט דאַרט, וואו ס'האַבן געלעבט און ס'זיינען געווען אויסגעמישט פיל פעלקער. אַממערסטן אויפּמערקזאַמקייט האָט מען געשענקט דעם פּראַ-בלעם אין עסטרייך-אונגאַרן, וואו מ'האַט געדאַרפט באַזייטיקן די נאציאנאלע עוולות, רייבונגען און קאַנפליקטן צווישן די פאַרשידענע פעלקער, וואָס האַבן געלעבט בשכנות. דאָס האָט באַטייט נישט בלויז אַן אייסברייטערונג פון די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פאַראינטערעסירונגען, נאָר אויך אַ געוויסע איבעראַנדערשונג פון באַגריפן. נישט די מענטשן זיינען פאַר דער מלוכה און אירע געזעצן, נאָר די לעצטע זיינען פאַר די מענטשן. און אַזוי אויך מוז אַ סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטיי צופאַסן איר געבוי צו די באַדערפע-נישן פון די אַרבעטער און זייערע פעלקער, וואָס בילדן דעם אינטערנאַציאנאַל פון נאציאנאל-געמישטע לענדער און מלוכות.

ווען די ענדערונג איז פאַרגעקומען, האָט עס דער דעמאָלט אַנערקענטער מאַרקסיסטישער טעאָרעטיקער פון דער דייטשער און אויך אינטערנאַציאַל-נאַלער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער באַוועגונג, קאַרל קאָוטסקי, אַזוי פאַרמולירט: „ערשט ווען די מלוכה פון די קעניגרייכן און לענדער וועט פאַרביטן ווערן דורך דער מלוכה פון די פעלקער, וואָס וואוינען בשכנות אויטאָנאָם און אַר-בעטן בשותפות, וועט זיך קעגען אַנטוויקלען אין זיין פולער ריינקייט דער קלאַסן-קאַמף פון פּראַלעטאַריאַט. די זעלבשטענדיקייט פון דער נאַציע איז דער נאַטירלעך-ניטווענדדיקער יסוד פון יעדן מאַדערנעם קלאַסן-קאַמף. כדי דער פּראַלעטאַריאַט זאָל זיין בכוח און זאָל האַבן דעם חשק אַרויסצוטרעטן מיט דער פולער קראַפט קעגן זיין סאָציאַלן קעגנער, מוז דאָס פּאַלק זיין פריי אין יעדער הינזיכט... „די פּראַלעטאַרישע אינטערנאַציאנאַליטעט באַ-טייט נישט אַן נאַציאָנאַלקייט, נאָר די פרייהייט און גלייכהייט פון די נאַציעס.“ און וועגן דער עסטרייכישער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי: זי „האַלט זיך

נאטירלעך, וואו מעגלעך ביי די היינטיקע אדמיניסטראטיווע איינטיילונג פון לאַנד, אָבער וואו די נאַציאָנאַלע גרענעצן קומען אין קאָנפליקט מיט די גרענעצן פון די קעניגרייכן און לענדער, אַנטשיידן די ערשטע און נישט די לעצטע" ¹⁰). דעריבער געהערן די סאַציאַליסטן פון די באַזונדערע פעלקער צו זייערע נאַציאָנאַלע אַרגאַניזאַציעס, אומאַפהענגיק וואו זיי וואוינען. נישט די ערד באַשטימט נאָר די שפראַך. לויטן באַשלוס פון פאַרטיי־צוזאַמענפאַר אין ווין, אין יאָר 1897, איז די ס.ד. פאַרטיי איבערגעבויט געוואָרן אויף פע־ דעראַטיווע יסודות. די באַזונדערע אַרגאַניזאַציעס פון דייטשן, טשעכן, פּאָליאַקן, איטאַליענער און דרום־סלאַוון האָבן געבילדעט די געמיינזאַמע פאַרטיי און זייערע פאַרשטייער — דעם צענטראַל־קאָמיטעט.

דאָס לעבעדיקע פּאָלק איז דער עיקר. די אינטערעסן פון פּאָלק אָדער פון יענע שיכטן, וואָס די פאַרטיי פאַרטרעט, מוזן אַרויסגערוקט ווערן אויפן אויבנאָן, די מלוכה־איינריכטונגען און די פאַרטייאיינשטעלונגען מוזן צו־ געפאַסט ווערן צו די ווירקלעכע פּאָלקס־אינטערעסן. פון ערשטן טאָג אָן פון זיין עקזיסטענץ האָט עס דער בונד אין זינען געהאַט.

מיט זיין רעזאָלוציע האָט דער פערטער צוזאַמענפאַר פון בונד (1901) פאַרענטפערט עטלעכע שאלות מיטאַמאָל: 1) צי זיינען יידן אַ נאַציע? 2) צי דאַרפן יידן ספּעציעלע נאַציאָנאַלע רעכט? 3) צי דאַרפן יידן דאָס פּאָדערן? 4) צי דאַרפן סאַציאַליסטן פאַר דעם קעמפן? אויף די אַלע שאלות האָט די רעזאָלוציע געענטפערט מיט אַ קלאָרן — יא. פון דער צווייטער זייט האָט אָבער דער פערטער צוזאַמענפאַר נישט באַוויזן צו פאַרמולירן דעם אינ־ האַלט פון דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, הגם ס'איז געווען קלאָר, אַז וואָס שייך יידן קען זיך האַנדלען בלויז וועגן נאַציאָנאַל־קולטורעלע רעכט. ס'איז אויך באַשטימט געוואָרן, אַז דערווייל זאָל דער באַשלוס בלייבן ווי אַ פּרינציפּ און זאָל נישט אַרויסגעשטעלט ווערן ווי אַן אַקטועל־פּאָליטישע לאַזונג. צווישן די דעלעגאַטן גופא איז נישט געווען קיין גענוג קלאָרע מיינונג און ס'זיינען געווען חלוקי־עות. מ'האַט אויך געהאַלטן, אַז דער באַדן איז נאָך נישט רייף צוליב די פּאָליטישע באַדינגונגען אין לאַנד און צוליב דער נישט צוגעגרייטקייט פון די יידן גופא צו דער פּראַגע (ווי אַ לאַזונג האָט מען אָנגעהויבן אַרויסרוקן די פּאָדערונג פון נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע אין 1904 און אַ פאַרמולירט פּראַגראַם איז אָנגענומען געוואָרן אין 1905).

*
**

דאָס יידישע בירגערטום און קליינבירגערטום האָבן נישט אונטערגעהאַלטן די פּאָדערונג פון בונד וועגן נאַציאָנאַלע רעכט. שטרעבנדיק צו נאַציאָנאַלער ניוועלירונג, זיינען די אַסימילאַטאָרן געווען פּרינציפיעל קעגן יעדער פּאָדע־ רונג פון נאַציאָנאַלע רעכט. דער גרעסטער שיכט פון דער יידישער באַפעל־ קערונג — די אַרטאָדאָקסיע האָט נישט געוואָלט אַרויס פון רעליגיעזן גבול און אָפּגעוואָרפן דעם געדאַנק פון נאַציאָנאַלע רעכט, ווי אַ שעדלעכע מאַני־

פעסטאציע פאר וועלטלעכקייט. די ציוניסטן האבן נישט געהאלטן פון בויען און פארפעסטיקן דאס יידישע נאציאנאלע לעבן אין די גלות-לענדער (אחוץ ציוניזירן) און פון פירן א פאליטישן קאמף. זייערע נאציאנאלע באמיאונגען זיינען בעיקר געווען קאנצענטרירט אין די קאנטאקטן, וואס זייער מנהיג דר. טעאדאר הערצל האט זיך באמיט איינצושטעלן אין די הייף פון דייטשן קייזער און פון רוסישן צאר, כדי פון זיי צו באקומען אן אונטערשטיצונג ביים טערקישן סולטאן לטובת די ציוניסטישע פלענער. דער איינציקער פארשטייער פון יידישן בירגערטום, וואס האט זיך דעמאלט ארויסגעזאגט קלאר און אפן פאר נאציאנאלע רעכט און אויטאנאמיע, איז געווען דער היס-טאריקער שמעון דובנאווי. דאס איז אבער געווען א ליטערארישע שטים אן א סאציאלער באזע, אן אקטיווע טרעגער פון דער אידייע, אן אקטיווע קעמפער פאר איר.

די פאדערונג פון נאציאנאלע רעכט פאר יידן האט אויך נישט נושא-חן געווען ביי די נישט-יידישע סאציאליסטישע פארטייען פון דער צארישער אימפעריע. וואס שייך דער רוסישער סאציאל-דעמאקראטיע, האט זי זיך דעמאלט כמעט נישט פארנומען מיט דער נאציאנאלער פראגע בכלל און מיט דער יידישער בפרט. דער רוסישער צאריזם האט געדריקט און געשטיקט די נישט-רוסישע פעלקער, האט געשטערט זייער נאציאנאל-קולטורעלע אנט-וויקלונג, האט רוסיפצירט און דיסקרימינירט. די גרויסע צאל מינדערהייט-פעלקער האבן דאס געפילט אין זייער טאג-טעגלעכן לעבן. די רוסישע סאציאל-דעמאקראטיע און איר פרעסע האבן אבער געשענקט זייער ווייניק אויפמערקזאמקייט די דאזיקע ענינים. דאס האט זיך געענדערט ערשט נאך דעם, ווי דער בונד האט אויף זיין פערטן צוזאמענפאר פארנומען א שטעלונג צו דער נאציאנאלער פראגע. עטלעכע ריכטונגען זיינען דעמאלט געווען אין דער רוסישער סאציאל-דעמאקראטיע און זייערע ארגאנען האבן אנגעהויבן פארמולירן זייער באציאונג צו דער שטעלונג פון בונד.

ראבאטשאַיאַ מיסל, דער ארגאן פון פעטערבורגער קאמיטעט פון דער פ.א.ד.פ., וואס האט פארטרעטן די עקאנאמיסטישע ריכטונג, האט פאר-עפנטלעכט אן ארטיקל קעגן נאציאנאלער אונטערדריקונג און מיט סימפאטיע פאר די שטרעבונגען צו פולער נאציאנאלער גלייכבארעכטיקונג. די אומלע-גאלע צייטשריפט האט ריכטיק איבערגעגעבן דעם באשלוס פון פערטן צו-זאמענפאר פון בונד. אין ווייטערדיקן נומער האט זי אין ארטיקל די נאציא-נאלע פראגע ארומגערעדט דעם ענין און זיך קאטעגאריש ארויסגעזאגט קעגן יעדער פארם פון נאציאנאלער אונטערדריקונג און באזונדערס זיך אפגע-שטעלט אויף דער שווערער לאגע פון יידן און פאליאקן. דער ארטיקל האט אויפגעוויזן פארוואס די רוסישע ארבעטער זיינען פאראינטערעסירט, אז אלע פעלקער זאלן זיין גלייכבארעכטיקט און ס'זאלן אפגעשאפט ווערן אלע עוולות לגבי זיי. דער ארגאן פון דער פעטערבורגער סאצ. דעמ. פארטיי-ארגאניזאציע זאגט זיך ארויס פאר „געבן פולע נאציאנאלע גלייכבארעכטיקונג אלע נאציעס, וואס לעבן אין דער געגעבענער מלוכה. זאל יעדע נאציע ריידן

אויף איר מוטער־שפראך, זאל זי פארפולקאמען איר ליטעראטור, איר קונסט; זאל זי עפענען אירע שולן, זאל זי אנטוויקלען אלע אירע גייסטיקע כוחות אין דער פארם, וואָס איז פאַר איר באַקוועם. פון דעם קענען מיר בלויז גער־ווינען... „פאַר דער גלייכבאַרעכטיקונג דאַרפן קעמפן אלע אַרבעטער און אונטערשיד פון רעליגיע און נישט בלויז די אַרבעטער פון די אונטערדריקטע נאַציעס. די לעצטע, וואָס ליידן שטאַרקער פון דער נאַציאָנאַלער אונטער־דריקונג, וועלן, נאַטירלעך, קעמפן קעגן איר מער ענערגיש“⁽³¹⁾.

ב. קריטשעווסקי, דער רעדאַקטאָר פון ראַבאַטשעווע דיענאַץ און איינער פון די צוויי פאַרטערטער פון דער רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע אין בירוּאָ פון סאַציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל, האָט זיך אַרויסגעזאָגט מער קאַנקרעט. בכלל האָט ער דעם בונד געשטעלט אַלס מוסטער פאַר דער גאַנצער רוסלענדער פאַרטיי. זיין אַרטיקל איז געווען פול מיט לויב פאַרן בונד, פון וועמען די אַנדערע טיילן פון דער פאַרטיי דאַרפן זיך לערנען ווי אַזוי צו פירן אַרגאַניזאַציאָנעלע און רעוואָלוציאָנערע טעטיקייט, און ער האָט זיך סאַ־לידאַריירט מיט דער אַלגעמיינער פּאָליטישער און טאַקטישער איינשטעלונג פון פערטן צוזאַמענפאַר. ער האָט זיך אַרויסגעזאָגט קעגן נאַציאָנאַלער אונ־טערדריקונג, פאַר נאַציאָנאַלער גלייכבאַרעכטיקונג און האָט מסכים געווען מיט יענע טיילן פון דער בונדישער רעוואָלוציע, וואו עס ווערט גערעדט וועגן דעם. אָבער... מיט די אויספירן פון דער רעוואָלוציע האָט ער נישט מסכים געווען. ער האָט זיך אַרויסגעזאָגט קעגן נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע פאַר יידן, ווייל להיפך צו דער רעוואָלוציע פון פערטן צוזאַמענפאַר, קען מען נישט, לויט זיין מיינונג, אַנווענדן צו יידן דעם באַגריף פון נאַציאָנאַליטעט. ער איז גענויגט צו אַנערקענען יידן ווי אַ רעליגיעזע באַזונדערקייט, אָבער נישט ווי אַ נאַציע. מיטן אָפּשאַפן דעם תּחוּם־המושּב און אַנדערע באַגרענעצונגען, וועלן יידן זיך פאַנאַדערשפּרייטן איבער גאַנץ רוסלאַנד, די יידישע שפּראַך וועט אונטערגיין אַאָוו... פּונדעסטוועגן האָט קריטשעווסקי זיך געשטעלט אויף דער זייט פון בונד אין אַ גאַר וויכטיקער שטרייט־פּראָגע — ער האָט זיך אַרויסגעזאָגט פאַר איבערבויען די רוסלענדער סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבעטער־פּאַרטיי אויף פעדעראַטיווע יסודות, וואָס דער פערטער צוזאַמענפאַר האָט באַשלאָסן, הגם ער האָט נישט מסכים געווען מיט אַ טייל פון דער מאַ־טיווירונג⁽³²⁾.

גאַר אַנדערש אין טאַן און אינהאַלט האָט רעאַגירט די ריכטונג, וואָס האָט אַרויסגעגעבן די צייטשריפטן איסקראַ און זאַריאַ. צוויי טעמים האָבן דאָ גורם געווען אַ שאַרפע קעגנערשאַפט צו דער בונדישער שטעלונג — אַ ניהיליסטיש־אַסימילאַטאָרישע באַציאָנונג אין דער יידן־פּראָגע און אַ שטרע־בונג צו באַהערשן די רוסלענדער D.T. אַרבעטער־פּאַרטיי און מיט איר אָנ־פירן אויף אַן אויטאָריטאַטיוון אופן. די איסקראַ האָט געשריבן: „דער פער־טער צוזאַמענפאַר פון בונד זאָגט אָן מיט זיך די אַנטוויקלונג פון נאַציאָנאַ־ליזם אין דער יידישער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע פון מערב־רוסלאַנד און פּוילן...“
„פון אונזער זייט קענען מיר בלויז האַלטן פאַר אַ גרויסן פּאָליטישן טעות

די דאזיקע שטרעמונג, וואָס שטופט אַריין גאַנץ קינסטלעך די יידישע אַרבע-
טער-באַוועגונג אין קאַנאַל פון נאַציאָנאַליזם בעת דער עיקר שלעכטס,
פון וועלכן עס שטיקט זיך די יידישע מאַסע אין רוסלאַנד, איז די רעגירונג-
פּאָליטיק, וואָס פאַרהאַלט דעם פּראָצעס פון איר דערנענטערונג מיט דער
אַרומיקער באַפעלקערונג⁸³.

אין נאַנטסטן נומער פון דער צייטשריפט איז געווען אַפּגעדרוקט אַן
ענטפּער פון צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד. די רעדאַקציע פון אַיסקראַ האָט
די בונדישע דערקלערונג באַגלייט מיט אירס אַן ענטפּער, אין וועלכן זי האָט
געזאָגט, אַז מיטן פּאָדערן אויטאָנאָמיע פאַר יידן האָט דער בונד זיך דער-
נענטערט צו די ציוניסטן...⁸⁴.

ברייטער האָט די אַיסקראַ-ריכטונג זיך אַרויסגעזאָגט וועגן דעם ענין
אין איר טעאָרעטישן זשורנאַל זאַריאַ. דאָרט איז געזאָגט געוואָרן: „ביי יידן
איז איינגעטלעך נישטאַ קיין נאַציאָנאַלע קולטור (אויב מ'זאָל נישט רעכענען
די רעליגיע און אין פאַרבינדונג מיט איר עטלעכע מנהגים)“... יידן „האַבן
שוין לאַנג פאַרלוירן זייער נאַציאָנאַלע קולטור און ליידן אומדערטרעגלעך
פון דעם, וואָס די זעלבסטטהערשנדיקע רעגירונג גיט זיי נישט קיין צוטריט
צו דער רוסישער קולטור“. דער בונד ווערט באַשולדיקט, אַז ער האָט אַפ-
געשוואַכט זיין קעגנערשאַפט צום ציוניזם⁸⁵.

אין דער פּאָלעמיק האָבן די אַיסקראַוועס צוגעשריבן דער פאַרגעזע-
נער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע אַזעלכע ברייטע אויפגאַבן, וואָס דער בונד
האַט גאַר נישט פאַרלאַנגט. מ'האַט איר צוגעשריבן מלוכהשע און אַרטיקע אַד-
מיניסטראַטיווע פונקציעס, הגם אין אַפּגעדרוקטן בונדישן באַריכט פון פּערטן
צוזאַמענפאַר איז געווען געזאָגט, אַז דאָ האַנדלט זיך בלויז וועגן נאַציאָנאַל-
קולטורעלע ענינים, וואָס האָבן צו טון מיט שפּראַך, פּאָלקס-בילדונג און אַנ-
דערע פאַרמען פון נאַציאָנאַלער קולטור. די קעגנער האָבן זיך נישט וויסנ-
דיק געמאַכט און געשריבן און גערעדט, אַז דער בונד וויל שאַפן אַ מיין יידי-
שע מלוכה אין דער אַלגעמיינער מלוכה.

דער אַפּגעדרוקטער באַריכט פון בונד האָט וועגן דער פּראָגע פון נאַ-
ציאָנאַלער אויטאָנאָמיע געזאָגט: „ס'איז געווען די איינשטימיקע מיינונג פון
פּערטן צוזאַמענפאַר, אַז אין אַזאַ לאַנד ווי רוסלאַנד, וואו עס לעבן זייט ביי
זייט אַזוי פיל נאַציאָנאַליטעטן, קען זייער פּראָגע געלייזט ווערן בלויז
אויף די יסודות, וואָס זיינען אַנגענומען געוואָרן אויפן ברינער סאַציאַל-
דעמאָקראַטישן קאָנגרעס פאַר עסטרייך, וואָס איז ענלעך צו רוסלאַנד מיט
דער פאַרשידנקייט פון די פעלקער“. רוסלאַנד „דאַרף זיך איבערבויען אין
אַ פעדעראַציע פון נאַציאָנאַליטעטן, מיט פולער אויטאָנאָמיע פאַר יעדער פון
זיי אין די פּראָגן, וואָס האָבן אַ שייכות צו די נאַציאָנאַליטעטן (שפּראַך,
בילדונג, קונסט א.א.וו.). דער צווייטער אופן פון לייזן דאָס פּראָבלעם, דער
טעריטאָריאַלער האָט אויפן צוזאַמענפאַר נישט געהאַט קיין איין פאַרטיי-
דיקער“⁸⁶.

פון זעלבן באַריכט האָט די אַיסקראַ אַרויסגעכאַפט פון זאַץ די ווערטער

„פולע אויטאָנאָמיע“ און פאַרשוויגן דעם ווייטערדיקן טייל, אָז דאָ האַנדלט זיך וועגן קולטור-אויטאָנאָמיע און אָז דער צוזאַמענפאַר איז איינשטימיק געווען קעגן טעריטאָריאַלער אויטאָנאָמיע. נאָכן דורכפירן אַזאַ אַפּעראַציע פּרעגט אַיסקראָ: „צי זאָל מען נישט פּאָדערן אויסצוטיילן אין באַזונדערע זעלבסטפאַרוואַלטנדיקע קאָמונעס די שטעטלעך, וואָס זיינען בעיקר באַזאָוינט פון יידן? ווייל אין אַלע ערטער פון 'תּחומ־המושב' זיינען די יידן בכלל גענומען אַ מינדערהייט און כדי צו בילדן יידישע ראַיאָנען וואָלט אייגנטלעך אויסגעקומען אַפּצושניידן די שטאַטישע באַפעלקערונג פון דער דאַרפישער; אָדער אָננעמענדיק, אָז מיטן צעשטערן דעם 'תּחומ־המושב' וועלן יידן זיך באַזעצן אין גאַנץ רוסלאַנד, צי זאָל מען נישט פּאָדערן זעלבסט-פאַרוואַלטונג פאַר יעדן שטאַטישן קוואַרטאַל, וואָס איז באַזאָוינט פון יידן?“¹⁾

דער צענטראַל-קאָמיטעט פון בונד האָט אין אַן אויספירלעכער תּשובה (איר מחבר איז געווען וואַדימיר קאַסאָווסקי) אויפגעקלערט אי די פּראָגע פון נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, אי די פּראָגע פון איבערבויען די פּאַרטי אויף פּעדעראַטיווע יסודות. איינער פון די קעגנערישע הויפט-אַרגומענטן איז געווען: „מיטן פּאַרניכטן די זעלבסטהערשונג וועלן די צענטראַפּאָגאַלע כּוחות אין דער יידישער סביבה באַקומען פּולע באַוועגונג-פּרייהייט, די יידן וועלן פּאַרלירן זייערע אייגנאַרטיקייטן, זיי וועלן איבערנעמען די פּרעמדע קולטור, פּרעמדע זיט א.א.וו. און זיי וועלן זיך אויסמישן אין דער אַרומיקער מאַסע פון די אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן. אין צוקונפּטיגן באַפרייטן רוסלאַנד וועט נישט זיין קיין נאַציאָנאַלע פּראָגע בנוגע יידן. פון דאַנען דער אויס-פיר: אַחוץ דער פּאַרניכטונג פון דער זעלבסטהערשונג און נאָך דעם די פּאַרניכטונג פון קאַפיטאַליזם, קען ביי די יידישע אַרבעטער-מאַסן קיין שום אַנדערע אויפגאַבן נישט זיין.“ אויף דעם ווערט געזאָגט אין ענטפּער: „דער דאָזיקער שטאַנדפּונקט איז נישט קיין נייער. געווען אַ צייט ווען ער האָט געהאַט זייער אַ סך אָנהענגער צווישן דער פּאַרטגעשריטענער יידישער אינטעליגענץ, דאָס איז געווען אין דער נישט ווייטער פּאַראַג-גענהייט, ווען די יידישע אַרבעטער-מאַסע איז נאָך געווען פּאַרזונקען אין אַ טיפּן שלאָף און די יידישע רעוואַלוציאָנערן האָבן אַפילו נישט חושד געווען, אַז אין פּאַריאָגטן און פּאַרפּאַלגטן פּאַלק וועט אויפשטיין אַ קראַפט, וואָס וועט אויפהויבן די פּאַן פון קאַמף קעגן די קאַפיטאַליסטן און קעגן דער רעגירונג און מיט דעם גופא וועט זי זיך שטעלן בראש פון דער פּרייהייטס-באַווע-גונג פון דער יידישער נאַציע. די עמאַנציפּאַציע פון דער יידישער מאַסע, האָבן זיי דערוואַרט, וועט קומען פון דער רוסישער און פּוילישער באַוועגונג. דעם בעסטן אויסוועג פאַר יידן האָבן זיי געזען אין דער אַסימילאַציע מיט דער אַרומיקער באַפעלקערונג, אַוועקגעבנדיק זייערע בעסטע עלעמענטן אין דינסט פון דער רוסישער און פּוילישער רעוואַלוציאָנערער באַוועגונג. אָבער ווען די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג האָט אָנגעהויבן שנעל זיך צו אַנט-וויקלען, ווען זי האָט זיך פּאַרשטאַרקט, געלאָזט טיפע וואַרצלען און באַקו-מען אַ באַשטימטע פיזיאָנאָמיע, דעמאָלט איז אַלץ מער געוואָרן קלאַר, אַז

זי אליין שטעלט מיט זיך פאר א מעכטיקן באפרייאונג-פאקטאר. און ווען מיט די אלגעמיינע אנטרענגונגען פון פראלעטאריאט פון גאנץ רוסלאנד וועט פאלן די זעלבסטערשונג, וועט די עמאנציפאציע פון די יידן קומען נישט ווי אן אקט פון רחמנות צו די אונטערדריקטע און אפילו נישט ווי אן אקט פון גערעכטיקייט פון שטאנדפונקט פון די סאציאל-דעמאקראטישע פרינציפן, נאר ווי א רעזולטאט פון דער ראל, וואס עס שפילט און וועט שפילן דער יידישער פראלעטאריאט אין דער באפרייאונג-באוועגונג, וואס האט אלס נאנטסטן ציל דאס אראפוארפן דעם זעלבסטערשערישן רעזשים. ווי נאר די זעלבע יידישע ארבעטער-באוועגונג האט זיך אויסגעברייטערט און איז געווארן א מאסנעפארט, האט זי אבער אומפארמיידלעך געדארפט ווערן נישט בלויז אן אינטערנאציאנאלע, נאר אויך א נאציאנאלע. איר אינטערנאציאנאליזם באשטייט אין דעם, וואס די יידישע ארבעטער באטראכטן זיך ווי מיטגלידער פון איין אלזעלעכער סאציאל-דעמאקראטישער משפחה; איר נאציאנאליזם איז אין דעם, וואס זיי פילן זיך ווי יידישע ארבעטער, נישט קיין רוסישע אדער פוילישע. ווי ארבעטער טראגן זיי א טאפלטן יאך — פון דער זעלבסטערשערישער רעגירונג און פון די קאפיטאליסטן; ווי יידישע ארבעטער טראגן זיי נאך א צווייטן טאפלטן יאך — פון אויסנאם-געזעצן און פון די נאציאנאל-אונטערדריקערישע דערשיינגען... פארן פערטן צוזאמענפאר איז געווען קלאר, אז דער יידישער פראלעטאריאט האט רעכט צו פאדערן נאציאנאלע אויטאנאמיע אזוי גוט, „ווי יעדע אנדערע נאציאנאליטעט“⁽⁸⁾.

דער גרינדונג-צוזאמענפאר פון דער רוסלענדער סאציאל-דעמאקראטי-שער ארבעטער-פארטיי (1898) האט זיך אין דער נאציאנאלער פראגע ארויס-געזאגט פארן פרינציפ פון זעלבסטבאשטימונג-רעכט פון פעלקער. דאס אלץ. מ'קען פארשטיין פארוואס דער ערשטער צוזאמענפאר האט נישט אויסגעארבעט א מער דעטאליזירט פראגראם, ווען מ'נעמט אין אכט די באדינגונגען, ביי וועלכע יענער צוזאמענפאר איז פארגעקומען. ווען אבער די פראלעטארישע פארשטייער פון יידישן פאלק האבן זיך זעלבסטבאשטימט, האבן געזאגט, וואס זיי ווילן פאר זייער פאלק, האט די איסקרא-ריכטונג געענטפערט: — ניי, הגם פון אלע מעגלעכע נאציאנאלע פאדערונגען, וואס פעלקער וואלטן געקענט פארלאנגען, איז דאס געווען די באשידנסטע. דעם יידישן פראלעטאריאט האט זי נישט געוואלט דערלאזן אויספילן דעם פרינציפ פון זעלבסטבאשטימונג-רעכט מיט א קאנקרעטן אינהאלט... אויסגעשפראכן פיינטלעך האט אויך רעאגירט די פוילישע סאציאל-טישע פארטיי (S.P.O.). פון ערשטן מאמענט אן האט זי געהאלטן, אז די יידישע ארבעטער האבן נישט קיין רעכט אויף אן אייגענער ארגאניזאציע און ביטער באקעמפט דעם בונד. זי האט אפילו זיך דערלויבט צו פארגלייכן דעם בונד מיט דעם ווילנער גענעראל-גובערנאטאר מיכאיל מוראוויאוו (אונטער-דריקער פון פוילישן אויפשטאנד און פון פוילישער קולטור, א רוצח וואס האט געהאט דעם צונאמען — דער תל"ו). פאדערנדיק פאר זיך דעם מאקסי-

מום — אלע פרייהייטן פאר דער אַטוויקלונג פון דער פוילישער נאַציאָנאַל־
לער קולטור און די אומאָפּהענגיקייט פון פוילן, האָט די 0.9.9. אין דער
זעלבער צייט פאַר די יידישע אַרבעטער נישט געוואָלט אָנערקענען דעם
נויטיקן מינימום. דער 0.9.9. האָט מען נישט געדאַרפט דערציילן וואָס עס
מיינט נאַציאָנאַלע אונטערדריקונג און דאָך... איר שטעלונג איז געווען, אַז די
יידישע אַרבעטער זיינען בלויז אַ טייל פון די פוילישע און ליטווישע און
זיי קענען האָבן בלויז אַזעלכע אויפגאַבן, וואָס עס האָבן די לעצטע.

אויף די באַשלוסן פון פערטן צוזאַמענפאַר האָט די 0.9.9. רעאַגירט אין
אירע ביידע אַרגאַנען — ראַבאַטניק און פּשעטשוויט. די 0.9.9. האָט אָנגעהויבן
זיך אַפּזאָגן, דערווייל בלויז בנוגע ליטע, פון דעם פּריערדיקן נוסח, אַז דער
בונד איז אַ שוואַכע אַרגאַניזאַציע. אין איר פּרעסע לייענען מיר שוין אַזעלכע
ווערטער: „היינט — דאָס דאַרף מען מודה זיין — איז דער יידישער 'בונד'
די שטאַרקסטע אַרגאַניזאַציע פון ליטע. צוליב דעם הערשן ביים יידישן
פּראָלעטאַריאַט רוסיפיקאַטאָרישע און צענטראַליסטיש-אַלרוסלענדישע מיי-
נונגען, וואָס זיינען אין סתירה מיט די פּאָליטישע אינטערעסן פון לאַנד.
כל־זמן אין ליטע עקזיסטירט נישט אַ שטאַרקע אַרגאַניזאַציע פון דער סאָ-
ציאַליסטישער באַוועגונג צווישן דער קריסטלעכער באַפעלקערונג, וועט דער
'בונד' שפּילן אַ ראָל פון אַ זעלבשטענדיקן פּאַקטאַר אויפן פּאָליטישן פעלד.
מיטן מאַמענט ווען די אַרטיקע אַרגאַניזאַציע פון די אַרבעטער־קריסטן וועט
פאַרנעמען איר געהעריקן אָרט אין לעבן פון לאַנד, וועט די זעלבשטענדיקע
פּאָליטישע ראָל פון בונד דערפירט ווערן ביז נול און דער בונד וועט פאַרלירן
זיין עקזיסטענץ־באַרעכטיקונג". און דערביי דערלויבט זיך דער פעפעסישער
אַרגאַן צו זאָגן: „דער יידישער פּראָלעטאַריאַט, וואָס איז איצט דעמאָראַ-
ליזירט דורך די גייטיקע יורשים פון מוראַוויאַון, דורך אינטעליגענטן,
וואָס זיינען אין עקאָנאָמישער הינזיכט דערצויגן געוואָרן אויף מאַרקסן און
אין פּאָליטישער הינזיכט אויף אילאָוויסקין, וועט זיך מוזן סאַלידאַריזירן
מיטן קריסטלעכן פּראָלעטאַריאַט און אַקטיוו אונטערשטיצן זיינע פּאָליטישע
שטרעבונגען" (8) (דמיטרי אילאָוויסקי איז געווען אַ רוסישער, נאַציאָנאַל-
ליסטיש־רעאַקציאָנערער היסטאָריקער). אין זעלבן נומער פון דעם פעפעסישן
חודש־שורנאַל ווערט געזאָגט, אין שייכות מיט דער בונדישער רעזאָלוציע
וועגן דער נאַציאָנאַלער פּראָגע: „קודם כל דאַרף מען קאָנסטאַטירן דאָס
פאַרשטאַרקן זיך פון די ציוניסטישע עלעמענטן אין שוים פון בונד מיט
אַן אַפּשוואַכונג פון די צענטראַליסטיש־רוסיפיקאַטאָרישע"... צו שטעלן אין
ספּך די סאָציאַליסטישע ריינקייט פון בונד, האָבן אויך די פעפעסישע פּובלי-
ציסטן, ענלעך ווי די פּאַלעמיסטן פון דער אַיסקראַריכטונג, געהאַלטן פאַר
נויטיק צו שרעקן מיטן ציוניסטישן געשפענסט... אַזוי ווייט זיינען זיי אַוועק
פון אַ זאַכלעכער אַרגומענטאַציע.

כדי קעגנצואוויירקן דער השפעה פון בונד, האָט די 0.9.9. אָנגעהויבן
אַרויסגעבן אַ צייטשריפט אין דער יידישער שפּראַך, דער אַרבייטער, וואָס
איז דערשינען נישט רעגולער און מיט לאַנגע הפסקות. אין ערשטן נומער

(דעצעמבער 1898) איז אָפּגעדרוקט אַ דערקלערונג פּון צענטראַל-קאָמיטעט פּון 0.9.9. וועגן יידישן אָרגאַן און זיינע אויפגאַבן. אין דער דערקלערונג איז קיין וואָרט נישטאָ וועגן יידישן פּראָבלעם. דאָס זעלבע אין די אַרטיקלען פּון ערשטן און אויך ווייטערדיקע נומערן. דאָקעגן איז כּסדר באַטאַנט גע- וואָרן, אַז די יידישע אַרבעטער האָבן בלוז די זעלבע אינטערעסן, וואָס די נישט-יידישע און אַז אין אַן אומאַפּהענגיק פּוילן וועלן יידן זיין גלייכ- באַרעכטיקט. אין נומער 4, וואָס איז דערשינען אין אויגוסט 1901, איז פּאַראַן אַן אַרטיקל מיטן נאָמען וואָס זאָלן טון די יידישע אַרבעטער אין פּוילן, ווערט דאָרט געזאָגט: „די יידישע אַרבעטער פּאַדערן דאָך דאָס אייגענע וואָס די קריסטלעכע און קענען נישט האָבן קיין שום באַזונדערע פּאַדערונגען. דאָס היסטאָרישע שיקזאַל פּון אונזער לאַנד האָט ענג פּאַרבונדן דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט מיט דעם פּוילישן. די צרות, וואָס פּאַלן אויף די פּוילישע אַרבעטער, פּאַלן אויך אויף די יידישע, און פּון דעם זיג פּון די פּוילישע אַרבעטער וועלן אויך געניסן די יידישע“... אַלע די „וואָס זאָגן, אַז יידישע אַרבעטער האָבן באַזונדערע אינטערעסן, אַלע די ברענגען אַ גרויסן שאַדן דעם פּראָלעטאַריאַט“.

דאָס איז נישט געווען די שטים פּון יידישן אַרבעטער, נאָר פּון עפעסישן צ.ק., וואָס האָט דעם אַרבעטער אַרויסגעגעבן. אין יוני 1902 האָט דער זעקסטער צוזאַמענפּאַר פּון 0.9.9. אָנגענומען אַ לאַנגע רעזאָלוציע, וואו עס ווערן אַרויסגעזאָגט ענלעכע געדאַנקען. ס'ווערט דערקלערט, אַז דער יידי- שער פּראָלעטאַריאַט פּון פּוילן און ליטע מוז אויך קעמפּן פאַר דער אומאַפּ- הענגיקייט פּון פּוילן, ווייל די פּוילישע רעפּובליק „וועט פּאַרזיכערן די יידן בירגערלעכע גלייכבאַרעכטיקונג, וועט זיי געבן אַ מעגלעכקייט פּון פּרייער אַנטוויקלונג און פּון אויסאיבן אַ גענוגדיקע השפּעה אויף די עפנטלעכע ענינים“. די רעזאָלוציע זאָגט זיך אַרויס קעגן אַנטיסעמיטיזם און רופט דעם צ.ק. צו שאַפּן אַ ספּעציעלן קאָמיטעט פאַר אַגיטאַציע צווישן יידישן פּראָלע- טאַריאַט אונטער דער קאָנטראָל פּון צ.ק.⁴⁰

אין שייכות מיט דער דאָזיקער רעזאָלוציע האָט דער צענטראַל-אָרגאַן פּון בונד פּאַרעפנטלעכט אַן אַרטיקל 0.9.9. וועגן דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. דאָרט איז געזאָגט געוואָרן: „דער יידישער פּראָלעטאַריאַט איז נישט נור אַ טייל פּון דעם פּויליש-ליטווישן פּראָלעטאַריאַט. ווי דער פּראָלעטאַריאַט פּון יעדער נאַציע, אַזוי איז אויך דער יידישער אַ זעלבשטענדיקער טייל פּון אַלעוועלטלעכן פּראָלעטאַריאַט, אַ טייל, וועלכער האָט זיין אייגענעם היסטאָרישן אויסזען און וועלכער מוז פירן דעם קאַמף פאַרן אידעאַל פּון אַלעוועלטלעכן פּראָלעטאַריאַט — פאַרן סאָציאַליזם — אויף זיין אייגענעם אופן. דער יידי- שער פּראָלעטאַריאַט באַגעגנט אין זיין קלאַסן-קאַמף אַזעלכע שטערונגען, וועלכע עס באַגעגנט נישט דער פּראָלעטאַריאַט פּון יעדער אַנדערער נאַציע. די דאָזיקע שטערונגען מוז ער אַליין אַפּרוימען פּון זיין וועג. און אין דעם זינען האָט דער יידישער פּראָלעטאַריאַט זיינע אייגענע נאַנטסטע היסטאָרישע צילן און אויפגאַבן. און כּדי זיי צו פאַרוויקלעכן, מוז דער יידישער פּראָ-“

לעטאריאט בילדן א באזונדערע רעוואָלוציאָנערע אַרגאַניזאַציע, א זעלב־
שטענדיקע רעוואָלוציאָנערע קראַפט⁴¹.

פריינטלעך צום בונד האָט זיך דעמאָלט באַצויגן אַ צווייטע פּוילישע
סאָציאַליסטישע פּאַרטיי — די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע פּון פּוילן און ליטע
(L.P.D.). איר השפּעה איז געווען קלענער ווי די פעפּעסישע. דער בונד
האָט זי געשטיצט און האָט איר פּראַקטיש געהאַלפּן. און דאָס איז געווען
איינער פּון די חטאים, וואָס S.P.O. האָט פּאַרגעוואָרפּן דעם בונד. אויך די
L.P.D. האָט זיך אָפּגערופּן וועגן דער בוינדישער שטעלונג צו דער נאַציאָנאַלער
פּראַגע. דער צווייטער צוזאַמענפּאַר פּון דער דאָזיקער פּאַרטיי,
וואָס איז פּאַרגעקומען דעם 28-29 נאָוועמבער 1901, האָט פעסטגעשטעלט די
באַציאָנונג צום בונד אין אַזאַ רעזאָלוציע: „נעמענדיק אין אַכט, אַז דער
אַלגעמיינ־יידישער אַרבעטער־בונד איז אין זיין טעטיקייט סאָלידאַר מיט דער
S. D. אין דער גאַנצער רוסלענדער מלוכה און אַז ער איז די איינציקע קלאַסן־
אַרגאַניזאַציע פּון יידישן פּראָלעטאַריאַט, האַלט אים דאָך דער צוזאַמענפּאַר,
הגם ער איז נישט מסכים מיט די בליקן פּון 'בונד' אין דער יידישער פּראַגע,
פאַר אַ זעלבשטענדיקע ברידערלעכע אַרגאַניזאַציע“⁴².

איז אַן אַרטיקל האָט די רעדאַקציע פּון פּאַרטי־אַרגאַן ברייטער אויפ־
געקלערט די שטעלונג צו דער יידיש־פּראַגע און צום בונד. אין תּוך איז די
שטעלונג אַן אַסימילאַטאָרישע. עס ווערט פעסטגעשטעלט, אַז די פּוילישע
און יידישע בורזשואַזיע האָט „באַנקראַטירט אויפּן פּונקט פּון אַסימילאַציע“,
אַבער וואָס ס'האַבן נישט געקענט דערגרייכן פּריער די שלאַכטע און שפּע־
טער די בורזשואַזיע, וועט יאָ דערגרייכן דער פּוילישער און יידישער פּראַ-
לעטאַריאַט. דערביי ווערט אַנטוויקלט אַ טעאָריע, אַז „ווען דער 'בונד' וועקט
אין די יידישע אַרבעטער דעם באַוואוסטזיין פּון די קלאַסן־אינטערעסן“, ווערן
שוין די אינטערעסן פּון די יידישע אַרבעטער פּאַראַלגעמיינערט“ („אוקראַי־
וויאַנע“) און דאָס מיינט פירן „אַן אַסימילאַטאָרישע טעטיקייט“, ווייל די
אינטערעסן פּון די יידישע אַרבעטער ווערן אַסימילירט מיט די אינטערעסן
פּון די נישט־יידישע אַרבעטער. „אַז די דאָזיקע אומפּאַרמיידלעכע אַסימי-
לאַציע קומט פאַר אין יידישן זשאַרגאָן, ענדערט עס לגמרי נישט דעם ענין.
דער וויכטיקסטער פּאַקט, וואָס איז מכריע, איז נישט אין וועלכער שפּראַך,
נאָר אויף וואָס פאַר אַ באַדן דער 'בונד' פירט אַן זיין אַזוי פּרוכטבאַרע טע-
טיקייט“. אַנווייזנדיק, אַז די אינטערעסן פּון ביידע פּאַרטייען זיינען געמיינ-
זאַמע, זאָגט די רעדאַקציע: „פּון דעם דרינגט נישט, אַז די אַרגאַניזאַציע
פּון 'בונד' זאָל נישט זיין נויטיק, זיין פּרוכטבאַרע טעטיקייט אין וועקן
דעם סאָציאַליסטישן באַוואוסטזיין ביים יידישן פּראָלעטאַריאַט איז די בעסטע
לעגטימאַציע פּון זיין עקזיסטענץ און נויטווענדיקייט. אַן דעם 'בונד' וואָלט
דער פּוילישער פּראָלעטאַריאַט נישט געהאַט אַזאַ ווערטפולן קאַמפּ־חבר, ווי
ער האָט עס איצט אין יידישן פּראָלעטאַריאַט“. די רעדאַקציע גרענעצט
זיך אַבער אָפּ פּון דער רעזאָלוציע פּון פּערטן צוזאַמענפּאַר פּון בונד אין דער
נאַציאָנאַלער פּראַגע. נישט ווייל זי איז פּרינציפּיעל קעגן אַ „נישט־טע־

ריטאריאלער אויטאָנאָמיע, נאָר ווייל ס'איז נישט מעגלעך דאָס צו פאַר-
 זיירקלעכן. דערביי ווערט, ווי ס'האָט פריער געטון איסקראָ, אַריינגעלייגט
 אַ נישט־ריכטיקער אינהאַלט אין דער אויטאָנאָמיע. ס'ווערט אויסגעטייטשט,
 אַז דאָס מיינט אַ יידישע אויטאָנאָמיע אין די אַלגעמיינע ענינים פון שטאַט
 און לאַנד, בעת קיינעם פון בונד איז דאָס אַפילו אויפן זינען נישט געקומען.
 אַ יאָר נאָכן דערשיינען פון בונדישן באַריכט און אויך אַ לאַנגע צייט
 נאָכן ענטפער פון צ.ק. פון בונד, וואָס האָט אויפגעקלערט, אַז דאָ האַנדלט
 זיך בלויז וועגן נאַציאָנאַל־קולטורעלע ענינים, האָט פונדעסטוועגן דער אַרגאַן
 פון ל.פ.ק.ט.ו. געזאָגט: „אויף וואָסער אופן וועט די יידישע נאַציאָנאַליטעט
 פירן אויטאָנאָם, למשל, די שטאַטישע פּאָליטיק, די אַדמיניסטראַטיווע, די
 דירות־פּאָליטיק א.א.וו. פון דער שטאַט לאַדזש? אַדער אויף וואָסער אופן
 וועט זיך לאָזן דורכפירן די אויטאָנאָמיע פון דער יידישער נאַציאָנאַליטעט
 אין ענינים פון דער לאַנד־אַדמיניסטראַציע, עקאָנאָמישער קולטור, שטאַטישע
 און אַלגעמיינע לאַנד־בודזשעטן, אין ענינים פון עפנטלעכער היגיענע, עפנט-
 לעכע מוזעען א.א.וו.“ און לסוף ווערט דערקלערט, אַז ביידע פאַרטייען —
 בונד און ל.פ.ק.ט.ו. וועלן ווייטער בלייבן אין ברידערלעכע באַציאָונגען, טראָץ
 די חלוקי־דעות אין דער נאַציאָנאַלער פּראָגע.⁴⁰

דער גרונט־טעות שטעקט דאָ, פאַרשטייט זיך, אין דעם גלייכצייכן צווישן
 „אוקראַיאַוועניע“ (מאָכן פאַר אַ לאַנד־זאָך) און אַסימילאַציע. דעם קאָמף
 פאַר אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטס־טאַג פון יידישע און פּוילישע אַרבעטער, ווי
 אויך פאַר אַנדערע אַלגעמיינע פּאָדערונגען, קען מען מאַכן פאַר אַ לאַנד-
 זאָך. דאָ קען מען אַפּווישן יעדן חילוק. מ'קען דאָס אָבער נישט טון, ווען
 עס האַנדלט זיך וועגן נאַציאָנאַל־גייסטיקע, שפּראַכלעכע און קולטורעלע
 ענינים. דאָ בלייבן די באַזונדערקייטן. און ס'איז דער חוב פון דער סאַציאַ-
 ליסטישער באַוועגונג, וואָס דאַרף קעמפן קעגן צוואַנג און אונטערדריקונג,
 צו אַנערקענען די נאַציאָנאַלע באַזונדערקייטן אין די ראַמען פון איין לאַנד.
 אין אַ בעסערן און העכערן זין איז דאָס אויך אַן „אוקראַיאַוועניע“, אָבער
 נישט קיין אַסימילאַציע.

*
**

ווי מען זעט, האָט די בונדישע שטעלונג אין דער נאַציאָנאַלער פּראָגע
 אָנגעטראָפן אַ קעגנערשאַפט פון כמעט אַלע סאַציאַליסטישע ריכטונגען,
 וואָס זיינען דעמאָלט געווען אין דער רוסלענדישער אימפעריע. ס'האָבן
 זיך קעגנגעשטעלט אי די אַסימילאַטאָרן און צענטראַליסטן, אי די שטרעבער
 צו אומאַפהענגיקייט און די אָנהענגער פון טעריטאָריאַלער אויטאָנאָמיע. אַפילו
 אַזעלכע, וואָס האָבן אַנערקענט די רעכט פון אַנדערע פעלקער צו נישט-
 טעריטאָריאַלער אויטאָנאָמיע (נאַציאָנאַל־קולטורעלער), האָבן עס פאַר יידן
 נישט געוואָלט אַנערקענען, ווייל אין זייער דמיון זיינען יידן געווען פאַר-
 משפּט אויף להבא צום נאַציאָנאַלן אונטערגאַנג. דער בונד האָט אָבער געהאַט

די טיפע איבערצייגונג, וואָס איז באַפעסטיקט געוואָרן דורך די דערפאַרונג־
געזעץ אין דער געדיכטעניש פון יידישן פאַלקס־לעבן, אַז ס'איז דער הייליקער
חוב פון דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג צו קעמפן פאַר הייבן אי מאַטעריעל,
אי גייסטיק דאָס לעבן פון די פעלקער, פאַר באַזייטיקן אי די פּאַליטישע, אי
די נאַציאָנאַלע אונטערדריקונג. אין באַוואוסטזיין פון זיין היסטאָרישער
אַחריות, האָט דער בונד נישט געוואָלט דערלאָזן, אַז די יידן זאָלן אַרויסגע־
נומען ווערן פון דעם כלל, אומאַפהענגיק פון די טעאָריעס און מאַטיוון, מיט
וועלכע מ'האַט דאָס געפרוואווט באַרעכטיקן.

3. דער ווידער־אַנאַנד צווישן אַלטן און נייעם

דער שטח, וואו דער בונד האָט געפירט זיין טעטיקייט און אויסגעאיבט זיין השפעה, זיינען געווען די אַרימע גאַסן און געסלעך פון די שטעט און שטעטלעך, אין דער סאַמע געדיכטעניש פון יידישן פּאַלקס־לעבן. די בונדיסטן זיינען געקומען מיט גאַנץ נייע ווערטער, וואָס האָבן פאַר אַ סך אויערן געקלונגען מאַדנע און פרעמד. זיי זיינען געקומען מיט נייע געדאַנקען, וואָס זיינען געווען אין סתירה צו דעם, צו וואָס מ'איז געווען צוגעוואוינט פון דור־דורות. די זעלבע ווערטער און געדאַנקען האָבן אָבער ביי די אויסגע־נוצטע און פאַרקגעכטע יידישע אַרבעטער געקלונגען, ווי אַ גוטע בשורה. מ'האַט פאַר זיך דערזען אַ וועג אויף אַרויסצוגיין פון יאַמער־טאַל. דערביער האָט דער בונד אַרויסגערוּפן אי פאַרוואונדערונג, אי באַוואונדערונג. ער האָט געוועקט אי צוטרוי, אי אומצוטרוי און איז באַלד אַרומגערינגלט גע־וואָרן אי פון ליבע, אי פון האָס. גלייכגילטיק צו אים האָט מען נישט גע־קענט זיין. די טריישאַפט צו אים און די מסירת־נפש פאַר אים פון איין זייט זיינען געווען פנים אל פנים מיט קעגנערשאַפט און ווידערשטאַנד פון דער צווייטער זייט. דער ווידער־אַנאַנד און צוזאַמענשטויס האָבן געמוזט קומען אומפאַרמיידלעך.

מיטן אויפקום פון דער בונדישער באַוועגונג האָט זיך אין די שטעט און שטעטלעך באַוויון אַ נייער טיפּ ייד, וואָס איז געווען לגמרי אַנדערש און ניי לויטן מהות און אויך לויטן אויסערלעכן אויסזען. אויפן גאַנצן יידישן לעבן איז געלעגן אַ רעליגיעזער חותם. די רעליגיעזע דינים און ריטואַל האָבן רעגולירט דאָס פּריוואַטע און קהלשע לעבן. פון דור־דורות האָט דאָמינירט די דעה פון די כלי־קודש, פון די פוסקים און אויסטייטשער פון די הייליקע שריפטן. געוויס האָט מען אויך פאַר דער עפאַכע פון בונד געקענט טרעפן דאָ און דאָרט אַ פּורץ־גדר, אָבער געווען זיינען עס ווייניקע יחידים און על פי רוב פון די רייכערע שיכטן, צו וועלכע ס'איז בכלל געווען אַ דרך־אָרץ און מ'האַט נישט געהאַט קיין העזה קעגן זיי אַרויסצוטערטען. מיט דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג האָט דאָס פאַרלאָזן דעם רעליגיעזן לעבנס־שטייגער אַנגענומען אַ מאַסן־כאַראַקטער.

די אויפגעקלערטע יידישע אַרבעטער האָבן אויפגעהערט טראַגן די לאַג־גע קאַפּאַטע און דאָס „יידישע היטל“. זיי האָבן אָפּגעשוירן באַרד און פּאות — און מיט דעם שוין אויסערלעך זיך אונטערגעשיידט פון טראַדי־ציאָנעל־פרומען ייד. זיי האָבן נישט אָפּגעהיט כשרות, האָבן מחלל שבת

געווען און אויפגעהערט דאווענען. אפילו שבת און יום-טוב האָט מען זיי שוין נישט געזען אין שוהל און בית-מדרש. חתונות — פארמעל נאָך כדת משה וישראל (אזוי האָט געמוזט זיין לויטן מלוכהשן געזעץ). אָבער דאָס איבעריקע שוין נישט לויט די אַלטע מנהגים און צערעמאָניעס. אפילו די לויות זיינען געווען מיט אַן אַנדערן נוסח. און רייד — „זאָל גאָט שומר ומציל זיין“... דאָס זיינען שוין נישט געווען די רייכע זין און טעכטער, וואָס האָבן שטודירט אין די אוניווערזיטעטן, נאָר „עמד“. און דאָס האָט נאָך מער גערייצט די פּאָנאַטיש-גלויביקע. אין זייערע באַגריפן האָט די רעלי-גיאָנסלאָזיקייט זיך געפּאַרט מיט עס-הארצות. ס'האָט געהייסן: די הייליקע תורה האָבן די „עם-הארצים“ פאַרביטן אויף „טריף-פּסולס“ — די „מעשה-ביכלעד“ פון דער נאָר-וואָס אויפגעקומענער יידישער ליטעראַטור און דאָס קען, חלילה, דערפירן צו שמד... און פון יידישע יום-טובים האַלטן זיי נישט. נאָר פּראַווען אייגענע, פרעמדע (ערשטער מאַי, רעוואָלוציאָנערע גע-דענקטעג א.א.וו.).

מיט אַנטי-רעליגיעזער אַגיטאַציע האָט דער בונד זיך נישט פאַרנומען. אין זיין אומלעגאַלער ליטעראַטור—צייטונגען, אויפרופן, בראַשורן—פון דעם פּעריאָד (ביז 1903) האָט מען אַנטי-רעליגיעזע טעמעס נישט באַהאַנדלט. מ'האָט אויך נישט איינגעאַרדנט קיין פאַרזאַמלונגען מיט אַנטי-רעליגיעזע רעדעס. אויף וויפל ס'איז אויסגעקומען צו שרייבן און ריידן וועגן רעליגיע, זיינען עס געווען אַנווייזונגען ווי אזוי מען מיסברויכט די רעליגיע פאַר ערדישע צוועקן. מיט זייער נייער לעבנס-שטייגער, מיט זייערע טאַג-טעגלעכע ביי-שפּילן זיינען אָבער די בונדיסטן במילא געווען ווירקזאַמע אַגיטאַטאָרן קעגן די אַלט-יידישע רעליגיעזע גלויבענישן און אָבערגלויבענישן. דאָס יידישע לעבן לויט די תּרי"ג מצוות איז שוין געווען אזוי שטאַרק אין קאָלירע מיט די אַנטוויקלונגען פון דער נייער צייט, די בענקעניש פון דעם אונטערזאָקסנ-דיקן דור צו וועלטלעכער בילדונג און נייע לעבנס-פאַרמען איז געווען אזוי אינטענסיוו, אַז אַן ספּעציעלער אַנשטרענגונג האָבן די פּריידענקערישע בונד-דיסטן גורם געווען גרויסע און טיפע ענדערונגען.

אינער פון די, וואָס האָט דורכגעמאַכט דעם וועג פון פּרום-יידישקייט צו יידישער וועלטלעכקייט, צביון, דערציילט וועגן דעם: „נעמענדיק אין באַטראַכט, אַז דער יידישער מיטלקלאַס אין רוסלאַנד איז אין דורכשניט דע-מאָלט געווען אויך שטאַרק רעליגיעז, האָט ער אין דעם 'בונד' אויך געזען אַ געפּאַר פאַר דער רעליגיע. די 'אחדותניקעס', די 'חברים' זיינען געווען אַן אמתע גיפט פאַר דער רעליגיע, וואו זיי האָבן זיך נאָר באַוויזן. זיי האָבן נישט געמאַכט קיין ספּעציעלע אַגיטאַציע קעגן דער רעליגיע, זיי האָבן נישט געמאַכט קיין ספּעציעלע מלחמות מיט גאָט, אָבער עס איז שוין גע-קומען אזוי ווי פון זיך, אַז דער וואָס איז אַריינגעפאַלן אין די הענט פון 'אחדות-ניקעס' האָט זיך אָפּגעוועגנט מיט דער רעליגיע און מיט זיין גלויבן אין גאָט און זיין תורה. איך געדענק ווי מאַדנע מיר איז פאַרגעקומען, ווען איך בין געקומען אין אַמעריקע און האָב דאָ געפונען אַזאַ ענערגישע מלחמה

מיט גאָט. פאַר די מערערע יאָרן, וואָס איך בין געווען טעטיק אין 'בונד' אין רוסלאַנד, איז מיר קיין מאָל נישט אויסגעקומען צו ריידן אויף אַרבעטער־פאַרזאַמלונגען וועגן רעליגיע, וועגן גאָט און זיין תורה. רעליגיאָנסלאַזיקייט האָט מען דאָרט גערעכנט פאַר אַ זאַך, וואָס איז זעלבסט־פאַרשטענדלעך, און עס איז דעריבער גאַרנישט איינגעפאַלן אַנצופירן פאַר דעם צוועק אַ ספעציעלע אַגיטאַציע" ⁴⁴.

און הגם קיין „ספעציעלע אַגיטאַציע“ קעגן רעליגיע האָט דער בונד נישט געפירט, האָט ער דאָך אַרויסגערופן צו זיך פאַרביטערונג און שנאה אין די רעליגיעזע קרייזן. דער ברייטער פרומער עולם איז פשוט נישט געווען בכוח ריכטיק אַפצושאַצן די נייע דערשיינונגען אויף דער יידישער גאָס. די שרעק פאַר די נייע פירונגען און דאָס כסדרדיקע אויפהעצן מצד די פאַנאַטיקער האָבן נישט דערלאָזט צו זען די וועלטלעכע יידן אין ריכטיקן ליכט. ס'זיינען אַנטשטאַנען גוזמאַדיקע איבערטרייבונגען און לעגענדעס, וואָס האָבן געמאַלן די בונדישע אַפיקורסים אין די שרעקלעכסטע פאַרבן און פאַרמען. ס'איז גענוג געווען, אַז אַ יונג פאַרל זאָל חתונה האָבן אָן אַ שדכן אָדער אַז פרויען זאָלן נאָך דער חופה נישט אַפּשערן די האָר, כדי מען זאָל וועגן זיי דערציילן די ווילדסטע מעשיות. צום שאַפן די גוזמאות און לע־גענדעס האָט אַביעקטיוו צוגעהאַלפן דער פאַקט, וואָס די אַרגאַניזאַציע האָט צוליב דעם דעספּאָטישן צאַרישן רעזשים געמוזט זיין אַ קאָנספּיראַטיווע; דורכשמועסן זיך, זיצונגען און פאַרזאַמלונגען זיינען געווען בסוד. אין די יידישע שטעט און שטעטלעך, וואו אַלץ איז געווען אַזוי אַפן, וואו איינער האָט געוואוסט וואָס עס קאָכט זיך אין צווייטנס טעפל, האָט די סודותדיקייט, דאָס היטן זיך פאַר די שכנים — אַפילו פאַר אייגענע טאַטע־מאַמע און ברי־דער־שוועסטער — געמוזט אַרויסרופן די ערגסטע חשדים. אויב הינטער פאַרמאַכטע לאַדנס און פאַריגלטע טירן — ווער ווייסט וואָס דאָרט טוט זיך אָפּ...

דער נאָמען בונדיסטן איז אין דער ערשטער צייט נישט געווען אַנ־גענומען. דאָקעגן זיינען געווען פאַרשפּרייט די נעמען — באַקאַנטע, ברידער און שוועסטער, חברים, גענאָסן, א.א.

„באַקאַנטע“ — דערציילט אַ פּיאַנער פון דער יידישער אַרבעטער־באַ־וועגונג, לעאָן בערנשטיין — זיינען קודם־כל דורכגעדרונגען געוואָרן מיט אַ געפיל פון סאָלידאַריטעט, מיט ברידערלעכע געפילן און ענגער פאַר־בינדונג צווישן מענטש און מענטש, וואָס איז פריער נישט געווען בנימצאָ. ביי דער אַרבעט, אין פאַבריק, אין ווערקשטאַט, האָבן 'אונזערע' געהאַנדלט לויטן כלל: 'איינער פאַר אַלע און אַלע פאַר איינעם'... „אַלע, וואָס זיינען צוגעשטאַנען צו דער באַוועגונג זיינען געוואָרן 'באַקאַנטע', 'אונזערע', 'מיר' האָט געמיינט אַ גרויסע משפּחה פון פריינט. עס איז געוואָרן אַ הייליקע פליכט צו באַדינען אַ קראַנקן חבר. 'באַקאַנטע' האָבן זיך נישט אַרומגע־ריסן צווישן זיך, וואָס איז געווען אַ זייער אַפטע דערשיינונג אין דער יידי־

שער קליינברגערלעכער סביבה. פשוטע אַרבעטס־מענטשן האָבן זיך דער־
הויבן איבער זייער פריערדיקער סביבה“⁴⁶.)
די עליה פון יידישן אַרבעטס־מענטשן האָבן פיל אומוויסנדיקע באַטראַכט
ווי אַ ירידה. און זיי האָבן זיך צו אים באַצויגן מיט שגאה אָדער חוזק.
די קעגנערישע און גרינגשעצנדיקע באַצויאונג האָט מען געברענגט צום
אויסדרוק אין פאַרשידענע צונעמען. אין ווילנע האָט מען די חברים גערופן
— „די פּילאָזאָפּן“, און די פרויען — „די צעבויגענע היט“; אין ביאליסטאָק —
„די קאַמונע מיט דער שיסל“; אין בריסק — „צער בעלי־חיים“⁴⁷. אין
בערדיטשעוו איז דער צונאַמען געווען — „די סטרוצקע“; אין סואוואַלק —
„די עלעקטרישע“, וואָס האָט געזאָלט באַטייטן, אַז די בונדיסטן גלויבן
נישט אין אַ נשמה און מיינען, אַז אַ מענטש שטאַרבת נישט צוליב יציאת־
נשמה, נאָר ווען עס שטעלט זיך ביי אים אָפּ דער עלעקטרישער שטראָם.
אין אַ גרויסער צאָל ערטער האָט מען די מענטשן פון דער באַוועגונג גע־
רופן „סטאַצעצניקעס“ (שטרייקער), ניהיליסטן, קאַסמאָפּאָליטן, ציציליסטן
און אַנדערע צונעמען. „אחדות“, „אחדותניקעס“ איז געווען אַ נאַמען, און
אַ פּאַסיקער, וואָס עס האָבן באַנוצט בונדיסטן אין אַ צאָל ערטער. באַזונד־
דערס פּאַפּולער איז ער געווען אין לאַדזש. דאָ איז ער געווען גאַנצבאַר
אויך ביי די קעגנער און אָפּילו די פּאָליציי האָט מיטן נאַמען „אחדות“
באַצייכנט די בונדישע באַוועגונג.

**

אינסטינקטיוו האָבן די פרומע עלעמענטן דערפילט פון דער יידישער
אַרבעטער־באַוועגונג אַ סכנה פאַר דעם איינגעפונדעוועטן, אַלט־פרענקישן
לעבנס־שטייגער. נישט זיי האָבן געקענט זיך אויפהויבן אויף אַ הויך צו זיין
טאַלעראַנט צו די, וואָס האָבן מער נישט דעם רעליגיעזן גלויבן, נישט זיי
האָבן געוואָלט שלום מאַכן מיטן געדאַנק, אַז די צייט פון רעליגיעזן טאַטאַליזם
איז פאַרביי. מחמת דעם זיינען געקומען פאַרשידענע ווילדע גענג און עקס־
צעסן אין שטרייט צווישן די חסידים פון אַלטן און די שאַפער פון נייעם.
די אַרטאָדאָקסיע האָט געהאַט דעם מאַנאַפּאָל אויף דער דערציאונג פון די
יידישע קינדער און יוגנט — דורך די חדרים, תּלמוד־תּורות און ישיבות.
מיט ציין און נעגל האָט זי באַקעמפט יעדן פּרוואו פון אַריינברענגען וועלט־
לעכע בילדונג אין די טראַדיציאָנעלע יידישע לערן־אַנשטאַלטן. זי האָט
ווייטער געוואָלט אָנהאַלטן איר אליינהערשאַפט איבער יעדן ייד — פון וויגל
ביזן קבר. יעדער דורכברוך אין איר אליינהערשאַפט האָט אַרויסגעפירט
פון די כלים די אַרטאָדאָקסיע און זי איז געווען פעאיק אָפּצוטון נישט־
דערלאָזבאַרע מעשים.

דאָס איז נישט געווען די איינציקע סיבה פאַרוואָס דער בונד, וואָס האָט
קיין אַקטיוון קאַמף קעגן רעליגיע נישט געפירט, איז געווען פאַרוויקלט
אין ביטערע צוואַמענטוויסן מיט די שומרים פון רעליגיע, מיט די כּל־

קודש און זייערע חסידים. די צווייטע סיבה איז געווען אַ פּאַליטישע. אין צאַרישן רוסלאַנד זיינען יידן געווען אַן אונטערדריקט פּאַלק. פון צאַרישן דעספּאָטיזם האָבן יידן פיל מער געליטן, ווי אַנדערע פעלקער. אַחוץ דער אַלגעמיינער אומפרייהייט און רעכטלאָזיקייט האָבן יידן געהאַט ספּעציעלע צרות — אַנטי־יידישע גזירות. ביי יידן האָט דעריבער נישט געקאָנט זיין קיין גוטע באַציאונג צום צאַרישן רעזשים. די צאַרישע מיניסטאַרן און טשינאוויקעס האָט מען באַטראַכט ווי רשעים, וואָס איזדיעקעווען זיך איבער דער יידישער באַפעלקערונג. לפנים וועגן האָבן אָבער די אַפיציעלע יידישע פּאַרשטייער — די קהל־לייט און כלי־קודש — אַרויסגעוויזן הכנעה־דיקייט און לאַיאַלקייט צו די אַכזריותדיקע הערשער. פיל האָבן זיך אַזוי שטאַרק איינגעלעבט אין דער ראַל פון לאַיאַלע אונטערטאַנען, אַז זיי האָבן שוין די ראַל געשפילט באהבה. דער הנותן תשועה למלכים — די תפילה פאַרן צאַר איז געווען אַ באַשטאַנד־טייל פון דער ציבורדיקער גאַטעס־דינסט. לחלוטין אַנדערש איז געווען דער בונד. ער האָט דערקלערט מלחמה דער צאַרישער זעלבסט־הערשונג. צווישן ביידע איז אַנגעגאַנגען אַ מלחמה אויף לעבן און טויט. דער בונד איז געווען אומדערמיטלעך אין אויפדעקן די פאַרברעכנס פון צאַריזם און מאַביליזירן די לעבעדיקע כוחות קעגן אים. טאַג־אייך, טאַג־אויס האָט ער עובר געווען אויף די דראַקאַנישע געזעצן, מיט וועלכע די רעגירונג האָט באַשאַנקען רוסלאַנד. די רעגירונג האָט דערפאַר באַשטראַפט די בונדיסטן מיט טורמעס און סיביר.

אין דער פּאַליטישער איינשטעלונג פון דער יידישער באַפעלקערונג איז אויף אַזאַ אופן פאַרגעקומען אַ טיפּער ריס: קנעכטישע הכנעה און נעבעכדיקייט פון איין זייט — רעוואָלוציאַנערישקייט און מוטיקייט פון דער צווייטער זייט. האָבן די לאַיאַלע און געהאַרכזאַמע באַשולדיקט די רעוואָלוציאַנערן, אַז זיי ברענגען אומגליקן אויף יידן — און די בונדיסטן זיינען קיין ענטפּער נישט געבליבן שולדיק. זיי האָבן שאַרף אַנגעגריפן די וואָס האָבן אין נאַמען פון רעליגיע גערופן צו בויגן די רוקנס פאַר דער פאַרדאַרבענער מלוכה־מאַכט. אין וואַרט און שריפט האָבן די בונדיסטן געוועקט דעם מענטשלעכן שטאַלץ און דעמאָסקירט די כלערליי אומוויידיקע מעשים פון די פּני און אַפיציעלע וואַרט־זאָגער פון קהל.

און נאָך אַ סיבה איז געווען, וואָס האָט פאַרטיפּט די שפּאַלטונג און גורם געווען די שטאַרקע פאַרביטערונג צווישן די רעוואָלוציאַנערן און דעם קלע־ריקאַלן לאַגער. פון דור־דורות איז געווען איינגעשטעלט, אַז דער רב איז אַ דיין, אַ בורר און אַ פּוסק אויך אין קאַנפּליקטן פון וועלטלעכן כאַראַקטער. נישט בלויז וועגן רעליגיעזע דינים, אויך וועגן דיני ממונות איז געווען אַנגענומען, אַז דער רב זאָל פּסקענען. אין די ערשטע יאָרן פון דער באַ־וועגונג, ווען די ברייטע יידישע אַרבעטער־מאַסן האָבן געשטעלט די ערשטע טריט אויף זייער רעוואָלוציאַנערן וועג, פלעגט נישט זעלטן טרעפן, אַז די באַלעבאַטיים און די אַרבעטער זיינען געקומען צום רב מיט זייערע קעגנזייטיקע טענות און תביעות אין שייכות מיט דער הויך פון לויז, לענג

פון אַרבעטס־טאַג און אַנדערע פּראָפּעסיאָנעל־עקאָנאָמישע ענינים. על פי רוב האָבן די רבנים זיך געשטעלט אויף דער זייט פון די באַלעבאַטים, וואָס האָט אַרויסגערוּפֿן אַן אומצופּרידנקייט ביי די אַרבעטער און צוגעאיילט ביי זיי דעם פּראָצעס פון באַפּרייען זיך פון דער רעליגיעזער השפּעה. אין זיין רעוואָלוציאָנערער אַגיטאַציע האָט דער בונד אַרויסגעברענגט אַ גרויסע צאָל פּאַקטן פון דעם מין און זיי געהעריק באַלויכטן.

כדי קעגנצואוויקן דער סכנה, וואָס דראָט דער רעליגיעזער יידישקייט מצד דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, זיינען אויך געמאַכט געוואָרן פּרוּאוון צו שאַפֿן חברות פון גאָטס־פּאַרכטיקע אַרבעטער. איינער פון די, וואָס זיינען געווען טעטיק אויף דעם געביט, איז געווען דער באַרימטער מגיד אליקום געציל, וועלכער האָט פּאַרמאַגט אַ גרויסן, פייערדיקן רעדנער־טאַַ־לאַנט און זיך אויסגעצייכנט מיט אַ שטאַרקן פּאַנאַטיזם. אין זיינע דרשות, דערציילט איינער פון זיינע צוהערער, לייבעטשקע בערמאַן, האָבן אַ גרויסן אַרט „פּאַרנומען סאָציאַלע פּראָבלעמען“... „ער האָט זיך אָבער נישט פּאַר־נומען בלויז מיט דרשות, ער פלעגט אויך גרינדן חברות — ספּעציעל פֿון אַרבעטער און פּאַר זיי, באַזונדערס שבת נאַכמיטאַג, האַלטן דרשות, לערנען גמרא, משניות און פּאַרשידענע מוסר־ספרים. אין די דאָזיקע חברות האָבן צו יענער צייט געלערנט אַ סך קינפּטיקע אַרבעטער־טוער, וועלכע האָבן געשפּילט אין דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אַן אַנגעזעענע ראָל. איינער פון זיי — די רעכטע האַנט פון אליקום געציל — איז געווען דער שניידער־אַרבעטער חבר מענדל סקוטעלסקי, וואָס איז שפּעטער געוואָרן איינער פון די פּיאָנערן פון דער דווינסקער אַרבעטער־באַוועגונג“... „אויך פּאַר דער אַרבעטער־יוגנט — פּאַר אונז, לערן־יינגלעך — זיינען געמאַכט גע־וואָרן „אָונט־קורסן“: דריי מאָל אַ וואָך פלעגן מיר זיך צוזאַמענקומען אין דער ווייבערישער שוהל פון „איטשע פּריילעכס“ בית־מדרש, לערנען עין־יעקב און אַנדערע לימודים פון דעם מין“⁴¹).

דער אימפעט און די צוציאונג־קראַפט פון דער יידישער רעוואָלוציאָנע־רער באַוועגונג זיינען געווען אַזוי גרויס און שטאַרק, אַז די באַמיאונגען אויפּצושטעלן אַן אַרגאַניזאַציאָנעלע וואַנט צווישן די יידישע אַרבעטער און דעם בונד האָבן קיין הצלחה נישט געקענט האָבן. פון די רעליגיעזע חברות האָבן אַ היפּשע צאָל געפונען זייער וועג צו דער בונדישער באַוועגונג, וואו זיי האָבן דערזען אַ נייעם גלויבן און הויכע מענטשלעכע אידעאַלן.

**

מיר וועלן ברענגען אַ צאָל פּאַקטן און האַנדלונגען, וואָס האָבן ביי די אַרבעטער געמוזט אַרויסרוּפֿן אַ קעגנערשאַפט צו זייערע רבנים און האָבן צוגעאיילט ביי זיי די צעשיידונג מיט דער פרומער סביבה און דעם איבער־אַנג פון דער שוהל צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אין גאַרבער־שטעטל קרינקי (גראַדנער גובערניע) איז אין 1897 פּאַרגע־

קומען א קאנפליקט צווישן די וואלקער-ארבעטער און פאבריקאנטן. בעיקר האט מען זיך נישט געקענט אייניקן וועגן דער וויכטיקסטער פאדערונג פון די ארבעטער — איינצופירן א 10-שעהדיקן ארבעטס-טאג. דערציילט וועגן דעם דער אונטערערדישער ארגאן פון בונד:

„נאך סוכות האבן די פאבריקאנטן געמאכט אן אסיפה ביים רב. און נאך זיין עצה האבן זיי באשטימט צו מאכן קאנטראקטן מיט די מייסטערס אויף 3 יאר און פון די ארבעטער נעמען צו דער ארבעט נאך יענע, וועלכע זיינען ניט קיין 'בונטאָוויקעס' און וועלכע שטימען איין צו ארבעטן פון 6 ביז 8. אויב עס וועלן זיין ווייניק ארבעטער, האט מען באשטימט צו נעמען פויערים.“ די מייסטער און ארבעטער האבן ניט מסכים געווען און דער-קלערט א שטרייק. די באַלעבאָטיים האבן זיך געווענדט צום גובערנאָטאַר, אַז ער זאָל שיקן מיליטער אין שטעטל אַרײַן. זײ האָבן אים געגעבן די נעמען פון די „בונטאָוויקעס“. די פרעמדע האט מען ארויסגעשיקט פון שטעטל און די ארטיקע האט מען ארעסטירט. מ'האט אויך אָנגערייצט די שטרייק-ברעכערישע פויערים צו שלאָגן די שטרייקער, דערביי איז געפאלן טויט אַ פּאַטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען פאַר זיין באַפּאַלענעם זון. די ראַטע סאַלדאַטן, וואָס איז געקומען פון גראַדנע, איז באַפּאַלן אין גאַס די אַרבעטער און געשלאָגן מכות רצח. „די סאַלדאַטן — דערציילט דער בונדישער אַר-גאַן — זיינען געקומען אין בית-המדרש, וועלכער געהערט צו די אַרבעטער, האָבן אַרויסגעוואָרפן פון דאָרטן די ספרים און געמאַכט (דעם בית-המדרש) פאַר זייער קאַזאַרמע. די אַרבעטער זיינען אַוועק אין רייכן בית-המדרש און האָבן ניט געלאָזט לייענען. דאָן איז געקומען דער איספּראַוויניק מיט אַן אַוריאַדניק, האָבן צעטריבן די אַרבעטער, און דער איספּראַוויניק האָט אַרויס-גענומען די ספּר-תּוּרָה פון אַרון קודש, זיך פּרײַער איבערצאלענדיק“⁴⁸.

מיט דער הילף פון צאָרישן מיליטער און פויערישע שטרייק-ברעכער זיינען די יידישע ארבעטער באַזיגט געוואָרן. זיי האָבן אַ צײַט געהונגערט און לסוף געמוזט זיך אונטערגעבן — זיי זיינען אַוועק אַרבעטן 14 שעה אַ טאָג, „פון 6 ביז 8“.

אין אַזעלכע פּאַקטן האָבן יידישע אַרבעטער, אַפילו רעליגיעז-געשטימטע, געמוזט זען יד-אחת צווישן רב מיט זייערע עקספּלואַטאַטאָרן, צווישן די פרומע לייט און די צאָרישע אונטערדריקער. נאָך אַזעלכע איבערלעבונגען האָבן אין די אויערן פון יידישע אַרבעטער געמוזט קלינגען הויל און פּוסט די ווערטער וועגן גאַטספּאַרכטיקייט, יידישער אחדות און אַז יידן זיינען רחמנים בני רחמנים.

אַדער די מעשה, וואָס איז פאַרלאָפן אין דער שטאָט פון טעקסטיל-פאַבריקן — אין לאַדזש. דערציילט וועגן דעם די לאַדזשער אונטערערדישע צײַטונג פון בונד אין אַן אַרטיקל, וואָס טראַגט דעם נאָמען: רבנים און גלחים ביים קאַפּיטאַל אין דינסט:

„אין שטרייק ביי ווישליצקין און טיקאָצינערן איז אונזער פרומער רב מיזעל אַרויסגעטרעטן אַלס אַ פאַרמיטלער צווישן די פאַבריקאנטן און די

אַרבעטער. די לעצטע, גלויבנדיק דעם גוטן ווילן פון רב און אין זיין ניט
 מקבל־פנימשאפט, האָבן זיך מיט חשק פאַרלאָזט אויף זיין פאַרמיטלערשאַפט.
 זיי האָבן געהאַפּט מיט זיין הילף דורכקומען מיט זייערע באַלעבאַטיים און
 באַקומען פון זיי אַ דערפילונג אויף זייערע גערעכטע און געזעצלעכע פּאַדע־
 רונגען. נאַאיווע מענטשן! ... „מיינט איר דען, אַז אונזער רב מייזעל
 ווייסט נישט וועגן אונזער טרויעריקן לעבן? ניין, ער ווייסט גאַנץ גוט, נאָר
 וואָס פאַר אַ ווערדע האָבן מיר ביי אים, מיר אַרימע אַרבעטער?! נאָך זיין
 מיינונג, איז אונז באַשערט אויף אייביק בלייבן הונגעריקע שקלאַפּן, און
 דאָרום יעדע אונזער שטרעבונג צו פאַרבעסערן אונזער לעבן באַטראַכט
 ער אַלס אַן אַנפאַל אויף דער אמונה און ער האַלט זיך נישט אָפּ פון ווענדן
 זיך צו דער הילף פון פּאַליציי (ווי דאָס איז געווען נאָך דער דעמאָנסטראַ־
 ציע אויף דער לווייה ביי משה קאַנאַפּניצקי). וועלכע דאָרף מיט טורמעס און
 פּויסטן איינפּעסטיקן אין אונז די אמונה צו אונזער גורל! אַרויסטרעטנדיק
 אַלס אַ פאַרמיטלער צווישן טיקאַצינערן און זיינע אַרבעטער, האָט דער רב
 נישט געזען דערשלאָגן זיך פון רייכן פּאַבריקאַנט וועלכע עס איז פאַר־
 בעסערונגען פאַר די אַרבעטער. ניין, די אינטערעסן פון אונזערע עקספּלאַ־
 טאַטאָרן זיינען אים טייער און הייליק! און דאָרום האָט אונזער גאַטספּאַרכ־
 טיקער רב געזוכט אונז איינצורידן מיר זאָלן זיך אונטערגעבן... „און ווען
 מיר האָבן נישט געוואָלט זיך אונטערגעבן, האָט ער, דער באַשיצער פון
 עם ישראל, אונז געשראַקן מיט פּאַליציי און האָט טאַקע דערלאָזט מען זאָל
 אונז אַרויסשיקן מיטן טראַנספּאָרט“ (עטאַפּ)... „נאָר מיינט נישט, ברידער,
 אַז אַזעלכע זיינען נור די יידישע כלי־קודש! ניין, די קריסטלעכע גייסטלעכע
 שטייגן אפשר אין דער הינזיכט אַ סך איבער אונזערע יידישע“⁴⁰). (עס
 ווערט אויך דערציילט וועגן דער מיאוסער ראָל פון קאַטוילישן גלח שמידעל
 און לוטעראַנישן פּאַסטאָר גונדעלאַך, וועלכע האָבן בעתן זעלבן שטרייק
 ביי טיקאַצינערן אין זייערע קירכעס גערופן די פּוילישע און דייטשע אַרבע־
 טער צו ווערן שטרייק־ברעכער לטובת דעם יידישן פּאַבריקאַנט).
 מיר זעען ווידער אַ דריי־בונד — פּאַבריקאַנט, רב, פּאַליציי — מיטן
 צוגאַב פון קריסטלעכע שטרייק־ברעכער. דער דאָזיקער אומהייליקער דריי־
 בונד האָט געריסן אין די אויגן און די אַרבעטער האָבן געמאַכט די געהעריקע
 אויספירן.

דערציילט אַ קאָרעספּאָנדענץ פון בערשטער־אַרבעטער אין מעזריטש,
 אַז די פּאַבריקאַנטן האָבן פאַרלאָנגט פון איינעם פון זיי נישט צו באַשעפּטיקן
 „בונטאַוושטשיקעס“, וואָס זיי האָבן אָפּגעזאָגט פון דער אַרבעט. און אַזוי
 איז טאַקע געשען. אַלע אַרבעטער האָבן זיך פּאַרזאַמלט און באַשלאָסן גיין
 צום רב. דער רב האָט געהייסן בעטן ביי די פּאַבריקאַנטן מוחל צו זיין און
 די 5 באַזייטיקטע אַרבעטער זאָלן אים געבן תקיעת־כּף, אַז זיי וועלן זיך
 מער נישט בונטעווען. און די קאָרעספּאָנדענץ אין דער בערשטער־צייטונג
 זאָגט ווייטער: „צוואַגן, אַז מיר וועלן זיין רואיקע, שטילע קנעכט האָבן מיר
 נישט געקענט. אַ שאַד וואָס מיר האָבן זיך צו שפּעט דערוואוסט, אַז אַט

דער הייליקער רבי איז געווען צוזאמען מיט אלע באַלעבאָטיים אויף דער פאַרזאַמלונג. וואו זיי האָבן באַשלאָסן צו דריקן אונז, יידן, אויף וויפל עס איז נאָר מעגלעך. ווען מיר וואָלטן עס פריער געוואוסט, וואָלטן מיר אויף קיין פאַל נישט געקומען אויסגיסן אונזערע הערצער פאַר אַזאַ צדיק, נאָר מיר ווייסן כאַטש וואָס פאַר אַ פיינע לייט אונזערע רבנים זיינען" 60.

נישט בלויז צוליב שטעלן זיך בעת עקאָנאָמישע קאָנפליקטן אויפן צד פון די פאַבריקאַנטן קעגן די אַרבעטער זיינען די יידישע רעוואָלוציאָנערן אַרויסגעטרעטן קעגן רבנים. ווי די אַפיציעלע פאַרשטייער פון דער יידישער עדה, האָבן אין אַ ריי פאַלן רבנים נישט געהאַט דעם מוט צו פאַרטיידיקן דעם כבוד און די עלעמענטאַרע רעכט פון די יידן. די בונדיסטן האָבן געהאַלטן פאַר נויטיק זיך אַפּגרענעצן און טאַדלען אומוירדיקע אַדער פּחדנותדיקע האַנדלונגען.

אַט, למשל, איז אין דער שטאַט קרעמענטשוו, פאַלטאַווער גובערניע, געשען אַזאַ זאַך: די יידן פלעגן שבת שפּאַצירן אויף דער גאַס, וואָס איז אַמבעסטן געווען צוגעפּאַסט פאַר דעם. דאָרט האָבן אויך שפּאַצירט די טשינאַזויניקעס און די אַפיצירן פון גאַרניזאָן און זיי האָט זיך פאַרגלוסט צו מאַכן די גאַס יידן־ריין, כדי זיך נישט דאַרפן רייבן מיט יידישע אַרבל און קוקן אַ ייד אין פנים אַריין. האָט די נאַטשאַלסטווע פון שטאַט צוזאַמען מיטן קאַמאַנדיר פון בריאַנסקער פּולק אַרויסגערופן צו זיך דעם רב א. א. פריידענבערג און אים געהייסן אויפהענגען אין שוהל אַ קול־קורא. אַ יידן זאָלן מער אויף דער גאַס נישט שפּאַצירן. דער רב האָט געפּאַלגט און די יידן האָבן אויף די ווענט פון שוהל געלייענט, אַז זיי „באַליידיקן בכוונה די אַפיצירן און פירן זיך אויף נישט העפלעך קעגן די קריסטן אויף די גאַסן...“ „זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז עס איז אַ הייליקע פליכט פון אונז נישט צו דערלאָזן צו סקאַנדאַלן אויף די גאַסן און אין אמתן אַפּגעבן כבוד די אַפיצירן און דעם מיליטער, וועלכע באַשיצן די שטאַט און באַזונדערס די יידן. דעריבער האָט די אויבערהערשאַפט פון אונזער שטאַט מיט מיר זיך אַן עצה געהאַלטן און האָט מיר געזאָגט, אַז צוליב דעם, אום קיין אומ־גליק זאָל נישט געשען, זאָל איך, דערקלערן די יידן פאַלגנדעס:

„זיי זאָלן נישט גיין עטלעכע מיט אַ מאָל אויף יעקאַטערינסקע גאַס, זיי זאָלן זיין פאַרויכטיק, זיך נישט שטויסן אין ענגשאַפט; זיי זאָלן זיך פירן העפלעך מיט די אַפיצירן און דאַמען. איבערהויפט זאָלן זיי בע־סער שפּאַצירן אויף כערסאָנער און אַנדערע גאַסן, און זאָלן גאָר נישט גיין אויף יעקאַטערינסקע, דען די לופט איז דאָך אומעטום גלייך.“

אַ בונדישע צייטשריפט האָט אַפּגעדרוקט דעם טעקסט פון קול־קורא און דערביי געזאָגט: „די יידישע קליינע און גרויסע בורשוואַזיע זיינען אַזוי פאַרשראַקן, זיי זיינען אַזוי נישט בכוח צו פּראָטעסטירן קעגן באַליידי־קונגען, זיי האָבן אַזוי פאַרלוירן דעם געפיל פון מענטשן, אַז דאָס באַגיין זיך מיט יידן פון דער רוסישער רעגירונג און באַזאַמטע וואָלט אַלץ גע־וואָרן אוממעגלעכער, אומדערטרעגלעכער. נור צום גליק עקזיסטירט נאָך

א יידישער פראלעטאריאט. ער אליין וועט אפשטעלן די שוויינעריי און די אומפארשעמטקייט פון דער רוסישער רעגירונג, נור ער אליין וועט ווייזן, אז דאס יידישע פאלק האט אויך מענטשלעכע געפילן" (61).

ס'זיינען געווען פאלן, ווען די צארישע מאכט-ארגאנען האבן אויסגענוצט פאר זייערע צוועקן די כלי-קודש. דער אונטערערדישער ארגאן פון בונד אין מינסק דערציילט:

"מיט א וואך פאר דעם ערשטן מאי האט דער גובערנאטאר גערופן אונזער קאזיאנעם רב און האט אים שווער געמאכט דאס הארץ, אז א דע-מאנסטראציע וועט פארערגערן די יידישע לאגע. ער האט אים געבעטן אָנ-ווענדן זיין ווירקונג אלס רב און אפהאלטן די יידישע ארבעטער פון א דע-מאנסטראציע. מיט א צעבראכן הארץ איז דער רב אוועק פון דעם גובער-נאטאר און האט געפרוואוט נאך זיין שכל און זיינע שוואכע קרעפטן צו ווירקן אויף דעם קהל. ער האט אומעטום אָנגעקלאפט הודעות און אין אלע שוהלן און בתי-מדרשים האט ער מזהיר און מודיע געווען, אז עס קומט אָן דער ערשטער מאי און אז אין דעם טאָג דארף מען זיך נישט צוזא-מענקלייבן אין די גאסן, זינגען, שרייען און דאָס גלייכן" (62).

די זעלבע אַנטיסעמיטישע פאליטיק און דער זעלבע פאלקס-פיינט-לעכער דעספאטיזם פון דער צארישער רעגירונג, וואָס האט ביי איין טייל יידן גורם געווען צעשראָקנקייט און געבראָכנקייט, האט ביי אַ צווייטן טייל אויפגעוועקט ווידערשטאַנד-קראַפט און רעוואָלוציאָנערן שטאַלן. ווערט דער-ציילט פון ביאליסטאָק: "דער היגער 'מגיד' האט אין איינער פון זיינע דרשות אין שוהל אָנגערופן דעם צאָר 'מלך חסד', ס'האָבן זיך דערהערט אַ באַטויבנדיקע פייפערריי און סיקען, וועגן וועלכן דער 'מגיד' האט איבער-געגעבן דער נאַטשאַלסטווע. איצט שטייען אין שוהל בעת די דרשות גאָ-ראַדאָוואַיעס, וועמען מ'האַט אָנגעזאָגט צו אַרעסטירן פאַר יעדן פּראַוואַן צו שטערן די ר.ו. פאַרגאַנגענעם שבת האַט פּאַליציי אַרעסטירט אין שוהל 30 מענטשן" (63).

אויך דעם ווילנער מגיד האט באַוואַכט פּאַליציי בעת זיינע דרשות. מיר לייענען וועגן דעם: דעם צווייטן טאָג סוכות האט דער קאזיאָנער רב געהאַלטן אַ דרשה אין שוהל. "אַנווייזנדיק אויף דער פּאַליציי, וועלכע שטייט ביי דער טיר פון שוהל, האט דער ראַבינער באַגייסטערט אויסגערופן: איר וויסט צוליב וואָס אַט די שטייען דאָ? איר וויסט ווער עס איז אין דעם שולדיק? נור די... יידישע יוגנט, וועלכע איז אַראָפּ פון דרך-הישר, מישט זיך אין פרעמדע זאַכן... ביי די ווערטער האט דער עולם אָנגעהויבן פייפן און שרייען, עס איז געוואָרן אַ שרעקלעכער טומל און דער מגיד האט געמוזט אַראַפּגיין פון בימה ניט ענדיקנדיק די דרשה..."

און אזוי אויך אין גראַדנע: "די בתי-מדרשים זיינען געוואָרן אָן אַרענע פון פּאַליטישן קאַמף, וואו די רבנים זינגען אין איין קול מיט דער זעלבסט-הערשונג. 'חוק ונתחוק'..." "די גראַדנער שוהל, וואָס טראַגט אויף אירע ווענט אַלס אַ צירונג דעם 'מי שברך' דער גאַנצער קייזערלעכער פּאַמיליע,

האָט דעם צווייטן טאָג ראש השנה אָנגעטון אויף זיך נאָך אַ צירונג: די פּראַקלאַמאַציעס, וואָס זיינען דאָרט פאַרשפּרייט געוואָרן מיט אַ טאָג פאַר דעם, האָט מען אָנגעקלעפּט אויף די זיילן פון דער שוהל. אַלע האָבן זיי גע- לעזן. דאָן האָט דער גבאי פון שוהל געהייסן זיי אַראַפּרייסן. די אַרבעטער האָבן אָבער דערצו נישט דערלאָזט און עס איז פאַרגעקומען אַ גרויס גע- שלעג. פּאָליציי איז געקומען, נאָר זי האָט פּראָסט מורא געהאַט צוצוגיין צו דער מאַסע. דער פּריסטאָוו האָט געהאַלטן אַ רעדע פאַרן עולם און האָט זיי אויפגעוואָרפן וואָס אין אַזאַ הייליקן טאָג פאַרנעמען זיי זיך מיט פאַר- שפּרייטן פּראַקלאַמאַציעס⁶⁴.

אין שייכות מיט אַ דעמאָנסטראַציע פון בונדיסטן (19 מאַי 1902) אין שטאָטישן טעאַטער בעת דער פּייערונג פון צאַרס געבורסטטאָג, האָט דער מינסקער רב אַרויסגעגעבן אַ קול-קורא און אים אויפגעהאַנגען אין די בתי- תפילות. דער אינהאַלט פון קול-קורא איז געווען אַזאַ:

„עס שוידערט די לייב הערנדיק די שרעקלעכע געשיכטע, וואָס איז געווען אין טעאַטער! ווי קומען מיר, יידן, וואָס זיינען געגליכן צו איין ווערימל — תולעת יעקב — קריכן אין אַזעלכע זאכן! ווי קומען מיר, וואָס על פי הדעת ועל פי השכל זיינען מחויב תמיד מתפלל זיין בשלומה של מלכות, און ווען נישט זי וואָלט מען אונז שוין לאַנג איינגעשלאנגען לע- בעדיקערהייט, אַריינגיין אין אַזעלכע הויכע דרכים און זיך מישן אין פּאָליטיקע! אַ, זעט זיך אַרום, יידישע קינדער! באַטראַכט גוט וואָס איר טוט! גאָט ווייס צו וואָס איר קענט ברענגען אונזער אומגליקלעכע נאַציע, זיך אַליין און אייערע סעמעיסטוועס! מיט איין זאך פלעגט אונזער יידישע אומה שטאַלצירן — אַז עס איז נישט ביי איר קיין מורדים במלכות... און יעצט ווילט איר אַרונטערנעמען די מעלה אויך. מיר האָפּן, דאָס איר וועט דאָס אַלין גוט באַקלערן און איר וועט נישט וועלן ריזיקירן מיט דעם גליק פון אונזער גאַנצער נאַציע, מיט אייערן אייגענעם שיקזאַל און מיט דעם שיק- זאַל פון אייערע עלטערן און פון אייערע סעמעיסטוועס⁶⁵.“

נישט אַלע רבנים האָבן אַרויסגעוויזן אייפערדיקע אַקטיווקייט לטובת די באַלעבאַטים און דער רשעותדיקער מלכות. מיט רבנים, וועלכע האָבן זיך נישט געמישט אין די ענינים, האָט דער בונד קיין קאַנפּליקטן נישט געהאַט. די צאָל פון די „אַקטיוויסטן“ איז אָבער געווען גענוג, אַז די יידישע רעוואָלוציאַנערע באַוועגונג זאָל זיי נישט שווייגן און אַנווייזן ווי אַזוי זיי מיסברויכן זייער רעליגיעזן אַמט פאַר פּאַלקס-פּיינטלעכע צוועקן. און נישט בלויז וועגן רבנים האָט זיך דאָ געהאַנדלט, נאָר אויך וועגן די רייכע שיכטן, וואָס האָבן אויסגענוצט די אַמונה צו פאַרדעקן זייערע קעשענע-אינטערעסן.

אין אַן אויפּרוף, וואָס דער אידישער אַרבייטער פּעראַיין אין וואַרשאַ האָט אַרויסגעגעבן צו די ימים-נוראים (1895 אָדער 1896) ווערט געזאַגט וועגן יידישע באַנקירן און פּאַבריקאַנטן:

„ניט וואוועלבערג, ניט פּאַזנאַנסקי, ניט פּאַליאַקעוויטש און ניט פּיינ- קינד וויינען ראש-השנה און יום-כּפור. ניט זיי בעטן ביי גאָט אַ גוט יאָר.“

זיי האָבן אַ באַזונדערן גאַט: זייער געלט, זייער קאַפיטאַל איז זייער גאַט. צו אים בוקן זיי זיך, צו אים ברענגען זיי קרבנות פון אונזער בלוט און מאַרץ און ער שיצט זיי פון אַלדאַס ביים. זיי בעטן ניט ראש-השנה און יום-כפור אַ גוט יאָר און זיי דאַרפן ניט בעטן, וואָרעם קוים האָבן זיי געלט, זיינען זיי שוין מיט אַלדאַס גוטס פאַרזיכערט. די טיראַנישע רוסישע מלוכה מעג אַרויסגעבן די גרויזאַמסטע געזעצן קעגן יידן, זיינען די לייט מיט זייער געלט פון אַלץ געוואָרנט. יידן טאַרן ניט וואוינען אין רוסלאַנד — די וואוועלבערגס, פּאַזנאַנסקיס מעגן, וואו נאָר זיי ווילן. אַ ייד קאַרטשעט זיך אין דרייען און ציטערט, ווי אַ בלאַט פאַר יעדן טשינאַוויקל און מע-שענעם קנעפל, פאַר וואוועלבערגן און פּאַזנאַנסקין אָבער שטייען די גרעסטע טשינאַוויקעס אָן אַ היטל. וואוועלבערג, פּאַזנאַנסקי, פּאַליאַקעוויטש, פיינ-קינד — דאָס זיינען אַלץ יידן, אָבער אין גלות זיינען אַנדערע ביי זיי. די גאַנצע רוסישע מלוכה מיט איר גרויסער אַרמיי הייל איז יעדע מינוט גרייט זיך אַנצונעמען פאַר זייערן אַ גראַשן⁶⁶.

וועגן אויסנוצן די רעליגיעזע השפעה לטובה די רייכע און לרעה די אַרימע זאָגט די בונדישע צייטשריפט אין מינסק:

„די בורזשאַזיע האָט פאַרקנעכטעט אויך די רעליגיע און זי גענומען צו זיך אין דינסט. דורך אירע רבנים און גלחים פּרעדיקט זי, אַז די הער-שאַפט איז איר געגעבן געוואָרן פון גאַט אַליין, אַז דער אַרבעטער טוט אַ פאַרברעך קעגן גאַט, ווען ער וויל אומבייטן די איצטיקע אָרדנונג. דער אַרבעטער דאַרף נישט שטרייטן פאַר אַ בעסער לעבן, — ער דאַרף נאָר אַרבעטן, הונגען און שווייגן. און דערפאַר, אויף יענער וועלט, וועט מען אים געבן דעם לויטן מיטן שור הבר...“⁶⁷.

די היץ פון קעגנזייטיקן קאַמף איז כסדר געשטיגן. דאָ און דאָרט איז עס דערגאַנגען צו עקסצעסן. אין אַ קאַרעספּאַנדענץ פון לאַדזש ווערט דער-צײלט:

„אונזערע באַקאַנטע אַרבעטער קומט אויס צו ליידן ניט בלויז פון דעם ווילקיר פון דער פּאַליציי, נאָר אויך פון דער אומוויסנקייט און דעם רעליגיעזן פּאַנאַטיום פון דער אַרטיקער באַפעלקערונג, איבערהויפט פון די חסידים. מיר וועלן דאָ שוין נישט דערציילן וועגן דעם, ווי עס ווערן פאַרטריבן און פאַריאַגט די, וועלכע דערלויבן זיך אַפּצושניידן די פּאַלעס פון זייערע קאַ-פּאַטעס אָדער וועגן דעם, ווי די חסידים שלאָגן מכות אַכוריות די אַרבעטער, וועלכע דערלויבן זיך צו רויכערן שבת אָדער אַריינצוגיין אין אַ קלייט וואָס ניט איז קויפן. מיר וועלן אויך נישט ריידן וועגן דעם, וואָס די פּאַליטישע פּאַרדאַרנאָקייט פון די דאָזיקע פּאַנאַטיקער דערלויבט זיי אַנצואווייזן דעם פּאַליציימאַן אויף די, וועלכע רויכערן שבת, ווי אויף מיטגלידער פון 'אחדות' — דאָס איז אַלץ גאַרנישט אין פאַרגלייך מיט דער טרויעריקער געשיכטע, וואָס האָט ביי אונז פּאַסירט דעם געוועזענעם יום-כפור“⁶⁸.

יום-כפור 1902 זיינען פּאַנאַטישע חסידים באַפאַלן אַ שכנותדיקע דירה פון אחדותניקס, צעשלאָגן די קליינע גרופע פאַרזאַמלטע, אויפגעריסן אַ

קארב מיט אומלעגאלער ליטעראטור און צוויי פון די באפאלענע איבער-געגעבן דער פאליציי. די ארעסטירטע האָט מען אין פאליציי-צירקל מוראדיק געשלאָגן. אַחַדְת־נִיקֶטס האָבן נאָך דעם אָפּגעוואָרט די חסידישע מוסרים און זיי צעשלאָגן ביים אַרויסגיין פון שטיבל.

מיטן אויסנאָם פון חופה-וקדושין און ברית-מילה, וואו דאָס נישט צופאַסן זיך צו די רעליגיעזע דינים וואָלט אויך געברענגט אין קאַנפּליקט מיט די מלוכה-געזעצן און וואָלט אוממעגלעך געמאַכט לעגאַל איינשטעלן די פאַמיליע, האָבן די סאַציאַליסטיש-געשטימטע יידישע אַרבעטער זיך באַמיט צו פירן זייער לעבן אויף אַ וועלטלעכן אופן. און דאָ זיינען זיי געקומען אין אומאויפהערלעכע צוזאַמענשטויסן מיט די, וואָס האָבן געוואָלט מיט אַלע מיטלען איינהאַלטן דעם רעליגיעזן טאַטאַליזם. פאַרביטערונג האָבן אָפט אַרויסגערופן לוויית, וואָס די רעוואָלוציאַנערע אַרבעטער האָבן דורכגעפירט אויף זייער שטייגער. די כלי-קודש האָבן דעם בית-עולם באַטראַכט פאַר זייערס אַ ממשלה-פעלד, וואו קיינער טאָר נישט וואָגן עפעס צו ענדערן. אין אַ צאַל שטעט זיינען לוויית, דורכגעפירט נישט לויטן אַלטן שטייגער, געווען ברעז-שטאַף, וואָס האָט נאָך מער צעפלאַקערט דעם קאַמף צווישן אַלט-פרענקישן און מאַדערנעם עולם. צוויי ביישפּילן:

אין לאַדזש איז דעם 30 מערץ 1901 פאַרגעקומען די לווייה פון אַן אַרבעטער, אַ בונדישן טוער — משה קאַנאַפּניצקי. 2 טויזנט אַרבעטער, על פי רוב וועבער, זיינען געווען אויף דער לווייה. קיין קדיש האָט מען נישט געזאָגט, קיין אל מלא רחמים נישט געמאַכט. אַקעגן האָט מען געהאַלטן רעדעס און געזונגען רעוואָלוציאַנערע לידער. דאָס אַליין האָט מען שוין באַטראַכט פאַר „אַ חילול השם“... אַבער צו דעם איז צוגעקומען נאָך עפעס: אויפן וועג צום בית-עולם האָט מען די מיטה אַרויסגענומען פון אַרון און זי געטראָגן אויף די אַקסלען. אַן אומשולדיקע זאָך, וואָס טויזנטער מענטשן האָבן געזען. די חסידים האָט עס אַבער נישט געשטערט צו פאַרשפּרייטן די אומזיניקע מעשה, אַז מ'האַט דעם מת אַרויסגענומען פון אַרון און אים געפירט פאַר די הענט... נאָך דער לווייה האָבן פּאָליציי און קאַזאַקן צעטריבן די אַרבעטער, וועלכע האָבן אין געשלאָסענע רייען דע-מאַנסטרירט. פאַרן רב אליהו חיים מיזעל איז עס געווען ווייניק. ער האָט וועגן דעם ענין גערופן אַן אַסיפה, וואו מ'האַט געהעצט קעגן די אַחדות-לייט. אין שייכות מיט דעם האָבן פון די פאַנאַטיש-פרומע קרייזן זיך אָנגע-הויבן שייטן מסירות און במשך פון אַ פאַר טעג האָט מען אין די גאַסן און היימען אַרעסטירט בערך הונדערט אַחדות-ניקטס. אין פּאָליציי-צירקל האָט מען אַלעמען שרעקלעך געשלאָגן. אַ טייל האָט מען אַרויסגעשיקט פון שטאָט מיטן עטאַפּ⁶⁰.

אין סואוואַלק איז אָנהויב יאַנואַר 1903 פאַרגעקומען די לווייה פון אַן אַרבעטער, וועלכער האָט געהערט צו דער אַרגאַניזאַציע. „די חברים — דערציילט אַ באַריכט — האָבן קעגן דעם ווילן פון די שמשים אַליין געטראָגן דעם מת.“ אויפן בית-עלמין האָט מען געהאַלטן רעוואָלוציאַנערע רעדעס.

אין געשלאסענע רייען מיטן געזאנג פון אַרבעטער-לידער האָבן זיי צוריקוועגס דורכמאַרשירט די גאַנצע שטאָט ביז דער דירה, וואו עס האָט געוואוינט דער פאַרשטאַרבענער חבר. אין שטאָט האָט די לוויה געמאַכט אַ רושם. „אוי-מעטום האָט מען גערעדט וועגן די 'עלעקטרישע מענטשן' (אַזוי רופט מען דאָ די אַרגאַניזירטע אַרבעטער) מיט אַ שרעק. פאַר דער פּאַליציי איז דאָס געווען גאָר אַ נייעס. בעת דער דעמאָנסטראַציע האָט איין פּאַליציימאַן גע-זאָגט דעם אַנדערן: נישט וואָג זיך צו רירן, דאָס זיינען דאָך די סאַציאַ-ליסטן“.⁶⁰

ווי ווייט ס'זיינען געגאַנגען די באַמיאונגען פון די „מחזיקי-הדת“ אַנ-צוואוואַרפן זייער ווילן די וועלטלעך-יידישע אַרבעטער, קען מען זען פון געוויסע שטרייקן. געווען פאַלן ווען מ'האַט געמוזט שטרייקן פאַרן רעכט צו זיצן ביי דער אַרבעט אָן היטלען... אַזוי איז געווען אין ביאַליסטאָק. דערציילט אַ באַריכט:

„אַ כאַראַקטעריסטישער שטרייק איז ביי אונז פאַרגעקומען ביי די שטע-פער. דער באַלעבאַס האָט געפאַדערט מ'זאָל טון אין יאַרמעלקעס. קעגן אים וואוינט אַ רב, 'קען ער נישט זען' ווי די אַרבעטער זיצן אָן היטלען (דעם שווייס, וואָס גיסט זיך ביי זיי ביי דער אַרבעט, דערזעט ער נישט, ווי עס וויינט אויס, פונדערווייטן: אַ קורצזיכטיקער רב!). די אַרבעטער האָבן צוליב דעם געשטרייקט 2 וואָכן און געזיגט“.⁶¹

אויך אין לאַדזש איז געווען אַ שטרייק אין אַ שניידער-ווערקשטאָט צוליבן רעכט צו אַרבעטן בגילוי ראש: „דער באַלעבאַס, אַ פרומער, האָט זיך איינגעעקשנט און דערקלערט, אַז ביי אים וועט דאָס נישט זיין. ערשט נאָך עטלעכע טעג שטרייקן האָט ער געמוזט איינגיין, אַז די אַרבעטער זאָלן נישט דאַרפן טראָגן די היטלען ביי דער אַרבעט“.⁶²

דער אַרגאַן פון בערשטער-בונד שרייבט, אַז מ'ווייסט פון אַ סך פּאַלן, ווען „די באַלעבאַטים האָבן געוואָלט אַנטזאָגן די אַרבעטער, וועלכע זיינען נישט געווען פרום“.⁶³

ביי די יידישע אַרבעטער האָט אַלץ מער און מער זיך אויסגעוועפּט די פרומקייט און אַלץ ווייניקער און ווייניקער איז געוואָרן די צאָל פון פרומע אַרבעטער. ביי די, וואָס זיינען אַריינגעצויגן געוואָרן אין דער רעוואַ-לוציאַנערער באַוועגונג, איז די באַציאונג צו רעליגיע געווען אַ פאַרשידנ-אַרטיקע: פון גלייכגילטיקייט ביז באַוואוסטזיניקער אַפיקורסות. וועגן דער ענדערונג, וואָס איז פאַרגעקומען אין יידישן אַרבעטס-מענטש שרייבט די צייטשריפט פון די וואַרשעווער בונדיסטן:

„נאָך אַ גאַנצער וואָך האַרעוואַניע מיט צעבראַכענע אברים און אַ צע-בראַכן האַרץ פלעגן די יידישע אַרבעטער שבת צונויפקלייבן זיך אין זייערע שוהלעכלעך און קלויזלעך הערן דעם רבין, וועלכער פלעגט זיי פרעדיקן פון הכנעה און אונטערטעניקייט, פון משיחן און גן-עדן און צוגעבן זיי מוט רואיק צו טראָגן דעם יאָך. די יינגערע און מער לעבעדיקע אַרבעטער פלעגן אַרויסגיין אין גאַס פאַרטאַנצן די צרות, פאַרטרינקען און פאַרזינגען...“.

אָבער די יידישע אַרבעטער האָבן זיך געביטן: „פאַרוואונדערט האָבן זיך אַנפאַנגס אַלע, זעענדיק אַז דער נידערגעשלאָגענער, צעטרעטענער וואָרעם, דער פאַרכאַטער זשיד“ איז אַזוי דרייסט אַרויס אויפן שטרייט. דערשראָקן איז געוואָרן די רעגירונג, דערווענדיק אַז אויך דער שטענדיק טרייער 'אונטערטאַנער', וואָס פלעגט מאַכן אַלע שבת 'הנותן תשועה' זיינע אונטערדריקער, פלעגט קושן די רוט, וואָס שמייסט אים, אַז אויך דער 'בויו' איז אַריין אין אַן ענערגישן קאַמף מיט זיינע באַלעבאַטים און ממילא אויך מיט איר. זי האָט זיך אַנגעהויבן וואָרפן אויף אַלע זייטן, כאַפט, אַרעסטירט, גיט אַרויס פאַרשידענע געזעצן, אָבער אַלץ אומזיסט! נישט דערמיט קען זי איבערשרעקן דעם יידישן אַרבעטער. נידעריק, דערשלאָגן האָט זיך געפילט דער ייד אַלס ייד, אַלס איינער פון אַ געדריקטער, געפאַלענער נאַציע, אָבער העלדיש, מוטיק, אַרויס דער יידישער אַרבעטער אַלס אַרבעטער, אַלס אַ מיטגליד פון אַ שטאַרקן אַרגאַניזירטן קלאַס, וועלכן עס געפערט די קומענדע צייט“⁶⁴.

די רבנים האָבן פאַרלוירן דעם גלויבן, אַז מיט בלויז מוסר זאָגן און גאַטספאַרכטיקע דרשות וועלן זיי מחזור-למוטב-זיין די רעוואָלוציאַנערע יידישע אַרבעטער. אין זייער האַפנונגסלאַזיקייט און פאַנאַטישער איבער-טרייבונג האָבן טייל רבנים אַנגעהויבן זוכן הילף ביי די צאַרישע מאַכט-אַרגאַנען. מיט דעם האָבן זיי נאָך פאַרגרעסערט די סכנות און לייזן פון די בונדיסטן, וואָס האָבן במילא שטאַרק געליטן פון די צאַרישע רעפּרעסיעס און שטראַפן; מיט דעם האָבן זיי אויך צוגעהאַלפן דעמאָראַליזירן די יידישע גאַס און האַדעווען ביי געוויסע שיכטן דעם גייסט פון מיטאַרבעט מיט די אונטערדריקער פון יידישן פּאָלק. האַלטנדיק, אַז מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקי (די רעגירונג אויף דער ערד איז אַזוי ווי די רעגירונג אין הימל), האָבן זיי זייער מורא פאַר גאַט און די הכנעה צו אים אויסגעברייטערט אויף אַרומצונעמען אויך דעם צאַרישן געץ. מיט דעם דערקלערט זיך, וואָס געוויסע רבנים האָבן אָפן גערופן צו מסירה, הגם מסירה בכלל איז געווען שטאַרק פאַרהאַסט ביי יידן.

אין אויגוסט 1903 איז אין קראַקע פאַרגעקומען אַ וועלט-צוזאַמענפאַך פון רבנים. ס'זיינען אויך געווען רבנים פון רוסלאַנד. צוויי פון זיי — דער פּאָלאַווער רב ר' עקיבא ראַבינאוויטש און דער גראַדנער רב ר' וועלוועלע מרגליות האָבן פאַרלאַנגט אַנצונעמען אַ רעוואָלוציע, אַז מ'זאל די רעוואָלוציאַנערען אויסשליסן פון כלל-ישראל און זיי אַרויסגעבן דער רעגירונג (זיי האָבן אויך גערעדט קעגן דער מינדסטער ענדערונג פון לערן-סיסטעם אין די חדרים און קעגן אַריינלאָזן אין די היימען יידישע און העברעאישע צייטונגען). אַזוי ווייט — אַרויסגעבן די רעוואָלוציאַנערן דער רעגירונג — האָט די מערהייט פון רבנים-צוזאַמענפאַך נישט געוואַלט גיין. אַן אַלגעמיינע רעוואָלוציע קעגן יידישע רעוואָלוציאַנערן האָט אָבער דער צוזאַמענפאַך אַן אַנגענומען. און געטון האָט ער עס מיט התפעלות. אַט איז דער אינהאַלט פון דער רעוואָלוציע:

„מיר, רבנים, פון פארשידענע לענדער, וועלכע האָבן זיך צוזאַמענגע- קליבן דאָ אין קראַקע, זיינען מוּדיע עפנטלעך פאַר אַלע פעלקער דאָס מיר, יידן, אויך נאָך דעם ווי מיר זיינען פאַרטריבן געוואָרן פון אונזער לאַנד און פאַרשפּרייט געוואָרן אין אַלע עקן פון דער וועלט עד היום הזה, האָבן שטענ- דיק הייליק געהאַלטן דעם חוב, דעם געבאַט פון אונזער הייליקער תורה — אָפּצוהיטן די געזעצן און די אָרדנונגען פון די מדינות, אין וועלכע מיר וואוי- נען דאָרט, וואָרעם דינא דמלכותא דינא. און עס איז אַ קל וחומר, אַז עס איז אַ גרויסער און מוראדיקער איסור לויט אונזער תורה פאַר יעדן ייד גרינג צו שעצן, חלילה, די ערע פון דער רעגירונג אָדער, חלילה, צו גיין יד-אחת מיט די פושעים, וועלכע ווידערשפעניקן קעגן די געזעצן און די אָרדנונגען פון דער רעגירונג, וועלכע באַשיצט אויך אונז. דען יעדער ייד איז מחויב מקיים צו זיין דעם פּסוק: 'ירא את ה' בני ומלך עם שונים אל תתערב' (האָב מורא פאַר גאָט, מיין זון, און פאַרן מלך, מיט איבעראַנדערשער זאָל- סטו זיך נישט מישן). מיט דער קראַפט פון אונזער הייליקער תורה פּראָטעס- טירט דער ראַבינער-קאָנגרעס אַ שטאַרקן פּראָטעסט קעגן די אַלע, וואָס זיינען עובר אויף דעם, צום גרויסן באַדויערן פון אַלע ערלעכע יידן“⁶⁶.

פון קראַקע זיינען די רבנים צוריקגעקומען מיט פּלענער צו שאַפן אַן אגודת הרבנים אין רוסלאַנד און רופן אַ רבנים-צוזאַמענפאַר אין גראַדנע. און הגם מיט זייער פאַרלאַנג אויפצופאָדערן יידן אַרויסצוגעבן די רעוואָלוציאָנערן האָבן די עקסטרעמסטע פּאַנאַטיקער אויפן קראַקעווער צוזאַמענ- פאַר קיין הצלחה נישט געהאַט, האָט דאָס זיי נישט געשטערט אין רוסלאַנד אַרויסצולאָזן קול-קוראס מיטן זעלבן רוף.

שרייבט וועגן דעם די בונדישע אונטערערדישע פרעסע:

„די הכנות פון דער יידישער קלעריקאַלער אַרמיי צום קאַמף מיטן 'בונד' האָט זיך אָפן אַרויסגעוויזן אויף דעם קראַקעווער צוזאַמענפאַר פון די רבנים. שוין דאָרטן האָבן די 'באַרימטע' ר' עקיבא פון פּאַלטאָוע און ר' וועלוועלע פון גראַדנע פאַרגעלייגט צו מאַכן יד-אחת מיט דעם צאַרזום: אַרויסצוגעבן אַלע פּאַליטישע פאַרברעכער און אויסצושליסן זיי מכלל ישראל. דאָרטן איז דאָס געלונגען נישט אינגאַנצן. אָבער מיט אַן עכט-קלערי- קאַלישן פּאַנאַטיזם האָט זיך דער זעלבער ר' וועלוועלע דערשלאָגן די דער- לויבעניש צו מאַכן אַן אַסיפה אין רוסלאַנד גופא... ער האָט אַרויסגעלאָזט אַ קול-קורא אין 3 שפּראַכן — העברעאיש, יידיש און רוסיש. אַפילו עלטערע מענטשן זיינען געווען אומצופרידן מיט אים. דעם רבין צו הילף איז געקומען דער טאַבאַק-פאַבריקאַנט שערעשעווסקי, וועלכער האָט אויף זיין רעכנונג גע- געבן אַנקלעפן 150 קול-קוראס אויף טאָול און האָט דאָס פּאַנאַנדערגעהאַנגען אין אַלע בתי-מדרשים. פון דעם קול-קורא הערט זיך דער ריח-ניחוח פון קנעכטשאַפט און שענדלעכסטער אונטערטעניקייט צו דער פאַרפלוכטער רו- סישער רעגירונג“⁶⁶.

די גראַדנער אַרגאַניזאַציע פון בונד האָט אַרויסגעלאָזט אַ ספּעציעל פּולבליעטל קעגן פּראַיעקטירטן צוזאַמענפאַר אין גראַדנע. עס ווערט דאָרט

דערציילט, אז תיכף נאכן קראקעווער צוזאמענפאר האבן רבנים „אין פיל שטעט געקלעפט 'קול-קוראס', אין וועלכע זיי לייגן פאר די עלטערן אַרויס-צוגעבן זייערע קינדער דער פאליציי אזוי ווי עס האט פארגעלייגט דער מאהליווער גובערנאטאר“⁸⁷).

דער מעזריטשער רב בערישל שאפיראָ האט אויך אַרויסגעלאָזט אַ הודעה, וואו ער רופט איבערצוגעבן די רעוואָלוציאַנערן דער זשאַנדאַרמעריע. אין דער הודעה, וואָס מ'האַט אויפגעהאַנגען אין די בתי-תפילות, איז געזאָגט, אַז בחורים קומען זיך צוזאַמען און מ'לערנט „אַראַפּצוגיין פון דרך-התורה והיהדות און צו גיין אַנטקעגן פראַוויטעלסטוואָ“. לכן האָט מען געגרינדעט אַ חברה מחזיקי הדת מיטן רב בראש. די חברה וועט „אַכטונג געבן אין אַלע ערטער און אַז מען וועט טרעפן אַזעלכע אסיפות אָדער איין פאַרזאַמלונג פון בחורים וגם בתולות, וועט מען דאָס זאַיאַווען דעם זאַנדאַרמיסקע“... „גם איז מוטל אויף יעדן מענטש, וואָס ווייסט, וואו די אַסיפות געפינען זיך, זאָל מען קומען מעלדירן להרב דפה“⁸⁸).

דער לאַדזשער רב אליהו חיים מיזעל, וועלכער איז געשטאַנען אין אַקטיוון קאַמף מיט די בונדישע אַחזותניקעס, האָט דער פאליציי געגעבן אַנווייזונגען ווי אזוי צו דערקענען אַ סאַציאַליסט, כדי „בלאַגאַנאַדיאַזשנע“ יידן זאָלן נישט דאַרפן ליידן. אויב מען טראָגט ציצית — האָט ער איר געזאָגט — איז מען נישט קיין סאַציאַליסט. און ביי פרויען: אויב מען טראָגט אַ פאַרטוך און אויערינגלעך, בפרט אַ שייטל — איז מען נישט קיין סאַציאַליסטקע. פאליציי און קאָזאַקן האָבן נאָכדעם צעקנעפלט פאַרהאַלטענע יידן און געקאַטעוועט יענע, וועלכע האָבן נישט געטראָגן קיין ציצית. די דאָזיקע עקסטרעם-פאַנאַטישע רבנים האָבן נישט פאַרשטאַנען די מאַראַלישע ירידה, וואָס קומט צום אויסדרוק אין אַזעלכע מעשים, ווי מאַכן יד-אחת מיט דער צאַרישער רשעותדיקער ממשלה. זיי האָבן אויך נישט געזען, אַז מיטן איבערציען דאָס שטריקל איילן זיי אַליין צו ביי די אַרבעטער און יוגנט דעם פראַצעס פון איבעררייסן די לעצטע פאַרבינדונג-פעדים מיט דער שוהל און בית-המדרש און מיט אַלץ, וואָס די דאָזיקע טראַדיציאָנעלע אינסטיטוציעס האָבן מיט זיך פאַרגעשטעלט. די יידישע אַרבעטער האָבן מער נישט געוואַלט האָבן די גייסטיקע פירערשאַפט און די אפּטרופּוסות פון די כלי-קודש.

4. בונד און ציוניזם: אַנדערע וועגן – אַנדערע צילן

אַ צווייטער גרויסער געזעלשאַפטלעכער כוח ביי יידן, נאָך די פרומע, זיינען געווען די ציוניסטן. דער פּאָליטישער ציוניזם איז אויפגעקומען אין איין צייט מיטן בונד, און ווי דער בונד, האָט אויך ער געהאַט זיין ערב: אין דער העברעאישער פּובליציסטיק, אין די חובבי-ציון, בני-משה, אַדעסער קאָלאָניאַציע-קאָמיטעט און אַנדערע פּאַלעסטינאַפּילישע חברות. אַ פּאַר-אייניקטע, ציל-באַוואוסטע באַוועגונג האָט דער ציוניזם אָנגעהויבן ווערן ערשט זינט דעם קאָנגרעס, וואָס איז פּאַרגעקומען אין באַזעל (שווייץ), אויגוסט 1897. צו די יידישע אַרבעטער, סאַציאַליסטן און רעוואָלוציאָנערן האָט דער ציוניזם נישט געקענט אַפעלירן ווי אַן אידעאַל און האָט ביי זיי געמוזט אַרויסרופן אַ ווידערווילן ווי אַ געזעלשאַפטלעכע באַוועגונג. פּריער אַדער שפּעטער האָבן געמוזט קומען די צוזאַמענשטויסן צווישן ביידע לאַגערן. וואָס האָט מיט זיך פּאַרגעשטעלט דער פּאָליטישער ציוניזם אין די ערשטע יאָרן פון זיין אַנטוויקלונג?

זיין אַרגאַניזאַטאָר און אידעאַלאָג, פּירער און פּאַנען-טרעגער איז געווען דר. טעאָדאָר הערצל. ער איז געווען די צענטראַלע זייל פון דער באַוועגונג און, ווי עס האָט געזאָגט נחום סאַקאַלאָו אין זיין שלוס-רעדע אויפן פּערטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין לאַנדאָן, ער איז אויך געווען איר פּראָגראַם. זיין ווערק דער יודענשאַט, אַרויס אַנדערהאַלבן יאָר נאָך פּאַר דעם ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל, איז באַטראַכט געוואָרן ווי דער פּונדאַמענט פון פּאָליטישן ציוניזם.

אין דאָזיקן ווערק איז פּראָקלאַמירט געוואָרן די נויטווענדיקייט פון אַן אייגן לאַנד און פון יידישן עקזאָדוס. די טרייב-קראַפט צו דעם איז דער אַנטי-סעמיטיזם. הערצל האָט נאָך דעמאָלט אַליין נישט געוואוסט וואו איז דאָס לאַנד, וואָס דאַרף איינזאַמלען די יידן פון דער וועלט. ער מיינט, אַז עס קען זיין אַרגענטינע און אַזוי אויך פּאַלעסטינע. אַליין אַן אַסימילירטער ייד, האָט דער מחבר פון יודענשאַט, אונטער דער ווירקונג פון די אַנטיסעמיטישע קלעפּ, געזען די יידן-פּראָגע בלוין פון דער איינער זייט. ער האָט אַרויסגע-זאָגט דעם געדאַנק, אַז יידן זיינען אַ פּאַלק, ווייל „דער שונא מאַכט פון אונז אַ פּאַלק, אַן אונזער ווילן“. מ'וועט כמעט נישט דאַרפן שטאַרק זיך אַנשטרענגן גען, כדי פּאַנאַנדערצוואויגן אַ באַוועגונג פּאַר אַ יודענשאַט, ווייל „דאָס טוען שוין די אַנטיסעמיטן פּאַר אונז“. ער איז אַוועק אַזוי ווייט אין נוצן דעם אַרגו-מענט פון דער אַנטיסעמיטישער בייטש פּאַר דער אידייע פון אַ יודענשאַט.

אז ער האָט זיך דעררעדט צו אַזעלכע ווערטער: „די אַלגעמיינע פאַרברידע-
רונג איז אַפילו נישט קיין שיינער חלום. דער שונא איז גויטיק פאַר די
העכסטע אַנשטרענגונגען פון דער פערזענלעכקייט“.

זיין פּאָליטישע פיזיאָנאָמיע האָט ער געברענגט צום אויסדרוק אין אַזעלכע
ווערטער: „איך האָלט די דעמאָקראַטישע מאָנאָרכיע און די אַריסטאָקראַטישע
רעפּובליק פאַר די פּיינסטע פאַרמען פון אַ מלוכה“... זיין בליק אויפן קול-
טורעלן לעבן און שאַפן פון די יידן קומט צום אויסדרוק אין זיין באַציאָונג
צו דער שפּראַך-פּראָגע. ער איז קעגן יידיש און קעגן העברעאיש. ער מיינט,
אַז אין יודענשטאַט דאַרף מען זיך האַלטן ביי די לאַנד-שפּראַכן, וואָס מ'וועט
מיטברענגען פון די אַלטע היימען... „פון די צעדרייטע און צעקריפלטע זשאַר-
גאַנען, מיט וועלכע מיר באַדינען זיך איצט, פון אַט די געטאַ-שפּראַכן וועלן
מיר זיך אָפגעוואוינען. דאָס זיינען געווען די געהיימע שפּראַכן פון די
געפאַנגענע“... „אייגנטלעך בלויז אין דער אמונה פון אונזערע עלטערן
דערקענען מיר זיך, ווי קרובים“⁽⁶⁶⁾.

פון דעם אַלעם האָט געווייט מיט פרעמדקייט אין פנים פון די יידישע
מאַסן אין מזרח-אייראָפּע. ביי זיין גאַנצן דוחק האָט דער פרומער ייד נישט
געוואָלט דוחק זיין דעם קץ. מיטן אויסנאַם פון אַ גאַר דינעם שיכט, האָט
די גרויסע מאַסע פרומע יידן נישט געוואָלט האָבן צו טון מיט הערצלס
אידייע. און אַוודאי האָבן דאָס אָפגעוואָרפן די, וועלכע האָבן געשטרעבט
צו פאַרברידערונג פון די פעלקער, צו אַ נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויפּלעבונג
פון יידישן פּאָלק, וואָס איז אַ פּאָלק לויטן אייגענעם ווילן און נישט אַדאַנק
דעם אַנטיסעמיטישן שונא — די אַלע, וועלכע האָבן באַקעמפט די מאָנאַר-
כיסטישע און אַריסטאָקראַטישע איינריכטונגען אין זייערע לענדער, ווייל
פון דאַרטן איז אַרויסגעקומען כל השלעכטס פאַר כל הפעלקער, בפרט פאַר
יידן. צווישן די יידישע רעוואָלוציאָנערן און הערצלען איז געווען אַ תּהום.
בעת די ערשטע האָבן געזען זייער אויפּגאַבע אין קעמפן קעגן דער יידישער
רעכטלאָזיקייט און דערביי געזוכט מיטשותפים אין די פּראַגרעסיווע כוחות
פון די אַנדערע פעלקער, האָט דער לעצטער גערופן זיך אָפּצוואַגן פון קאַמף
און אויפּגעוויזן, אַז די אומות-העולם דאַרפן אויך זיין פאַראינטערעסירט אין
זיין פּלאַן, ווייל מיט דעם וועלן זיי פטור ווערן פון די יידן⁽⁶⁷⁾.

אויף וויפל ס'איז געווען אַ נויטווענדיקייט און ס'איז אַנגעגאַנגען אַן
עמיגראַציע פון יידן, איז זי געגאַנגען בעיקר קיין אַמעריקע, ווי אויך אין
אייניקע לענדער פון מערב-אייראָפּע. נישט צוליב פּראַקטישע און נישט צו-
ליב גייסטיקע מאַטיוון האָט הערצלס יודענשטאַט געקענט אָפּעלירן צו די
מוחות און הערצער פון די גרויסע יידישע מאַסן אין מזרח-אייראָפּע. גע-
פונען אָפּענע אויערן האָט ער ביי יענע שיכטן, וועלכע זיינען שוין פריער
געווען פאַרכאַפט פון דער ציון-אידייע און זיי זיינען געווען אומצופרידן מיט
די רעזולטאַטן פון די אייגענע באַמיוונגען. ער האָט אויך געוואונען נייע
אַנהענגער צווישן מיטל-קלאַס און בירגערלעך-אַסימילירטער אינטעליגענץ.
ווי די טעאָריע, אַזוי האָט אויך הערצלס פּראַקטיק נישט געקענט גע-

פינען קיין חן אין די אויגן פון די יידישע סאָציאליסטן. נאָך פאָרן ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס איז הערצל צוגערעטן צו רעאליזירן זיין פלאַן פון אַ יודענשטאַט. די רעאליזירונג האָט ער געשטרעבט צו דערגרייכן דורך דריי מיטלען: דיפלאַמאטיע אין די קיזערלעכע הויפן, געלט — און אַנטיסעמיטיזם ווי אַ שטויס־קראַפט. דורך באַצאָלטע פאַרמיטלער האָט דער מחבר פון יודענשטאַט זיך געשטעלט אין פאַרבינדונג מיט איינפלוסרייכע מענטשן אין און אַרום אייניקע קיזערלעכע הייף — פון טערקישן סולטאַן אבדול האַמיד, פון דייטשן קיזער ווילהעלם דעם צווייטן און אַנדערע. גלייכצייטיק האָט ער אויך איינגעשטעלט פאַרבינדונגען מיט די פינאַנציעלע הייזער פון ראַט־שילדן און אַנדערע יידישע באַנקירן, ווי אויך מיטן וואַטיקאַן אין רוים. דאָס האָט הערצל געטון נאָך פאָרן ערשטן קאָנגרעס, דאָס זעלבע האָט ער געטון שפעטער, שוין אין דער ראַל אַלס פּרעזידענט פון דער אַפיציעלער ציוניסטישער וועלט־אָרגאַניזאַציע.

זיין הויפט־אַגענט איז געווען אַ געוויסער מיכאל נעוולינסקי, אַ פאַראַרימ־טער פוילישער שלאַכטשיץ, וועלכער איז גלייכצייטיק געווען אַן אַגענט פון טערקישן סולטאַן. ער האָט הערצלען אַריינגעפירט אין סולטאַנס הויף, פאַר־בונדן מיט קאָטילישע קאַרדינאַלן און אויסגעפירט פאַר הערצלען אויך אַנ־דערע מיסיעס. בכלל איז ער געווען הערצלס בעל־יועץ אין דיפלאַמאטישע ענינים און באַקומען אַ געהאַלט פון ציוניסטישן אַקציאָנס־קאָמיטעט. ווען אין אָפּפאַנג איז נישט געלונגען צו קריגן פאַר הערצלען אַן אוידיענץ ביים סולטאַן בעת זיין ערשטער נסיעה קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, האָט ער געבעטן ביי נעוולינסקיין אויסצופועלן כאַטש אַן אַרדען, נישט ווייל ער איז, האָט ער אים געזאָגט, אַן „אַרדען־יעגער“, נאָר ווייל „איך דאַרף דרינגענדיק האַבן פאַר מיינע לייט אין לאַנדאָן אַ צייכן פון סולטאַנס חסד“⁽¹⁾. ער האָט זיך באַנוצט מיט נעוולינסקיס עצות און פאַרמיטלעריי, הגם ער האָט געמוזט באַמערקן די שאַטן־זייטן פון דעם. אין זיין טאַג־בוך האָט דער ציוניסטישער מנהיג פאַרצייכנט: „ווי פריער, שטיי איך נאָך אונטער דעם רושם פון זיינע (נעוולינסקיס) גרויסע גייסטיקע קוואַליטעטן. דערפאַר זע איך אָבער דאָך דייטלעך, אַז ס'איז דיפלאַמאטישע האַלב־וועלט — קודם־כל דער נע־בעכדיקער אַמבאַסאַדאָר פון קייסער, דעם חלוש, פון טערקיי. אָבער אויך דער דאָזיקער אַמבאַסאַדאָר און זיין אַרימער האָר זיינען פאַר מיר האַרציק־סימפּאַטישע געשטאַלטן“⁽²⁾. נעוולינסקיס טויט (1899) בעת אַ נסיעה קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל אין אַ ציוניסטישער מיסיע האָט הערצלען דערשיטערט⁽³⁾.

די ציוניסטישע פּאָליטיק האָט פאַר זיך נישט געזען קיין אַנדערן וועג, ווי נאָר דורך „דיפלאַמאטישער האַלב־וועלט“ און אויף דעם וועג איז זי ווייטער געגאַנגען. דער ערשטער ציוניסטישער קאָנגרעס האָט פּראַקלאַמירט אַלס זיין ציל: דער ציוניזם שטרעבט צו באַשאַפן פאַרן יידישן פּאָלק אַן עפּנטלעך רעכטלעך געזיכערטע היים אין פּאַלעסטינע. די אינסטרומענטן צו דערגרייכן דעם ציל האָבן געזאָלט זיין: פינאַנציעלע הילף פון יידישע באַנקירן פאַר טערקיי, העלפן דער טערקישער רעגירונג פטור צו ווערן פון די אַרמענישע

בונטן — פון איין זייט און די אונטערשטיצונג פון די אייראָפּעאישע גרויס-מאַכטן — פון דער צווייטער זייט. באַלד פון ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אָן האָט זיך איינגעשטעלט אַ מנהג, אַז די דעלעגאַטן האָבן אָנגענומען דאָנק-און לויב־רעזאָלוציעס פאַרן טערקישן סולטאַן און דער לעצטער האָט אָפּגעצאָלט מיט אַרדענס פאַר הערצלען. דאָס איז פאַרגעקומען אין דער צייט בעת טערקיי האָט פאַרבאָטן יידישע איינוואַנדערונג. אין דער הכנעה־פּאַ-ליטיק איז מען אַוועק אַזוי ווייט, אַז אויפן פּערטן ציוניסטישן קאָנגרעס (אויגוסט 1900 אין לאַנדאָן) האָט פּראָפּעסאָר בעלקאָווסקי, אין זיין רעפּעראַט וועגן דער קאַלאָניאַל-באַנק, געפּראַווט פאַרענטפּערן דעם פאַרבאָט פון יידישער איינוואַנדערונג אין טערקיי. אַבי ס'זאָל חלילה נישט פּאַלן קיין שאַטן אויפן דעספּאָטישן סולטאַן און זיין קאַרומפּירטער רעגירונג. און צווישן די דעלעגאַטן האָט זיך נישט געפונען קיינער צו פּראָטעסטירן קעגן דעם איינוואַנדערונג פאַרבאָט און קעגן די רייד פון פאַרענטפּערער (4).

אין האַרבסט 1898 האָט דער דייטשער קייסער ווילהעלם דער צווייטער באַזוכט טערקיי. די פאַרשטייער פון ציוניסטישן אַקציאָנס־קאָמיטעט זיינען ספּעציעל געפאַרן קיין טערקיי, כדי אויסצופּוועלן ביים דייטשן קייסער ער זאָל אינטערװענירן ביים סולטאַן לטובת דעם ציוניסטישן פּלאַן. אין ירושלים האָט הערצל געהאַלטן אַ רעדע פאַר דעם דייטשן קייסער און אים געבעטן וועגן „גנעדיקער פאַרמיטלונג“ ביים סולטאַן. דער ציוניסטישער מנהיג האָט אין זיין רעדע באַצייכנט דעם דייטשן קייסער ווילהעלם דעם צווייטן אַלס „דעם אַלמעכטיקן קעניג פון שלום“, הגם ער איז געווען דער סימבאָל פון פּרייסישן מיליטאַריזם. אין געשפּרעך מיטן דייטשן קייסער האָט אים הערצל אויך אַריינגעשאַצט אין נדן, אַז מיטן העלפן רעאַליזירן דעם ציוניסטישן ציל — קריגן אַ „משאַרטער“ פאַר יידן אין טערקיי, וואָס זאָל זיך געפּינען אונט־טערן דייטשן פּראָטעקטאָראַט — וועט פאַרקלענערט ווערן די סאַציאַל־דע-מאָקראַטישע השפּעה צווישן די דייטשע יידן. גלייכצייטיק האָט דער ציוניסטישער מנהיג דורך דייטשע פירשטן, קרובים פון רוסישן צאַר, געמאַכט באַמיאונגען צו באַקומען פאַרבינדונגען מיטן רוסישן קייסערלעכן הויף אין פּעטערבורג.

אויף די יערלעכע ציוניסטישע וועלט־קאָנגרעסן האָט מען, נאַטירלעך, אַ סך גערעדט וועגן דער טרויעריקער לאַגע פון די יידן אויף דער וועלט, בפרט איז דאָס געקומען צום אויסדרוק אין די פּעסימיסטישע רעפּעראַטן פון ד״ר מאַקס נאַרדוי. אָבער סיי אין זיינע רעפּעראַטן, סיי אין די אָפיציעלע באַריכטן פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, ווי אויך אין די רעדעס פון די דעלעגאַטן האָט מען נישט גערעדט קאָנקרעט וועגן די גזירות און נגישות, וואָס יידן האָבן אויסצושטיין אין די באַזונדערע לענדער. דאָס פאַרשווייגן די עוללות, דאָס נישט פּראָטעסטירן קעגן די גזירות און נישט פּאַדערן גלייכע רעכט פאַר די יידן האָט פשוט געשטאַכן אין די אויגן בנוגע דעם צאַרישן רוסלאַנד, וואו ס'האָט דעמאָלט געלעבט דער רוב מנין ובנין פון יידישן פּאַלק. דער חשבון

איז געווען, אז ווען מען וועט נישט רייצן די דעספאטישע און אַנטיסעמיטישע רעגירונג, וועט דער ציוניזם געפינען חן אין אירע אויגן.

גרויסע טיילן פון יידישן פאלק האָבן דאָס געהאַלטן פאַר אַן אומווירדיקע שפּיל. די ישׂועה פאַר יידן האָבן זיי נישט געוואָלט מאַכן אָפּהענגיק פון סולטאַן, דעם דעספּאָט און „חלוש“, און שאַרף געטאַדלט דעם ציוניסטישן סערוויליזם.

אין שייכות מיט דעם האָט געשריבן אַ פּיאַנער פון פּאָליטישן ציוניזם, אַ מיטגליד פון ערשטן אַקציאָנס-קאָמיטעט און פּרעזידיום-מיטגליד פון צווייטן קאָנגרעס, דער באַרימטער יידיש-פּראַנציזישער שרייבער בערנאַר לאַזאַר, וועלכער איז אַוועק פון דער ציוניסטישער באַוועגונג אַלס פּראָטעסט קעגן הערצלס טאַקטיק און פּערזענלעכער דיקטאַטור: „דער ציוניסטישער קאָנגרעס אין באַזעל האָט עפּנטלעך, פאַר די אויגן פון דער גאַנצער וועלט אָפּגעגעבן כבוד דעם סולטאַן, די פאַרשטייער, אָדער די וועלכע רופן זיך אַן פאַרשטייער פון דעם עלטסטן צווישן די אונטערדריקטע פעלקער, פון דעם פּאלק ווע- מענס געשיכטע מען קען שרייבן נור מיט בלוט, שיקן אַ באַגריסונג דעם ערגסטן פון אַלע מערדער“... „און אויף דעם קאָנגרעס האָט זיך נישט גע- פּונען קיין איינער, וועלכער זאַל קעגן דעם פּראָטעסטירן“... „נעכטן האָבן זיי געוואָרפן דאָס יידישע פּאלק דעם אימפּעראַטאָר ווילהעלם צו די פּיס, היינט הייסן זיי אים קניען און בוקן זיך פאַרן סולטאַן, מאַרגן וועלן זיי אים צווינגען צו קריכן אין בלאַטע, קושנדיק די פּיס פון צאַר“¹⁶.

צו קאַנצענטרירן די אויפּמערקזאַמקייט אויף דעם הויפּט-ציל און פּראַ- קלאַמירן פּאַלעסטינע פאַר די איינציקע רעטונג, האָבן הערצל און אַנדערע ציוניסטישע מנהיגים אין זייערע רעדעס אויף די קאָנגרעסן זיך באַמיט מאַכן צו קליינגעלט די גרויסע יידישע עמיגראַציע קיין אַמעריקע און אַנדערע לענדער. מחמת דעם האָט מען אויך נישט דערלאָזט צו באַהאַנדלען די עקאָ- נאָמישע און קולטור-פּראַבלעמען פון יידישן לעבן, כאָטש דאָס זיינען געווען ברענענדיקע פּראָגן, וואָס האָבן געמאַנט אַן ענטפּער. הערצל האָט מורא געהאַט, אז דאָס וועט אָפּציען די מאַטעריעלע מיטלען און גייסטיקע ענערגיע פון זיין יודענשאַט-אידייע. ער האָט אויך מורא געהאַט פאַר די חלוקי-דעות, וואָס זיינען געווען ביי די פאַרשידענע ציוניסטישע שיכטן וועגן די קאַנקרעטע פּראָגן פון די יידישע ישׂובים: פון דער עקאָנאָמיק האָבן אַרויסגעשטאַרצט קלאַסן-היפּוכים, פון דער קולטור — דער אַנטאַגאָניזם צווישן רעליגיעזער פּרומקייט און וועלטלעכער פּריידענקעריי.

*
**

דאָס אַלץ האָט געמוזט שאַפן אַ תּהום פון אומפּריינטלעכקייט צווישן די לאַגערן פון ציוניזם און סאַציאַליזם בכלל און בפרט אין רוסלאַנד, וואו צוליב די אַלגעמיינע באַדינגונגען זיינען אַלע פּראָגן געשטאַנען נאָך שאַרפּער. די

יידישע אַרבעטער, וואָס זיינען דעמאָלט שוין געשטאַנען אין האַרטנעקיין קאַמף מיטן צאַריום, האָבן צום ציוניזם זיך באַצויגן קריטיש און קעגנעריש. אויף דער אַסיפה פון די רוסלענדער דעלעגאַטן בעת דעם 5טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באָועל, האָט זייער מנהיג דר. יעקב בערנשטיין־כהן אין דעם אָפיציעלן באַריכט וועגן דער ציוניסטישער באַוועגונג אין רוסלאַנד געזאָגט: „דער ציוניזם האָט באַקומען אַ בורזשואַנע־אַרטאָדאָקסאַלן כאַראַקטער“... „מיר האַלטן די הענט פיל האַפנונג אויפגעהויבן צו באַראָנען, פון זיי דערוואַרט מען די ישועה — דאָס איז אָבער אַ טעות! אַלס יסוד פאַר דעם ציוניזם דאַרפן מיר האָבן דאָס יידישע פּאַלק, דאָס פּאַלק אָבער וועלן מיר נור דעמאָלט האָבן, ווען מיר וועלן זיך באַמיען, נאָך מעגלעכקייט, אים צו העלפן אין זיין מאַטעריעלער און גייסטיקער נויט“⁽¹⁾.

אַ צווייטער ציוניסטישער מנהיג, לעאַ מאַצקין, האָט אויף דער זעלבער אַסיפה געזאָגט: „צוויי פאַרטייען אין ייִדנטום זיינען אומצופרידן מיט דעם איצטיקן ציוניזם: (1) די יוגנט, (2) די אַרבעטער“⁽²⁾.

פון צייט צו צייט זיינען אין רוסלאַנד גופא פאַרגעקומען ציוניסטישע אסיפות. און דאָ האָט זיך נאָך בולטער אָנגעזען די מחיצה צווישן טאַג־טעגלעכן יידישן לעבן און דער ציוניסטישער באַוועגונג. די ציוניסטישע אסיפות זיינען געווען לעגאַלע, מיט דער דערלויבעניש פון דער צאַרישער מאַכט. זיי זיינען געווען אויסגערייניקט אָפילו פון אַן אַנצוהערעניש אויף אַ פּראָטעסט קעגן די גזירות און רדיפות לגבי יידן. אָבער אויך אַנדערע, „כשרע“ פּראָגן פון יידישן לעבן האָט מען נישט באַהאַנדלט. די אָפיציעלע איינשטעלונג איז געווען קעגן פּאָליטישער טעטיקייט אין די גלות־לענדער. שטעלנדיק זיך פאַר אַ ציל די יידן צו דערהויבן צום מצב פון אַ פּאָליטיש־מלוכהשער נאַציע און געזונט מאַכן זייער ווירטשאַפֿטלעכן און גייסטיקן לעבן ווען־נישט־איז אין דער צוקונפֿט. האָט דער ציוניזם אָנגעהויבן מיט האַלטן דאָס פּאַלק אין אַ פּאָליטיש־פּאַסיוון מעמד און מיט איגנאַרירן זיינע טאַג־טעגלעכע מאַטעריעלע און גייסטיקע נויטן. אין שייכות מיטן ציוניסטישן צוזאַמענפאַר, וואָס איז פאַרגעקומען יוני 1900 אין ווילנע (געווען 168 דעלעגאַטן פון 7 גובערניעס אין ליטע און ווייס־רוסלאַנד), לייענען מיר אין אַ בונדישער צייטשריפט:

„די ציוניסטישע באַוועגונג כאַראַקטעריזירט זיך מיט דעם פּאָליטישן אינדיפערענטיזם (גלייכגילטיקייט) און מיט דער שנאה צו יעדער באַוועגונג צווישן די יידן, וועלכע איז קעגן דער צאַרישער זעלבסטטהערונג“... „די צאַרישע רעגירונג האָט דאָס טאַקע דערשמעקט אין ציוניזם און זי סטאַרעט זיך טאַקע אויסצונוצן דעם ציוניזם פאַר זיך, צו פאַרדרייען דערווייל אַ קאַפּ דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט מיט דעם ציוניזם, ער זאָל זיך נישט אָפגעבן מיט זיינע אינטערעסן און אָפצושלאָפן אויף אַזאַ אופן די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג. און צוליב דעם העלפט זי טאַקע אונטער אויף אַלערליי אופנים די ציוניסטן אין זייער אַרבעט. זי דערלויבט זיי פריי צו דרוקן און צו פאַר־שפרייטן זייער ליטעראַטור, פריי צו אַרגאַניזירן זיך, צו מאַכן גרויסע פאַר־

זאמלונגען און גרויסע צוזאמענפארן. און דאס, שטעלט זיך פאר, טוט יענע רעגירונג, וועלכע פארשטיקט יעדן פרייען געדאנק און יעדן פראוואו פון זעלבסט-טעטיקייט" (18).

די גרעסטע ציוניסטישע אסיפה איז געווען אין מינסק אין אויגוסט 1902. דאס איז געווען א לאנד-צוזאמענפאר, וואס האט געדויערט 6 טעג. הונדערטער דעלעגאטן זיינען געקומען, די בעסטע קעפ פון רוסישן ציוניזם זיינען געווען פארוואלט. אויך דא האט זיך איבערגעחזרט דאס זעלבע — א מאניפעסטאציע פון לאיאליקייט צו דער צארישער מאכט איז געווען, אבער קיין סימן פון פראטעסט קעגן דער יידישער רעכטלאזיקייט און די אַנטי-יידישע באגרענעצונגען. און אויך דא האט מען נישט געזען, אז מ'זאל זיך פארנעמען מיט די ווירקלעכע פראבלעמען פון די יידן אין דער רוסישער אימפעריע. די באריכטן פון די ערטער און די רעפערענצן האבן זיך נישט פארנומען מיט דער לאגע פון די יידן, נאר מיט ארגאניזאציענעלע ענינים, שקלים-פארקויף א.ד.גל.. דאס לעבן האט אבער פארט געמאנט — זיינען שוין דאס מאל געווען א רעפערענצן וועגן קולטור און א רעפערענצן וועגן עקאנאמיק, ווי מ'האט עס שוין אויך אָנגעהויבן איינפירן אויף די ציוניסטישע וועלט-קאָנגרעסן.

דעם רעפערענצן וועגן קולטור האט מען באטראכט פארן הויך-פונקט פון מינסקער צוזאמענפאר. געלייענט האט אים אחד-העם. כאטש אין מיטן זיין רעדע זיינען געווען טומלען און פראטעסטן בעת דער רעפערענצן האט זיין אידייע פון א גייסטיקן צענטר אין פאלעסטינע אנטקעגנגעשטעלט דעם פאליטישן ציוניזם, דאך האבן אלע אָנערקענט, אז דער דאזיקער רעפערענצן איז געווען דאס בעסטע און דערהויבנסטע פון דער אסיפה. אחד-העם האט געזאגט: „אונזער נאציאנאלע ליטעראטור איז נור די, וועלכע ווערט גע-שריבן אין העברעאיש. זשארגאן איז נישט אונזער נאציאנאלע שפראך...“ „אויך לייקן נישט אפ דעם נוצן פון זשארגאן, אבער איך זאג, אז זשארגאן, וועט קיינמאל נישט ווערן א נאציאנאלע ליטערארישע שפראך, אין וועלכער עס וועלן שרייבן אלע יידישע שריפטשטעלער...“ „אז דער זשארגאן שטארבט אפ, איז א פאקט, וואס קיינער וועט נישט קענען אפלייקענען. ער שטארבט אויס ביי אונז, אזוי אויך אין אמעריקע.“ ער האט פארויסגעזאגט דעם אונ-טערגאנג פון יידיש. „אין ארץ-ישראל, האט ער ווייטער געזאגט, קען נור זיין א טייל יידן, דער גרעסטער טייל יידן וועט בלייבן אין חוץ לארץ.“ מחמת דעם קען נישט ארץ-ישראל פארענטפערן די יידישע פראגע — נישט פון איר פאליטישער און נישט פון איר מאטעריעלער זייט. ארץ-ישראל קען בלויז פארענטפערן די יידישע פראגע פון איר קולטורעלער זייט. די דאזיקע ווערטער האבן ארויסגערופן שארפע פראטעסטן אין זאל (19).

וועגן די עקאנאמישע פראבלעמען האט רעפערירט דר. ת. ד. הורוויץ, וועלכער איז געווען דערפאר, אז מ'זאל זיך יא פארנעמען מיט די ענינים. ער האט געזאגט: „מ'האט מורא ביי אונז פאר דער ווירטשאפטלעכער ארבעט. מען מיינט, אז דאס וועט זיין א מלחמה פון די ארימע קעגן די רייכע און

אפשר גאר אַ מין סאַציאַליזם. און אלע ווייסן דאָך ווי געפערלעך עס איז דער סאַציאַליזם פאַר דער ציוניסטישער אַרבעט. די מלחמה צווישן רייד און אַרים וועט אונז פאַנגאָדערטיילן, זאָגט מען, בעת דער ציוניזם דאַרף אונז צוזאַמענבינדן. די ציוניסטן זאָגן, אַז אַזוי ווי מען קען סיי-ווי ווייניק וואָס אויפטון אין דער ווירטשאַפטלעכער אַרבעט, וועלן מיר זיך בעסער פאַרנעמען נור מיט ריין ציוניסטישער אַרבעט. זיי זעען אָבער נישט, אַז דער גרעסטער טייל פון פּאָלק שטייט נאָך אַלץ צום ציוניזם נישט צו. מען קען נישט ריידן פון אַ באַוועגונג, ווען די גרויסע מאַסע פון פּאָלק געהערט נישט צו איר..."

"מען דאַרף נישט מורא האָבן ביי אונז פאַר אַ מלחמה פון איין קלאַס מיט דעם אַנדערן", ווייל ביי אונז, זאָגט ער, "זיינען קיין קלאַסן נישטאָ. מיר האָבן קיין ערד נישט, מיר האָבן נישט קיין פאַבריקאַנטן און מיר האָבן קיין אַר-בעטער נישט..." "די גרענעצן פון פאַרשידענע פרנסות זיינען ביי אונז נישט אַזוי שאַרף אָפּגעטיילט, וואוּזשע קען ביי אונז זיין אַ מלחמה צווישן די קלאַסן, ווען מיר האָבן גאָר קיין קלאַסן נישטאָ." ער האָט פאַרגעלייגט צו פירן אַ ווירטשאַפטלעכע טעטיקייט צו באַקעמפן אַרימקייט. כאַראַקטעריסטיש איז אָבער, אַז קיין דעבאַטן זיינען וועגן דער פּראָגע נישט פאַרגעקומען און קיין באַשלוסן האָט מען אויך נישט אָנגענומען⁶⁰.

דער כאַראַקטער פון ציוניסטישן צוזאַמענפאַר האָט אַרויסגערופן אַ שאַר-פע פאַראורטיילונג פון בונד. די בונדיסטן האָט באַזונדערס פאַרדראַסן די לאַיאַליטעט-דערקלערונגען צו דער צאַרישער רעגירונג מצד דעם פאַרוי-צער פון אַרגאַניזיר-בירואַ און וויצע-פאַרויזער פון צוזאַמענפאַר אַדוואַקאַט ש. ראַזענבוים, ווי אויך מצד דעם פאַרויזער פון צוזאַמענפאַר דר. י. טשלענגאָוו (אין דער עפּנונג-רעדע האָט ער פאַרזיכערט טריישאַפט דער רעגירונג און אַז אַלץ וועט געטון ווערן אין הסכם מיטן געזעץ). אַט ווי דער בונדישער צענטראַל-אַרגאַן האָט אויף דעם רעאַגירט:

"וואַסיליעוו — דער (מינסקער) זשאַנדאַרמען פּאָלקאַוויק און די ציו-ניסטן — וואָס פאַר אַ שייכות האָבן זיי איינע צו די אַנדערע! וואָס פאַר-איניקט דעם 'בלויען העלד', דעם שמייסער פון די יידישע אַרבעטער און די ציוניסטן, די באַפרייער פון יידישן פּאָלק?"... "צוליב פרנסה, צוליב ציו-ניסטישער פרנסה פאַרגעסן זיי וועגן זייער ערע, וועגן זייער בירגערלעכער ווירדע. צו וואַסיליעוו, צו איינעם פון די שענדלעכסטע צאַרישע זשאַנדאַר-מען, צו דעם גרעסטן באַלידיקער פון די יידישע אַרבעטער, ווענדן זיך די ציוניסטן מיט בקשות וועגן דערלויבן זייער אַסיפה מאַכן אין מינסק!..."

"און וואַסיליעוו האָט אַ טובה געטון, ער האָט אויסגעבעטן פאַר די ציוניסטן אַ דערלויבעניש אויף זייער אַסיפה. די ציוניסטן האָבן באַדאַנקט, אַ קוש געטון די האַנט, וועלכע איז פאַרשפּריצט מיטן בלוט פון יידישן אַרבעטער און האָבן נישט פאַרמיידט מיט אַ זיסן, ליבלעכן קול צו זאָגן: 'מיר זיינען נאָך מער ווי לאַיאַל' (אַדוואַקאַט ראַזענבוים). 'מיר זיינען נאָך מער ווי לאַיאַל' — די ווערטער זיינען ווערט מען זאָל זיי אויף אייביק געדענקען..." אויף דער ציוניסטישער אַסיפה זיינען די 'ניעזאַוויסימצעס' (זובאַטאַוואַצעס) געווען

„גוטע געסט און איינע פון די פירער פון די 'אומאפהענגיקע', מאניע ווילבור שוועייטש, איז אפילו געשטאנען ביים בופעט. צי קענען מיר האבן א וועלכע עס איז אכטונג צו אזוינע אידיען-קעגנער, וועלכע האבן אזוינע שקלאפישע באגריפן וועגן די עלעמענטארישע ערן-פראגן?"⁽⁸¹⁾.

די שאַרפֿקייט פון דעם אַרטיקל (וואָס יענעו דער הענקער און די ציר ניסטן) איז פֿאַרשטענדלעך, ווען מען נעמט אין אַכט, אַז דער זשאַנדאַרמען פֿאַלקאָוויק איז געווען דער אַפֿטרופֿס פון די „זובאַטאָוועס" און אַז מיט דריי חדשים פֿריער פֿאַרן ציוניסטישן צוזאַמענפֿאַר האָט מען אין אַ מינס-קער פֿאַליצי-צירקל געשמסן ייִדישע אַרבעטער, וואָס מ'האַט אַרעסטירט בעת אַ בונדישער אַנטי-צאַרישער דעמאָנסטראַציע.

אין אַ צווייטן אַרטיקל (די ציוניסטישע אַסיפה אין מינסק) ווערט געזאָגט וועגן זעלבן ענין: „ס'איז זיי (די ציוניסטן) געלונגען צו דערווייזן אַלע אונזערע העכערע און נידעריקערע פֿאַליצי-לייט, אַז זיי זיינען גאַר אין גאַנצן נישט געפֿערלעך פֿאַר דער עקזיסטירנדיקער אַרדנונג, און מען האָט זיי גע-געבן אַפֿילו אין רוסלאַנד אַ פֿאַליציאישע קאָנסטיטוציע; די ציוניסטן קע-נען זיך פֿאַרזאַמלען, זידלען דעם 'בונד', צונעמען צו זיך, ווי אַ טיערן גאַסט וואָסיליעוון, זינגען לידער, — איז דאָס נישט קיין פֿרייהייט?"

אַבער נישט בלויז צוליב דעם, אויך מחמת אַנדערע טעמים איז די ציוניסטישע באַוועגונג קריטיקירט געוואָרן, דער בונדישער אַרגאַן זאָגט אַרויס זיין מיינונג וועגן דער עקאָנאָמישער טעאָריע פון דר. ה. ד. הורוויץ אין די דאָזיקע ווערטער: „די ציוניסטן, וועלכע האַלטן זיך פֿאַר זייער פֿאַליטיק; קיינעם נישט פֿאַרטשעפֿן און מיט אַלעמען צו זיין אין שלום, קענען נישט אָפֿן און קלאַר פֿאַרלייגן דער אַרבעטער-מאַסע צו פֿירן אַ שאַרפֿן שטרייט מיט די באַלעבאַטיים. אַז אַ ציוניסט דערוועגט זיך דאָס צו זאָגן, פֿאַרשיט מען אים גלייך מיט באַשולדיקונגען, אַז ער איז נישט קיין ציוניסט. און וואָס טראַכטן זיי אויס? אַז דער ייִדישער פֿראַלעטאַריאַט קען נישט פֿירן קיין קאַמף, ווי ביי אַלע פעלקער, אַז ביי יידן איז נישטאָ קיין קלאַסן, נישט קיין קאַפיטאַליסטן, נישט קיין אַרבעטער, נישט קיין אונטערדריקטע, נישט קיין אונטערדריקער און דעריבער דאַרף מען מאַכן אַרטעלן, געזעל-שאַפטן, סטראַכירן זיך, אַרויספֿאַרן פון ראַסי א. ד. גל"..." „וואוהין זיינען אַהינ-געקומען די פֿאַזנאַנסקיס און זילבערשטיינס אין לאַדזש, די יאַנאַוסקיס אין ביאַליסטאָק, די שערעשווסקיס אין גראַדנע און די הונדערטער, די טויזנט-טער אַנדערע ייִדישע קאַפיטאַליסטן און פֿאַבריקאַנטן אין אַלע שטעט און שטעטלעך פון דער 'טשערטאָ', וואו אַרבעטער האַלטן אַ בלוטיקע מלחמה פֿאַר יעדן איבעריקן גראַשן, יעדער איבעריקער מינוט רו, אַ מלחמה, וואָס קאָסט זיי וואָכן הונגערן, יאַרן מאַטערן זיך אין טורמעס! דער זעלבער גורעוויטש (הורוויץ) האָט געדאַרפט האָט כאַטש אויף איין רגע, בעת ער האָט געלעזן זיין פֿאַרטראַג, אייניקלן זיך אין זאַל, אין די געזיכטער פון די צוהע-רער, ווי בייז זיי האָבן זיך אָנגעבלאַזן אַפֿילו אויף זיין אויסגעשמאַצקעטע עקאָנאָמיק, ציטערנדיק, אַז זי זאַל זיי נישט אַנטשעפֿען פֿאַר דער קעשענע —

ער האָט זיך מער נישט ווי געדאַרפט צוקוקן צו זיי, וואָלט ער שוין פאַר־
שטאַנען, ווי אומגערעכט ער איז געווען, זאָגנדיק אָן ביי יידן איז נישטאָ
קיין קלאַסן. אמת, ביי יידן פון אַלע קלאַסן איז פאַראַן איין פונקט, וואָס
באַרירט אַלעמען גלייך — דאָס איז די פאַרפאַלגונגען פון דער רוסישער
רעגירונג, אָבער ערשטנס פילן די רייכע קלאַסן דעם יאָך גאָר נישט אַזוי
שטאַרק ווי די אַרימע און צווייטנס קען צו דער פראַגע העלפן נישט דער
ציוניזם, נאָר די אַלגעמיינע פאַראייניקטע אַרבעט פון אַלע רעוואָלוציאַנערע
קרעפטן פון רוסלאַנד, דער אַלגעמיינער שטרייט, וואָס וועט אַראָפּוואַרפן
דעם יאָך פון דער זעלבסט־הערשונג⁶²).

וואָס דאָ איז געזאָגט געוואָרן, איז נישט געווען קיין אויספיר פון עפעס
טעאָרעטישע חקירות, נאָר אַ בילד פון דער טאַג־טעגלעכער פראַקטיק, בעת
דער ציוניסטישער עקאָנאָמיסט האָט געמאַלן אַ בילד פון אַ יידישער קלאַסן־
ניוועלירונג און אַ קלאַסנלאָזער אידייליע, זיינען די יידישע אַרבעטער גע־
שטאַנען אין ביטערן עקאָנאָמישן קאַמף נישט בלויז מיט סתם יידישע פאַ־
בריקאַטן און אונטערנעמער, נאָר אויך בפירוש מיט ציוניסטישע באַלע־
באַטיים. די כראַניק פון יענער תקופה דערציילט וועגן אַ סך אַזעלכע פאַקטן.
אַ פאַר ביישפילן בלויז :

גראַדנע. אַ שטרייך פאַר פאַרקירצן דעם אַרבעט־טאַג ביז 12 שעה,
אַ לוינ־הוספה און בעסערע באַדינגונגען. ווערט וועגן פאַבריקאַנט געזאָגט :
„אַ פייערדיקער ציוניסט, אַ בעל־יחסן, מבני רבנים און אַליין מיט סמיכות
אויף הוראה — באַניצט זיך הער יפה גאַנץ קינסטלעך מיט דעם תלמוד
וּפּוסקים צו באַווייזן, אַז ער האָט רעכט צו עקספּלואַטירן זיינע פּועלים —
ווייסע קנעכט. אַרויסטרעטנדיק אָפן און דרשנדיק פאַר דער נויטיקייט צו
פאַרבעסערן די לאַגע פון יידישן פּאַלק, באַשאַפן פאַר אים אַן אייגן לאַנד אין
אַרץ־ישׂראַל; פאַרגיסנדיק טייכן טרערן איבער דער גייסטיקער פאַראַרימקייט
פון דער יידישער נאַציע — טוט שטילערהייט דער דאָזיקער ציוניסט, דער
אוהב עמו אַזוינע מעשים, וועלכע פאַראַרימען גייסטיק זיינע הייסגעליבטע
ברידער“⁶³.

דווינסק. „נאָך אונזער מאַי־דעמאָנסטראַציע זיינען ביי אונז פאַרגעקומען
גרויסע אַרעסטן און 79 מאַן דערוואַרטן איצט זייער אורטייל“... „אונזער
באַוועגונג וואַקסט — דאָס מוזן מודה זיין אונזער פּאַליציי און זשאַנדאַרמען,
אַזוי אויך אונזערע באַלעבאַטיים. די זעלבע יידישע באַלעבאַטיים, וועלכע
ליידן אַליין פון זייער בירגערלעכער רעכטלאָזיקייט און פּאַליצייאישן וויל־
קיר, אָפּטמאַל ציוניסטן, וועלכע קלאַגן וועגן דעם גורל פון דעם יידישן
פּאַלק — די זעלבע יידישע באַלעבאַטיים זיינען גרייט פון שרעק פאַר דער
אַרבעטער־באַוועגונג צו וואַרפן זיך אין די אַרעמס פון דער רוסישער פּאַ־
ליציי... נאָך אונזער מאַי־דעמאָנסטראַציע האָבן אונזערע היגע יידישע באַ־
לעבאַטיים געשלאָסן אַ הערלעכן בונד מיט דער דווינסקער פּאַליציי; זיי האָבן
מנדב געווען 600 רובל פון קאַראַבקע(!) פאַר דער פּאַליציי, דערפאַר וואָס
זי האָט אַזוי גוט און ענערגיש איינגעשטילט די אַרבעטער־אומרוען אין

פארלויף פון מאַנאַט מאַי⁶⁴). (אין קאָראַבקע איז געזאמלט געוואָרן דער אַפּפּאַל פון יידן פאַר כשר פלייש און פון דעם געלט האָט מען עס געגעבן דער פּאַליציי די מתנה אַלס באַלוינונג פאַר אַרעסטירן 79 יידישע אַרבעטער צוליב דער 1-טער מאַי דעמאָנסטראַציע...).

די ציוניסטן האָבן אין יענער צייט געוואָרפן אַ לאַזונג פון שאַפן אַרטעלן און אַנדערע מינים בשותפותדיקע „נאַציאָנאַלע“ אַרבעטס־פלעצער. אויפן 5-טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל (סוף דעצעמבער 1901) האָט דר. מאַקס נאָרדאָו אין זיין רעפּעראַט געזען אין דעם אַזאַ ישועה, אַז ער האָט אפילו גערופּן די יידישע אַרבעטער נישט צו עמיגרירן קיין אַמעריקע און ענגלאַנד. נאָר „בלייבן דאָרט, וואו ער איז“. אַיי ער האָט נישט קיין אַרבעטס־פּלאַץ און אויב אַ זעלבשטענדיקער בעל־מלאכה, האָט ער נישט וואו אַפּצו־זעצן זיינע אויסאַרבעטונגען, טאָ זאָל ער „שיקן די סחורה אויף דעם וועלט־מאַרק“. כדי דאָס אַדורכצופירן, „דאַרף מען נור האָבן איין אַרגאַניזאַציע פון אַרבעטער און סוחרים“⁶⁵).

דער רעזעפט פון דר. מאַקס נאָרדאָו האָט קיין רפואה צו דער קרעג פון אַרימקייט און נויט נישט געקענט זיין. דעריבער האָבן די און ענלעכע פּראַיעקטן קיין הצלחה נישט געהאַט. אָבער אַ פאַר פּראוואון זיינען געמאַכט געוואָרן. איין פּראוואו פון דעם מין איז געווען אין לאַדזש.

„דאָס איז געווען אַ בשותפותדיקער אויפטו פון לאַדזשער רב, ציוניסטישע כלל־טווער און פּאַבריקאַנטן. זיי האָבן געשאַפן אַ מעכאַנישע פּאַבריק, וואו מ'האַט גענומען באַשעפטיקן בלויז יידישע אַרבעטער, נאָך דעם ווי דער רב אליהו חיים מייזעל האָט גערופּן אַן אַסיפה פון פּאַבריקאַנטן און גע־וואָרנט קעגן 'חורבן', וואָס די אַחזות מאַכט צווישן די יידישע אַרבעטער. זיין געדאַנק איז געווען צו שאַפן אַ פּאַבריק, וואָס זאָל אי לינדערן די נויט פון די אַרבעטער, אי זיי אַפּציען פון אַחזות. די ציוניסטישע פּאַבריקאַנטן האָבן זיך געאייניקט, אַז יעדער זאָל אַריינשטעלן אַ צאָל שטולן אין דער בשותפותדיקער פּאַבריק. דאָס איז געווען אַ פּאַבריק מיט אַלע פיטשעווקעס ווי אַנדערע פּאַבריקן — פּאַקטיש נאָך אין אַן ערגערער פּאַרם. דער אַר־בעטס־טאַג איז געווען פון 6 פּרי ביז 7 און אַ האַלב אַוונט (אין אַנדערע פּאַבריקן איז דער אַרבעטס־טאַג געווען מיט 2 שעה ווייניקער). די לוינען זיינען געווען שרעקלעך קליינע — פון 2.50 ביז 3.50 רובל אַ וואָך (אין אַנ־דערע ערטער אין דורכשניט 4.50). פאַר יעדער קלייניקייט האָט מען געגעבן שטראַף. די אַרבעטער זיינען געוואָרן אומצופרידן און זיך געווענדט צו אַחזות וועגן אַרגאַניזירן אַ שטרייק. נאָך 8 טעג שטרייקן האָט מען גע־וואונען אַ לויז־הוספה. איינער פון די פּאַבריק־פירער — דער פּאַבריקאַנט דאַבראַניצקי האָט דערביי געטענהט: 'די פּאַבריק איז געמאַכט געוואָרן נאָר צו געבן טרוקן ברויט די אַרבעטער, קיין פוטער קען איך נישט געבן. און ווער עס וויל פוטער קען גיין ערגעץ אַנדערש'. נאָכן שטרייק האָט מען אַנגעהויבן צונעמען נישטיידישע אַרבעטער — 50 אין צאָל. פון גאַנצן 'נאַציאָנאַלן' עקספּערימענט האָט זיך אויסגעלאָזט אַ געוויינטלעך עקספּלאַט־

טאציע-פאבריקל, וואו מ'באשעפטיקט דעם, וואָס לאָזט זיך אַממערסטן אויס-
נוצן" (66).

דיאַמעטראַל קעגנזעצלעך זיינען געווען די באַציאונגען פון ביידע באַ-
וועגונגען — דער סאָציאַליסטישער און ציוניסטישער — צו דעם צאַרישן
רעזשים. אויך מחמת דעם האָט געמוזט קומען צו ביטערע צוזאַמענשטויסן.
אַ קאַרעספּאָנדענץ פון אַדעס, פון לאַנג אָן אַ ציוניסטישער צענטער, דערציילט :
„דאָ איז אין 3 שוהלן געווען אַרגאַניזירט דורך אונזער ס. ד. אַרגאַניזאַציע
אַ דעמאָנסטראַציע ביים לייצען פון דעם אַלערהעכסטן מאַניפעסט פון 26
פּעברואַר (1903). אַמבעסטן איז די דעמאָנסטראַציע דורכגעגאַנגען אין 2
שוהלן. אין דער ציוניסטישער שוהל, ווען דער ציוניסט הער שענקין האָט
געהאַלטן ביי די באַוואוסטע ווערטער וועגן דער 'סמוטע', האָט זיך געלאָזט
הערן אַ שטאַרקער שניידנדער פייף און באַלד נאָך דעם האָבן זיך געלאָזט
הערן געשרייען 'נידער מיט דער זעלבסטהערשונג' און אַ הילכיקער 'הורא'
פון אַלע עקן שוהל. דאָס בורזשואַזע פּובליק האָט זיך גלייך געלאָזט לויפן
צו דער טיר; מען האָט אויסגעבראַכן אַ פענצטער און ביידע טירן. דאָס לייע-
נען פון מאַניפעסט האָט מען געמוזט אויפהערן. די פּאַליציי האָט זיך גע-
וואָרפן אויף די דעמאָנסטראַנטן. איר האָבן געהאַלפן די פרומע יידן. מען
האַט אַרעסטירט אָן אַרבעטער. אין אַ צווייטער שוהל (אין סטאראַרעזנישער
גאַס) איז פאַרגעקומען דאָס זעלבע. דאָרט האָט מען פון דער אייבערשטער
גאַלעריע געוואָרפן יידישע און רוסישע קאַרטלעך מיט רעוואָלוציאָנערע
אויפשריפטן. מען האָט אַרעסטירט אָן אַרבעטער, נאָר די חברים האָבן אים
אָפגעשלאָגן. אין דער דריטער שוהל האָט מען פאַרשפּרייט רעוואָלוציאָנערע
קאַרטלעך, מען האָט אַרעסטירט עטלעכע מענטשן" (67).

ציוניסטישע רעדנער און מטיפים האָבן אין די שוהלן געהאַלטן פייער-
דיקע רעדעס קעגן בונד און גערופן אים צו באַקעמפן, ווי בכלל די רעוואָלוציאָ-
ציאָנערע באַוועגונג. זיי האָבן דעם גורל פון יידנטום פאַרבונדן מיט דער
נייטיקייט צו זיין טריי און לאַיאַל צו דער ממשלה.

דאָס האָט געמוזט אַרויסרופן די שטאַרקסטע דערווידערונג און דעם
שטאַרקסטן ווידערשטאַנד מצד דעם בונד. די בונדישע אונטערערדישע ציי-
טונגען האָבן פאַראורטיילט אָט די ציוניסטישע אויפפירונג. דער בונדישער
צענטראַל-אַרגאַן האָט געשריבן: „וואָס פאַר אַ שוידערלעכער עקל דאָרף
זיך ביי אונז דערוועקן, ווען עס הויבן אָן צו זינגען בקול רם שירים ושבחים
דעם צאַר מיט זיינע אַלע משרתים אַזעלכע מענטשן, וועלכע די זעלבסטהער-
שונג רודפט אַמהעכסטן און טרעט פשוט מיט די פיס! און אַזוי טוט שטענדיק
און ביי יעדער געלעגנהייט אונזער יידישע בורזשואַזיע, וועלכע שטייגט אי-
בער אַלע בורזשואַזיעס פון דער גאַנצער וועלט מיט איר פּורכטזאַמקייט
און שקלאַפישע געפילן, די ציוניסטן, וועלכע שטעלן זיך אויס פאַר די פאַר-
שטייער פון 'יידישן פאַלק' און פאַרגיסן טייכן טרערן איבער דעם יידישן
גלות בכלל און די רדיפות פון דער רוסישער רעגירונג בפרט, שיקן פון
באַזעלער קאַנגרעס אַ דעפעשע מיט אַ ווינטשעוואָניע דעם... רוסישן זעלבסט-

הערשער! אָן אַ שום נייטיקייט איז די יידישע בורזשואַזיע מתפלל פאַר דעם צאַר און זיינע נאַנטע דינער א.א.וו.״⁸⁸.)

אין אַן אַרטיקל פון אַ בונדישער אויסגאַבע ווערט וועגן דעם זעלבן ענין געזאָגט: „פאַר דעם מלאך-המות פון גאַנצן יידישן פּאָלק, דער צאַר רישער זעלבסטהערשונג, וואָס האָט געמאַכט פון יידישן פּאָלק אַ פּאָלק פון אביונים, שנאַרערס, קראַנקע, שוואַכע, אויסגעדאַרטע מענטשן — אַט פאַר דער מוראדיקער, גולנישער, צאַרישער זעלבסטהערשונג פּאָלן די ציוניסטן כורעים און קושן און לעקן איר האַנט!״... „איר הייסט אונז פאַררוקן זיך אין אַ ווינקל מען זאָל אונז, חלילה, נישט באַמערקן און צעטרעטן; האַלטן דעם קאַפּ איינגעבויגן וואָס נידעריקער, כדי מיר זאָלן נישט שטעכן קיינעם אין די אויגן; ריידן שטילערהייט, ווי אַ בעטלער ביי דער טיר; בעטן רחמנות און חסד... אַט דאָס ריידן די ציוניסטן, די זעלבע ציוניסטן, וואָס שרייען שטענדיק וועגן נאַציאָנאַלער און פּערזענלעכער זעלבסט־ערע, וועגן נאַציאָנאַלן שטאַלק, זעלבסט־באַוואוסטזיין און נאָך אַזעלכע דיבורים און פּאָלן אָן אויף 'עבדות בתוך חרות'!״... „אויב די מערב־איראָפּעאישע יידישע בורזשואַזיע איז פאַרזונקען אין 'עבדות בתוך חרות', זייט איר, ציוניסטישע רוסלענדער בורזשואַזיע, פאַרזונקען אין נאָך אַ גרעסערער בלאַטע — אין 'עבדות בתוך עבדות'״... „מיר, בונדיסטן, קעמפן אַלס סאַציאַל־דעמאָקראַטן־יידן, מיר בייטן נישט אויס אונזערע נאַציאָנאַלע יידישע געפילן אויף גלייכע רעכט, ווי עס האָבן געטון די מערב־איראָפּעאישע יידן־דעמאָקראַטן מיט 50 יאָר צוריק. אונזער ציל אין דער נאַציאָנאַלער פּראָגע איז נישט אַסימילאַציע, נאָר פרייע נאַציאָנאַלע אַנטוויקלונג פאַר דעם גאַנצן יידישן פּאָלק״⁸⁹.)

**

אידעאָלאָגיש, פּאָליטיש און עקאָנאָמיש האָבן בונדיזם און ציוניזם נישט געהאַט קיין בשותפותדיקע באַריִונג־פונקטן, די באַריִונג־פונקטן זיינען געווען בלויז אין קעגנזייטיקן קאַמף, ביים אָפּשטויסן איינער דעם אַנדערן, ס'זיינען אָבער געווען אויסנאַם־פּאָלן, ווען מ'האַט געמוזט מיט ציוניסטן קאַאַ־פּערירן, אין געוויסע ערטער איז דעם בונד אויסגעקומען זיך צו טרעפן מיט ציוניסטיש־געשטימטע אַרבעטער. אין די סאַמע ערשטע יאָרן האָט דער בונד געמאַכט אַ צווישנשייד אין עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פּראָגן. אויב די דאָזיקע אַרבעטער זיינען גרייט צו זיין לאַיאַלע מיטקעמפּער אין די עקאָנאָמישע אַרגאַניזאַציעס, איז אדרבה, אַט איז אַ דערקלערונג וועגן דעם פון מינסקער בונדישן קאָמיטעט: „דער קאָמיטעט געפינט פאַר נייטיק צו דערקלערן, אז ווי אַ קעגנער פון 'ציוניזם' וועט ער אַנווענדן, ווי ביז איצט אַזוי אויך אויף ווייטער, אַלע אַנשטענדיקע מיטלען, ווי אין דער מינדלעכער אַגיטאַציע אַזוי אויך אין דער ליטעראַטור, צו קעמפן מיט אים. נאָר צווישן די 'אַרבעטער סאַציאַל־דעמאָקראַטן' און 'אַרבעטער ציוניסטן' אויף וויפל זיי געהערן צו דער זעלבער אַרגאַניזאַציע און געמען זי אַנטווייל אין דעם

שטרייט מיט די באלעבאטיס, דארף נאך אונזער מיינונג קיין פיינטשאפט נישט זיין. מען דארף זען זיי איבערצייגן אין דער ריכטיקייט פון אונזערע שטרעבונגען, נאר אין קיין פאל נישט ארויסטרעטן קעגן זיי מיט פיינטשאפט און מיט גוואלט שטערן זיי אין זייער טעטיקייט" (10).

מיטן גאנג פון דער צייט איז דער קאמף צווישן דער בונדישער און ציוניסטישער באוועגונג געווארן שארפער און פארביטערטער און דער בונד האט מער נישט געקענט בלייבן אויף דער פריער פארנומענער פאזיציע. און ס'איז דערביי געווען נאך א זייער וויכטיקע סיבה. אין יענער תקופה זיינען די פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס געווען א טייל פון דער בונדישער באוועגונג. די בעסט-ארגאניזירטע און צענטראליזירטע — בערשטער-בונד און גארבער-בונד — זיינען אפילו געווען אפיציעל טיילן פון בונד, אנדערע זיינען עס געווען פאקטיש. די פראפעסיאנעלע באוועגונג, וואס האט אין די באדינגונגען פון צאריש-דעספאטישן רוסלאנד געמוזט זיין אן אומלעגאלע און רעוואלוציאנערע, וואלט אן דער אנפירונג פון בונד נישט געקענט עק-זיסטירן. די בונדיסטן האבן דעריבער געהאלטן פאר נישט צווקעמקען צו האבן ציוניסטן אפילו אין די פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס. און אזוי איז אויסגעפאלן דער באשלוס פון 4-טן צוזאמענפאר פון בונד (1901), אז ציוניסטן קענען נישט זיין אין די פאליטישע, אי אין די עקאנאמישע ארגאניזאציעס פון דער בונדישער באוועגונג.

די אפגרענעצונג איז געגאנגען פון ביידע זייטן. די ציוניסטישע טוער האבן קאנצענטרירט כמעט די גאנצע ענערגיע ארום דעם ענד-ציל — דעם יודענשטאט. אויפן וועג צום ציל האבן זיי אין יענער צייט געהאלטן פאר נויטיק זיך אפצוזאגן פון פאליטישן קאמף פאר די גלייכע רעכט פון די יידן אלס בירגער פון זייערע לענדער; האבן אינגארירט די פאלקס-שפראך און קול-טורעלע פאלקס-נויטן לטובת דער אויפלעבונג פון דער אלטער העברעאישער שפראך און קולטור; האבן געקוקט קרום אויף דער יידישער מאסן-עמיגראציע קיין אמעריקע און אנדערע מערב-לענדער; האבן געלייקנט, אז ביי יידן זיינען פאראן קלאסן און זיינען ארויסגעטרעטן קעגן קלאסן-קאמף, וואס דאס האט געקענט זיין ניר צום שאדן פון די ארימע ארבעטנדיקע מאסן. זיי האבן פארשפרייט אומצוטרוי און אומגלויבן אין דער מעגלעכקייט און פעאיקייט פון די יידישע פאלקס-מאסן צו בויען זייער ווירטשאפטלעך, קולטורעל און נאציאנאל לעבן אין די ישובים בכל תפוצות ישראל.

להיפך צו דעם איז געווען דער בונד. זיין שטרעבן צום סאציאליסטישן ענד-ציל איז געווען פארבונדן מיט אויפוועקן און אקטיוויזירן די יידישע ארבעטער און ארימע מאסן. וועקנדיק דעם מענטש אין ייד, האט דער בונד ביי אים באשאפן א ווילן אויפהערן בלינד צו גיין אויף אויסגעטראטענע טראג-דיציאנעלע וועגן, א ווילן צו באפרייען זיך פון אפגעלעכטע באגריפן, צו מאכן א חשבון-הנפש און צופאסן דאס יידישע לעבן צו די נייע צייטן. וואס קלארער און פולער דאס מענטשלעכע איז געווארן אין ייד, אלץ קלארער און באוואוסטזיניקער איז דאס יידישע געווארן אין פאלקס-מענטש. די יידישע

ארבעטערשאפט איז טאקע געווען די באַזע פון בונד, אָבער אויף דעם יסוד האָט ער געוואָלט געבן אַ פּאָזיטיוון ענטפּער אויף אַלע צרות און נויטן פון רוב מנין ובנין פון יידישן פּאָלק, אין ציוניזם האָט דער בונד נישט געזען קיין לייזונג פון דער יידן-פּראָגע, די יידישע סאָציאַליסטישע באַוועגונג האָט אַנטשידן אַפּגעוואָרפּן דעם ציוניסטישן פּרינציפּ פון פּאַרלייאַמענטן די מעג-לעכקייטן און איגנאָרירן די באַדערפענישן פון די יידן אין די אַזוי גערופּענע גלות-לענדער און אַנטקעגנגעשטעלט איר פּרינציפּ און פּראַקטיק פון קאַמף פּאַר בירגערלעכע און נאַציאָנאַלע רעכט.

דעם אונטערשיד צווישן די ביידע ריכטונגען האָט דער אויסלענדישער בונדישער אַרגאַן אַזוי פּאַרמולירט: „די יידישע בורזשואַזיע קען נישט אַנ-דערש, זי קען זיך נישט באַפּרייען פון איר גלות-פּסיכאָלאָגיע, און דאָס דער-פאַר, ווייל זי האָט אַ בורזשואַזע פּסיכאָלאָגיע, ווייל ביי איר איז דער יסוד פון יעדער 'אַרנטלעכער' עקזיסטענץ — דאָס אייגנטום, זי האָט אָבער נישט קיין נאַציאָנאַלן אייגנטום, קיין אייגענע טעריטאָריע, דעריבער איז זי צע-שפּאַלטן אויף צווייען, סאָציאַל פּילט זי זיך שטאַרק, דאָ וועט זי קיינעם נישט אַפּטרעטן דעם וועג, דאָ קעמפט זי מיט יעדער אַנדערער בורזשואַזיע, ווייל זי פּילט אונטער זיך אַ פּעסטן גרונט — דעם בייטל, פּאַליטיש אָבער פּילט זי זיך אָן כוחות, אַנטלויפט פאַר יעדן הינטל, האָט מורא פאַר יעדן קאַמף מיט יעדער אַנדערער בורזשואַזיע, ווייל זי האָט דאָ נישט קיין פּעסטן גרונט — קיין נאַציאָנאַלן אייגנטום, זי געהערט צו אַ פּראַלעטאַרישער נאַציע, צו אַ נאַציע-פּראַלעטאַריער! און כל-זמן זי וועט נישט האָבן קיין נאַציאָנאַלן אייגנטום, וועט זי זיך נישט קענען באַפּרייען פון איר געטאַ-פּסיכאָלאָגיע, אַנדערש ענטפּערט דער יידישער פּראַלעטאַריער, וועלכער האָט זיך אויפ-געהויבן פון די קני, וועלכער האָט דערפּילט זיין מענטשלעכע ווירדע, ער האָט זיך באַפּרייט פון דער גלות-פּסיכאָלאָגיע, ער האָט צעבראַכן די קייטן פון 'געטאַ', ווייל ער איז 'פּריי' פון יעדן אייגנטום, ווייל דער באַוואוסטזיין פון זיין מאַכט איז נישט פאַרבונדן מיט 'באַשטאַנד פון זיין קאַסע', אַזוי ווי דאָס וואָס ער איז סאָציאַל אַ פּראַלעטאַריער, שטערט אים נישט צו קעמפּן פאַר זיין סאָציאַלע באַפּרייאונג, פונקט אַזוי שטערט אים נישט דאָס, וואָס ער איז אויך נאַציאָנאַל אַ פּראַלעטאַריער, צו קעמפּן פאַר זיין פּאַליטישער און נאַציאָנאַלער באַפּרייאונג, ער הייסט נישט אַנטלויפּן, ער מיינט קיינעם נישט אויס דעם וועג, ער קעמפט און רופּט צום קאַמף דאָ, וואו ער שטייט, דאָ קעמפט ער און וועט קעמפּן פאַר אַ בעסערן גורל, און אַז ער וועט אויפהערן צו זיין סאָציאַל אַ פּראַלעטאַריער, וועט ער אויך אויפהערן צו זיין נאַציאָנאַל אַ פּראַלעטאַריער, דעריבער פאַרענטפּערט דער 'בונד' די 'יידישע פּראָגע' נישט פון בורזשואַזענס, טעריטאָריאַלן שטאַנדפּונקט, נאָר פון רייך-פּראַלע-טאַרישן, זיין פּרינציפּ איז די גלייכווערטיקייט פון די נאַציעס, אומאָפּהענגיק דערפון צי זיי האָבן אַדער האָבן נישט קיין נאַציאָנאַלן אייגנטום, דעריבער שטעלט ער אַרויס דעם פּרינציפּ פון נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, און נישט פון טעריטאָריאַלער אויטאָנאָמיע"⁰¹.

נישט דער ענד־ציל פון ציוניזם און נישט דער וועג צו אים האָבן גע־
 קענט לאַקן די רעוואָלוציאָנערע און סאָציאַליסטיש־געשטימטע ייִדישע אַר־
 בעטערשאַפט. טייל ציוניסטישע טוער האָבן דאָס אויך פאַרשטאַנען און גע־
 נומען זוכן רפואות פאַר דעם. זיי האָבן געמוזט אָנערקענען, אָו עפעס איז
 נישט אין אַרדנונג מיט דער ציוניסטישער באַוועגונג. אין זיין שאַרפער פאַ־
 לעמיק מיטן בונד, האָט דער ציוניסטישער מנהיג און טריבון וולאַדימיר
 זשאַבאָטינסקי געמוזט מודה זיין: „אין דעם מאַמענט, ווען דער ציוניזם
 איז אַריינגעטרעטן אין דער שאַרפער פאַזע פון דירעקטער קאָנקורענץ מיטן
 בונד, האָט די קאָנקרעטע ציוניסטישע באַוועגונג אומבאַדינגט געטראָגן אַן
 אוטאָפּישן און רעאַקציאָנערן כאַראַקטער“. און ער גיט צו: „היסטאָריש
 האָט זי אַזוי געדאַרפט זיין און זי האָט אַנדערש נישט געקענט זיין. און דאָס
 אַלץ קען נישט פון קיין שום זייט דינען אַלס מאַטיוו פאַר פאַרוואָרפן אויף
 אונזער אַדרעס“... „די ציוניסטן זיינען געקומען צו דער אַרבעטער־מאַסע
 נישט בלויז מיט זייער אידעאַל, נאָר אויך מיט זייער דעמאָלטיקער שטימונג.
 מצד דעם בונד האָט די דאָזיקע שטימונג געקענט בלויז אַרויסרופן אַן אויפ־
 רעגונג און ווידערשטאַנד. און אַזוי איז טאַקע געווען“⁰².
 זייט און טיף זיינען ביידע ריכטונגען געווען צעטיילט — און קיין בריק
 האָט זיי פאַרבינדן נישט געקענט...

מקורים

- 1) די האַפנונג נומ. 14, 25 סעפטעמבער — 8 אָקטאָבער 1907, ווילנע. (אל. מיינט אַלעקסאַנדער, פּסעוודאָנים פון אַרקאַרי קרעמער).
- 2) М. А. Сильвин: В. И. Ленин в эпоху зарождения партии (Ка-торга и Ссылка, стр. 95-7, Москва 1934).
- 3) Первый Съезд РСДРП, стр. 127, Москва 1958.
- 4) Ф. И. Дан: Происхождение Большеизма, стр. 226-7, Нью Йорк 1946.
- 5) Первый съезд РСДРП, стр. 157-8, Москва 1958.
- 5А) П. А. Гарви: Воспоминания Социалдемократа, стр. 76, Нью-Йорк 1946.
- 6) פּראָנץ קורסקי: געזאַמלטע שרייפטן, ז. 123, ניו-יאָרק 1952.
- 7) Заря № 1, стр. 12, Апрель 1901, Stuttgart.
- 8) В. И. Ленин: Сочинения, том IV, стр. 428, Москва 1927.
- 9) Что дѣлать? Н. Ленина, стр. 21, Stuttgart 1902.
- 10) Докладъ о русскомъ социальдемократич. движеніи между-народному социалистич. конгрессу въ Парижѣ 1900 г. Стр. 9, Жене-ва 1901.
- 11) דצ"וו, ז. 55.
- 12) דצ"וו, ז. 58-9.
- 13) М. Лядовъ: Исторія Россійской Социалдемократической Ра-бочей Партіи, часть первая, стр. 88-9, С.-Петербургъ, 1906.
- 14) די ערשטע 2 נומערן זייגען אַרויס מימעאַגראַפירט, שפּעטער — געדרוקט. דאָס פּראָגראַם-אַרטיקל פון ערשטן נומער איז איבערגעדרוקט געוואָרן אין : Листокъ «Работника», № 9-10, Ноябрь 1898 г. стр. 49-50, Женева.
- 15) Отъ редакціи, Рабочее Дѣло № 1. стр. 3, 5, Апрель 1899 г.
- 16) Б. Кричевскій: Рабочее Дѣло, № 7, Августъ 1900 г. Женева.
- 17) וול קאַסאַווסקי: מאַרטאָו און די רוסישע סאַציאַל-דעמאָקראַטיע (רי צוקונפֿט, מערץ 1924, ניו-יאָרק).
- 18) Былое, № 10, Октябрь 1906.
- 19) В. И. Ленин: Сочинения, том II стр. 554, Москва 1926.
- 20) דצ"וו, ז. 573.

21) Вл. Махновець-Акимовъ: Первый Съѣздъ Россійской С. Д. Р. Партіи (Минувшіе Годы, № 2, 1908, СПб).

22) Александр Вановский: Первый Съезд РСДРП 1898. (Социалистический Вестник, № 1-2, 1950, Нью-Йорк).

23) אַרקאדי קרעמער : די גרינדונג פון בונד (אַרקאדי, זאַמלבוך, ז. 365, ניו-יאָרק 1942).

24) Протоколы 2-го очередного съезда Заграничной Лиги русской революционной соц.-демократии, стр. 52.

25) Письма П. Б. Аксельрода и Ю. О. Мартова, стр. 37, Берлин 1924.

26) „דער ווענדפונקט אין דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-פאַ-וועגונג“ (די יידישע סאָציאַליסטישע באַוועגונג ביז דער גרינדונג פון „בונד“, ז. 2-651, ווילנע-פאַריז 1939).

27) דזשאַן מילל: פיאַנערן און בויער, ערשטער באַנד, ז. 216, ניו-יאָרק 1946.

28) „דער אידישער אַרבייטער“ (ערשטער נומער, דעצעמבער 1896).

29) וו. מעדעם: נאַציאָנאַלע באַוועגונג און נאַציאָנאַלע סאָציאַליסטישע פאַר-טייען אין רוסלאַנד (וולאַרימיר מעדעם, צום צוואַנציקסטן יאַרצייט, ז. 250, ניו-יאָרק 1943).

30) Karl Kautsky: Der Kampf der Nationalitäten und das Staatsrecht in Oesterreich (Die Neue Zeit Nr. 18, S.562, 29 Januar 1898, Stuttgart).

31) Рабочая Мысль № 13, Декабрь 1901, № 14, Январь 1902.

32) Б. Кричевский: По поводу IV-го съезда Бунда (Рабочее Дѣло 11-12 стр. 119, 23 Февраль 1902 г.)

33) Искра № 7, Августъ 1901.

34) דז"ו נומ. 8, סעפטעמבער 1901.

35) Заря № 4, Августъ 1902, Отдѣль 2, стр. 47-50.

36) Четвертый Съездъ Всеобщаго Еврейскаго Рабочаго Союза въ Литвѣ, Польшѣ и Россіи, стр. 11.

37) Искра № 7, Августъ 1901.

38) Къ вопросу о національной автономіи и преобразованіи партіи на федеративныхъ началахъ, стр. 13-14.

39) Zgorzkniały: Przedświt № 9, str. 329, Wrzesień 1901.

40) זגאָרצקניאַלי איז אַ פּסעוודאָנים פון פּעפּעטישן פירער און שרייבער לעאָו וואַשילעוואַסקי).

41) Przedświt № 8, str. 281-3, Sierpień 1902.

42) דיא אַרבייטער שטיממע נומ. 30, אָקטאָבער 1902.

43) Przegląd Socjaldemokratyczny № 1, str. 7, Marzec 1902 r. Zürich.

- (43) דצ"וו נומ. 3, יולי 1902.
- (44) צביון — ד"ר ב. האפמאן : פאָר פּופציק יאָר, ז. 151, ניו-יאָרק, 1948.
- (45) לעאָן בערנשטיין : ערשטע שפּראַצונגען, ז. 25, בוענאָס אַיירעס 1956.
- (46) ב. מיכאַלעוויטש : זכרונות פֿון אַ יודישען סאַציאַליסט, ערשטער באַנד, 3, וואַרשע 1922.
- (47) ל. בערמאַן (לייבעטשקע) : אין לויף פֿון יאָרן, ז. 1-70, ניו-יאָרק 1945.
- (48) דיא אַרבייטער שטיממע נומ. 7, 9 דעצעמבער 1897.
- (49) דער פּרייהייטס-גלאַק נומ. 1, סעפטעמבער 1901.
- (50) דער וועקער נומ. 11, מערץ 1902.
- (51) דער אידישער אַרבייטער נומ. 6, מערץ 1899.
- (52) דער מינסקער אַרבייטער נומ. 3, יוני 1901.
- 53) *Последнія Известия*, 10 Апрель 1902, London.
- (54) דיא אַרבייטער שטיממע נומ. 35, אָקטאָבער 1903.
- (55) י. ש. הערץ : הירש לעקערט, ז. 68, ניו-יאָרק 1952.
- (56) דער אידישער אַרבייטער נומ. 2-3, פעברואַר 1897.
- (57) מינסקער פּלוג בלעטטעל נומ. 5, מערץ 1902.
- (58) דיא אַרבייטער שטיממע נומ. 31, יאָנואַר 1903.
- (59) י. ש. הערץ : די געשיכטע פֿון בונד אין לאַרוש, ז. 1-70, ניו-יאָרק 1958.
- (60) דיא אַרבייטער שטיממע נומ. 33, מאַי 1903.
- (61) דיא אַרבייטער שטיממע נומ. 29, סעפטעמבער 1902.
- (62) י. ש. הערץ : דצ"וו, ז. 101.
- (63) דער וועקער נומ. 3, יאָנואַר 1900.
- (64) דער וואַרשאַווער אַרבייטער נומ. 2, 1899.
- (65) דער פֿריינד נומ. 176, 8 (21) אויגוסט 1903, פעטערבורג.
- (66) דיא אַרבייטער שטיממע נומ. 35, אָקטאָבער 1903.
- (67) פּלוג-בלעטטעל, הערויסגעגעבען פֿון גראַדנער סאַציאַלדעמאָקראַטישן קאָ-מיטעט פֿון בונד, נאָוועמבער 1903.
- (68) פּאַרווערטס, 3 דעצעמבער 1903, ניו-יאָרק.
- 69) Theodor Herzl: *Der Judenstaat*, SS. 31, 64, 78-9, 80, 85, Berlin 1918.
- (70) דצ"וו ז. 57.
- 71) Theodor Herzls *Tagebücher*, erster Band S.457, Berlin 1922.
- (72) דצ"וו ז. 605.
- 73) Theodor Herzls *Tagebücher*, zweiter Band, S.291, Berlin 1923.
- 74) *Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des IV Zionisten-Congresses in London*. SS.254-5, Wien 1900.
- (75) דער אידישער אַרבייטער נומ. 13, ז. 4-93, פעברואַר 1902, לאַנדאָן.

- 76) דער יוד נומ. 2, 9 יאנואר 1902, קראקע.
- 77) דצ"ו.
- 78) דער אידישער ארבייטער נומ. 11, 1901,
- 79) דער יוד נומ. 39, 25 סעפטעמבער 1902, קראקע.
- 80) דצ"ו נומ. 40, 1 אקטאבער 1902.
- 81) דיא ארבייטער שטיממע נומ. 29, סעפטעמבער 1902.
- 82) דצ"ו.
- 83) דצ"ו.
- 84) דצ"ו.
- 85) ראובן קאמאיקא : דער 5-טער ציוניסטן-קאנגרעס אין באזעל, ז. 56-7, ווארשא 1902.
- 86) י. ש. הערץ : די געשיכטע פון בונד אין לאדזש, ז. 106, ניו-יארק 1958.
- 87) דיא ארבייטער שטיממע נומ. 33, מאי 1903.
- 88) דצ"ו נומ. 22, מערץ 1901.
- 89) פלוג-בלעטטעל, הערויסגעגעבן פון קאוונער סאציאלדעמאקראטישן קאמיטעט נומ. 1, אקטאבער 1903.
- 90) דער מינסקער ארבייטער נומ. 1, דעצעמבער 1900 (דרוק פון אלגעמיינעם יידישן ארבעטער-בונד אין רוסלאנד און פוילן).
- 91) דער אידישער ארבייטער נומ. 14, ז. 82, אקטאבער 1902, לאנדאן.
- 92) Вл. Жаботинский: Бундъ и Сіонизмъ, стр. 16, 18, Одесса 1906.

ב א מ ע ר ק ו נ ג ע ו

מ. דראגאמאנאָוו און דער אויפרוף פון דער „גרופע סאָציאליסטן
יידן“ (צו זייט 53)

ביז היינט איז נישט אויפגעקלערט ווער ס'איז דער מחבר פון אויפרוף, וואָס אַ „גרופע סאָציאליסטן-יידן“ האָט אין יאָר 1880 אַרויסגעלאָזט, וועגן דער נייטיקייט צו פירן אַ סאָציאליסטישע פראָפאָגאַנדע צווישן די יידן אין ייִדיש. די מיינונגען זיינען געטיילט: אייניקע זאָגן, אַז דער מחבר איז געווען דער אוקראַינישער סאָציאליסט מיכאַאיל דראָגאַמאַנאָוו, אַנדערע מיינען, אַז ער איז עס נישט געווען אָדער אַז ער האָט דעם אויפרוף בלויז רעדאַגירט, באַאַרבעט א.א.וו...

אויפן סמך פון ידיעות, וואָס פ. קורסקי האָט באַקומען פון א. ליאכאַצקי (קוזמא), אַ מיטבאַטייליקטן אין אַרויסלאָזן דעם אויפרוף, קומט ער צום אויספיר, אַז דעם פראַיעקט האָט פאַרפאַסט לייזער צוקערמאַן (אַפגעפאַרן 1879 קיין רוסלאַנד) און דראָגאַמאַנאָוו זאָל שפּעטער האָבן באַאַרבעט דעם ערשטן טעקסט. פ. קורסקי זאָגט וועגן דעם:

„אין דער קאָלאַניע (אין זשענעוו) איז מען אַגב געווען איבערצייגט, אַז ער (דראָגאַמאַנאָוו) גופא איז טאַקע דער מחבר פון אויפרוף און דער איינ-ציאטאַר פון דער גרופע“...

„נאָך דעם, וואָס ליאכאַצקי — און אויך אַנדערע — האָבן מיר איבער-געגעבן, רעכן איד, אַז דער אייגנטלעכער איינציאטאַר פון אויפרוף האָט געמוזט זיין טאַקע לייזער צוקערמאַן, און אַז דראָגאַמאַנאָוו האָט צוניפגעשטעלט דעם טעקסט פון אויפרוף אויפן סמך פון אַ פראַיעקט, וואָס צוקערמאַן האָט אים איבערגעגעבן פאַר זיין אָפּפאַר. ווען מען לייענט דעם אויפרוף, פילט מען, אַז דער מחבר האָט געמוזט זיין אַ ייד. דראָגאַמאַנאָוו האָט דעם אויפ-רוף געקענט איבערמאַכן און ער האָט אים געוויס איבערגעמאַכט און רע-דאַקטירט, ער האָט געקענט דערין וואָס ענדערן, וואָס צוגעבן (ווי, למשל, די שפּעטערדיקע ציטאַטן פון דער רוסיש-יידישער פּרעסע פון 1880), ער איז אַבער זיכער נישט דער איינציקער מחבר פון אויפרוף“¹.

אַז דראָגאַמאַנאָוו'ס שייכות צום אויפרוף איז געווען מער ווי פון אַ רע-דאַקטאַר, קען מען זיך משער זיין פון דעם, וואָס דער אויפרוף איז אַריין אין דער אויסגאַבע פון זיינע געזאַמלטע שריפטן, זיין מחבר איז ער אַבער נישט געווען, ער האָט אים מסתמא שטאַרק באַאַרבעט. וויכטיק איז די באַמערקונג פון פ. סטרואווע, וועלכער האָט צוניפגע-

שטעלט דראגאמאנאווס געזאמלטע שריפטן. דאס איז די באמערקונג: „אין דאזיקן אויפרוף געהערט דראגאמאנאוון בלויז דאס קורצע נאכווארט. וואס איז זייער וויכטיק פאר דער כאראקטעריסטיק פון דראגאמאנאווס באציאונג צו דער יידישער פראגע“²). ביים צוגרייטן די צוויי בענדער פון דראגאמא- נאווס שריפטן האט פ. סטראווע זיך באנוצט מיט דער אינפארמאציע פון מיכאילא פאדליק און אנטין ליאכאצקי. וואס האבן צוזאמען מיט דראגא- מאנאוון אונטערגעשריבן דאס נאכווארט צום אויפרוף. סטראוועס ווערטער זיינען דעריבער פארלאזלעך.

יידיש אין די קרייזלעך (ז. 60)

די שפראך פון די אינטעליגענטן איז געווען רוסיש, פון די ארבעטער — יידיש. אויף וועלכער שפראך איז געפירט געווארן די אויפקלערונג אין בא- גינען פון דער ארבעטער-באוועגונג, אין פעריאד פון די קרייזלעך? וועגן דעם דערציילט צמח קאפעלוואן אין זיינע זכרונות פון די יארן 90 — 1887:

„קיין שום ברעקל ביכל אויף יידיש איז דאן נישט געווען. די לעגאלע יידישע שפראך-באוועגונג האט זיך אנגעהויבן ערשט מיט א פאר יאר שפע- טער. מיר, אינטעליגענטן, האבן געלעזן נאר רוסישע ביכער און אונזער גאנצע ניקה, קולטורעלע און סאציאליסטישע בילדונג, האבן מיר דערגרייכט דורך דער רוסישער שפראך. אפילו מענדעלי מוכר-ספרים, פרץ און אן- דערע יידישע שרייבער זיינען אונז געווען כמעט אומבאקאנט. יידיש האבן מיר פארשטאנען און אפט גערעדט צווישן זיך. נאר אין אלע אינטעליגענטע קרייזן פלעגן דיסקוסיעס, דעבאטן פארקומען נאר אויף רוסיש. די יידישע מאסע אין רוסלאנד האט דאן ווייניקער פארשטאנען רוסיש ווי איצט. דער ווידערשפרוך איז געווען א גוואלטיקער און פונדעסטוועגן האבן מיר געמוזט געברויכן נאר רוסישע ביכער, רוסישע בראשורן, ווייל קיין אנדערע זיינען נישט געווען...“ „מיר פלעגן באנוצן רוסישע ביכער און לערביכער, נאר ריידן צווישן זיך און אויסטייטשן דעם טעקסט פון די ביכער פלעגן מיר כמעט אלעמאל אויף יידיש. ס'איז געווען א וואונדערבארער געמיש פון רו- סיש און יידיש. און יידיש פלעגט פונדעסטוועגן זיין די איבערוועגנדיקע שפראך. וועלכע מיר פלעגן געברויכן אין די ארבעטער-קרייזן. בלויז אין די העכערע קרייזלעך, וואו די מיטגלידער זיינען געווען בחורים און מייד- לעך, וועלכע האבן פארשטאנען רוסיש, פלעגן מיר פירן אונזער לערנען אויף רוסיש. מיט דער יידישער מינדלעכער איבערזעצונג און אויסטייטשונג פלעגן מיר בייקומען דעם ווידערשפרוך צווישן דער רוסישער שפראך פון די ביכער און דער יידישער שפראך, וועלכע איז געווען די אלטעגלעכע שפראך פון דער מאסע און פון די איינצלנע מיטגלידער פון אונזערע ארבע- טער-קרייזלעך.“³

אין 1889 האט מען אין ווילנע באקומען פון אויסלאנד עטלעכע הונדערט

בראשורן פון וואָס איינער לעבט אין יידיש (מחבר שמעון דיקשטיין, פסעווי-
דאָנים יאָן מלאָט. פון פויליש האָט די בראַשור איבערגעזעצט שמואל ראָ-
בינאוויטש).

אין אַ בריוו צו די אַגיטאַטאָרן (מחבר ש. גאַזשאַנסקי און אַקצעפּטירט
דורך דעם אַנפירנדיקן אינטעליגענטן-קרייז אין יאָר 1893) קומט מען צו אַזאַ
אויספיר :

„די שפראַך, אויף וועלכער עס וועלן געפירט ווערן די 'זאָניאַטיעס' ביי
די אינטעליגענטן, וועט זיין רוסיש און יידיש. די אַרבעטער, וואָס פאַרשטייען
גוט רוסיש, וועלן זיך לערנען אויף רוסיש. בלויז אַ טייל פון די אויסגע-
רעכנטע וויסנשאַפטן, וועלכע די דאָזיקע אַרבעטער (וואָס לערנען זיך אויף
רוסיש) וועלן אַלס אַנפירנדיקע אַגיטאַטאָרן דאַרפן שטודירן פאַר די צוועקן
פון אַגיטאַציע אָדער פאַר די שבתדיקע שמועסן, וועט מען דורכגיין אומבאַ-
דינגט אויף זשאַרגאָן. די אַרבעטער, וואָס פאַרשטייען שלעכט רוסיש, וועלן
אַלץ לערנען אויף זשאַרגאָן“ (די יידישע סאָציאַליסטישע באַוועגונג ביז דער
גרינדונג פון „בונד“, היסטאָרישע שריפטן פון יוואָ, דריטער באַנד, ז. 647,
ווילנע — פאַריז 1939).

צו די 4 רעדעס פון 1892 (ז. 63)

ווער האָט געשריבן די הקדמה צו די פיר ווילנער 1-טע מאַי-רעדעס
(1892), וואָס זיינען אין 1893 געוואָרן אַפגעדרוקט אין אַ רוסישער בראַשור
אין שווייץ? אין דזשאַן מיללס זכרונות ווערט געזאָגט, אַז לעוו יאַגניכעס האָט
די פיר רעדעס „אַפגעדרוקט, מיט אַ הקדמה אַנגעשריבן מיט לוקסעמבורגס
הילף“⁴.

אין אַ רעדאַקציאָנעלער באַמערקונג צו אַ בריוו, וואָס פ. אַקסעלראַד
האָט אין 1893 געשיקט צו אַ ס.ד. קרייזל אין וואַרשע, ווערט געזאָגט, אַז דער
מחבר פון דער הקדמה איז ב. קריטשעווסקי⁶.

ווער איז דאָ גערעכט? אפשר ביידע? אין יענער צייט זיינען קריטשעווי-
סקי און יאַגניכעס געווען פּאָליטיש נאַנט — ביידע נישט שוה-בשווה מיט
פלעכאַנאָוון און אַקסעלראַדן. מעגלעך, אַז קריטשעווסקי האָט אַנגעשריבן די
הקדמה און יאַגניכעס, מיט דער הילף פון זיין פרוי ראָזע לוקסעמבורג, האָט
דעם מאַנסקריפט רעדאַגירט אָדער דערגאַנצט.

1894 אָדער 1895? (ז. 73)

ווען איז פאַרגעקומען די ווילנער קאַנפּערענץ, וואו ס'איז צום ערשטן
מאַל פעסטגעשטעלט געוואָרן די נויטיקייט צו קעמפן קעגן נאַציאָנאַלער
אונטערדריקונג און פאַר בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג ווי אויך די נוי-

טיקייט איינצושטעלן אַ פאַרבינדונג צווישן די יידישע אַרבעטער-אַרגאַניזאַציעס פון די באַזונדערע שטעט? אין 1894 אָדער אין 1895?

וועגן דעם זיינען פאַראַן סתירהדיקע ידיעות. דער ערשטער, וואָס האָט אין דער עפנטלעכקייט דערציילט וועגן דער קאַנפערענץ, איז געווען דער מיטבאַטייליקטער אברהם מוטניק (אין לאַנדאַנער זשורנאַל זשיז, 1902 — ציטירט אין דער אַרבעט פון ישעיה טרונק, זייט 77 פון דעם באַנד). לויט אים איז עס אין 1895. מוטניק איז געווען אַ זייער פינקטלעכער און געשריבן האָט ער עס אַ נישט לאַנגע צייט נאָך דער קאַנפערענץ, וואָלט מען געדאַרפט אָננעמען, אַז דאָס איז די ריכטיקע דאַטע.

אַבער... מיט 5 יאָר שפעטער איז אין דער בונדישער טעגלעכער צייטונג די האַפנונג (נומ. 14, 25 סעפטעמבער — 8 אָקטאָבער 1907, ווילנע) געווען אַפגעדרוקט אַ רשימה פון דאַטעס אין דער געשיכטע פון בונד און דאָרט איז וועגן דער קאַנפערענץ געזאָגט — 1894. מ'דאַרף דאָ צוגעבן, אַז ביי דער רשימה איז פאַראַן אַ באַמערקונג, וואָס הייסט זיך באַציען מיט פאַרזיכטיקייט בנוגע די דאַטעס: די רעדאַקציע האָט נישט געהאַט ביי זיך אַלע נויטיקע מאַטעריאַלן „און דעריבער זיינען אייניקע געשעענישן דורכגעלאָזן געוואָרן און אַנדערע דאַטעס נישט גענוי באַשטימט געוואָרן.“ ס'זיינען מחמת דעם מעגלעך געוויסע טעותים.

אַ צווייטער אַנטיילנעמער, וולאַדימיר קאַסאָוסקי, האָט אויך געשריבן, אַז ס'איז געווען דאָס יאָר 1895 (די צוקונפֿט, מערץ 1924, ניו-יאָרק).

דאָס זעלבע (1895) האָט געשריבן אַ דריטער אַנטיילנעמער — דזשאַן מילל (די צוקונפֿט, אָקטאָבער 1937, אונזער צייט, דעצעמבער 1941, ניו-יאָרק). שפעטער, אין ערשטן באַנד פון זיינע זכרונות (פּיאַנערן און בויער, ניו-יאָרק, 1946) איז שוין דאָס יאָר אָנגעגעבן 1894.

אַ פערטער אַנטיילנעמער, לעאַן גאַלדמאַן, האָט אויך אָנגעגעבן דאָס יאָר 1895. לויט אים איז די קאַנפערענץ פאַרגעקומען אין גאַזשאַנסקיס דירה (רעו. דוויזשעניע סרעדי יעוורעיעוו, ז. 142).

דוד קאַץ (טאַראַס), וועלכער איז אויף דער קאַנפערענץ נישט געווען, האָט וועגן איר געהערט פון מאַקס טאַביאַש. קאַץ האָט געזאָגט: „זי איז פאַר-געקומען אין אָדער 1895“ (דאָרט ז. 143).

וועגן אַ קאַנפערענץ אין ווילנע זומער 1895 דערציילט אויך אין זיינע זכרונות מאָריס באַק (פּרייע אַרבעטער-שטימע, 24 נאָוועמבער 1944, ניו-יאָרק).

פאַר אונז איז שווער צו זאָגן ווער איז דאָ גערעכט. און אפשר זיינען געווען קאַנפערענצן אין ביידע יאָרן?

דער יידישער אַרבעטער־פּאַראַיין אין וואַרשע (ז. 82)

ווען איז געגרינדעט געוואָרן דער אידישער אַרבייטער פּעראַיין אין וואַרשא, פון וועלכן ס'איז שפּעטער אַרויסגעוואַקסן די וואַרשעווער אַרגאַניזאַציע פון בונד? אין 1895 אָדער 1896?

אין נומער 2-3 דער אידישער אַרבייטער (פּעברואַר 1897) איז אָפּגע־דרוקט אַן אויפּרוף פון יידישן אַרבעטער־פּאַראַיין אין שייכות מיט די ימים־נוראים (זיין מחבר איז געווען דזשאַן מילל, איבערגעזעצט אויף יידיש האָט אים אליהו ראָזענבערג). אונטערן אויפּרוף געפינט זיך די דאַטע תשרי תרנ"ו, דאָס מיינט 1895. אָבער אין זעלבן נומער, אין אַ קאָרעספּאָנדענץ פון וואַרשע, מיט דער דאַטע פון דעצעמבער 1896, ווערט דערמאָנט דער זעלבער אויפּרוף, ״וועלכער איז געווען אַרויסגעלאָזן צווישן ראש השנה און יום־כּפור״. קיין יאָר ווערט נישט אָנגעגעבן, אָבער אַזוי ווי דאָרט ווערט גערעדט וועגן פּרישע ענינים פון 1896, וואָלט מען געמעגט דרינגען, אַז אויך דער אויפּרוף איז פון דעם יאָר, הגם קיין זיכערקייט איז עס נישט. אויב 1896, וואָלט די דאַטע תשרי תרנ"ו געווען אַ טעות אַנשטאַט תרנ"ז.

סתּירהדיקע ידיעות גיבן אויך צוויי פּיאָנערן פון דער בונדישער באַ־וועגונג אין וואַרשע. אַן אַלטער באַקאַנטער (יצחק מרדכי פּסחאָזן) זאָגט: ״די גרופּע יידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן איז דערשינען אין וואַרשע אין אָנפאַנג פון 1896״ (דער אידישער אַרבייטער נומ. 10, 1900). דזשאַן מילל דאַקעגן שרייבט, אַז די ווילנער ״זיינען געקומען קיין וואַרשע אין 1894 — 1895 ספּעציעל אַנצופירן די סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע צווישן יידישע אַרבעטער״ (די יידישע סאָציאַליסטישע באַוועגונג ביז דער גרינדונג פון ״בונד״, ז. 383).

אין באַריכט פון דער וואַרשעווער אַרגאַניזאַציע פון בונד צום קאָנגרעס פון סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל (פּאַריז, 1900) ווערט געזאָגט, אַז מיטן צוועק אַנצוהויבן אַ טעטיקייט זיינען די ווילנער געקומען קיין וואַרשע אין 1895. זיי האָבן געבילדעט אַ ״וואַרשעווער סאָציאַל־דעמאָקראַטישן פּאַראַיין״ (דער אידישער אַרבייטער נומ. 10, 1900). צי דאָס מיינט די לכתחילהדיקע גרופּע יידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן אָדער דעם שפּעטערדיקן יידישן אַרבעטער־פּאַראַיין אין וואַרשע, איז פון דעם נישט קלאָר.

אין דריטן באַנד היסטאָרישע שריפטן פון ייוואַ (די יידישע סאָציאַליס־טישע באַוועגונג ביז דער גרינדונג פון ״בונד״, ז' 750, ווילנע—פּאַריז 1939) ווערט געזאָגט, אַז בראש פון וואַרשעווער יידישן אַרבעטער־פּאַראַיין איז גע־שטאַנען יצחק פּסחאָזן, וועלכער איז אויך דער מחבר פון דעם אויפּרוף, וואָס דער פּאַראַיין האָט אַרויסגעלאָזט צו די ימים־נוראים. אַזוי איז עס נישט געווען אָנגעפירט מיטן יידישן אַרבעטער־פּאַראַיין האָבן די געקומענע ווילנער יידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן מיט דזשאַן (יוסף) מילל בראש און, ווי שוין דערמאָנט, איז מילל דער מחבר פון דעם אויפּרוף צו די ימים־נוראים, ווי אויך פון אַנדערע אויפּרופּן, וואָס דער פּאַראַיין האָט אַרויסגעלאָזט.

יצחק מרדכי פסחזאן איז געשטאנען בראש פון א באזונדערער גרופע ווארשעווער ארבעטער, וואס איז שפעטער (בעת דער גרינדונג אנהייב 1897) אריין אין יידישן ארבעטער-בונד אין פוילן. ווען די יידישע פעפעסאזאציעס האבן נאכן 1^{טן} מאי פון זעלבן יאר זיך אפגעשפאלטן, איז פסחזאנס גרופע פארבליבן ווייטער אין דער ארגאניזאציע (דער נאמען איז געענדערט געווארן אויף — יידישער ארבעטער-בונד אין ווארשע) צוזאמען מיט די מיטגלידער פון פריערדיקן יידישן ארבעטער-פאראיין.

דער פערטער דעלעגאט (ז. 91)

ווער איז געווען דער פערטער דעלעגאט פון די יידישע ארבעטער אויפן 4^{טן} קאנגרעס פון סאציאליסטישן אינטערנאציאנאל, וואס איז פארגעקומען אין 1896 אין לאנדאן? אין ארכיוו פון פארבאנד פון די רוסישע סאציאל-דעמאקראטן האט מען געפונען דריי מאנדאטן אויסגעשטעלט אויף די נעמען פון פאוועל אקסעלראד (ווארשע), ויערא זאסוליטש (סמארגאן) און ראזאליע פלעכאנאו (מינסק). ווער האט פארטראגן די פערטע שטאט — ווילנע? אין זיין ארטיקל וועגן די פארטרעטער פון די יידישע ארבעטער אויף די ערשטע קאנגרעסן פון סאציאליסטישן אינטערנאציאנאל דערציילט א. טשעריקאווער וועגן די פריער דערמאנטע דריי מאנדאטן און שטעלט בלויז פעסט: „דער פערטער מאנדאט, גראד פון ווילנע, וואו ס'איז געווען די שטארקסטע ארגאניזאציע, פעלט אין ארכיוו“ (די יידישע סאציאליסטישע באַ-וועגונג ביז דער גרינדונג פון „בונד“, היסטארישע שריפטן פון יוואָ, דריטער באַנד, ז. 793, ווילנע — פאריז 1939).

פראַנץ קורסקי זאגט אַרויס אַזאַ השערה: „איך בין זיך משער, אַז פלע-כאַנאַו אַליין האָט קיין מאַנדאַט נישט געדאַרפֿט, וואָרעם אים און לאַוואָוין האָט דער אַרגאַניזיר-קאַמיטעט פון קאַנגרעס פאַרבעטן; דעם מאַנדאַט פון ווילנע האָט שפּעטער געקאַנט באַקומען גיכער ווי אַלץ ר. קאַלצאַו (גינזבורג), וואָס איז דעמאָלט געווען זייער נאַנט צו פלעכאַנאַו.“ (פראַנץ קורסקי: געזאַמלטע שריפֿטן, ז. 77, ניו-יאָרק 1952).

די רוסישע דעלעגאַציע האָט צוגעשטעלט אַ באַריכט (זיינע מחברים זיינען געווען ג. פלעכאַנאַו און א. פאַטרעסאַוו) צום סאָציאַליסטישן קאַנגרעס. אין אַרט, וואו עס רעדט זיך וועגן דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג, איז פאַראַן אַזאַ באַמערקונג: „מיר ווייזן אָן אויף דעם, אַז אונזער חבר פלעכאַנאַו איז אויפן לאַנדאַנער קאַנגרעס, צווישן אַנדערן, דער פאַרשטייער פון טויזנט אַרגאַניזירטע אַרבעטער פון איינער פון די שטעט אין מערב-רוסלאַנד.“ (ציטירט פון דער בראַשור, וואָס דער פאַרבאַנד פון רוסישע סאָציאַל-דעמאָ-קראַטן האָט אַרויסגעגעבן).⁶

אנדערע שטעט — אחוץ ווילנע, מינסק, סמארגאן און ווארשע זיינען פון מערב־רוסלאנד נישט געווען פארטרעטן. דער פאקט, וואס די באמער- קונג האט א שייכות צום טעקסט וועגן דער „יידישער סאציאל־דעמאקראטישער באוועגונג“, זאגט אוודאי עדות, אז געאָרגי פלעכאָנאָו האט געהאט דעם מאַנדאַט פון ווילנע און פארטרעטן די יידישע אַרבעטער.

אין זשורנאַל דער אידישער אַרבייטער (נומ. 2 און 3, פעברואַר 1897) ווערט דער באַריכט וועגן לאַנדאַנער קאָנגרעס פאַרענדיקט מיט די ווערטער: „אונזער גענאָסע געאָרגי פלעכאָנאָו איז אויף דעם קאָנגרעס געווען דער באַפולמעכטיקטער פאַרשטייער פון טויזנט אַרגאַניזירטע יידישע אַרבעטער אין רוסלאַנד“.

ס'קען מער נישט זיין קיין ספק וועגן דעם, אז דעם מאַנדאַט פון ווילנע האט באַקומען געאָרגי פלעכאָנאָו.

אויפן לאַנדאַנער קאָנגרעס (1896) זיינען צום ערשטן מאל געווען פאַר- טרעטן סאָציאל־דעמאָקראַטישע אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד (אויף פריער- דיקע קאָנגרעסן זיינען געווען בלויז דעלעגאַטן פון די פּוילישע סאָציאַליסטן און די רוסישע האַבן געקאָנט ריידן בלויז אין זייער אייגענעם נאָמען אָדער אַלס פאַרשטייער פון זייערע צייטונגען). די רוסלענדישע דעלעגאַציע האט דאָס מאל פאַרטרעטן אַרגאַניזאַציעס אין 9 שטעט: פעטערבורג, מאַסקווע, קיעוו, ניוזשינגאָוואַראַד, איוואַנאָוואַ-וואַזאַנסענסק, ווילנע, וואַרשע, מינסק, סמאָרגאָן.

די גרופע אַטוואָבאַזשענע טרודאַ האט די מאַנדאַטן פון די פיר יידישע אַרגאַניזאַציעס אויסגעשריבן אויף די נעמען פון ג. פלעכאָנאָו (געהאַט אַ מאַנדאַט אויך פון פעטערבורג), פ. אַקסעלראַד, (אויך פון קיעוו, לויט דעם יידישן אַרבייטער נומ. 2-3 איז דער קיעווער מאַנדאַט אויך געווען פון יידישע אַרבעטער), וויעראַ זאַסולישט (אויך פון מאַסקווע) און ראַזאַליע פלעכאָנאָו. די קאַרעספּאַנדענטן פון אויסלאַנד מיט די רוסישע אַרגאַניזאַציעס וועגן צושיקן מאַנדאַטן איז געגאַנגען בעיקר דורך די יידישע טוער פון דער ווילנער אַרגאַניזאַציע. די רוסלענדישע דעלעגאַציע איז באַשטאַנען פון געאָרגי פלעכאָנאָו, פּאַוועל אַקסעלראַד, וויעראַ זאַסולישט, ראַזאַליע פלעכאָנאָו, ב. גינזבורג (קאַלצאַוו), א. העלפּאַנד (פּאַרוואַס), וו. בוכאַליץ. נישט אַפיציעל (צוליב קאַנספּיראַטיווע טעמים) האַבן צו דער דעלעגאַציע געהערט א. פּאַ- טרעסאָוו און פ. סטראַווע, וואָס זיינען פון רוסלאַנד ספּעציעל געקומען צום קאָנגרעס (די אַנדערע זיינען געווען עמיגראַנטן אין אויסלאַנד).

די דאָטע פון ערשטן צוזאַמענפאַר (ז. 114)

אין פאַרשידענע אויסגאַבעס ווערט די דאָטע פון גרינדונג־צוזאַמענפאַר פון בונד אָנגעגעבן: 8, 9, 10 אַקטאָבער 1897. אין דעם איז פאַראַן אַן אומ- פינקטלעכקייט. ס'דאַרף זיין: 7, 8, 9 אַקטאָבער 1897.

דער טעות איז אנטשטאנען אויף אַזאָ אופן: אין די ערשטע יאָרן האָט מען זיך באַנוצט מיטן רוסישן קאַלענדאַר. לויט אים זיינען די דריי טעג פון צוזאַמענפאַר געווען 25, 26, 27 סעפטעמבער. נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט מען אויפגעהערט צו באַנוצן זיך מיט דער רוסישער דאַטע און באַנוצט די דאַטע לויטן קאַלענדאַר פון גייעם סטיל. דערביי האָט מען צו־געגעבן דעם אונטערשיד פון 13 טעג. דאָ איז געמאַכט געוואָרן דער טעות: אין 20־טן יאָרהונדערט איז טאַקע דער אונטערשיד 13 טעג, אָבער אין 19־טן איז דער חילוק געווען 12 טעג.

דער גרינדונג־צוזאַמענפאַר איז פאַרגעקומען דאָנערשטאָג, פרייטאָג און שבת צווישן יום־כפור און סיכות.

די דעלעגאַטן אויפן גרינדונג־צוזאַמענפאַר (ז. 113)

דעם צוזאַמענשטעל פון די דעלעגאַטן אויפן גרינדונג־צוזאַמענפאַר פון בונד האָבן מיר געגעבן לויט רשימות פון דזשאַן מילל און פראַנץ קורסקי (זאַמלבוך אַרקאָדי, גיורי־אַרק 1942). ס'איז געמאַכט געוואָרן בלויז אַ קליינע ענדערונג. קורסקי גיט אָן, אַז פון וויטעבסק איז געווען דער דעלעגאַט נח אַבראַמאָוו. בעת ס'איז געווען אידל אַבראַמאָוו. דאָס האָט אונז דערקלערט אַבראַם דער טאַטע (לייב בלעכמאַן), וועלכער האָט אַבראַמאָוו גוט געקענט און מיט אים צוזאַמענגעאַרבעט אין וויטעבסק. אויך אַבראַם גינבורג (נאָר מאָוו) זאָגט אין זיינע זכרונות, אַז אויפן גרינדונג־צוזאַמענפאַר איז געווען אידל אַבראַמאָוו זי. אויך דוד קאַץ (טאַראָס) באַשטעטיקט דאָס זעלבע.*

אַרקאָדי קרעמער גיט אויך אַז די נעמען פון צביה הורוויטש (וואַרשע), ליווע — אַלטער דעם בערשטערס ווייב (פון קאַוונע), וואַלף אַלעקסאַנדריסקי (בערשטער), ס'איז אָנגענומען, אַז אַרקאָדי קרעמער האָט דאָ געהאַט אַ טעות (ער אַליין איז נישט געווען זיכער אין זיין זכרון).

אַ צאָל שטעט, וואו ס'זיינען שוין געווען אַרגאַניזאַציעס, האָבן נישט געהאַט קיין דעלעגאַטן אויפן ערשטן צוזאַמענפאַר. וועגן דעם זאָגט דזשאַן מילל: „נאָך עטלעכע שטעט האָבן געוואַלט זיין פאַרטרעטן און האָבן געהאַט אַ רעכט צו זיין פאַרטרעטן ביי דעם צוזאַמענפאַר. דאָס זיינען געווען: בריסק, גראַדנע, דענעבאַרג (דווינסק), סמאַרגאַן און נאָך עטלעכע שטעט אין ווייטערע געגנטן. שווערע פּאָליציי־אישע באַדינגונגען האָבן אָבער געבראַכט דערצו, אַז די דאָזיקע שטעט זאָלן נישט קענען האָבן קיין פאַרשטייער אויף דעם גרינדונג־צוזאַמענפאַר פון 'בונד'“ (זאַמלבוך אַרקאָדי, ז. 163).

וועגן דער ערשטער קאָנפערענץ (ז. 140)

אין בונד זיינען געווען צוזאַמענפאַרן און קאָנפערענצן. די ערשטע זיינען געווען די העכסטע אינסטאַנץ. זיי האָבן אָנגענומען באַשלוסן וועגן

די וויכטיקסטע פרינציפיעלע און אַרגאַניזאַציאָנעלע פראַגן, האָבן באַשטימט די טאַקטיק און אויסגעוויילט דעם צענטראַל-קאָמיטעט. די דעלעגאַטן זיינען געווען דירעקטע שלוחים פון די אַרטיקע אַרגאַניזאַציעס. אַנדערש די קאָנפערענצן. זיי האָבן געהאַט אַ באַראַטנדיקן כאַראַקטער. דער צ. ק. האָט זיך נישט געמוזט רעכענען מיט זייערע וואונטשן און באַשלוסן. דער צ. ק. פלעגט געוויינלעך איינלאָדן אַ צאָל טוער פון די וויכטיקסטע אַרגאַניזאַציעס, כדי זיך מיט זיי צו באַראַטן וועגן געוויסע פראַבלעמען אָדער פלענער פון טעטיקייט. דאָך האָבן די קאָנפערענצן געהאַט אַ באַדייטונג פאַר דער אַנט-וויקלונג פון דער באַוועגונג.

ס'איז נישט באַקאַנט, ווען און וואו ס'איז פאַרגעקומען די ערשטע קאָנ-פערענץ.

אין לוח פון דער בונדישער באַוועגונג, וואָס איז געווען פאַרעפנטלעכט צום 10-יאַריקן יוביליי, ווערן דערמאַנט די קאָנפערענצן, אָבער ס'פעלט די ערשטע. דאַרט ווערט געזאָגט, אַז די צווייטע קאָנפערענץ פון 1901 איז פאַרגעקומען אַפּריל 1899 אין דווינסק¹⁰. וועגן דער קאָנפערענץ אין דווינסק האָט דערציילט איר אַרגאַניזאַטאָר — דוד קאַץ (טאַראַס), אַז זי איז גערופן געוואָרן אין חודש יאַנואַר. ער רעכנט אויס פאַלגנדיקע אַנטיילנעמער: דוד קאַץ, צביה הורוויטש, סענדער זעלדאָוו (ניעמאַנסקי) — דער דעמאָליטיקער צ. ק., טאַיאָנאַ אַשמיאַנסקי (זעלדאָוו), אַלבערט זאַלקינד פון מינסק, מאַריע זשאַלודסקי פון וואַרשע¹¹). (די ווייטערע קאָנפערענצן זיינען געווען צאָל-רייכער).

די דריטע קאָנפערענץ איז פאַרגעקומען דעם 9-28 אַפּריל 1900 אין וואַרשע. נאָך דעם ווי זעלדאָוו האָט זיך באַזעצט אין פעטערבורג, איז פאַקטיש געבליבן אין צ. ק. בלויז דוד קאַץ. ער האָט צוקאַפּטירט נחן (יקותיאל פאַרטינע), וועלכער איז נאָר-וואָס געהאַט אַנטלאָפן פון סיבירער פאַרשיקונג. די וואַרשעווער קאָנפערענץ האָט די קאָאָפּטאַציע באַשטעטיקט. שפעטער, אין זעלבן יאָר, האָבן די צוויי מיטגלידער פון צ. ק. צוקאַפּטירט אַ דריטן — דר. פ. ראָזענטאַל (אַנמאַן).

די פערטע קאָנפערענץ איז פאַרגעקומען דעם 28 מאַי 1901 אין ביאָ-ליסטאָק (מיט אַ טייל דעלעגאַטן פון פערטן צוזאַמענפאַר).

די 5-טע קאָנפערענץ איז פאַרגעקומען אין אויגוסט 1902 אין בערדי-טשעוו. איר באַשלוס וועגן אַרגאַניזירטער נקמה האָט אַרויסגערופן הייסע וויכוחים אין דער באַוועגונג.

ביז 1905 זיינען מער קיין קאָנפערענצן נישט פאַרגעקומען.

י. ש. ה.

מקורים

- 1) פ. קורסקי: די זשענעווער „גרופע סאציאליסטן-יידן“ און איר אויפרוף (די יידישע סאציאליסטישע באוועגונג ביז דער גרינדונג פון „בונד“, ז. 558, ווילנע-פאריז 1939).
- 2) Собрание политическихъ сочинений М. П. Драгоманова, стр. 320, Paris 1906.
- 3) די ערשטע שפראצונגען (ארבעטער-לוח, ז. 6 — 65, ווארשע 1922).
- 4) דזשאן מילל: פיאנערן און בויער, ערשטער באנד, ז. 98, ניו-יארק 1946.
- 5) Из Архива П. Б. Аксельрода, стр. 241, Берлин 1924.
- 6) Докладъ представленный делегацией русск. социальдемократовъ международному рабочему социалистическому конгрессу въ Лондонѣ въ 1896 году, Женева 1896.
- 7) Революционное движение среди евреев, стр. 105 Москва 1930.
(8) דארט ז. 139.
- 9) די האַלונג נומ. 14, 25 סעפטעמבער (8 אָקטאָבער) 1907, ווילנע.
- 10) Революционное движение среди евреев, стр. 173, Москва 1930.

זוכצטר

1. נעמען פון מענטשן

שטער) — 135, 134, 133, 128
366

א.

- אמסטערדאם אברהם — 95
אמסטערדאם ליזע — 168
אנטאקאלסקי יונה — 80
אנ-סקי ש. — 100, 210, 261, 268
אפטעקמאן אָסיפּ — 47
אקסעלראָד ליובאַ (אַרטאָדאָקס) —
270, 58
אקסעלראָד פּאַוועל — 47, 59, 91, 270
286, 297, 298, 302, 303, 361
364, 365
אַראַנאָוויטש — 81
אַראַנטיק אייויק — 48
אַראַנסאָן ג. — 9
אַשמיאַנסקי (זעלראָוו) טייבעטשקע —
94, 133, 135, 140, 367
- ב.**
- באַבראָוו — 97
באַטוויניק הירש — 168
באַלמאַשאָוו סטעפּאַן — 252
באַנעוואָר באַריס — 110, 131
באַסקין אברהם — 94, 110
באַק מאַריס — 362
באַקונין מיכאַל — 46, 295
באַקסט אָסיפּ — 46
באַקסט וולאַדימיר — 46
באַקסט יצחק — 46
באַקסט נ. פּראָפּ. — 43
באַרוכאָוויטש אַלעקסאַנדער — 46
באַרסקי יוסף — 91
בוכבינדער נ. א. — 129
בוכהאַלץ ווילהעלם — 296, 365
בורנין יעצים — 56
בלאַך — 37
בלאַשטיין עווך — 93
בלומשטיין י. אינוש. — 163, 263
בעבעל אויגוסט — 262, 265
- אבדול האַמיד — 341, 342, 343
אבעטהויו — 168
אבראַם דער טאַטע (לייב בלעכמאַן) —
147, 168, 175, 178, 211, 228
366, 229
אַבראַמאָוו אידל — 113, 366
אַבראַמאָוויטש הירש — 247
אַבראַמאָוויטש עמיל — 56
אַגוז — 48
אַגוז — 90
אַדלער נתן — 52
אַוטין ניקאַלַי — 46
אַויסטערליץ פּרידריך — 262
אַוליאַנאָוו אַלעקסאַנדער — 58
אַוליאַנאָוואַ א. — 285
אַולריך — 78
אַוסישקין באַצקל — 95
אַחד-העם (אַשר ניצבערג) — 345
אַינגאַטיעוו ניקאַלַי — 18
אַיטשע פּריילעך — 327
אַיידעלמאַן באַריס — 125, 126, 300
אַייענשטאַט איםאַי — 60, 73, 95
111, 113, 124, 296
אַיינזאַצט ס. — 199
אַילאַוויסקי דמיטרי — 317
אַלטער ראובן — 61
אַליקום געציל — 327
אַלעקסאַנדער דער דריטער — 22, 23
98, 58
אַלעקסאַנדער דער ערשטער — 21
אַלעקסאַנדער דער צווייטער — 14, 15
16, 17, 19, 23, 24, 41, 207, 260
304
אַלעקסעיעוו פעטער — 260
אַלעקסאַנדריסקי אברהם וואַלף (בער-)

גערשאנאוויטש העלענאָ — 80.
 גערשוני גרינאָרי — 190.
 גראַץ יעפים — 58.
 גרינבלאַט ראָזע — 113.
ד
 דאָבראַניצקי — 349.
 דאווידאוויטש לייב — 48.
 דאווידזאָן י. — 96.
 דאָן פיאָדאָר — 274, 273, 285.
 דאָנדוקאו-קאָרסאָו — 27.
 דובנאָו-ערליך סאַפיע — 9, 226.
 דובנאָו שמעון — 312.
 דורנשאַ — 63.
 דורנאָוץ — 19.
 דושקאָן מ. נ. — 76, 90, 99.
 דייטש לעוו — 47, 59.
 דיסלער אברהם — 48.
 דיקשטיין שמעון (יאָן מלאָט) — 78, 100, 260, 361.
 דעגענפיש שאול — 81.
 דעליאַנאָו איוואָן — 22.
 דעמבאָ יצחק — 57, 58.
 ד. פ. — 261.
 דראַגאָמאָווי מיכאַיל — 53, 298, 359, 360.
 דרעזל — 70, 72.
ה
 האַלפערן — 225.
 האַלפערן מאַקסימיליאַן — 79.
 האַפט ק. — 263.
 הובאַר שיינע עלקע — 168.
 הורוויטש — 97.
 הורוויטש העלענאָ — 56.
 הורוויטש זשעניע — 97, 125, 190, 299.
 הורוויטש יצחק — 56, 57.
 הורוויטש מנוחה — 168.
 הורוויטש צביה — 61, 80, 90, 111, 133, 135, 140, 141, 147, 366, 367.
 הורוויץ ת. ד. דר. — 345, 347.
 העלפאָנר א. (פאָרוואָס) — 263, 365.
 העלפאָנר העלענע — 61.
 העלפאָנר העסיע — 17, 48, 263.
 הענדלער לייזער — 37.

בעלקאווסקי פראָפ. — 342.
 בענדעט — 228.
 בערמאָן יוסף — 46.
 בערמאָן לייבעטשקע — 203, 232, 327.
 בערמאָן פאָוועל — 76, 79, 113, 140, 164, 299.
 בערנאָדיק אבראַם — 135.
 בערנשטיין-כהן יעקב דר. — 344.
 בערנשטיין לעאָן — 94, 133, 134.
 135, 205, 206, 263, 324.
 בראון אברהם (סערגיי) — 253.
 בראַנעכעס — 81.
 ברעסלער א. — 96.
 ברעסלער חוה — 79.
ג
 גאַכעט אהרן — 48.
 גאַזשאַנסקי שמואל (לנו) — 60, 69, 73, 90, 95, 97, 98, 111, 113, 205, 245, 261, 284, 288, 289, 306, 361, 362.
 גאַלדבערג יוסף — 190, 192.
 גאַלדמאָן לעאָן — 73, 80, 111, 113, 124, 135, 362.
 גאַלדענבערג גרינאָרי — 48.
 גאַלדענבערג לייזער — 52.
 גאַפאָן בעאַרגי — 199.
 גאַרדאָן (רעזושיק) אברהם — 70, 72.
 גאַרווי פיאָטר — 286.
 גאַרעליק שמעל — 112.
 גודענלאַך פאַסטאָר — 329.
 גורעוויטש מאַיסי דר. — 238, 242.
 גינזבורג אבראַם (נאָומאָו) — 269, 301, 366.
 גינזבורג ב. (קאַלצאַוו) — 297, 298, 364, 365.
 גינזבורג האַראָץ באַראָן — 43, 50.
 גינזבורג מעדעלע — 80, 111, 133, 141.
 גלאָבוס מרדכי — 48.
 גנאַטאווסקי אַנטאָן — 57, 58.
 גנאַטסקי — 214.
 געד זשיל — 265.
 געזענצוויי נתן — 168.
 געראַדי — 188.
 גערצאַוו אורטשיק — 133.
 גערשאַווסקי ראובן — 61, 62.

זאקס — 149, 224.
זובאטאוו ס. — 127, 128, 130, 131,
188, 187, 146, 135, 133, 132,
197, 195, 194, 193, 192, 190, 189
268, 227, 198

זונדעלעוויטש אהרן — 47, 48, 57.
זילבערשטיין — 347.
זילבערשטיין מ. — 36.
זינגער זלמן — 147, 168.
זינגער פאול — 265.
זיסבערג נ. ד. — 100.
זלאטאפאלסקי לעוו — 48.
זלאטאפאלסקי סאוועלי — 48.
זלמן דער האלץ-פריקאזטישק — 241.
זעלדאוו (ניעמאנסקי) סענדער — 94,
140, 135, 134, 133, 113, 99, 97,
147, 141, 158, 168, 169, 263, 273,
367, 274.
זשאבאטינסקי וולאדימיר — 354.
זשאלודסקי מאריע — 61, 80, 111,
113, 133, 135, 140, 367.
זשיטלאווסקי חיים דר. — 182, 262.
זשעליאבאוו אנדריי — 260.

ז

זאָביאַש מאָקס — 73, 94, 97, 113,
140, 141, 362.
זאָבטאַרעוו ק. — 297.
זאָגענדהאַלד יעקב — 31.
זאָטשאַפּסקי פּאַוועל — 125, 298.
זאָזענהאַוס אַנטאַני — 33.
זאָקאַצניער — 328, 329.
זאָפּלאַוו פ. — 269, 301.
זאָרונק ישעיה — 362.
זאָרונאַווסקי סאלאמאן — 47.
זאָשלענאַוו י. דר. — 346.
זאָטעמערסקי סאַשאַ — 190, 198.
זאָטעריקאַווער א. — 364.
זאָטערינישעווסקי ניקאָלאַי — 49.

ז

זאַניבעס לעוו — 58, 63, 64, 361.
זאַבעלסאַן וולאַדימיר — 47, 48.
זאַנאַווסקי פּייוול — 88, 210, 211,
220, 347.
זאַנאַווסקי דר. — 241.
זאַקאַבי סינאַי — 147, 155.

זערינג זיגמונד — 78.
זערץ י. ש. — 9.
זערצל טעאָדאָר דר. — 312, 339, 340,
341, 342, 343.

ז

זאָוועלבערג היפּאָליט — 332, 333.
זאָיאַן ערוו. — 265.
זאָלין יהודה — 190.
זאָלפּסאַן בערטע — 60.
זאָלפּסאַן גוסטע — 60.
זאָלק משה — 90.
זאָלק סטירל — 90.
זאָנאַווסקי אַלעקסאַנדער — 125.
זאָנעל הירש — 58.
זאָסיליעוו — 193, 194, 195, 196,
346, 347.
זאָרשאַווסקי — 50.
זאָנדאַרטישק נאַטאַן — 125, 299.
זאָטע סערגיי — 23, 260.
זאָטענבערג ס. — 48.
זאָטיקנד יאַשע — 80.
זאָוינשטיין אהרן (ירחמיאל) — 147,
155, 168, 179.
זאָיסענבלום שמאי — 147.
זאָיבאָשעוויטש מאַניע — 188, 190,
192, 193, 195, 197, 347.
זאָיהעלם דער צאָוייטער — 341, 342,
343.
זאָילטער מאַרק — 130, 301.
זאָינאַקאָר באַנע פּייווקע — 206, 238,
239.
זאָינשעווסקי מאַרים — 48, 53, 100.
זאָיעלפּאָלסקי אַלעקסאַנדער — 23, 24.
זאָיעלער מיכאַל — 56.
זאָישליצקי — 328.

ז

זאַלינד אהרן — 90.
זאַלינד אַלבערט — 80, 90, 111, 140,
141, 367.
זאַלינד מינאַ — 90.
זאַלינד ראָזאַ — 90.
זאַסאָליטש וויעראַ — 59, 91, 270, 297,
364, 365.
זאַק רחל — 206.
זאַקאַן חיים — 147, 168, 179.

געוויין שלום — 130.
 לעוויט יורל — 240.
 לעווינסאָן (אייזענשטאַם) ליובע —
 60, 73, 90, 95, 98, 111, 113.
 לעווינסאָן באַרים — 95.
 לעווינסאָן בערטא — 95.
 לענין וו. — 270, 271, 285, 286,
 288, 294, 295, 296, 301, 302.
 לעקערט הירש — 231, 238, 239, 240,
 241, 242, 243, 244, 247, 248.
 249, 250, 251, 254, 259, 268.

מ.

מ. א. — 261.
 מאַכייסקי וו. — 245.
 מאַכנאווייעץ-אקימאָוו וול. — 298.
 מאַנדעלשטאַם מ. דר. — 43.
 מאַפּאַסאָן גי — 267.
 מאַצקין לעץ — 344.
 מאַראָווסקי-קאָטשאַן — 297.
 מאַרטאָוו ל. (צעדערבוים יולי) —
 71, 73, 74, 75, 171, 172, 262, 270,
 271, 284, 285, 301, 302, 306.
 מאַרקומוזאָן — 48.
 מאַרקס קארל — 46, 62, 73, 100, 113,
 137, 163, 207, 260, 261, 317.
 מאַטניק אברהם — 73, 77, 99, 111,
 113, 119, 120, 121, 125, 131,
 163, 167, 250, 270, 362.
 מונוועז מ. ב. (באַטשע) — 76, 135.
 מוראָוויאָוו מיכאַאיל — 316, 317.
 מוראָוויאָוו ניקאָלאַי (יוסטין-מיניס-
 טער) — 130.
 מיידאַנסקי לייב — 48.
 מייזעל אליהו חיים — 328, 329, 334,
 338, 349.
 מיזל מאַטל — 61.
 מיכאַילאָוו אַלעקסאַנדער — 260.
 מיכאַילאָווסקי נ. — 70.
 מיכאַילאָווסקי — 241.
 מיכאַלעוויטש בייניש (יוסף איזביץ-
 קי) — 134, 135, 141, 147, 158,
 171, 192, 210, 228, 229, 243,
 244, 253.
 מילייקאָווסקי הירש — 241.
 מילל דושאַן (יוסף) — 60, 61, 73,
 80, 99, 109, 111, 113, 119, 120.

יואל דער שוסטער — 238.
 יודעלעוויטש יאַסל — 63.
 יוזעפאָוויטש (ווילטער) שפרה — 76,
 130.
 יוזעפאָוויטש ליובע — 76.
 יעווערעאָוו מ. — 135, 147.
 יצחק אלחנן — 43.

נ.

נאַטינסקי אַלעקסאַנדער — 47.
 נאַטורין סטעפאַן — 260.

ל.

לאָוראָוו פּיאָטר — 49, 50, 59, 70,
 100, 364.
 לאָזאַר בערנאַר — 343.
 לאַסאַל פּערדינאַנד — 100, 207, 260,
 263.
 לאַפּאַרג פּאָל — 261.
 לובניצקי אברהם — 57.
 לוקסעמבורג ראָזאַ — 262, 263, 361.
 לוריע אַזאַן — 71.
 לוריע מיכאַל — 70, 72.
 לוריע משה — 70, 72.
 לחם — 90.
 ליאַדאָוו מ. — 290.
 ליאַכאוויטש יעקב דר. — 73, 285,
 296.
 ליאַכצקי אַנטין — 359, 360.
 ליבין וואָלף — 79.
 ליבער מאַרק — 163, 168, 177, 178,
 180, 268.
 ליבערמאַן אהרן — 48, 49, 50, 51,
 52, 53, 54.
 ליבקעכט ווילהעלם — 261.
 ליטוואַק א. (העלפאַנד חיים יאַנקל) —
 94, 95, 99, 246, 247.
 ליליענבלום מ. ל. — 44.
 ליסיאַנסקי שאול — 48.
 ליטעסין (וואַלט) אברהם — 72, 94,
 100.
 ליפשיץ נחום — 90, 111.
 לייכאוויטש אַננאַ — 58.
 לייזער סטירל — 206.
 לעדעבור געאַרג — 254.
 לעוויין בענציע — 76, 135, 147, 168,
 178.

ספאָנטי ע. — 296, 286, 284
 סקאָפּאָוקער אַברהם — 70
 סקוטעלסקי מענדל — 327
 סרעדניצקי (קרעמער) מאַטל (פּאַטי)
 — 135, 113, 111, 98, 73, 60, 58
 .147

ע.

ערעלשטאַט דוד — 100
 ערעלשטיין — 98, 84
 עזי פ. — 261
 עמינגער אַנטאָן — 46
 ענגעלס פּרידריך — 163, 137, 90, 73
 .262, 261, 260
 עפּשטיין אַלטער — 273, 168
 עפּשטיין אַלטער (דער בערשטער) —
 .141, 135, 133
 עפּשטיין אַנא — 48
 עפּשטיין ליזע — 141, 135, 134, 133
 .366
 עפּשטיין עטקע — 273

פ.

פּאַביעדאָנאַצעוו קאָנסטאַנטין — 19
 .22
 פּאַדוואָראָטניק (סמאלאָאָוסקי) יאַש-
 קע — 254, 207
 פּאַווליק מיכאַילאָ — 360
 פּאַזנאַנסקי ישראָל — 333, 332, 36
 .347
 פּאַזנער זלמן — 35
 פּאַטאַצקי ווינצענטי — 33
 פּאַטערסאָן איזידאָר — 79
 פּאַטרעסאָוו א. — 365, 364, 270
 פּאַליאַקאָוו ס. — 50, 43
 פּאַליאַקעוויטש ברידער — 65, 35
 .333, 332, 219, 149, 81
 פּאַקולאַ יעקב לייווער — 254, 213
 .255
 פּאַקולאַ סענדער — 255
 פּאַרטנעי יקותיאל (נח) — 159, 113
 .168, 169, 179, 180, 236, 272
 .367, 301, 274, 273
 פּילסודסקי בראַניסלאָוו — 58
 פּילסודסקי יוועף — 98, 58
 פּינסקי דוד — 96, 95, 94
 פּינסקער לעאָן דר. — 44

156, 155, 154, 153, 147, 141, 133
 180, 177, 167, 163, 162, 160
 .366, 363, 362, 361, 270, 250
 מילער לואי — 91
 מינע פייגע — 76
 מיצקון איסאַק — 168
 מיצקעוויטש ס. — 286, 284
 מלאדעצקי מאיר — 48
 מעדעם וולאַדימיר — 249, 164, 163
 .271, 263
 מענאַקער סאַלאָמאָן (שלמה) — 61
 .176, 73
 מענרעלי מוכר ספרים — 360
 מענרעלסאָן סטאַניסלאָוו — 78
 מרגליות וועלוועלע — 337, 336
 משה דער זייגערמאַכער — 76

ג.

גאָוואָנרוסקי ע. — 9
 גאָוואָפּלאָנסקאָ אַנא — 80
 גאָוואָפּליאַנסקי — 58
 גאָוויצקי גענעראַל — 126
 גאָוויק ז. — 37
 גאַטאַנסאָן מאַרק — 47
 גאַטקין יעקב — 57
 גאַררוי מאַקס דר. — 349, 342
 גיקאַלאַי דער ערשטער — 41, 16, 14
 גיקאַלאַי דער צווייטער — 130, 23
 .255, 249, 248
 געווליאנסקי מיכאַל — 341
 געמוזער ראַבינער — 241

ס.

סאַפּער הירש — 52
 סאַקאַלאָוו נחום — 339
 סאַראָקאָ הירש וואָלף — 113, 99
 .131, 130, 128
 סובאַטיניק יעקב — 241
 סטראָשון — 58
 סטרוואָווע פּיאָטער — 300, 298, 127
 .365, 360, 359
 סילוין מ. א. — 284
 סירקין — 64
 סירקין-סאַראָקאָ מערל — 131, 130
 סעגאַל ב. — 112
 סעגאַל זעליג — 90
 סעגאַל שיינע רייזל — 135, 111

ק

קאנאן אָסיפּ (יערמאָנסקי) — 273, 274

קאנאן מיכאאיל (גריניעוויטש) — 274, 273

קאהאן אב. — 91

קאוטסקי קארל — 137, 155, 260, 261, 262, 263, 265, 310

קאזאן ח. ש. — 9, 283

קאזלווסקי מיטשיסלאוו אַרוו. — 229

קאַטיק אברהם — 79, 95

קאַמינער ל. דר. — 47

קאַן פעליקס — 78

קאַנפּניצקי משה — 213, 329, 334

קאַנטשער — 58

קאַטאווסקי וולאַדימיר — 73, 97, 99, 111, 113, 114, 119, 122, 128, 130, 131, 160, 162, 163, 186, 250, 251, 270, 315, 362

קאַפּלינסקי ישראל מיכל — 99, 113, 129, 130, 131, 168

קאַפּעלוואַן צמח (טימאָפּיי) — 58, 59, 95, 111, 113, 119, 124, 160, 167, 250, 269, 270, 296, 301, 360

קאַץ-בלום הלל — 99, 113

קאַץ דוד (טאַראָס) — 113, 133, 134, 135, 140, 141, 145, 147, 152, 155, 158, 159, 160, 168, 298, 301, 362, 366, 367

קאַץ שמואל — 125, 133, 135, 141, 299

קאַצען יונה — 46

קאַרפּ מרדכי — 228

קאַרפּאוויטש פּיאָטר — 252

קויפּמאַן ג. — 262

קולטשיצקי לודוויק (מאַזאוועצקי) — 263

קוסקאוואַ ע. — 294

קורסקי פּראַנץ — 164, 359, 364, 366

קזשיושאַנאווסקי ג. — 296

קיבאַלטיטש ניקאַלאַי — 260

קיווענסאן מענדל — 207, 254

קליאַטשקאַ בעמיאַן — 47

קלים צילע — 95

פּיסקוואַוו א. מ. — 273

פלעווע וויאַטשעסלאַוו — 197, 198, 255

פלעכאַנאוו געאַרני — 59, 63, 91, 261, 263, 270, 271, 287, 288, 297, 302, 361, 364, 365

פלעכאַנאוו ראַזאַליאַ — 91, 364, 365

פּמחזאַן יצחק מרדכי — 79, 80, 131, 262, 363, 364

פּעטרוסעוויטש קאַזימיעזש — 125, 298, 299

פּעטקין ישראל — 80

פּעראַווסקאַיאַ סאַפּיאַ — 97, 260

פּראַקאַפּאוויטש ס. — 298

פּרין י. ל. — 81, 93, 94, 95, 100, 360

פ

פּאַכט — 48

פּאַן וואַל וויקטאָר — 233, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 242, 243, 248, 247

פּוטער אַרע — 76

פּוקס — 223

פּייגענבוים בנימין — 100

פּייזול דער שטעפּער — 168

פּייזוקע דער שלאָסער — 240

פּיינבערג דר. — 71

פּיינבערג הירשל — 235

פּיינקינד פּנחס — 81, 332, 333

פּלישער — 81

פּערדער יחיאל — 135

פּרומקין באָריס — 97, 190, 195, 240

פּרידלאַנד בן-ציון שלום — 240

פּרידמאַן ראַובן — 70, 72

פּרידענסאַן גריאַרי — 48

פּריידענבערג א. א. — 330

פּרענקל אַלעקסאַנדער — 46

פּרענקל לעאַן — 46

צ

צביון (דר. ג. האַפּמאַן) — 263, 323

צוקערמאַן לייזער — 47, 48, 359

צייטלין באָריס — 147

צייטלין סאַלאַמאָן — 267

צעטערבוים מאַקס — 263

צעטקין קלאַרע — 260

צעמאַכאוויטש — 94

רובינשטיין (מאָטיס) אַנא — 135,
 136.
 רוג קאַזשימיעזש אַנאַסטאַזי — 84.
 רודערמאַן גרישע — 190.
 רומיאַנעוו פּיאָטער — 125, 299.
 ריאַזאַנאָוו ד. — 270.
 רייזען אברהם — 263.
 רייטשוק עליע — 206.
 רייבעלשטיין געניע — 76.
 רעזניק יוסף — 57.
 רעזניק פּאַניע — 61.

ש

שאַיעוויטש חנא — 192.
 שאַפּיראַ בערישל — 338.
 שאַפּיראַ ברירער — 35.
 שאַץ וועלוול — 235.
 שוועץ דר. — 94, 97.
 שולמאַן וויקטאָר — 267.
 שומאַוו פּיאָטער — 72.
 שטערן בצלאל — 40.
 שיפּוליןסקי פּיאָדאַר — 273, 274.
 שיק — 223.
 שימאַן — 63.
 שלאָסבערג — 90.
 שמואל — 57.
 שמוּלעוויטש יעקב — 46.
 שמידעל גלח — 329.
 שמיר — 93.
 טעדליצקי וואַצלאָוו — 58.
 שערמאַן יואל דוד — 129, 131.
 שערער ע. דר. — 9.
 שערעשעווסקי — 149, 207, 224, 337.
 שריפטזעצער — 98.

2. נעמען פון שמעט

א

אַדעס — 16, 32, 40, 44, 46, 47.
 55, 63, 77, 124, 128, 198, 216.
 218, 265, 286, 296, 350.
 אַיוואַנאָוו-וואַנאַסענסק — 365.
 אַלעקסאַנדער — 36.
 אַמסטערדאַם — 217.
 אַשמענע — 38, 89, 90, 95, 109, 228.

קלעוואַנסקי שמעון — 147.
 קערנאָווסקי נחום יודל — 223.
 קראַנץ פּיליפּ — 91.
 קראַסין לעאַניד — 285.
 קראַסניבאָ דר. — 273, 274.
 קרופּסקאַיאַ ג. — 285.
 קריגל מערע — 129, 130.
 קריטשעווסקי ג. — 262, 292, 302, 313, 361.
 קרעמער אַרקאַדי — 60, 61, 68, 71, 73, 86, 95, 97, 111, 113, 114, 116, 119, 123, 124, 125, 127, 128, 131, 160, 162, 163, 250, 263, 270, 271, 273, 274, 284, 286, 287, 288, 289, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 308, 366.

ב

ראַבינאָוויטש הירש — 84.
 ראַבינאָוויטש-טשאַרני מיכאל — 56.
 ראַבינאָוויטש עקיבא — 336, 337.
 ראַבינאָוויטש שמואל — 78, 79, 361.
 ראַדטשענקאַ סטעפּאַן — 125, 126, 285, 300.
 ראַזאַווסקי שמואל — 46.
 ראַזאַנאָוו וו. — 301.
 ראַזען גרינאַרי — 46.
 ראַזענבוים ש. — 192, 346.
 ראַזענבלאַט ישעיה — 36.
 ראַזענבערג אליהו — 94, 95, 363.
 ראַזענטאַל (העלער) אַנא — 95, 159, 168, 178, 274.
 ראַזענטאַל יעקב — 112.
 ראַזענטאַל פּאַוועל דר. (פ. אַג-מאַן) — 95, 147, 152, 155, 158, 159, 168, 169, 176, 178, 180, 185, 209, 210, 211, 228, 229, 268, 273, 367, 374.
 ראַזענפעלד חנהלע — 228.
 ראַזענפעלד מאָריס — 100.
 ראַזענקראַנץ — 98.
 ראַזענקראַנץ יעקב שלמה — 168.
 ראַטשילד — 341.
 ראָם דר. — 71.
 ראַמאַנענקאַ געראַסיס — 55.
 ראַפּאַפּאַרט שאַרל (חנן) — 58.

ב.

באברויסק — 129, 128, 127, 125, 190
 באזעל — 349, 344, 343, 339
 באלוט — 36
 באלטע — 43, 17
 באראנאוויטש — 128, 127
 בושעזשין — 30
 ביאליסטאק — 57, 50, 38, 34, 32, 109, 95, 90, 88, 84, 75, 72, 63
 110, 113, 128, 135, 140, 141, 148, 149, 159, 166, 170, 185, 200, 202, 204, 218, 219, 212, 210, 207, 220, 218, 214, 212, 210, 207, 244, 232, 229, 228, 225, 221, 325, 274, 273, 262, 258, 253, 367, 347, 335, 331
 בעלאזשענערקעוו — 38
 בעלבאטאוו — 36
 בערדיטשעוו — 233, 212, 168, 38, 26, 252, 251, 250, 249, 246, 244, 367, 325, 253
 בערלין — 254, 164, 99, 52, 49, 296, 273, 262
 בערן — 254, 164, 163
 בערעזאוו — 38
 בריאנסק — 127
 ברין — 185
 בריסל — 275, 91
 ברויסק — 366, 325, 202, 109, 75
 ברעסלוי — 91

ג.

גראדנע — 109, 72, 65, 48, 38, 33, 127, 128, 130, 148, 149, 168
 204, 207, 212, 224, 226, 228
 232, 244, 258, 262, 328, 331, 337
 347, 348, 366

ד.

דארמשטאט — 254
 דווינסק — 140, 128, 65, 48, 38, 149, 148, 166, 170, 200
 202, 203, 204, 207, 224, 232
 258, 257, 348, 366, 367

ה.

האמבורג — 121
 האמעל — 170, 168, 166, 128, 109
 האראדאק — 258, 232, 214, 212, 211, 200, 262
 האראדאק — 37
 היידעלבערג — 254

ו.

וואלקאוויסק — 38
 וואסיילקאוו (קיעווער גובערניע) — 83
 ווארשע — 77, 65, 63, 61, 35, 32, 93, 84, 83, 82, 81, 80, 79, 78, 127, 116, 113, 111, 110, 109, 94, 141, 140, 135, 133, 130, 128, 166, 158, 154, 149, 148, 147, 212, 207, 202, 200, 170, 168, 244, 234, 232, 219, 218, 215, 335, 332, 300, 299, 262, 258, 367, 366, 365, 364, 363, 361
 וואסיילקאוו — 63, 37, 243
 וויאטקא — 147, 113, 109, 75, 30
 וויטעבסק — 207, 204, 202, 168, 149, 148, 366, 254, 232, 226, 225, 214
 ווילייקע — 268, 267
 ווילנע — 57, 50, 48, 46, 40, 38, 70, 66, 65, 64, 63, 61, 60, 58, 84, 81, 80, 77, 76, 75, 73, 71, 98, 97, 95, 94, 93, 90, 86, 85, 119, 113, 112, 111, 110, 109, 99, 133, 131, 130, 128, 127, 124, 166, 149, 148, 141, 140, 135, 202, 200, 198, 197, 170, 168, 212, 211, 207, 206, 205, 204, 225, 223, 218, 216, 215, 214, 242, 234, 233, 228, 227, 226, 284, 262, 258, 251, 247, 244, 306, 300, 298, 296, 289, 285, 361, 360, 344, 331, 325, 307, 365, 364, 363, 362
 ווילקאווישק — 141, 88, 39, 38, 226
 ווילקאמיר — 32
 ווין — 52, 49
 וויניצע — 28

לייפציג — 254.
ליעזש — 167.
לעמבערג — 98.

מ.

מאזילעוו — 232, 226, 214.
מאליאט — 238.
מאנהיים — 254.
מאסקווע — 124, 123, 57, 47, 20.
125, 126, 128, 130, 131, 184.
187, 188, 199, 216, 284, 285, 286.
296, 299, 365.
מאריסיל — 254.
מילאן — 254.
מינבען — 254.
מינסק — 75, 73, 72, 56, 48, 38.
76, 77, 86, 95, 97, 98, 109, 113.
119, 127, 128, 129, 133, 135, 140, 141, 147, 148.
164, 166, 168, 170, 187, 188.
190, 192, 193, 194, 196, 197, 199.
200, 202, 203, 207, 212.
214, 215, 218, 225, 232, 226.
243, 244, 258, 262, 273, 298.
300, 331, 332, 333, 345, 346.
347, 351, 364, 365, 367.
מעזריטש — 38, 226, 329, 338.

נ.

נאָו-מאָסקוועס — 17.
נאָווגאָרד-וואַלינסק — 38.
ניו-יאָרק — 91, 100, 265.
ניזשני-נאָווגאָרד — 17, 273, 274.
365.
ניעזשין — 17.
נעוועל — 207.
נעמיראָוו — 33.

ס.

סאוואַלק — 226, 142, 141, 128.
325, 334.
סוועניאַן — 128, 47.
סופראַסל — 63.
סלאַנים — 202, 28.
סמאלענסק — 301, 269.
סמאָרגאָן — 95, 90, 89, 88, 38.
109, 170, 207, 215, 227, 228.
364, 365, 366.

וויערזשבעלאָוו — 141, 88, 38.
ווישטיניעץ — 141, 88, 38.
וועליזש — 254.

ז.

זדונסקע-וואַליע — 36.
זשיטאָמיר — 212, 168, 46, 40, 29.
244.
זשענעוו — 99, 63, 54, 53, 49.
160, 164, 165, 254, 270, 286.
300, 359.
זאָנאָנראַג — 19.
זאָמבאָוו — 190.
זוועק — 30.
זשאַוסי — 135.
זשענסטאָכאָוו — 268, 256.

י.

יעליסאָוועטגראַד — 17.
יעלעץ — 48.
יעקאָטערינאָסלאָוו — 127, 125, 17.
190, 216, 239, 243, 273.
ירושלים — 342.

כ.

כאַבנע — 33.
כאַראַשטש — 57.
כאַרקאָוו — 286, 216, 184, 123, 53.
כערסאָן — 32.

ל.

לאַדזש — 127, 65, 36, 35, 32, 31.
123, 133, 135, 141, 147, 148.
166, 168, 207, 211, 212, 213.
214, 218, 221, 222, 223, 232.
244, 254, 255, 258, 262, 300.
325, 328, 333, 334, 335, 347.
349.
לאַדזשין — 33.
לאָנאָן — 254.
לאַנדאָן — 99, 91, 86, 85, 52, 49.
100, 111, 165, 166, 273, 275.
339, 341, 342, 362, 364, 365.
לאַבלין — 63, 35, 32.
ליאַן — 254.
לידע — 95.

,202 ,168 ,166 ,149 ,148 ,147
 .366 ,258 ,233
 קאליש — .141 ,35
 קאנסטאנטין — .36
 קאנסטאנטינאפאל — .341
 קארלסרו — .254
 קובארי — .35
 קיעוו — .125 ,124 ,123 ,47 ,46 ,20
 ,296 ,286 ,216 ,184 ,128 ,126
 .365 ,301 ,299 ,298 ,297
 קישיניעוו — .265 ,261 ,256 ,198
 קנישין — .63
 קראקע — .337 ,336
 קרינעק — .327 ,202 ,89 ,88 ,38
 קרעמענטשויג — .330 ,63
 קרעסלאווקע — .226 ,189 ,170 ,38

ר.

ראדאם — .30 ,28
 ראמאנאווקע — .38
 ראסטאו — .19 ,17
 רוזשאנאי — .63
 רוים — .254
 רינע — .265 ,253 ,244 ,231

ש.

שאוועל — .202

פ.

פאביאניץ — .36
 פאלטאווע — .216
 פאניעוועזש — .258 ,109
 פאריז — .202 ,167 ,166 ,100 ,91
 .363 ,262 ,254 ,212
 פינסק — .258 ,231 ,225
 פלאצק — .35
 פעטערבורג — .61 ,47 ,46 ,43 ,42 ,20
 ,158 ,127 ,125 ,124 ,123 ,86 ,84
 ,239 ,199 ,197 ,184 ,171 ,169
 ,286 ,285 ,284 ,274 ,273 ,265
 ,342 ,312 ,300 ,298 ,297 ,296 ,291
 .367 ,365
 פרעסבורג — .99

פ.

פרייבורג — .254

צ.

ציריך — .270 ,254 ,252 ,91 ,86 ,58
 .298 ,297 ,275

ק.

קאוונע — .113 ,109 ,75 ,48 ,43 ,38
 ,141 ,140 ,135 ,134 ,133 ,128

קאמיטעט ארויסצוגעבן די געשיכטע פון בונד

- ש. יעזשאַר, מעקסיקע
 י. ישורין
 י. כאַרלאַש
 י. כהן, מעלבורן
 דר. י. ליפשיץ
 י. ליפשיץ, יאַהאַנעסבורג
 י. לעווין-שאַצקעס
 א. לערמער, מאַנטרעאַל
 ט. מיזעל, מעקסיקע
 מ. מענדעלסאָן
 ל. נעלסאָן
 א. סטאַלאַר
 ל. עפשטיין
 א. ערליך
 ס. ערליך
 מ. ל. פּאָלין, שיקאַגאָ
 י. פּאַט
 ע. פּאַט
 ב. צאַלעוויטש, תל אביב
 ל. צוקערמאַן, מאַנטעווידעאַ
 ר. צוקערמאַן
 ב. צעכאַנאַווסקי, בריסל
 דר. י. קיסמאַן
 מ. קליגסבערג
 א. קעניג, מאַנטעווידעאַ
 ע. ראַבקין
 ב. ראַזנער, לאַנדאָן
 מ. ראַזענבוים
 נ. שאַפּראַן
 ש. שוועבער
 ל. שטערן
 ב. שעפּנער
- פרעזיריום:
 ח. ש. קאַזאַן, פּאַרויצער
 ב. טאַבאַטשינסקי, קאַסירער
 דוד מייער, טעקרטאַר
- אויספיר-ביוראָ:
 ל. אַלער
 גריגאָרי אַראַנסאָן
 י. ש. הערץ
 נ. כאַנין
 ע. נאַוואַגרודסקי
 פ. שוואַרץ
 דר. ע. שערער
- קאמיטעט-מיטגלידער:
 פ. אַלבערג, שטאַקהאַלם
 מ. אַלעקסאַנדראַוויטש
 י. אַרטוסקי, תל אביב
 ש. מ. אַשרי, לאַס אַנדזשעלעס
 ד. בלאַנד
 מ. בערנשטיין, בוענאַס איירעס
 א. גאַלדבערג
 ב. גאַלדשטיין
 י. גוטגאַלד
 דר. פ. גוטמאַן, מעקסיקע
 ל. האַניגוויל
 י. ב. האַרדמאַן-סאַלוצקי
 י. האַרן, בוענאַס איירעס
 ה. הימעלפאַרב
 י. וואַקס, מעלבורן
 ז. וואוילאַנד
 א. ל. זעלמאַנאַוויטש
 י. י. טרונק

פאַרלאַג „אונזער צייט“

\$2.00	— — — — —	י. י. טרונק — פוילן ב' I, 252 זייטן (אויספאַרקויפט)
2.50	— — — — —	י. י. טרונק — פוילן ב' I, 318 זייטן
2.50	— — — — —	י. י. טרונק — פוילן ב' II, 288 זייטן (אויספאַרקויפט)
		י. י. טרונק — פוילן ב' IV, 304 זייטן טעקסט.
3.00	— — — — —	8 זייטן בילדער (אויספאַרקויפט)
3.00	— — — — —	י. י. טרונק — פוילן ב' V, 308 זייטן (אויספאַרקויפט)
		י. י. טרונק — פוילן ב' VI, 244 זייטן טעקסט.
3.00	— — — — —	4 זייטן בילדער
		י. י. טרונק — פוילן ב' VII, 280 זייטן טעקסט.
3.00	— — — — —	5 זייטן בילדער
4.00	— — — — —	י. י. טרונק — קוואַלן און ביימער, 472 זייטן
		י. ש. הערץ — די געשיכטע פון אַ יוגנט, 592 זייטן טעקסט.
3.50	— — — — —	48 זייטן בילדער
3.00	— — — — —	י. ש. הערץ — די יידן אין אוקראַינע, 262 זייטן
1.50	— — — — —	י. ש. הערץ — הירש לעקערט, 132 ז' טעקסט, 8 ז' בילדער
		י. ש. הערץ — די געשיכטע פון בונד אין לאַדזש, 504 ז' טעקסט
4.00	— — — — —	32 ז' בילדער
		לייבעטשקע בערמאַן — אין לויף פון יאַרן, 386 ז' טעקסט
2.50	— — — — —	38 בילדער
3.00	— — — — —	זיגעלבוים-בוך — 408 זייטן טעקסט, 9 זייטן בילדער
		בערנאַרד גאַלדשטיין — 5 יאַר אין וואַרשעווער געטאַ.
3.50	— — — — —	500 זייטן טעקסט, 24 זייטן בילדער

- בערנארד גאלדשטיין — 20 יאָר אין וואַרשעווער „בונד“, 344 זייטן
 טעקסט, 9 זייטן בילדער — — — — — 4.00
- די יידן אין פוילן (א. מענעס, דר. ר. מאַהלער, דר. יעקב שאַצקי,
 זו. שולמאַן) 920 שפאַלטן פון גרויסן פאַרמאַט — 5.00
- אין די יאָרן פון יידישן חורבן — די שטים פון אונטערערדישן
 בונד, 342 זייטן טעקסט, 6 זייטן בילדער — — — 3.00
- אַרקאַדי — 436 זייטן טעקסט, 11 זייטן בילדער — — — 2.00
- וואַלדימיר מעדעם — 367 זייטן טעקסט, 6 זייטן בילדער — — — 2.00
- שלמה מענדעלסאָן — 492 זייטן טעקסט, 5 זייטן בילדער — 3.50
- ערליך-אַלטער-בוך — 472 זייטן טעקסט, 16 זייטן בילדער — 4.00
- מרים ראַסקין — זלאַטקע, 336 זייטן — — — — — 3.00
- דורות בונדיסטן — ערשטער באַנד 480 זייטן טעקסט, 79 בילדער;
 צווייטער באַנד 528 זייטן טעקסט, 177 בילדער — צוזאַמען—10.00
- כמורנער-בוך — 232 זייטן טעקסט, 8 זייטן בילדער — — — 3.00
- דער „בונד“ אין בילדער — 192 זייטן, 500 בילדער, טעקסט —
 יידיש און ענגליש — — — — — 5.00
- אַבראַם דער טאַטע (לייב בלעכמאַן) — בלעטער פון מיין יוגנט,
 297 זייטן טעקסט, 8 זייטן בילדער — — — — — 3.00

מיט באַשטעלונגען זיך ווענדן
FARLAG UNSER TSAIT
 25 East 78th Street
 New York 21, N. Y.

今天天气真好，阳光明媚，微风拂面。我和爸爸妈妈去郊外游玩。郊外的景色真美啊！绿油油的麦田，金灿灿的油菜花，还有那不知名的小野花，散发出阵阵清香。我们来到了一片大草地，草地上铺满了柔软的绿草，像一块巨大的绿毯。爸爸教我放风筝，妈妈教我钓鱼。我钓到了一条小鱼，开心极了。爸爸还教我骑自行车，虽然摔倒了两次，但我终于学会了。时间过得真快，不知不觉已经到了中午。我们坐在草地上野餐，吃着美味的食物，聊着天，真是惬意极了。下午，我们在草地上踢足球，爸爸当守门员，我和妈妈当进攻队员。我们踢得很开心，汗水流了下来，但心里却充满了快乐。夕阳西下，天边染上了一抹晚霞，我们依依不舍地离开了郊外。这次郊游让我感受到了大自然的美好，也让我学到了很多新知识。我要好好珍惜这份美好的回忆。

1

2021年12月25日
星期六
晴